Hallituksen esitys Eduskunnalle rikosasioiden oikeudenkäyntimenettelyn uudistamista alioikeuksissa koskevaksi lainsäädännöksi

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan oikeudenkäyntimenettely rikosasioissa uudistettavaksi. Ehdotus liittyy alioikeusuudistukseen, joka koostuu lisäksi alioikeuksien yhtenäistämisestä ja oikeudenkäyntimenettelyn uudistamisesta riita-asioissa. Alioikeuksien yhtenäistäminen tarkoittaa sitä, että kihlakunnanoikeuksista ja raastuvanoikeuksista muodostettiin käräjäoikeuksia, joiden kokoonpano vaihtelee asian laadun mukaan. Riita-asioiden oikeudenkäyntimenettelyn uudistaminen tarkoittaa sitä, että riita-asian käsittely jakautuu valmisteluun ja pääkäsittelyyn, joka on suullinen, välitön ja keskitetty. Alioikeuksien yhtenäistäminen ja riita-asioiden oikeudenkäyntimenettelyn uudistus tulivat voimaan 1 päivänä joulukuuta 1993.

Rikosasioiden oikeudenkäynnissä on ainakin yhtä tärkeätä kuin riita-asioiden oikeudenkäynnissä turvata tuomioistuimelle mahdollisimman hyvät keinot asian perusteelliseen käsittelemiseen. Menettelyn järjestäminen suulliseksi, välittömäksi ja keskitetyksi on myös rikosasioissa tärkeää varman, nopean ja halvan oikeudenkäynnin toteuttamiseksi. Tämän vuoksi esityksessä ehdotetaan lakiin otettavaksi säännökset pääkäsittelystä rikosasioissa.

Pääkäsittely tulisi yleensä toimittaa niin, että asia olisi ratkaistavissa yhden istunnon jälkeen. Pääkäsittelyssä otettaisiin vastaan kaikki todisteet ja käsittely olisi suullinen. Esitutkintapöytäkirja ei sellaisenaan olisi oikeudenkäyntiaineistoa, vaan siihen merkitty lausuma saataisiin pääkäsittelyssä ottaa todisteena huomioon vain laissa säädetyissä poikkeustapauksissa. Tuomioistuimen jäsenet eivät saisi pääkäsittelyn kuluessa vaihtua. Yhtäjaksoisesti ilman lykkäyksiä toimitettu suullinen pääkäsittely luo nykyistä selvästi paremmat edellytykset vaikeidenkin asioiden ratkaisemiselle.

Jotta tuomioistuin voisi huolehtia siitä, että edellytykset asian keskitetylle pääkäsittelylle ovat olemassa, esityksessä ehdotetaan, että syyttäjä pääsääntöisesti nostaa syytteen toimittamalla kirjallisen haastehakemuksen käräjäoikeuden kansliaan. Tuomioistuin voisi pyytää rikosasian vastaajaa jo ennen pääkäsittelyä ilmoittamaan kantansa syytteeseen ja ne todisteet, joihin hän nojautuu. Asiassa toimitetun esitutkinnan vuoksi suullinen valmistelu olisi tarpeellinen vain poikkeuksellisesti lähinnä pääkäsittelyn suunnittelemiseksi. Valmistelun toimittaisi käräjäoikeuden lainoppinut jäsen.

Syytteen nostaminen kuuluisi ehdotuksen mukaan ensi sijassa viralliselle syyttäjälle. Asianomistaja saisi eräitä poikkeuksia lukuunottamatta itse nostaa syytteen vain silloin, kun syyttäjä on päättänyt jättää syytteen nostamatta. Asianomistajalla olisi kuitenkin aina oikeus yhtyä syyttäjän nostamaan syytteeseen.

Jollei asianomistajalla ole rikoksen johdosta syyttäjän syytteestä poikkeavaa rangaistusvaatimusta tai korvausvaatimusta, häntä ei ehdotuksen mukaan tarvitsisi kutsua oikeudenkäyntiin. Syyttäjällä olisi lisäksi velvollisuus asianomistajan pyynnöstä ajaa asianomistajan yksityisoikeudellista vaatimusta rikosasian vastaajaa vastaan. Seksuaali- ja väkivaltarikosten asianomistajalle voitaisiin määrätä valtion varoista palkattu oikeudenkäyntiavustaja tai tukihenkilö.

Esityksessä ehdotetaan laajennettavaksi tuomioistuimen mahdollisuutta ratkaista selvä rikosasia vastaajaa kuulematta, jos vastaaja on tällaisella uhalla kutsuttu pääkäsittelyyn. Tällöin rangaistukseksi voitaisiin tuomita sakkorangaistus tai korkeintaan kolmen kuukauden vankeusrangaistus taikka vastaajan suostumuksen perusteella korkeintaan kuuden kuukauden vankeusrangaistus. Edellytyksenä kuitenkin on se, että vastaajan läsnäolo ei ole asian selvittämiseksi tarpeen.

Vastaavalla tavalla kuin riita-asioissa, tuo-

mioistuin myös rikosasioissa pääsääntöisesti huolehtisi tiedoksiannosta. Tiedoksianto olisi mahdollista toimittaa myös postitse. Pääkäsittelystä laadittaisiin vain suppea käsittelypöytäkirja ja todistelutarkoituksessa annetut suulliset lausumat äänitettäisiin. Tuomio laadittaisiin erilliseksi asiakirjaksi.

Esityksessä ehdotetaan otettavaksi lakiin nykyistä yksityiskohtaisemmat säännökset oikeudenkäyntikulujen korvaamisesta rikosasioissa. Ehdotukseen sisältyvät myös säännökset rangaistukseen tai muuhun rikosoikeudelliseen seuraamukseen tuomitun korvausvelvollisuudesta valtiolle.

Keskeiset rikosasioissa noudatettavaa menettelyä koskevat säännökset ehdotetaan otettaviksi erilliseen oikeudenkäynnistä rikosasioissa annettavaan lakiin.

Pääkäsittelyn välittömyyden ja keskittämisen turvaamiseksi esitutkintalakia ehdotetaan muutettavaksi siten, että muissa kuin yksinkertaisissa rikosasioissa syyttäjälle on ilmoitettava esitutkinnasta. Syyttäjän pyynnöstä olisi toimitettava esitutkinta tai lisätutkimuksia sekä noudatettava syyttäjän muita esitutkintaa koskevia määräyksiä.

Pakkokeinolakia ehdotetaan muutettavaksi siten, että tuomioistuin ei enää asiassa, jossa vastaaja on vangittuna, määräisi kiinteää syytteen käsittelypäivää, vaan asettaisi määräajan, jonka kuluessa syyte on nostettava ja jota voitaisiin syyttäjän hakemuksesta pitentää. Tuomioistuimen olisi tällöin otettava vastaajan vangittuna pitämistä koskeva kysymys viran puolesta tutkittavaksi kahden viikon välein. Lisäksi pakkokeinolaissa säännelty hukkaamiskiellon ja vakuustakavarikon määräämisessä noudatettava menettely ehdotetaan yhtenäistettäväksi riita-asioiden oikeudenkäyntimenettelyn uudistamisen yhteydessä uudistetun turvaamistoimia koskevan menettelyn kanssa.

Ehdotettu uudistus on tarkoitettu tulemaan voimaan vuoden 1997 alusta.

SISÄLLYSLUETTELO

Sivu

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ . 1

SISÄLLYSLUETTELO 3

YLEISPERUSTELUT 5

1. Johdanto 5

2. Nykytila 5
2.1. Lainsäädäntö ja käytäntö 5
Esitutkinta ja pakkokeinot 5
Syytteen nostamisen edellytykset 6
Rikosasian käsittely alioikeudessa 7
2.2. Ulkomaiden lainsäädäntö 9
Ruotsi 9
Norja 10
Tanska 12
Euroopan neuvoston suositus rikosasioiden oikeudenkäyntimenettelyn yksinkertaistamiseksi 13

3. Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset ... 13
3.1. Tavoitteet 13
3.2. Riita-asioiden ja rikosasioiden oikeudenkäyntimenettelyn vertailua 13
Riita-asioiden oikeudenkäyntimenettelyn uudistaminen 13
Oikeudenkäynnin keskeiset periaatteet ... 14
3.3. Rikosasioiden oikeudenkäynnin kehittäminen 16
Rikoksen uhrin asema 17
Päivystystuomioistuin 17
3.4. Keskeiset ehdotukset 19
Ehdotuksen lakitekninen toteuttaminen .. 19
Syyteoikeus 19
Asianomistajan avustaminen 20
Asianomistajan yksityisoikeudellinen vaatimus 21
Syytteen vireillepano 21
Pääkäsittely 22
Asianomistajan yksin ajaman rikosasian käsittely 23
Asianosaisen poissaolo 23
Tiedoksianto 24
Todistelu 24
Oikeudenkäyntikulujen korvaaminen 25
Rikosasian pöytäkirja ja tuomio 25
Esitutkinta ja pakkokeinot 26

4. Esityksen vaikutukset 28

5. Asian valmistelu 31
5.1. Valmisteluvaiheet ja -aineisto 31
5.2. Lausunnot 32
5.3. Hallituksen esityksen valmistelu 32

6. Muita esitykseen vaikuttavia seikkoja 33

Sivu

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT 34

1. Lakiehdotusten perustelut 34
1.1. Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa 34
1 luku. Syyteoikeudesta 34
2 luku. Asianomistajan avustamisesta .. 47
3 luku. Yksityisoikeudellisesta vaatimuksesta 52
4 luku. Laillisesta tuomioistuimesta 60
5 luku. Syytteen vireillepanosta 61
6 luku. Pääkäsittelystä 77
7 luku. Asianomistajan yksin ajaman rikosasian käsittelystä 95
8 luku. Asianosaisista 108
9 luku. Oikeudenkäyntikuluista 116
10 luku. Äänestämisestä 122
11 luku. Tuomioistuimen ratkaisusta 124
12 luku. Oikeudenkäymiskaaren säännösten soveltamisesta 135
13 luku. Voimaantulo 135
1.2. Oikeudenkäymiskaari 135
2 luku. Päätösvaltaisuudesta 135
9 luku. Oikeudenkäyntikirjelmä 136
10 luku. Laillisesta tuomioistuimesta 136
11 luku. Tiedoksiannosta oikeudenkäynnissä 136
12 luku. Asianosaisista 138
14 luku. Asian käsittelystä oikeudessa .. 141
16 luku. Oikeudenkäyntiväitteistä 142
17 luku. Todistelusta 142
19 luku. Siitä, joka luvatta lähtee pois Oikeudesta 149
21 luku. Oikeudenkäyntikuluista 149
22 luku. Käräjäoikeuden pöytäkirja 149
23 luku. Äänestämisestä 150
24 luku. Tuomioistuimen ratkaisu 152
25 luku. Muutoksenhaku alioikeudesta hovioikeuteen 152
1.3. Asetus rikoslain voimaanpanemisesta 153
1.4. Esitutkintalaki 155
1.5. Pakkokeinolaki 163
1 luku. Kiinniottaminen, pidättäminen ja vangitseminen 163
2 luku. Matkustuskielto 166
3 luku. Turvaamistoimi 167
4 luku. Takavarikko 171
1.6. Sotilaskurinpitolaki 171
1.7. Sotilasoikeudenkäyntilaki 171
1.8. Ulosottolaki 171
1.9. Laki valtion varoista maksettavista todistelukustannuksista 172
1.10. Laki rangaistusmääräysmenettelystä 172
1.11. Rikesakkolaki 172

Sivu

1.12. Laki työsuojelun valvonnasta ja muutoksenhausta työsuojeluasioissa 172

2. Voimaantulo ... 172

LAKIEHDOTUKSET ... 173

1. Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa ... 173

2. Laki oikeudenkäymiskaaren muuttamisesta .. 192

3. Laki rikoslain voimaanpanemisesta annetun asetuksen muuttamisesta ... 199

4. Laki esitutkintalain muuttamisesta ... 199

5. Laki pakkokeinolain muuttamisesta ... 201

6. Laki sotilaskurinpitolain 24 §:n muuttamisesta . 204

7. Laki sotilasoikeudenkäyntilain 4 §:n muuttamisesta ... 204

8. Laki ulosottolain 3 luvun 23 §:n muuttamisesta 205

9. Laki valtion varoista maksettavista todistelukustannuksista annetun lain 16 §:n muuttamisesta ... 205

10. Laki rangaistusmääräysmenettelystä annetun lain 6 §:n muuttamisesta ... 205

11. Laki rikesakkolain 8 §:n muuttamisesta ... 206

Sivu

12. Laki työsuojelun valvonnasta ja muutoksenhausta työsuojeluasioissa annetun lain 24 §:n muuttamisesta ... 206

LIITE ... 207

Rinnakkaistekstit ... 207

2. Laki oikeudenkäymiskaaren muuttamisesta . 207

3. Laki rikoslain voimaanpanemisesta annetun asetuksen muuttamisesta ... 232

4. Laki esitutkintalain muuttamisesta ... 236

5. Laki pakkokeinolain muuttamisesta ... 240

6. Laki sotilaskurinpitolain 24 §:n muuttamisesta 249

7. Laki sotilasoikeudenkäyntilain 4 §:n muuttamisesta ... 249

8. Laki ulosottolain 3 luvun 23 §:n muuttamisesta ... 250

9. Laki valtion varoista maksettavista todistelukustannuksista annetun lain 16 §:n muuttamisesta ... 251

10. Laki rangaistusmääräysmenettelystä annetun lain 6 §:n muuttamisesta ... 251

11. Laki rikesakkolain 8 §:n muuttamisesta ... 252

12. Laki työsuojelun valvonnasta ja muutoksenhausta työsuojeluasioissa annetun lain 24 §:n muuttamisesta ... 252

YLEISPERUSTELUT

1. Johdanto

Esitykseen sisältyvä ehdotus rikosasioiden oikeudenkäyntimenettelyn uudistamiseksi liittyy kiinteänä osana alioikeusuudistukseen. Rikosasioiden oikeudenkäyntimenettelyn uudistamisen lisäksi alioikeusuudistus koostuu alioikeuksien yhtenäistämisestä ja oikeudenkäyntimenettelyn uudistamisesta riita-asioissa. Nämä uudistukset saatettiin voimaan alioikeusuudistukseen liittyvien lakien voimaanpanosta annetulla lailla (1417/92) 1 päivänä joulukuuta 1993.

Rikosasiassa käräjäoikeus on päätösvaltainen, kun siinä on yksin puheenjohtaja, jos tuomitaan sakkorangaistus rikoksesta, josta syytteessä mainittujen seikkojen vallitessa tehtynä ei ole säädetty muuta tai ankarampaa rangaistusta kuin sakko tai vankeutta enintään yksi vuosi kuusi kuukautta. Muissa rikosasioissa käräjäoikeus on päätösvaltainen, kun siinä on puheenjohtaja ja kolme lautamiestä.

Rikosasioiden oikeudenkäyntimenettelyn uudistamisen osalta eduskunnan lakivaliokunta on riita-asiain oikeudenkäyntimenettelyn uudistamista alioikeuksissa koskevasta hallituksen esityksestä (HE 15/1990 vp) antamassaan mietinnössä (LaVM 16/1990 vp) pitänyt tärkeänä, että rikosasioiden oikeudenkäyntimenettelyn uudistus saadaan käyntiin 1990-luvun puoleenväliin mennessä.

2. Nykytila

2.1. Lainsäädäntö ja käytäntö

Esitutkinta ja pakkokeinot

Oikeudenkäyntiä rikosasiassa edeltää pääsääntöisesti esitutkinta, jossa selvitetään, onko olemassa riittävä aihe nostaa syyte. Lisäksi sen avulla tallennetaan tuomioistuinkäsittelyä varten tarpeellinen oikeudenkäyntiaineisto, jotta oikeudenkäynti muodostuisi riittävän nopeaksi ja varmaksi. Säännökset esitutkinnasta ovat esitutkintalaissa (449/87).

Esitutkinnan suorittaa poliisiviranomainen tai eräissä tapauksissa muu viranomainen, esimerkiksi tulliviranomainen. Esitutkinta on käynnistettävä silloin, kun poliisi sille tehdyn rikosilmoituksen perusteella tai esimerkiksi omien havaintojensa nojalla epäilee rikoksen tapahtuneen. Rikosilmoituksen voi tehdä asianomistaja, rikokseen syyllistynyt sekä myös ulkopuolinen henkilö. Jos virallinen syyttäjä ei saa nostaa rikoksesta syytettä ilman asianomistajan syyttämispyyntöä (*asianomistajarikos*) ei myöskään esitutkintaa toimiteta, ellei asianomistaja ole ilmoittanut rikosta syytteeseen pantavaksi.

Esitutkinta voi olla *täydellinen* tai *suppea*. Suppea esitutkinta voidaan suorittaa laissa tarkemmin määritellyissä vähäisissä rikoksissa, jotka ovat yksinkertaisia ja selviä. Toisin kuin täydellisessä esitutkinnassa, suppeassa esitutkinnassa ei ole tutkinnanjohtajaa, kuulustelut saadaan pitää ilman kuulustelutodistajaa ja kuulustelukertomukseen merkitään vain kuulusteltavan lausuman pääsisältö. Täydellisen esitutkinnan tutkinnanjohtajana tulee pääsääntöisesti olla pidättämiseen oikeutettu virkamies eli joku poliisipäällystöön kuuluva poliisimies.

Henkilölle on esitutkinnassa ennen kuulustelua ilmoitettava, kuulustellaanko häntä todistajana, asianomistajana vai epäiltynä. Asianosaisella on oikeus käyttää esitutkinnassa avustajaa, jolla on oikeus olla läsnä päämiestä kuulusteltaessa, jollei tutkinnanjohtaja kiellä sitä painavista rikostutkinnallisista syistä. Asianosaisella ja hänen avustajallaan on oikeus olla läsnä myös toista asianosaista tai todistajaa kuulusteltaessa, jollei siitä voi aiheutua haittaa rikoksen selvittämiselle, ja esittää tutkijan luvalla kuulusteltavalle kysymyksiä asian selvittämiseksi.

Esitutkinnan päätyttyä asia on esitutkinnasta laadittuine pöytäkirjoineen siirrettävä syyttäjälle syyteharkintaa varten, jollei tutkinnassa ole ilmennyt, ettei rikosta ole tapahtunut tai ettei syylliseksi epäiltyä ole voitu selvittää. Asiaa ei saateta syyttäjän harkittavaksi myöskään silloin, kun poliisi harkitsee, että rikoksesta, jonka johdosta asianomistajalla ei ole vaatimuksia, ei sen ilmeisen vähäisyyden vuoksi tarvitse nostaa syytettä.

Syyttäjä vastaa siitä, että asia on riittävästi selvitetty ennen syytteen nostamista tai syyttämättä jättämisestä päättämistä. Syyttäjällä on oikeus esitutkinnan päätyttyä tarvittaessa vaatia poliisilta esitutkinnan täydentämistä.

Vuosittain esitutkinnassa käsiteltyjen asioiden lukumäärät ovat seuraavat:

	1992	1993
Poliisin tietoon tulleet rikokset	818 362	800 334
Syyttäjälle ilmoitetut rikokset	556 243	541 261
Syyttäjälle ilmoittamatta jätetyt rikokset	44 278	39 050

Muun muassa rikoksen selvittämisen turvaamiseksi voidaan käyttää pakkokeinoja. Laissa säädetyin edellytyksin rikoksesta todennäköisin syin epäilty saadaan pidättää. Pidättämisestä päättää poliisipäällystöön kuuluva poliisimies tai syyttäjä. Pidätetty on päästettävä vapaaksi kiinniottamisesta lukien neljän vuorokauden kuluessa, jollei häntä vaadita vangittavaksi.

Vangitsemisesta päättää tuomioistuin. Päättäessään epäillyn vangitsemisesta tuomioistuimen on määrättävä syytteen käsittelypäivä. Käsittelypäivää ei saa määrätä myöhemmäksi kuin on välttämätöntä esitutkinnan päättämiseksi ja syytteen valmistelemiseksi. Käsittelypäivä on kuitenkin määrättävä viimeistään neljän viikon päähän.

Eräissä tapauksissa rikoksesta epäilty voidaan vangitsemisen sijasta määrätä matkustuskieltoon. Matkustuskieltoon määrätty ei saa poistua päätöksessä mainitulta alueelta. Esitutkinnan aikana matkustuskiellosta päättää yleensä joku poliisipäällystöön kuuluva poliisimies. Matkustuskielto on kumottava, jollei syytettä nosteta 60 päivän kuluessa kiellon määräämisestä.

Sakon, menettämisseuraamuksen ja vahingonkorvauksen maksamisen turvaamiseksi voidaan rikoksesta todennäköisin syin epäillyn omaisuutta määrätä pantavaksi hukkaamiskieltoon tai vakuustakavarikkoon. Hukkaamiskiellosta ja vakuustakavarikosta päättää tuomioistuin. Kiireellisessä tapauksessa saa kuitenkin tutkinnanjohtaja tai syyttäjä määrätä väliaikaisen turvaamistoimen. Hukkaamiskielto ja vakuustakavarikko on kumottava, jollei syytettä nosteta 60 päivän kuluessa sitä koskevan määräyksen antamisesta.

Syytteen nostamisen edellytykset

Esitutkinnan päätyttyä virallinen syyttäjä harkitsee, nostaako hän asiassa syytteen. Säännökset syytteen nostamisen edellytyksistä ovat rikoslain voimaanpanemisesta annetussa asetuksessa.

Syytteen nostamisen edellytykset ovat osittain erilaiset riippuen siitä, onko kysymys virallisen syytteen alaisesta rikoksesta vai asianomistajarikoksesta. Viimeksi mainitusta rikoksesta virallinen syyttäjä saa nostaa syytteen ainoastaan, jos asianomistaja on ilmoittanut rikoksen syytteeseen pantavaksi. Asianomistaja voi virallista syyttäjää sitovasti peruuttaa syyttämispyyntönsä siihen saakka, kunnes asia on ollut tuomioistuimessa esillä.

Virallisen syytteen alaisissa rikoksissa sekä virallisella syyttäjällä että asianomistajalla on ensisijainen ja rinnakkainen syyteoikeus. Asianomistaja voi itsenäisesti nostaa syytteen, vaikka virallinen syyttäjä jättäisi syytteen nostamatta. Asianomistaja voi kuitenkin aina vapaasti harkita, nostaako hän syytteen.

Syyttäjällä ei vastaavaa harkintamahdollisuutta ole. Syyttäjän on *nostettava* syyte, jos on *todennäköistä*, että epäilty on syyllistynyt väitettyyn rikokseen. Periaatetta, johon tämä syytepakko perustuu, kutsutaan *ehdottoman syyttämisvelvollisuuden periaatteeksi eli legaliteettiperiaatteeksi*. Kynnys syytteen nostamiselle on siten alempi kuin tuomioistuimen päättäessä vastaajan tuomitsemisesta. Tällöin edellytyksenä on, että tuomioistuin katsoo selvitetyksi, että vastaaja on syyllistynyt väitettyyn rikokseen.

Vaikka syyttäjä pitää todennäköisenä, että epäilty on syyllistynyt väitettyyn tekoon, hänellä on mahdollisuus jättää syyte nostamatta. Periaatetta, joka mahdollistaa poikkeamisen edellä mainitusta legaliteettiperiaatteesta, kutsutaan *harkinnanvaraisen syyttämisvelvollisuuden periaatteeksi eli opportuniteettiperiaatteeksi*.

Syyttäjä voi lain mukaan jättää syytteen nostamatta, jos rikos on vähäinen tai jos epäilty on alle 18-vuotias ja rikoksen katsotaan johtuneen ymmärtämättömyydestä tai harkitsemattomuudesta. Syyttäjä voi luopua toimenpiteistä myös silloin, kun oikeudenkäyntiä ja rangaistusta on pidettävä kohtuuttomina tai tarkoituksettomina, ottaen huomioon muun muassa tekijän toiminta rikoksen vaikutusten estämiseksi tai poistamiseksi tai rikoksesta hänelle aiheutuvat muut seuraamukset, taikka kun rikos rikosten yhtymistä koskevien säännösten johdosta ei olennaisesti vaikuttaisi kokonaisrangaistuksen määrään.

Epäillyllä, jota vastaan syyte on edellä mainituilla perusteilla jätetty nostamatta, mutta jonka on siis katsottu syyllistyneen rikokseen, on mahdollisuus saattaa syyllisyyttään koskeva asia tuomioistuimen käsiteltäväksi.

Vuosittain syyttäjällä on ollut asioita syyteharkinnassa seuraavasti:

Lukumäärät	1991	1992	1993
Saapuneet asiat	85 401	77 380	69 150
Ratkaistut	81 979	81 960	70 434
Syyttäjällä päättyneet	19 996	21 043	17 624

Rikosasian käsittely alioikeudessa

Rikosasian vireilletulo. Rikosasia tulee tuomioistuimessa vireille silloin, kun haaste annetaan vastaajalle tiedoksi. Syytteen nostaminen edellyttää vastaajan haastamista silloinkin, kun vastaaja on vangittu. Haastamista ei sen sijaan tarvita silloin, kun rikokseen perustuva vaatimus tehdään tuomioistuimessa henkilökohtaisesti saapuvilla olevaa vastaan. Säännökset rikosasian vireillepanosta ovat oikeudenkäymiskaaren 11 luvussa.

Syyttäjä nostaa syytteen huolehtimalla itse haastamisesta ja asianosaisten kutsumisesta istuntoon. Syyttäjä huolehtii myös todistajien kutsumisesta. Tällöin on otettava huomioon tuomarin asian käsittelypäivästä antamat määräykset.

Haasteen tiedoksianto. Haasteen antaa tiedoksi haastemies tai muu haastemieslaissa (505/86) tarkoitettu tiedoksiantoon oikeutettu virkamies, kuten esimerkiksi poliisi. Haaste on pääsäännön mukaan annettava tiedoksi haastettavalle henkilökohtaisesti. Jos asia koskee rikosta, josta ei ole säädetty muuta tai ankarampaa rangaistusta kuin sakko tai enintään kuusi kuukautta vankeutta, haaste voidaan antaa tiedoksi myös vastaajan haasteen vastaanottamista varten valtuuttamalle asiamiehelle.

Haasteesta tulee muun muassa käydä ilmi se, mistä teosta syyte on nostettu. Oikeuskanslerin antamien ohjeiden mukaan haastamisen yhteydessä tulisi haastettavalle mahdollisuuksien mukaan antaa jäljennös syytekirjelmästä. Haasteessa on ilmoitettava, minä päivänä ja missä istunto pidetään. Yhä useammin haastamisen yhteydessä ilmoitetaan myös se kellonaika, jolloin jutun käsittelyn oletetaan alkavan.

Haasteessa vastaaja kutsutaan saapumaan tuomioistuimeen henkilökohtaisesti tai asiamiehen edustamana. Vapausrangaistukseen tuomitsemisen edellytyksenä on, että vastaajaa on jutun käsittelyn aikana kuultu henkilökohtaisesti. Rikosasian vastaaja voidaan määrätä saapumaan henkilökohtaisesti asian käsittelyyn myös silloin, kun asian selvittäminen sitä vaatii.

Rikosasiassa ei ole kiinteää haasteaikaa, vaan haaste on annettava vastaajalle tiedoksi niin aikaisin, että hän voi määräpäivänä saapua tuomioistuimeen. Haasteesta on annettava vastaajalle maksutta kirjallinen todistus.

Syyttäjä huolehtii myös asianomistajan ja todistajan kutsumisesta. Asianomistajan on saavuttava tuomioistuimeen joko itse tai asiamiehen edustamana, jos hän katsoo etunsa sitä vaativan. Asianomistaja voidaan kutsua tuomioistuimeen myös henkilökohtaisesti asian selvittämistä varten.

Oikeudenkäynnin kulku. Säännökset rikosasian käsittelystä sisältyvät lähinnä oikeudenkäymiskaaren 14 lukuun. Käsittelyn aluksi todetaan, ovatko asianosaiset paikalla siten kuin heidät on kutsuttu. Sen jälkeen syyttäjä esittää vaatimuksensa ja niiden perusteet. Käytännössä tämä tapahtuu siten, että hän lukee syytekirjelmän. Sen jälkeen asianomistaja esittää omat vaatimuksensa ja ilmoittaa, yhtyykö hän syyttäjän syytteeseen. Seuraavaksi kuullaan vastaajaa.

Sen jälkeen kun asianosaiset ovat esittäneet vaatimuksensa ja ilmoittaneet kantansa vastapuolen vaatimuksiin, kuullaan vastaajaa ja asianomistajaa asian yksityiskohdista jutun selvittämiseksi. Oikeudenkäymiskaaren, jäljempänä OK, 14 luvun 3 §:n 1 momentin ja 17 luvun 32 §:n mukaan vastaajan on asian niin vaatiessa esitettävä kertomuksensa yhtäjaksoisesti ja suullisesti. Hänen aikaisemmin esimerkiksi poliisiviranomaiselle antamansa kertomus saadaan lukea vain, jos hän poikkeaa siitä, mitä hän on aikaisemmin kertonut, tai jos hän ei voi tai halua lausua mitään asiassa.

Asianomistajan on tehdessään selkoa asiasta (OK 14 luvun 3 § 2 mom. ja 1 § 2 mom.) pysyttävä totuudessa. Rikosasian vastaajalla ei ole vastaavaa totuudessapysymisvelvollisuutta. Jos asianosaisen kertomus on epätäydellinen, häntä on kehotettava täydentämään sitä. Jos hän ei sitä tee tai jos hänen kertomuksensa poikkeaa hänen aikaisemmin kertomastaan, tuomioistuimen on kysyttävä häneltä, mistä hänen menettelynsä johtuu.

Tämän jälkeen kuulustellaan istuntoon kutsutut todistajat. Todistajan kuulustelun jälkeen asianosaiset saavat esittää loppulausuntonsa. Käsittelyn päätyttyä jutussa julistetaan päätös, johon voi hakea muutosta hovioikeudelta.

Asianosaisen poissaolo. Jos laillisesti haastettu vastaaja ei saavu jutun käsittelyyn eikä hänellä ole laillista estettä, hänet tuomitaan poissaolostaan sakkoon ja velvoitetaan saapumaan jatkokäsittelyyn sakon uhalla taikka määrätään tuotavaksi samaan tai jatkokäsittelyyn. Jos vastaaja saadaan tuoduksi jo samaan käsittelyyn, sakkoa poissaolosta ei tuomita. Jos syytteessä tarkoitetusta teosta ei ole säädetty sakkoa ankarampaa rangaistusta, vastaaja voidaan tuomita lykkäyksen jälkeen sanotusta teosta sakkorangaistukseen, vaikka hän ei olisi läsnä asian käsittelyssä, jos hänet on sellaisella uhalla kutsuttu tuomioistuimeen.

Jos henkilökohtaisesti saapumaan velvoitettu asianomistaja on pois, hänet tuomitaan asetettuun uhkasakkoon ja velvoitetaan saapumaan jatkokäsittelyyn sakon uhalla. Hänet voidaan uhkasakon asemesta myös määrätä tuotavaksi jo samaan tai jatkokäsittelyyn.

Rikokseen perustuva yksityisoikeudellinen vaatimus. Rikokseen perustuva yksityisoikeudellinen vaatimus saadaan esittää samassa yhteydessä kuin rikoksen johdosta vaaditaan rangaistusta tai menettämisseuraamusta. Jos sellaista yksityisoikeudellista vaatimusta koskevaa kannetta ajetaan erikseen, noudatetaan, mitä oikeudenkäynnistä riita-asiassa säädetään. Tuomioistuin voi myös, milloin syytä on, erottaa yksityisoikeudellisen vaatimuksen erilliseksi asiaksi tai yhdistää erillisenä asiana käsitellyn sellaisen vaatimuksen käsiteltäväksi yhdessä rikosasian kanssa. Vaatimus saadaan ratkaista tai käsittelyä jatkaa riita-asian oikeudenkäynnistä säädetyssä järjestyksessä, vaikka syyte hylätään.

Rikosasian käsittelyn lykkääminen. Usein käy niin, että rikosasiaa ei saada ensikäsittelyssä ratkaistuksi. Näin siitä huolimatta, että rikosasiassa on ainakin yhtä tärkeätä kuin riita-asiassa välttää käsittelyn tarpeeton lykkääminen. Lykkäyksen syynä voi olla se, että asianosainen haluaa esittää jutussa uutta selvitystä. Yleinen lykkäyssyy on myös se, että vastaaja, todistaja tai henkilökohtaisesti saapumaan velvoitettu asianomistaja ei kutsusta huolimatta ole saapunut istuntoon taikka heitä ei ole saatu edes haastetuksi. Jos asia, jonka takia vastaaja on vangittu tai matkustuskiellossa, joudutaan lykkäämään, asiaa ei saa lykätä kahta viikkoa pitemmäksi ajaksi, ellei lykkäys ole tarpeen vastaajan mielentilan tutkimista varten.

Oikeusministeriössä suoritettiin vuonna 1988 tutkimus (Oikeusministeriön lainvalmisteluosaston julkaisusarja 6/1988) sen selvittämiseksi, kuinka usein ja mistä syystä tuomioistuimet lykkäävät rikosasioiden käsittelyä. Vaikka tutkimuksesta on verraten pitkä aika, tulokset vastaavat edelleen nykyistä käytäntöä.

Käsittelykerrat

Tutkimuksen mukaan kaikissa tuomioistuimissa vuonna 1985 rikosasioiden käsittelykertojen suhteellinen osuus oli seuraava:

1:llä	käsittelykerralla päättyneet	77 %
2:lla	käsittelykerralla päättyneet	17 %
3:lla	käsittelykerralla päättyneet	5 %
4—6:lla	käsittelykerralla päättyneet	3 %
yli 6:lla	käsittelykerralla päättyneet	1 %

Lykkäysajat

Tutkimuksen mukaan tutkituissa tuomioistuimissa lykkäysajat olivat seuraavat:

alle 10 pv	2 %
11—30 pv	20 %
31—60 pv	46 %
61—90 pv	23 %
yli 90 pv	9 %

Lykkäyssyyt

Tutkimuksen mukaan tutkituissa tuomioistuimissa lykkäyssyyt olivat seuraavat:

Rikosasian vastaaja pois haastettuna	25 %
Asianomistaja pois haastamatta	14 %
Rikosasian vastaaja pois haastamatta	11 %
Todistaja pois (haastettu tai haastamatta)	5 %
Uusi näyttö	19 %
Muu syy	26 %

Oikeudenkäyntikulujen korvaaminen rikosasiassa. Säännökset oikeudenkäyntikulujen korvaamisesta rikosasioissa ovat oikeudenkäymiskaaren 21 luvussa riita-asioita koskevien säännösten yhteydessä. Oikeudenkäyntikuluja koskevia säännöksiä muutettiin alioikeusuudis-

tuksen yhteydessä. Riita-asioiden osalta toteutettiin niin sanottu täyden kulukorvauksen periaate. Alkuperäisestä ehdotuksesta poiketen lukuun otettiin rikosasioiden osalta vain viittaussäännökset riita-asioita koskeviin säännöksiin.

Voimassa olevan oikeutemme mukaan syytetyllä ei ole oikeutta saada korvausta oikeudenkäyntikuluistaan valtion varoista, kun häntä vastaan ajettu syyte on hylätty. Tätä on pidettävä vakavana epäkohtana.

2.2. Ulkomaiden laisäädäntö

Useissa Euroopan valtioissa oikeudenkäynti myös rikosasioissa rakentuu suullisuus-, välittömyys- ja keskitysperiaatteelle. Oikeudenkäyntiä edeltää pääsääntöisesti esitutkinta, jonka johtajana on ainakin muissa kuin yksinkertaisissa rikosasioissa yleensä virallinen syyttäjä. Asianomistajalla on säännönmukaisesti vain varsin rajoitettu oikeus itsenäisesti nostaa syyte rikoksen johdosta. Joissakin valtioissa asianomistajalla ei ole minkäänlaista syyteoikeutta virallisen syytteen alaisissa rikoksissa. Eräissä valtioissa asianomistajalla on toissijainen syyteoikeus, joka tulee kysymykseen silloin, kun virallinen syyttäjä ei ole käyttänyt syyteoikeuttaan.

Historiallisista syistä rikosasioissa noudatettavalla oikeudenkäyntimenettelyllämme on eniten liittymäkohtia muiden pohjoismaiden rikosasiain oikeudenkäyntimenettelyihin. Tämän vuoksi selostetaan seuraavassa tarkemmin rikosasian oikeudenkäyntiä ainoastaan muissa pohjoismaissa.

Ruotsi

Esitutkinta. Ruotsissa rikosasian oikeudenkäyntiä edeltää pääsääntöisesti esitutkinta. Esitutkinnan suorittaa poliisi. Esitutkintaa johtaa syyttäjä sen jälkeen, kun jotakuta voidaan perustellusti epäillä syylliseksi rikokseen, jollei asia ole yksinkertainen. Laissa tarkoitetut yksinkertaiset asiat on tarkemmin määritelty ylimmän syyttäjän antamissa ohjeissa, ja niitä ovat muun muassa varkaus, luvaton käyttö, rattijuopumus ja liikenteen vaarantaminen.

Esitutkinta päättyy siihen, että syyttäjä tekee päätöksen syytteen nostamisesta tai syyttämättä jättämisestä. Syyttäjän on nostettava syyte, kun on olemassa riittäviä syitä epäillä, että rikoksesta epäilty on syyllistynyt väitettyyn rikokseen. Syyttäjä voi kuitenkin laissa tarkemmin määritellyissä tapauksissa jättää syytteen nostamatta, vaikka epäillyn syyllisyyden tueksi olisikin riittäviä syitä.

Syyteoikeus. Asianomistajan oikeus syytteen nostamiseen on toissijainen. Hän saa erästä kunnianloukkausta koskevaa rikosta (förolämpning) lukuun ottamatta itse nostaa syytteen vain silloin, kun syyttäjä on päättänyt jättää syytteen nostamatta. Tämä oikeus asianomistajalla on siitä riippumatta, mihin seikkoihin syyttäjän päätös perustuu. Asianomistajalla on kuitenkin aina oikeus yhtyä syyttäjän nostamaan syytteeseen. Tämä on käytännössä harvinaista. Asianomistaja esittää rangaistusvaatimuksen yleensä vain silloin, kun hän haluaa vaatia vastaajalle rangaistusta ankarammin rangaistavasta teosta taikka muuta tai ankarampaa rangaistusseuraamusta kuin syyttäjä.

Syytteen nostaminen. Syyttäjä nostaa syytteen toimittamalla kirjallisen haastehakemuksen käräjäoikeuden kansliaan. Tuomioistuin huolehtii tällöin haasteen tiedoksiannosta. Tuomioistuin voi kuitenkin, siinä laajuudessa kuin se katsoo aiheelliseksi, määrätä, että syyttäjä saa nostaa syytteen antamalla haasteen itse ja huolehtimalla sen tiedoksiannosta. Käytännössä tuomioistuin huolehtii säännönmukaisesti rikosasian vastaajan haastamisesta. Haaste annetaan pääsääntöisesti viikon kuluessa ja pääkäsittely toimitetaan 4—6 viikon kuluessa haastehakemuksen saapumisesta tuomioistuimeen.

Syyttäjän on toimitettava esitutkintapöytäkirja tuomioistuimeen ennen asian käsittelyä. Esitutkinnan täydentäminen voi tulla kysymykseen esimerkiksi silloin, kun rikoksesta epäillylle on määrätty puolustaja.

Asian käsittely tuomioistuimessa. Asiassa suoritetun esitutkinnan vuoksi muuta valmistelua ei yleensä toimiteta. Vastaajalta voidaan kuitenkin pyytää kirjallinen vastaus, jossa hänen on ilmoitettava kantansa häntä vastaan esitettyihin vaatimuksiin ja todisteet, jotka hän aikoo esittää. Asiassa voidaan toimittaa myös suullinen valmistelu, jos pääkäsittelyn keskittämisen turvaaminen sitä erityisestä syystä edellyttää.

Käytännössä noin 90 prosenttia asioista on sellaisia, joissa rikosasian vastaaja kutsutaan haasteessa suoraan pääkäsittelyyn. Laajoissa esimerkiksi talousrikoksia koskevissa asioissa

vastaajalta pyydetään pääkäsittelyn toimittamisen suunnittelemista varten ennakkokanta ja ilmoitus todisteista. Suullisen valmistelun istunnot ovat hyvin harvinaisia. Tavallista sen sijaan on, että ennen istuntoa pääkäsittely suunnitellaan ottamalla esimerkiksi puhelimitse yhteyttä syyttäjään ja vastaajan puolustajaan.

Yksityisoikeudellinen vaatimus. Asianomistajan rikoksesta johtuva yksityisoikeudellinen vaatimus voidaan käsitellä syyteasian yhteydessä. Asianomistajan pyynnöstä syyttäjän on oikeudenkäynnissä esitettävä asianomistajan rikosasian vastaajaan kohdistama yksityisoikeudellinen vaatimus, jos se voi tapahtua ilman olennaista haittaa eikä vaatimus ole ilmeisen perusteeton. Jos asianomistaja on ilmoittanut itse ajavansa asiaa tai jos syyttäjä katsoo, ettei hän voi esittää asianomistajan vaatimusta, asianomistajalle ilmoitetaan, mihin toimenpiteisiin hänen tulee ryhtyä oikeutensa säilyttämiseksi.

Yksityisoikeudellinen vaatimus voidaan erottaa käsiteltäväksi riita-asian oikeudenkäynnistä säädetyssä järjestyksessä esimerkiksi silloin, kun asia vastaajan kiistämisen johdosta tulee riitaiseksi. Laissa tarkemmin määriteltyjen rikosten asianomistajalla on oikeus saada valtion varoista palkattu oikeudenkäyntiavustaja tai tukihenkilö sekä esitutkinnassa että oikeudenkäynnissä.

Pääkäsittely. Pääkäsittely on suullinen. Poikkeuksen muodostaa vain esimerkiksi sellainen kirjallinen todiste, joka on tuomioistuimen jäsenten ja asianosaisten tiedossa ja jota kukaan asianosaisista ei pyydä selostamaan suullisesti asian käsittelyssä. Esitutkintapöytäkirja ei ole sellaisenaan oikeudenkäyntiaineistoa. Ainoastaan silloin kun todistelutarkoituksessa kuultava henkilö poikkeaa esitutkinnassa antamastaan kertomuksesta, tutkintapöytäkirjasta otetaan selko hänen esitutkinnassa antamansa lausuman sisällöstä.

Pääkäsittely alkaa siten, että syyttäjä lukee haastehakemuksen. Tällaista menettelyä pidetään syytteen vapaamuotoisen selostamisen sijasta suositeltavampana sen vuoksi, että näin voidaan välttää syyttäjän vaatimusta koskevien epäselvyyksien syntyminen. Seuraavaksi asianomistaja esittää vaatimuksensa, minkä jälkeen vastaaja ilmoittaa lyhyesti kantansa syytteeseen. Tämän jälkeen syyttäjä ja asianomistaja perustelevat tarkemmin vaatimuksensa, ja vastaajalle varataan tilaisuus lausua mainittujen perustelujen johdosta. Seuraavaksi otetaan vastaan todistelu ja käsitellään rangaistusseuraamusta koskeva kysymys. Pääkäsittely päättyy siihen, että asianosaiset esittävät loppupuheenvuoronsa.

Vastaajan on pääsäännön mukaan saavuttava pääkäsittelyyn henkilökohtaisesti. Asia voidaan kuitenkin ensimmäisellä käsittelykerralla ratkaista vastaajan poissaolosta huolimatta, jos seuraamukseksi ei tuomita muuta rangaistusta kuin sakko ja jos asia saadaan selvitetyksi vastaajaa kuulematta. Toisella käsittelykerralla asia voidaan ratkaista vastaajan poissaollessa, jos asian aikaisempi käsittely on peruutettu tai lykätty hänen poissaolonsa vuoksi ja jos rangaistukseksi tuomitaan korkeintaan kolmen kuukauden mittainen vankeusrangaistus tai ehdollinen tuomio.

Oikeudenkäyntikulut. Syyttäjän ajamassa rikosasiassa ja ainoastaan asianomistajan ajamassa rikosasiassa noudatetaan erilaisia säännöksiä. Jälkimmäisissä asioissa noudatetaan eräin valtiolle suoritettavia korvauksia koskevin poikkeuksin soveltuvin osin samoja sääntöjä kuin riita-asioissakin. Syyttäjän ajamissa rikosasioissa korvausvelvollisuus määräytyy sen mukaan, onko tuomio langettava vai vapauttava.

Syyttäjän ajamasta syytteestä rangaistukseen tuomittu on velvoitettava korvaamaan valtiolle yleisistä varoista suoritetut korvaukset. Syytetty ei kuitenkaan ole korvausvelvollinen sellaisista kustannuksista, jotka eivät kohtuuden mukaan ole olleet tarpeen asian selvittämiseksi, taikka kustannuksista, jotka ovat aiheutuneet jonkun muun kuin syytetyn, hänen asiamiehensä tai valitsemansa puolustajan huolimattomuudesta tai laiminlyönnistä. Hän ei myöskään ole velvollinen maksamaan enempää kuin häntä koskevan yleisen oikeusavun oikeusapumaksun enimmäismäärän, ellei hän ole tuottamuksellisesti viivyttänyt oikeudenkäyntiä tai muutoin aiheuttanut lisäkustannuksia valtiolle.

Jos syyttäjän syyte hylätään taikka jätetään tutkimatta tai sillensä, tuomioistuin määrää yleisistä varoista syytetylle korvausta sellaisista kustannuksista, jotka ovat olleet tarpeen syytetyn oikeuden valvomiseksi. Samoin syytetylle voidaan suorittaa korvausta hänen saapumisestaan tuomioistuimeen.

Norja

Esitutkinta. Myös Norjassa esitutkinnan toimittaa poliisi. Paikallisena syyttäjänä toimii

poliisiorganisaatioon kuuluva lakimies (polisjurist). Syyttäjällä on oikeus antaa poliisille esitutkinnan aikana tutkinnan toimittamista koskevia määräyksiä. Lisäksi hänellä on aina vastuu esitutkinnan johtamisesta.

Toisin kuin meillä ja Ruotsissa, syyttäjä voi esitutkinnan päätyttyä aina harkita, nostaako hän rikoksen johdosta syytteen vai ei. Lisäksi syyttäjä voi jättää syytteen nostamatta rikosten yhtymistapauksissa tai silloin, kun rikoksentekijä on alle 18-vuotias.

Syyteoikeus. Myös Norjassa asianomistajan syyteoikeus on toissijainen. Asianomistajan syyteoikeutta on rajoitettu silloinkin, kun syyttäjä on päättänyt jättää syytteen nostamatta, vaikka hän onkin todennut epäillyn syylliseksi rikokseen. Asianomistajalla ei Norjan rikosoikeudenkäyntilain mukaan ole toissijaistakaan syyteoikeutta, jos syyttäjä on päättänyt jättää syytteen nostamatta rikosten yhtymisperusteella tai sen vuoksi, että rikoksesta epäilty on alle 18-vuotias.

Syytteen nostaminen. Pääkäsittely valmistellaan siten, että syyttäjä toimittaa tuomioistuimelle jäljennöksen kirjallisesta syytevaatimuksestaan ja ilmoittaa samalla ne todisteet, jotka hän aikoo esittää. Esitutkinnassa kertynyttä aineistoa ei toimiteta tuomioistuimelle, vaan tuomioistuimen puheenjohtaja voi tarvittaessa pyytää sitä lainaksi syyttäjältä.

Syytevaatimuksen saatuaan tuomioistuin määrää laissa määritellyissä tapauksissa epäillylle välittömästi puolustajan. Lisäksi tuomioistuin voi velvoittaa syyttäjän määräajassa toimittamaan tuomioistuimelle kirjallisen selonteon asiasta, jos sitä asian laatuun nähden pidetään perusteltuna. Tuomioistuin lähettää jäljennöksen selostuksesta vastaajalle ja hänen puolustajalleen, joilla on mahdollisuus määräajassa esittää tuomioistuimelle selostusta koskevat huomautuksensa.

Syyttäjän tehtävänä on tämän jälkeen antaa syytevaatimus mahdollisimman nopeasti tiedoksi vastaajalle, jolle on samalla ilmoitettava, kuka hänen puolustajakseen on määrätty. Samanaikaisesti syyttäjä lähettää epäillyn puolustajalle jäljennöksen syytteestään ja todistelua koskevasta ilmoituksestaan sekä asiassa kertyneistä asiakirjoista. Puolustajan on syyttäjän asettaman määräajan kuluessa lähetettävä asiakirjat takaisin syyttäjälle ja samalla ilmoitettava, mitä todistelua hän aikoo asiassa esittää. Puolustaja voi tällöin myös pyytää syyttäjää hankkimaan hänen osoittamaansa uutta todistelua.

Asian käsittely tuomioistuimessa. Tuomioistuin voi toimittaa asiassa suullisen valmistelun muun muassa pääkäsittelyssä vastaanotettavaksi ilmoitetun suullisen todistelun tarpeellisuuden selvitttämiseksi tai sen selvittämiseksi, onko nimetty henkilö velvoitettava todistamaan.

Valmistelun jälkeen tuomioistuin määrää pääkäsittelyn ajankohdan ja ilmoittaa siitä syyttäjälle sekä puolustajalle. Pääkäsittely on pääsäännön mukaan toimitettava kahden viikon kuluessa asian saapumisesta. Syyttäjä huolehtii siitä, että kutsu pääkäsittelyyn annetaan asianosaisille ja todistajille tiedoksi.

Pääkäsittely. Pääkäsittely on suullinen. Esitutkintapöytäkirja ei ole sellaisenaan oikeudenkäyntiaineistoa. Esitutkintapöytäkirjaan merkitty suullinen lausuma saadaan lukea vain silloin, kun todistelutarkoituksessa kuultava henkilö pääkäsittelyssä poikkeaa esitutkinnassa antamastaan kertomuksesta tai kun hän kieltäytyy lausumasta mitään. Lausuma saadaan lukea myös silloin, kun todistajaa ei esimerkiksi kuoleman vuoksi voida kuulla pääkäsittelyssä taikka kun kuulemisesta aiheutuisi kohtuutonta haittaa tai kustannuksia.

Asia voidaan ratkaista rikosasian vastaajan poissaolosta huolimatta, jos syyttäjä vaatii korkeintaan yhden vuoden vankeusrangaistusta eikä vastaajan läsnäolo ole tarpeen asian selvittämiseksi. Lisäedellytyksenä on, että vastaaja on joko suostunut asian käsittelyyn hänen poissaollessaan tai jäänyt pois ilman laillista estettä taikka pakoillut syytteen tiedoksiantamisen jälkeen eikä kutsua pääkäsittelyyn ole sen vuoksi saatu annetuksi hänelle tiedoksi. Lisäksi syyte voidaan aina hylätä, vaikka vastaaja olisikin jäänyt saapumatta pääkäsittelyyn. Asia on vastaajan pyynnöstä kuitenkin käsiteltävä uudelleen, jos hän osoittaa poissaolonsa johtuneen laillisesta esteestä tai, ettei hän ole pakoillut oikeudenkäyntiä.

Yksityisoikeudellinen vaatimus. Asianomistajan rikoksesta johtuva yksityisoikeudellinen vaatimus voidaan käsitellä rikosasian yhteydessä. Tästä mahdollisuudesta on erikseen ilmoitettava asianomistajalle. Syyttäjä voi asianomistajan pyynnöstä esittää hänen vaatimuksensa oikeudenkäynnissä. Syyttäjä voi kieltäytyä esittämästä rikoksen johdosta välittömästi vahinkoa kärsineen rikosasian vastaajaan kohdistamaa vaatimusta vain silloin, kun vaatimus

on ilmeisen perusteeton tai kun sen käsittely rikosasian yhteydessä aiheuttaa olennaista haittaa syyteasian käsittelylle. Laissa tarkemmin määriteltyjen rikosten asianomistajalla on oikeus saada valtion varoista palkattu avustaja sekä esitutkinnassa että oikeudenkäynnissä.

Oikeudenkäyntikulut. Rikosasioissa kulujen korvaaminen määräytyy pääsäännön mukaan sillä perusteella, tuomitaanko syytetty rangaistukseen vai vapautetaanko hänet syytteestä. Edellisessä tapauksessa tuomioistuin ratkaisee, missä laajuudessa tuomittu on velvoitettava korvaamaan valtiolle asiasta aiheutuneet tarpeelliset kustannukset. Korvausvelvollisuus on sovitettava syytetyn taloudellisen kyvyn mukaiseksi ja edellytyksenä on, että syytetyltä oletettavasti on mahdollista saada korvaus kyseisistä kustannuksista.

Vuoden 1986 alusta voimaan tulleessa uudessa rikosasiain oikeudenkäyntilaissa (30 luku) laajennettiin olennaisesti syytetyn oikeutta korvauksen saamiseen, kun syyte on hylätty tai rauennut. Tällöin tuomioistuimen tulee määrätä syytetylle korvausta valtion varoista hänen puolustustaan varten suorittamistaan tarpeellisista menoista, jollei hän ole itse tahallisesti aiheuttanut häneen kohdistuneita epäilyksiä. Myös syytetyn tarpeelliset matkakulut korvataan. Syytetyn puolustajalle ei suoriteta korvausta enempää kuin mihin hän olisi oikeutettu julkisena puolustajana. Näistä korvauksista määrätään pääsääntöisesti tuomiossa. Lisäksi syytetyllä, jota vastaan ajettu syyte on hylätty, on tietyin laissa säädetyin edellytyksin oikeus korvaukseen muustakin syytteen johdosta kärsimästään vahingosta.

Yksityisten henkilöiden ajamissa rikosasioissa sovelletaan riita-asioiden kulusäännöksiä, paitsi valtiolle tuomittavien korvausten osalta.

Tanska

Esitutkinta. Myös Tanskassa esitutkinnan toimittaa poliisi. Syyttäjä ei lain mukaan osallistu esitutkinnan toimittamiseen, vaan hänen tehtävänään on esitutkinnassa kertyneen aineiston perusteella harkita, onko syyte nostettava. Käytännössä poliisi ja syyttäjä ovat kuitenkin tiiviissä yhteistyössä esitutkinnan aikana. *yytteen nostaminen.* Samoin kuin Norjassa, myös Tanskassa syyttäjä voi harkita, nostaako hän rikoksen johdosta syytteen vai ei. Syytteen nostaminen on eräitä kunnianloukkausta koskevia rikoksia lukuunottamatta yksinomaan syyttäjän tehtävä eikä asianomistajalla ole itsenäistä oikeutta vaatia epäillylle rangaistusta edes silloin, kun syyttäjä on päättänyt jättää syytteen nostamatta. Laissa tarkemmin määriteltyjen rikosten asianomistajalla on oikeus saada valtion varoista palkattu oikeudenkäyntiavustaja esitutkinnassa ja oikeudenkäynnissä.

Yksityisoikeudellinen vaatimus. Asianomistajan rikoksesta johtuva yksityisoikeudellinen vaatimus voidaan käsitellä syyteasian yhteydessä. Tuomioistuin voi tällöin kuitenkin kieltäytyä yksityisoikeudellisen vaatimuksen käsittelemisestä havaitessaan, ettei sen käsittely voi tapahtua ilman olennaista haittaa. Syyttäjän on asianomistajan pyynnöstä esitettävä oikeudenkäynnissä hänen rikokseen perustuva vaatimuksensa rikosasian vastaajaa vastaan, jos se voi tapahtua ilman olennaista haittaa.

Syytteen nostaminen. Syytteen nostaminen ja asian valmistelu tapahtuu samaan tapaan kuin Norjassa. Käytännössä syyttäjä syytteen yhteydessä usein kuitenkin toimittaa tuomioistuimelle myös esitutkintapöytäkirjan, jotta tuomioistuin voisi suunnitella pääkäsittelyn toimittamisen.

Pääkäsittely. Pääkäsittely on suullinen. Esitutkintapöytäkirjaan tai muulle asiakirjalle merkittyä lausumaa saadaan käyttää todisteena ainoastaan poikkeuksellisesti. Tämä on mahdollista vain tuomioistuimen suostumuksella. Käytännössä säännöstä on sovellettu lähinnä silloin, kun todistajaa ei voida kuulla pääkäsittelyssä tai kun todistaja pääkäsittelyssä kieltäytyy todistamasta.

Vakavampaa rikosta koskevan asian käsittelyssä vastaajan on oltava henkilökohtaisesti läsnä. Asia voidaan kuitenkin ratkaista vastaajan poissaolosta huolimatta, jos tuomioistuin ei pidä hänen läsnäoloaan tarpeellisena ja jos vastaaja on pakoillut saatuaan syytteen tiedoksi tai poistunut asian käsittelystä ilman tuomioistuimen lupaa. Samoin voidaan menetellä, jos vastaajaa ei tuomita kuutta kuukautta ankarampaan vankeusrangaistukseen tai jos syyte hylätään. Sellaisissa rikosasioissa, joissa on kysymys ainoastaan sakkorangaistuksen tuomitsemisesta, vastaajan voidaan katsoa hyväksyneen hänelle vaaditun seuraamuksen ja asia ratkaista vastaajan poissaolosta huolimatta.

Oikeudenkäyntikulut. Virallisen syyttäjän ajamissa rikosasioissa kaikki asian käsittelystä aiheutuneet kustannukset suoritetaan pääsääntöisesti valtion varoista. Tähän sisältyy myös

palkkio syytetylle määrätylle julkiselle puolustajalle. Syytetyn on yleensä suoritettava korvaus itse valitsemalleen puolustajalle, mutta tuomioistuin voi erityisestä syystä määrätä tälle suoritettavaksi korvausta valtion varoista.

Jos syytetty tuomitaan, hänen tulee pääsääntöisesti maksaa takaisin ne erityiset menot, jotka ovat aiheutuneet häntä vastaan ajetusta asiasta, kuten puolustuksesta ja asiantuntijan lausunnoista aiheutuneet maksut. Jos taas syytetty vapautetaan, häntä ei luonnollisesti voida tuomita korvausvelvolliseksi, ellei hän ole aiheuttanut kustannuksia hänen syykseen luettavalla oikeudenvastaisella menettelyllä tai laiminlyönnillä. Julkisen puolustuksen järjestelmän vuoksi Tanskassa on katsottu, ettei syytetylle, jota vastaan ajettu syyte on hylätty, pitäisi yleensä aiheutua kustannuksia, koska valtio vastaa niistä. Jos syytetylle on kuitenkin aiheutunut esimerkiksi matkakuluja tai työansion menetystä, hän voi vaatia niistä korvauksia joko oikeudenkäyntilain säännösten tai yleisten korvaussäännösten mukaisesti.

Yksityisten henkilöiden ajamissa rikosasioissa sovelletaan riita-asioiden kulusäännöksiä.

Euroopan neuvoston suositus rikosasioiden oikeudenkäyntimenettelyn yksinkertaistamiseksi

Euroopan neuvosto on 17 päivänä syyskuuta 1987 antanut suosituksen No R(87) 18 rikosasioiden oikeudenkäyntimenettelyn yksinkertaistamiseksi. Suosituksen mukaan neuvoston jäsenmaissa tulisi ottaa käyttöön tai nykyisestään lisätä mahdollisuuksia luopua toimenpiteistä epäiltyä vastaan silloin, kun rikoksen vakavuus, epäillyn henkilöön liittyvät seikat, tuomioistuimen todennäköinen tuomio, tuomion vaikutus epäiltyyn ja rikoksen uhrin asema huomioon ottaen julkinen etu ei vaadi toimenpiteiden jatkamista. Lisäksi suosituksessa suositellaan lisättäväksi mahdollisuuksia tuomioistuimen ulkopuolella tapahtuvaan sovitteluun ja yksinkertaistettuihin oikeudenkäynteihin sekä varsinaisen oikeudenkäynnin yksinkertaistamista.

3. Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset

3.1. Tavoitteet

Oikeusministeriö asetti 31 päivänä lokakuuta 1990 työryhmän valmistelemaan hallituksen esityksen muotoon laadittua ehdotusta rikosasioiden oikeudenkäyntimenettelyn uudistamisesta. Toimeksiannon mukaan työryhmän tuli valmistella ehdotuksensa soveltuvin osin niiden menettelyperiaatteiden pohjalta, joiden mukaan riita-asioiden oikeudenkäyntimenettely alioikeudessa uudistetaan. Käsittelyä koskevien säännösten tuli pääsäännön mukaan perustua akkusatoriselle menettelylle. Väkivalta- ja siveellisyysrikoksien uhrien mahdollisuuksia saada apua oikeudenkäynnissä oli parannettava. Ehdotuksia valmisteltaessa oli kiinnitettävä huomiota Euroopan neuvoston suositukseen No R (87) 18 rikosasioiden käsittelyn yksinkertaistamisesta sekä Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen rikosprosessioikeutta koskeviin päätöksiin.

3.2. Riita-asioiden ja rikosasioiden oikeudenkäyntimenettelyn vertailua

Yleistä

Sen selvittäminen, missä määrin riita-asioissa toteutuvat uudistukset ovat toteutettavissa rikosasioissa, edellyttää lyhyttä selostusta riita-asioiden menettelyuudistuksesta ja siitä, mille periaatteille riita-asioiden ja rikosasioiden oikeudenkäyntimenettelyt perustuvat.

Riita-asioiden oikeudenkäyntimenettelyn uudistaminen

Uudistuksen tavoite. Riita-asian oikeudenkäyntimenettely on uudistettu laeilla (1052—1067/91). Riita-asioiden oikeudenkäyntimenettelyn uudistamisen tavoitteet on mainittu hallituksen esityksessä eduskunnalle riita-asiain oikeudenkäyntimenettelyn uudistamista alioikeuksissa koskevaksi lainsäädännöksi (HE 15/1990 vp). Esityksen mukaan uudistuksen tavoitteena on parantaa tuomioistuinten mahdollisuuksia käsitellä riita-asiat nykyistä perusteellisemmin ja antaa asiassa hyvin perusteltu tuomio. Tähän pyritään muun muassa jakamalla oikeudenkäynti valmisteluun ja pääkäsittelyyn.

Valmistelu. Valmistelussa selvitetään se, mitä riita koskee. Valmistelun toimittaa käräjäoikeuden lainoppinut jäsen yksin. Valmistelu voi

olla kirjallista tai suullista. Asia voidaan laissa määritellyin edellytyksin ratkaista jo valmistelussa.

Pääkäsittely. Jos asiaa ei ratkaista valmistelussa, se siirretään pääkäsittelyyn. Pääkäsittely voidaan pitää välittömästi valmistelun yhteydessä tai erillisessä istunnossa. Valmistelun yhteydessä pidettävän pääkäsittelyn toimittaa se käräjäoikeuden lainoppinut jäsen, joka on toimittanut valmistelun. Erillisen pääkäsittelyn istunto toimitetaan käräjäoikeuden täysilukuisessa kokoonpanossa.

Pääkäsittely on suullinen, välitön ja keskitetty. Suullisuus tarkoittaa sitä, että ainoastaan sellainen oikeudenkäyntiaineisto, joka on pääkäsittelyssä esitetty suullisesti, voidaan ottaa huomioon asiaa ratkaistaessa. Välittömyys tarkoittaa sitä, että ainoastaan sellainen tuomioistuimen jäsen, joka on ollut mukana koko pääkäsittelyn ajan, saa osallistua asian ratkaisemiseen. Jos jäsenet vaihtuvat, asiassa on toimitettava uusi pääkäsittely. Keskitys tarkoittaa sitä, että pääkäsittelyn tulee olla yhtäjaksoinen. Silloin kun pääkäsittely lykätään, asiassa on toimitettava uusi pääkäsittely, jos pääkäsittely on ollut lykättynä yli laissa säädetyn ajan.

Tiedoksianto. Pääsäännön mukaan tuomioistuin huolehtii tiedoksiannosta tuomioistuimessa vireillä olevassa asiassa. Tiedoksianto on niin sanotun haastemiestiedoksiannon lisäksi mahdollista toimittaa postitse.

Pöytäkirja. Pöytäkirja on nykyistä yksinkertaisempi. Todistelutarkoituksessa annetut suulliset lausumat äänitetään ja ne arkistoidaan äänitteille. Pääsäännön mukaan pöytäkirjan laatii muu tuomioistuimen virkamies kuin sen jäsen.

Tuomio. Sekä riita- että rikosasiassa pääasiaratkaisua kutsutaan tuomioksi. Muu tuomioistuimen ratkaisu on päätös. Riita-asiassa tuomio laaditaan erilliseksi asiakirjaksi. Uudistuksessa on korostettu tuomioistuimen velvollisuutta perustella tuomio nykyistä seikkaperäisemmin.

Oikeudenkäynnin johtamisen tehostaminen. Tuomioistuimen mahdollisuuksia tehokkaaseen oikeudenkäynnin johtamiseen etenkin sellaisen riita-asian käsittelemisessä, jossa sovinto on sallittu, on lisätty. Mahdollisuus yksipuolisen tuomion antamiseen on laajennettu ensikäsittelyn lisäksi kaikkiin käsittelyvaiheisiin. Tuomioistuin voi valmistelussa asettaa asianosaisille määräajan, johon mennessä asianosaisen on esitettävä vaatimuksensa ja niiden perusteet sekä ilmoitettava todisteet, jotka hän haluaa esittää uhalla, ettei hän määräajan jälkeen saa vedota uuteen vaatimukseen tai seikkaan taikka ilmoittaa uutta todistetta, ellei hän saata todennäköiseksi, että hänen menettelynsä johtuu pätevästä syystä.

Vastaavanlainen kielto vedota uusiin vaatimuksiin ja perusteisiin sekä uusiin todisteisiin on voimassa pääkäsittelyssä. Säännöksillä pyritään estämään oikeudenkäynnin pitkittäminen ja turvaamaan keskitetyn pääkäsittelyn toteutuminen. Riita-asiassa, jossa sovinto ei ole sallittu, vastaaviin tavoitteisiin pyritään korostamalla moitittavalla tavalla menetelleen asianosaisen velvollisuutta korvata menettelystään muille asianosaisille aiheutuneet oikeudenkäyntikulut.

Oikeudenkäynnin keskeiset periaatteet

Tavoitteena uudistettaessa riita-asiain oikeudenkäyntimenettely on ollut antaa tuomioistuimelle aikaisempaa paremmat keinot varman, nopean ja halvan oikeudenkäynnin toteuttamiseen.

Riita-asioissa, joissa sovinto on sallittu, tuomioistuin ei saa tuomita asianosaiselle muuta tai enempää kuin tämä on vaatinut eikä tuomioistuin saa perustaa tuomiotaan seikkaan, johon asianosainen ei ole vaatimuksensa tueksi vedonnut. Viimeksi mainitulla tarkoitetaan, ettei asiassa esitettyä vaatimusta saa hyväksyä tai hylätä sellaisella perusteella, johon asianosainen ei ole oikeudenkäynnissä vedonnut. Edelleen asianosaisen tunnustus sitoo tuomioistuinta.

Jos vaatimus on myönnetty, se on ilman muuta hyväksyttävä. Jos asianosainen on ilman laillista estettä jäänyt saapumatta tuomioistuimeen tai laiminlyönyt jonkin muun kehotuksen noudattamisen, asia voidaan ratkaista yksipuolisella tuomiolla.

Riita-asioissakaan, joissa sovinto on sallittu, tuomioistuin ei ole kaikilta osin riippuvainen asianosaisten toimenpiteistä. Niinpä todistusharkinta ja lain soveltaminen on yksinomaan tuomioistuimen asia. Tuomioistuin voi siten perustaa todistusharkintansa kokemussääntöön ja päätöksensä oikeusohjeeseen siinäkin tapauksessa, että kumpikin asianosainen olisi vastustanut asianomaisen kokemussäännön tai

oikeusohjeen soveltamista. Tuomioistuin päättää lisäksi siitä, miten asia käsitellään.

Kuitenkin myös silloin kun on kysymys sellaisesta oikeudenkäynnin yksityiskohdasta, josta tuomioistuin päättää omasta aloitteestaan, asianosaisen toimenpiteellä voi olla merkitystä. Esimerkiksi todisteharkinnan osalta asianosaisen esittämällä saattaa olla vaikutusta siihen, miten tuomioistuin arvioi todisteen merkityksen.

Rikosasioissa vastaajan tunnustus ei sido tuomioistuinta. Rangaistus määrätään viran puolesta. Tuomioistuin voi hylätä syytteen syyteoikeuden vanhentumisen, hätävarjelun tai muun sellaisen seikan perusteella, jonka johdosta rangaistukseen ei saa tuomita, vaikka tällaiseen seikkaan ei olisi oikeudenkäynnissä vedottukaan. Lisäksi tuomioistuimen on otettava viran puolesta huomioon lieventävät asianhaarat.

Eräiltä osin tuomioistuimen toimenpiteet ovat rikosasiassakin riippuvaisia asianosaisten toimenpiteistä. Tuomioistuin ei voi esimerkiksi omasta aloitteestaan ottaa rikosasiaa käsiteltäväkseen ja se, joka ajaa syytettä, voi peruuttaa syytteensä. Tuomioistuin ei saa tuomita rangaistukseen muusta rikollisesta teosta kuin siitä, josta syyttäjä tai asianomistaja on vaatinut rangaistusta.

Silloin kun käsitellään virallisen syytteen alaista rikosta koskevaa syytettä tai kun virallinen syyttäjä ajaa syytettä asianomistajarikoksesta, tuomioistuin voi päättää todisteiden hankkimisesta. Jos ainoastaan asianomistaja vaatii rangaistusta asianomistajarikoksesta, josta ei ole säädetty muuta tai ankarampaa rangaistusta kuin sakko tai neljä vuotta vankeutta, tuomioistuin voi vain asianosaisen vaatimuksesta määrätä uuden todistajan kuulusteltavaksi tai asiakirjan esitettäväksi.

Rikosasian vastaajalla ei sen sijaan ole oikeutta määrätä sen enempää oikeudenkäyntiaineistosta kuin menettelystäkään. Hänellä on kuitenkin oikeus päättää, hakeeko hän tuomioistuimen päätökseen muutosta.

Syyttämismenetelmä ja tutkintamenetelmä

Silloin kun oikeudenkäynti on järjestetty syyttämismenetelmän eli akkusatorisen menetelmän mukaiseksi, menettely määräytyy huomattavassa määrin syyttäjän ja vastaajan toimenpiteiden perusteella. Jos taas oikeudenkäynti järjestetään inkvisitorisen eli tutkintamenetelmän mukaiseksi, tuomioistuin oikeudenkäynnin johtamisen lisäksi määrää tutkinnan laajuuden sekä huolehtii oikeudenkäyntiaineiston kokoamisesta ja rikosasian selvittämisestä.

Oikeudenkäymiskaaren rikosasiain oikeudenkäyntiä koskevat säännökset rakentuivat alunperin tutkintamenetelmään. Esimerkiksi vasta vuonna 1960 oikeudenkäymiskaareen otettiin säännös, jonka mukaan virallisen syyttäjän ja asianomistajan on heti oikeudenkäynnin alussa esitettävä vaatimuksensa ja niiden perusteet. Vasta samassa yhteydessä kumottiin myös säännös siitä, että "jos nousee yleinen kulkupuhe törkeästä rikoksesta ja on pätevää syytä luulla sitä todeksi, määrätköön myös tuomari välikäräjät, vaikkei kukaan tee siitä kannetta".

Käytännössä oikeudenkäyntialoite ei ollut enää vuosikymmeniin lähtenyt tuomioistuimen taholta. Ennen vuonna 1960 toteutettua uudistusta oli kuitenkin vakiintuneesti katsottu, että törkeää rikosta koskevassa asiassa tuomioistuin sai syytteen sisällöstä riippumatta antaa asianhaarojen edellyttämän tuomion.

Oikeudenkäyntimenettelyn rakentuminen inkvisitorisen menetelmän varaan johtui osaltaan siitä, ettei meillä niinkuin ei monessa muussakaan valtiossa kuluvan vuosisadan alkupuolella vielä ollut siten kehittynyttä syyttäjälaitosta, että rikosoikeudenkäynnin tarkoitus olisi riittävässä määrin toteutunut muulla tavalla.

Jo työn tarkoituksenmukaisesta järjestämisestä johtuu, ettei inkvisitorista menettelyä voida käyttää nykyisissä kehittyneissä yhteiskuntaoloissa, vaan oikeudenkäynti rikosasiassa tulee järjestää syyttämismenetelmän mukaiseksi. Tämä on mahdollista sen vuoksi, että tällä hetkellä meilläkin on kehittynyt esitutkintajärjestelmä ja syyttäjälaitos.

Syyttämismenetelmän mukaan järjestetyssä oikeudenkäynnissä asianosaisina ovat toisella puolen syyttäjä ja asianomistaja sekä toisella puolen rikosasian vastaaja. Syyttäjän syyte ja asianomistajan vaatimukset rajaavat tuomioistuimen tutkimisvallan ja tuomioistuin saa tuomita vain siitä teosta, mistä rikosasian vastaajalle on vaadittu rangaistusta. Syyttäjän tehtävänä on hankkia todistusaineisto ja esittää oikeudenkäynnissä tarvittava näyttö.

Oikeudenkäynnin järjestäminen akkusatorisen menetelmän mukaiseksi on tärkeää myös sen vuoksi, että näin tuomioistuin voi puolu-

eettomasti, osallistumatta itse asian selvittämiseen, ratkaista rikosasian. Tällöin myös aineellisesti virheellisen ratkaisun todennäköisyys pienenee. Ei ole asianmukaista järjestää oikeudenkäyntiä rikosasiassa sellaiseksi, että rikosasian vastaajan vastapuolena oikeudenkäynnissä on syyttäjän lisäksi tuomioistuin.

Akkusatorisen menetelmän mukaan järjestetty oikeudenkäynti helpottaa myös rikosasian vastaajan puolustautumista, kun hän saa etukäteen tietoonsa vaatimukset, joihin hänen on vastattava. Vastaaja voi luottaa siihen, että häntä ei voida tuomita muusta teosta kuin siitä, josta hänelle on vaadittu rangaistusta.

Tuomioistuimen velvollisuus toimia omasta aloitteestaan

Sitä periaatetta, jonka mukaan tuomioistuimen on oikeudenkäynnissä toimittava omasta aloitteestaan, kutsutaan virallisperiaatteeksi. Rikosasioissa virallisperiaatteella on keskeinen merkitys.

Rikosasian käsittelyn määräytymiseen vaikuttaa lisäksi se, että vastaajalla toisin kuin riita-asiassa, jossa sovinto on sallittu, ei ole mitään toimimisvelvollisuutta, vaan hänellä on oikeus oikeudenkäynnissä olla täysin passiivinen.

Riita-asiassa, jossa sovinto on sallittu, jutun lopputulos voi määräytyä asianosaisen käyttäytymisen perusteella. Rikosasian ratkaisun tulee sen sijaan aina olla myös aineellisesti oikea. Tämän vuoksi oikeudenkäynti rikosasiassa tulee järjestää siten, että todennäköisyys asian virheelliseen ratkaisemiseen on mahdollisimman vähäinen.

Erityisen tärkeätä on huolehtia siitä, että syytöntä ei tuomita. Tämän tavoitteen toteuttamiseksi rikosoikeudenkäynnissä noudatetaan niin sanottua *in dubio pro reo-periaatetta*. Tämä tarkoittaa sitä, että syyttäjä on velvollinen näyttämään toteen kaikki ne seikat, joihin syyte välittömästi perustuu, ja että epäselvissä tapauksissa asia on ratkaistava rikosasian vastaajan eduksi. Lisäksi rikosoikeudenkäynnissä on vallalla niin sanottu *in dubio mitius-periaate*, jonka mukaan laintulkintatilanteissa lakia on sovellettava sen tulkinnan mukaisesti, joka johtaa vastaajan kannalta lievempään lopputulokseen. Lisäksi rikosoikeudenkäynnissä on vallalla niin sanottu puolustuksen suosimisen periaate.

3.3. Rikosasioiden oikeudenkäynnin kehittäminen

Yleistä

Edellä selostetusta käy ilmi, että rikosasioiden oikeudenkäynnissä on ainakin yhtä tärkeätä kuin riita-asioiden oikeudenkäynnissä turvata tuomioistuimelle mahdollisimman hyvät keinot asian aineellisesti oikeaan ratkaisemiseen. Tämän vuoksi oikeudenkäynnin suullisuus, välittömyys ja keskitys keinoina nopean, varman ja halvan oikeudenkäynnin toteuttamiseksi myös rikosasioissa ovat erittäin tärkeitä.

Tuomioistuimen tulee oikeudenkäymiskaaren 17 luvun säännösten nojalla vapaasti harkita kaiken oikeudenkäynnissä esille tulleen merkitystä todisteena. Keskittämällä oikeudenkäynti yhteen tai laajassa asiassa yhtäjaksoiseen käsittelyyn myös rikosasioissa luodaan edellytykset koko oikeudenkäyntiaineiston mahdollisimman tasapuoliseen arviointiin.

Käsittelyn välittömyys eli se, että asian voi ratkaista ainoastaan sellainen tuomioistuimen jäsen, joka on osallistunut asian käsittelemiseen koko pääkäsittelyn ajan, on myös rikosasioissa välttämätöntä. Tuomarin pitää voida perustaa ratkaisunsa omiin havaintoihinsa eikä tuomioistuimen toisten jäsenten kertomaan tai käsittelystä laadittuun pöytäkirjaan. Jos sellainen olisi sallittua, tuomioistuimen jäsenet olisivat eriarvoisessa asemassa, kun kaikki jäsenet eivät voisi perustaa kantaansa omiin välittömiin havaintoihinsa. Kun oikeudenkäyntiaineisto esitetään suoraan asian ratkaiseville tuomioistuimen jäsenille, he samoin kuin asianosaiset saavat paremman kuvan asiasta, ja edellytykset vapaalle todisteiden harkinnalle paranevat merkittävästi.

Kun käsittely on suullinen, rikosoikeudenkäynnin asianosainen voi varmistua siitä, että tuomioistuin on ymmärtänyt asianosaisen esittämän oikeudenkäyntiaineiston asianosaisen tarkoittamalla tavalla. Lisäksi käsittelyn suullisuus omalta osaltaan turvaa käsittelyn keskittämisen. Se on tarpeen myös oikeudenkäynnin tehokkaan johtamisen turvaamiseksi.

Rikosasian vastaajan henkilökohtainen kuuleminen on usein tärkeää asian selvittämiseksi. Hänen kertomuksensa vertaamisella muiden todistelutarkoituksessa kuultujen henkilöiden antamiin kertomuksiin on keskeinen merkitys todisteiden harkinnassa. Lisäksi hänen kuulemisellaan on merkitystä rangaistusseuraamusta

harkittaessa. Oikeudenkäynnin julkisuus toteutuu parhaiten silloin, kun asia käsitellään suullisesti. Jotta lautamiesten osallistumisella asian käsittelemiseen saavutettaisiin ne tavoitteet, joihin heidän osallistumisellaan on pyritty, asian käsittely on järjestettävä suulliseksi.

Käsittelyn suullisuus ei kuitenkaan toteudu sillä tavalla kuin nykyisin vielä useissa tuomioistuimissa tehdään eli lukemalla ääneen esitutkintapöytäkirjasta asianosaisten ja todistajien lausumat. Oikeudenkäymiskaaren voimassa olevan 14 luvun 3 §:n ja 17 luvun 32 §:n nojalla sellainen menettely itse asiassa on kiellettyä. Tällainen menettely ei ole asianmukaista senkään vuoksi, että poliisitutkintapöytäkirja on laadittu syyttäjän syyteharkintaa varten.

Rikoksen uhrin asema

Rikoksen uhria kutsutaan oikeudenkäynnissä asianomistajaksi. Niiden henkilöiden piiriä, joita pidetään asianomistajina, ei ehdoteta muutettavaksi. Esimerkiksi Ruotsiin verrattuna asianomistajiksi luokiteltavien henkilöiden piiri on meillä laajempi.

Asianomistaja voi esittää itsenäisesti oman rangaistusvaatimuksen tai hän voi yhtyä virallisen syyttäjän syytteeseen. Korvausvaatimuksen esittämisestä hän joutuu huolehtimaan aina itse. Pääsäännön mukaan rikoksesta johtuva korvausvaatimus käsitellään syyteasian yhteydessä. Tällä tavoin menetellen voidaan välttää muun muassa saman asian kahteen kertaan käsittelemisestä aiheutuvat lisäkustannukset.

Varsinkin silloin kun asianomistajan yksityisoikeudellisen vaatimuksen tueksi ei tarvita lainkaan omaa erityistä todistusaineistoa, vaan syyttäjän esittämä näyttö syytteen johdosta riittää, yksityisoikeudellisen vaatimuksen esittämisestä aiheutuu asianomistajalle tarpeettomia lisäkustannuksia. Asianomistajan aseman helpottamiseksi olisi syytä saada aikaan järjestely, jonka mukaan syyttäjä esittää asianomistajan esitutkinnassa tekemän pyynnön perusteella korvausvaatimuksen oikeudenkäynnissä. Silloin kun sellainen pyyntö on esitetty, esitutkinnassa olisi tutkittava myös asianomistajan korvausvaatimus. Syyttäjällä tulisi kuitenkin muun muassa silloin, kun korvausvaatimus on epäselvä tai kun on olemassa vaara, että hän joutuu ajamaan syytettä myös pyynnön tehnyttä asianomistajaa vastaan, olla oikeus kieltäytyä asianomistajan vaatimuksen ajamisesta.

Silloin kun asianomistajan yksityisoikeudellinen vaatimus on rikosasiaan verrattuna epäselvä ja monimutkainen, vaatimus tulisi käsitellä riita-asian käsittelystä säädetyssä järjestyksessä. Riita-asian suullinen valmistelu ja erillinen pääkäsittely kolmen tuomarin kokoonpanossa sopivat rikosasioiden käsittelyjärjestystä paremmin sellaisten vaatimusten tutkimiseen. Asioiden erottaminen toisistaan on edellä selostetussa tilanteessa tärkeätä myös sen vuoksi, että rikosasian käsitteleminen ei saa viivästyä yksityisoikeudellisen vaatimuksen käsittelemisen vuoksi.

Siveellisyys- ja väkivaltarikoksen uhrin asema on erityisen vaikea sekä esitutkinnassa että itse oikeudenkäynnissä. Kun asianosaisten omilla lausumilla tapahtumain kulusta on suuri todistusarvo, ei voida välttää sitä, että tällaisen rikoksen uhria joudutaan kuulemaan esitutkinnassa ja oikeudenkäynnissä silloinkin, kun hänellä ei ole omia henkilökohtaisia vaatimuksia. Jotta tästä menettelystä aiheutuisi uhrille mahdollisimman vähän haittaa, olisi tärkeätä, että hänellä olisi mahdollisuus saada valtion varoista palkattu oikeudenkäyntiavustaja tai tehtävään muun asianmukaisen koulutuksen saanut tukihenkilö, joka auttaa häntä selviytymään rikoksen aiheuttamista henkilökohtaisista seurauksista sekä rikoksen esitutkinta- ja oikeuskäsittelystä.

Sen vuoksi, että asianomistajalla voimassa olevan lain mukaan on itsenäinen oikeus vaatia rangaistusta, asianomistaja joudutaan aina kutsumaan asian käsittelyyn. Niiden asianomistajien osalta, joilla ei ole mitään vaatimuksia, sellainen menettely on turha. Riittävää on, että asian käsittelyyn kutsutaan ainoastaan sellaiset asianomistajat, joilla on vaatimuksia. Eri asia on, jos asianomistajaa on kuultava henkilökohtaisesti asian selvittämiseksi.

Päivystystuomioistuin

Esitystä valmisteltaessa on tutkittu mahdollisuutta ottaa vähäisissä ja selvissä rikosasioissa käyttöön niin sanottu päivystystuomioistuin. Tällaisessa tuomioistuimessa asia voitaisiin käsitellä ja ratkaista välittömästi tai hyvin lyhyen ajan kuluessa rikoksen tekemisen jälkeen. Päivystystuomioistuimia on käytössä muun muassa Yhdysvalloissa.

Päivystystuomioistuin voi olla esimerkiksi sellainen, että se toimii ympäri vuorokauden tai että se käsittelee päivittäin edellisen yön tai

viikonlopun aikana ilmi tulleet rikokset. Päivystystuomioistuin voitaisiin järjestää esimerkiksi sellaisten suurten huvitilaisuuksien yhteyteen, joissa pääsäännön mukaan tehdään paljon rikoksia.

Asian nopealla käsittelemisellä saavutettaisiin useita etuja. Rikosoikeudellisen järjestelmän kannalta olisi hyvä, että seuraamuksen määrääminen ja kärsiminen tapahtuisi mahdollisimman pian rikoksen ilmitulon jälkeen. Vastaajan kannalta asian nopea ratkaiseminen olisi hyvä ensinnäkin sen vuoksi, että asian ratkaisemisen odottamiseen liittyvä epävarmuus kestäisi mahdollisimman lyhyen ajan. Jos rikoksen ilmitulon ja vapausrangaistuksen täytäntöönpanon välillä ehtii kulua pitkä aika, saattaa seuraamuksen täytäntöönpanosta lisäksi aiheutua ylimääräisiä vaikeuksia varsinkin silloin, kun rikoksentekijä on tuona aikana esimerkiksi katkaissut rikoskierteensä ja luonut pysyvän työsuhteen.

Myös tuomioistuimen kannalta asian nopea käsitteleminen olisi edullista. Jos rikoksesta epäilty olisi pidätettynä asian tuomioistuinkäsittelyyn asti, voitaisiin näin osaltaan vähentää pääkäsittelyn peruuttamistarvetta. Asiassa vastaanotettava todistelu olisi luotettavaa, kun asianosaisten ja todistajien muistikuvat tapahtumista olisivat tuoreita. Jos asia voitaisiin käsitellä välittömästi esitutkinnan yhteydessä, voisi esimerkiksi asian vireillepano olla varsin yksinkertaista ja tuomioistuinta vähän työllistävää.

Päivystystuomioistuimessa voitaisiin ajatella käsiteltävän sellaisia rikosasioita, jotka voidaan ratkaista yhden tuomarin istunnossa. Tämä johtuu siitä, että muiden rikosasioiden käsittelemiseen osallistuu myös lautamiehiä, joiden saaminen mukaan päivystystuomioistuimeen on varsin vaikeasti toteutettavissa.

Yhden tuomarin istunnossa voidaan nykyisin ratkaista noin 40 prosenttia kaikista rikosasioista. Yhden tuomarin istunnossa ratkaistavien asioiden suhteellinen osuus käy ilmi seuraavasta taulukosta.

Yhden tuomarin istunnossa käsiteltävät rikosasiat

Liikenteen vaarantaminen	18 %
Liikennejuopumus	41 %
Omaisuusrikos	12 %
Vahingonteko	11 %
Muut rikokset	17 %

Päivystystuomioistuimen käyttöönottamiseen liittyy kuitenkin useita vaikeuksia. Jos täydellistä esitutkintaa ei ehditä toimittaa ennen asian käsittelyä päivystystuomioistuimessa, tuomioistuin joutuisi osallistumaan rikoksen selvittämiseen ja syyttäjä voisi esittää täsmällisen syytteensä vasta oikeudenkäynnin myöhäisemmässä vaiheessa, usein jopa lykkäyksen jälkeen tapahtuvassa jatkokäsittelyssä. Tällainen menettely heikentäisi oleellisesti rikosasian vastaajan mahdollisuuksia puolustautua eikä oikeudenkäynti enää rakentuisi syyttämismenetelmän varaan. Myöskään rikoksesta epäillyn pitäminen pidätettynä pitempään kuin mitä esitutkinta vaatii, yksinomaan oikeudenkäynnin järjestämistä varten ei ole perusteltua.

Esitutkinnan toimittaminen ja selvityksen hankkiminen vievätkin usein sen verran aikaa, että keskitetyn oikeudenkäynnin järjestäminen välittömästi rikoksenteon jälkeen ei ole mahdollista. Esimerkiksi liikennejuopumusasiassa rikoksesta epäillyn veren alkoholipitoisuuden tutkiminen edellyttää ainakin toistaiseksi laboratoriokokeita, jotka vievät oman aikansa. Myöskään liikenteen vaarantamista koskevat asiat eivät läheskään aina ole heti ratkaistavissa.

Kaikissa niissä rikoksissa, joissa on asianomistaja, hänelle aiheutuneen vahingon selvittäminen vie usein jonkin verran aikaa. Aiheutetun vahingon selvittäminen on tärkeätä itse rikoksen ja asianomistajan korvausvaatimuksen selvittämiseksi. Esimerkiksi vahingontekorikoksessa aiheutetun vahingon selvittäminen edellyttää vahingon arvioimista ja vahingon korjaamisesta aiheutuneiden kustannusten selvittämistä.

Asianomistaja voi tosin ajaa vaatimuksensa myös riita-asiain oikeudenkäynnistä säädetyssä järjestyksessä. Tästä aiheutuu kuitenkin sekä rikosasian vastaajalle ja asianomistajalle että tuomioistuimelle useissa tapauksissa ylimääräisiä kustannuksia ja vaivannäköä. Näyttääkin siltä, että niitä rikosasioita, jotka voitaisiin käsitellä päivystystuomioistuimessa, ei ole kovinkaan paljon, eikä rikosasioiden käsittelyn kestoon liittyviin ongelmiin voida päivystystuomioistuimen käyttöönottamisen avulla löytää yleistä ratkaisua.

Päivystystuomioistuimen käyttöönottaminen edellyttäisi lisäksi päivystyksen järjestämistä tuomioistuimelle ja syyttäjälle. Asian käsittely tuomioistuimessa edellyttää usein todistajien ja mahdollisesti myös asianomistajan henkilökohtaista kuulemista. Heidän saamisensa välittö-

mästi rikoksen tekemisen jälkeen pidettävään oikeudenkäyntiin saattaa aiheuttaa heille ylitsepääsemättömiä vaikeuksia.

Edellä selostetuista syistä päivystystuomioistuinta parempana menettelynä on ehdotusta valmisteltaessa pidetty sitä, että rikosasiat voitaisiin esitutkinnan jälkeen ottaa käsiteltäväksi niin pian kuin mahdollista. Siten voitaisiin toteuttaa huomattava osa niistä eduista, joihin päivystystuomioistuimella pyritään.

3.4. Keskeiset ehdotukset

Ehdotuksen lakitekninen toteuttaminen

Ehdotusta valmisteltaessa on ollut esillä kaksi vaihtoehtoista lakiteknistä toteuttamistapaa. Toinen vaihtoehto on toteuttaa ehdotus samalla tavoin kuin riita-asioiden oikeudenkäyntimenettelyn uudistus eli muuttamalla oikeudenkäymiskaaren säännöksiä ja lisäämällä siihen uusia säännöksiä. Ehdotusta valmisteltaessa kuitenkin todettiin, että sellainen toteuttamistapa tekisi oikeudenkäymiskaaresta varsin sekavan ja vaikealukuisen.

Tämän vuoksi esityksessä uudistus ehdotetaan toteutettavaksi siten, että säädetään erillinen laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa ja muutetaan eräitä oikeudenkäymiskaaren säännöksiä. Erillisen lain avulla voidaan oikeudenkäymiskaareen sijoitettavia säännöksiä selkeämmin säännellä rikosoikeudenkäynnin kulku keskeisiltä osiltaan. Sellaiset säännökset, jotka ovat yhteisiä sekä riita- että rikosasioiden oikeudenkäynnissä, olisivat edelleen oikeudenkäymiskaaressa ja niihin viitattaisiin erillisessä laissa.

Erillisen lain säätämistä ehdotettaessa lähtökohtana on pidetty, että oikeudenkäyntimenettelyä koskevat säännökset tulisi oikeudenkäyntiuudistuksen seuraavassa vaiheessa jäsennellä siten, että olisi selkeät säännöskokonaisuudet riita-asioiden oikeudenkäyntimenettelyä ja rikosasioiden oikeudenkäyntimenettelyä varten sekä oma säännöskokonaisuus kumpaakin menettelyä varten tarvittavista yhteisistä säännöksistä. Sellainen toteuttamistapa vastaisi sitä, miten oikeudenkäyntimenettely muissa maissa on säännelty.

Osa rikosasioiden oikeudenkäyntiä koskevista säännöksistä on tällä hetkellä rikoslain voimaanpanemisesta annetussa asetuksessa. Sellaisia säännöksiä ovat esimerkiksi syyttämisvelvollisuutta ja toimenpiteistä luopumista sekä asianomistajan syyttämispyyntöä koskevat säännökset. Ehdotusta valmisteltaessa on katsottu sääntelyn selkeyden edellyttävän, että keskeiset rikosoikeudenkäyntiä koskevat säännökset sisällytetään samaan lakiin. Tämän vuoksi syyttämispyyntöä ja edellä selostettujen syyteoikeutta koskevien säännösten lisäksi syyttämisvelvollisuutta ja syytekynnystä sekä toimenpiteistä luopumista koskevat säännökset ehdotetaan esityksessä siirrettäväksi rikosoikeudenkäyntilain syyteoikeutta koskevaan lukuun.

Lakiin oikeudenkäynnistä rikosasioissa ehdotetaan otettavaksi omiin lukuihinsa säännökset

— syyteoikeudesta (1 luku)
— asianomistajan avustamisesta (2 luku)
— rikoksesta johtuvasta yksityisoikeudellisesta vaatimuksesta (3 luku)
— laillisesta tuomioistuimesta (4 luku)
— syytteen vireillepanosta (5 luku)
— pääkäsittelystä (6 luku)
— asianomistajan yksin ajaman rikosasian käsittelystä (7 luku)
— asianosaisista (8 luku)
— oikeudenkäyntikuluista (9 luku)
— äänestämisestä (10 luku)
— tuomioistuimen ratkaisusta (11 luku)
— oikeudenkäymiskaaren säännösten soveltamisesta (12 luku)
— voimaantulo (13 luku).

Lisäksi lakiin ehdotetaan otettavaksi viittaussäännös oikeudenkäymiskaaren riita- ja rikosasioita koskeviin yhteisiin säännöksiin. Sellaisia oikeudenkäymiskaaren säännöksiä ovat esimerkiksi tiedoksiantoa (OK 11 luku), todistelua (OK 17 luku) ja pöytäkirjaa (OK 22 luku) koskevat säännökset. Lisäksi laissa viitattaisiin esimerkiksi oikeudenkäymiskaaren asianosaisia koskevan 12 luvun ja äänestämistä koskevan 23 luvun riita- ja rikosasioita koskeviin yhteisiin säännöksiin. Oikeudenkäymiskaaren 24 luvun säännöksiä ei ehdoteta muutettaviksi tässä yhteydessä sen vuoksi, että ne koskevat myös muutoksenhakutuomioistuimessa annettavaa ratkaisua. Luvun säännöksiä tullaan muuttamaan hovioikeusmenettelyn uudistamisen yhteydessä.

Syyteoikeus

Virallisen syytteen alaisissa rikoksissa viral-

linen syyttäjä nostaa syytteen siitä riippumatta, haluaako asianomistaja häneen kohdistuneen rikoksen tutkittavaksi ja tekijää syytettäväksi. Rangaistusten vaikutusten toteutumisen on katsottu edellyttävän tällaista järjestelyä. Rangaistusjärjestelmän yleisestävyyden kannalta ei voida pitää hyväksyttävänä sitä, että rikosten tutkinta ja syytteeseenpano aina jäisi asianomistajien harkinnasta riippuvaksi.

Rikoslaissa ja eräissä muissakin laeissa olevien säännösten perusteella tiettyjen rikosten syytteeseenpano ja esitutkinnan toimittaminen kuitenkin edellyttävät asianomistajan esittämää syyttämispyyntöä tai hänen itsensä nostamaa syytettä. Rikoksen määräämiseen asianomistajarikokseksi ovat voineet vaikuttaa esimerkiksi rikoksen vähäisyys tai se, että rikoksen julkisuuteen tulosta voisi aiheutua asianomistajalle kohtuutonta haittaa. Lisäksi on myös sellaisia tekoja, joissa asianomistajan suhtautuminen asiaan ainakin käytännössä suurelta osalta määrää teon luonteen ja vaikuttaa siihen, pidetäänkö tekoa rangaistuksen arvoisena.

Voimassa olevan oikeuden mukaan asianomistajalla on virallisen syytteen alaisissa rikoksissa yleensä syyttäjän kanssa itsenäinen ja ensisijainen rinnakkainen oikeus syytteen nostamiseen. Tällainen järjestely on kansainvälisesti vertaillen poikkeuksellinen. Useissa valtioissa asianomistaja saa itse nostaa syytteen vain silloin, kun syyttäjä on päättänyt jättää syytteen nostamatta. Joissakin valtioissa asianomistajalla ei ole edes tätä toissijaista syyteoikeutta, vaan rikosten syytteeseenpano kuuluu aina virallisen syyttäjälle.

Voimassa oleva syyteoikeuden järjestely perustuu lähinnä siihen, että rikosten tutkinta ja syytteeseenpano ei saa jäädä yksinomaan viranomaisten toimenpiteiden varaan. Nykyisen syyttäjälaitoksen kehittyneisyyden vuoksi tällaiselle järjestelylle ei ole enää perusteita. Asianomistajan asema tulee riittävästi turvatuksi siten, että syyttäjälle on laissa säädetty velvollisuus nostaa syyte, kun sen tueksi on todennäköisiä syitä, ja että myös ne tilanteet, joissa syyttäjä voi jättää syytteen nostamatta, on laissa tarkoin säännelty.

Nykyisen järjestelyn säilyttämiseen ei ole olemassa myöskään käytännön syitä. Asianomistajien itsensä ajamat syytteet ovat käytännössä harvinaisia. Tämä johtuu osaltaan siitä, että asianomistajan itsensä ajamasta syytteestä koituu hänelle huomattavasti enemmän haittaa ja kuluja kuin, jos virallinen syyttäjä nostaa syytteen ja huolehtii sen ajamisesta ja muun muassa todisteiden esittämisestä.

Syyttäjällä on muun muassa esitutkinnan vuoksi paremmat mahdollisuudet asian selvittämiseen sekä syytteen nostamiseen ja ajamiseen kuin asianomistajalla. Tämän vuoksi myös oikeudenkäyntimenettelyn keskitys ja välittömyys ovat helpommin toteutettavissa silloin, kun syyttäjä ajaa syytettä. Lisäksi syyttäjän velvollisuus puolueettomuuteen syytteen nostamisessa ja asian käsittelyssä turvaavat rikosasian käsittelylle paremmat lähtökohdat kuin asianomistajan yksin nostama ja ajama syyte.

Edellä selostetuista syistä esityksessä ehdotetaan luovuttavaksi asianomistajan ensisijaisesta syyteoikeudesta. Hallitusmuodon 93 §:n 2 momentin nojalla asianomistajalla olisi kuitenkin edelleen oikeus itsenäisesti vaatia rangaistusta lainvastaiseen toimenpiteeseen tai laiminlyöntiin syyllistyneelle virkamiehelle.

Ehdotusta valmisteltaessa on kuitenkin katsottu, että jo periaatteellisista syistä asianomistajalta ei muissakaan tapauksissa voida kokonaan poistaa oikeutta vaatia rikoksesta epäillylle rangaistusta. Asianomistajan oikeus nostaa rikoksesta syyte toimii myös jo pelkällä olemassaolollaan asian ylemmän syyttäjän ratkaistavaksi saattamista tehokkaampana valvontakeinona sen turvaamiseksi, että syyttäjät täyttävät heille kuuluvan syyttämisvelvollisuutensa.

Edellä selostetuista syistä esityksessä ehdotetaan, että käyttöön otetaan sellainen syyteoikeuden järjestely, jonka mukaan asianomistaja saa nostaa syytteen ainoastaan, jos syyttäjä jättää syytteen nostamatta. Tämä koskee sekä virallisen syytteen alaisia rikoksia että asianomistajarikoksia. Asianomistajalla olisi lisäksi aina oikeus yhtyä virallisen syyttäjän nostamaan syytteeseen.

Asianomistajan avustaminen

Sellaisen rikosasian asianomistajan asemaa, jota rikos henkilökohtaisesti syvästi loukkaa, ehdotetaan parannettavaksi. Sellaisia rikoksia, joiden katsotaan loukkaavan henkilökohtaisesti syvästi asianomistajaa, ovat ehdotuksen mukaan rikoslain 20 luvussa tarkoitetut siveellisyysrikokset ja, silloin kun asianomistaja ja rikoksesta epäilty ovat toisilleen läheisiä henkilöitä, rikoslain 21 luvun 1—6 §:ssä tarkoitetut henkeen ja terveyteen kohdistuvat rikokset.

Ehdotuksen mukaan edellä mainitun rikoksen asianomistajalla on aina oikeus saada sekä esitutkinnassa että oikeudenkäynnissä valtion varoilla palkattu avustaja silloin, kun hän esiintyy asianosaisena oikeudenkäynnissä. Silloin kun häntä kuullaan ainoastaan henkilökohtaisesti jutun selvittämiseksi, hänellä olisi oikeus saada valtion varoilla palkattu tukihenkilö.

Ehdotuksen mukaan asianomistajan avustajaksi olisi pääsäännön mukaan määrättävä asianajaja, jollei avustajaksi erityisestä syystä ole määrättävä muu oikeustieteen kandidaatti. Tukihenkilöltä, jonka tehtäviin kuuluu ehdotuksen mukaan olla oikeudenkäynnissä asianomistajan henkilökohtaisena tukena ja auttaa asianomistajaa asian käsittelemiseen liittyvissä kysymyksissä, edellytetään, että hän omaa tehtävän hoitamiseen riittävän pätevyyden.

Lakiin ehdotetaan lisäksi otettavaksi säännökset siitä, miten asianomistajan avustajan tulee hoitaa tehtäväänsä, miten hänet määrätään tehtäväänsä ja miten hänelle annettu määräys peruutetaan. Lisäksi lakiin ehdotetaan otettavaksi säännökset asianomistajan avustajalle ja tukihenkilölle maksettavasta palkkiosta ja avustajan ja tukihenkilön käyttämisestä valtiolle aiheutuneiden kustannusten korvaamisesta.

Asianomistajan yksityisoikeudellinen vaatimus

Rikoksesta johtuva yksityisoikeudellinen vaatimus saadaan esittää samassa yhteydessä kuin rikoksen johdosta vaaditaan rangaistusta tai menettämisseuraamusta. Tällaisella järjestelyllä saavutetaan useita etuja. Näin voidaan välttää muun muassa ne kustannukset ja vaivannäkö, jotka asianosaisille ja tuomioistuimille aiheutuvat saman oikeudenkäyntiaineiston esittämisestä ja arvioimisesta eri oikeudenkäynneissä, sekä se, että vaatimusten johdosta annettavat ratkaisut muodostuvat saman oikeudenkäyntiaineiston arvioimisen osalta keskenään ristiriitaisiksi. Järjestelyllä on tärkeä merkitys myös asianomistajalle ja muulle rikoksen johdosta vahinkoa kärsineelle. Kun virallinen syyttäjä huolehtii rikosasian vireillepanosta ja oikeudenkäyntiaineiston hankkimisesta, vahingonkärsinyt välttyy näiden toimenpiteiden aiheuttamilta kustannuksilta ja vaivannäöltä.

Asianomistajan on kuitenkin aina itse huolehdittava yksityisoikeudellisen vaatimuksen esittämisestä, mistä hänelle eräissä tapauksissa aiheutuu tarpeettomia kustannuksia. Varsinkin silloin kun yksityisoikeudellisen vaatimuksen tueksi ei tarvita lainkaan omaa erityistä todistusaineistoa, vaan syyttäjän esittämä näyttö syytteen johdosta riittää, on kohtuutonta, että asianomistajan on saavuttava tuomioistuimeen henkilökohtaisesti tai hankittava oikeudenkäyntiasiamies pelkästään vaatimuksen esittämistä varten.

Muun muassa asianomistajan aseman helpottamiseksi esityksessä ehdotetaan, että syyttäjällä on asianomistajan pyynnöstä velvollisuus syyteasian yhteydessä ajaa myös syytteessä tarkoitettuun rikokseen perustuvaa asianomistajan yksityisoikeudellista vaatimusta rikosasian vastaajaa vastaan. Tällaista velvollisuutta syyttäjällä ei kuitenkaan olisi silloin, kun vaatimus on epäselvä tai kun hän nostaa syytteen useampaa sellaista rikosasian vastaajaa vastaan, jotka kohdistavat toisiinsa yksityisoikeudellisia vaatimuksia. Jotta syyttäjä voisi ottaa kantaa siihen, ottaako hän asianomistajan vaatimuksen ajettavakseen, ja jotta hän voisi ajaa sitä, esityksessä ehdotetaan lisäksi, että esitutkinnassa on selvitettävä myös asianomistajan yksityisoikeudelliset vaatimukset.

Jotta mahdollisuus kanteiden yhdessä käsittelemiseen ei olisi erilainen pelkästään siitä syystä, että yksityisoikeudellinen vaatimus käsitellään syyteasian yhteydessä, lakiin ehdotetaan lisäksi otettavaksi oikeudenkäymiskaaren 18 luvun 5 §:ää vastaava säännös kolmannen mahdollisuudesta osallistua oikeudenkäyntiin itsenäisenä asianosaisena. Vastaavasta syystä lukuun ehdotetaan otettavaksi säännös vastaajan oikeudesta saada asia ratkaistuksi silloin, kun asiassa esitetty yksityisoikeudellinen vaatimus peruutetaan sen jälkeen, kun vastaaja on vastannut siihen.

Voimassa olevan lain säännökset ovat sikäli puutteelliset, ettei niissä ole nimenomaista säännöstä yksityisoikeudellisen vaatimuksen käsittelemisestä silloin, kun syyte peruutetaan tai jätetään tutkimatta. Sen vuoksi esityksessä ehdotetaan, että tuomioistuin voi muun muassa tällaisessa tapauksessa asianosaisen vaatimuksesta määrätä, että yksityisoikeudellista vaatimusta koskeva asia käsitellään riita-asiain oikeudenkäynnistä säädetyssä järjestyksessä.

Syytteen vireillepano

Myös rikosasioiden oikeudenkäyntimenette-

lyä uudistettaessa on tärkeätä luoda mahdollisimman hyvät edellytykset suulliselle, välittömälle ja keskitetylle oikeudenkäynnille, pääkäsittelylle. Sen vuoksi on tärkeätä, että tuomioistuin rikosasiassakin voi ennen pääkäsittelyä ryhtyä asian valmistelemiseksi tarpeellisiin toimenpiteisiin.

Kun rikosasiassa säännönmukaisesti on toimitettu esitutkinta, jonka jälkeen syyttäjä on suorittanut syyteharkinnan, sellaista suullista valmistelua, joka riita-asioissa on otettu käyttöön, ei rikosasioissa pääsääntöisesti tarvita. Tämä johtuu myös siitä, että syyttäjän tulee syyteharkintaansa tehdessään omasta aloitteestaan ottaa huomioon myös epäillylle edulliset seikat, ja siitä, että epäillyllä on esitutkinnassa mahdollisuus vaikuttaa asian selvittämiseen esimerkiksi tekemällä kysymyksiä muille kuulusteltaville.

Esitutkinnasta laaditun esitutkintapöytäkirjan ja syytteen sekä esitutkintapöytäkirjasta ilmenevän vastaajan ennakkokannan avulla tuomioistuin useimmissa tapauksissa voi suunnitella pääkäsittelyn toimittamisen ja muodostaa itselleen mielikuvan siitä, mistä asiassa on kysymys, ja kuinka laaja asia on.

Siitä huolimatta, että asiassa on toimitettu esitutkinta, tuomioistuimen tulee voida huolehtia siitä, että edellytykset asian keskitetylle käsittelemiselle ovat olemassa. Sen vuoksi esityksessä ehdotetaan, että samalla tavoin kuin riita-asia, myös rikosasia tulee pääsäännön mukaan vireille siten, että virallinen syyttäjä toimittaa tuomioistuimeen haastehakemuksen. Haastehakemuksen tulisi sisällöltään vastata nykyistä perusteellista syytekirjelmää. Jos haastehakemuksessa, tuomioistuimelle etukäteen toimitetussa aineistossa tai esitutkinnassa on puutteita, tuomioistuin voisi kehottaa syyttäjää määräajassa korjaamaan puutteet. Puutteiden korjaaminen jo ennen pääkäsittelyä on välttämätöntä, jotta voitaisiin välttää pääkäsittelyn lykkääminen.

Esityksessä ehdotetaan, että tuomioistuin voi siinä laajuudessa kuin se katsoo aiheelliseksi, määrätä, että syyttäjä saa nostaa syytteen antamalla haasteen itse. Näin tuomioistuin voisi menetellä selvässä ja yksinkertaisessa asiassa, jossa toimitetun esitutkinnan perusteella on takeet siitä, että pääkäsittelyn toimittaminen sitä lykkäämättä tulee varmasti onnistumaan. Esityksessä on lähdetty siitä, että syyttäjän itsensä antama haaste olisi selvä poikkeus pääsäännöstä.

Joskus saattaa olla tärkeätä, että ennen pääkäsittelyä tuomioistuimen tiedossa on vastaajan ennakkokanta syytteeseen. Ennakkokanta auttaa tuomioistuinta ja syyttäjää valmistautumaan pääkäsittelyyn ja turvaa siten osaltaan pääkäsittelyn keskityksen. Joskus poikkeuksellisesti voi olla myös tarpeen järjestää suullinen valmistelu ennen pääkäsittelyä. Sellainen valmistelu tulisi järjestää lähinnä pääkäsittelyn toimittamisen suunnittelua varten. Sellaista riidan kohteen täsmentämistä kuin riita-asian suullisessa valmistelussa, rikosasian käsittelyssä asiassa toimitetun esitutkinnan vuoksi ei yleensä tarvittaisi. Joskus asia saattaa esitutkinnan ja virallisen syyttäjän haastehakemuksen jälkeenkin olla niin epäselvä, että suullisessa valmistelussa pääkäsittelyn toimittamisen suunnittelemisen lisäksi voi olla aiheellista valmistella pääkäsittelyä myös siten, että ennen pääkäsittelyä tiedetään, mitä pääkäsittelyssä tullaan käsittelemään.

Syytteen vireillepanoa koskevaan lukuun ehdotetaan otettavaksi myös säännökset asianomistajan vaatimuksen toimittamisesta tuomioistuimelle ja rikosasian vastaajalle ennen pääkäsittelyä. Sellainen ennakkotieto palvelee myös pääkäsittelyn keskittämistä.

Samalla tavalla kuin riita-asian valmistelussa myös rikosasian käsittelyssä niistä toimenpiteistä, joihin ryhdytään ennen pääkäsittelyä, päättäisi ehdotuksen mukaan käräjäoikeudessa puheenjohtaja yksin.

Pääkäsittely

Esityksessä ehdotetaan otettavaksi lakiin säännökset pääkäsittelystä rikosasioissa. Samalla tavoin kuin riita-asioiden oikeudenkäyntimenettelyä uudistettaessa, myös rikosasioissa käyttöönotettavalla keskitetyllä, suullisella ja välittömällä pääkäsittelylla parannetaan tuomioistuinten edellytyksiä käsitellä asia ja antaa siinä hyvin perusteltu tuomio.

Esityksessä ehdotetaan lakiin otettavaksi pääkäsittelyn keskittämisen ja välittömyyden turvaavat säännökset. Niiden mukaan pääkäsittelyä ei yleensä saa aloittaa, vaan se on peruutettava ja sille on määrättävä uusi käsittelypäivä, jos pääkäsittelyä aloitettaessa havaitaan, että asianosainen, jonka pitää olla saapuvilla, tai asianomistaja, jota pitäisi kuulla henkilökohtaisesti, tai todistaja on jäänyt pois. Samoin olisi meneteltävä, jos asian ottamiselle

lopullisesti käsiteltäväksi on jokin muu este. Pääkäsittelyä ei saa myöskään lykätä muusta kuin laissa nimenomaan mainitusta syystä. Silloin kun pääkäsittely on ollut lykättynä yli 14 päivää, asiassa on pääsäännön mukaan toimitettava uusi pääkäsittely.

Pääkäsittelyssä asia olisi käsiteltävä yhtäjaksoisesti, kunnes se voidaan ratkaista. Laajan asian käsittelyä varten esityksessä ehdotetaan, että jos asiaa ei voida käsitellä yhden päivän kuluessa, sitä on käsiteltävä vähintään kolmena arkipäivänä viikossa.

Esityksessä ehdotetaan lakiin otettavaksi myös säännös pääkäsittelyn suullisuudesta. Vastaavalla tavalla kuin riita-asian pääkäsittelyn osalta on säädetty ehdotetaan, että rikosasian oikeudenkäynnissä pääkäsittely on suullinen ja että asianosainen ei saa lukea eikä antaa tuomioistuimelle kirjallista lausumaa taikka muutoinkaan esittää asiaa kirjallisesti. Poikkeuksena käsittelyn suullisuudesta on se, että asianosainen saisi lukea vaatimuksensa. Lisäksi asianosainen voisi lukea esimerkiksi suorat viittaukset oikeuskäytäntöön ja oikeuskirjallisuuteen, silloin kun se helpottaa esityksen ymmärrettävyyttä.

Pääkäsittelyn välittömyyden turvaamiseksi lakiin ehdotetaan otettavaksi säännös siitä, että asiassa on toimitettava uusi pääkäsittely, jos tuomioistuimeen joudutaan kesken pääkäsittelyn ottamaan päätösvaltaisuuden puutteen vuoksi uusi jäsen. Käsittelyn välittömyyden turvaamiseksi ehdotetaan lisäksi, että myös rikosasiassa käräjäoikeus on päätösvaltainen, kun lautamiehiä on vähintään kaksi, jos lautamiehelle on tullut este pääkäsittelyn aloittamisen jälkeen.

Lisäksi lakiin ehdotetaan otettavaksi säännös muun muassa siitä, missä järjestyksessä asiaa on pääkäsittelyssä käsiteltävä.

Asianomistajan yksin ajaman rikosasian käsittely

Voimassa olevassa laissa ei ole selkeitä menettelysäännöksiä, jotka koskisivat asianomistajan yksin ajaman rikosasian käsittelyä.

Voimassa olevaa järjestelmää selkeyttäisi, jos laissa olisi nimenomaiset asianomistajan yksin ajaman rikosasian käsittelyä koskevat säännökset. Virallisen syyttäjän suhteellisen vahvasta asemasta oikeudenkäynnissä johtuu, että hänen ajamansa rikosasian käsittelyä koskevat säännökset eivät sellaisenaan sovellu asianomistajan yksin ajaman rikosasian käsittelemiseen, koska viimeksi mainitunlaisessa asiassa oikeudenkäynnin asianosaiset ovat lähtökohtaisesti tasavertaiset.

Sanotut oikeudenkäynnit eroavat toisistaan myös siinä, että virallisella syyttäjällä on syyteharkintaa tehdessään säännönmukaisesti käytössään esitutkinnasta kertynyt aineisto. Asianomistaja saattaa sen sijaan nostaa kanteen, vaikka esitutkintaa ei olekaan toimitettu. Siten asianomistajan yksin ajamassa rikosasiassa saattaa olla huomattavasti suurempi tarve asian valmistelemiseen ennen varsinaista oikeudenkäyntiä, pääkäsittelyä.

Edellä selostetuista syistä esityksessä ehdotetaan otettavaksi lakiin säännökset asianomistajan yksin ajaman rikosasian käsittelystä. Säännökset koskisivat lähinnä tällaisen rikosasian vireillepanoa ja valmistelua. Pääkäsittelyn osalta lakiin ehdotetaan otettavaksi viittaussäännös virallisen syyttäjän ajaman rikosasian pääkäsittelyä koskeviin säännöksiin, jotka siten olisivat yhteiset asianomistajan yksin ajaman rikosasian pääkäsittelyä koskevien säännösten kanssa. Säännöksiä sovellettaisiin myös silloin, kun asianomistaja, syyttäjän luovuttua syytteen ajamisesta, jatkaa yksin syytteen ajamista.

Koska asianomistajan yksin ajamassa rikosasiassa ei aina ole suoritettu sellaista esitutkintaa kuin virallisen syyttäjän ajamassa rikosasiassa, ehdotetaan lukuun otettavaksi huomattavasti yksityiskohtaisemmat valmistelua koskevat säännökset kuin virallisen syyttäjän ajaman syytteen osalta. Kun asianomistajan yksin ajaman rikosasian käsittely on useilta osin rinnastettavissa sellaisen riita-asian käsittelemiseen, jossa sovinto ei ole sallittu, lakiin ehdotetaan valmistelun osalta otettaviksi sellaiset säännökset, jotka huomattavassa määrin vastaavat mainittujen riita-asioiden valmistelua koskevia säännöksiä. Valmistelun toimittaminen olisi kuitenkin harkinnanvarainen silloin, kun asiassa on toimitettu esitutkinta.

Asianosaisen poissaolo

Samalla tavoin kuin riita-asian oikeudenkäynnissä myös rikosasian oikeudenkäynnissä asianosaisen omalla kertomuksella tapahtumain kulusta on suuri todistusarvo. Usein se saattaa olla koko jutun merkittävin todiste. Siten myös rikosasiassa on tärkeätä, että asian-

osainen on oikeudenkäynnissä henkilökohtaisesti kertomassa tapahtumain kulusta. Sen vuoksi esityksessä ehdotetaan, että rikosasian asianosainen velvoitetaan pääsäännön mukaan saapumaan pääkäsittelyyn henkilökohtaisesti, jollei sitä pidetä asian selvittämiseksi tarpeettomana.

Huomattava osa rikosasioista on kuitenkin niin selviä, että esimerkiksi rikosasian vastaajan henkilökohtainen kuuleminen pääkäsittelyssä ei ole tarpeen. Usein vähäisissä ja selvissä rikosasioissa vastaaja itse asiassa, silloin kun hän on tunnustanut tehneensä väitetyn teon, pitää oikeudenkäyntiä ikävänä muodollisuutena, jonka hän haluaisi välttää. Sen vuoksi meillä on hyvin yleistä, että rikosasian vastaaja, joka on saatu haastetuksi, jää tuomioistuimeen saapumatta.

Voimassa olevan lain mukaan on varsin rajoitetusti mahdollista ratkaista rikosasia vastaajaa lainkaan kuulematta. Oikeudenkäymiskaaren 16 luvun 8 §:n nojalla vastaaja, jota syytetään rikoksesta, josta ei ole säädetty muuta rangaistusta kuin sakko, on velvoitettava, silloinkin kun häntä ei ole oikeudenkäynnissä kuultu, saapumaan asian jatkokäsittelyyn uhalla, että asia voidaan hänen poissaolostaan huolimatta ratkaista.

Esityksessä ehdotetaan laajennettavaksi mahdollisuutta tuomita pääkäsittelystä poissaoleva vastaaja syytteessä tarkoitetusta rikoksesta rangaistukseen. Esityksessä ehdotetaan ensinnäkin, että asia voidaan tutkia ja ratkaista vastaajan poissaolosta huolimatta, jos hänen läsnäolonsa asian selvittämiseksi ei ole tarpeen. Edellytyksenä on lisäksi, että hänet on sellaisella uhalla kutsuttu tuomioistuimeen. Tällöin vastaaja voitaisiin tuomita sakkorangaistukseen tai enintään kolmen kuukauden vankeusrangaistukseen.

Lisäksi esityksessä ehdotetaan, että vastaaja, joka on antanut siihen suostumuksensa, voidaan, tuomita korkeintaan kuuden kuukauden vankeusrangaistukseen, jos hänen läsnäolonsa ei ole tarpeen asian selvittämiseksi.

Tiedoksianto

Voimassa olevan lain mukaan haasteen antaa tiedoksi haastemies tai muu haastemieslaissa tarkoitettu tiedoksiantoon oikeutettu virkamies, kuten esimerkiksi poliisi. Samalla tavoin kuin riita-asiassa, myös rikosasiassa, silloin kun asia tulee vireille haastehakemuksen tuomioistuimeen toimittamisella, tuomioistuimen viran puolesta tapahtuvalla tiedoksiannolla on monia etuja verrattuna siihen, että asianosainen huolehtii itse tiedoksiannosta.

Kun tuomioistuin huolehtii tiedoksiannosta itse, tiedoksiannosta jää turhia käsittelyvaiheita pois. Kun pääkäsittelyä pääsäännön mukaan ei saa lykätä ja kun pääkäsittelyä ei saa aloittaa ja se on peruutettava, jos sille on jokin este, käsittelyn suunnittelua helpottaa, kun tuomioistuin ennen käsittelyä tietää, onko tiedoksianto toimitettu.

Edellä mainituista syistä esityksessä ehdotetaan, että silloin kun rikosasia tulee vireille syyttäjän tuomioistuimeen toimittamalla haastehakemuksella, tuomioistuin, samalla tavoin kuin riita-asiassa huolehtii tiedoksiannon toimittamisesta. Esityksessä ehdotetaan lisäksi, että silloin kun tuomioistuin on määrännyt, että virallinen syyttäjä saa antaa haasteen itse, syyttäjä huolehtii haasteen ja kutsujen tiedoksiantamisesta.

Esityksessä ehdotetaan myös tiedoksiantotapoja monipuolistettavaksi samalla tavoin kuin riita-asioiden osalta on tehty. Haastemiehen toimittaman henkilökohtaisen tiedoksiannon lisäksi todisteellisia tiedoksiantotapoja olisivat niin sanottu saantitodistustiedoksianto ja vastaanottotodistusta vastaan tapahtuva tiedoksianto.

Todistelu

Esityksessä ehdotetaan, että samalla tavoin kuin riita-asiassa, myös rikosasiassa suullinen todistelu otettaisiin vastaan pääkäsittelyssä. Rikosasian pääkäsittelyn suullisuus ja välittömyys todistelun osalta tarkoittaa sitä, että ainoastaan sellainen todiste, joka on esitetty suullisesti pääkäsittelyssä, voidaan ottaa huomioon asiaa ratkaistaessa. Sitä edellyttää myös Euroopan neuvoston ihmisoikeuksien ja perusvapauksien turvaamisesta tehdyn yleissopimuksen 6 artiklan 3 d kohta, jonka mukaan rikosasian vastaajalla on oikeus kuulustella sellaista todistajaa, jonka avulla syyttäjä pyrkii näyttämään toteen rikosasian vastaajalle epäedullisen seikan. Myös korkein oikeus on ratkaisussaan (KKO 1991:84) todennut, että kertomusta, joka on ainoastaan merkitty oikeuden pöytäkirjaan, ei voida käyttää todisteena, jos syytetyllä ei ole mahdollisuutta kuulustella kertomuksen antajaa.

Käsittelyn suullisuus ei toteudu sillä tavalla,

että esitutkintapöytäkirjasta luetaan ääneen sinne merkityt lausumat. Sellainen menettely on jo voimassa olevan lain mukaan kiellettyä.

Edellä mainituista syistä esityksessä ehdotetaan lakiin otettavaksi nimenomainen säännös siitä, että todisteena ei saa rikosasiassa käyttää esimerkiksi esitutkintapöytäkirjaan merkittyä lausumaa. Tuomioistuin voisi ehdotuksen mukaan kuitenkin sallia, että esitutkintapöytäkirjaan merkitty lausuma voidaan ottaa oikeudenkäynnissä huomioon, jos todistajaa, jota on kuulusteltu esitutkinnassa, ei esimerkiksi sen vuoksi, että hän on kuollut, voida kuulustella pääkäsittelyssä.

Vaikka tuomioistuin voi ottaa todistelua arvioidessaan huomioon kaiken oikeudenkäynnin aikana tapahtuneen siten kuin oikeudenkäymiskaaren 17 luvussa säädetään, on tärkeätä täsmällisesti rajata niiden henkilöiden piiri, keitä rikosasiassa voidaan kuulla todistajana. Sen vuoksi esityksessä ehdotetaan lakiin otettavaksi nykyistä yksityiskohtaisempi säännös siitä, milloin rikoskumppania ei saa kuulla todistajana. Lisäksi ehdotetaan lakiin otettavaksi säännös siitä, millä uhalla rikoskumppani, joka ei ole jutun asianosainen, voidaan velvoittaa saapumaan tuomioistuimeen.

Asiassa esitetyn todistelun arviointia helpottaa, jos todistajan kuulustelu toimitetaan siten, että se alkaa todistajan yhtäjaksoisella kertomuksella, jonka luotettavuutta kertomuksen antamisen jälkeen asianosaiset voivat tarkistaa todistajalle tekemillään kysymyksillä. Jotta todistajan kuulustelu nykyistä useammin toimitettaisiin siten, kuten edellä on selostettu ehdotetaan lakiin otettavaksi nykyistä yksityiskohtaisemmat todistajan kuulustelua koskevat säännökset.

Oikeudenkäyntikulujen korvaaminen

Rikosasian vastaaja, joka tuomitaan rangaistukseen tai muuhun rikosoikeudelliseen seuraamukseen, on velvoitettava suorittamaan valtiolle valtion varoista maksettavista todistelukustannuksista annetun lain (666/72) nojalla maksettaviksi määrätyt korvaukset. Lisäksi vastaaja olisi velvoitettava korvaamaan valtiolle muutkin todistelusta ja oikeuslääkeopillisista tutkimuksista esitutkinnan tai oikeudenkäynnin aikana aiheutuneet erityiset kustannukset, jotka ovat olleet tarpeen asian selvittämiseksi.

Vastaajan maksettaviksi määrättävien korvausten on oltava kohtuullisessa suhteessa hänen rikoksensa laatuun sekä hänen henkilökohtaisiin ja taloudellisiin oloihinsa nähden. Asetuksella voidaan säätää, ettei vastaajaa ole velvoitettava suorittamaan valtiolle sellaista korvausta, joka alittaa asetuksessa erikseen säädetyn määrän.

Vastaaja, joka jäämällä pois tuomioistuimesta tai jättämällä noudattamatta tuomioistuimen antamia määräyksiä taikka muulla velvollisuuden vastaisella menettelyllään tahallisesti tai huolimattomuudesta on aiheuttanut viivytyksen asian käsittelyssä ja siten tuottanut valtiolle taikka toiselle asianosaiselle kustannuksia, olisi velvollinen korvaamaan sellaiset kulut riippumatta siitä, kuinka oikeudenkäyntikulut muutoin on korvattava.

Lisäksi lakiin ehdotetaan otettavaksi säännökset asianosaisen edustajan taikka asiamiehen tai avustajan korvausvastuusta valtiolle tai asianomistajalle aiheutetuista kuluista, kahden tai useamman samalla puolella esiintyvän henkilön korvausvastuusta, korvausvelvollisuuden jakamisesta, kuluvaatimuksen esittämisestä ja asianomistajan velvollisuudesta korvata vastapuolen oikeudenkäyntikulut sekä hänen oikeudestaan saada kulunsa korvatuiksi.

Rikosasian pöytäkirja ja tuomio

Pöytäkirja. Vastaavalla tavalla kuin riitaasian oikeudenkäynti ennen uudistamista myös rikosasian oikeudenkäynti on suullis-pöytäkirjallinen. Tämä tarkoittaa sitä, että pöytäkirja sisältää olennaisen osan siitä oikeudenkäyntiaineistosta, johon asiassa annettava ratkaisu perustuu. Tämä onkin välttämätöntä, koska voimassa olevan lain mukaan on mahdollista, että asian käsittely lykätään ja että tuomioistuimen jäsenet vaihtuvat käsittelyn aikana. Ilman seikkaperäistä pöytäkirjaa tuomioistuinten jäsenten olisi nykymuotoisessa oikeudenkäynnissä varsin vaikeata muodostaa kantaa siitä, miten asia on ratkaistava. Pöytäkirjan laatiminen edellyttää nykyisin huomattavan määrän aikaa ja vaivaa.

Rikosasiakin tullaan ehdotuksen mukaan ratkaisemaan suullisessa, välittömässä ja keskitetyssä pääkäsittelyssä. Tämän vuoksi päätök-

senteon perustaksi ei tarvita enää nykymuotoista seikkaperäistä pöytäkirjaa, vaan pöytäkirja voitaisiin myös rikosasiassa laatia nykyistä paljon yksinkertaisempaan muotoon. Sen vuoksi esityksessä ehdotetaan, että riita-asian pöytäkirjaa koskevat säännökset saatettaisiin koskemaan myös rikosasian käsittelystä laadittavaa pöytäkirjaa.

Myös rikosoikeudenkäynnissä on tärkeätä, että suullinen todistelu voitaisiin tallentaa mahdollisimman luotettavalla tavalla ja että tallentaminen mahdollisimman vähän aiheuttaisi työtä ja häiritsisi asian käsittelyä. Sen vuoksi esityksessä ehdotetaan, että myös rikosasiassa todistelutarkoituksessa annetut suulliset lausumat pääsäännön mukaan äänitetään.

Tuomio. Voimassa olevan lain mukaan rikosasian tuomio on pöytäkirjan osa. Sen vuoksi tuomiota ei aina laadita siten, että sen ymmärtäminen ei edellyttäisi myös pöytäkirjaan tutustumista. Jotta tuomio myös rikosasiassa olisi selkeä ja helposti ymmärrettävissä, ehdotetaan, että tuomio laaditaan erilliseksi asiakirjaksi ja että siinä on selostusosa, josta käy ilmi, mistä asiassa on kysymys, perustelut ja tuomiolauselma.

Siitä huolimatta, että yhä useammin tuomiot pyritään laatimaan myös rikosasioissa aikaisempaa täydellisemmiksi, niistä toisinaan puuttuvat ymmärrettävät perustelut. Usein on tullut tavaksi selostaa päätöksessä ainoastaan jutussa vastaanotettu todistelu suunnilleen siten kuin se on aikaisemmin merkitty pöytäkirjaan. Sellainen menettely ei kuitenkaan täytä tuomion perustelemiselle asetettuja vaatimuksia. Todistelusta tuomiossa tulisi selostaa ainoastaan se osa, jolla on ollut merkitystä juttua ratkaistaessa. Selostuksesta on käytävä myös ilmi se, miksi ja millä tavoin selostettu osa todistelusta on vaikuttanut tuomion sisältöön.

Edellä mainituista syistä esityksessä korostetaan tuomion perustelemisen tärkeyttä. Asianosaisen on saatava tietää, mitkä seikat ovat johtaneet hänen oikeusasemaansa vaikuttavaan ratkaisuun. Tällä on keskeinen merkitys myös muutoksenhakuoikeuden käyttämisen kannalta. Riittävät perustelut saattavat myös vähentää muutoksenhakualttiutta. Lisäksi tarkat perustelut lisäävät luottamusta oikeuslaitokseen.

Lakiin ehdotetaan otettavaksi myös nykyistä oikeuskäytäntöä vastaava säännös siitä, miltä osin syyttäjän ja asianomistajan vaatimus sitoo tuomioistuinta. Esityksessä ehdotetaan, että tuomioistuin saa tuomita vain siitä teosta, mistä rangaistusta on vaadittu. Tuomioistuin ei siis ole sidottu syytteessä mainittuun rikosnimikkeeseen eikä siihen lainkohtaan, jonka nojalla rangaistusta vaaditaan.

Esitutkinta ja pakkokeinot

Esitutkinta. Esitutkinnan eräänä tarkoituksena on valmistella rikosasian oikeudenkäynti siten, että keskitetty pääkäsittely on mahdollinen. Jotta tämä selvästi kävisi ilmi myös laista, esitutkintalakiin ehdotetaan otettavaksi säännös, jonka mukaan asia olisi esitutkinnassa valmisteltava siten, että todistelu voidaan pääkäsittelyssä ottaa vastaan yhdellä kertaa. Muun muassa pääkäsittelyn keskittämisen turvaamiseksi esityksessä ehdotetaan lisäksi, että syyttäjä voisi ennen syytteen nostamista neuvotella rikoksesta epäillyn ja hänen puolustajansa kanssa syyteharkintaan vaikuttavista ja oikeudenkäyntiin liittyvistä seikoista.

Annettaessa syyttäjälle oikeus jättää syyte nostamatta rikoksen vähäisyyden vuoksi ja sen vuoksi, että rikos ei rikosten yhtymistä koskevien säännösten johdosta olennaisesti vaikuttaisi kokonaisrangaistuksen määrään, on pyritty muun muassa poliisi- ja syyttäjäviranomaisten voimavarojen tarkoituksenmukaiseen kohdentamiseen. Silloin kun jo esitutkintaa aloitettaessa tai sen kuluessa on selvää, että syyttäjä tulee rikoksen seuraamuksena joka tapauksessa jättämään syytteen nostamatta, myös esitutkinnan toimittaminen on turhaa. Syyttäjällä ei kuitenkaan voimassa olevan oikeuden mukaan ole mahdollisuutta keskeyttää esitutkintaa, vaan esitutkinta on tällöinkin aina toimitettava.

Esitutkinnasta aiheutuvien kustannusten sekä poliisin ja syyttäjän työn järkeistämiseksi esityksessä ehdotetaan, että syyttäjällä olisi mahdollisuus keskeyttää esitutkinta tai määrätä, ettei sitä lainkaan toimiteta, jos hän rikoksen seuraamuksena tulisi jättämään syytteen nostamatta. Myös eduskunnan lakivaliokunta on toimenpiteistä luopumista koskevasta hallituksen esityksestä antamassaan mietinnössä (LaVM 17/1989 vp.) kiirehtinyt esitutkinnan rajoittamista koskevaa selvitystyötä ja sen perusteella annettavia säännösehdotuksia.

Jotta ehdotettavalla rajoittamissäännöksellä saavutettaisiin tavoiteltu työnsäästö, ehdoton edellytys on, että syyttäjä jo siinä vaiheessa, kun jotakuta voidaan epäillä syylliseksi rikok-

seen, saa tiedon niistä asioista, joissa tällainen päätös saattaa tulla kyseeseen. Muissakin asioissa syyttäjä vastaa siitä, että asia on riittävästi selvitetty ennen syytteen nostamista tai syyttämättä jättämisestä päättämistä. Kun esitutkinnan eräänä tarkoituksena on toimia keskitetyn pääkäsittelyn turvaavana valmisteluna, syyttäjän työn kannalta olisi eduksi, jos hän jo esitutkintavaiheessa on tietoinen ratkaistavikseen tulevista asioista ja voi myös vaikuttaa tutkinnan suuntaamiseen.

Syyttäjä ei kuitenkaan voimassa olevan lain mukaan osallistu esitutkintaan, vaan esitutkinta ja sen johtaminen kuuluvat poliisille. Tällainen järjestely on kansainvälisesti vertaillen poikkeuksellinen. Vaikka syyttäjällä onkin oikeus saada tietoja tutkinnan edistymisestä ja pyytää jo esitutkinnan aikana poliisilta tarvittavien lisätutkimusten toimittamista, syyttäjä käytännössä usein kuitenkin saa tiedon tutkituista rikoksista vasta silloin, kun asiasta laadittu poliisitutkintapöytäkirja toimitetaan hänelle syyteharkintaa varten. Se, että syyttäjä käytännössä vasta esitutkinnan päätyttyä voi ottaa kantaa asiaan ja määrätä tarpeelliset lisätutkimukset suoritettaviksi, saattaa tarpeettomasti viivyttää asian käsittelyä. Tämä saattaa merkitä myös sitä, että tarpeellista todistelua ei enää ole saatavilla.

Pääkäsittelyn välittömyyden ja keskittämisen turvaamiseksi esitutkintalakia ehdotetaan muutettavaksi siten, että muissa kuin yksinkertaisissa rikosasioissa syyttäjälle on ilmoitettava esitutkinnasta. Syyttäjän pyynnöstä olisi toimitettava esitutkinta tai lisätutkimuksia sekä noudatettava syyttäjän muita esitutkintaa koskevia määräyksiä.

Vangitseminen ja matkustuskielto. Kuten edellä on todettu, asianomistajalla on voimassa olevan oikeuden mukaan virallisen syytteen alaisissa rikoksissa syyttäjän kanssa itsenäinen ja ensisijainen syyteoikeus. Tämän vuoksi asianomistajalla on pakkokeinolain mukaan syytteen nostamisen jälkeen myös oikeus vaatia rikosasian vastaajan vangitsemista tai määräämistä matkustuskieltoon. Koska esityksessä ehdotetaan luovuttavaksi asianomistajan ensisijaisesta syyteoikeudesta, myös pakkokeinolakia ehdotetaan muutettavaksi siten, että vangitsemista ja matkustuskieltoon määräämistä koskevan vaatimuksen voisi syytteen nostamisen jälkeenkin esittää vain virallinen syyttäjä.

Päättäessään läsnäolevan epäillyn vangitsemisesta tuomioistuimen on voimassa olevan lain mukaan määrättävä syytteen käsittelypäivä viimeistään neljän viikon päähän. Tämän seurauksena asian käsittely joudutaan joskus aloittamaan, vaikka esitutkintaa ei olekaan kaikilta osiltaan vielä saatettu päätökseen. Vaikka esitutkinta olisikin ehditty toimittaa ennen määrättyä syytteen käsittelypäivää, syyttäjälle ei käytännössä aina jää riittävästi aikaa perusteellisen syyteharkinnan suorittamista varten. Näistä syistä oikeudenkäyntiä asiassa, jossa vastaaja on vangittuna, joudutaan usein lykkäämään, ja vastaaja määrätään tällöin yleensä pidettäväksi edelleen vangittuna.

Pääkäsittelyn keskitys ja välittömyys edellyttävät asian valmistelemista esitutkinnassa siten, että todistelu voidaan ottaa pääkäsittelyssä vastaan yhdellä kertaa ja että syyttäjälle jää riittävästi aikaa syyteharkintaa varten. Tämän vuoksi esityksessä ehdotetaan, että syyttäjän olisi nostettava syyte vasta, kun edellytykset syyteharkinnan tekemiselle ovat olemassa.

Tuomioistuin ei ehdotuksen mukaan enää määräisi kiinteää syytteen käsittelypäivää, vaan asettaisi määräajan, jonka kuluessa syyte on nostettava. Jos määräaika osoittautuu liian lyhyeksi, tuomioistuin voisi syyttäjän hakemuksesta pitentää sitä. Rikoksesta epäillyn oikeusturva edellyttää kuitenkin, ettei hänen vapaudenmenetyksensä kestä kauempaa kuin esitutkinnan toimittamiseksi on välttämätöntä. Tämän vuoksi esityksessä ehdotetaan lisäksi, että tuomioistuimen olisi kahden viikon välein otettava vangitsemista koskeva asia omasta aloitteestaan uudelleen käsiteltäväksi.

Hukkaamiskielto ja vakuustakavarikko. Hukkaamiskiellon ja vakuustakavarikon määräämistä ja niissä noudatettavaa menettelyä koskevat säännökset sisältyvät pakkokeinolakiin. Sakon, menettämisseuraamuksen ja valtiolle tulevan korvauksen maksamisen turvaamiseksi syyttäjä voi vaatia muun muassa rikoksesta todennäköisin syin epäillyn omaisuutta pantavaksi hukkaamiskieltoon tai vakuustakavarikkoon. Asianomistajalla on vastaava oikeus silloin, kun on kysymys hänelle tulevasta korvauksesta. Hukkaamiskiellosta ja vakuustakavarikosta päättää tuomioistuin.

Riita-asioiden oikeudenkäyntimenettelyn uudistamisen yhteydessä myös ulosottolain 7 luvussa säännellystä turvaamistoimesta päättäminen on siirretty tuomioistuimen tehtäväksi. Turvaamistoimen määräämistä ja siinä noudatettavaa menettelyä koskevat säännökset sisäl-

tyvät oikeudenkäymiskaaren uuteen 7 lukuun (1065/91).

Pakkokeinolaissa (450/87) ja oikeudenkäymiskaaren 7 luvussa säännellyt menettelyt poikkeavat eräiltä osin tarpeettomasti toisistaan. Pakkokeinolain mukaan takavarikkoa koskeva hakemus voidaan esimerkiksi käsitellä ainoastaan tuomioistuimen istunnossa. Eräiltä osin menettelyä koskevat säännökset ovat puolestaan yhteneviä. Lisäksi asianomistaja voi hänelle tulevan korvauksen maksamisen turvaamiseksi nykyisin käyttää kumpaa menettelyä tahansa.

Koska kummankin menettelyn tarkoituksena on turvata hakijan saatava, tulisi hakemusta käsiteltäessä noudatettavan menettelyn olla saamisen laadusta riippumatta mahdollisimman suuressa määrin samanlainen. Tämän vuoksi esityksessä ehdotetaan, että menettelyt saatettaisiin yhteneviksi. Turvaamistoimesta päätettäessä sovellettaisiin ehdotuksen mukaan aina oikeudenkäymiskaaren 7 luvun säännöksiä.

Oikeudenkäymiskaaren 7 luvun mukaan myös väliaikaisesta turvaamistoimenpiteestä päättää tuomioistuin. Koska tällainen menettely saattaa rikoksesta johtuvan saatavan maksamisen turvaamiseksi joskus olla liian hidas, esityksessä ehdotetaan, että syyttäjä voisi kiireellisissä tapauksissa määrätä väliaikaisen turvaamistoimen.

Muun muassa oikeudenkäynnin keskityksen turvaamiseksi esityksessä ehdotetaan säilytettäväksi nykyinen järjestely, jonka mukaan syyte olisi nostettava 60 päivän kuluessa takavarikkoa koskevan päätöksen antamisesta, ja tuomioistuin saisi syyttäjän pyynnöstä pitentää tätä aikaa. Jotta asianomistajan asema ei tarpeettomasti huononisi, hänellä ei edelleenkään olisi velvollisuutta asettaa vakuutta turvaamistoimesta mahdollisesti aiheutuvan vahingon varalta, ellei tuomioistuin erityisestä syystä määrää toisin. Lisäksi syyttäjä voisi jo ennen syytteen nostamista hakea turvaamistointa asianomistajan puolesta.

4. Esityksen vaikutukset

Nykyiset kustannukset

Käräjäoikeuksista valtiolle aiheutuvat kokonaismenot vuoden 1995 talousarviossa ovat noin 534 miljoonaa markkaa. Tähän sisältyvät palkkausmenot, muut kulutusmenot ja kaluston hankintamenot.

Niistä maksuista, joita asianosaiset maksavat asioidessaan käräjäoikeudessa, kertyy saman talousarvion mukaan valtiolle tuloja noin 136 miljoonaa markkaa.

Oikeusministeriön hallinnonalaan kuuluvien syyttäjänvirastojen menot vuoden 1995 valtion talousarviossa olivat noin 35 miljoonaa markkaa. Sisäasiainministeriön hallinnonalaan kuuluvan syyttäjäntoiminnan menoja ei ole eritelty talousarviossa. Menojen osuus poliisitoimen menoista on talousarviossa ilmoitettu olevan noin 3 prosenttia. Tämän mukaisesti menot olisivat noin 84 miljoonaa markkaa. Syyttäjälaitoksen menot ovat siten nykyisin noin 119 miljoonaa markkaa.

Arvio ehdotuksen vaikutuksista

Tuomioistuimet. Esitykseen sisältyvillä ehdotuksilla on vaikutusta tuomioistuinten ja syyttäjien toimintaan. Lisäksi uudistuksella on merkitystä rikosasian vastaajille ja asianomistajille.

Tuomioistuinten toimintaan esitykseen sisältyvistä ehdotuksista vaikuttaa ehkä eniten keskitetyn, suullisen ja välittömän pääkäsittelyn käyttöönottaminen, pöytäkirjaa koskeva uudistus ja tiedoksiannosta huolehtiminen.

Kun asiaa käsitellään keskitetysti, sitä ei pääsäännön mukaan saa lykätä. Siten asioiden käsittelykerrat tulevat vähenemään. Tämä vähentää myös tuomioistuinten työtä. Toisaalta tuomari on joutunut suorittamaan ennakkovalmistelun niinäkin kertoina, kun jutun käsittelypäivää joudutaan siirtämään esimerkiksi vastaajan poissaolon vuoksi. Silloin kun käsittely nykyisen lykkäämisen asemesta joudutaan peruuttamaan vasta istuntopäivänä tai niin lähellä sitä, että peruutetun asian tilalle ehditä haastaa uutta asiaa käsiteltäväksi, asialle varattu istuntoaika jää käyttämättä. Tällä seikalla on erityistä merkitystä silloin, kun istunnosta jäänyttä aikaa ei voida käyttää muihin työtehtäviin ja asian käsittelylle on varattu pitkä aika. Käsittelyn peruuttamisesta ilmoittaminen ja asianosaisten kutsuminen uuteen käsittelyyn lisää käräjäoikeuden työtä.

Ehdotuksen mukaan jo ennen istuntoa tuomari käsittelee asiaa tarkastamalla haastehakemuksen ja asianomistajien esittämät vaatimukset ja sen, ettei esitutkinnassa ole puutteita,

jotka estäisivät yhtäjaksoisen pääkäsittelyn. Puheenjohtajan on kehotettava asianosaista korjaamaan puutteet.Työn muuttumisen voidaan katsoa samalla aiheuttavan lisätyötä. Toisaalta hyvä ennakkovalmistelu nopeuttaa itse käsittelyä.

Ehdotuksen mukainen suullinen käsittely vie enemmän aikaa kuin sellainen käsittely, jossa lausumien osalta vain viitataan esitutkintapöytäkirjaan. Sellainen viittaaminen ei voimassa olevan lain mukaan eikä ehdotuksen mukaan ole sallittua.

Pöytäkirjaamista koskevan uudistuksen johdosta istunnon jälkeen laadittavista yksityiskohtaisista pöytäkirjoista voidaan luopua ja pöytäkirja voidaan pääsäännön mukaan valmistaa istunnon aikana. Tuomioistuimiin on jo riita-asiain oikeudenkäyntimenettelyn uudistamisen yhteydessä varattu henkilökuntaa pöytäkirjaamistehtäviin myös rikosasioita varten. Siten ehdotus tältä osin ei tässä vaiheessa edellytä lisähenkilökunnan palkkaamista tai lisäkustannuksia. Vaikka pöytäkirjaamisesta aiheutuva työ vähenee, joutuu tuomari tekemään itselleen muistiinpanoja istunnon aikana etenkin silloin, kun asiaa käsitellään useampana päivänä.

Erillisen tuomion, johon sisältyy selostusosa asianosaisten vaatimuksista ja vastauksista sekä yksityiskohtaiset perustelut, laatiminen vaatii enemmän työtä ja aikaa kuin nykyisen pöytäkirjan osana olevan tuomion laatiminen. Toisaalta vakavammissa rikosasioissa tuomiot jo nykyisin laaditaan ehdotuksen edellyttämällä tavalla.

Tiedoksiannosta huolehtimisen siirtäminen tuomioistuimille lisää tuomioistuinten työtä tiedoksiantojen toimittamisen ja hallinnon osalta. Joissakin tuomioistuimissa se voi merkitä myös organisatoorista muutosta. Jossakin määrin kustannussäästöä merkitsee se, että tiedoksianto voidaan toimittaa postitse. Tiedoksiannosta huolehtimisen siirtämisellä syyttäjältä tuomioistuimille ei valtiontaloudelle aiheutuvien kokonaiskustannusten kannalta ole merkitystä

Tuomioistuinten kannalta esityksellä ei ole organisatorisia vaikutuksia.

Syyttäjä. Ehdotus muuttaa syyttäjän työn sisältöä. Rikosasian käsittely muuttuu etupainotteiseksi. Esitutkinnasta saamansa ilmoituksen johdosta syyttäjä tulee seuraamaan esitutkintaa nykyistä tiiviimmin. Syyttäjän mahdollisuus antaa muitakin esitutkinnan sisältöä koskevia määräyksiä kuin määrätä pelkästään uuden esitutkinnan tai lisätutkinnan toimittamisesta helpottaa syyttäjän syyteharkintaratkaisun valmistelua. Kun syyttäjä jo aikaisessa vaiheessa voi vaikuttaa esitutkintaan syyteharkintaansa tukevasti, voidaan välttää turhaa työtä. Lisäksi niissä asioissa, joissa syyttäjä luopuu toimenpiteistä jo esitutkintavaiheessa, voidaan saavuttaa jossain määrin työn ja kustannusten säästöä.

Käsittelyn etupainoitteisuus toteutuu myös siten, että rikosasia tulee yleensä vireille syyttäjän tuomioistuimeen toimittamalla haastehakemuksella. Keskitetty ja suullinen pääkäsittely yhdistettynä syyttämismenetelmän mukaiseen oikeudenkäyntiin edellyttää myös syyttäjältä hyvää valmistautumista oikeudenkäyntiin ja aktiivista osallistumista asian käsittelemiseen. Ehdotuksen mukaan syyttäjä esimerkiksi kuulustelisi itse nimeämänsä todistajat. Tuomioistuinkäsittelyyn liittyvän työn sisällön muuttuminen lisää syyttäjän työtä. Suullinen käsittely, jossa ei tyydytä vain viittamaan esitutkintapöytäkirjaan, vaatii tuomioistuimelta ja siten myös syyttäjältä nykyistä enemmän aikaa. Toisaalta aikaa säästää se, kun käsittelyn lykkääminen ei ole sallittua ja siten voidaan välttyä saman asian käsittelemiseltä useaan kertaan.

Esimerkiksi vuonna 1993 edellytti 53 943 rikosasiaa 86 489 käsittelykertaa. Niin sanottu käsittelykerroin oli siten 1,6. Jos käsittelykertojen lukumäärä ehdotuksen johdosta alenee, voidaan olettaa, että noin 20 000 lykkäyskäsittelyä jää pois. Työn säästö ei kuitenkaan ole vastaava, koska käsittelyn peruuttamisesta aiheutuu myös syyttäjälle lisätyötä. Laajoja asioita joudutaan nykyisin käsittelemään asiaa lykkäämällä useassa istunnossa. Ehdotuksen mukaan lykkäämisestä olisi pääsäännön mukaan luovuttava ja laaja asia olisi käsiteltävä perättäisinä päivinä. Nykyisin päätoiminen syyttäjä on viikottain 1—2 käräjäoikeuden istunnossa. Syyttäjän tehtävien edellä selostettu muuttuminen merkitsee sitä, että syyttäjä nykyistä usemmin voi osallistua istuntoon keskimäärin vain yhtenä päivänä viikossa. Ehdotuksen toteuttamisen katsotaan edellyttävän noin 230 päätoimista syyttäjää.

Asianomistaja. Esityksessä ehdotetaan sellaisia uudistuksia, jotka helpottavat asianomistajan asemaa oikeudenkäynnissä. Virallinen syyttäjä on velvollinen esittämään asianomistajan rikokseen perustuvan yksityisoikeudellisen vaatimuksen oikeudenkäynnissä, jos se voi tapahtua ilman olennaista haittaa eikä vaatimus ole ilmeisen perusteeton. Silloin kun asianomistaja

esittää vaatimuksensa itse, otetaan hänen tuomioistuimelle ennen pääkäsittelyä toimittamansa kirjallinen vaatimus huomioon ilman, että hänen tarvitsee tulla sitä itse oikeudenkäynnissä ajamaan. Näiden ehdotusten voidaan katsoa vähentävän asianomistajalle asian käsittelemisestä aiheutuvia kustannuksia.

Ehdotuksen mukaan tuomioistuimeen kutsutaan ainoastaan sellainen asianomistaja, jolla on omia vaatimuksia. Voimassa olevan lain mukaan kaikki asianomistajat, silloinkin, kun heillä ei ole vaatimuksia, on joko kutsuttava tuomioistuimeen tai heidän tulee olla asiaa käsiteltäessä tuomioistuimessa edustettuna. Todistelutarkoituksessa kuultava asianomistaja olisi kuitenkin edelleen kutsuttava tuomioistuimeen.

Esityksessä ehdotetaan, että asianomistajalle voidaan määrätä valtion varoista palkkionsa saava oikeudenkäyntiavustaja tai tukihenkilö rikoslain 20 luvussa tarkoitetussa siveellisyysrikosta koskevassa asiassa ja, silloin kun sitä asianomistajan ja rikoksesta epäillyn välinen suhde huomioon ottaen on pidettävä perusteltuna, rikoslain 21 luvun 1—6 §:ssä tarkoitetussa asiassa. Rikoksesta tuomittu voidaan määrätä korvaamaan valtiolle edellä mainittu palkkio ja muut kulut siten kuin maksuttomasta oikeudenkäynnistä annetun lain 21 §:ssä säädetään.

Rikoslain 20 luvussa tarkoitettuja rikosasioita, joissa asianomistajan avustajan määrääminen voi tulla kysymykseen ovat lähinnä väkisinmakaaminen ja sen yritys. Lapsiin kohdistuvan haureuden ollessa kysymyksessä asianomistaja säännönmukaisesti kuuluu maksuttoman oikeudenkäynnin piiriin eikä hänelle ole tarpeen määrätä tässä ehdotuksessa tarkoitettua oikeudenkäyntiavustajaa.

Tuomioistuimissa käsiteltyjä väkisinmakaamisia ja niiden yrityksiä oli vuosina 1987—90 keskimäärin 70 vuosittain (Tuomioistuimen tutkimat rikokset, Tilastokeskus, Oikeus 1993:9). Vastaavina vuosina poliisin tietoon tulleiden väkisinmakaamisten ja niiden yritysten määrä oli huomattavasti suurempi eli 360 (Naisiin kohdistuva väkivalta, Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisu 5/1991).

Rikoslain 21 luvussa tarkoitettuja rikosasioita, joissa asianomistajan avustajan määrääminen voi tulla kysymykseen ovat sellaiset vakavammat väkivaltarikokset, joissa asianomistaja ja syytetty ovat keskenään lähisukulaisia. Henkirikoksista sellaisten rikosten osuus oli vuonna 1980 6% ja 1988 8%. Pahoinpitelyrikosten osalta vastaavat luvut olivat 3 ja 2 %. Tapon ja murhan yrityksiä käsiteltiin tuomioistuimissa vuosina 1987—90 keskimäärin 89 asiaa vuodessa. Vastaava keskimääräinen lukumäärä pahoinpitelyjen osalta oli 6 316 ja törkeiden pahoinpitelyjen osalta 741. Poliisin tietoon tulleiden vastaavien rikosten lukumäärä samana ajanjaksona oli 217, 15 590 ja 2 097. Tuomioistuimissa pahoinpitelystä vankeuteen tuomittujen syytettyjen keskimääräinen lukumäärä oli 988.

Ehdotuksessa tarkoitettujen toisilleen läheisten ihmisten tuomioistuimessa käsiteltyjen asioiden lukumäärä oli siten noin 50, jos mukaan otetaan ainoastaan sellaiset pahoinpitelyrikokset, jossa syytetty on tuomittu vankeuteen. Vastaava luku oli 180, jos mukaan luetaan kaikki pahoinpitelyrikokset. Poliisiin tietoon tulleista rikosasioista vastaava lukumäärä oli noin 460.

Tuomioistuinkäsittelyä varten asianomistaja tarvitsee oikeudenkäyntiavustajan tai tukihenkilön arviolta noin 120 asiassa. Poliisin tietoon tulleiden edellä selostettujen asioiden yhteinen lukumää on noin 820. Kun läheskään kaikissa poliisin tietoon tulleissa asioissa ei ole tarvetta asianomistajan oikeudenkäyntiavustajan ja tukihenkilön määräämiselle, voidaan arvioida, että vuosittain noin 200 asiassa asianomistajalle määrättäisiin oikeudenkäyntiavustaja tai tukihenkilö.

Oikeudenkäyntikuluja koskevan ehdotuksen kustannusvaikutuksia arvioitaessa on todettu, että keskimääräinen valtion varoista maksettava korvaus on noin 4 400 markkaa. Voidaan arvioida, että asianomistajan oikeudenkäyntiavustajalta edellytetty työmäärä ei keskimäärin tule olemaan suurempi kuin syytetyn oikeudenkäyntiavustajan työmäärä, koska virallinen syyttäjä huomattavassa määrin huolehtii oikeudenkäynnistä myös asianomistajan edun huomioon ottaen. Jos arvioidaan, että keskimääräinen kustannus asianomistajan oikeudenkäyntiavustajan käyttämisestä on 4 500 markkaa olisi yhteinen kustannusvaikutus 900 000 markkaa vuodessa. Kun kaikissa edellä mainituissa asioissa ei määrätä oikeudenkäyntiavustajaa, vaan huomattavasti vähemmän kustannuksia aiheuttava tukihenkilö, voidaan arvioida, että uudistuksen kustannusvaikutus tältä osin on korkeintaan 1 miljoona markkaa. Lisäksi on kiinnitettävä huomiota siihen, että

valtion varoista maksetuista korvauksista velvoitetaan rikoksesta tuomittu korvaamaan valtiolle.

Vastaaja. Rikosasian vastaajan osalta keskitetyn, välittömän ja suullisen käsittelyn käyttöönottamisen merkitys on arvioitava samalla tavoin kuin edellä tuomioistuimen ja syyttäjän osalta on selostettu. Esityksessä ehdotettu mahdollisuus nykyistä useammin ratkaista selvä asia vastaajan poissaolosta huolimatta vähentää lykkäyksiä ja asian käsittelystä vastaajalle aiheutuvaa haittaa.

Yhteenveto

Asianomistajan oikeudenkäyntiavustajasta ja tukihenkilöstä valtiolle aiheutuvat kustannukset on edellä arvioitu enintään 1 miljoonaksi markaksi vuosittain. Ehdotuksen toteuttaminen edellyttää noin 230 päätoimista syyttäjää. Ehdotus toteutetaan lisäämättä sisäasiainministeriön ja oikeusministeriön hallinnonalojen henkilöstömääriä ja -menoja.

Eduskunnalle tullaan syksyllä antamaan uudelleen viime valtiopäivillä rauennut hallituksen esitys laiksi kihlakunnansyyttäjästä sekä laiksi rangaistusmääräysmenettelystä annetun lain 9 §:n 2 ja 3 momentin kumoamisesta (HE 24/1994 vp). Esityksessä ehdotetaan kaupunginviskaaleista ja nimismiehistä koostuvan kaksijakoisen syyttäjäorganisaation yhtenäistämistä päätoimisista kihlakunnansyyttäjistä koostuvaksi syyttäjäorganisaatioksi ja luovuttavaksi apulaissyyttäjistä rangaistusmääräyksen antajana.

Myös tähän esitykseen sisältyvien ehdotusten toteuttamisedellytykset paranevat, jos syyttäjäorganisaatio toteutetaan siten, että syyttäjäpiirien lukumäärä on riittävän pieni ja maantieteellinen alue riittävän suuri. Siten saataisiin aikaan edellytykset tehokkaalle toiminnalle. Vastaava tavoite koskee myös tuomioistuinten lukumäärää.

5. Asian valmistelu

5.1. Valmisteluvaiheet ja -aineisto

Vuosisadan alkupuolella tehdyt ehdotukset. Oikeuslaitoksen ja oikeudenkäyntimenettelyn uudistaminen on ollut vireillä viime vuosisadan loppupuolelta lähtien. Ensimmäisinä valmistuivat niin sanotun Wreden komitean laatimat ehdotukset (komiteanmietinnöt 1901:8—11) oikeudenkäyntilaitoksen uudistamiseksi. Sen jälkeen on valmistunut kaikkiaan seitsemän oikeudenkäyntilaitoksen uudistamista tarkoittavaa kokonaisehdotusta. Niistä viimeinen valmistui 10 päivänä kesäkuuta 1939. Ehdotukset koskivat sekä tuomioistuinlaitoksen että oikeudenkäyntimenettelyn uudistamista. Viimeksi mainittua esitysluonnosta lukuun ottamatta niissä ehdotettiin kolmen eri lain, tuomioistuinlain, riita-asiain oikeudenkäyntilain ja rikosasiain oikeudenkäyntilain säätämistä.

Mainitut ehdotukset eivät johtaneet tulokseen. Tähän lienevät ainakin osittain olleen syynä käydyt sodat sekä 1930-luvun alkupuolella vallinnut taloudellinen lama, jolloin uudistusta ei pidetty taloudellisesti mahdollisena. Viime sotien jälkeen oikeuslaitoksen ja oikeudenkäyntimenettelyn kokonaisuudistusta alettiin valmistella uudelleen vasta 1960-luvun loppupuolella.

1970- ja 1980-luvuilla tehdyt ehdotukset. Oikeudenkäyntimenettelyn uudistaminen rikosasioissa katsottiin olevan mahdollista vasta sen jälkeen, kun esitutkintaa koskeva lainsäädäntö oli uudistettu. Oikeusministeriö antoi vuonna 1970 lainvalmistelukunnan tehtäväksi laatia ehdotus esitutkintaa, puolustusta ja pakkokeinoja rikosasioissa sekä valtion varoista maksettavia todistelukustannuksia koskevaksi lainsäädännöksi. Lainvalmistelukunnan ehdotuksen ja ehdotuksen jälkeen asetetun kahden työryhmän ehdotusten sekä niistä annettujen lausuntojen pohjalta valmistui hallituksen esitys eduskunnalle esitutkintaa ja pakkokeinoja rikosasioissa koskevaksi lainsäädännöksi (HE 14/1985 vp). Huhtikuun 30 päivänä 1987 annettiin esitutkintalaki ja pakkokeinolaki.

Työryhmän mietintö rikosasiain oikeudenkäyntimenettelyn uudistamiseksi. Oikeusministeriö asetti 31 päivänä lokakuuta 1990 työryhmän valmistelemaan hallituksen esityksen muotoon laadittua ehdotusta rikosasioiden oikeudenkäyntimenettelyn uudistamisesta.

Työryhmä ehdotti muun muassa, että rikosasioiden oikeudenkäynti olisi suullinen, välitön ja keskitetty. Rikosoikeudenkäyntiä ehdotettiin järjestettäväksi akkusatorisen eli syyttämismenetelmän mukaiseksi. Lisäksi työryhmä ehdotti julkisen puolustajan ja tuomioistuimen määräämän asianomistajan avustajan ja tukihenkilön käyttöönottamista.

Työryhmä ehdotti myös, että asianomistajan

syyteoikeus muutetaan toissijaiseksi ja että asianomistaja saisi nostaa syytteen vain, jos syyttäjä jättää syytteen nostamatta sen vuoksi, ettei ole todennäköisiä syitä epäillyn syyllisyyden tueksi, mutta ei silloin, kun syyttäjä on jättänyt seuraamusluontoisesti syytteen nostamatta.

Työryhmä ehdotti lisäksi mahdollisuutta käsitellä asia vastaajan poissaolosta huolimatta, jos hänen läsnäolonsa ei ole tarpeen asian selvittämiseksi. Työryhmä ehdotti kaksivaiheista järjestelmää. Rangaistukseksi vastaajan tekemästä rikoksesta ehdotuksen mukaan olisi voitu tuomita sakkorangaistus, tai jos vastaaja laiminlyö hänelle aikaisemman poissaolon johdosta asetetun uuden kutsun noudattamisen, korkeintaan kuuden kuukauden vankeusrangaistus.

Työryhmän enemmistö ehdotti esitutkinnan osalta muun muassa, että muissa kuin yksinkertaisissa rikosasioissa syyttäjä johtaa esitutkintaa. Työryhmän jäsenen eriävän mielipiteen mukaan "laissa tulisi positiivisesti säätää syyttäjän velvollisuudesta osallistua esitutkintaan ja hänen keskeisimmät tehtävänsä siinä sekä tutkinnanjohtajan velvollisuudesta noudattaa syyttäjän antamia ohjeita".

5.2. Lausunnot

Rikosasioiden oikeudenkäyntimenettelyn uudistamista koskevasta työryhmän mietinnöstä pyydettiin lausunnot 50 viranomaiselta, tuomioistuimelta ja järjestöltä. Lausunnonantajille järjestettiin kuulemistilaisuus maaliskuussa 1993.

Lausunnonantajat pitivät ehdotettua uudistusta tärkeänä ja tarpeellisena. Valtioneuvoston oikeuskansleri ja valtiovarainministeriö kiinnittivät lausunnoissaan huomiota ehdotuksen kustannusvaikutuksiin. Oikeuskansleri totesi, että ehdotuksen kustannusvaikutukset on selvitettävä erityisesti syyttäjätoimen kannalta. Valtiovarainministeriö katsoi, että uudistus on toteutettava niin, että alioikeuksien yhtenäistämisen ja riita-asioiden uudistamisen yhteydessä varatut henkilöresurssit riittävät myös rikosasioiden käsittelyyn.

Ehdotettua asianomistajan toissijaista syyteoikeutta osa lausunnonantajista arvosteli sen vuoksi, että toissijainen syyteoikeus oli ehdotuksessa rajoitettu koskemaan ainoastaan niitä tilanteita, joissa syyttäjä muulla kuin toimenpiteistä luopumisperusteella jättää syytteen nostamatta. Lisäksi osa lausunnonantajista kiinnitti huomiota siihen, että rikoksen johdosta kuolleen asianomistajan puhevallan käyttämiseen oikeutettujen piiri oli ehdotuksessa rajattu aiheettoman laajaksi.

Työryhmän ehdottamaa syyttäjän velvollisuutta ajaa asianomistajan selvää yksityisoikeudellista vaatimusta osa lausunnonantajista piti hyvänä ja osa arvosteli sitä syyttäjän toimenkuvaa vääristävänä.

Ehdotettua mahdollisuutta käsitellä asia vastaajan poissaolosta huolimatta pidettiin periaatteessa hyvänä. Vankeusrangaistuksen tuomitsemisen edellytykseksi asetettua kahta kutsua useat lausunnonantajat pitivät kuitenkin turhana.

Huomattava osa lausunnonantajista vastusti esitutkinnan johtamisen siirtämistä syyttäjällä. Sen sijaan ehdotusta vastustaneetkin hyväksyivät edellä selostetussa eriävässä mielipiteessä selostetun kannanoton.

5.3. Hallituksen esityksen valmistelu

Oikeusministeri asetti 9 päivänä elokuuta 1994 oikeusministeriön virkamiehistä koostuvan työryhmän laatimaan hallituksen esitys eduskunnalle rikosasioiden oikeudenkäyntimenettelyn uudistamista alioikeuksissa koskevaksi lainsäädännöksi työryhmän 5 päivänä joulukuuta 1993 valmistuneen mietinnön (oikeusministeriön lainvalmisteluosaston julkaisu 1/1993) ja siitä annettujen lausuntojen perusteella muun muassa seuraavien ohjeiden mukaisesti.

Asianomistajalla on toissijainen syyteoikeus silloin, kun syyttäjä jättää syytteen nostamatta. Syyttämättä jättäminen on annettava aina tiedoksi asianomistajalle.

Väkivalta- ja seksuaalirikoksen asianomistajalla on oikeus saada valtion varoilla palkattu oikeudenkäyntiavustaja tai tukihenkilö esitutkinnassa ja syyttäjän ajaessa rikosasiaa myös oikeudenkäynnissä. Oikeudenkäyntiavustajaksi määrätään pääsääntöisesti asianajaja.

Syyttäjällä on velvollisuus asianomistajan pyynnöstä ajaa syytteen ohella asianomistajan yksityisoikeudellista vaatimusta, jos se ei aiheuta olennaista haittaa ja vaatimus ei ole ilmeisen perusteeton. Mikäli syyttäjä ei aja asianomistajan vaatimusta, tuomioistuimen ennakkoon asianomistajalta pyytämä kirjallinen vaatimus voidaan tutkia rikosasian yhteydessä asian-

omistajan poissaolosta huolimatta. Tuomioistuimelle annetaan laajemmat mahdollisuudet yksityisoikeudellisen vaatimuksen erottamiseen silloin, kun asiassa on tarpeen toisaalta toimittaa riita-asian valmistelu ja toisaalta turvata rikosasian lykkäyksetön käsittely.

Syyttäjä nostaa syytteen pääsääntöisesti toimittamalla kirjallisen haastehakemuksen käräjäoikeuden kansliaan, jollei tuomioistuin selvässä ja vähäisessä asiassa määrää, että syyttäjä saa antaa haasteen itse. Rikosasian esitutkinta vastaa pääsääntöisesti riita-asian valmistelua. Tuomioistuin huolehtii haasteiden ja kutsujen tiedoksiannosta.

Pääkäsittely on pidettävä kahden viikon kuluessa asian vireilletulosta, jos vastaaja on alle 18-vuotias ja syytteessä rikoksesta, josta on säädetty kuusi kuukautta ankarampi vankeusrangaistus, vangittuna tai matkustuskiellossa tai pidätettynä virantoimituksesta. Tuomioistuin voi kehottaa asianosaista ilmoittamaan ennen pääkäsittelyä kantansa ja todisteet, joihin hän nojautuu asiassa. Jos asianomistajalla ei ole erillisiä vaatimuksia, häntä ei kutsuta pääkäsittelyyn.

Kuten riita-asioissa myös rikosasioissa pääkäsittely on keskitetty, välitön ja suullinen. Tällöin asia käsitellään yhtäjaksoisesti ilman lykkäyksiä, tuomarit eivät saa vaihtua ja ainoastaan suullisesti pääkäsittelyssä esitetty voidaan ottaa huomioon asiaa ratkaistaessa. Jos käsittely poikkeuksellisesti joudutaan lykkäämään, käsittelyä on jatkettava mahdollisimman pian ja viimeistään 14 päivän kuluessa, jos vastaaja on alle 18-vuotias ja syytteessä rikoksesta, josta on säädetty kuusi kuukautta ankarampi vankeusrangaistus, vangittuna tai matkustuskiellossa tai pidätettynä virantoimituksesta.

Vastaaja tulee voida tuomita poissaolostaan huolimatta sakkorangaistukseen tai kolmen kuukauden vankeusrangaistukseen. Mikäli vastaajalla on ollut laillinen este saapua pääkäsittelyyn, asia voidaan vastaajan pyynnöstä käsitellä uudestaan alioikeudessa. Pyyntö on esitettävä 30 päivän kuluessa siitä, kun vastaaja sai todisteellisesti tiedon tuomiosta. Vastaaja voidaan tuomita suostumuksensa perusteella poissaolostaan huolimatta korkeintaan 6 kuukauden vankeusrangaistukseen.

Asianomistajan oikeutta vaatia tutkintatoimenpiteiden suorittamista rajoitetaan. Syyttäjällä on oikeus määrätä, että esitutkintaa ei toimiteta tai se keskeytetään. Lakiin otetaan säännökset esitutkintaviranomaisen velvollisuudesta ilmoittaa syyttäjälle esitutkinnasta ja velvollisuuksista noudattaa syyttäjän esitutkinnasta antamia määräyksiä.

Hallituksen esityksen laatimisessa tuli toimeksiannon mukaan noudattaa lisäksi mahdollisesti erikseen annettavia ohjeita.

6. Muita esitykseen vaikuttavia seikkoja

Eduskunnalle tullaan syksyllä antamaan hallituksen esitys laiksi kihlakunnansyyttäjästä sekä laiksi rangaistusmääräysmenettelystä annetun lain 9 §:n 2 ja 3 momentin kumoamisesta. Esityksessä ehdotetaan kaupunginviskaaleista ja nimismiehistä koostuvan kaksijakoisen syyttäjäorganisaation yhtenäistämistä päätoimisista kihlakunnansyyttäjistä koostuvaksi syyttäjäorganisaatioksi. Esityksen mukaan uudistus on välttämätön myös tässä esityksessä ehdotettujen uudistusten toteuttamisen kannalta.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1. Lakiehdotusten perustelut

1.1. Laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa

1 luku. **Syyteoikeudesta**

Yleissäännös

1 §. Oikeudenkäynti rikosasioissa rakentuu ehdotuksen mukaan niin sanotulle akkusatoriselle menettelylle. Oikeudenkäynnin akkusatorisuus merkitsee muun muassa sitä, että tuomioistuin ei voi omasta aloitteestaan ottaa rikosasiaa tutkittavakseen, vaan tämä edellyttää, että rikoksesta on nostettu syyte. Pykälän *1 momenttiin* ehdotetaan otettavaksi säännös tästä pääsäännöstä.

Momentissa tarkoitetaan syytteellä sekä yleisen syyttäjän ja erikoissyyttäjän että asianomistajan nostamaa syytettä. Luvun säännösten mukaan oikeus syytteen nostamiseen on ensi sijassa ainoastaan virallisella syyttäjällä, ja asianomistaja saa itse nostaa rikoksesta syytteen vain luvun 14 §:ssä säädetyissä tapauksissa. Luvun 17 §:n mukaan myös kuolleen asianomistajan eräillä lähiomaisilla on oikeus käyttää asianomistajan syyteoikeutta.

Jos syytteen on nostanut muu kuin se, jolla siihen lain mukaan on oikeus, syyte on momentin mukaan jätettävä tutkimatta. Siten tuomioistuin ei saa tutkia esimerkiksi syytettä, jonka asianomistaja on nostanut, vaikka virallinen syyttäjä ei olekaan päättänyt jättää syytettä nostamatta.

Säännökset siitä, miten virallisen syyttäjän on nostettava syyte, sisältyvät syytteen vireillepanoa koskevaan 6 lukuun. Asianomistajan nostaman syytteen vireillepanemista koskevat säännökset sisältyvät puolestaan 8 luvun 1—3 §:ään.

Oikeudenkäymiskaareen sisältyy eräitä säännöksiä, joiden mukaan voidaan tuomita rangaistus oikeudenkäyntiä koskevasta rikkomuksesta. Näistä käytännössä tärkein on 14 luvun 7 §, jonka mukaan tuomioistuin voi heti omasta aloitteestaan rangaista sakolla muun muassa sitä, joka häiritsee käsittelyä, ei tottele tuomioistuimen antamaa kehotusta tai muutoin loukkaa tuomioistuimen arvovaltaa. Oikeudenkäymiskaaren 15 luvun 16 §:n mukaan voidaan tuomita sakkoon se, "joka ottaa oikeuden puhuaksensa sellaisessa asiassa, jossa hän ei ole asianomistajana eikä asianajajana, eikä virkansa puolesta kantajana ja hakijana". Lisäksi 29 lukuun sisältyy säännöksiä, joiden nojalla voidaan tuomita sakkorangaistus oikeudenkäynnin väärinkäyttämisestä.

Koska edellä selostetut säännökset liittyvät asian käsittelyyn tai käsittelyn tehostamiseen, on tärkeää, että tuomioistuin voi soveltaa niitä omasta aloitteestaan. Näiden säännösten tavoitteiden toteutuminen myös käytännössä edellyttää lisäksi, että tuomioistuin voi harkita niiden soveltamista välittömästi niiden soveltamisen perusteena olevan seikan tapahduttua. Tämä ei kuitenkaan aina ole mahdollista, jos asianosaisen käsittelyä häiritsevä menettely voidaan ottaa tutkittavaksi vasta sen jälkeen, kun syyttäjä on nostanut sitä koskevan syytteen. Näistä syistä pykälän *2 momentissa* ehdotetaan poikettavaksi 1 momenttiin sisältyvästä pääsäännöstä siten, että tuomioistuin saa omasta aloitteestaan tuomita rangaistuksen oikeudenkäyntiä koskevasta rikkomuksesta.

Syyttäjä voi kuitenkin nostaa syytteen myös tällaisesta rikoksesta. Syyte voidaan 5 luvun 2 §:n mukaan tällöin oikeudenkäynnin yhteydessä nostaa ilman haastetta. Esitystä valmisteltaessa on katsottu kysymyksessä yleensä olevan niin yksinkertainen asia, että vastaajankaan oikeusturva ei edellytä erillistä haastetta ennen asian käsittelemistä. Käytännössä syyttäjän ilman haastetta nostama syyte tulee kyseeseen lähinnä silloin, kun oikeudenkäyntiä häiritään tuomioistuimen käsitellessä rikosasiaa.

Voimassa olevaan oikeuteen sisältyy lisäksi eräitä säännöksiä, joiden mukaan rangaistus voidaan tuomita esteettömästä poissaolosta oikeudesta. Oikeudenkäymiskaaren 12 luvun 26 §:n 1 momentin (1052/91) mukaan rikosasian vastaaja on tuomittava sakkoon, jos hän on poissa rikosasian ensikäsittelystä eikä asiaa jätetä sillensä. Myös todistaja on 17 luvun 36 §:n (1052/91) nojalla tuomittava poissaolosta sakkoon. Tässä esityksessä mainitut poissaoloa koskevat säännökset ehdotetaan muutettaviksi siten, että rikosasian vastaaja ja todistaja kutsutaan tuomioistuimeen sakon uhalla ja heidät tuomitaan poissaolosta sen varalta asetettuun uhkasakkoon.

Ilman nimenomaista säännöstäkin on selvää, että tuomioistuimen tulee valvoa esimerkiksi esteettömän poissaolon varalta asettamansa

uhkasakkopäätöksen noudattamista. Tuomioistuimen on siten omasta aloitteestaan ilman nimenomaista vaatimustakin tuomittava asettamansa uhkasakko, jos uhkasakon tuomitsemisen edellytykset muutoin ovat olemassa.

Virallisen syyttäjän syyteoikeudesta

2 §. Pykälän *1 momenttiin* ehdotetaan otettavaksi säännös siitä, että rikosten syytteeseenpano ja syytteen ajaminen kuuluvat viralliselle syyttäjälle. Luvun 6 §:ssä säännellään ne edellytykset, joiden vallitessa syyttäjän on nostettava syyte. Luvun 7 ja 8 §:ään sisältyvät puolestaan säännökset niistä tilanteista, joissa syyttäjä voi jättää syytteen nostamatta, vaikka syytteen nostamisen edellytykset muutoin olisivatkin olemassa. Lisäksi eräissä muissa laeissa on säännöksiä, joiden mukaan syyte saadaan jättää nostamatta rikoksen vähäisyyden perusteella. Tärkein tällainen erityissäännös on tieliikennelaissa.

Eräissä tapauksissa syytteen nostamiselle on voimassa olevassa lainsäädännössä säädetty erityisiä edellytyksiä. Ehdotuksella ei ole tarkoitettu muuttaa lainsäädäntöä tältä osin. Selvyyden vuoksi pykälän *2 momenttiin* ehdotetaan otettavaksi säännös siitä, että silloin kun syytteen nostamiselle on säädetty erityisiä ehtoja, noudatetaan niitä.

Ensimmäisenä esimerkkinä syytteen nostamiselle säädetyistä erityisistä ehdoista mainitaan momentissa asianomistajan syyttämispyyntö. Rikoslaissa ja eräissä muissakin laeissa olevien säännösten perusteella tiettyjen rikosten syytteeseenpano riippuu asianomistajan syyttämispyynnöstä tai hänen itsensä nostamasta syytteestä. Rikoksen määräämiseen asianomistajarikokseksi ovat voineet vaikuttaa esimerkiksi rikoksen vähäisyys tai se, että rikoksen julkisuuteen tulosta voisi aiheutua asianomistajalle kohtuutonta haittaa. Lisäksi on myös sellaisia tekoja, joissa asianomistajan suhtautuminen asiaan ainakin käytännössä suurelta osalta määrää teon luonteen ja vaikuttaa siihen, pidetäänkö tekoa rangaistavana.

Säännös siitä, mille viranomaiselle asianomistajan on esitettävä syyttämispyyntönsä, sisältyy tämän luvun 5 §:ään. Syyttämispyynnön peruuttamisen vaikutus sekä asianomistajan omaan että virallisen syyttäjän syyteoikeuteen säännellään puolestaan 16 §:ssä.

Muista muualla lainsäädännössä syytteen nostamiselle säädetyistä erityisistä ehdoista mainitaan momentissa esimerkkeinä lisäksi viranomaisen määräys tai suostumus. Viranomaisen määräys voi olla muun muassa oikeusministeriön määräys painovapausrikosta koskevassa asiassa taikka oikeuskanslerin rikoslain 1 luvun tai tasavallan presidentin rikoslain 14 luvun säännösten nojalla antama määräys. Syytteen nostaminen edellyttää viranomaisen suostumusta esimerkiksi silloin, kun kansanedustajaa vastaan nostetaan syyte hänen valtiopäivillä lausumiensa mielipiteiden johdosta. Valtiopäiväjärjestyksen 13 §:n (771/44) mukaan syytteen nostamiselle on tällöin saatava eduskunnan suostumus.

Virallisen syyttäjän on 5 luvun 3 §:n 1 momentin 8 kohdan mukaan jo haastehakemuksessa ilmoitettava, että syytteen nostamisen edellytyksenä oleva pyyntö taikka sitä koskeva määräys tai suostumus on annettu.

Virallisen syyttäjän ensisijainen oikeus syytteen nostamiseen koskee pykälän mukaan myös asianomistajarikoksia. Tämän vuoksi lakiin ei enää tarvita rikoslain voimaanpanemisesta annetun asetuksen, jäljempänä RVA, 16 §:n 1 momentin (698/91) mukaista säännöstä siitä, että rikos on virallisen syytteen alainen, jollei toisin ole säädetty.

3 §. Pykälään ehdotetaan otettaviksi yleissäännökset niistä tilanteista, joissa virallinen syyttäjä poikkeuksellisesti saa nostaa syytteen asianomistajarikoksesta, vaikka asianomistaja ei olekaan esittänyt rikoksen johdosta syyttämispyyntöä. Pykälän *1 momentti* koskee syyttäjän syyteoikeutta silloin, kun useampia on epäiltyinä osallisuudesta rikokseen.

Silloin kun virallisen syyttäjän oikeus nostaa syyte edellyttää, että asianomistaja on esittänyt rikoksen johdosta syyttämispyynnön, on luonnollisesti riittävää, että asianomistaja ilmoittaa pelkästään rikoksen syytteeseen pantavaksi. Syyttäjä saa tällöin nostaa syytteen kaikkia rikokseen osallisuudesta epäiltyjä vastaan. Näin virallinen syyttäjä voi menetellä silloinkin, kun asianomistaja on esittänyt syyttämispyynnön jotakuta nimettyä henkilöä vastaan ja rikosta tutkittaessa havaitaan olevan muitakin rikokseen osallisia.

RVA:n voimassa olevan 19 §:n 1 momentin (139/73) mukaan virallinen syyttäjä saa nostaa syytteen kaikkia rikokseen osallisuudesta epäiltyjä vastaan silloinkin, kun asianomistaja on nimenomaisesti ilmoittanut, ettei jotakuta epäiltyä vastaan tulisi nostaa syytettä. Joissakin

tapauksissa saattaa olla kohtuutonta, ettei asianomistajalla voimassa olevan lain mukaan ole oikeutta tehdä vain jonkun rikokseen osallisuudesta epäillyn kanssa myös virallista syyttäjää sitovaa sopimusta, jossa hän luopuu syyteoikeudestaan. Tällainen tilanne voi olla kysymyksessä esimerkiksi silloin, kun vain joku rikokseen osallinen on korvannut asianomistajalle osuutensa teolla mahdollisesti aiheutetuista vahingoista ja asianomistaja haluaisi muutoinkin sopia asian hänen kanssaan muiden rikokseen osallisuudesta epäiltyjen vetäytyessä täysin vastuustaan. Jos asianomistaja tällaisessa tapauksessa haluaa varmistua siitä, ettei virallinen syyttäjä nosta syytettä kyseistä rikokseen osallisuudesta epäiltyä vastaan, hänen on jätettävä syyttämispyyntö rikoksen johdosta kokonaisuudessaan tekemättä.

Siitä, että asianomistajalle annettaisiin oikeus virallista syyttäjää sitovasti rajata ne rikokseen osallisuudesta epäillyt, joita vastaan syyte saataisiin nostaa, aiheutuisi eräitä epäkohtia. Tällainen järjestely tarjoaisi ensiksikin väärinkäytösten mahdollisuuden. Asianmukaisena ei voida pitää esimerkiksi sitä, että rikoksen tekijä aina voisi painostaa asianomistajaa luopumaan syyteoikeudestaan häntä vastaan, mutta syyttäjän olisi asianomistajan esittämän syyttämispyynnön johdosta kuitenkin nostettava syyte avunantajaa vastaan. Myös rikoksen selvittäminen saattaisi joissakin tapauksissa vaikeutua, jos asianomistaja voisi virallista syyttäjää ja esitutkintaviranomaisia sitovasti rajata rikokseen osallisuudesta epäiltyjen piirin.

Myöskään rikosoikeuskomitea ei ole mietinnössään (1976:72) pitänyt mahdollisena antaa asianomistajalle valtaa määrätä, että useasta rikokseen osallistuneesta vain muutamaa vastaan nostetaan syyte, jollei ole olemassa painavia vastasyitä tällaisen menettelyn puolesta. Komitea katsoi, että mahdollisten väärinkäytösten estämiseksi olisi, kuten nykyisinkin, viralliselle syyttäjälle tällaisessa tapauksessa annettava harkinnanvarainen oikeus nostaa syyte muitakin osallisia vastaan.

Edellä selostetuista syistä pykälän 1 momenttiin ehdotetaan otettavaksi RVA:n voimassa olevaa 19 §:n 1 momenttia vastaava säännös siitä, että virallinen syyttäjä saa aina nostaa syytteen kaikkia rikokseen osallisuudesta epäiltyjä vastaan, vaikka asianomistajan esittämä syyttämispyyntö ei koskisikaan heitä kaikkia. Syyttäjä saa siten nostaa syytteen myös sellaista rikokseen osallisuudesta epäiltyä vastaan, jonka asianomistaja on nimenomaisesti rajannut syyttämispyyntönsä ulkopuolelle.

Momentin mukaan syyttäjän oikeus nostaa syyte on, kuten nykyisinkin, harkinnanvarainen. Syyttäjä voi jättää syytteen nostamatta myös vain jotakuta rikokseen osallisuudesta epäiltyä vastaan. Syyteharkinnassaan syyttäjän tulee luonnollisesti kiinnittää huomiota myös asianomistajan tahtoon ja niihin syihin, joiden vuoksi asianomistaja ei halua syytettä nostettavaksi jotakuta rikokseen osallisuudesta epäiltyä vastaan.

Pykälän *2 momentin* mukaan syyttäjä saa nostaa syytteen ilman asianomistajan esittämää syyttämispyyntöä myös silloin, kun huoltaja, holhooja tai muu laillinen edustaja on tehnyt asianomistajarikoksen vajaavaltaista vastaan. Säännös vastaa asiallisesti voimassa olevaa RVA 18 §:n 2 momenttia (139/73).

Säännös on edelleen tarpeen, jotta rikoksesta epäilty ei voisi välttyä oikeudenkäynniltä ja rangaistukselta pelkästään sen vuoksi, että vain hänellä on vajaavaltaiseen kohdistuneen rikoksen johdosta oikeus esittää syyttämispyyntö ja käyttää puhevaltaa vajaavaltaisen puolesta. Virallinen syyttäjä käyttää tällöin puhevaltaa vajaavaltaisen asianomistajan puolesta.

Säännös soveltuu kuitenkin myös silloin, kun vajaavaltaisella asianomistajalla poikkeuksellisesti on oikeus itse esittää syyttämispyyntö ja ajaa syytettä häneen kohdistuneen asianomistajarikoksen johdosta. Syyttäjän oikeus tällöinkin nostaa syyte ilman asianomistajan syyttämispyyntöä on perusteltua muun muassa siitä syystä, että silloin kun asianomistajalla on läheinen suhde rikoksen tekijään, asianomistaja usein on kiusallisessa tilanteessa joutuessaan päättämään tutkinnan aloittamisesta ja syytteen nostamisesta. Vieläkin vaikeampaa syyttämispyynnön tarpeellisuuden harkitseminen ja esittäminen on silloin, kun asianomistaja on rikoksen tekijään riippuvuussuhteessa oleva vajaavaltainen.

Momentin mukaan syyttäjän oikeus nostaa syyte vajaavaltaiseen kohdistuneesta asianomistajarikoksesta on, kuten nykyisinkin, harkinnanvarainen.

4 §. Pykälään ehdotetaan otettavaksi säännös siitä, kenellä on oikeus esittää syyttämispyyntö vajaavaltaiseen asianomistajaan kohdistuneen rikoksen johdosta. Säännökset vajaavaltaisen asianomistajan puhevallan käyttämisestä oikeudenkäynnissä sisältyvät oikeudenkäymiskaaren 12 luvun 1 §:ään.

Pykälän *1 momenttiin* ehdotetaan otettavaksi säännös siitä pääsäännöstä, että oikeus syyttämispyynnön tekemiseen vajaavaltaiseen kohdistuneesta asianomistajarikoksesta on hänen holhoojallaan tai muulla laillisella edustajallaan. Tältä osin säännös vastaa RVA:n voimassa olevan 17 §:n 3 momentin ensimmäistä virkettä. Säännöstä ehdotetaan kuitenkin tarkistettavaksi siten, että alaikäisen henkilöä koskevassa asiassa oikeus syyttämispyynnön tekemiseen kuuluu ensisijaisesti alaikäisen lapsen huoltajalle. Vastaavalla tavalla on säännelty vajaavaltaisen puhevallan käyttö oikeudenkäynnissä.

Pykälän *2 momenttiin* ehdotetaan otettavaksi säännökset niistä tilanteista, joissa oikeus syyttämispyynnön tekemiseen poikkeuksellisesti on yksin vajaavaltaisella asianomistajalla. Säännös vastaa RVA 17 §:n 3 momentin kolmatta ja neljättä virkettä. Momentin mukaan oikeus esittää syyttämispyyntö on vajaavaltaisella yksin, jos rikos on kohdistunut omaisuuteen, jota hän saa vallita, tai jos se koskee oikeustointa, jonka tekemiseen hänellä on kelpoisuus.

Säänneltäessä täysi-ikäisen vajaavaltaisen oikeutta itse yksin esittää syyttämispyyntö henkilöönsä kohdistuneen rikoksen johdosta ehdotetaan laista poistettavaksi viittaukset mielisairauteen, heikontuneeseen mielentilaan tai näihin verrattaviin syihin. Momentissa ehdotetaan, että vajaavaltaisella on kelpoisuus henkilöään koskevissa asioissa yksin tehdä syyttämispyyntö aina silloin, kun hän kussakin yksittäistapauksessa ilmeisesti kykenee ymmärtämään asian merkityksen. Mielisairaus tai heikontunut mielentila ei sinänsä ehdotuksen mukaan muodosta ehdotonta estettä sille, että vajaavaltainen mainitunlaisissa asioissa voisi yksin esittää syyttämispyynnön. Vastaavalla tavalla on säännelty vajaavaltaisen puhevallan käyttö oikeudenkäynnissä.

RVA 17 §:n 3 momentin neljännen virkkeen mukaan oikeus syyttämispyynnön tekemiseen vajaavaltaisen henkilöön kohdistuneen rikoksen johdosta on sekä viisitoista vuotta täyttäneellä että hänen holhoojallaan kummallakin erikseen. Yhdenmukaisesti pykälän 1 momentin toisen virkkeen kanssa ehdotetaan *3 momentissa* säädettäväksi, että viisitoista vuotta täyttäneen asianomistajan ohella syyttämispyynnön voi itsenäisesti tehdä alaikäisen huoltaja tai muu laillinen edustaja.

5 §. RVA 17 §:n 1 momentin (139/73) mukaan asianomistajan on tehtävä syyttämispyyntönsä viralliselle syyttäjälle. Mainitun säännöksen mukaan asianomistaja saa esittää syyttämispyynnön myös poliisille, jonka on ilmoitettava siitä syyttäjälle. Käytännössä asianomistajat esittävät syyttämispyyntönsä useimmiten poliisille. Pykälän *1 momenttiin* ehdotetaan otettavaksi voimassa olevaa säännöstä asiallisesti vastaava säännös.

Voimassa olevassa laissa ei sen sijaan ole säännöstä siitä, mille syyttäjä- tai poliisiviranomaiselle syyttämispyyntö on tehtävä. Käytännössä on kuitenkin katsottu, että asianomistajan on tehtävä syyttämispyyntönsä sille viranomaiselle, joka on toimivaltainen tutkimaan rikoksen tai nostamaan siitä syytteen. Selvyyden vuoksi momentissa ehdotetaan säädettäväksi, että asianomistajan on tehtävä syyttämispyyntönsä sen paikkakunnan syyttäjälle tai poliisille, jonka toimialueella syyte rikoksesta saadaan nostaa.

Voimassa olevassa laissa ei myöskään ole säännöstä sen varalta, että asianomistaja esittää syyttämispyyntönsä muulle kuin toimivaltaiselle syyttäjä- tai poliisiviranomaiselle. Syyttämispyynnön tekemisen helpottamiseksi ja oikeudenmenetysten estämiseksi momentissa ehdotetaan lisäksi, että muun syyttäjä- tai poliisiviranomaisen on viipymättä toimitettava sille tehty syyttämispyyntö toimivaltaiselle viranomaiselle.

Pykälään ei sen sijaan ehdoteta otettavaksi säännöstä syyttämispyynnön muodosta. Asianomistaja voi siten esittää syyttämispyyntönsä, kuten nykyisinkin, kirjallisesti tai suullisesti. Asianomistaja voi lähettää syyttämispyyntönsä viranomaiselle myös postin välityksellä. Käytännössä asianomistajan on katsottu esittäneen syyttämispyynnön myös silloin, kun hän on esitutkinnassa ilmoittanut poliisille, että hän vaatii rikoksesta epäillylle rangaistusta. Syyttäjän on syytteen nostaessaan ja sitä ajaessaan tarvittaessa pystyttävä näyttämään, että asianomistaja on esittänyt asianomistajarikoksen johdosta syyttämispyynnön.

Jotta syyttäjä ja asianomistaja säilyttäisivät syyteoikeutensa asianomistajarikoksen johdosta, syyttämispyyntö on tehtävä syyttäjälle tai poliisille rikoslain 8 luvun 6 §:ssä säädetyssä vanhentumisajassa. Mainitun säännöksen mukaan rangaistusta asianomistajarikoksesta ei saa tuomita, ellei asianomistaja ole esittänyt syyttämispyyntöä yhdessä vuodessa siitä päivästä, jona hän sai tiedon rikoksesta ja sen tekijästä. Vanhentumisaika katkeaa, kun asian-

omistaja esittää syyttämispyyntönsä jollekin syyttäjä- tai poliisiviranomaiselle.

Kuten edellä on todettu, asianomistajan ei tarvitse syyttämispyynnössään nimetä ketään rikoksesta epäiltyä, vaan riittää, että hän ilmoittaa rikoksen tapahtuneen. Asianomistajan on kuitenkin selvästi yksilöitävä se rikollinen teko, jonka hän ilmoittaa syytteeseen pantavaksi. Rangaistus jotakuta nimettyä henkilöä vastaan esitetystä perättömästä syyttämispyynnöstä säädetään rikoslain 26 luvussa.

6 §. Pykälään ehdotetaan otettavaksi säännös niistä edellytyksistä, joiden vallitessa syyttäjän on nostettava syyte, jollei syyttämättä jättämistä koskevista säännöksistä muuta johdu.

Voimassa olevassa laissa syytteen nostamisen edellytykset on säännelty RVA 18 §:n 1 momentissa (139/73). Sen mukaan virallinen syyttäjä on velvollinen ajamaan syytettä asianomistajarikoksesta, josta asianomistaja on esittänyt syyttämispyynnön, jolleivät syytteen tueksi esitettävät todisteet ole niin vähäiset, että syyte ei perustuisi todennäköisiin syihin.

Vaikka säännös koskeekin nimenomaisesti vain asianomistajarikosten syytteeseenpanoa, on sen sekä oikeuskirjallisuudessa että -käytännössä katsottu soveltuvan syytteen nostamiseen myös virallisen syytteen alaisista rikoksista. Säännöksen nojalla on vakiintuneesti katsottu, että syytteen on perustuttava todennäköisiin syihin.

Ehdotusta valmisteltaessa on katsottu, ettei nykyiseen syyttämiskäytännössä noudatettuun syyttämiskynnykseen sisälly sellaisia epäkohtia, joiden korjaaminen vaatisi lainsäädäntötoimenpiteitä. Tämän vuoksi pykälään ehdotetaan otettavaksi voimassa olevaa oikeutta vastaava säännös siitä, että syyttäjän on nostettava syyte, kun on olemassa todennäköisiä syitä rikoksesta epäillyn syyllisyyden tueksi. Tämä sisältää vaatimuksen sekä epäiltynä olevan henkilön syyllisyyden että syypääksi toteavan tuomion todennäköisyydestä.

Syytteen nostaminen edellyttää lisäksi luonnollisesti, että kyseessä oleva teko täyttää rikoksen tunnusmerkistön ja ettei esimerkiksi syyteoikeus ole vanhentunut.

7 ja 8 §. Pykäliin ehdotetaan otettaviksi säännökset syyttämättä jättämisestä rikoksen seuraamuksena. Pykälissä säännellyissä tilanteissa syyttäjä saa jättää syytteen nostamatta, vaikka syytteen nostamisen edellytykset muutoin täyttyisivät. Säännösten nojalla syyttäjä voi jättää syytteen nostamatta myös asianomistajarikoksesta, vaikka asianomistaja olisikin ilmoittanut sen syytteeseen pantavaksi. Säännökset vastaavat vuonna 1990 voimaan tulleella lailla (301/90) uudistettua RVA 15 ja 15 a §:ää.

Lisäksi eräissä muissa laeissa on säännöksiä, joiden mukaan syyte saadaan jättää nostamatta rikoksen vähäisyyden perusteella. Tärkein tällainen erityissäännös on tieliikennelaissa. Muiden lakien säännöksiä sovelletaan, kuten nykyisinkin, ennen puheena olevia yleissäännöksiä. Yleissäännöksiä, varsinkin kohtuus-, nuoruus- ja rikosten yhtymisperustetta, voidaan kuitenkin soveltaa silloin, kun muiden lakien säännösten antamat mahdollisuudet eivät riitä.

Luvun *7 §:n 1 kohdassa* säädetään syyttämättä jättämisestä rikoksen vähäisyyden nojalla. Kohdan mukaan edellytyksenä syyttämättä jättämiselle on, että rikoksesta ei vakiintuneen tuomioistuinkäytännön perusteella ole odotettavissa ankarampaa rangaistusta kuin sakkoa ja että rikosta on lisäksi sen haitallisuus tai siitä ilmenevä tekijän syyllisyys huomioon ottaen kokonaisuutena arvostellen pidettävä vähäisenä.

Hallituksen esityksen perustelujen (HE 79/1989 vp. s. 13) mukaan teon haitallisuudella tarkoitetaan sen vahingollisuutta ja vaarallisuutta. Haitallisuutta arvioitaessa ei huomiota ole kiinnitettävä pelkästään toteutuneisiin vahinkoseurauksiin, vaan huomioon on otettava myös se vahinko, joka teosta olisi ennalta arvioitaessa todennäköisesti syntynyt.

Mainittujen perustelujen mukaan tekijän syyllisyyden tulee ilmetä itse rikoksesta. Syyllisyyden arviointiin vaikuttavat muun muassa syyksiluettavuus eli tahallisuuden ja tuottamuksen eri asteet sekä useat rikoslain 6 luvussa mainituista rangaistuksen koventamis- ja lieventämisperusteista. Yleensä harkinta tällaisten seikkojen olemassaolosta ja vaikutuksesta rangaistukseen tulee jättää tuomioistuimen tehtäväksi, mutta täysin ilmeisissä tapauksissa voi myös syyttämättä jättäminen olla mahdollista.

Edelleen mainitun hallituksen esityksen perustelujen mukaan päätöksen syyttämättä jättämisestä on perustuttava kokonaisarviointiin, jossa samanaikaisesti otetaan huomioon sekä teon haitallisuus että tekijän syyllisyys. Kohta ei kuitenkaan edellytä molempien ehtojen täyttymistä, sillä rikos saattaa poikkeuksellisesti olla niin vähäpätöinen, ettei edes sen tekeminen tarkoituksellisesti tai toistetustikaan edellytä

syytteen nostamista. Esimerkkinä tällaisesta tapauksesta on perusteluissa mainittu laajoja lakikokonaisuuksia koskevien blankettikriminalisointien vastainen menettely.

Mainitun lain hallituksen esityksen perustelujen mukaan rikoksen vähäisyyttä arvioitaessa on kiinnitettävä huomiota siihen, onko rikosta pidettävä rikoslajin normaalitapaukseen verrattuna vähäisenä. Tarkoitus ei ole, että rikoksentekijä jätettäisiin säännönmukaisesti syyttämättä jostakin ehkä sinänsä vähäisenä pidettävästä rikoslajista. Vastaavasti ei myöskään mitään sellaista rikoslajia, josta voitaisiin tuomita sakkoa, ole tarkoitettu rajattavaksi lainkohdan soveltamisalan ulkopuolelle.

Pykälän *2 kohta* koskee syyttämättä jättämistä nuoruuden perusteella. Syyttäjä voi jättää alle 18-vuotiaan tekemästä rikoksesta syytteen nostamatta, jos teosta olisi odotettavissa sakkoa tai enintään kuuden kuukauden vankeusrangaistus. Lisäedellytyksenä on, että rikoksen katsotaan johtuneen pikemmin ymmärtämättömyydestä tai harkitsemattomuudesta kuin piittaamattomuudesta lain kieltoja ja käskyjä kohtaan.

Päättäessään jättää syytteen 2 kohdan nojalla nostamatta virallisen syyttäjän on valtioneuvoston oikeuskanslerin ohjeiden mukaan (OKa 1990 s. 52) lähetettävä päätös tiedoksi asianomaiselle sosiaaliviranomaiselle.

Virallinen syyttäjä ei edelleenkään voi pykälässä säädetyillä perusteilla jättää syytettä nostamatta sotilasoikeudenkäyntiasiana käsiteltävästä rikoksesta. Mainittua seikkaa koskeva nimenomainen säännös ehdotetaan tässä esityksessä otettavaksi sotilasoikeudenkäyntilain 4 §:n (326/83) 3 momenttiin.

Luvun *8 §:n 1 kohdassa* säädetään syyttämättä jättämisestä kohtuusperusteen nojalla. Kohtaa ei ole rajattu vain lieviin rikoksiin. Mitä vakavammasta rikoksesta on kysymys, sen painavampia siihen liittyvien poikkeuksellisten olosuhteiden tulisi mainitun hallituksen esityksen perustelujen mukaan (s. 15) kuitenkin olla, jotta syyttämättä jättäminen tulisi kysymykseen.

Kohdan mukaan syytteen nostamisesta voidaan ensinnäkin luopua, jos oikeudenkäyntiä ja rangaistusta on pidettävä kohtuuttomina tai tarkoituksettomina ottaen huomioon tekijän toiminta rikoksensa vaikutusten estämiseksi tai poistamiseksi. Mainitun hallituksen esityksen perustelujen mukaan peruste voisi soveltua tilanteissa, joissa tekijä on luopunut rikoksen jatkamisesta tai ehkäissyt tai poistanut taikka pyrkinyt ehkäisemään tai poistamaan rikoksensa vahinkovaikutukset. Sama on tilanne silloin, kun rikoksentekijä on osallistunut tai pyrkinyt osallistumaan sovittelumenettelyyn tai muuten sopinut asiasta ja vahingon korvaamisesta asianomistajan kanssa.

Kohdan nojalla syyte voitaisiin jättää nostamatta myös rikoksentekijän henkilökohtaisten olojen vuoksi. Peruste soveltuisi mainitun hallituksen esityksen perustelujen mukaan esimerkiksi silloin, kun kyseessä on huomattavan iäkäs tai vaikeasti sairas rikoksentekijä. Sama on tilanne silloin, kun rikoksen tekijä on teon yhteydessä vakavasti loukkaantunut.

Kohdan mukaan syyte voitaisiin jättää nostamatta myös, jos syytteen nostaminen on kohtuutonta ottaen huomioon tekijälle rikoksesta aiheutuvat muut seuraukset, sosiaali- ja terveydenhuollon toimet tai muut seikat. Mainitun hallituksen esityksen perustelujen mukaan syytteen nostaminen saattaa olla kohtuutonta, jos tekijälle on teosta koitunut ankaria virallisia tai epävirallisia seuraamuksia, kuten kurinpitorangaistus tai työpaikan menetys.

Samanlainen voi tilanne olla silloin, kun rikoksentekijään kohdistetaan syytteen nostamisen aikaan alkoholistien tai huumeidenkäyttäjien vieroittamiseen tarkoitettua hoitoa. Oikeudenkäynti ja rangaistus saattaisivat tällöin epätarkoituksenmukaisella tavalla katkaista aloitetun tai estää suunnitellun hoitosuhteen.

Esimerkkeinä kohdan tarkoittamista muista seikoista mainitaan hallituksen esityksen perusteluissa asianomistajan nimenomainen toivomus, ettei syytettä nostettaisi, ja tilanne, jossa rikoksen syytteeseenpanon pitkähkö vanhentumisaika on kulunut miltei loppuun ja rikos on sattumanvaraisesti vasta tässä vaiheessa tullut viranomaisten tietoon.

Pykälän *2 kohdan* mukaan syyte voidaan jättää nostamatta myös, jos rikos ei rikosten yhtymistä koskevien säännösten johdosta olennaisesti vaikuttaisi kokonaisrangaistuksen määrään. Mainitun hallituksen esityksen perustelujen mukaan (s. 16) lainkohta soveltuu sellaisiinkiin rikoksiin, joita ei voida pitää sinänsä vähäisinä, mikäli soveltamisedellytykset muutoin täyttyvät.

Syyttämättä jättäminen pykälän molempien kohtien nojalla edellyttää, ettei tärkeä yleinen tai yksityinen etu vaadi syytteen nostamista. Tärkeä yksityinen etu liittyy mainitun hallituksen esityksen perustelujen mukaan asianomis-

tajan taloudellisiin intresseihin, esimerkiksi rikoksen aiheuttaman vahingon korvaamiseen taikka hallinta- tai käyttöoikeuskysymyksiin. Edellytys ei sen sijaan tarkoita tapausta, jossa asianomistaja ei ole kärsinyt vahinkoa, mutta vaatii siitä huolimatta syytteen nostamista.

9 §. Pykälän *1 momenttiin* ehdotetaan otettavaksi säännös syyttämättä jättämistä koskevan päätöksen tiedoksi antamisesta. Momentti vastaa asialliselta sisällöltään voimassa olevaa RVA:n 15 b §:n 1 momenttia (301/90).

Momentin mukaan virallisen syyttäjän on jätettyään syytteen nostamatta aina annettava päätös viipymättä kirjallisena tiedoksi syyttämättä jätetylle sekä asianomistajalle siitä riippumatta, millä perusteella hän on päättänyt jättää syytteen nostamatta. Syyttämättäjättämispäätöstä koskevasta ilmoituksesta asianomistaja näkee syyteharkinnan päättyneen, jolloin hän voi halutessaan itse nostaa syytteen.

Momentin mukaan syyttäjä voi antaa päätöksen asianosaiselle tiedoksi postitse asianosaisen ilmoittamalla osoitteella. Tiedoksianto voisi tapahtua myös oikeudenkäymiskaaren 11 luvussa säädetyllä tavalla. Tässä esityksessä oikeudenkäymiskaaren 11 luvun säännöksiä ehdotetaan muutettavaksi siten, että niin sanotun haastetiedoksiannon lisäksi tiedoksianto voi myös rikosasioissa tapahtua postitse tiedoksisaajan palauttamaa vastaanottotodistusta tai saantitodistusta vastaan.

Pykälän *2 momenttiin* ehdotetaan otettavaksi säännös virallisen syyttäjän oikeudesta harkitessaan sen tarpeelliseksi antaa syyttämättä jätetylle suullinen huomautus. Säännös vastaa voimassa olevaa, edellä mainitulla lailla RVA:een lisätyn 15 b §:n 2 momenttia.

Mainitun lain hallituksen esityksen perustelujen mukaan huomautuksen antamisella on tarkoitus tähdentää syyttämättä jätetylle, että hän on syyllistynyt moitittavaan tekoon. Huomautuksen tarpeellisuus on harkittava kussakin tapauksessa erikseen. Jos päätös jättää syyte nostamatta perustuu esimerkiksi seuraamusten kohtuuttomuuteen, ei huomautuskaan liene yleensä tarpeen. Sen sijaan huomautus voi olla perusteltu, kun päätös jättää syyte nostamatta koskee nuorta henkilöä. Syyttäjän pitämä puhuttelu voi tällöin toimia myös eräänlaisena varoituksena. Puhuttelutilaisuudessa voidaan syyttämättä jätetylle samalla selostaa päätöksen oikeudelliset vaikutukset.

Pykälä tulee, kuten nykyisinkin, sovellettavaksi myös jätettäessä syyte nostamatta muiden lakien, kuten esimerkiksi tieliikennelain, säännösten nojalla.

10 §. Pykälän *1 momenttiin* ehdotetaan otettavaksi säännös syyttämättä jätetyn oikeudesta saattaa asia tuomioistuimen tutkittavaksi. Tällainen mahdollisuus syyttämättä jätetylle on annettu jo edellä mainitulla vuonna 1990 voimaan tulleella lailla RVA:een lisätyssä 15 b §:n 3 momentissa. Pykälä koskee ainoastaan syyttämättä jättämistä rikoksen seuraamuksena.

Pykälän mukaan syyttäjän ratkaisuun tyytymättömän syyttämättä jätetyn on esitettävä kirjallinen vaatimus asian saattamisesta tuomioistuimen käsiteltäväksi. Ilmoitus on osoitettava sille syyttäjälle, joka on tehnyt päätöksen syyttämättä jättämisestä.

Vaatimus on, kuten nykyisinkin, tehtävä 30 päivän kuluessa siitä päivästä, jona epäilty sai 9 §:n 1 momentin mukaisella tiedoksiannolla tiedon syyttäjän päätöksestä. Määräajan jälkeenkin epäilty voi kannella päätöksestä ylemmille syyttäjäviranomaisille tai yleistä laillisuusvalvontaa harjoittaville viranomaisille.

Voimassa olevan säännöksen mukaisesti syyttäjän on ilmoituksen saatuaan saatettava asia tuomioistuimen käsiteltäväksi. Kyseessä on normaali syyte paitsi, että syyttäjä ei syytteessään esitä rangaistusvaatimusta. Oikeudenkäynnin kohteena on ainoastaan syyttämättä jätetyn syyllisyyttä koskeva syyttäjän ratkaisun osa. Tuomioistuin ei myöskään voi tuomita teosta rangaistusta, vaan katsoessaan syytteen tulleen näytetyksi se ainoastaan vahvistaa syyttämättä jätetyn syylliseksi kyseiseen tekoon sekä päinvastaisessa tapauksessa hylkää syytteen.

Pykälän *2 momenttiin* ehdotetaan otettavaksi RVA:n 15 c §:n mukainen menettelysäännös niitä tilanteita varten, kun syyttäjän ratkaisu jättää syyte ajamatta on saatettu tuomioistuimen käsiteltäväksi.

11 §. Pykälän *1 momenttiin* ehdotetaan otettavaksi säännös niistä edellytyksistä, joilla syyttäjä saisi oman syyttämättäjättämispäätöksensä estämättä nostaa syytteen. Säännös vastaa edellä mainitulla, vuonna 1990 voimaan tulleella lailla RVA:een lisätyn 15 d §:n 1 momenttia.

Momentin mukaan edellytyksenä on, että asiassa on ilmennyt uutta selvitystä, joka osoittaa aikaisemman päätöksen perustuneen olennaisesti puutteellisiin tai virheellisiin tietoihin. Mainitun lain hallituksen esityksen perustelujen mukaan uuden selvityksen tulee koskea juuri

sitä rikosta, josta on jätetty syyttämättä. Aikaisempien tietojen vähäinen puutteellisuus tai virheellisyys ei riitä, vaan asian on tultava kokonaan uuteen valoon. Esimerkkinä tällaisesta uudesta selvityksestä mainitaan tilanne, jossa tuottamuksellisena pidetty rikos osoittautuukin tahalliseksi tai teon törkeysarvostelu muutoin muuttuu olennaisesti.

Syyte voitaisiin aikaisemmasta päätöksestä huolimatta nostaa myös, jos ilmenee, että syyttämättä jätetty oli ennen päätöstä syyllistynyt muihinkin rikoksiin, ja kaikkien rikosten yhteys edellyttäisi yhteistä syyteharkintaa. Sen sijaan syyttämättä jätetyn henkilön moitittava käytös päätöksen jälkeen ei oikeuta päätöksen peruuttamiseen. Peruuttamismahdollisuus rajoittuu kaikissa tapauksissa kunkin syyttäjän omiin päätöksiin.

Momentti koskee aikaisemman päätöksen peruuttamista siitä riippumatta, millä perusteella syyttäjä on päättänyt jättää syytteen nostamatta. Momentti koskee myös muiden lakien, kuten tieliikennelain, säännösten nojalla tehdyn syyttämättäjättämispäätöksen peruuttamista.

Pykälän *2 momenttiin* ehdotetaan otettavaksi RVA:n 15 d §:n 2 momenttia vastaava säännös ylempien syyttäjäviranomaisten toimivallasta. Säännös sisältää viittauksen asetuksentasoiseen valtioneuvoston oikeuskanslerin ohjesääntöön (416/57) ja lääninsyyttäjäasetukseen (736/85).

Ohjesäännön mukaan oikeuskanslerin on ylimpänä syyttäjänä valvottava syyttäjäviranomaisten toimintaa niin, että rikokseen syylliset viivytyksettä saatetaan lailliseen edesvastuuseen, mutta että syyttömiä ei panna syytteeseen eikä tuomita rangaistukseen. Oikeuskansleri voi päättää syytteen nostettavaksi ja ottaa itse ajaakseen syytteen, jonka syyttäjä on nostanut.

Lääninsyyttäjäasetuksen mukaan lääninsyyttäjät ovat läänin muiden yleisten syyttäjien esimiehiä. Lääninsyyttäjä voi määrätä alaisensa syyttäjän nostamaan syytteen ja ottaa itse ratkaistavakseen alaiselleen syyttäjälle kuuluvan asian.

Esimiesasemansa perusteella oikeuskansleri ja lääninsyyttäjä voivat määrätä syytteen nostettavaksi rikoksesta, josta alempi syyttäjä on päättänyt jättää syytteen nostamatta. Tämä oikeus on yleinen eikä rajoitu vain sellaisiin tapauksiin, joissa on ilmennyt 1 momentissa tarkoitettua uutta selvitystä.

12 §. Voimassa olevassa laissa ei ole säännöstä siitä, voiko ja millä edellytyksillä syyttäjä tehdä seuraamusluontoisen syyttämättäjättämispäätöksen vasta oikeudenkäynnin aikana ja tämän vuoksi peruuttaa syytteensä. Ehdotuksen 6 §:stä ja siitä, että syyttäjä päättää syytteen nostamisesta virkavastuullaan, kuitenkin johtuu, ettei syyttäjä voi millä perusteella tahansa peruuttaa nostamaansa syytettä.

Käytännössä onkin katsottu, että syyttäjä voi luopua toimenpiteistä myös syytteen nostamisen jälkeen ja peruuttaa syytteensä, jos asiassa ilmenee seikkoja, joiden perusteella syyttäjä olisi jo alun alkaen jättänyt syytteen nostamatta. Selvyyden vuoksi tästä ehdotetaan otettavaksi nimenomainen säännös pykälän *1 momenttiin*. Kun syyttäjä luopuu toimenpiteistä ja peruuttaa syytteensä, asia jätetään sillensä.

Säännös ei oikeuta syyttäjää luopumaan toimenpiteistä ja peruuttamaan syytettään, jos syyttäjä jo aikaisemmin tiedossaan olleita seikkoja uudelleen harkittuaan tulee oikeudenkäynnin aikana siihen tulokseen, että syyte olisikin pitänyt jättää nostamatta. Tällaisessa tapauksessa tuomioistuimella on kuitenkin mahdollisuus jättää rikosasian vastaaja rangaistukseen tuomitsematta.

Samalla tavalla kuin syyttäjän ennen oikeudenkäyntiä tekemä syyttämättäjättämispäätös sisältää syytteen peruuttaminenkin ratkaisun siitä, että rikosasian vastaaja on syyllistynyt tiettyyn rikokseen, millä voi olla vastaajan kannalta haitallinen vaikutus. Rikosasian vastaaja voi esimerkiksi kiistää syyllisyytensä tai katsoa, että tekoa olisi arvosteltava lievemmin kuin, mitä syyttäjä syytteessään on väittänyt. Tämän vuoksi ja menettelyn yksinkertaistamiseksi pykälän *2 momentissa* ehdotetaan, että syyttäjä ei voi peruuttaa syytettään, jos rikosasian vastaaja sitä vastustaa.

Jotta rikosasian vastaajalla olisi mahdollisuus halutessaan estää syytteen peruuttaminen, tuomioistuimen olisi ilmoitettava peruuttamisesta asian käsittelystä poissaolevalle vastaajalle. Jos rikosasian vastaaja vastustaa syytteen peruuttamista, syyttäjän olisi normaalia menettelyä noudattaen jatkettava syytteen ajamista. Syytteen peruuttamista vastustaessaan rikosasian vastaaja ottaa näin myös riskin siitä, että syyte voidaan hyväksyä ja hänet voidaan tuomita rangaistukseen.

Sellainen uusi seikka, jonka perusteella syyttäjä olisi jo alun alkaen jättänyt syytteen nostamatta, voi poikkeuksellisesti ilmetä myös vasta alioikeuden tuomion julistamisen tai antamisen jälkeen. Jos syyttäjä tällöin vasta asiaa

muutoksenhakutuomioistuimessa käsiteltäessä saisi peruuttaa syytteensä, muutoksenhakutuomioistuimen olisi poistettava alioikeuden ratkaisu. Jotta pelkästään syyttäjän yksipuolinen toiminta ei voisi johtaa tuomioistuimen syypääksi julistaneen tuomion poistamiseen, momentissa ehdotetaan lisäksi, että syyttäjä ei voi peruuttaa syytettään myöskään sen jälkeen, kun asiassa on jo annettu tuomio. Ylemmällä tuomioistuimella on tällaisessa tapauksessa aina mahdollisuus jättää rikosasian vastaaja rangaistukseen tuomitsematta.

Säännöksen estämättä syyttäjä voi luonnollisesti aina peruuttaa muutoksenhakemuksensa. Muutoksenhakemuksen peruuttamisen johdosta alioikeuden ratkaisu jää pysyväksi.

Momentti estää syyttäjää sekä hakemasta muutosta alioikeuden ratkaisuun ainoastaan peruuttaakseen syytteensä että peruuttamasta syytettään silloin, kun vain rikosasian vastaaja on hakenut muutosta ja muutoksenhakemuksessaan tuonut esiin uusia seikkoja. Syyttäjällä on muun muassa näissä tapauksissa kuitenkin aina mahdollisuus hakea muutosta rikosasian vastaajan eduksi tai muuttaa rikosasian vastaajan vahingoksi tekemänsä muutoksenhakemus hänen edukseen.

13 §. Pykälään ehdotetaan otettavaksi säännös siitä, että virallinen syyttäjä voi hakea muutosta myös rikosasian vastaajan eduksi tai muuttaa vastaajan vahingoksi tekemänsä muutoksenhakemuksen hänen edukseen. Säännös on perusteltu sen vuoksi, ettei syyttäjällä ole oikeudenkäynnissä valvottavanaan omia etuja, vaan hän toimii valtion rikosoikeudellisten etujen edustajana. Syyttäjän tehtävänä on myös valvoa, ettei ketään tuomita epäoikeudenmukaiseen seuraamukseen, vaan että rikosasian vastaajan edut tulevat oikeudenkäynnissä oikeudenmukaisesti huomioiduiksi.

Oikeuskäytännössä onkin vakiintuneesti katsottu, että syyttäjällä on oikeus ja velvollisuus hakea muutosta alioikeuden ratkaisuun, jos alioikeus on ylittänyt sille rikos- ja oikeudenkäyntilaeissa annetut harkintavallan rajat. Pykälä tulee kuitenkin sovellettavaksi myös silloin, kun alioikeuden ratkaisussa ei ole mitään oikaisua vaativaa virhettä, vaan rikosasian vastaaja on esimerkiksi tuomittu tavanmukaista ankarampaan rangaistukseen.

Asianomistajan syyteoikeudesta

14 §. Voimassa olevan oikeuden mukaan asianomistajalla on virallisen syytteen alaisissa rikoksissa yleensä virallisen syyttäjän kanssa itsenäinen ja ensisijainen rinnakkainen syyteoikeus. Asianomistaja saa siten itse aina halutessaan nostaa omalla vastuullaan syytteen siitä riippumatta, millaiseen tulokseen syyttäjä on muun muassa näytön riittävyyden tai teon rikosoikeudellisen luonteen arvioinnissa päätynyt. Asianomistaja saa itse nostaa syytteen silloinkin, kun virallinen syyttäjä on päättänyt rikoksen seuraamuksena jättää syytteen nostamatta esimerkiksi rikoksen vähäisyyden vuoksi.

Tällainen järjestely perustuu osaltaan siihen, että rikosten tutkinta ja syytteeseenpano ei saa jäädä yksinomaan viranomaisten toimenpiteiden varaan. Syyttäjälaitoksen kehittyneisyyden vuoksi tällaiselle järjestelylle ei ole enää perusteita. Asianomistajan asema tulee riittävästi turvatuksi siten, että syyttäjälle on laissa säädetty velvollisuus nostaa syyte, kun sen tueksi on todennäköisiä syitä, ja että myös ne tilanteet, joissa syyttäjä voi jättää syytteen nostamatta, on laissa tarkoin säännelty.

Asianomistajien itsensä nostamat syytteet ovat käytännössä harvinaisia. Tämä johtuu osaltaan siitä, että asianomistajan itsensä ajamasta syytteestä koituu hänelle huomattavasti enemmän haittaa ja kuluja kuin, jos virallinen syyttäjä nostaa syytteen ja huolehtii sen ajamisesta ja muun muassa todisteiden esittämisestä. Silloin kun asianomistaja on tyytymätön syyttäjän tekemään ratkaisuun, hänellä on lisäksi mahdollisuus kannella siitä ylemmälle syyttäjälle.

Virallisella syyttäjällä on muun muassa esitutkinnan vuoksi paremmat mahdollisuudet asian selvittämiseen sekä syytteen nostamiseen ja ajamiseen kuin asianomistajalla. Tämän vuoksi myös oikeudenkäyntimenettelyn keskitys ja välittömyys ovat helpommin toteutettavissa silloin, kun syytettä ajaa virallinen syyttäjä. Lisäksi syyttäjän velvollisuus puolueettomuuteen syytteen nostamisessa ja asian käsittelyssä turvaavat rikosasian käsittelylle paremmat lähtökohdat kuin asianomistajan yksin nostama ja ajama syyte.

Edellä selostetuista syistä pykälän *1 momentissa* ehdotetaan luovuttavaksi asianomistajan ensisijaisesta itsenäisestä syyteoikeudesta. Ehdotuksen mukaan syytteen nostaminen kuuluu ensi sijassa aina viralliselle syyttäjälle.

Hallitusmuodon 93 §:n 2 momentin mukaan jokaisella, joka on kärsinyt oikeudenloukkauksen virkamiehen lainvastaisen toimenpiteen tai

laiminlyönnin kautta, on oikeus vaatia virkamiestä tuomittavaksi rangaistukseen. Koska tällainen järjestely turvaa osaltaan myös kansalaisten osallistumista julkisen vallan käytön valvontaan, ei säännöksen muuttamista ehdotusta valmisteltaessa ole pidetty aiheellisena. Siten asianomistajalla on syyttäjän toimenpiteistä riippumatta edelleen oikeus itsenäisesti nostaa syyte virkamiestä vastaan.

Ehdotusta valmisteltaessa on kuitenkin katsottu, että jo periaatteellisista syistä asianomistajalta ei muissakaan tapauksissa voida kokonaan poistaa oikeutta vaatia rikoksesta epäillylle rangaistusta. Asianomistajan oikeus nostaa rikoksesta syyte toimii myös jo pelkällä olemassaolollaan asian ylemmän syyttäjän ratkaistavaksi saattamista tehokkaampana valvontakeinona sen turvaamiseksi, että syyttäjät täyttävät heille kuuluvan syyttämisvelvollisuutensa. Tämä johtuu muun muassa siitä, että oikeudenkäynti on pääsääntöisesti julkinen.

Asianomistajan osallistuminen oikeudenkäyntiin siten, että hän yhtyy syyttäjän nostamaan syytteeseen ja esittää selvitystä, voi joissakin tapauksissa myös auttaa asian selvittämisessä.

Edellä selostetuista syistä momentissa ehdotetaan, että asianomistajalla on toissijainen syyteoikeus. Momentin mukaan asianomistaja saa itse nostaa syytteen silloin, kun virallinen syyttäjä on päättänyt jättää syytteen nostamatta.

Vaikka asianomistajan syyteoikeutta useissa valtioissa on rajoitettu, hänellä kuitenkin on yleensä itsenäinen syyttäjän harkinnasta riippumaton oikeus nostaa syyte silloin, kun on kysymys esimerkiksi kunnianloukkausta koskevasta rikoksesta. Tällaista järjestelyä on perusteltu lähinnä sillä, että näissä rikoksissa pääpaino on yksityisen edun loukkaamisessa.

Syyttäjällä on kuitenkin myös näissä rikoksissa jo esitutkinnan vuoksi paremmat mahdollisuudet asian selvittämiseen ja syytteen nostamiseen kuin asianomistajalla. Koska ehdotusta valmisteltaessa on pidetty tärkeänä mahdollisimman hyvin turvata oikeudenkäyntimenettelyn keskitys ja välittömyys, on katsottu, että mainitunlaisia rikoksia ei asianomistajan syyteoikeuden suhteen ole syytä asettaa muista rikoksista poikkeavaan asemaan. Asianomistaja voi siten nostaa syytteen tällaisestakin rikoksesta vain, jos syyttäjä on päättänyt jättää syytteen nostamatta.

Virallisen syyttäjän on jätettävä syyte nostamatta, jos syytteen tueksi ei ole todennäköisiä syitä taikka jos teko ei esimerkiksi ole rikos tai oikeus nostaa rikoksesta syyte on jo vanhentunut. Lisäksi virallinen syyttäjä voi jättää syytteen nostamatta edellä 7 ja 8 §:ssä säädetyillä edellytyksillä.

Pohjoismaista Ruotsissa asianomistajalla on toissijainen syyteoikeus aina, kun syyttäjä on päättänyt jättää syytteen nostamatta, siitä riippumatta, mihin seikkoihin syyttäjän päätös perustuu. Sen sijaan Norjassa asianomistajan syyteoikeutta on rajoitettu siten, että asianomistajalla ei ole oikeutta itse nostaa syytettä silloin, kun syyttäjä on päättänyt jättää syytteen nostamatta rikosten yhtymisperusteella tai sen vuoksi, että rikoksesta epäilty on alle 18-vuotias. Tanskassa asianomistajalla ei ole lainkaan toissijaista syyteoikeutta.

Silloin kun rikosasiassa on useita asianomistajia, jokaisella heistä on oikeus itsenäisesti esittää syyttämispyyntö tai nostaa syyte. Ilman nimenomaista säännöstäkin on selvää, että jos yksi asianomistaja on esittänyt syyttämispyynnön, jonka johdosta virallinen syyttäjä on päättänyt jättää syytteen nostamatta, myös toinen asianomistaja voi nostaa syytteen, vaikka hän ei ole itse esittänyt syyttämispyyntöä. Vastaava tilanne on kysymyksessä silloin, kun useilla henkilöillä on esimerkiksi 17 §:n nojalla oikeus käyttää asianomistajan syyteoikeutta.

Asianomistajan oikeus esittää syyttämispyyntö asianomistajarikoksen johdosta vanhenee rikoslain 8 luvun 6 §:n mukaan yhdessä vuodessa siitä, kun asianomistaja sai tiedon rikoksesta ja sen tekijästä. Erityinen vanhentumisaika on säädetty sen vuoksi, että rikoksen tekijän on saatava suhteellisen nopeasti tieto siitä, haluaako asianomistaja syytteen häntä vastaan nostettavaksi.

Ehdotusta valmisteltaessa on harkittu, olisiko asianomistajan toissijaisen syyteoikeuden käyttämiselle vastaavista syistä säädettävä tietty määräaika. Mahdollisen määräajan umpeenkulumisesta huolimatta rikoksen tekijän olisi kuitenkin otettava huomioon, että virallinen syyttäjä saa aikaisemman päätöksensä estämättä aina nostaa syytteen, jos asiassa ilmenee olennaisesti uutta selvitystä. Tämän vuoksi momentissa ei ehdoteta säädettäväksi erityistä määräaikaa, jonka kuluessa asianomistajan olisi itse nostettava syyte.

Asianomistajan on 7 luvun 2 §:n 1 momentin 6 kohdan mukaan liitettävä haastehakemukseensa selvitys siitä, että syyttäjä on päättänyt

olla nostamatta syytettä rikoksen johdosta. Jollei asianomistaja esitä tällaista selvitystä, hänen rangaistusvaatimuksensa jätetään tutkimatta.

Oikeudenkäyntimenettelyn yksinkertaistamiseksi pykälän *2 momentissa* ehdotetaan, että väärästä tai todistamattomasta ilmiannosta asianomistajana oleva päärikoksen vastaaja saa itse nostaa syytteen, vaikka syyttäjä ei olisikaan päättänyt jättää syytettä nostamatta. Mainittua rikosta ja päärikosta koskevat syytteet on useimmiten tarkoituksenmukaisinta käsitellä yhdessä. Momentti ei kuitenkaan edellytä, että asianomistajan esittämän syyttämispyynnön johdosta olisi nostettu päärikosta koskeva syyte. Syyte väärästä tai todistamattomasta ilmiannosta voidaan 7 luvun 1 §:n 3 momentin mukaan nostaa ilman haastetta myös silloin, kun päärikosta koskeva syyte on vireillä.

Pykälän *3 momenttiin* ehdotetaan otettavaksi säännös siitä, mitä asianomistaja voi tehdä silloin, kun virallinen syyttäjä tai toinen asianomistaja on nostanut syytteen. Momentin mukaan asianomistaja saa yhtyä syyttäjän ja toisen asianomistajan nostamaan syytteeseen. Kuten edellä on todettu, asianomistajan mahdollisuus yhtyä syyttäjän nostamaan syytteeseen on tärkeä sen vuoksi, että näin hän voi osaltaan edesauttaa asian selvittämisessä.

Koska se lainkohta, johon syyttäjä on rangaistusvaatimuksensa tueksi vedonnut, ja syyttäjän mahdollisesti esittämä rangaistusseuraamusta koskeva vaatimus eivät sido tuomioistuinta, on selvää, että asianomistaja voi syytteeseen yhtyessään vedota toiseen lainkohtaan taikka vaatia rikosasian vastaajalle muuta tai ankarampaa rangaistusta kuin syyttäjä. Asianomistaja ei voi kuitenkaan vaatia rikosasian vastaajalle rangaistusta kokonaan muusta teosta kuin syyttäjä.

Momentin mukaan asianomistaja saa lisäksi syytteeseen yhtyessään vedota syyttäjän tai toisen asianomistajan nostamaan syytteeseen verrattuna uuteen seikkaan, jos asia ei sen johdosta muutu toiseksi. Myös virallisella syyttäjällä on vastaava oikeus. Uuteen seikkaan vetoamisen mahdollisuus on tärkeä sen vuoksi, että asian tultua ratkaistuksi uutta syytettä uuden seikan toteamiseksi ei voida enää nostaa. Jos syyttäjä on esimerkiksi vaatinut rikosasian vastaajalle rangaistusta taposta, surmansa saaneen asianomistajan lähiomaiset voivat vaatia, että surmaamisen katsotaan tapahtuneen vakaasta harkinnasta ja että rikosasian vastaaja tuomitaan rangaistukseen murhasta.

Yhtyessään virallisen syyttäjän tai toisen asianomistajan nostamaan syytteeseen asianomistajalla on samanlainen oikeus kuin syyttäjällä esittää asiassa selvitystä ja nojautua esitettyyn todisteluun.

Asianomistajan tarvitsee kuitenkin yhtyä syyttäjän nostamaan syytteeseen vain silloin, kun hän haluaa esittää muuta selvitystä tai ajaa syytettä toisella tavalla kuin syyttäjä. Syytteeseen yhtyessäänkin asianomistaja voi tietyissä tapauksissa joutua korvaamaan rikosasian vastaajan oikeudenkäyntikulut 10 luvun 8 §:n nojalla.

Voimassa olevan oikeuden mukaan asianomistaja voi hakea muutosta asiassa annettuun ratkaisuun vain silloin, kun hän on käyttänyt alioikeudessa puhevaltaa. Siirryttäessä asianomistajan toissijaiseen syyteoikeuteen on kuitenkin tärkeää varmistaa se, ettei rikosasian oikeudenkäynti alioikeudessa muodostu tarpeettoman raskaaksi pelkästään sen vuoksi, että asianomistajan on alioikeudessa esitettävä rangaistusvaatimus, jotta hän säilyttäisi muutoksenhakumahdollisuutensa.

Tämän vuoksi momentissa ehdotetaan vielä, että asianomistaja voi hakea muutosta asiassa annettuun ratkaisuun siitä riippumatta, onko hän käyttänyt alioikeudessa puhevaltaa vai ei. Asianomistaja voi momentin nojalla hakea muutosta tuomioistuimen ratkaisuun, vaikka syyttäjä tai syytettä alioikeudessa ajanut toinen asianomistaja tyytyisikin siihen. Lisäksi asianomistaja voi ottaa ajaakseen syyttäjän tai toisen asianomistajan peruuttaman muutoksenhakemuksen.

15 §. Pykälän *1 momenttiin* ehdotetaan otettavaksi säännös asianomistajan oikeudesta ottaa ajaakseen syyte, jonka virallinen syyttäjä tai toinen asianomistaja on peruuttanut. Siirryttäessä asianomistajan toissijaiseen syyteoikeuteen on tärkeää turvata se, ettei asianomistajan tarvitse yhtyä syyttäjän tai toisen asianomistajan nostamaan syytteeseen vain säilyttääkseen oman syyteoikeutensa sen varalta, että syyte peruutetaan.

Syyttäjällä ei ole ehdotonta velvollisuutta ajaa syytettä siihen saakka, kunnes alioikeus ratkaisee asian, vaan hän voi myös peruuttaa sen. Ehdotuksen 6 §:stä ja siitä, että syyttäjä päättää syytteen nostamisesta virkavastuullaan, kuitenkin johtuu, ettei syyttäjä voi millä perusteella tahansa peruuttaa nostamaansa syytettä.

Syyttäjä voi peruuttaa syytteensä lähinnä vain silloin, kun oikeudenkäynnin aikana ilmenee jotain sellaista, joka jo alunperin olisi vaikuttanut syyttäjän syyteharkintaan. Luvun 12 §:ään sisältyy lisäksi säännös siitä, milloin syyttäjä voi tehdä seuraamusluontoisen syyttämättäjättämispäätöksen vasta oikeudenkäynnin aikana.

Momentin nojalla asianomistaja saa ottaa syytteen ajaakseen myös silloin, kun syyttäjä peruuttaa syytteensä katsoessaan esimerkiksi, ettei kyseessä oleva teko enää täytäkään rikoksen tunnusmerkistöä tai että rikoksen syyteoikeus onkin jo vanhentunut. Asianomistajalla ei sen sijaan ole oikeutta ottaa syytettä ajaakseen silloin, kun syyttäjä on peruuttanut syytteensä jonkin oikeudenkäynnin edellytyksen puuttumisen vuoksi. Tällaisesta tilanteesta voidaan esimerkkinä mainita syytteen nostaminen väärässä tuomioistuimessa.

Silloin kun asianomistaja peruuttaa yksin ajamansa syytteen, asia on 16 §:n nojalla jätettävä sillensä. Rikoksen muilla asianomistajilla on tällöin oikeus nostaa rikoksesta uusi syyte. Sekä asianomistajan että rikosasian vastaajan kannalta on kuitenkin yksinkertaisempaa, että toinen asianomistaja voi tällöin halutessaan suoraan jatkaa aikaisemman syytteen ajamista tarvitsematta itse nostaa uudelleen samansisältöistä syytettä. Tämän vuoksi momentissa ehdotetaan lisäksi, että asianomistajalla on oikeus ottaa ajaakseen toisen asianomistajan peruuttama syyte.

Jotta asian käsittely ei tarpeettomasti viivästyisi, pykälän *2 momentissa* ehdotetaan, että asianomistajan on 30 päivän kuluessa siitä, kun hän sai tiedon syytteen peruuttamisesta, ilmoitettava tuomioistuimelle, että hän ottaa syytteen ajaakseen. Ilmoitus on tehtävä kirjallisesti.

Jotta asianomistaja voisi käyttää pykälän mukaista oikeuttaan, tuomioistuimen olisi ilmoitettava syytteen peruuttamisesta tiedossaan oleville käsittelystä poissaolleille asianomistajille. Siitä, millä tavalla ilmoituksen tulisi tapahtua, ei momenttiin ehdoteta otettavaksi säännöstä.

Jos asianomistaja ottaa syytteen ajaakseen, hänen ei tarvitse panna asiaa vireille uudella haastehakemuksella, vaan asian käsittelyä jatketaan noudattaen 7 luvun säännöksiä.

Jollei asianomistaja ota syytettä ajaakseen, hän pykälän *3 momenttiin* otettavaksi ehdotetun säännöksen mukaan menettää syyteoikeutensa. Tämä johtuu siitä, että rikosasian vastaajan kannalta on tärkeää saada varmuus siitä, ettei asianomistaja enää myöhemmin nosta syytettä, vaan vastaaja voi pitää asiaa loppuunkäsiteltynä.

Voimassa olevaan lakiin ei sisälly säännöstä siitä, kuinka tuomioistuimen on meneteltävä syyttäjän peruutettua syytteensä. Oikeuskäytännössä on kuitenkin vakiintuneesti katsottu, että asia jätetään tällöin sillensä. Asian jättäminen sillensä ei estä panemasta uudelleen vireille samaa syytettä.

Rikosasian vastaajan kannalta on kuitenkin tärkeää, ettei asiaa voida enää ottaa uudelleen käsiteltäväksi. Tämän vuoksi momentissa ehdotetaan lisäksi, että vastaajalla on pykälän tarkoittamissa tilanteissa halutessaan oikeus saada syytteen hylkäävä tuomio, jollei asianomistajakaan ota syytettä ajaakseen.

Jollei rikosasian vastaaja vaadi vapauttavaa tuomiota tai jos syytteen peruuttaminen johtuu esimerkiksi jonkin oikeudenkäynnin edellytyksen puuttumisesta, tuomioistuimen on jätettävä asia sillensä. Jotta rikosasian vastaajalla olisi mahdollisuus käyttää hänellä momentin mukaan olevaa oikeuttaan, tuomioistuimen olisi ilmoitettava syytteen peruuttamisesta myös käsittelystä poissaolleelle rikosasian vastaajalle.

Momentin mukaan rikosasian vastaajalla ei ole oikeutta vaatia syytteen aineellista tutkimista. Syytteen hylkääminen perustuu rikosasian vastaajan vaatimuksen lisäksi yksinomaan siihen, että syyttäjä on peruuttanut syytteensä. Tällainen järjestely on mahdollinen sen vuoksi, että syyttäjä ei millä perusteella tahansa voi peruuttaa syytettään ja että hän harkitsee myös peruuttamisen virkavastuullaan.

Jos syyttäjä peruuttaa syytteensä ennen pääkäsittelyä, syyte voidaan hylätä jo valmistelussa. Oikeudenkäymiskaaren muutettavaksi ehdotetun 2 luvun 5 §:n mukaan tuomioistuin voi tehdä tällaisen ratkaisun kokoonpanossa, jossa on yksi lainoppinut jäsen.

Syytteen peruuttamisesta on erotettava se, että syyttäjä rajoittaa syytettään. Rikosasian vastaajan oikeusturva on tällöin taattu siten, ettei syyttäjä enää voi uudelleen nostaa syytettä samasta teosta.

16 §. Pykälään ehdotetaan otettaviksi säännökset siitä, mikä vaikutus asianomistajan tahdonilmaisulla olla vaatimatta rikosasian vastaajalle rangaistusta on sekä asianomistajan omaan että virallisen syyttäjän syyteoikeuteen. Pykälän 1 momentti koskee tahdonilmaisun

vaikutusta asianomistajan ja pykälän 2 momentti virallisen syyttäjän syyteoikeuteen.

Voimassa olevan oikeuden mukaan asianomistaja voi sekä asianomistajarikosta että virallisen syytteen alaista rikosta koskevassa asiassa tehdä epäillyn kanssa sovinnon myös rangaistusvaatimuksen osalta ja luopua syyteoikeudestaan. Asianomistaja voi myös yksipuolisella tahdonilmaisulla luopua oikeudestaan vaatia rikoksesta epäillylle rangaistusta.

Voimassa olevaan lakiin ei sen sijaan sisälly säännöstä siitä, mikä vaikutus tällaisella syyteoikeudesta luopumisella on asianomistajan oikeuteen vaatia epäillylle rangaistusta. Oikeuskäytännössä ja -kirjallisuudessa on kuitenkin vakiintuneesti katsottu, ettei asianomistaja tämän jälkeen enää voi oikeudenkäynnissä tehdä sellaisia vaatimuksia, joiden esittäminen edellyttää syyteoikeuden olemassaoloa.

Voimassa olevan oikeuden mukaan asianomistaja voi rajoituksetta peruuttaa sekä syyttämispyyntönsä että syytteensä. Syytteen peruuttaminen on mahdollista käsittelyn missä vaiheessa tahansa. Syytteen peruuttaessaan asianomistaja ilmoittaa, ettei hän enää vaadikaan asian käsittelyä.

Voimassa olevaan lakiin ei sisälly säännöstä siitä, kuinka tuomioistuimen on meneteltävä asianomistajan peruutettua syytteensä. Oikeuskäytännössä on kuitenkin vakiintuneesti katsottu, että asia jätetään tällöin sillensä. Syyttämispyynnön ja syytteen peruuttaminen sekä asian jättäminen sillensä eivät estä asianomistajaa toistamiseen esittämästä syyttämispyyntöä tai panemasta uudelleen vireille samaa syytettä.

Silloinkin kun asianomistaja peruuttaa syyttämispyyntönsä tai yksin ajamansa syytteen, rikosasian vastaajan kannalta on tärkeää saada varmuus siitä, että asianomistaja ei toistamiseen saata asiaa vireille tai itse nosta samaa asiaa koskevaa syytettä uudelleen. Tämän vuoksi pykälän *1 momentissa* ehdotetaan, että jos asianomistaja peruuttaa syyttämispyyntönsä, hänellä ei sen jälkeen ole oikeutta esittää rikoksen johdosta syyttämispyyntöä. Lisäksi momentissa ehdotetaan, että jos asianomistaja peruuttaa syytteensä taikka sopimalla tai muutoin luopuu syytteen nostamisesta tai ajamisesta, hän menettää syyteoikeutensa.

Momentti koskee sekä asianomistajarikoksia että sellaisia rikoksia, joista virallinen syyttäjä saa nostaa syytteen ilman asianomistajan esittämää syyttämispyyntöäkin. Momentin mukaan asianomistaja ei voi syytteen peruuttamisen eikä syyteoikeudesta luopumisen jälkeen enää itse nostaa eikä ajaa syytettä. Hän ei myöskään voi ottaa ajaakseen virallisen syyttäjän tai toisen asianomistajan peruuttamaa syytettä. Momentin tarkoittamissa tilanteissa hän ei voi myöskään yhtyä syyttäjän mahdollisesti nostamaan syytteeseen eikä hakea muutosta alemman tuomioistuimen ratkaisuun.

Myös silloin, kun asianomistaja jää pois yksin ajamansa rikosasian käsittelystä, tuomioistuin voi rikosasian vastaajan vaatimuksesta 8 luvun 8 §:n nojalla päättää, että asianomistaja menettää syyteoikeutensa. Näin asianomistaja ei voi syytteen peruuttamisen sijasta ainoastaan jäämällä pois asian käsittelystä säilyttää oikeuttaan vaatia rikoksen johdosta rangaistusta. Jos rikosasian vastaaja ei vaadi tuomioistuimen päätöstä siitä, että asianomistaja menettää syyteoikeutensa, asia jätetään sillensä ja asianomistajalla on mahdollisuus panna rangaistusvaatimus myöhemmin uudelleen vireille.

Silloin kun asianomistaja peruuttaa syyttämispyyntönsä tai syytteensä taikka luopuu syyteoikeudestaan sellaista rikosta koskevassa asiassa, jossa virallinen syyttäjä saa nostaa syytteen ilman asianomistajan esittämää syyttämispyyntöäkin, on selvää, että asianomistajan toimenpiteet eivät vaikuta virallisen syyttäjän syyteoikeuteen. Jos asianomistaja sen sijaan peruuttaa asianomistajarikoksen johdosta esittämänsä syyttämispyynnön tai luopuu syyteoikeudestaan, ei virallisella syyttäjälläkään pykälän *2 momentin* mukaan ole oikeutta nostaa rikoksesta syytettä, jos pyyntö on peruutettu ennenkuin syyttäjä on nostanut syytteen. Tältä osin momentti vastaa asiallisesti pääosiltaan RVA 17 §:n 2 momenttia (139/73).

Silloin kun asianomistaja peruuttaa syyttämispyyntönsä vain jonkun rikokseen osallisuudesta epäillyn osalta, virallinen syyttäjä saa 3 §:n 1 momentin nojalla nostaa syytteen kaikkia rikokseen osallisuudesta epäiltyjä vastaan. Selvyyden vuoksi tästä seikasta ehdotetaan kuitenkin otettavaksi nimenomainen säännös momentin toiseen virkkeeseen. Säännös vastaa RVA 19 §:n 2 momenttia.

Pykälän tarkoittamissa tilanteissa rikosasian vastaajalla ei sen sijaan ole oikeutta saada syytteen hylkäävää tuomiota edes silloin, kun hän sitä nimenomaan vaatii. Tämä johtuu siitä, että asianomistajan yksin ajaman syytteen hylkääminen johtaisi rikoksen muiden asianomistajien kannalta kohtuuttomaan lopputulok-

seen, koska tuomio estää muita asianomistajia käyttämästä muutoin heille kuuluvaa syyteoikeutta. Rikosasian vastaajan oikeusturvan kannalta on riittävää, että syytteensä peruuttaneella asianomistajalla ei 1 momentin mukaan enää syytteen peruuttamisen jälkeen ole syyteoikeutta.

17 §. Pykälään ehdotetaan otettavaksi säännökset siitä, kenellä on oikeus käyttää asianomistajan puhevaltaa silloin, kun asianomistaja on joko rikoksen johdosta tai muusta syystä kuollut.

Pykälän *1 momentti* koskee asianomistajan syyteoikeuden käyttämistä silloin, kun asianomistaja on rikoksen johdosta saanut surmansa. Voimassa olevaan oikeuteen ei sisälly nimenomaista säännöstä yksinomaan tällaisten tilanteiden varalta. Rikoslain 8 luvun 6 §:n nojalla on käytännössä kuitenkin vakiintuneesti katsottu, että rikoksen johdosta surmansa saaneen asianomistajan puolisolla, lapsilla, vanhemmilla ja sisaruksilla on oikeus esittää rangaistusvaatimus asianomistajaan kohdistuneen rikoksen johdosta.

Nykyinen järjestely edellyttää useissa tapauksissa varsin monien sellaistenkin henkilöiden kutsumista oikeudenkäyntiin, joilla ei ole asianomistajan kuoleman johdosta vaatimuksia. Tämän vuoksi asianomistajan sijaan tulevien piiriä ehdotetaan 1 momentissa rajoitettavaksi siten, että asianomistajan leskellä ja lapsilla on ensisijaisesti syyteoikeus. Asianomistajan vanhemmat ja sisarukset saisivat käyttää asianomistajan syyteoikeutta vain silloin, kun asianomistajalla ei ole puolisoa eikä lapsia.

Rikosasioiden oikeudenkäyntimenettelyn uudistamista koskevassa työryhmän mietinnössä ehdotettiin, että surmansa saaneen asianomistajan leski, lapset, vanhemmat ja sisarukset saavat edelleen käyttää hänen syyteoikeuttaan. Mietinnössä todettiin, että syyteoikeuden rajoittaminen saattaisi merkitä sitä, ettei asianomistajan tosiasiassa läheisimmällä omaisella olisi lainkaan oikeutta käyttää asianomistajan syyteoikeutta. Lisäksi rajoittamisen katsottiin kytkevän asianomistajan puhevallan käyttämisen lähinnä siihen, keillä on oikeus periä asianomistaja. Muissa pohjoismaissa ei asianomistajan sijaan tulevien lähiomaisten piiriä ole esitetyllä tavalla rajoitettu.

Työryhmän mietintöä koskevissa lausunnoissa on asianomistajan sijaan tulevien piiriä pidetty käytännössä tarpeettoman laajana esimerkiksi asian selvittämisen kannalta esitutkintavaiheessa. Toteuttamiskelpoisena ja toivottavana vaihtoehtona on pidetty syyteoikeuden rajoittamista niihin, joilla voidaan katsoa olevan todellista intressiä asiassa. Tässä ehdotuksessa on työryhmän mietinnöstä poiketen päädytty rajoittamaan asianomistajan sijaan tulevien piiriä edellä esitetyllä tavalla.

Pykälän *2 momentti* koskee asianomistajan syyteoikeuden käyttämistä silloin, kun asianomistaja on muun syyn kuin rikoksen johdosta kuollut. Momentti vastaa voimassa olevaa oikeutta. Se, että joillekuille annetaan edelleen oikeus käyttää asianomistajalla ollutta syyteoikeutta, on tarpeen muun muassa sen estämiseksi, että rikoksen tekijä pelkästään asianomistajan sattumanvaraisen kuoleman vuoksi voisi välttyä oikeudenkäynniltä ja rangaistukselta.

Momentin mukaan edellä mainituilla omaisilla on sama oikeus esittää rikoksen johdosta syyttämispyyntö sekä nostaa syyte ja ajaa sitä kuin asianomistajalla itsellään olisi ollut. Jos asianomistaja on ennen kuolemaansa sopinut asian rangaistusvaatimuksen osalta tai muutoin luopunut syyteoikeudestaan taikka peruuttanut syyttämispyyntönsä tai syytteensä, ei momentissa mainituilla lähiomaisillakaan ole oikeutta esittää rikoksen johdosta syyttämispyyntöä eikä nostaa tai ajaa syytettä.

Kuten voimassa olevan oikeudenkin mukaan, mainituilla lähiomaisilla ei ole syyteoikeutta myöskään silloin, kun asianomistaja on tahtonut, ettei syyttämispyyntöä esitetä taikka syytettä nosteta tai ajeta.

2 luku. **Asianomistajan avustamisesta**

1 §. Pykälässä ehdotetaan säädettäväksi siitä, milloin asianomistajalle voidaan määrätä esitutkintaa ja oikeudenkäyntiä varten valtion varoilla palkattu oikeudenkäyntiavustaja.

Pykälän *1 kohdassa* ehdotetaan, että tuomioistuin voi määrätä esitutkintaa ja silloin, kun asianomistaja esiintyy oikeudenkäynnissä asianosaisena, oikeudenkäyntiä varten oikeudenkäyntiavustajan rikoslain 20 luvussa tarkoitetun siveellisyysrikoksen tai sellaisen rikoksen yrityksen asianomistajalle.

Rikoslain 20 luvussa tarkoitetut siveellisyysrikokset ovat asianomistajaa vakavasti loukkaavia rikoksia. Sellaisen rikoksen asianomistaja tarvitsee usein ulkopuolisen henkilön tukea esitutkinnassa ja oikeudenkäynnissä. Tukea

tarvitaan rikoksesta aiheutuneesta henkilökohtaisesta loukkauksesta selviämistä varten. Lisäksi asianomistaja tarvitsee tukea oman oikeudellisen asemansa selvittämistä ja mahdollisten vaatimustensa tekemistä varten.

Ehdotetun säännöksen mukaan oikeudenkäyntiavustajaa ei kuitenkaan määrätä, jos sitä erityisestä syystä pidetään tarpeettomana. Avustajaa ei määrättäisi esimerkiksi silloin, kun asianomistajalle on määrätty avustaja maksuttomasta oikeudenkäynnistä annetun lain nojalla.

Pykälän *2 kohdassa* ehdotetaan, että oikeudenkäyntiavustaja voidaan määrätä rikoslain 21 luvun 1—6 §:ssä tarkoitetun henkeen tai terveyteen kohdistuneen rikoksen tai sellaisen rikoksen yrityksen asianomistajalle, jos sitä asianomistajan ja rikoksesta epäillyn välinen suhde huomioon ottaen on pidettävä perusteltuna. Kohdassa tarkoitettu perusteltu tarve avustajan määräämiselle saattaa olla esimerkiksi silloin, kun asianomistaja ja rikoksesta epäilty ovat lähiomaisia ja asianomistaja on selvästi heikommassa asemassa oleva osapuoli. Sellainen tilanne saattaa olla kysymyksessä esimerkiksi silloin, kun vaimo on miehensä väkivaltarikoksen asianomistaja. Hyvin läheisten henkilöiden välisissä väkivaltarikoksissa on usein kysymys henkilöä myös henkisesti syvästi loukkaavista rikoksista. Sen vuoksi niissä avun tarve on rinnastettavissa edellä selostettuihin siveellisyysrikoksiin. Kohdassa tarkoitetuissa rikoksissa, toisin kuin 1 kohdassa tarkoitetuissa rikoksissa, edellytetään tapauskohtaista harkintaa siitä, onko oikeudenkäyntiavustajan määräämisen tarve olemassa.

Pykälässä ehdotetaan, että oikeudenkäyntiavustaja voidaan määrätä jo esitutkintaa varten. Tämä on tärkeätä, jotta asianomistajalla olisi yhtä hyvät mahdollisuudet valmistautua oikeudenkäyntiin kuin rikosasian vastaajalla. Lisäksi erityisesti kun rikosta selvitetään esitutkintavaiheessa, asianomistaja tarvitsee oikeudellisen avun lisäksi henkistä tukea.

Ehdotus ei johdu siitä, etteivätkö esitutkintaviranomaiset jo nykyisin pyri riittävässä määrin huolehtimaan edellä mainittujen rikosten asianomistajien asemasta. Ehdotus johtuu lähinnä siitä, että myös esitutkinnan suorittamista helpottaa nimenomaan asianomistajan oikeuksista huolehtivan henkilön osallistuminen siihen. Lisäksi asianosaisten tasavertainen kohtelu edellyttää oikeudenkäyntiavustajan määräämistä asianomistajalle jo esitutkinnassa, kun pykälässä tarkoitetun rikosasian vastaajalle lähes säännönmukaisesti määrätään avustaja.

Oikeudenkäyntiavustaja voidaan pykälässä mainituin edellytyksin määrätä asianomistajalle myös oikeudenkäyntiä varten, jos hänellä on itsenäisiä vaatimuksia oikeudenkäynnissä. Näin on esimerkiksi silloin, kun asianomistaja ajaa itse yksityisoikeudellista vaatimustaan tai kun hän syyttää vastaajaa muusta rikoksesta kuin virallinen syyttäjä.

Pykälän mukaan oikeudenkäyntiavustaja määrättäisiin vain virallisen syyttäjän ajamassa asiassa. Silloin, kun asianomistaja ajaa kannetta yksin, hänen tulee itse huolehtia asiansa ajamisesta ja hankkia tarvittaessa oikeudenkäyntiavustaja. Myöskään silloin, kun rikokseen perustuvaa yksityisoikeudellista vaatimusta käsitellään erikseen riita-asian käsittelystä säädetyssä järjestyksessä, asianomistajalle ei käsiteltävänä olevan luvun säännösten nojalla määrätä oikeudenkäyntiavustajaa, vaan hän saa huolehtia itse asiansa ajamisesta ja avustajan hankkimisesta.

Avustaja voidaan määrätä asianomistajan pyynnöstä tai syyttäjän tai esitutkintaviranomaisen esityksestä. Tuomioistuin voi määrätä avustajan myös omasta aloitteestaan.

Oikeudenkäynnin johtamista helpottaa se, että tuomioistuin ei joudu viran puolesta huolehtimaan siitä, että asianomistajan etu tulee tasapuolisesti huomioon otetuksi. Muun muassa tästä syystä on tärkeätä, että tuomioistuin voi määrätä asianomistajalle oikeudenkäyntiavustajan myös omasta aloitteestaan.

Ilman lakiin otettavaa nimenomaista säännöstäkin on selvää, että oikeudenkäyntiavustajaa ei tule määrätä, jos syyttäjä on päättänyt jättää syytteen nostamatta tai peruuttanut syytteen taikka jättänyt hakematta muutosta tuomioon.

2 §. Pykälän mukaan oikeudenkäyntiavustajaksi on pääsäännön mukaan määrättävä asianajaja. Asianajajien pätevyyttä ja toimintaa koskevat vaatimukset sellaiset, että ne täyttävä henkilö sopii hyvin myös asianomistajan oikeudenkäyntiavustajaksi. Vaikka laissa ei ole nimenomaista säännöstä, oikeudenkäyntiavustajaksi on yleensä määrättävä sellainen asianajaja, joka harjoittaa tuomioistuinpaikkakunnalla asianajotoimintaa.

Pykälän mukaan ehdotetusta pääsäännöstä voidaan poiketa, jos oikeudenkäyntiavustajaksi sopivaa asianajajaa ei ole tiedossa tai jos siihen on muu erityinen syy. Tällöin momenttiin

ehdotetun säännöksen mukaan oikeudenkäyntiavustajaksi voidaan määrätä myös muu oikeustieteen kandidaatin tutkinnon suorittanut henkilö, joka lain mukaan saa olla toisen asiamiehenä.

Pykälässä tarkoitettu erityinen syy voi olla esimerkiksi se, että asianomistaja perustellusta syystä haluaa oikeudenkäyntiavustajakseen aikaisemmin käyttämänsä lakimiehen, joka ei ole asianajaja. Joillakin paikkakunnilla saattaa tilanne olla lisäksi sellainen, ettei riittävän nopeasti ole saatavissa oikeudenkäyntiavustajaksi asianajajaa.

Momenttiin ehdotetaan lisäksi otettavaksi säännös siitä, että oikeudenkäyntiavustajaksi määrättävälle on varattava tilaisuus tulla kuulluksi tehtävään määräämisestä.

3 §. Pykälässä ehdotetaan, että sellaiselle 1 §:ssä tarkoitetun rikoksen asianomistajalle, joka ei esiinny oikeudenkäynnissä asianosaisena ja jota kuullaan henkilökohtaisesti asian selvittämiseksi ja jonka voidaan katsoa tarvitsevan tukea esitutkinnassa ja oikeudenkäynnissä, voidaan määrätä valtion varoista palkkion saava tehtävän hoitamiseen riittävän pätevyyden omaava tukihenkilö.

Tukihenkilön määräämistä koskevien edellytysten osalta ehdotetaan viitattavaksi 1 §:n oikeudenkäyntiavustajan määräämistä koskeviin edellytyksiin. Rikoslain 20 luvussa tarkoitetun siveellisyysrikoksen asianomistajalle tukihenkilö tulisi määrätä, jollei sitä erityisestä syystä pidetä tarpeettomana. Vastaavasti rikoslain 21 luvun 1—6 §:ssä tarkoitetun rikoksen asianomistajalle tukihenkilö tulisi määrätä, jos sitä asianomistajan ja rikoksesta epäillyn välinen suhde huomioon ottaen on pidettävä perusteltuna.

Aloitteen tukihenkilön määräämisestä voi tehdä asianomistaja, esitutkinnan johtaja tai syyttäjä. Tuomioistuin voi määrätä tukihenkilön myös omasta aloitteestaan.

Tukihenkilö voi olla saanut lainopillisen koulutuksen, mutta se ei ole välttämätöntä. Tukihenkilönä voi olla esimerkiksi sellainen henkilö, jonka tehtäviin muutoinkin kuuluu 1 §:ssä tarkoitettujen rikosten asianomistajien auttaminen.

Tukihenkilön määrääminen tulee kysymykseen silloin, kun asianomistaja ei esiinny asianosaisena oikeudenkäynnissä. Myös silloin, kun asianomistaja ei ole asianosainen, mutta häntä kuullaan henkilökohtaisesti asian selvittämiseksi, hän tarvitsee tukea ja apua esitutkinnassa ja oikeudenkäynnissä. Sellainen tilanne on erityisesti silloin, kun asian selvittäminen riippuu asianomistajan ja epäillyn ristiriitaisten kertomusten uskottavuudesta.

4 §. Pykälään ehdotetaan otettavaksi säännös siitä, miten asianomistajan oikeudenkäyntiavustaja määrätään eri käsittelyvaiheissa. Oikeudenkäyntiavustaja voidaan määrätä esitutkinnan, syyteharkinnan ja oikeudenkäynnin aikana aina siihen saakka, kunnes asian käsittely tuomioistuimessa on päättynyt. Esityksen oikeudenkäyntiavustajan määräämisestä voi tehdä esitutkinnan johtaja, syyttäjä tai asianomistaja. Tuomioistuin voi määrätä oikeudenkäyntiavustajan myös omasta aloitteestaan. Oikeudenkäyntiavustaja olisi määrättävä asianomistajalle niin hyvissä ajoin ennen rikosasian pääkäsittelyä, että hän ehtisi valmistautua auttamaan asianomistajaa oikeudenkäynnissä.

Pykälän *1 momentissa* ehdotetaan, että oikeudenkäyntiavustajan määrää se tuomioistuin, jossa rikosasia on vireillä tai jossa se voidaan panna vireille. Jos asian käsittely on päättynyt eikä muutoksenhakua tai vastauksen antamista varten säädetty aika ole kulunut umpeen, määrää oikeudenkäyntiavustajan asiaa viimeksi käsitellyt tuomioistuin.

Pykälän *2 momenttiin* ehdotetaan otettavaksi säännös siitä, minkälaisessa tuomioistuimen kokoonpanossa oikeudenkäyntiavustajan määräämisestä voidaan päättää silloin, kun kysymystä ei ratkaista pääasian käsittelyn yhteydessä. Momentin mukaan ennen asian vireilletuloa, istuntojen välisenä aikana tai muutoksenhakua tai vastauksen antamista varten säädettynä aikana käräjäoikeus voi määrätä oikeudenkäyntiavustajan istunnossa tai kansliassa kokoonpanossa, jossa tuomioistuimen muodostaa yksin sen puheenjohtaja.

Kysymys oikeudenkäyntiavustajan määräämisestä voidaan momentin mukaan tarvittaessa siirtää käsiteltäväksi sen rikosasian yhteyteen, johon oikeudenkäyntiavustajan pyydetään. Momenttiin ehdotettua säännöstä vastaava säännös on maksuttomasta oikeudenkäynnistä annetun lain 4 §:n 2 momentissa.

Pykälän *3 momenttiin* ehdotetaan otettavaksi säännös oikeudenkäyntiavustajan määräämistä koskevasta päätöksestä ilmoittamisesta silloin, kun oikeudenkäyntiavustajan määräämistä koskeva pyyntö hylätään kansliakäsittelyssä.

Samalla tavoin kuin hakemusasioiden käsittelystä yleisessä alioikeudessa annetun lain (307/86) 16 §:n 2 momentin ja oikeudenkäymis-

kaaren 24 luvun 19 §:n 3 momentin (1064/91) mukaan myös ehdotetun säännöksen mukaan päätöksestä ilmoittaminen etukäteen on tärkeätä sen vuoksi, että se aika, jonka asianosainen voi käyttää sen harkitsemiseen, hakeeko hän päätökseen muutosta vai ei, on yhtä pitkä, riippumatta siitä, annetaanko päätös istunnossa vai kansliassa.

5 §. Pykälään ehdotetaan otettavaksi säännös oikeudenkäyntiavustajalle annetun määräyksen peruuttamisesta. Avustamisen kunnollisen hoitamisen kannalta olisi suotavaa, että sama henkilö toimisi koko käsittelyn ajan oikeudenavustajana. Joskus avustajaa ei kuitenkin enää tarvita tai hänet voidaan joutua jostain syystä vaihtamaan.

Pykälän mukaan tuomioistuin voi ensinnäkin peruuttaa määräyksen toimia oikeudenkäyntiavustajana, jos avustajaa ei enää tarvita tai jos peruuttamiseen on jokin muu pätevä syy.

Kun oikeudenkäyntiavustaja on estynyt osallistumasta pääkäsittelyyn, voidaan joutua harkitsemaan pääkäsittelyn peruuttamista 6 luvun 2 §:n nojalla. Alunperin määrätty oikeudenkäyntiavustaja voidaan tällöin myös vapauttaa tehtävästään ja hänen tilalleen voidaan määrätä uusi avustaja, jotta käsittelyä ei tarvitsisi peruuttaa.

Määräyksen peruuttaminen ja uuden avustajan määrääminen saattaa tulla kysymykseen myös silloin, kun rikosasia on siirretty käsiteltäväksi sellaisen paikkakunnan tuomioistuimeen, jossa avustajaksi määrätty ei yleensä toimi. Maksuttomasta oikeudenkäynnistä annetun lain 17 §:n 2 momentissa on nimenomainen säännös oikeudenkäyntiavustajalle annetun määräyksen päättymisestä, kun asia oikeudenkäymiskaaren 10 luvun 22 c tai 22 d §:n (708/91) nojalla siirretään toiseen tuomioistuimeen. Avustajalle annetun määräyksen peruuttaminen saattaa johtua myös siitä, että hän ei hoida tehtäväänsä laissa tarkoitetulla tavalla.

Tuomioistuin voi kiinnittää oikeudenkäyntiavustajan tehtävien hoitamiseen huomiota omasta aloitteestaan tai määräyksen peruuttaminen saattaa tulla ajankohtaiseksi esitutkinnan johtajan, syyttäjän, oikeudenkäyntiavustajan tai asianomistajan itsensä esityksestä.

Oikeudenkäyntiavustajan tehtävässä onnistumisen kannalta on tärkeätä, että asianomistaja luottaa siihen, että hänelle määrätty avustaja hoitaa tehtävänsä hyvin. Jos epäluottamus syntyy, voi olla perusteltua aihetta peruuttaa avustajalle annettu määräys ja määrätä hänen tilalleen uusi oikeudenkäyntiavustaja, vaikka puolustaja tuomioistuimen mielestä olisikin hoitanut tehtävänsä hyvin. Tällöin tulee kuitenkin kiinnittää huomiota muun muassa siihen, että avustajan vaihdoksen johdosta asian käsitteleminen ei aiheetta pitkity ja pääkäsittelyä ei jouduta esimerkiksi peruuttamaan.

6 §. Pykälään ehdotetaan otettavaksi säännös asianomistajan avustajan mahdollisuudesta panna toinen sijaansa. Pykälän mukaan avustaja voi menetellä niin ainoastaan silloin, kun hän on saanut siihen tuomioistuimen luvan.

Tuomioistuimen tehtävänä avustajaa määrätessään on kiinnittää erityistä huomiota siihen, mitä epäillyn avustaminen kussakin asiassa edellyttää. Tämän vuoksi määräyksen antamisen jälkeenkin on tärkeätä, että tuomioistuin voi valvoa, että avustajana toimii sellainen henkilö, joka tuomioistuimenkin mielestä kykenee hoitamaan tehtävän ja että avustajaa ei ilman tuomioistuimen lupaa vaihdeta sellaisessa vaiheessa, jossa asian käsittely sen vuoksi vaikeutuu tai pitkittyy.

7 §. Pykälään ehdotetaan otettavaksi säännös siitä, miten avustajan on hoidettava tehtäväänsä. Pykälän mukaan avustaja on velvollinen huolellisesti valvomaan asianomistajan etua ja oikeutta sekä siinä tarkoituksessa edistämään asian selvittämistä.

Avustajan tehtävänä on ensinnäkin huolehtia siitä, että asiaa käsitellään siten, että asianomistajan edut tulevat huomioon otetuksi. Hänen tulee kiinnittää huomiota siihen, että asianomistajan esitutkinnan ja oikeudenkäynnin aikana kohdellaan asianmukaisesti. Lisäksi hänen on huolehdittava siitä, että mahdolliset väärinkäsitykset puolin ja toisin poistetaan. Hänen tulee kiinnittää huomiota siihen, että asianomistajalle ja esimerkiksi todistajille ei tehdä johdattelevia kysymyksiä oikeudenkäynnin siinä vaiheessa, jossa ne eivät ole sallittuja.

Lisäksi avustajan on pykälän mukaan huolehdittava siitä, että asia tulee, asianomistajan etu huomioon ottaen, myös asiallisesti käsitellyksi. Avustajan on viitattava niihin seikkoihin ja todisteisiin, jotka tukevat asianomistajan kantaa ja täten hänen kannaltaan edistettävä asian selvittämistä. Avustajan tulee pysyä totuudessa ja toimia asian totuudenmukaiseksi selvittämiseksi.

Edellä mainituista avustajan tehtävistä suuri osa on sellaisia, joita asianajajat jo hyvää

asianajajatapaa koskevien ohjeiden nojalla joutuvat avustajana noudattamaan.

Jos avustaja ei toimi hyväksyttävällä tavalla, hänelle annettu määräys voidaan tarvittaessa 7 §:n nojalla peruuttaa. Asianajajaa vastaan, joka avustajana menettelee hyvän asianajajatavan vastaisesti, voidaan asianajajista annetun lain (496/58) 7 §:n 2 momentin (197/92) mukaan ryhtyä myös kurinpitomenettelyyn.

8 §. Pykälään ehdotetaan otettavaksi säännös avustajan tehtävistä.

Pykälän mukaan avustajan tulee niin pian kuin mahdollista neuvotella epäillyn kanssa ja ryhtyä valmistelemaan hänen avustamistaan. Nopea toimenpiteisiin ryhtyminen on tärkeätä sen vuoksi, että siten avustajan käyttämisellä tavoiteltu hyöty toteutuu mahdollisimman pian. Asianomistaja saa tarvitsemansa avun ja esitutkinnan tai oikeudenkäynnin viivästyminen vältetään.

Pykälän mukaan avustajan tulee myös niin pian kuin mahdollista ryhtyä sellaisiin toimenpiteisiin, joita asianomistajan oikeuksien valvominen vaatii. Pykälässä tarkoitettuihin toimenpiteisiin voidaan joutua ryhtymään esitutkinnan aikana syyttäjän harkitessa syytteen nostamista ja asiaa tuomioistuimessa käsiteltäessä. Avustaja voi esimerkiksi pyytää esitutkinnan täydentämistä sekä avustaa asianomistajaa mahdollisen kirjallisen vaatimuksen laatimisessa. Pääkäsittelyssä avustajan tulee huolehtia asianomistajan avustamiseen liittyvistä tehtävistä silloinkin, kun asianomistaja itse ei ole saapuvilla.

Pykälän mukaan avustajan on avustettava asianomistajaa myös asianomistajan hakiessa muutosta ylemmässä tuomioistuimessa. Tuomiosta valittamisesta päättää tietenkin asianomistaja itse eikä avustaja voi oma-aloitteisesti ryhtyä muutoksenhaun kannalta välttämättömiin toimenpiteisiin. Pykälän nojalla avustajan on neuvoteltava asianomistajan kanssa muutoksenhaun tarpeellisuudesta.

9 §. Pykälään ehdotetaan otettavaksi viittaussäännös siitä, että asianomistajan avustajasta on lisäksi soveltuvin osin voimassa, mitä oikeudenkäyntiasiamiehestä ja -avustajasta erikseen säädetään.

Avustajan osalta tulee siten sovellettavaksi esimerkiksi oikeudenkäymiskaaren 15 luvun 3 §:n säännös, joka kieltää asiamiehenä tai avustajana toimimisen eräissä tapauksissa, 10 § siitä, miten asiamiehen on ajettava asiaa, 10 a § mahdollisuudesta kieltää epärehelliseksi, ymmärtämättömäksi tai taitamattomaksi osoittautunutta asiamiestä tai avustajaa esiintymästä jutussa ja 13 § päämiehen oikeudesta nostaa vahingonkorvauskanne asiamiestään vastaan tämän laiminlyönnin johdosta.

10 §. Pykälään ehdotetaan otettavaksi säännös tukihenkilön tehtävistä. Tukihenkilön tehtävänä on olla esitutkinnassa ja oikeudenkäynnissä rikoksen asianomistajan henkilökohtaisena tukena ja auttaa häntä asian käsittelemiseen liittyvissä kysymyksissä. Henkilökohtainen tukeminen tarkoittaa sitä, että tukihenkilö jo ennen oikeudenkäyntiä keskustelemalla tutustuu asianomistajaan ja hänen asiaansa sekä auttaa asianomistajaa valmistautumaan oikeudenkäyntiin. Itse oikeudenkäynnin aikana jo tukihenkilön läsnäololla on asianomistajalle suuri merkitys.

Asianomistajan auttaminen asian käsittelemiseen liittyvissä kysymyksissä tarkoittaa esimerkiksi sitä, että tukihenkilöllä on oikeus kiinnittää huomiota asianomistajalle esitettyjen kysymysten asianmukaisuuteen. Tarvittaessa hän voi esittää esimerkiksi tauon pitämistä istunnossa tai muita asianomistajan asian käsittelyjärjestykseen liittyviä toivomuksia.

11 §. Pykälään ehdotetaan otettavaksi säännös oikeudenkäyntiavustajalle ja tukihenkilölle maksettavasta palkkiosta. Pykälän mukaan oikeudenkäyntiavustajalle ja tukihenkilölle maksetaan valtion varoista palkkio, noudattaen soveltuvin osin, mitä maksuttomasta oikeudenkäynnistä annetun lain 15 §:ssä ja 16 §:n 1 ja 3 momentissa säädetään. Koska määräystä oikeudenkäyntiavustajalle ja tukihenkilölle ei ehdoteta annettavaksi taannehtivasti, sanotun 16 §:n 2 momentin säännöstä palkkioiden ja kulujen korvaamisesta taannehtivasti ei ehdoteta sovellettavaksi asianomistajan oikeudenkäyntiavustajaan ja tukihenkilöön.

Viittaus maksuttomasta oikeudenkäynnistä annetun lain 15 §:ään tarkoittaa sitä, että oikeudenkäyntiavustajalla ja tukihenkilöllä on oikeus saada valtion varoista kohtuullinen palkkio työstä ja ajanhukasta sekä korvaus tarpeellisista kuluista. Palkkiota määrättäessä on sen määrään vaikuttavana seikkana otettava huomioon erityisesti suoritetun työn laatu. Palkkio ja korvaus tulisi mainita päätöksessä erikseen. Saman 15 §:n 2 momentista johtuu, että oikeudenkäyntiavustajan sijaansa panemalle avustajalle voidaan määrätä erikseen maksettavaksi palkkio ja korvaus. Mainitun 15 §:n 3 momentista johtuu, että oikeudenkäyn-

tiavustaja tai tukihenkilö eivät saa edustaa edellä mainittuja palkkiota ja korvausta asianomistajalta. Oikeusministeriö antaa 15 §:n 4 momentin nojalla tarkemmat ohjeet edellä mainittujen palkkioiden ja korvausten perusteista.

Jos oikeudenkäyntiavustajaksi on määrätty yleinen oikeusavustaja, maksuttomasta oikeudenkäynnistä annetun lain 15 §:n 1 momentista johtuu, että hänelle ei makseta palkkiota ja kulujen korvausta valtion varoista. Syynä tähän on, että valtio osallistuu yleisestä oikeusaputoiminnasta aiheutuviin kustannuksiin valtionavun muodossa.

Maksuttomasta oikeudenkäynnistä annetun lain 16 §:n 1 momentista johtuu, että oikeudenkäyntiavustajalle ja tukihenkilölle tulevan palkkion ja kulujen korvauksen määrää jokainen tuomioistuin osaltaan siihen asti suoritetuista toimenpiteistä tehtävän siinä päättyessä. Jos tehtävä päättyy ilman, että asiaa käsitellään tuomioistuimessa, määrää palkkion oikeudenkäyntiavustajan ja tukihenkilön määrännyt tuomioistuin. Samasta momentista johtuu, että oikeudenkäyntiavustajan ja tukihenkilön tulee esittää selvitys suorittamistaan toimista ja kuluistaan, jollei sitä katsota tarpeettomaksi. Oikeudenkäyntiavustajan ja tukihenkilön esittämästä selvityksestä on kuultava vastaajaa, jos se käy vaikeuksitta päinsä.

Jos tehtävä jatkuu pitkähkön ajan, palkkio ja korvaus voidaan määrätä sanotun 1 momentin nojalla maksettavaksi puolivuosittain tai erityisestä syystä lyhyemmältäkin ajalta. Tällaisena syynä voidaan pitää esimerkiksi sitä, että asian käsittely keskeytyy pitkäksi ajaksi vastaajan mielentilan selvittämisen vuoksi tai muusta erityisestä syystä. Jos oikeudenkäyntiavustajaa tai tukihenkilöä määrättäessä tiedetään tai asian myöhemmässä vaiheessa ilmenee, että tehtävän asianmukaisesta hoitamisesta tulee aiheutumaan huomattavia kuluja, saman momentin nojalla niistä voidaan määrätä suoritettavaksi ennakkoa, milloin siihen on erityinen syy. Sanotun 16 §:n 3 momentissa on viittaussäännös palkkion ja korvauksen suorittamisesta siten kuin valtion varoista maksettavista todistelukustannuksista säädetään.

Momenttiin ehdotetaan lisäksi otettavaksi säännös siitä, että silloin, kun asianomistajalle on määrätty oikeudenkäyntiavustaja, korvaus asianomistajan nimeämälle todistajalle maksetaan valtion varoista siten kuin maksuttomasta oikeudenkäynnistä annetun lain 8 §:ssä säädetään.

Pykälän *2 momenttiin* ehdotetaan otettavaksi säännös 1 momentissa tarkoitettujen kustannusten korvaamisesta valtiolle. Momentissa ehdotetaan, että kustannusten korvaamisesta valtiolle on soveltuvin osin voimassa, mitä maksuttomasta oikeudenkäynnistä annetun lain 21 §:ssä säädetään. Sanotusta viittaussäännöksestä johtuu, että rikosasian vastaaja on velvoitettava korvaamaan valtiolle sen varoista asiassa käsiteltävänä olevan luvun säännösten nojalla maksetut kustannukset samojen perusteiden mukaan kuin asianosaisten keskinäisten oikeudenkäyntikulujen korvaamisesta säädetään. Vastaavasti vastaaja voidaan velvoittaa korvaamaan valtiolle sen varoista tukihenkilölle maksettu palkkio ja korvaus. Sanotun pykälän mukaan korvaus voidaan jättää tuomitsematta tai sen määrää voidaan alentaa, jos se korvausvelvollisen taloudellisiin oloihin nähden muodostuu kohtuuttomaksi.

Pykälän *3 momenttiin* ehdotetaan otettavaksi säännös siitä, miten voidaan hakea muutosta 1 ja 2 momentin nojalla annettuihin päätöksiin. Momentin mukaan muutosta haettaessa noudatetaan soveltuvin osin, mitä maksuttomasta oikeudenkäynnistä annetun lain 23, 24 ja 27 §:ssä säädetään. Sanotun 23 §:n 1 momentin 5 kohdan nojalla palkkiota tai korvausta koskevaan päätökseen saa erikseen hakea muutosta noudattaen, mitä valittamisesta asianomaisen tuomioistuimen päätöksestä on säädetty, jos päätös niistä on annettu ennen pääasian ratkaisemista. Mainitun 24 §:n mukaan pääasian ratkaisun yhteydessä tehtyyn ratkaisuun saa hakea muutosta siinä ajassa ja samassa järjestyksessä kuin pääasian ratkaisuun haetaan muutosta. Sanotun 27 §:n nojalla oikeudenkäyntiavustajalla ja tukihenkilöllä on oikeus saada valitustaan varten maksutta päätös palkkion ja korvauksen suorittamisesta.

3 luku. **Yksityisoikeudellisesta vaatimuksesta**

1 §. Pykälään ehdotetaan otettavaksi säännös mahdollisuudesta esittää rikoksesta johtuva yksityisoikeudellinen vaatimus syyteasian yhteydessä. Pykälä tulee sovellettavaksi sekä silloin, kun syytettä ajaa virallinen syyttäjä, että silloin, kun asianomistaja 1 luvun 14 ja 15 §:n nojalla ajaa itse syytettä. Säännös vastaa oikeudenkäymiskaaren 14 luvun voimassa olevan 8 §:n (21/72) ensimmäistä virkettä.

Syytteen ja syytteessä tarkoitetusta rikokses-

ta johtuvan yksityisoikeudellisen vaatimuksen käsittelemisellä samassa oikeudenkäynnissä saavutetaan useita etuja. Koska syytteen ja yksityisoikeudellisen vaatimuksen ratkaiseminen perustuu monesti joko kokonaan tai ainakin osittain samaan oikeudenkäyntiaineistoon, on usein tarkoituksenmukaisinta käsitellä vaatimukset samassa oikeudenkäynnissä. Näin voidaan välttää muun muassa ne kustannukset ja vaivannäkö, jotka sekä asianosaisille että tuomioistuimille aiheutuvat saman oikeudenkäyntiaineiston esittämisestä ja arvioimisesta eri oikeudenkäynneissä.

Syytteen ja yksityisoikeudellisen vaatimuksen käsitteleminen samassa oikeudenkäynnissä estää myös sen, että ratkaisut muodostuvat saman oikeudenkäyntiaineiston arvioimisen osalta keskenään ristiriitaisiksi. Lisäksi vaatimusten käsittely samassa oikeudenkäynnissä saattaa joissakin tapauksissa antaa tuomioistuimelle niiden erillistä käsittelyä paremman perustan sille, kuinka yksityisoikeudellinen vaatimus pitäisi ratkaista.

Mahdollisuudella käsitellä virallisen syyttäjän nostama syyte ja syytteessä tarkoitetusta rikoksesta johtuva yksityisoikeudellinen vaatimus samassa oikeudenkäynnissä on tärkeä merkitys asianomistajalle ja muulle rikoksen johdosta vahinkoa kärsineelle. Kun virallinen syyttäjä huolehtii rikosasian vireillepanosta ja oikeudenkäyntiaineiston hankkimisesta, vahingonkärsinyt välttyy näiden toimenpiteiden aiheuttamilta kustannuksilta ja vaivannäöltä.

Vähän kustannuksia aiheuttavalla käsittelyllä on vahingonkärsineelle merkitystä varsinkin silloin, kun vahingon aiheuttanut rikoksen tekijä on varaton. Korvaustuomio voi kuitenkin olla tarpeen esimerkiksi rikosvahinkojen korvaamisesta valtion varoista annetun lain (935/73) nojalla maksettavan korvauksen hakemista varten.

Silloin kun asianomistaja yksin ajaa syytettä, syytteen ja yksityisoikeudellisen vaatimuksen käsitteleminen yhdessä ei merkitse hänelle vastaavaa helpotusta. Tällöinkin asianomistajan asemaa helpottaa kuitenkin se, että hän voi käyttää hyväkseen asiassa mahdollisesti toimitetussa esitutkinnassa koottua aineistoa.

Syyteasian yhteydessä esitetty yksityisoikeudellinen vaatimus on käytännössä useimmiten sellainen, jossa asianomistaja vaatii rikosasian vastaajan velvoittamista korvaamaan hänelle rikoksella aiheuttamansa vahinko. Vahingonkorvausvaatimuksen sijasta kyseeseen voi tulla myös esimerkiksi esineen palauttamista koskeva vaatimus.

Syytteen yhteydessä voidaan pykälän nojalla, kuten nykyisinkin, käsitellä myös sellainen syytteessä tarkoitetusta rikoksesta johtuva yksityisoikeudellinen vaatimus, joka on kohdistettu johonkuhun muuhun kuin rikosasian vastaajaan. Esimerkkinä voidaan mainita työnantajaan vahingonkorvauslain 3 luvun mukaisen niin sanotun isännänvastuun perusteella kohdistettu korvausvaatimus työntekijän rikokseksi väitetyllä teolla aiheuttamasta vahingosta.

Syyteasian yhteydessä voidaan käsitellä myös muun kuin asianomistajan esittämä syytteessä tarkoitetusta rikoksesta johtuva yksityisoikeudellinen vaatimus. Siten esimerkiksi vakuutusyhtiö, joka vakuutussopimuksen perusteella on korvannut asianomistajalle rikokseksi väitetyllä teolla aiheutetut vahingot, voi syyteasian yhteydessä vaatia rikosasian vastaajan velvoittamista suorittamaan sille sen asianomistajalle maksama korvaus. Yksityisoikeudellisen vaatimuksen voi syyteasian yhteydessä esittää myös sellainen henkilö, jolle on rikoksen johdosta aiheutunut vahinkoa ainoastaan välillisesti. Jos esimerkiksi ravintolassa tapahtuneen pahoinpitelyn seurauksena on sivulliselle aiheutunut kustannuksia pahoinpitelyn yhteydessä rikkoutuneiden kalusteiden korjaamisesta, hän voi pahoinpitelyä koskevan syyteasian yhteydessä vaatia korvausta näistä kustannuksista.

Virallisen syyttäjän nostettua syytteen voidaan rikokseen perustuva yksityisoikeudellinen vaatimus 11 §:n mukaan panna vireille rikosasian vastaajaa vastaan myös ilman haastetta. Mainitun säännöksen mukaan edellytyksenä kuitenkin on, että tuomioistuin esitettävän selvityksen ja muiden seikkojen perusteella katsoo sen käyvän haitatta päinsä. Sen sijaan silloin, kun yksityisoikeudellinen vaatimus on rikoksesta johtuva välillinen vaatimus tai vaatimus kohdistetaan johonkuhun muuhun kuin rikosasian vastaajaan, vaatimus on syytteen nostamisen jälkeen pantava vireille tuomioistuimeen toimitettavalla kirjallisella haastehakemuksella.

Myös asianomistajan on 7 luvun säännösten mukaan pantava sekä rangaistusvaatimuksensa että siitä johtuva yksityisoikeudellinen vaatimuksensa vireille haastehakemuksella.

Lisäksi pykälässä ehdotetaan säädettäväksi, että silloin kun rikoksesta johtuvaa yksityisoikeudellista vaatimusta ajetaan erikseen, nouda-

tetaan, mitä oikeudenkäynnistä riita-asioissa säädetään. Tältäkin osin säännös vastaa voimassa olevaa oikeutta.

2 §. Pykälän *1 momenttiin* ehdotetaan otettavaksi säännös siitä, että tuomioistuin voi määrätä samassa tuomioistuimessa erikseen vireillä olevan rikoksesta johtuvan yksityisoikeudellisen vaatimuksen käsiteltäväksi yhdessä syyteasian kanssa. Momentti vastaa oikeudenkäymiskaaren voimassa olevan 14 luvun 9 §:ää (21/72).

Yksityisoikeudellisen vaatimuksen käsitteleminen syyteasian yhteydessä on usein erillistä käsittelyä huomattavasti edullisempaa. Myös asian selvittämisen ja ratkaisemisen kannalta saattaa olla tarkoituksenmukaista, että erikseen vireillepantu syyteasia ja syytteessä tarkoitetusta rikoksesta johtuvaa yksityisoikeudellista vaatimusta koskeva asia voidaan yhdistää yhdeksi asiaksi. Tämä voi olla tarpeen myös esimerkiksi rikosasian vastaajalle erillisistä oikeudenkäynneistä aiheutuvien kustannusten estämiseksi.

Yhdistämistä harkitessaan tuomioistuimen on luonnollisesti kiinnitettävä huomiota myös asianosaisten mielipiteisiin yhteiskäsittelyn tarpeellisuudesta. Yksityisoikeudellista vaatimusta ei tulisi määrätä käsiteltäväksi syyteasian yhteydessä esimerkiksi silloin, kun vaatimusten käsitteleminen samassa oikeudenkäynnissä tarpeettomasti viivyttää syyteasian ratkaisemista.

Koska rikoksesta johtuva yksityisoikeudellinen vaatimus saattaa itsenäisenä riita-asiana kuulua muuhun kuin syytettä käsittelevään tuomioistuimeen, voivat syyte ja syytteessä tarkoitetusta rikoksesta johtuva yksityisoikeudellinen vaatimus olla samanaikaisesti vireillä eri tuomioistuimissa. Tällainen tilanne saattaa käytännössä syntyä varsinkin silloin, kun vasta yksityisoikeudellista vaatimusta koskevan kanteen vireillepanon jälkeen käy ilmi, että asiaan liittyy rikos.

Edellä mainituilla perusteilla myös eri tuomioistuimissa vireille pannut asiat on voitava tarvittaessa yhdistää samaksi asiaksi. Tämän vuoksi pykälän *2 momenttiin* ehdotetaan otettavaksi säännös siitä, että tuomioistuin, jossa rikoksesta johtuvaa yksityisoikeudellista vaatimusta koskeva kanne on pantu vireille, voi siirtää asian käsiteltäväksi siihen tuomioistuimeen, jossa syyte on vireillä saman rikoksen johdosta. Vastaava säännös sisältyy oikeudenkäymiskaaren voimassa olevan 10 luvun 8 §:n 2 momenttiin (21/72).

Voimassa olevan lain mukaan siirto on mahdollinen vain samanasteiseen tuomioistuimeen. Tämän vuoksi yksityisoikeudellisen vaatimuksen siirtäminen käsiteltäväksi syyteasian yhteydessä ei ole mahdollista silloin, kun yksityisoikeudellinen vaatimus kuuluu erillisenä riita-asiana alioikeuden käsiteltäväksi, mutta hovioikeus on ensimmäisenä oikeusasteena toimivaltainen käsittelemään rikosasian. Myös näissä tapauksissa yksityisoikeudellinen vaatimus voidaan kuitenkin esimerkiksi vahingonkorvauslain (412/74) 7 luvun 4 §:n 2 momentin (1423/91) nojalla esittää suoraan hovioikeudessa käsiteltävän syyteasian yhteydessä. Momentissa ehdotetaan luovuttavaksi tuomioistuinten samanasteisuutta koskevasta vaatimuksesta, jotta tuomioistuimella olisi tarvittaessa mahdollisuus siirtää yksityisoikeudellinen vaatimus syyteasian yhteyteen eikä kantajan tarvitsisi peruuttaa alioikeudessa nostamaansa kannetta ja panna sitä uudelleen vireille hovioikeudessa.

Siirtämisestä voi kuitenkin aiheutua asianosaisille lisäkustannuksia esimerkiksi silloin, kun syyte on vireillä kaukana asianosaisten kotipaikkakunnalta olevassa tuomioistuimessa tai kun yksityisoikeudellisen vaatimuksen ratkaisemiseksi tarpeellinen oikeudenkäyntiaineisto on jo esitetty. Tämän vuoksi momentissa ehdotetaan lisäksi, että siirto on mahdollinen vain silloin, kun siihen on erityistä syytä. Momentissa tarkoitettu erityinen syy voi olla esimerkiksi se, että yksityisoikeudellisen vaatimuksen ratkaiseminen edellyttää laajan todistelun esittämistä ja arvioimista, mikä voisi tapahtua paremmin syyteasiaa käsittelevässä tuomioistuimessa.

Yksityisoikeudellinen vaatimus voidaan momentin mukaan, kuten nykyisinkin, siirtää sekä asianosaisen pyynnöstä että tuomioistuimen omasta aloitteesta. Asianosaisille on luonnollisesti aina varattava tilaisuus lausua mielipiteensä tuomioistuimen siirtoaikomuksesta.

3 §. Vaikka syytteen ja syytteessä tarkoitetusta rikoksesta johtuvan yksityisoikeudellisen vaatimuksen käsitteleminen samassa oikeudenkäynnissä onkin usein tarkoituksenmukaista, siitä saattaa aiheutua myös epäkohtia. Asia voi esimerkiksi muodostua huomattavan laajaksi, minkä vuoksi käsittely hidastuu ja oikeudenkäyntiaineiston hallitseminen vaikeutuu.

Lisäksi yksityisoikeudellisen vaatimuksen ratkaiseminen saattaa edellyttää syyteasiaa huomattavasti enemmän selvittämistä ja siten

viivyttää tarpeettomasti rangaistusvaatimuksen ratkaisemista. Syyteasian ratkaisun siirtyminen pelkästään yksityisoikeudellisen vaatimuksen selvittämisen vuoksi ei ole asianmukaista varsinkaan silloin, kun rikosasian vastaaja on vangittuna.

Näistä syistä pykälään ehdotetaan otettavaksi oikeudenkäymiskaaren voimassa olevan 14 luvun 9 §:ää vastaava säännös tuomioistuimen mahdollisuudesta määrätä, että syyteasian yhteydessä esitetty yksityisoikeudellinen vaatimus käsitellään erikseen. Yksityisoikeudellisen vaatimuksen käsittely tapahtuu tällöin, kuten nykyisinkin, riita-asiain oikeudenkäynnistä säädetyssä järjestyksessä.

Yksityisoikeudellinen vaatimus voidaan erottaa syyteasian yhteydestä missä oikeudenkäynnin vaiheessa tahansa. Koska virallisen syyttäjän vireillepanemassa rikosasiassa vain poikkeuksellisesti toimitetaan suullinen valmistelu, tulee yksityisoikeudellisen vaatimuksen erottaminen käytännössä useimmiten tapahtumaan jo ennen pääkäsittelyä, jos sen selvittämisen havaitaan edellyttävän suullista valmistelua. Yksityisoikeudellinen vaatimus pitäisi erottaa syyteasian yhteydestä aina silloin, kun pääkäsittely joudutaan yksinomaan sen selvittämiseksi peruuttamaan tai lykkäämään.

Yksityisoikeudellinen vaatimus voidaan pykälän nojalla määrätä erikseen käsiteltäväksi sekä silloin, kun virallinen syyttäjä on pannut syytteen vireille, että silloin, kun asianomistaja itse ajaa syytettä.

4 §. Asiain yhdistämisessä ja erottamisessa ei ole kysymys asian ratkaisemisesta, vaan muodolliseen prosessinjohtoon kuuluvasta väliaikaisluontoisesta ratkaisusta. Vaikka prosessinjohtoa koskeviin ratkaisuihin ei pääsääntöisesti saa hakea muutosta, pykälässä ehdotetaan kuitenkin selvyyden vuoksi säädettäväksi, että asiain yhdistämistä tai erottamista koskevaan päätökseen ei saa hakea muutosta. Pykälä vastaa oikeudenkäymiskaaren voimassa olevan 10 luvun 8 §:n 2 momenttia ja 14 luvun 9 §:ää.

Pykälä estää hakemasta muutosta myös päätökseen, jolla rikoksesta johtuva yksityisoikeudellinen vaatimus on siirretty käsiteltäväksi toisessa tuomioistuimessa vireillä olevan syyteasian yhteydessä tai jolla asianosaisen tekemä siirtovaatimus on hylätty.

5 §. Pykälän *1 momenttiin* ehdotetaan otettavaksi säännös siitä, että rikosasian vastaajalla tai muulla, jota vastaan on esitetty yksityisoikeudellisia vaatimuksia, on oikeudenkäymiskaaren 18 luvun 5 §:n 1 momentin (1052/91) mukainen mahdollisuus kanteen nostamiseen myös silloin, kun yksityisoikeudellista vaatimusta ajetaan syyteasian yhteydessä. Mainitussa pykälässä säädetään, että jos asianosainen sen varalta, että hän häviää asian, haluaa esittää kolmatta vastaan takautumisvaatimuksen tai vahingonkorvausvaatimuksen tai siihen rinnastettavan muun vaatimuksen, hän saa nostaa tällaista vaatimusta koskevan kanteen käsiteltäväksi samassa oikeudenkäynnissä tuon asian kanssa.

Momenttia voidaan soveltaa esimerkiksi silloin, kun rikosasian vastaajalla vakuutussopimuksen perusteella on oikeus saada vakuutusyhtiöltä oikeudenkäynnissä hänen maksettavakseen tuomittu korvaus. Jollei rikosasian vastaaja voi nostaa syyteasian yhteydessä kannetta vakuutusyhtiötä vastaan, saattaa käydä niin, että vakuutusyhtiö myöhemmässä oikeudenkäynnissä velvoitetaan suorittamaan vastaajalle korvausta vähemmän kuin, mitä hänet on syyteasian yhteydessä tuomittu suorittamaan asianomistajalle. Myös vakuutusyhtiöllä, johon yksityisoikeudellinen vaatimus on kohdistettu, saattaa olla tarve esittää samassa oikeudenkäynnissä takautumisvaatimus vahingosta muutoin vastuussa olevaa vastaan.

Pykälän *2 momenttiin* otettavaksi ehdotettavan säännöksen mukaan myös kolmannella on oikeus nostaa kanne syyteasian yhteydessä käsiteltäväksi siten kuin mainitussa 18 luvun 5 §:n 2 momentissa säädetään. Sanotussa momentissa säädetään, että jos joku sen johdosta, minkä lopputuloksen asia voi saada asianosaisten välillä, haluaa nostaa pykälän 1 momentissa tarkoitettua vaatimusta koskevan kanteen toista tai molempia asianosaisia vastaan, hän saa nostaa kanteen käsiteltäväksi samassa oikeudenkäynnissä tuon asian kanssa. Myös rikosasian oikeudenkäynnissä yksityisoikeudelliseen päävaatimukseen annettava ratkaisu voi todistusvaikutuksensa vuoksi samalla tavalla kuin riita-asiassa vaikuttaa haitallisesti kolmannen oikeusasemaan.

Momentin nojalla esimerkiksi vakuutusyhtiö voi syyteasian yhteydessä nostaa kanteen, jossa se vaatii vahvistettavaksi, ettei se vakuutussopimuksen perusteella ole vastuussa oikeudenkäynnissä rikosasian vastaajan maksettavaksi mahdollisesti tuomittavasta korvauksesta.

Pykälässä tarkoitettu kanne on aina pantava vireille tuomioistuimeen toimitettavalla kirjallisella haastehakemuksella. Jotta kanne voitai-

siin ottaa käsiteltäväksi syyteasian yhteydessä, se on pantava vireille ennen pääkäsittelyn aloittamista.

Syyteasian yhteydessä esitetty alkuperäinen yksityisoikeudellinen vaatimus ja pykälässä tarkoitettu kanne on useimmiten syytä käsitellä samassa oikeudenkäynnissä. Tämän vuoksi tuomioistuimen tulisi 3 §:n nojalla määrätä sekä pää- että takautumisvaatimus erikseen käsiteltäviksi silloinkin, kun vain pykälässä tarkoitetun kanteen ratkaiseminen vaatii laajaa selvittämistä.

Toimivaltainen tuomioistuin tämän pykälän perusteella samassa oikeudenkäynnissä käsiteltävien kanteiden osalta määräytyy oikeudenkäymiskaaren 10 luvun 7 a §:n 2 momentin (1052/91) perusteella.

6 §. Voimassa olevassa laissa ei ole nimenomaisia säännöksiä yksityisoikeudellisen vaatimuksen käsittelemisestä ja ratkaisemisesta tilanteessa, jossa syyte jätetään tutkimatta tai peruutetaan. Syytteen peruuttamisen ei kuitenkaan oikeuskäytännössä eikä -kirjallisuudessa ole katsottu estävän syyteasian yhteydessä esitetyn yksityisoikeudellisen vaatimuksen ratkaisemista tai käsittelemistä edelleen riita-asiain oikeudenkäynnistä säädetyssä järjestyksessä.

Pykälän *1 momenttiin* ehdotetaan otettavaksi nimenomainen säännös niiden tilanteiden varalta, että tuomioistuin ei lainkaan anna pääasiaratkaisua syytteen johdosta. Tällainen tilanne on syytteen tutkimatta jättämisen ja peruuttamisen lisäksi kysymyksessä myös silloin, kun asianomistaja jää pois yksin vireillepanemansa rikosasian käsittelystä ja hänen tämän vuoksi todetaan menettäneen syyteoikeutensa.

Se että virallinen syyttäjä tai asianomistaja peruuttaa syytteen tai että syyte jätetään tutkimatta ilman, että samalla myös syyteasian yhteydessä esitetty yksityisoikeudellinen vaatimus peruutetaan tai jätetään tutkimatta, ei estä yksityisoikeudellisen vaatimuksen tutkimista. Esimerkkeinä tilanteista, joissa yksityisoikeudellinen vaatimus saadaan syytteen tutkimatta jättämisestä huolimatta tutkia, voidaan mainita syytteen jättäminen tutkimatta syyteoikeuden puuttumisen vuoksi tai sen vuoksi, ettei asianomistaja ole ryhtynyt syytteen nostamista koskeviin toimenpiteisiin rikoslain 8 luvun 6 §:n 1 momentissa säädetyn erityisen vanhentumisajan kuluessa.

Jollei syyteasian yhteydessä asianmukaisesti esitetyn yksityisoikeudellisen vaatimuksen käsittelyä voitaisi tällaisessa tapauksessa jatkaa, olisi sen esittäjän pantava kanteensa uudelleen vireille. Myös sille, johon yksityisoikeudellinen vaatimus on kohdistettu, voi olla tärkeää saada vaatimus ratkaistuksi ilman uutta oikeudenkäyntiä.

Koska syyteasian käsittelyä ei pykälässä tarkoitetuissa tilanteissa kuitenkaan enää jatketa, ei yksityisoikeudellista vaatimustakaan voida käsitellä rikosasiain käsittelystä säädetyssä järjestyksessä. Tämän vuoksi momentissa ehdotetaan säädettäväksi, että tuomioistuin voi asianosaisen vaatimuksesta määrätä yksityisoikeudellisen vaatimuksen käsiteltäväksi riita-asiain oikeudenkäynnistä säädetyssä järjestyksessä.

Puutteet oikeudenkäynnin edellytyksissä eivät kuitenkaan korjaudu momentin nojalla. Yksityisoikeudellisen vaatimuksen tutkiminen on siten mahdollista vain silloin, kun itsenäiseltä riita-asialta vaadittavat oikeudenkäyntiedellytykset täyttyvät. Korvauskanteen on esimerkiksi täytettävä riita-asiassa noudatettavat haasteen muotoa koskevat edellytykset.

Tuomioistuin voi rikosasian vastaajan vaatimuksesta 8 luvun 8 §:n nojalla päättää asianomistajan menettäneen syyteoikeutensa silloin, kun hän jää pois yksin vireille panemansa rikosasian suullisesta valmistelusta tai pääkäsittelystä. Tästä huolimatta asianomistaja säilyttää oikeutensa esittää yksityisoikeudellisen vaatimuksensa erikseen vireille pantavalla kanteella.

Rikosasian vastaajalle tai muulle, johon yksityisoikeudellinen vaatimus on kohdistettu, saattaa kuitenkin olla tärkeää voida estää samaa vaatimusta koskevan uuden oikeudenkäynnin vireille paneminen. Jos joku muu kuin asianomistaja on nostanut yksityisoikeudellista vaatimusta koskevan kanteen asianomistajan yksin vireille paneman syyteasian yhteydessä, ei se, että asianomistajan todetaan menettäneen syyteoikeutensa, saa estää myöskään häntä saamasta kannettaan tutkituksi ja ratkaistuksi. Näistä syistä pykälässä ehdotetaan lisäksi, että tuomioistuin voi asianosaisen vaatimuksesta määrätä yksityisoikeudellista vaatimusta koskevan asian käsiteltäväksi riita-asiain oikeudenkäynnistä säädetyssä järjestyksessä myös silloin, kun asianomistajan todetaan menettäneen syyteoikeutensa.

Pykälässä mainituissa tilanteissa asianomistajan tai muun yksityisoikeudellisen vaatimuksen esittäjän ei tarvitse panna kannettaan uudelleen vireille, vaan asian käsittelyä jatketaan

joko riita-asian valmistelussa tai pääkäsittelyssä, johon tuomioistuin kutsuu asianosaiset oikeudenkäymiskaaren 12 luvussa säädetyillä uhilla. Jollei kukaan asianosaisista esitä pykälässä tarkoitettua vaatimusta, asia on pykälän *2 momentin* mukaan jätettävä sillensä.

7 §. Voimassa olevassa laissa ei ole säännöstä myöskään sen varalta, että asianosainen peruuttaa syyteasian yhteydessä esittämänsä yksityisoikeudellisen vaatimuksen. Oikeuskäytännössä on kuitenkin katsottu, että lausunnon antaminen vaatimuksen johdosta tällöin raukeaa eikä vastaaja siten voi saada asiaa ratkaistuksi. Tämän vuoksi on jatkuvasti olemassa mahdollisuus, että asianosainen myöhemmin esittää saman yksityisoikeudellisen vaatimuksen erikseen vireillepantavalla kanteella.

Riita-asioiden osalta oikeudenkäymiskaaren 14 luvun 5 §:ään (1052/91) sisältyy säännös, jonka mukaan vastaajalla on kantajan peruutettua kanteensa oikeus saada asia ratkaistuksi, jos hän on jo vastannut kanteeseen. Samalla tavalla kuin erikseenkin vireillepannussa riita-asiassa on vastaajalle tärkeää saada myös syyteasian yhteydessä peruutettu yksityisoikeudellinen vaatimus ratkaistuksi, jotta voitaisiin estää se, että sama vaatimus pannaan useita kertoja vireille häntä vastaan. Näin voidaan myös turvata se, ettei useista oikeudenkäynneistä aiheudu vastaajalle turhia kustannuksia.

Jotta vastaajan oikeus saada asia ratkaistuksi silloin, kun kantaja on peruuttanut kanteensa, olisi samanlainen siitä riippumatta, käsitelläänkö vaatimus riita- vai rikosasioiden käsittelystä säädetyssä järjestyksessä, pykälään ehdotetaan otettavaksi edellä mainittua 14 luvun 5 §:ää vastaava säännös. Pykälän mukaan asia on vastaajan vaatimuksesta kuitenkin ratkaistava, jos kantaja peruuttaa yksityisoikeudellisen vaatimuksensa vasta sen jälkeen, kun vastaaja on vastannut siihen.

Pykälä tulee sovellettavaksi kaikissa niissä tilanteissa, joissa rikoksesta johtuva yksityisoikeudellinen vaatimus voidaan esittää syyteasian yhteydessä. Siten myös esimerkiksi sellaisella vastaajalla, jota vastaan rikosasian vastaaja on 5 §:n nojalla nostanut kanteen, on oikeus saada asia ratkaistuksi, vaikka rikosasian vastaaja peruuttaisikin yksityisoikeudellisen vaatimuksensa sen jälkeen, kun vastaaja on vastannut.

8 §. Pykälään ehdotetaan otettavaksi säännös siitä, että syytteen hylkäämisestä huolimatta voidaan syyteasian yhteydessä esitetty rikoksesta johtuva yksityisoikeudellinen vaatimus kuitenkin tutkia tai vaatimuksen käsittelyä jatkaa riita-asiain oikeudenkäynnistä säädetyssä järjestyksessä. Pykälä vastaa asialliselta sisällöltään oikeudenkäymiskaaren 14 luvun 11 §:ää (21/72), joka tässä yhteydessä ehdotetaan kumottavaksi.

Rikosoikeudellisen vastuun ja vahingonkorvausvastuun syntyedellytyksiä arvostellaan myös syyteasiassa periaatteessa itsenäisesti. Korvausvastuun kannalta ei yleensä ole merkitystä sillä, täyttyvätkö samalla myös rikosoikeudellisen vastuun toteuttamisedellytykset, vaikkakin on olemassa myös tilanteita, joissa korvausvelvollisuuden edellytykseksi on asetettu vahingon aiheuttaminen rikollisella teolla. Esimerkkeinä vastuuedellytysten erilaisuudesta voidaan mainita korvausvastuun perustuminen tuottamuksesta riippumattomaan ankaraan vastuuseen tai tuottamukseen silloin, kun rangaistuksen tuomitseminen edellyttää tahallisuutta.

Pykälä tulee sovellettavaksi silloin, kun syyte on jäänyt rikoksen jonkin tunnusmerkistötekijän osalta näyttämättä toteen. Pykälää sovelletaan kuitenkin myös silloin, kun vasta oikeudenkäynnissä havaitaan, että syytteessä tarkoitettu teko ei olekaan rikos tai että oikeus nostaa rikoksen johdosta syyte on jo vanhentunut. Jollei yksityisoikeudellinen vaatimus ole valmis ratkaistavaksi syytteen hylkäämisen yhteydessä, voidaan sen käsittelyä jatkaa riita-asioiden käsittelystä säädetyssä järjestyksessä.

9 §. Vaikka yksityisoikeudellisen vaatimuksen käsitteleminen virallisen syyttäjän nostaman syytteen yhteydessä onkin jo sinänsä asianomistajalle edullista, aiheutuu vaatimuksen esittämisestä asianomistajalle eräissä tapauksissa tarpeettomia kustannuksia. Varsinkin silloin, kun yksityisoikeudellisen vaatimuksen tueksi ei tarvita lainkaan omaa erityistä todistusaineistoa, vaan syyttäjän esittämä näyttö syytteen johdosta riittää, on kohtuutonta, että asianomistajan on saavuttava tuomioistuimeen henkilökohtaisesti tai hankittava oikeudenkäyntiasiamies pelkästään vaatimuksen esittämistä varten.

Oikeudenkäyntimenettelyn yksinkertaistamiseksi ja asianosaisille oikeudenkäynnistä aiheutuvien kustannusten säästämiseksi pykälän *1 momentissa* ehdotetaan säädettäväksi, että virallisella syyttäjällä on asianomistajan pyynnöstä velvollisuus syyteasian yhteydessä ajaa myös syytteessä tarkoitettuun rikokseen perus-

tuvaa asianomistajan yksityisoikeudellista vaatimusta. Vastaava järjestely on voimassa myös muissa pohjoismaissa.

Kun virallinen syyttäjä ajaa asianomistajan yksityisoikeudellista vaatimusta, oikeudenkäynnistä asianomistajalle aiheutuvat kustannukset vähenevät huomattavasti. Tällä on asianomistajalle merkitystä varsinkin silloin, kun vahingon aiheuttanut rikoksen tekijä on varaton, mutta korvaustuomio kuitenkin voi olla tarpeen esimerkiksi rikosvahinkojen korvaamisesta valtion varoista annetun lain nojalla maksettavan korvauksen hakemista varten.

Momentin mukaan virallisen syyttäjän on ajettava asianomistajan yksityisoikeudellista vaatimusta ainoastaan rikosasian vastaajaa vastaan. Tämä johtuu siitä, ettei syyttäjällä voida katsoa olevan virkavelvollisuutta esittää vaatimuksia muita kuin sitä vastaan, jolle hän vaatii rikoksesta rangaistusta.

Momentin mukaan yksityisoikeudellisen vaatimuksen tulee kuten oikeudenkäymiskaaren 14 luvun voimassa olevan 8 §:n mukaan olla rikokseen perustuva. Vaatimuksella tulee siis olla kiinteämpi yhteys syytteessä tarkoitettuun rikokseen kuin esimerkiksi luvun 1 §:ssä tarkoitetulla rikoksesta johtuvalla yksityisoikeudellisella vaatimuksella. Momentissa tarkoitettu vaatimus ei voi perustua sellaisiin seikkoihin, joihin syyttäjä ei ole vedonnut syytteensä tueksi. Jos syyttäjälle asetettaisiin sellainen velvollisuus, saattaisi hän vaatimuksen menestymisen tueksi joutua esittämään esimerkiksi sellaista todistelua, jota hän rikosasiaa ajaessa ei tarvitse.

Vaikka momentissa mainitaan asianomistajan vaatimuksen ajamisesta, koskee syyttäjän velvollisuus myös vaatimuksen ajamista asianomistajan kuolinpesän tai konkurssipesän lukuun, silloin kun asianomistaja on kuollut tai mennyt konkurssiin. Syyttäjän velvollisuus vaatimuksen ajamiseen on olemassa myös silloin, kun oikeus vaatimuksen esittämiseen on siirtynyt esimerkiksi vakuutusyhtiölle sen vuoksi, että vakuutusyhtiö on korvannut asianomistajan vahingon.

Syyttäjän on kuitenkin ajettava asianomistajan yksityisoikeudellista vaatimusta momentin mukaan vain, jos se voi tapahtua ilman olennaista haittaa eikä vaatimus ole ilmeisen perusteeton. Olennainen haitta voi olla esimerkiksi se, että yksityisoikeudellisen vaatimuksen ratkaiseminen edellyttää sellaista selvittämistä, että syyteasian ratkaiseminen sen vuoksi viivästyy. Esimerkiksi henkilövahingot saadaan usein selville vasta jonkun ajan kuluttua rikoksen tekemisen jälkeen.

Momentin nojalla syyttäjä voi kieltäytyä asianomistajan yksityisoikeudellisten vaatimusten ajamisesta myös silloin, kun niiden ajaminen syytteeseen verrattuna veisi kohtuuttoman paljon voimavaroja. Sen sijaan yksinomaan sillä seikalla, että yksityisoikeudellinen vaatimus on määrältään huomattava, ei ole tässä yhteydessä merkitystä.

Olennaista haittaa yksityisoikeudellisten vaatimuksen ajamisesta voi aiheutua myös silloin, kun syyttäjän ja asianomistajan edut ovat keskenään ristiriidassa. Syyttäjän ei tulisi ottaa asianomistajan yksityisoikeudellisia vaatimuksia ajettavakseen myöskään silloin, kun hän nostaa syytteen useampaa sellaista rikosasian vastaajaa vastaan, jotka kohdistavat toisiinsa yksityisoikeudellisia vaatimuksia. Tällaisia asioita ovat esimerkiksi useat liikennerikosta koskevat asiat.

Vaatimus on puolestaan ilmeisen perusteeton silloin, kun syyttäjä pitää selvänä, ettei tuomioistuin tule hyväksymään vaatimusta. Tämä voi johtua esimerkiksi siitä, että asianomistajan vaatimus on täysin kohtuuton, taikka siitä, ettei vahingon syntymisen tai sen määrän tueksi ole ilmeisestikään esitettävissä riittävää näyttöä.

Jotta syyttäjä voisi ottaa kantaa siihen, ottaako hän asianomistajan vaatimuksen ajettavakseen, ja jotta hän voisi ajaa sitä, esityksessä ehdotetaan esitutkintalain 5 §:ää muutettavaksi siten, että esitutkinnassa on selvitettävä myös asianomistajan yksityisoikeudelliset vaatimukset. Vaikka syyttäjä olisikin ottanut asianomistajan vaatimuksen ajettavakseen, hän voi myöhemmin kieltäytyä sen ajamisesta, jos momentissa mainittu seikka ilmenee vasta esimerkiksi oikeudenkäynnin aikana.

Silloin kun syyttäjä hakee muutosta syytteen johdosta annettuun ratkaisuun, hänellä on velvollisuus hakea muutosta myös yksityisoikeudelliseen vaatimukseen annettuun ratkaisuun, jos momentissa mainitut edellytykset vaatimuksen ajamiselle ovat olemassa. Syyttäjällä ei momentin nojalla sen sijaan ole velvollisuutta hakea muutosta vain yksityisoikeudelliseen vaatimukseen annettuun ratkaisuun.

Jos rikosasian vastaaja puolestaan on hakenut muutosta sekä rangaistusseuraamuksen että yksityisoikeudelliseen vaatimukseen annetun ratkaisun osalta, syyttäjä voi vastata muutok-

senhakemukseen myös siltä osin kuin se koskee yksityisoikeudelliseen vaatimukseen annettua ratkaisua. Tällaista oikeutta syyttäjällä ei kuitenkaan ole silloin, kun rikosasian vastaaja on hakenut muutosta ainoastaan yksityisoikeudelliseen vaatimukseen annetun ratkaisun osalta.

Jos tuomioistuin on erottanut syyttäjän esittämän asianomistajan yksityisoikeudellisen vaatimuksen käsiteltäväksi riita-asiain oikeudenkäynnistä säädetyssä järjestyksessä, syyttäjä ei tämän jälkeen voi enää ajaa asianomistajan yksityisoikeudellista vaatimusta.

Koska syyttäjällä momentin mukaan on asianomistajan pyynnöstä velvollisuus asianomistajan yksityisoikeudellisten vaatimusten ajamiseen, hän ei saa edustaa tehtävästä itselleen palkkiota eikä muutakaan korvausta. Hänen ei myöskään tarvitse esittää valtakirjaa vaatimusta ajaessaan.

Vaikka syyttäjä ajaakin asianomistajan yksityisoikeudellista vaatimusta, vastaa asianomistaja yksin niistä kustannuksista, jotka aiheutuvat hänen vaatimuksensa selvittämiseksi tarvittavan todistelun hankkimisesta. Syyttäjällä on kuitenkin velvollisuus vaatia rikosasian vastaajan velvoittamista korvaamaan nämä kustannukset asianomistajalle.

Jos asianomistaja haluaa, että virallinen syyttäjä ajaa hänen yksityisoikeudellista vaatimustaan syyteasian yhteydessä, hänen on pykälän *2 momenttiin* otettavaksi ehdotettavan säännöksen mukaan ilmoitettava tästä esitutkinnassa tai syyttäjälle. Samalla hänen on ilmoitettava ne seikat, joihin vaatimus perustuu. Asianomistaja voi tehdä momentissa tarkoitetun ilmoituksen sekä kirjallisesti että suullisesti.

Jos virallinen syyttäjä ottaa ajaakseen asianomistajan yksityisoikeudelliset vaatimukset, hänen on 5 luvun 3 §:n 1 momentin 6 kohdan mukaan ilmoitettava ne ja niiden perusteena olevat seikat jo haastehakemuksessaan. Syyttäjä voi 11 §:n mukaan esittää yksityisoikeudellisen vaatimuksen syytteen nostamisen jälkeen myös ilman haastetta. Siten syyttäjä voi ottaa asianomistajan vaatimukset ajaakseen myös sen jälkeen, kun hän on nostanut syytteen rikoksen johdosta.

Jollei syyttäjä edellä selostetuilla perusteilla ota asianomistajan yksityisoikeudellista vaatimusta ajettavakseen, hänen tulisi ilmoittaa tästä asianomistajalle niin hyvissä ajoin, että asianomistaja voi halutessaan itse panna vireille vaatimuksensa syyteasian yhteydessä.

10 §. Pykälän *1 momenttiin* ehdotetaan otettavaksi säännös tilaisuuden varaamisesta asianomistajalle tai jollekin muulle, jolla on siihen oikeus, toimittaa kirjallisena tuomioistuimelle rikoksesta johtuva yksityisoikeudellinen vaatimuksensa ja sen perusteet, silloin kun hän on ilmoittanut esitutkinnassa ne itse esittävänsä sekä silloin, kun virallinen syyttäjä on ilmoittanut, että hän ei niitä aja.

Myös se, että tuomioistuin ja vastaaja ennen pääkäsittelyä tietävät asianomistajan vaatimukset, edistää pääkäsittelyn keskittämistä. Tuomioistuin voi valmistautua siltäkin osin asian käsittelemiseen ja vastaaja vastaamaan asianomistajan vaatimuksiin.

Momentin mukaan asianomistajalle ja muulle momentissa tarkoitetulle henkilölle on samalla ilmoitettava, että hänen yksityisoikeudellinen vaatimuksensa voidaan jättää rikosasian yhteydessä tutkimatta, jollei hän ilmoita sitä määräaikaan mennessä pyydetyllä tavalla.

Ehdotuksen 5 luvun 8 §:n 2 momentin nojalla asianomistajan ilmoittamat vaatimukset annetaan vastaajalle tiedoksi haasteen yhteydessä.

Pykälän *2 momenttiin* ehdotetaan otettavaksi säännös, jonka mukaan 1 momentissa tarkoitettu kirjallinen vaatimus voidaan tutkia rikosasian yhteydessä vaatimuksen tekijän poissaolosta huolimatta, jollei oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 5 ja 6 §:stä (1052/91) muuta johdu.

Oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 5 §:ssä on säännös puutteellisen haastehakemuksen täydentämisestä ja 6 §:ssä kanteen tutkimatta jättämisestä ja hylkäämisestä haastetta antamatta. Säännöksiä noudatetaan siis soveltuvin osin myös silloin, kun rikosasian yhteydessä esitetään yksityisoikeudellinen vaatimus.

Tähän lukuun otettavaksi ehdotetut säännökset koskevat lähinnä mahdollisuutta käsitellä yksityisoikeudellinen vaatimus sen perusteena olevan rikosasian kanssa. Luvun systematiikkaa on kuitenkin ajateltu myös asianomistajan kannalta. Jotta hänen olisi helpompi löytää mahdollisimman kattavasti yksityisoikeudellista vaatimusta koskevat säännökset, ehdotetaan lukuun otettavaksi myös 10 ja 11 §:n säännökset, vaikka niiden paikka voisi olla 5 luvun syytteen vireillepanoa koskevien säännösten yhteydessä.

11 §. Pykälään ehdotetaan otettavaksi säännös rikokseen perustuvan yksityisoikeudellisen vaatimuksen käsittelemisestä ilman haastetta yhdessä rikosasian kanssa. Säännös rikoksesta

johtuvan yksityisoikeudellisen vaatimuksen käsittelemisestä yhdessä rikosasian kanssa on 1 §:ssä.

Samalla tavoin kuin 9 §:n 1 momentissa myös käsiteltävänä olevassa pykälässä vaatimuksen tulee perustua välittömästi syytteessä tarkoitettuun rikokseen. Kun pykälässä tarkoitettu vaatimus on periaatteessa esitettävissä myös pääkäsittelyssä, ei ole asianmukaista sallia sellaisen vaatimuksen esittämistä, joka voisi perustua vastaajalle aikaisemmin tuntemattomiin seikkoihin.

Yksityisoikeudellista vaatimusta voi ajaa joko asianomistaja itse tai virallinen syyttäjä asianomistajan pyynnöstä.

Voimassa olevan käytännön mukaisesti pykälässä ehdotetaan, että vaatimus vastaajaa vastaan voidaan esittää ilman haastetta, jos tuomioistuin esitettävän selvityksen ja muiden seikkojen perusteella katsoo sen käyvän haitatta päinsä. Yksityisoikeudellisen vaatimuksen käsitteleminen yhdessä rikosasian kanssa ei siis edellytä sitä, että vaatimus pantaisiin vireille erillisellä haastehakemuksella.

Silloin kun pykälässä tarkoitettu yksityisoikeudellinen vaatimus on monimutkainen ja edellyttää laajaa todistelua, selkeän ja jäsentyneen käsittelyn turvaaminen saattaa edellyttää asian panemista vireille erillisellä haastehakemuksella.

Pykälää sovellettaisiin myös silloin, kun rikokseen perustuvaa yksityisoikeudellista vaatimusta ajaa muu kuin asianomistaja.

Silloin kun rikoksesta johtuva yksityisoikeudellinen vaatimus kohdistetaan johonkin muuhun kuin rikosasian vastaajaan tai kun vaatimus on rikoksesta välillisesti johtuva, asia on siltä osin saatettava vireille toimittamalla tuomioistuimeen haastehakemus.

4 luku. **Laillisesta tuomioistuimesta**

Lukuun ehdotetaan siirrettäviksi oikeudenkäymiskaaren 10 luvun 21—23 §:n (708/91) rikosasian laillista tuomioistuinta koskevat säännökset, jotka otettiin sanottuun lukuun rikosten yhtymistä koskevan lainsäädännön uudistamisen yhteydessä. Säännökset ehdotetaan siirrettäviksi sisäisiä viittauksia lukuunottamatta muutoin muuttamattomina.

Lukuun ehdotetaan lisäksi otettavaksi oikeudenkäymiskaaren 10 luvun 24 §:ää vastaava säännös väärää ja todistamatonta ilmiantoa koskevaa asiaa käsittelevästä tuomioistuimesta. Lukuun ehdotetaan otettavaksi myös oikeudenkäymiskaaren 10 luvun 29 §:ää vastaava säännös ylemmän tuomioistuimen mahdollisuudesta siirtää juttu toimivaltaiseen alempaan tuomioistuimeen.

Lukuun siirrettävien säännösten johdosta oikeudenkäymiskaaresta ehdotetaan kumottaviksi 10 luvun 21—24 §. Lisäksi oikeudenkäymiskaaresta ehdotetaan kumottaviksi tarpeettomina 10 luvun 25 a § (450/87), jossa viitataan pakkokeinolain oikeuspaikkaa koskeviin säännöksiin sekä 10 luvun 26 §:n viittaussäännös erityisiin virkarikosta koskeviin oikeuspaikkasäännöksiin. Oikeudenkäymiskaaren 10 lukuun ehdotettujen muutosten johdosta luvun otsake olisi muutettavissa koskemaan ainoastaan riita-asioita. Kun tällä hetkellä on valmisteilla oikeudenkäymiskaaren 10 luvun riita-asioiden oikeuspaikkaa koskevat säännökset, luontevaa on, että tuossa yhteydessä muutetaan myös luvun otsake.

1 §. Pykälä vastaa oikeudenkäymiskaaren 10 luvun 21 §:n 1—3 momenttia.

2 §. Pykälä vastaa oikeudenkäymiskaaren 10 luvun 21 §:n 4 momenttia.

3 §. Pykälä vastaa oikeudenkäymiskaaren 10 luvun 22 §:ää.

4 §. Pykälä vastaa oikeudenkäymiskaaren 10 luvun 22 a §:ää.

5 §. Pykälä vastaa oikeudenkäymiskaaren 10 luvun 22 b §:ää.

6 §. Pykälään ehdotetaan otettavaksi oikeudenkäymiskaaren 10 luvun 24 §:ää vastaava säännös väärää ja todistamatonta ilmiantoa käsittelevästä tuomioistuimesta. Pykälässä ehdotetaan, että silloin kun tuomioistuimessa on vireillä rikosasia, jonka yhteydessä nostetaan syyte väärästä ja todistamattomasta ilmiannosta, tuomioistuin voi tutkia myös viimeksi mainitun syytteen.

7 §. Pykälään ehdotetaan rikosasioita varten otettavaksi oikeudenkäymiskaaren 10 luvun 13 §:ää (1051/91) vastaava säännös siitä, että tuomioistuin pysyy toimivaltaisena, vaikka toimivallan perustaneissa olosuhteissa tapahtuu muutos sen jälkeen, kun rikosasia on tullut vireille. Silloin, kun rikosasia tulee vireille haastehakemuksen tuomioistuimeen toimittamisella, ei tuon ajankohdan jälkeen tapahtuneilla olosuhteiden muutoksilla ole enää vaikutusta tuomioistuimen toimivaltaan. Silloin kun tuomioistuin on määrännyt, että syyttäjä saa

nostaa syytteen antamalla haasteen itse, tältä kannalta ratkaiseva ajankohta on haasteen tiedoksianto.

8 §. Pykälä vastaa oikeudenkäymiskaaren 10 luvun 22 c §:n 1 ja 3 momenttia.

9 §. Pykälä vastaa oikeudenkäymiskaaren 10 luvun 22 c § 2 ja 3 momenttia.

10 §. Pykälä vastaa oikeudenkäymiskaaren 10 luvun 22 d §:ää. Pykälässä ehdotetaan alkuperäisen tarkoituksen mukaisesti viitattavaksi 22 §:n asemesta luvun 3 §:ään ja 22 e §:n asemesta luvun 11 §:ään.

11 §. Pykälä vastaa oikeudenkäymiskaaren 10 luvun 22 e §:ää. Pykälässä ehdotetaan alkuperäisen tarkoituksen mukaisesti viitattavaksi 3—5 §:ään.

12 §. Pykälä vastaa oikeudenkäymiskaaren 10 luvun 23 §:ää. Pykälässä ehdotetaan alkuperäisen tarkoituksen mukaisesti viitattavaksi luvun 1—11 §:ään.

13 §. Pykälään ehdotetaan siirrettäväksi oikeudenkäymiskaaren 25 §:stä poistettavaksi ehdotettava kunnianloukkausrikoksen oikeuspaikkaa koskeva erityissäännös. Säännökseen ehdotetaan tehtäväksi ainoastaan eräitä teknisiä tarkistuksia. Säännöksen tarpeellisuus tulee arvioitavaksi siinä yhteydessä, kun aikanaan otetaan kantaa virkarikosasioiden erityisiin oikeuspaikkaa koskeviin säännöksiin.

14 §. Pykälään ehdotetaan otettavaksi oikeudenkäymiskaaren 10 luvun 29 §:ää vastaava säännös ylemmän tuomioistuimen mahdollisuudesta siirtää rikosasia, jota ei ole käsitelty toimivaltaisessa tuomioistuimessa, toimivaltaiseen alempaan tuomioistuimeen. Oikeudenkäymiskaaren 29 § jää siis koskemaan ainoastaan riita-asioita.

5 luku. **Syytteen vireillepanosta**

Haastehakemus

1 §. Pykälään ehdotetaan otettavaksi säännökset syytteen nostamisesta ja rikosasian vireilletulosta.

Voimassa olevan lain mukaan rikosasiassa haastetta ei pyydetä tuomioistuimelta, vaan virallinen syyttäjä nostaa syytteen huolehtimalla itse haastamisesta ja asianosaisten kutsumisesta istuntoon. Pyrittäessä myös rikosasioissa keskitettyyn käsittelyyn on tärkeätä, että tuomioistuin voi alusta asti suunnitella käsittelyn ja päättää mahdollisiin valmistaviin toimenpiteisiin ryhtymisestä ennen asian käsittelyä. Tämän vuoksi pykälän *1 momentissa* ehdotetaan, että pääsäännön mukaan haastetta myös rikosasiassa on pyydettävä kirjallisella haastehakemuksella tuomioistuimelta.

Momentin mukaan pääsäännöstä on mahdollista poiketa, jos tuomioistuin katsoo aiheelliseksi määrätä, että virallinen syyttäjä saa nostaa syytteen antamalla haasteen itse ja huolehtimalla itse vastaajan kutsumisesta tuomioistuimeen. Tämä on tarkoitettu poikkeukselliseksi menettelyksi. Näin voidaan menetellä esimerkiksi suoraan esitutkinnan päätteeksi, silloin kun on kysymys vähäisestä rikoksesta, jossa epäilty on tunnustanut teon, ja kun on oletettavissa, että hänen haastamisensa ja kutsumisensa oikeudenkäyntiin myöhemmin olisi vaikeaa sen vuoksi, että hänen olinpaikkansa on tuntematon. Näin voitaisiin menetellä myös silloin, kun on olemassa vaara syyteoikeuden vanhenemisesta sen vuoksi, että haastetta ei muuten ehditä antaa ajoissa tiedoksi.

Syyttäjän on erikseen sovittava tuomioistuimen kanssa siitä, milloin hän saa antaa haasteen itse. Syyttäjä ja tuomioistuin voivat myös sopia istuntopäivästä, johon virallinen syyttäjä voi haastaa edellä selostetunlaisia rikosasioita.

Kuten voimassa olevankin lain mukaan, syytteen nostaminen edellyttää vastaajan haastamista silloinkin, kun vastaaja on vangittu. Ainoastaan silloin, kun tuomioistuin esitettävään selvitykseen ja muihin seikkoihin nähden katsoo sen soveliaaksi, virallinen syyttäjä voi ilman haastetta 18 §:n nojalla laajentaa samaa vastaajaa koskevan syytteen käsittämään muunkin kuin haastamisen yhteydessä mainitun teon.

Pykälän *2 momenttiin* ehdotetaan otettavaksi säännös rikosasian vireilletulosta. Säännös vireilletulon ajankohdasta on tärkeä sen vuoksi, että vireillä olevaa asiaa ei saa ottaa samanaikaisesti tutkittavaksi uudessa oikeudenkäynnissä eikä syytettä saa muuttaa muulla tavoin kuin ehdotuksen 18 §:ssä säädetään.

Voimassa olevan lain mukaan rikosasia tulee vireille, kun haaste annetaan tiedoksi tai kun rikokseen perustuva vaatimus tehdään tuomioistuimessa henkilökohtaisesti saapuvilla olevaa vastaan. Momentissa ehdotetaan, että rikosasia tulee vireille, kun haastehakemus saapuu kansliaan tai, jos virallinen syyttäjä antaa haasteen, kun haaste annetaan tiedoksi. Samalla tavalla kuin riita-asian käsittelyssä, myös rikosasian käsittelyssä on tärkeätä, että tuomioistuin voi

tehdä asian käsittelemiseen liittyviä ratkaisuja jo ennen haasteen tiedoksiantamista. Sen vuoksi on johdonmukaista, että asian vireilletuloajankohta on haastehakemuksen saapuminen tuomioistuimeen.

Kun tuomioistuin pääsäännön mukaan huolehtii haasteen tiedoksiantamisesta, vireilletuloajankohdan siirtyminen haastehakemuksen tuomioistuimeen toimittamiseen on tärkeätä myös sen vuoksi, että eräissä tapauksissa se turvaamistoimi tai pakkokeino, joka on määrätty ennen asian käsittelyä, raukeaa, jollei syytettä nosteta määräajassa. Siten noiden toimenpiteiden pysyvyys, tuomioistuimen huolehtiessa tiedoksiannosta, ei ole riippuvainen siitä, milloin haaste annetaan tiedoksi.

Esimerkiksi pakkokeinolain 2 luvun 6 §:n 3 momentin mukaan ennen syytteen käsittelyn alkua määrätty matkustuskielto on kumottava, jollei syytettä nosteta 60 päivän kuluessa kiellon määräämisestä. Vastaava määräaika on säädetty hukkaamiskiellon ja vakuustakavarikon osalta pakkokeinolain 3 luvun 4 §:n 2 momentissa. Takavarikon osalta saman lain 4 luvun 11 §:n 2 momentissa säädetään, että takavarikko on kumottava, jollei syytettä sen aiheuttaneesta rikoksesta nosteta neljässä kuukaudessa esineen takavarikoimisesta. Vastaavasti tullilain 56 §:n 2 momentin (1262/88) mukaan takavarikko on kumottava, jollei syytettä takavarikon aiheuttaneesta tullirikoksesta nosteta neljän kuukauden kuluessa sen toimittamisesta.

Haastehakemuksen jättäminen tuomioistuimelle ei katkaise rikoslain 8 luvussa tarkoitettua syyteoikeuden vanhentumista. Sanotun luvun 2 §:n mukaan syyteoikeuden vanhentuminen katkeaa, kun syytettävä on laillisesti kutsuttu vastaamaan tai häntä vastaan on hänen henkilökohtaisesti saapuvilla ollessaan tehty rangaistusvaatimus.

2 §. Pykälään ehdotetaan otettavaksi nimenomainen säännös siitä, että syyte voidaan nostaa ilman haastetta rikoksista, joista tuomioistuimella on oikeus tuomita rangaistus omasta aloitteestaan. Syyteoikeutta koskevan 1 luvun 1 §:n 2 momentissa on säännös tuomioistuimen mahdollisuudesta tuomita omasta aloitteestaan rangaistus oikeudenkäyntiä koskevasta rikkomuksesta.

Oikeudenkäymiskaaren 14 luvun 7 §:n nojalla tuomioistuin voi rangaista sakolla sitä, joka häiritsee käsittelyä, ei tottele tuomioistuimen antamaa kehotusta tai muutoin loukkaa tuomioistuimen arvovaltaa. Oikeudenkäymiskaaren 15 luvun 16 §:n nojalla voidaan tuomita sakkoon sellainen henkilö, "joka ottaa oikeuden edessä puhuaksensa sellaisessa asiassa, jossa hän ei ole asianomistajana eikä asianajajana, eikä virkansa puolesta kantajana ja hakijana". Sakkoon voidaan oikeudenkäymiskaaren 19 luvun 1 §:n nojalla tuomita myös se, joka "asiansa oikeudessa ollessa lähtee pois tuomarilta siihen lupaa saamatta taikka laillista valtamiestä toimittamatta". Saman luvun 2 §:ssä säädetään, että "jos jonkun on tehtävä niin tarpeellinen matka, ettei hän saata jättää sitä toistaiseksi, ja jos se on niin tärkeätä, ettei hän uskalla antaa sitä valtuusmiehen haltuun, niin ilmoittakoon sen Oikeudelle ja odottakoon lähtölupaa. Jos hän näin tekemättä matkustaa pois, niin vetäköön sakkoa ja asian käyköön niinkuin edellä on sanottu". Tässä esityksessä viimeksi mainitut 19 luvun säännökset ehdotetaan kumottaviksi. Oikeudenkäymiskaaren 29 luvussa olevien säännösten perusteella voidaan tuomita sakkorangaistus oikeudenkäynnin väärinkäyttämisestä.

Edellä selostettuja säännöksiä sovelletaan verraten harvoin ja mainittuja 15, 19 ja 29 luvun säännöksiä tuskin ollenkaan.

Lisäksi oikeudenkäymiskaaren 12 luvun 26 §:n 1 momentin (1052/91) mukaan rikosasian vastaaja on tuomittava sakkoon, jos hän on poissa rikosasian ensikäsittelystä. Vastaava säännös todistajan osalta on oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 36 §:ssä. Tässä mainitut poissaoloa koskevat säännökset ehdotetaan muutettaviksi siten, että vastaaja ja todistaja kutsutaan tuomioistuimeen sakon uhalla ja heidät tuomitaan poissaolosta asetettuun uhkasakkoon.

Kun edellä selostetut säännökset liittyvät asian käsittelyyn tai käsittelyn tehostamiseen, on tärkeätä että tuomioistuin voi soveltaa niitä omasta aloitteestaan. Kun niiden soveltaminen tulee harkittavaksi mahdollisimman pian niiden soveltamisen perusteena olevan seikan tapahduttua, on lisäksi tärkeätä, että sakkoon tuomitsemista koskeva kysymys voidaan ottaa tutkittavaksi ilman haastetta. Kysymys on yleensä niin yksinkertaisesta asiasta, että vastaajankaan oikeusturva ei edellytä ennen asian käsittelemistä tapahtuvaa erillistä haastetta.

3 §. Pykälään ehdotetaan otettavaksi säännös haastehakemuksessa ilmoitettavista seikoista. Oikeudenkäymiskaaren 11 luvun 22 §:n 2 momentin (1056/91) nojalla rikosasian haas-

teessa on ilmoitettava tuomioistuimen nimi, asianosaiset sekä vaatimus ja ne seikat, joihin vaatimus perustuu, sekä kehotettava vastaajaa saapumaan tuomioistuimen istuntoon. Lisäksi valtioneuvoston oikeuskanslerin ohjeiden mukaan haasteen yhteydessä on mahdollisuuksien mukaan annettava haastettavalle jäljennös syytekirjelmästä.

Samalla tavoin kuin riita-asioiden menettelyä uudistettaessa, edellytetään ehdotetussa säännöksessä myös rikosasioiden osalta ilmoitettavaksi nykyistä huomattavasti yksityiskohtaisemmat tiedot. Haastehakemukseen sisältyvien tietojen avulla sekä tuomioistuin että vastaaja, kun hakemus haasteen yhteydessä annetaan hänelle tiedoksi, pystyvät valmistautumaan oikeudenkäyntiin nykyistä paremmin.

Pykälän *1 momentin 1 kohdan* mukaan haastehakemuksessa on ilmoitettava vastaaja ja *2 kohdan* mukaan mahdollinen asianomistaja.

Momentin *3 kohdan* mukaan haastehakemuksessa on ilmoitettava teko, josta rangaistusta vaaditaan, tekoaika ja -paikka sekä muut tiedot, jotka tarvitaan teon kuvailemiseksi. Rikoksen yksilöintiä koskevien tietojen ilmoittaminen on tärkeätä sen vuoksi, että niiden avulla voidaan esimerkiksi arvioida, onko syytettä ehdotuksen 18 §:ssä olevan kiellon vastaisesti muutettu. Teon täsmällinen yksilöiminen haastehakemuksessa on tärkeätä myös sen vuoksi, että 11 luvun 3 §:n mukaan tuomioistuin saa tuomita vain siitä teosta, josta rangaistusta on vaadittu.

Kohdan perusteella teon kuvailemiseksi tarpeellisilla tiedoilla tarkoitetaan sellaisten seikkojen ilmoittamista, jotka ovat tarpeen syytteessä tarkoitetun rikoksen tunnusmerkistön toteutumiseksi. Tällöin ei siis riitä, että toistetaan ainoastaan tunnusmerkistötekijät, vaan haastehakemuksessa on nimenomaisesti kuvailtava teko historiallisena tapahtumain kulkuna siten, että voidaan arvioida, täyttääkö teko rikoksen tunnusmerkistön. Lisäksi tulee ilmoittaa teosta aiheutuneet seuraukset.

Jos rikoksen tunnusmerkistön täyttyminen edellyttää joidenkin erityisseikkojen, kuten vamman laadun, rikoksentekovälineen tai sen tietyn käyttötavan olemassa oloa, on ne ilmoitettava haastehakemuksessa. Teonkuvauksesta tulee myös käydä ilmi se, onko teko tehty tahallaan vai huolimattomuudesta sekä myös mahdollinen huolimattomuuden aste. Lisäksi teonkuvauksesta on tekijän osalta käytävä ilmi se, onko teko tehty esimerkiksi vahingoittamis-, surmaamis- tai hyödyn hankkimistarkoituksessa.

Teon yksilöiminen jo haastehakemuksessa edellä selostetulla tavalla on tärkeätä myös sen vuoksi, että siten oikeudenkäynnin alusta alkaen sekä tuomioistuimella että vastaajalla on riittävän yksityiskohtainen tieto siitä, mihin kaikkiin seikkoihin asian käsittelyn aikana tulee kiinnittää huomiota.

Vaikka teko on haastehakemuksessa yksilöitävä riittävän tarkasti, samalla on kuitenkin huolehdittava siitä, ettei asia tule vaikeaselkoiseksi liian seikkaperäisen selostuksen vuoksi. Haastehakemuksessa ei tulisi kuvailla tekoa sellaisten yksityiskohtien osalta, joilla ei ole merkitystä rikoksen tunnusmerkistön täyttymisen tai rangaistuksen mittaamisen kannalta.

Momentin *4 kohdan* mukaan haastehakemuksessa on ilmoitettava se rikos, johon virallinen syyttäjä katsoo vastaajan syyllistyneen. Syyttäjän ilmoituksen siitä, mihin rikokseen hän katsoo vastaajan syyllistyneen, tulee olla sopusoinnussa hänen esittämänsä teonkuvauksen kanssa. Toisin kuin edellä 3 kohdassa tarkoitetut seikat, virallisen syyttäjän 4 kohdan nojalla ilmoittama käsitys siitä, minkä rikoksen tunnusmerkistön hänen kuvailemansa teko toteuttaa, ei 11 luvun 3 §:n mukaan sido tuomioistuinta. Tuomioistuimen ja vastaajan tietoon 4 kohdan perusteella tuleva virallisen syyttäjän käsitys siitä, mihin rikokseen vastaaja on syyllistynyt, auttaa tuomioistuinta ja vastaajaa valmistautumaan oikeudenkäyntiin paremmin, kun he täsmällisesti tietävät, mihin kohtiin teonkuvauksessa virallinen syyttäjä asiaa käsiteltäessä tulee erityisesti kiinnittämään huomiota.

Momentin *5 kohdan* mukaan haastehakemuksessa on ilmoitettava vaatimus ja lainkohdat, joihin vaatimus perustuu. Säännöksen nojalla virallisen syyttäjän tulisi haastehakemuksessa ilmoittaa vaatimuksensa vastaajan tuomitsemisesta rangaistukseen syytteessä mainitusta rikoksesta. Pääsäännön mukaan virallinen syyttäjä ei olisi velvollinen ilmoittamaan, minkä lajista tai suuruista rangaistusta hän vaatii. Silloin, kun on kysymys esimerkiksi yhteisösakkoon tuomitsemisesta tai pakkolaitokseen eristämisestä, virallisen syyttäjän tulisi kuitenkin tehdä sitä koskeva nimenomainen vaatimus.

Säännöksen nojalla virallinen syyttäjä voisi ilmoittaa myös sellaista seikkaa koskevan vaa-

timuksen, josta tuomioistuimen on tuomittava omasta aloitteestaan. Syyttäjä voisi siten esittää esimerkiksi menettämisseuraamusta tai ajokieltoon määräämistä koskevan vaatimuksen.

Pääkäsittelyn keskittämistä turvaisi myös se, jos virallinen syyttäjä jo haastehakemuksessa esittäisi vaihtoehtoisen vaatimuksen sen varalta, että tuomioistuin ei katso vastaajan syyllistyneen siihen rikokseen, josta virallinen syyttäjä ensisijaisesti vaatii rangaistusta.

Lisäksi virallisen syyttäjän olisi 9 luvun 6 §:n nojalla vaadittava vastaajan velvoittamista korvaamaan valtiolle sanotussa luvussa tarkoitetut kulut.

Kohdan mukaan haastehakemuksessa on lisäksi ilmoitettava lainkohdat, joihin virallisen syyttäjän vaatimus perustuu. Vaatimuksen ja lainkohtien tulee olla sopusoinnussa virallisen syyttäjän ilmoittaman teonkuvauksen kanssa. Lainkohdan ilmoittaminen on rikosasiassa tärkeätä sen vuoksi, että teon rangaistavuus aina perustuu lakiin.

Syyttäjän käsitys tekoon sovellettavasta lainkohdasta ei 11 luvun 3 §:n nojalla kuitenkaan sido tuomioistuinta asiaa ratkaistaessa.

Momentin *6 kohtaan* ehdotetaan otettavaksi säännös, jonka mukaan haastehakemuksessa on ilmoitettava asianomistajan yksityisoikeudelliset vaatimukset, joita virallinen syyttäjä 3 luvun 9 §:n nojalla ajaa. Sanotun 9 §:n nojalla syyttäjän on vireille panemansa syyteasian yhteydessä ajettava asianomistajan rikoksesta johtuvaa yksityisoikeudellista vaatimusta rikosasian vastaajaa vastaan, jos se voi tapahtua ilman olennaista haittaa eikä vaatimus ole ilmeisen perusteeton.

Vaikka laissa ei ole nimenomaista säännöstä, tulee tuomioistuimelle tietenkin ilmoittaa vaatimusten lisäksi ne seikat, joihin vaatimus perustuu. Kun on kysymys syytteessä tarkoitettuun rikokseen välittömästi perustuvasta yksityisoikeudellisesta vaatimuksesta, esitys vaatimuksen perusteina olevista seikoista ei useinkaan ole laaja.

Myös silloin, kun vaatimuksen tueksi esitetään muuta selvitystä kuin, mitä syyttäjä syytteen selvittämiseksi on ilmoittanut esittävänsä, on sekin ilmoitettava kohdan nojalla. Sellainen selvitys voi olla esimerkiksi kustannusarvio tai lasku rikoksella aiheutetun vahingon korvaamisesta.

Asianomistajan korvausvaatimuksen ilmoittaminen jo haastehakemuksen yhteydessä samalla tavoin kuin muutkin haastehakemuksessa ilmoitettavat tiedot auttavat tuomioistuinta ja vastaajaa valmistautumaan asian käsittelemiseen. Siten se myös osaltaan turvaa pääkäsittelyn keskittämisen.

Momentin *7 kohdan* nojalla haastehakemuksessa on ilmoitettava todisteet, jotka virallinen syyttäjä aikoo esittää, sekä mitä hän kullakin todisteella aikoo näyttää toteen. Todisteella tarkoitetaan tässä kohdassa suullisen ja kirjallisen todisteen lisäksi todisteena käytettävää esinettä. Kohdan nojalla syyttäjän on ilmoitettava myös ne vastaajalle edulliset todisteet, jotka vastaaja haluaa esittää tuomioistuimessa.

Asianomistajan kuuleminen henkilökohtaisesti todistelutarkoituksessa on myös sellainen todiste, joka kohdan nojalla tulisi ilmoittaa.

Syytteen toteen näyttämiseksi tarvittava todistelu on virallisen syyttäjän tiedossa esitutkinnan perusteella jo haastehakemusta laadittaessa. Kun todisteet ilmoitetaan jo haastehakemuksessa, tuomioistuin voi suunnitella asian käsittelyn ja huolehtia todistajien kutsumisesta. Vastaavasti vastaaja pystyy valmistelemaan puolustustaan esimerkiksi omia todisteita hankkimalla.

Kohdan mukaan virallisen syyttäjän on myös ilmoitettava, mitä hän aikoo kullakin todisteella näyttää toteen (*todistusteema*). Tämä koskee sekä kirjallisia todisteita että suullista todistelua. Ilmoituksesta tulisi käydä ilmi se asian ratkaisemisen kannalta merkityksellinen seikka, joka todisteella aiotaan näyttää toteen. Riittävä ei olisi siis maininta "todistelulla aiotaan näyttää syyte toteen". Sen sijaan ilmoituksesta tulisi käydä ilmi se rikoksen tunnusmerkistön toteutumisen kannalta merkittävä seikka, jota todistelu koskee, esimerkiksi "todistaja todistaa auton nopeudesta", "todistaja todistaa vamman laadusta", "kysymyksessä on silminnäkijätodistaja" jne. Sen sijaan tässä yhteydessä ei tarkemmin selosteta todisteen sisältöä.

Koska rikosasiassa valmistelevan istunnon pitäminen tulee olemaan harvinaista, on tärkeää, että virallinen syyttäjä ilmoittaa jo haastehakemuksessa todistusteeman oikein.

Momentin *8 kohdan* mukaan haastehakemuksessa on ilmoitettava syytteen nostamisen edellytyksenä oleva pyyntö taikka määräys tai suostumus.

Pyynnöllä tässä kohdassa tarkoitetaan esimerkiksi asianomistajan syyttämispyyntöä, silloin kun se on syytteen nostamisen edellytys. Määräyksellä taas tarkoitetaan syytteen nosta-

misen edellytyksenä olevaa viranomaisen määräystä. Sellainen määräys voi olla esimerkiksi oikeusministeriön määräys painovapausrikosta koskevassa asiassa tai oikeuskanslerin rikoslain 1 luvun 5—7 §:n nojalla antama määräys. Suostumuksella tarkoitetaan esimerkiksi eduskunnan suostumusta syytteen nostamiselle kansanedustajaa vastaan.

Tuomioistuimen toimivalta käy yleensä ilmi jo niistä seikoista, jotka muuten esitetään haastehakemuksessa, esimerkiksi rikoksen tekopaikka. Jos tuomioistuimen toimivalta on riippuvainen sellaisesta seikasta, joka ei suoraan käy ilmi haastehakemuksesta, se tulisi momentin *9 kohdan* nojalla ilmoittaa. Sellainen seikka voi olla esimerkiksi ulkomailla tehdyn rikoksen osalta vastaajan tapaamispaikkakunta.

Pykälän *2 momentin* nojalla tuomioistuimen nimen lisäksi on haastehakemuksessa ilmoitettava asianosaisten nimet, ammatit ja kotipaikat, asianosaisten tai heidän laillisen edustajansa tai asiamiehensä taikka avustajansa ja todistajan tai muun kuultavan puhelinnumero sekä postiosoite, johon asiaa koskevat ilmoitukset voidaan lähettää.

Asianosaista ja todistajaa koskevien täsmällisten tietojen ilmoittaminen on tärkeätä sen vuoksi, että tuomioistuin huolehtii pääsäännön mukaan heidän kutsumisestaan tuomioistuimeen.

Puhelinnumeron ilmoittaminen edistää asian joustavaa käsittelyä. Joskus saattaa olla syytä ilmoittaa myös muita tietoja, esimerkiksi asianosaisen työpaikan osoite tai puhelinnumero, josta hänet voidaan tavoittaa.

Pykälän *3 momentin* mukaan haastehakemuksessa on ilmoitettava vapaudenmenetysaika, jos vastaaja on ollut yli vuorokauden vapautensa menettäneenä haasteessa tarkoitetun rikosasian johdosta. Vapaudenmenetysajan ilmoittaminen on tärkeätä mahdollisesta tuomittavasta rangaistuksesta rikoslain 3 luvun 11 §:n nojalla tehtävän vähennyksen laskemiseksi. Ilmoituksen tulisi sisältää tieto vapaudenmenetyksen alkamisajankohdasta ja, jos vastaaja on päästetty vapaaksi, vapauttamisajankohdasta.

Lisäksi haastehakemuksessa on momentin nojalla ilmoitettava, onko olemassa 13 §:ssä tarkoitettu syy pääkäsittelyn pitämiseen kahden viikon kuluessa syytteen vireilletulosta.

Ehdotuksen 13 §:n mukaan pääkäsittely on pidettävä kahden viikon kuluessa syytteen vireillepanosta, jos vastaaja on vangittuna, matkustuskiellossa tai virantoimituksesta pidätettynä. Jotta tuomioistuin osaa määrätä pääkäsittelyn sanotun lainkohdan edellyttämällä tavalla, tieto vastaajaan kohdistetusta pakkokeinosta tai kurinpitotoimesta on tärkeä.

Pykälän *4 momentin* nojalla virallisen syyttäjän on allekirjoitettava haastehakemuksensa.

Oikeudenkäymiskaaren 9 luvun 2 §:n 1 momentin (1052/91) nojalla haastehakemuksen yhteydessä on tuomioistuimelle annettava tiedoksiantoa varten tarvittavat jäljennökset haastehakemuksesta ja muista haastehakemuksen yhteydessä annettavista ja haasteen yhteydessä tiedoksiannettavista asiakirjoista. Säännös koskee siis myös rikosasioita. Ehdotuksen 4 §:ssä on säännös esitutkintapöytäkirjan ja kirjallisten todisteiden toimittamisesta tuomioistuimelle.

4 §. Pykälän mukaan virallisen syyttäjän on toimitettava tuomioistuimelle esitutkintapöytäkirja sekä kirjalliset todisteet, todisteena käytettävät esineet ja muut asian käsittelemistä varten tarpeelliset asiakirjat haastehakemuksen yhteydessä tai viipymättä syytteen nostamisen jälkeen.

Pääkäsittelyn suunnitteleminen on tärkeätä, jotta pääkäsittely voitaisiin toimittaa keskitetysti ja jotta asia voitaisiin ratkaista heti pääkäsittelyn päätteeksi.

Esitutkintapöytäkirjan antaminen tuomioistuimelle haastehakemuksen yhteydessä on tärkeätä sen vuoksi, että tuomioistuin voi esitutkintapöytäkirjan avulla suunnitella pääkäsittelyn toimittamisen. Pöytäkirjan avulla voi tehdä arvion siitä, kuinka laajasta asiasta on kysymys ja kuinka laajaa todistelua asiassa tullaan esittämään. Lisäksi puheenjohtaja saa siten tietoonsa, onko asiassa sellaisia oikeudellisia kysymyksiä, joihin hänen on syytä perehtyä ennen asian käsittelyä.

Pääkäsittelyn suunnitteleminen ei kuitenkaan saa johtaa siihen, että tuomari muodostaa itselleen ennakkokannan itse asiaan. Tuomarin ennakkokanta esimerkiksi syyllisyyskysymykseen helposti vääristää oikeudenkäynnin.

Tuomioistuimelle ei tulisi toimittaa sellaista aineistoa, jolla ei ole merkitystä syytteessä tarkoitetun teon kannalta. Esimerkiksi silloin kun esitutkintapöytäkirja sisältää tietoa muustakin kuin syytteessä tarkoitetusta rikoksesta, tuomioistuimelle toimitettava pöytäkirja olisi rajattava koskemaan vain asiaankuuluvia osia.

Asia ratkaistaan pääkäsittelyssä esille tulleen oikeudenkäyntiaineiston perusteella. Esitutkin-

tapöytäkirja tulee oikeudenkäyntiaineistoksi ainoastaan, jos siihen vedotaan esimerkiksi sen vuoksi, että vastaaja tai todistaja kertoo toisin kuin esitutkinnassa. Tällöinkin esitutkintapöytäkirja tulee oikeudenkäyntiaineistoksi ainoastaan siltä osin, kun siihen on nimenomaisesti vedottu.

Silloin, kun asia 8 luvun 11 ja 12 §:n nojalla käsitellään vastaajan poissaolosta huolimatta, esitutkintapöytäkirjaan merkityt lausumat tulevat oikeudenkäyntiaineistoksi pääkäsittelyssä ainoastaan siltä osin kuin ne on esitetty suullisesti pääkäsittelyssä.

Esitutkinta-aineiston lisäksi virallisen syyttäjän on toimitettava tuomioistuimelle kirjalliset todisteet ja muut asian käsittelemiseksi tarpeelliset asiakirjat. Sellaisia ovat muun muassa rikosrekisterinotteet, lääkärintodistukset ja liikennejuopumusasioissa todistus veren alkoholin määrästä.

Pykälän mukaan virallisen syyttäjän tulisi toimittaa tuomioistuimelle myös todisteena käytettävät esineet. Sellaisia voivat olla esimerkiksi rikoksentekovälineet.

Joskus tilanne voi olla sellainen, että kaikkea pykälässä tarkoitettua aineistoa ei voida toimittaa haastehakemuksen yhteydessä. Pykälän mukaan aineisto tulisi toimittaa sellaisessa tapauksessa viipymättä sen jälkeen, kun syyte on nostettu. Silloin kun virallinen syyttäjä tuomioistuimen määräyksestä antaa haasteen itse, aineisto olisi siis toimitettava viipymättä haasteen tiedoksiannon jälkeen. Ehdotuksen 20 §:n 2 momentin nojalla virallisen syyttäjän on toimitettava tuomioistuimelle viipymättä tieto myös haasteesta ja kutsusta.

Haastehakemuksen täydentäminen

5 §. Pykälä sisältää haastehakemuksen täydentämistä koskevan säännöksen. Jos haastehakemus ei täytä 3 §:ssä säädettyjä vaatimuksia, virallista syyttäjää on pykälän *1 momentin* nojalla kehotettava täydentämään haastehakemusta. Haastehakemusta ei siis saa siinä olevan puutteellisuuden vuoksi heti jättää tutkimatta. Syyttäjälle on täydentämiskehotuksen yhteydessä myös ilmoitettava, millä tavoin hakemus on puutteellinen. Täydentämiskehotus voisi koskea asian tutkimisen ja ratkaisemisen kannalta välttämättömien seikkojen lisäksi myös haastehakemukseen liittyviä muodollisia seikkoja.

Kun rikosasiassa suullinen valmistelu tulee olemaan poikkeuksellinen, tulisi haastehakemuksessa pääsäännön mukaan aina ilmoittaa ne todisteet, jotka virallinen syyttäjä aikoo esittää. Jos sellainen tieto puuttuu, virallista syyttäjää on kehotettava täydentämään hakemusta tai häneltä on tiedusteltava, mistä puute johtuu. Myös silloin, kun hakemuksesta puuttuu allekirjoitus, hakemusta on kehotettava täydentämään.

Jos kysymyksessä on vähäinen puute, jonka tuomioistuin voi itse korjata, täydennyskehotusta ei tulisi antaa. Sellainen puute voi olla esimerkiksi se, että vastaajan kaikkia etunimiä ei ole mainittu. Siten asian käsittely ei aiheetta pitkittyisi.

Kehotettaessa virallista syyttäjää täydentämään haastehakemustaan hänelle on samalla ilmoitettava määräpäivä, johon mennessä hakemusta on täydennettävä. Määräajan pituus määräytyy sen mukaan, millaisesta puutteesta on kysymys. Määräaikaa ei kuitenkaan tulisi asettaa niin pitkäksi, että asian käsittely aiheetta viivästyy.

Pykälän *2 momentin* mukaan täydentämiskehotuksen yhteydessä annettua 1 momentissa tarkoitettua määräaikaa voidaan erityisestä syystä pitentää. Sellainen syy voi olla esimerkiksi se, että virallinen syyttäjä ei hänestä riippumattomasta syystä voi määräajassa täydentää hakemusta.

Asian jättäminen tutkimatta haastetta antamatta

6 §. Pykälään ehdotetaan otettavaksi säännös asian jättämisestä tutkimatta haastetta antamatta. Pykälän mukaan asia on jätettävä tutkimatta ensinnäkin sillä perusteella, että virallinen syyttäjä ei noudata hänelle annettua kehotusta täydentää haastehakemusta. Edellytyksenä on, että hakemus on niin puutteellinen, että se ei kelpaa oikeudenkäynnin perustaksi.

Jos asianosaisten nimet on haastehakemuksessa ilmoitettu siten puutteellisesti, että ei voida saada selville, ketkä ovat asianosaisia jutussa tai jos haastehakemusta ei kehotuksesta huolimatta allekirjoiteta, kysymys on sellaisesta haastehakemuksen puutteellisuudesta, että asia on jätettävä tutkimatta. Jos sen sijaan on epäselvää, miten asianosaiset voidaan tavoittaa, ei ole kysymys sellaisesta haastehakemuksen puutteellisuudesta, että asia sillä perusteella voitaisiin jättää tutkimatta.

Käytännössä tullee olemaan hyvin harvinais-

ta, että asia tultaisiin jättämään tutkimatta puutteellisen haastehakemuksen johdosta. Näin siksi, että virallinen syyttäjä toimii virkavelvollisuuden alaisena ja hänen täytyy jo sillä perusteella toimia niin kuin laki edellyttää. Säännös ehdotetaan otettavaksi lakiin ainoastaan sen turvaamiseksi, että tuomioistuimella olisi riittävän hyvät keinot rikosasian käsittelyn johtamiseen jo alusta alkaen. Säännös turvaa siten omalta osaltaan oikeudenkäynnin keskittämisen.

Ratkaisu, jolla asia haastehakemuksen puutteellisuuden vuoksi jätettäisiin tutkimatta, ei estäisi virallista syyttäjää panemasta samaa asiaa uudelleen vireille uudella haastehakemuksella.

Pykälän mukaan asia on jätettävä tutkimatta myös silloin, kun tuomioistuin ei voi ottaa asiaa muusta syystä tutkittavaksi. Asia on jätettävä tutkimatta esimerkiksi silloin, kun asianomistaja ei ole pyytänyt syytettä nostettavaksi rikoksesta, josta virallinen syyttäjä ei ilman asianomistajan pyyntöä saa nostaa syytettä, taikka jos syytteen nostamisen edellytyksenä olevaa määräystä ei ole annettu. Sellainen määräys voi olla esimerkiksi oikeusministeriön määräys painovapausrikosta koskevassa asiassa tai oikeuskanslerin rikoslain 1 luvun 5—7 §:n nojalla antama määräys.

Silloin kun on selvää, että tuomioistuin ei saa tutkia asiaa, on tärkeätä, että asia jätetään tutkimatta haastetta antamatta. Siten tuomioistuin, virallinen syyttäjä ja muut asianosaiset säästyvät turhalta työltä, kun vastaajaa ei tarvitse haastaa eikä istuntoa tarvitse järjestää sellaisen päätöksen tekemistä varten. Pykälä voi tulla sovellettavaksi myös myöhemmin oikeudenkäynnin aikana, kun oikeudenkäynnin edellytyksen puuttuminen tulee ilmi.

Oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 5 §:ään ehdotetaan otettavaksi säännös siitä, että käräjäoikeus on päätösvaltainen tekemään ratkaisuja rikosasiassa ennen pääkäsittelyä valmistavassa käsittelyssä, kun siinä on vain puheenjohtaja. Siten puheenjohtaja voisi yksin päättää asian jättämisestä tutkimatta.

Muutosta pykälän nojalla tehtyyn päätökseen jättää asia tutkimatta, voidaan hakea hovioikeudelta valittamalla.

Esitutkinnan täydentäminen

7 §. Pykälän mukaan tuomioistuin voi kehottaa virallista syyttäjää täydentämään esitutkinnassa olevan sellaisen puutteen, jonka korjaamatta jättämisestä aiheutuisi pääkäsittelyn lykkääminen. Mahdollisuus kehottaa esitutkinnan täydentämiseen edistää pääkäsittelyn keskittämistä.

Ehdotettu mahdollisuus esitutkinnan täydentämiseen ei kuitenkaan tarkoita sitä, että tuomioistuin etukäteen arvioisi esimerkiksi sitä, onko väitetty rikos esitutkinnassa riittävästi selvitetty, vaan sitä, että esitutkinta on siten toimitettu, että pääkäsittelyä ei esitutkinnan puutteellisuuden vuoksi tarvitse lykätä.

Jos haastehakemuksessa virallisen syyttäjän tai asianomistajan puolesta esitetään sellainen vaatimus, jota ei ole käsitelty esitutkinnassa taikka vaatimuksen perusteeksi vedotaan sellaiseen seikkaan, joka ei ilmene esitutkintapöytäkirjasta, saattaa olla aiheellista kehottaa virallista syyttäjää täydentämään esitutkintaa puutteellisilta osin.

Silloin kun esimerkiksi vastaaja 17 §:n nojalla ilmoittaa sellaisen todisteen, joka ei ilmene esitutkintapöytäkirjasta, saattaa olla aiheellista, että tuomioistuin virallisen syyttäjän ja vastaajan kanssa keskusteltuaan päättää esitutkinnan laajentamisesta koskemaan myös vastaajan ilmoittamaa todistelua.

Säännös edellyttää, että tuomioistuin ilmoittaessaan syyttäjälle esitutkinnan puutteellisuudesta myös yksilöi puutteen ja antaa määräajan, jossa puute on korjattava.

Tuomioistuimen antama haaste

8 §. Pykälän *1 momentin* mukaan tuomioistuimen on viipymättä annettava haaste asiassa, jota ei 6 §:n nojalla jätetä tutkimatta.

Haasteen antaa tuomioistuimen nimissä puheenjohtaja yksin. Säännös vastaa sitä, mitä riita-asioista säädetään oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 8 §:ssä. Haasteen sisällöstä ehdotetaan säädettäväksi tarkemmin 9 §:ssä.

Pykälän *2 momenttiin* ehdotetaan otettavaksi säännös siitä, että haaste, haastehakemus ja 3 luvun 10 §:ssä tarkoitettu asianomistajan vaatimus on annettava tiedoksi vastaajalle siten kuin tiedoksiannosta oikeudenkäymiskaaren 11 luvussa säädetään.

Ne voidaan siis antaa sanotun 11 luvun 3 §:n nojalla tiedoksi postitse saantitodistusta tai vastaanottotodistusta vastaan sekä saman luvun 4 §:n nojalla niin sanottuna haastemiestie-

doksiantona. Sellainen tiedoksianto, johon ei sisälly kehotusta tai kutsua, voidaan antaa tiedoksi myös tavallisella kirjeellä.

Saman luvun 5 §:n 2 momentin mukaan, jos muun tiedoksiannettavan asiakirjan kuin haastehakemuksen, vastauksen tai kirjallisen lausuman jäljentäminen on vaikeaa tai asiakirjan laajuuden vuoksi epätarkoituksenmukaista, tuomioistuin voi päättää, että aineisto pidetään asianosaisen nähtävänä tuomioistuimen kansliassa. Ilmoitus siitä on momentin mukaan liitettävä tiedoksiannettavaan asiakirjaan.

9 §. Pykälän *1 momentin* mukaan vastaajaa haasteessa kehotetaan vastaamaan häntä vastaan esitettyihin vaatimuksiin kirjallisesti tuomioistuimen määräämässä ajassa tai suullisesti istunnossa. Vaatimuksilla tarkoitetaan sekä virallisen syyttäjän haastehakemuksessa esittämiä vaatimuksia että asianomistajan 4 luvun 10 §:n nojalla ilmoittamia vaatimuksia.

Vastaus voitaisiin pykälän nojalla kehottaa antamaan kirjallisena tuomioistuimen määräämässä ajassa taikka suullisesti valmistelun tai pääkäsittelyn istunnossa.

Silloin, kun tuomioistuimelle toimitettujen asiakirjojen perusteella on epäselvää, mikä vastaajan ennakkokanta syytteeseen on, saattaa olla hyödyllistä pääkäsittelyn keskittämisen turvaamiseksi pyytää häntä vastaamaan kirjallisesti ennen pääkäsittelyä. Niissä asioissa, jotka ovat yksinkertaisia ja selviä, vastaaja edelleen voitaisiin haastaa suoraan istuntoon, jossa hän sitten voisi antaa pykälässä tarkoitetun vastauksen.

Momentin *1 kohdan* nojalla vastaajaa kehotetaan ilmoittamaan kantansa häntä vastaan esitettyihin vaatimuksiin. Kannanotosta tulisi käydä ilmi, kiistääkö hän syytteen tai muut vaatimukset.

Momentin *2 kohdan* mukaan vastaajaa tulisi kehottaa, ilmoittamaan kantansa perustelut, jos hän kiistää syytteen tai muut vaatimukset. Sellainen perustelu voi olla esimerkiksi hätävarjelus, puuttuva tahallisuus, se, että vastaaja ei ole tehnyt väitettyä rikosta, tai syyteoikeuden vanhentuminen. Silloin, kun vastaajalta pyydetään kirjallinen vastaus, vastaajan ennakkokanta auttaa tuomioistuinta ja syyttäjää valmistautumaan pääkäsittelyyn.

Toisin kuin riita-asiassa, rikosasiassa vastaajalta ei kirjallisessa vastauksessa voida edellyttää kovin yksityiskohtaista kannanottoa ja sen perustelua. Tämä johtuu siitä, että vastaaja ei läheskään aina käytä avustajaa ja siitä, että vastaajan kannanottoa täydentäviä tietoja on yleensä saatavissa esitutkintapöytäkirjasta.

Momentin *3 kohdan* nojalla vastaajaa tulisi kehottaa myös ilmoittamaan ne todisteet, jotka hän aikoo esittää. Samalla häntä tulisi myös kehottaa ilmoittamaan, mitä hän kullakin todisteella aikoo näyttää toteen. Tältä osin viitataan soveltuvin osin siihen, mitä 3 §:n perusteluissa on todettu. Lisäksi vastaajaa tulisi kohdan nojalla kehottaa ilmoittamaan todistajan ja muun kuultavan postiosoite ja puhelinnumero.

Käsiteltävänä olevan kohdan mukaan kehotusta todisteiden ilmoittamisesta ei tarvitse antaa, jos vastaajan tunnustuksen tai muiden seikkojen perusteella voidaan olettaa, ettei todistelua tarvita. Kehotus tulisi säännöksen nojalla jättää antamatta, jos on ilmeistä, että se on tarpeeton.

Tässä yhteydessä on kiinnitettävä huomiota siihen, että rikosasian vastaajan ei tarvitse esittää selvitystä syyttömyytensä tueksi. Käytännössä kuitenkin vastaajan edun mukaista on pyrkiä horjuttamaan virallisen syyttäjän esittämän todistelun arvoa omalla vastatodistelullaan. Jos vastaaja ei ilmoita tai huomaa ilmoittaa todisteita vastauksessaan, hän ei kuitenkaan menetä oikeuttaan ilmoittaa todisteita myöhemmin esimerkiksi vasta pääkäsittelyssä.

Jos vastaaja ilmoittaa todisteet vastauksessaan, tulisi ne saattaa myös virallisen syyttäjän sekä kun on kysymys todisteesta, joka koskee asianomistajan yksin ajamaa vaatimusta, asianomistajan tietoon, jotta he voisivat valmistautua vastatodistelun esittämiseen.

Kun epäillyllä on saattanut jo esitutkinnassa olla avustaja ja kun hänelle edullinen selvitys on saatettu tutkia jo esitutkinnassa, virallisen syyttäjän on haastehakemuksessa tarvittaessa ilmoitettava myös ne todisteet, jotka ovat vastaajan kannalta edullisia. Sekin osaltaan nopeuttaa oikeudenkäynnin etenemistä, koska vastaajan ei enää tarvitse tehdä sellaista ilmoitusta.

Momentin *4 kohdan* mukaan vastaajaa on kehotettava toimittamaan tuomioistuimelle myös ne kirjalliset todisteet, joihin hän vetoaa. Silloin kun vastausta pyydetään kirjallisena, kirjallisten todisteiden saaminen ennen pääkäsittelyä edistää valmistautumista pääkäsittelyyn.

Jos vastaaja ei noudata haasteessa mainittua kehotusta, vaan ilmoittaa kantansa vaatimuksiin ja todisteet niin myöhään, että asian

käsittely joudutaan sen vuoksi peruuttamaan tai lykkäämään, vastaaja voi 9 luvun 2 §:n nojalla joutua korvaamaan käsittelyn pitkittymisestä aiheutuneet kustannukset.

Käsiteltävänä olevan momentin mukaan tuomioistuimen on asetettava kirjallisen vastauksen antamiselle määräaika. Määräaika on luonnollisesti pyrittävä asettamaan niin lyhyeksi, että käsittely ei tarpeettomasti pitkittyisi. Toisaalta tuomioistuimen on kuitenkin kussakin tapauksessa harkittava se kohtuullinen aika, jossa vastaajan voidaan edellyttää antavan vastauksensa.

Ei ole estettä menetellä myöskään siten, että samalla kun vastaaja kutsutaan pääkäsittelyyn tai suulliseen valmisteluun, häntä kehotetaan määräajassa ennen pääkäsittelyä tai valmistelua toimittamaan tuomioistuimelle momentissa tarkoitettu kirjallinen vastaus.

Pykälän *2 momentin* mukaan tuomioistuin voi kehottaessaan vastaajaa antamaan kirjallisen vastauksen, samalla määrätä, mistä kysymyksistä vastaajan on lausuttava. Yksilöity kehotus, varsinkin monimutkaisemmassa asiassa, auttaa vastaajaa ymmärtämään, mihin kysymyksiin hänen tulisi vastauksessaan kiinnittää huomiota. Yksilöity vastaus monimutkaisessa asiassa auttaa yleisluontoista vastausta paremmin valmistautumaan pääkäsittelyn toimittamiseen.

Pykälän *3 momentin* mukaan tuomioistuin voisi erityisestä syystä sallia, että vastaaja voi antaa kirjallisena pyydetyn vastauksen suullisesti tuomioistuimen kansliassa tai istuntopaikalla. Pyyntöön voidaan suostua esimerkiksi silloin, kun vastaaja ei voi antaa vastausta kirjallisena sen vuoksi, että kirjallisen vastauksen antaminen tuottaisi hänelle huomattavia vaikeuksia. Vastauksen voisi tuomioistuimen jäsenen sijasta tämän määräyksestä kirjata esimerkiksi tuomioistuimen kansliahenkilökuntaan kuuluva tai notaari. Istuntopaikalla vastaaja voisi antaa vastauksen esimerkiksi silloin, kun hän on muusta syystä istuntopaikalla tai kun hänellä on istuntopaikalle lyhyempi matka kuin tuomioistuimen kansliaan.

Valmistelun jatkaminen

10 §. Pykälään ehdotetaan otettavaksi säännös suullisen valmistelun toimittamisesta rikosasiassa.

Pykälän *1 momentin* mukaan rikosasiassa on toimitettava suullinen valmistelu, jos pääkäsittelyn keskittämisen turvaaminen sitä erityisestä syystä edellyttää. Suullisen valmistelun istunto voidaan järjestää koko asian tai jonkin yksittäisen kysymyksen käsittelemisen valmistelemista varten.

Oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 5 §:n 1 momentin 1 kohtaa ehdotetaan muutettavaksi siten, että myös rikosasian suullisessa valmistelussa käräjäoikeus on päätösvaltainen, kun siinä on vain puheenjohtaja. Päätösvaltaisuus rikosasian valmistelussa tarkoittaa lähinnä itse menettelyyn liittyvien päätösten tekemistä. Toisin kuin riita-asian valmistelussa, virallisen syyttäjän vireille paneman rikosasian valmistelussa itse pääasia voidaan ratkaista ainoastaan kahdessa tilanteessa.

Ehdotuksen 6 §:n nojalla asia voidaan jättää tutkimatta jo ennen pääkäsittelyä. Virallinen syyttäjä voi peruuttaa syytteen, kun ei ole riittäviä perusteita sille, että vastaajan voitaisiin katsoa syyllistyneen syytteessä tarkoitettuun tekoon. Tällöin syyte on vastaajan vaatimuksesta 1 luvun 15 §:n nojalla hylättävä tuomiolla, jollei asianomistaja ota syytettä ajaakseen. Jos syyte peruutetaan ennen pääkäsittelyä, syyte voidaan hylätä jo valmistavassa käsittelyssä pääkäsittelyä toimittamatta.

Toisin kuin riita-asioissa pääkäsittelyn keskittämisen turvaaminen ei rikosasioissa vaadi säännönmukaisesti järjestettävää suullisen valmistelun istuntoa. Tämä johtuu siitä, että sekä virallinen syyttäjä, vastaaja että tuomioistuin voivat haastehakemuksen ja mahdollisen kirjallisen vastauksen sekä esitutkinta-aineiston avulla muodostaa riittävän hyvän mielikuvan siitä, mistä asiassa on kysymys, ja kuinka laaja asia on.

Osassa rikosasioita suullisen valmistelun istunto saattaa kuitenkin olla paikallaan. Sellaisia asioita voivat olla esimerkiksi laajat talous-, konkurssi-, vero-, petos- ja huumausainerikokset. Sellaisissa asioissa pääkäsittelyn keskittämisen turvaaminen saattaa edellyttää kirjallista ja suullista valmistelua.

Jos edellä tarkoitetunlaisissa asioissa haastehakemuksen ja mahdollisen kirjallisen vastauksen sekä esitutkinta-aineiston jälkeen on vielä epäselvää se, mitä virallinen syyttäjä itse asiassa on vaatinut ja mitä vastaaja on vastannut ja mihin kannanotot perustuvat, epäselvyydet tulisi poistaa suullisessa valmistelussa, jotta pääkäsittely voitaisiin toimittaa keskitetysti.

Myös todistusteemat voivat tulla suullisessa

valmistelussa tarkemmin selvitetyiksi kuin haastehakemuksessa ja kirjallisessa vastauksessa. Valmistelulla voi olla se merkitys, että osa ilmoitetuista todisteista osoittautuu tarpeettomaksi ja joidenkin teemojen osalta tarvitaan esitutkinnan täydentämistä. Suullinen valmistelu voisi olla hyödyllinen myös silloin, kun vastaaja kirjallisessa vastauksessaan ilmoittaa sellaisen todisteen, joka koskee seikkaa, jota ei esitutkinnassa ole käsitelty, mutta jolla saattaa olla vaikutusta asian käsittelyssä. Näin voitaisiin helpommin selvittää se, kannattaako esitutkintaa täydentää.

Oikeudenkäymiskaaren riita-asian valmistelua koskevat säännökset edellyttävät puheenjohtajalta aktiivista oikeudenkäynnin johtamista vaatimusten ja vastauksen sekä niiden perusteiden selvittämiseksi. Rikosasioissa oikeudenkäynnin johtaminen määräytyy erilaisten perusteiden mukaan kuin riita-asioissa.

Rikosasian vastaajalla ei ole velvollisuutta huolehtia sellaisen selvityksen hankkimisesta, joka tukisi hänen syyttömyyttään, eikä vastaajalta voida edellyttää sellaisten näkökohtien esille tuomista, jotka ovat hänelle epäedullisia. Sen lisäksi virallisella syyttäjällä on virkansa puolesta velvollisuus huolehtia oikeudenkäynnin aikana siitä, että kaikki tarvittava selvitys tulee oikeudenkäynnissä esitetyksi. Edellä mainituista syistä johtuu, että tuomioistuin ei omasta aloitteestaan määrää hankittavaksi sellaista selvitystä, jota syytteen näyttäminen toteen edellyttää. Sen sijaan saattaa joskus olla välttämätöntä, että tuomioistuin hankkii selvitystä, joka johtaa syytteen hylkäämiseen.

Pääkäsittelyn keskittämisen turvaaminen saattaa joskus edellyttää myös rikosasian yhteydessä esitettävän yksityisoikeudellisen vaatimuksen käsittelemistä valmistelussa.

Erillisen suullisen valmistelun toimittaminen yksityisoikeudellisen vaatimuksen osalta ei pääsäännön mukaan ole tarkoituksenmukaista sen vuoksi, että rikosasian menettelysäännökset eivät ole tarkoituksenmukaisia sellaisen vaatimuksen käsittelyä varten. Lisäksi yksityisoikeudellinen vaatimus, joka edellyttää erillistä suullista valmistelua, yleensä on sellainen, että sen käsitteleminen yhdessä rikosasian kanssa saattaa pitkittää itse rikosasian käsittelemistä. Tästä johtuukin, että nykyistä useammin yksityisoikeudellinen vaatimus tulisi erottaa käsiteltäväksi rikosasiasta erillisenä riita-asiain käsittelystä säädetyssä järjestyksessä.

Ehdotuksen 15 §:ään sisältyy säännös asianosaisen kutsumisesta myös suullisen valmistelun istuntoon. Asianosainen määrätään 8 luvun 1 §:n 2 momentin mukaan saapumaan suulliseen valmisteluun henkilökohtaisesti sakon uhalla, jos hänen henkilökohtaisen läsnäolonsa katsotaan edistävän asian valmistelua. Saman 8 luvun 6 §:n nojalla suullinen valmistelu voidaan pitää asianosaisen poissaolosta huolimatta, jos se edistää asian valmistelua. Jos tuomioistuin pitää asianosaisen läsnäoloa suullisessa valmistelussa välttämättömänä, hänelle voidaan sanotun luvun 4—5 §:n nojalla asettaa korkeampi uhkasakko tai hänet voidaan määrätä tuotavaksi valmisteluun.

Asian laadusta riippuu se, ketä suullisen valmistelun istuntoon kannattaa kutsua. Jos valmistelussa on kysymys ainoastaan pääkäsittelyn suunnittelemisesta, usein riittää, että valmisteluun kutsutaan virallisen syyttäjän lisäksi vain vastaajan avustaja. Jos valmistelussa pyritään selvittämään, mitä asianosaiset vaativat pääkäsittelyssä ja mihin he perustavat vaatimuksensa, voi olla tarpeellista, että vastaaja kutsutaan valmisteluun henkilökohtaisesti. Jos suullisessa valmistelussa valmistellaan ainoastaan asian osaa tai jotain yksittäistä kysymystä, istuntoon kutsutaan vain ne asianosaiset, joita kysymys koskee.

Pykälän *2 momenttiin* ehdotetaan otettavaksi säännös siitä, mitä valmistelun suullisuus tarkoittaa. Momentin mukaan suullisen valmistelun istunnossa ei saa lukea eikä antaa tuomioistuimelle kirjallista lausumaa taikka muutoinkaan esittää asiaa kirjallisesti.

Pykälän *3 momenttiin* ehdotetaan otettavaksi säännös siitä, milloin valmistelun istunnossa voidaan poiketa käsittelyn suullisuudesta. Momentin mukaan asianosainen saa lukea asiakirjasta vaatimuksensa ja käyttää kirjallisia muistiinpanoja muistinsa tueksi. Lisäksi momentissa mainitut yksityiskohtaiset tiedot voidaan lukea asiakirjasta.

Pykälään sisältyvät valmistelun istunnon suullisuutta koskevat säännökset ovat samanlaiset kuin riita-asian suullisesta valmistelusta säädetään oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 20 §:ssä. Suullisuutta koskevilla säännöksillä samalla tavalla kuin riita-asioiden osalta, on tarkoitus estää se, että asianosaiset tulisivat suullisen valmistelun istuntoon lukemaan tai antamaan oikeudenkäyntikirjelmiä. Myös rikosasioissa valmistelu onnistuu parhaiten, kun asiaa käsitellään kysymys kysymykseltä kunnes

asia on siten rajattu ja todistusteemat ja todisteet ilmoitettu, että pääkäsittely voidaan toimittaa keskitetysti.

11 §. Pykälään ehdotetaan otettavaksi säännökset selvityksen hankkimisesta tai muusta valmistelevaan toimenpiteeseen ryhtymisestä päättämisestä keskitetyn pääkäsittelyn turvaamiseksi. Vastaava säännös riita-asioiden osalta on oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 25 §:ssä.

Pykälän *1 momentin* mukaan tuomioistuin voi päättää asiantuntijalausunnon hankkimisesta, todistelun vastaanottamisesta, kirjallisen todisteen tai muun käsittelyä varten tarvittavan asiakirjan esittämisestä, katselmuksen toimittamisesta tai muuhun valmistavaan toimenpiteeseen ryhtymisestä, jos sellainen toimenpide on tarpeen sen turvaamiseksi, että todisteet ovat yhdellä kertaa saatavilla. Aloite selvityksen hankkimisesta tai valmistavaan toimenpiteeseen ryhtymisestä voi tulla pykälän 2 momentin nojalla asianosaiselta. Tuomioistuin voi myös omasta aloitteestaan oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 8 §:n nojalla päättää hankittavaksi todisteita.

Tässä yhteydessä on erityisesti kiinnitettävä huomiota siihen, että momentin säännös ei tarkoita tuomioistuimen huolehtivan selvityksen hankkimisesta rikosasiassa. Säännöksen tarkoituksena on ainoastaan turvata pääkäsittelyn toimittaminen siten, että sitä ei tarvitse lykätä uuden todistelun vastaanottamiseksi. Sitä vastoin tuomioistuimen ei tule omasta aloitteestaan ryhtyä hankkimaan selvitystä syytteen tueksi. Syytteen näyttäminen toteen on virallisen syyttäjän tehtävä.

Erityisesti silloin, kun on kysymys esimerkiksi jotakin teknistä yksityiskohtaa koskevan asiantuntijalausunnon hankkimisesta, sellaisesta olisi päätettävä ennen pääkäsittelyä, jotta lausunto olisi asianosaisten käytettävissä jo ennen pääkäsittelyä ja jotta he pääkäsittelyssä voisivat esittää näkemyksensä lausunnon vaikutuksesta asian ratkaisemiseen.

Jotta asiantuntija voisi valmistella lausuntonsa ennen pääkäsittelyä, voidaan asianosaista tai muuta henkilöä kuulla tai muuta selvitystä vastaanottaa ennen pääkäsittelyä oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 48 a §:n nojalla, jos se on tarpeen sellaisen seikan selvittämiseksi, josta asiantuntijaa kuullaan. Asiantuntija toimittaisi edelleen pääsäännön mukaan lausuntonsa tuomioistuimelle kirjallisena ja suullisesti häntä kuultaisiin, jos asianosainen sitä vaatii tai jos tuomioistuin pitää asiantuntijan kuulemista tarpeellisena.

Momentin perusteella tuomioistuin voisi päättää myös kirjallisen todisteen tai muun asiakirjan hankkimisesta. Esimerkiksi sukuselvitys, rikosrekisterinote, lääkärintodistus ja mahdolliset viranomaisten lausunnot ovat sellaisia todisteita tai asiakirjoja, joiden hankkimisesta tuomioistuin voisi pykälän nojalla päättää.

Silloin kun on kysymys yhteisen vankeusrangaistuksen määräämisestä jälkikäteen rikoslain 7 luvun 6 §:n nojalla, tuomioistuimen tulisi päättää hankittavaksi aikaisemmin käsiteltyjä rikoksia koskevat tuomiolauselmat perusteluineen.

Rikosasiassa annettavaa tuomiota koskevia säännöksiä esitetään tässä ehdotuksessa muutettavaksi siten, että tuomio olisi erillinen asiakirja, jossa on selostusosa eli kertoelma, perustelut ja tuomiolauselma. Tämän vuoksi ehdotusta valmisteltaessa on lähdetty siitä, että yhteisen vankeusrangaistuksen määräämiseen jälkikäteen riittää jäljennökset tuomioista.

Muuna valmistavana toimenpiteenä voi tulla kysymykseen esimerkiksi julkisen puolustajan määrääminen, maksuttoman oikeudenkäynnin myöntäminen taikka oikeudenkäyntiavustajan tai tukihenkilön määrääminen asianomistajalle.

Momentin mukaan tehtävät päätökset ovat oikeudenkäyntiin liittyviä kysymyksiä. Silloin kun kysymys on ratkaistavana ennen pääkäsittelyä, selvityksen hankkimisesta tai valmistavaan toimenpiteeseen ryhtymisestä voi päättää käräjäoikeudessa puheenjohtaja. Jos kysymyksen ratkaiseminen edellyttää suullista käsittelyä, se voidaan toimittaa myös 10 §:ssä tarkoitetussa suullisessa valmistelussa.

Asianosaisia koskevaan 8 luvun 15 §:ään ehdotetaan otettavaksi säännös oikeudenkäyntiä koskevan kysymyksen käsittelemisestä rikosasiassa asianosaisen laiminlyönnistä tai poissaolosta huolimatta.

Pykälän *2 momenttiin* ehdotetaan otettavaksi säännös, jonka mukaan virallisen syyttäjän, asianomistajan tai vastaajan, joka haluaa ryhdyttäväksi pykälässä tarkoitettuun toimenpiteeseen, on tehtävä siitä esitys tuomioistuimelle.

Asian siirtäminen pääkäsittelyyn

12 §. Pykälään ehdotetaan otettavaksi sään-

nös siitä, milloin rikosasiassa on pidettävä pääkäsittely.

Pykälän *1 momentin* mukaan asia on määrättävä pääkäsittelyyn viipymättä, kun valmistelu on toimitettu. Tavoite toimittaa pääkäsittely rikosasiassa niin pian kuin mahdollista perustuu ensinnäkin siihen, että aineellisen totuuden selvittäminen tulee sitä vaikeammaksi, mitä pitempi aika väitetyn teon ja sen tuomioistuinkäsittelyn välillä on. Myös todistajien muistikuvat tapahtumista ovat sitä luotettavampia, mitä lyhyempi aika väitetyn rikoksen ja sen tuomioistuinkäsittelyn välillä on. Rikosasian vastaajan kannalta on tärkeätä, että hän niin pian kuin mahdollista saa varmuuden siitä, miten asia ratkaistaan. Myös yleisen lainkuuliaisuuden kannalta on hyvä, jos rangaistus tuomitaan mahdollisimman pian rikoksen jälkeen. Myös asianomistajalle aiheutuneen vahingon korvaamisen kannalta olisi eduksi, että asia käsiteltäisiin mahdollisimman pian.

Sen vuoksi olisi tärkeätä, että momentin säännöstä sovelletaan sen tarkoittamalla tavalla ja tuomioistuimille turvataan riittävät voimavarat, jotta käsittelyt eivät resurssien puutteellisuuden vuoksi aiheettomasti viivästy.

Pääkäsittelyn ajankohdasta on neuvoteltava virallisen syyttäjän ja vastaajan mahdollisen oikeudenkäyntiavustajan kanssa, koska pääkäsittelyn ajankohdan pitäisi sopia heille kaikille mahdollisimman hyvin. Pääkäsittelyn ajankohtaa määrättäessä on kiinnitettävä huomiota myös siihen, että asianosaisille jää riittävä aika valmistautua pääkäsittelyyn.

Pykälän *2 momentin* nojalla asia on määrättävä suoraan pääkäsittelyyn, jos kirjallista vastausta tai suullista valmistelua pidetään tarpeettomana. Tällöin vastaaja kutsutaan haasteessa suoraan pääkäsittelyyn.

Kirjallisen vastauksen pyytäminen tai suullisen valmistelun toimittaminen on tarkoitettu ainoastaan pääkäsittelyn keskittämisen turvaamiseksi. Useissa yksinkertaisissa tai vähäistä rikosta koskevissa asioissa, joissa vastaaja on esitutkinnassa tunnustanut teon, kirjallinen vastaus tai suullinen valmistelu ei ole tarpeellinen. Sen vuoksi on tarkoituksenmukaista kutsua vastaaja sellaisessa asiassa haasteessa suoraan pääkäsittelyyn. Siten vältetään aiheeton oikeudenkäynnin pitkittyminen. Jos on tiedossa, että vastaaja on jo kääntynyt oikeudenkäyntiavustajan puoleen, hänen kanssaan voi olla syytä epävirallisesti neuvotella siitä, miten hänen mielestään asian käsittelemisessä tulisi edetä.

13 §. Pykälän *1 momenttiin* ehdotetaan otettavaksi säännös, jonka mukaan pääkäsittely on pidettävä kahden viikon kuluessa syytteen vireilletulosta, jos alle 18-vuotias vastaaja on syytteessä rikoksesta, josta syytteessä mainittujen seikkojen vallitessa on säädetty kuutta kuukautta ankarampi vankeusrangaistus taikka jos vastaaja on vangittuna, matkustuskiellossa tai virantoimituksesta pidätettynä. Jos matkustuskiellosta, virantoimituksesta pidättämisestä ja vangitsemisesta on päätetty syytteen nostamisen jälkeen, määräaika lasketaan siitä, kun sellainen päätös on tehty.

Pakkokeinolain 1 luvun 21 §:n 1 momentin mukaan, silloin kun epäilty on vangittu, käsittelypäivää ei saa määrätä myöhemmäksi kuin on välttämätöntä esitutkinnan päättämiseksi ja syytteen valmistelemiseksi, mutta ei kuitenkaan neljää viikkoa myöhemmäksi siitä päivästä, kun tuomioistuin päättää vangitsemisesta. Sanotun 21 §:n 2 momentin mukaan tuomioistuin voi syyttäjän pyynnöstä erityisen painavasta syystä siirtää käsittelypäivää kerrallaan enintään kahdella viikolla aikaisemmin määrätystä käsittelypäivästä. Edellä mainittuja säännöksiä ehdotetaan tässä esityksessä muutettavaksi.

Lisäksi oikeudenkäymiskaaren 16 luvun voimassa olevan 4 §:n 1 momentissa on säännös rikosasian käsittelemisestä kiireellisesti, silloin kun vastaaja on vangittuna, matkustuskiellossa tai virantoimituksesta pidätettynä.

Edellä mainituissa asioissa on edelleenkin tarpeellista säilyttää asian nopean käsittelemisen turvaavat säännökset.

Kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan kansainvälisen yleissopimuksen 10 artiklan 2 b kohdan mukaan nuoren rikosasian vastaajan asia on ratkaistava mahdollisimman nopeasti. Myös New Yorkissa 20 päivänä marraskuuta 1989 tehdyn lapsen oikeuksia koskevan yleissopimuksen (SopS 59—60/91) 37 artiklan d kohdan mukaan alle 18-vuotiaalla henkilöllä on oikeus saada pikainen päätös rikosasiassa.

Tästä syystä on tärkeätä ottaa momenttiin säännös, joka turvaa myös alle 18-vuotiaan vastaajan rikosasian nopean käsittelemisen. Määräävää on siis se, minkä ikäinen vastaaja on, kun asia tulee vireille. Myös oikeudenkäynnin julkisuudesta annetun lain (56/84) 5 §:n 1 momentin nojalla oikeudenkäynnin julkisuu-

desta päätettäessä ratkaisevaa on, onko syytteessä oleva henkilö alle 18-vuotias.

Pykälän *2 momenttiin* ehdotetaan otettavaksi säännös, jonka mukaan 1 momentissa tarkoitettu määräaika voidaan määrätä kahta viikkoa pitemmäksi, jos ehdotuksen 7 tai 11 §:ssä tarkoitettu toimenpide sitä välttämättä vaatii.

Luvun 7 §:ssä on säännös esitutkinnan täydentämisestä ja 11 §:ssä asiantuntijalausunnon hankkimisesta ja muusta pykälässä tarkoitetusta valmistavasta toimenpiteestä päättämisestä. Kun noissakaan tapauksissa ei ole aiheellista aloittaa pääkäsittelyä ennen kuin keskitetyn pääkäsittelyn toimittamisen edellytykset ovat olemassa, on tärkeätä, että 1 momentissa mainittu määräaika voidaan ylittää, jos viitatuissa lainkohdissa tarkoitetut toimenpiteet sitä välttämättä vaativat. Pääkäsittelyn aloittaminen momentin mukaan saa pitkittyä ainoastaan sen verran kuin toimenpide sitä välttämättä vaatii.

Momenttiin ehdotetaan otettavaksi säännös määräajan määräämisestä pitemmäksi myös silloin, kun siihen on muu tärkeä syy. Sellainen momentissa tarkoitettu syy alle 18-vuotiaan vastaajan osalta voi olla esimerkiksi asianomistajan 3 luvun 10 §:ssä tarkoitetun vaatimuksen toimittamisen viipyminen tai muu este asian käsittelemiselle. Momentissa tarkoitettu este on myös silloin, kun syytteen nostamisen jälkeen tulee ilmi rikos, jonka vangitun vastaajan epäillään tehneen ja joka tulisi käsitellä yhdessä alkuperäisessä haastehakemuksessa mainitun rikoksen kanssa. Jotta pääkäsittely voitaisiin toimittaa keskitetysti, olisi tärkeätä, että jälkimmäisenkin rikoksen osalta voitaisiin esitutkinta saattaa loppuun ennen pääkäsittelyn aloittamista.

14 §. Pykälään ehdotetaan otettavaksi säännös pääkäsittelyn toimittamisesta oikeudenkäyntiä koskevan kysymyksen ja sellaisen asian osan käsittelemistä varten, joka voidaan ratkaista erikseen, vaikka asiaa muilta osin ei voitaisikaan vielä käsitellä pääkäsittelyssä. Erikseen ratkaistava oikeudenkäyntiin liittyvä kysymys voi olla esimerkiksi turvaamistoimesta päättäminen.

Käsiteltävänä olevan momentin nojalla pääkäsittely voidaan toimittaa myös sellaisessa erikseen käsiteltäväksi määrätyssä asiassa, joka 11 luvun 5 §:n nojalla voidaan ratkaista erikseen. Ehdotuksen 19 §:ssä on säännös yhdessä käsiteltäväksi otettujen syytteiden käsittelemisestä erikseen.

15 §. Pykälään ehdotetaan otettavaksi säännös siitä, keitä asianosaisia on kutsuttava istuntoon. Pykälässä istunnolla tarkoitetaan sekä pääkäsittelyn että valmistelun istuntoa.

Kuten 10 §:n kohdalla on todettu, suullisen valmistelun istuntoon tulee kutsua ainoastaan ne asianosaiset, joiden läsnäoloa pidetään tarpeellisena. Pääkäsittelyyn sen sijaan on kutsuttava kaikki ne asianosaiset, joiden tulee voida käyttää puhevaltaa asiassa.

Oikeudenkäymiskaaren 11 luvun muutettavaksi ehdotettavan 1 §:n 1 momentin nojalla tuomioistuin pääsäännön mukaan huolehtii kutsujen tiedoksiannosta myös rikosasiassa. Muutettavaksi ehdotettavan oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 26 §:n 3 momentin mukaan tuomioistuin pääsäännön mukaan huolehtii todistajan kutsumisesta myös rikosasian pääkäsittelyyn.

Pykälän *1 momentin* mukaan suullisen valmistelun tai pääkäsittelyn istuntoon on kutsuttava virallinen syyttäjä sekä vastaaja. Vastaaja kutsutaan tuomioistuimeen haasteessa tai erillisellä kutsulla. Säännös siitä, millä uhalla vastaaja kutsutaan saapumaan tuomioistuimeen, ehdotetaan otettavaksi 16 §:ään.

Lisäksi istuntoon on kutsuttava asianomistaja, jolla on sellaisia vaatimuksia, jotka hän on ilmoittanut itse ajavansa tai joita virallinen syyttäjä asianomistajan pyynnöstä huolimatta ei aja tai esitä. Vaatimuksella tarkoitetaan yksityisoikeudellisen vaatimuksen lisäksi myös sellaista asianomistajan rangaistusvaatimusta, jota virallinen syyttäjä ei aja. Asianomistaja kutsutaan tällöin tuomioistuimeen itse tai asiamiehen edustamana.

Jos asianomistaja on ilmoittanut ainoastaan yhtyvänsä virallisen syyttäjän rangaistusvaatimukseen, asianomistajaa ei kutsuta asianosaisena tuomioistuimeen. Sen sijaan hänet kylläkin voidaan kutsua tuomioistuimeen henkilökohtaisesti asian selvittämistä varten. Säännös tästä on 8 luvun 2 §:n 1 momentissa.

Momentin mukaan istuntoon on kutsuttava myös 2 luvun nojalla määrätty oikeudenkäyntiavustaja ja tukihenkilö.

Pykälän *2 momenttiin* ehdotetaan otettavaksi säännös niin sanotun kolmannen henkilön kutsumisesta oikeudenkäyntiin. Kolmannella henkilöllä tarkoitetaan sellaista, joka ei ole rikosasian asianosainen. Momentissa ehdotetaan, että jos rikoksesta johtuvaa yksityisoikeudellista vaatimusta ajaa muu kuin rikosasian asianomistaja tai syyttäjä, hänet on kutsuttava tuomioistuimeen. Säännöksen nojalla tuomio-

istuimeen on kutsuttava esimerkiksi vakuutusyhtiö, joka pyytää vastaajan velvoittamista suorittamaan korvausta rikoksella aiheutetusta vahingosta, jonka vakuutusyhtiö on jo korvannut vahingon kärsineelle asianomistajalle.

Säännöksen nojalla tuomioistuimeen voidaan kutsua myös sellainen henkilö, jolle rikoksesta on aiheutunut vahinkoa välillisesti. Jos syyte koskee esimerkiksi pahoinpitelyä ja teosta uhrin kaatumisen johdosta syntyy kolmannelle omaisuusvahinko, esimerkiksi ikkuna rikkoutuu, vahingoittuneen omaisuuden haltija voi rikosasian yhteydessä vaatia omaisuusvahingon korvaamista. Sellainen vahingonkorvausasia voidaan 3 luvun 1 §:n nojalla tutkia syyteasian yhteydessä.

Jos rikoksesta johtuva yksityisoikeudellinen vaatimus kohdistetaan johonkin muuhun kuin rikoksesta syytettyyn, hänetkin on momentin mukaan kutsuttava istuntoon. Säännöksen perusteella istuntoon on kutsuttava esimerkiksi työnantaja, johon vahingonkorvauslain 3 luvun mukaisen isännänvastuun perusteella kohdistetaan korvausvaatimus työntekijän rikokseksi väitetyllä teolla aiheuttamasta vahingosta. Myös sellainen vaatimus voidaan 3 luvun 1 §:n nojalla tutkia syyteasian yhteydessä.

Pykälän *3 momenttiin* ehdotetaan otettavaksi säännös siitä, mitä kutsussa on ilmoitettava. Momentin mukaan kutsussa on ilmoitettava, minä päivänä ja kellonaikana ja missä istunto pidetään. Kellonajan ilmoittamisen tarkoituksena on se, että asianosainen ei joudu odottamaan istuntopaikalla käsittelyn aloittamista. Kuten edellä on todettu, istunnon ajankohtaa määrättäessä on otettava huomioon, että asianosaisille jää riittävästi aikaa valmistautua oikeudenkäyntiin.

Kutsussa on lisäksi ilmoitettava, mikä seuraamus voi aiheutua siitä, että kutsua ei noudateta. Virallisen syyttäjän osallistuminen istuntoon on hänen virkavelvollisuutensa. Sen vuoksi hänelle ei kutsussa aseteta mitään uhkaa. Pääkäsittelyä ei saa aloittaa ja se on peruutettava sekä sille on määrättävä uusi käsittelypäivä 6 luvun 2 §:n mukaan, jos syyttäjä ei saavu istuntoon.

Se, mitä vastaajalle on ilmoitettava kutsussa tämän säännöksen perusteella määräytyy 16 §:n mukaan.

Asianomistaja, joka itse ajaa rikoksesta johtuvaa yksityisoikeudellista vaatimusta rikosasian yhteydessä, voidaan tapauksesta riippuen kutsua istuntoon itse tai asiamiehen edustamana. Jos asianomistaja on 3 luvun 10 §:n nojalla jo kirjallisesti ilmoittanut vaatimuksensa, hänelle ilmoitetaan, että hänen vaatimuksensa voidaan sanotun 10 §:n 2 momentin nojalla tutkia rikosasian yhteydessä hänen poissaolostaan huolimatta.

16 §. Pykälän *1 momenttiin* ehdotetaan otettavaksi säännös siitä, millä uhalla vastaaja kutsutaan tuomioistuimeen. Säännös koskee kutsumista sekä pääkäsittelyyn että suulliseen valmisteluun.

Voimassa olevan lain mukaan rikosasian vastaaja pääsäännön mukaan tuomitaan poissaolostaan ensikäsittelystä sakkoon ja määrätään noudettavaksi. Uhkasakkoa käytetään vasta, kun vastaaja kutsutaan jatkokäsittelyyn.

Silloin kun käytetään rangaistukseen rinnastettavaa seuraamusta, poissaoloon pitäisi rangaistuksen kaikissa asioissa ja kaikissa käsittelyvaiheissa olla samanlainen kaikkien asianosaisten osalta. Esityksessä ehdotetaan luovuttavaksi tuomitsemisesta rangaistukseen poissaolosta ja siirryttäväksi myös rikosasian vastaajan osalta uhkasakon käyttöön myös ensikäsittelyä varten toimitetun kutsun tehosteena. Vastaava muutos ehdotetaan tehtäväksi todistajan osalta oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 36 §:ään.

Uhkasakon käyttäminen on tehokkaampi kuin sakkorangaistus sen vuoksi, että sakon uhalla saapumaan kutsuttu saa täsmällisen tiedon poissaolostaan aiheutuvasta seuraamuksesta. Lisäksi uhkasakon käyttö on joustavampaa kuin sakkorangaistuksen käyttö. Uhkasakkoa asetettaessa voidaan arvioida, mikä on käsiteltävänä olevaan asiaan verrattuna riittävän voimakas uhka, että kutsuttu tulee tuomioistuimeen.

Edellä mainitusta syystä momentissa ehdotetaan, että vastaaja, jonka on oltava saapuvilla, kutsutaan istuntoon sakon uhalla. Lisäksi kutsussa on mainittava, onko hänen saavuttava henkilökohtaisesti vai voidaanko asia ratkaista, vaikka hän ei ole lainkaan edustettuna tuomioistuimessa.

Tiedoksiannosta myös rikosasioissa huolehtii pääsäännön mukaan tuomioistuin. Silloin kun tuomioistuin on määrännyt syyttäjän antamaan haasteen, tiedoksiannosta huolehtii syyttäjä. Tuomioistuin ja syyttäjä voisivat siten ehdotuksen mukaan asettaa kutsun tehosteeksi uhkasakon.

Oikeudenkäymiskaaren 12 luvun voimassa olevan 8 §:n nojalla vastaajaa ei voida tuomita

vapausrangaistukseen, ellei häntä ole asian käsittelyn aikana henkilökohtaisesti kuultu. Saman pykälän mukaan vangitun vastaajan on oltava henkilökohtaisesti tuomioistuimessa saapuvilla käsiteltäessä sitä rikosta koskevaa asiaa, jonka johdosta hänet on vangittu. Vastaaja voidaan rikosasiassa määrätä saapumaan tuomioistuimeen henkilökohtaisesti, myös silloin, kun asian selvittäminen sitä vaatii.

Vastaaja voidaan 8 luvun 11 §:n mukaan tuomita sakko- tai korkeintaan kolmen kuukauden vankeusrangaistukseen, vaikka hän ei ole istunnossa saapuvilla, jos hänen läsnäolonsa asian selvittämiseksi ei ole tarpeen. Saman luvun 12 §:n mukaan vastaaja voitaisiin tuomita korkeintaan kuuden kuukauden vankeusrangaistukseen, jos vastaaja, jonka läsnäolo asian selvittämiseksi ei ole tarpeen, on ilmoittanut suostuvansa siihen, että asia ratkaistaan hänen poissaolostaan huolimatta.

Edellä selostettujen säännösten mukaan määräytyy se, milloin vastaajalle ilmoitetaan, että hänen on saavuttava pääkäsittelyyn henkilökohtaisesti tai että asia voidaan tutkia ja ratkaista hänen poissaolostaan huolimatta.

Suullisen valmistelun istuntoon vastaajaa ei useinkaan tarvitse kutsua henkilökohtaisesti, vaan riittää, että hän on edustettuna. Tällöin hänet kutsutaan istuntoon sakon uhalla.

Pykälän *2 momenttiin* ehdotetaan otettavaksi säännös vastaajan määräämisestä tuotavaksi istuntoon, jos on ilmeistä, ettei vastaaja noudata kutsua.

Riita-asioiden osalta vastaava säännös on oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 28 §:n 3 momentissa. Sen mukaan tuomioistuin voi määrätä asianosaisen tai hänen laillisen edustajansa tuotavaksi pääkäsittelyyn, jos heidän on saavuttava henkilökohtaisesti pääkäsittelyyn ja jos heidän käyttäytymisensä nojalla voidaan päätellä, etteivät he noudata kutsua.

Todennäköistä on, että rikosasioissakin säännöstä tullaan yleisemmin soveltamaan vastaajan saamiseksi pääkäsittelyn istuntoon. Momentin sanamuodon mukaan ei ole estettä sille, että vastaaja määrätään tuotavaksi myös valmistelun istuntoon. Niin tulisi kuitenkin menetellä ainoastaan silloin, kun esimerkiksi esitutkinnan perusteella on aivan selvää, että vastaaja ei noudata hänelle annettua kutsua saapua valmisteluun. Tällainen tilanne voi olla esimerkiksi silloin, kun vastaaja on jouduttu noutamaan esitutkintaan.

17 §. Pykälään ehdotetaan otettavaksi säännös todisteen ilmoittamisesta ennen pääkäsittelyä. Vastaava säännös riita-asioiden osalta on oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 29 §:ssä.

Pykälän mukaan asianosaisen on saatettava tuomioistuimen tietoon todiste, jonka hän haluaa esittää pääkäsittelyssä ja jota hän ei ole aikaisemmin ilmoittanut. Samalla hänen on ilmoitettava, mitä hän aikoo todisteella näyttää toteen.

Pääsäännön mukaan virallisen syyttäjän tulee ilmoittaa todisteensa haastehakemuksessa ja vastaajan kirjallisessa vastauksessa. Silloin, kun aikaisemmin ilmoitettua todistajaa jostain syystä ei voida kuulla pääkäsittelyssä, kun asianosainen saa tiedon uudesta todisteesta sekä silloin, kun vastaajalta ei ole pyydetty kirjallista vastausta, voi esimerkiksi olla olemassa tilanne, jolloin uudesta todisteesta tulee voida ilmoittaa.

Jotta pääkäsittelyn lykkääminen voitaisiin välttää uuden todisteen vuoksi, asianosaisen on niin pian, kun hän tietää esittävänsä uuden todisteen, ilmoitettava siitä tuomioistuimelle. Jos asianosainen laiminlyö todisteen ilmoittamisen ennen pääkäsittelyä ja pääkäsittely joudutaan sen vuoksi lykkäämään tai peruuttamaan, asianosainen voi 9 luvun säännösten nojalla joutua korvaamaan käsittelyn pitkittymisestä aiheutuneet kustannukset.

Syytteen muuttaminen

18 §. Pykälään ehdotetaan otettavaksi säännös syytteen muuttamista koskevasta kiellosta ja poikkeamisesta sanotusta kiellosta. Voimassa olevassa laissa ei ole vastaavaa säännöstä. Käytännössäkään syytteen muuttamista koskeva kielto ei ole voimassa sen vuoksi, että oikeudenkäynnissä henkilökohtaisesti saapuvilla oleva vastaaja on velvollinen heti vastaamaan virallisen syyttäjän esittämään uuteenkin syytteeseen. Ainoastaan silloin, kun vastaaja on tuomioistuimessa asiamiehen edustamana, on syytteen muuttamista koskeva kielto ainakin periaatteessa voimassa.

Riita-asioiden osalta on kanteen muuttamisen kieltoa koskeva säännös oikeudenkäymiskaaren 14 luvun 2 §:ssä. Pykälän *1 momenttiin* ehdotettu syytteen muuttamista koskeva kielto vastaa tätä säännöstä. Pääsäännön mukaan syytettä ei oikeudenkäynnin aikana saa muuttaa. Kielto johtuu lähinnä siitä, että vastaajan on haastehakemuksen ja haasteen perusteella

saatava tietää, mistä tulevassa oikeudenkäynnissä on kysymys ja miten hänen tulee valmistautua oikeudenkäyntiin.

Momentin mukaan syyte voidaan laajentaa koskemaan saman vastaajan tekemää toista tekoa, jos tuomioistuin esitettävään selvitykseen ja muihin seikkoihin nähden katsoo sen soveliaaksi. Uutta vastaajaa vastaan tehtävä vaatimus edellyttää siis aina jutun saattamista hänen osaltaan vireille siten kuin 1 §:n 1 momentissa säädetään.

Käsiteltävänä olevan momentin mukaan virallinen syyttäjä voisi laajentaa syytteen koskemaan esimerkiksi sellaista tekoa, joka on tullut ilmi oikeudenkäynnin aikana. Esimerkiksi silloin kun vastaajan väitetään alkuperäisessä syytteessä syyllistyneen petokseen ja kun oikeudenkäynnin aikana käy ilmi, että petos on kohdistunut muihinkin kuin syytteessä mainittuihin asianomistajiin, virallinen syyttäjä voi tuomioistuimen luvalla laajentaa syytteen tarkoittamaan myös niitä petoksia, jotka ovat kohdistuneet muihin henkilöihin. Vastaavasti voidaan menetellä esimerkiksi, silloin kun vastaajan voidaan epäillä syyllistyneen muihinkin anastusrikoksiin kuin alkuperäisessä syytteessä on mainittu.

Myös esimerkiksi silloin kun oikeudenkäynnin aikana tulee ilmi rikos, jonka vastaaja tunnustaa oikeudenkäynnin aikana, voi olla tarkoituksenmukaista laajentaa syyte koskemaan myös tuota rikosta.

Edellä tarkoitettujen uusien tekojen käsitteleminen yhdessä alkuperäisessä syytteessä mainittujen tekojen kanssa voi olla tärkeätä esimerkiksi yhteisen rangaistuksen määräämistä varten.

Momentin mukaan tuomioistuin viimekädessä päättää siitä, onko syytteen laajentaminen soveliasta. Silloin kun on kysymys ainoastaan syytteen vähäisestä laajentamisesta, tuomioistuin voi helpommin sallia, että virallinen syyttäjä saa laajentaa syytteen koskemaan myös uusia tekoja. Silloin kun syytteen laajennetun osan selvittäminen edellyttäisi huomattavassa määrin uuden todistelun vastaanottamista ja sen vuoksi pääkäsittelyn keskeyttämistä ja lykkäämistä, asian käsittely onnistuu usein paremmin, kun se laajennetulta osin saatetaan vireille siten kuin 1 §:n 1 momentissa säädetään.

Jos tuomioistuin ei salli syytteen laajentamista, voidaan myöhemmin vireille tullut rikosasia 19 §:n nojalla tarvittaessa yhdistää käsiteltäväksi yhdessä aikaisemmin nostetun syytteen kanssa.

Momentissa tarkoitetun uuden vaatimuksen virallinen syyttäjä voi esittää oikeudenkäynnin aikana suullisesti tai kirjallisesti. Silloin, kun virallinen syyttäjä momentin nojalla laajentaa syytettä, uudesta vaatimuksesta on käytävä ilmi se, mitä syyttäjän 3 §:n nojalla edellytetään vaatimuksestaan haastehakemuksessa esittävän.

Vaikka lakiin ei ehdoteta otettavaksi nimenomaista säännöstä, on selvää, että ylemmässä tuomioistuimessa syytettä ei voida laajentaa koskemaan muuta tekoa.

Riita-asian kanteen muuttamisen kieltoa koskevia säännöksiä noudatetaan soveltuvin osin myös rikosasiassa ajettavan yksityisoikeudellisen vaatimuksen osalta. Niinpä asianomistaja ei oikeudenkäymiskaaren 14 luvun 2 §:n 2 momentin mukaan saa enää ylemmässä tuomioistuimessa tehdä saman pykälän 1 momentin 3 kohdassa tarkoitettua uutta vaatimusta.

Pykälän *2 momenttiin* ehdotetaan otettavaksi säännös siitä, mitä virallisen syyttäjän vaatimusten muutoksia ei pidetä pykälässä tarkoitettuna syytteen muuttamisena. Voimassa olevassa laissa ei ole rikosasioiden osalta vastaavanlaista säännöstä. Riita-asioiden osalta sellainen säännös sisältyy edellä mainitun 14 luvun 2 §:n 3 momenttiin.

Käsiteltävänä olevan 2 momentin mukaan syytteen muuttamisena ei pidetä ensinnäkään sitä, että virallinen syyttäjä rajoittaa syytettä. Esimerkkinä syytteen rajoittamisesta voidaan mainita liikenteen vaarantamista koskeva syyte, jossa syyttäjä, joka alunperin on väittänyt vastaajan ajaneen ylinopeutta ja syyllistyneen kiellettyyn ohitukseen, luopuu syytteen ajamisesta viimeksi mainituilta osin. Kun vastaaja syyttäjän rajoittaman syytteen perusteella tuomitaan rangaistukseen ylinopeudesta, häntä ei voida enää syyttää uudelleen kielletystä ohituksesta.

Momentissa tarkoitetusta syytteen rajoittamisesta on erotettava 1 luvun 12 §:n säännös syytteen peruuttamisesta. Viimeksi mainitun säännöksen perusteella virallinen syyttäjä voi peruuttaa syytteen, jos vastaaja ei sitä vastusta. Vastaajan vastustaessa asia on ratkaistava tuomiolla, jolloin syyte saatetaan hylätä.

Syytteen muuttamisena ei momentin mukaan pidetä myöskään sitä, että virallinen syyttäjä ilmoittaa toisen lainkohdan kuin haastehake-

muksessa taikka vetoaa uuteen seikkaan syytteen tueksi. Uuteen lainkohtaan tai seikkaan vetoamisen mahdollisuus koko oikeudenkäynnin ajan on tärkeätä sen vuoksi, että asian tultua ratkaistuksi uutta syytettä uuden seikan toteamiseksi ei voida enää nostaa.

Jos esimerkiksi varkautta koskevan teon osalta tulee syytteen nostamisen jälkeen ilmi jokin sellainen seikka, jonka perusteella varkaudesta alunperin syytetty vastaaja olisi tuomittava törkeästä varkaudesta, on aiheellista, että syytettä saadaan täydentää sellaisen seikan osalta.

Esimerkein ei voida tyhjentävästi valaista sitä, milloin teko uusien seikkojen esittämisen perusteella muuttuu 1 momentissa tarkoitetuksi toiseksi teoksi. Oikeuskäytännön varaan tulee jäämään se, milloin uuteen seikkaan vetoaminen edellyttää 1 momentissa tarkoitettua tuomioistuimen lupaa ja milloin sellaiseen seikkaan voidaan vedota ilman lupaa.

Vaikka lakiin ei ehdoteta otettavaksi nimenomaista säännöstä, on selvää, että syytettä voidaan myös muutoksenhaussa tarkistaa nojautumalla tässä momentissa tarkoitettuihin uusiin lainkohtiin ja seikkoihin.

Syytteiden käsitteleminen yhdessä

19 §. Pykälään ehdotetaan siirrettäväksi oikeudenkäymiskaaren 14 luvun 7 a §:n (708/91) säännös yhdessä käsiteltävistä rikosasioista.

Pykälän *1 momentin* mukaan saman vastaajan tekemiä eri rikoksia tai eri vastaajien tekemää samaa rikosta koskevat syytteet on käsiteltävä yhdessä, jollei niiden käsittelemistä erikseen pidetä soveliaampana. Sama koskee myös eri vastaajien tekemiä eri rikoksia, jos syytteiden yhteinen käsittely on eduksi asian selvittämiselle.

Pykälän voimassa olevan *2 momentin* mukaan yhdessä käsiteltäväksi otetut eri syytteet saadaan myöhemmin erottaa. Samaa vastaajaa tai samaa rikosta koskevat syytteet saadaan kuitenkin erottaa vain erityisestä syystä.

Momentin viimeistä virkettä ehdotetaan muutettavaksi siten, että samaa vastaajaa koskevat syytteet saadaan erottaa vain, jos se on asian käsittelyn kannalta perusteltua. Voimassa olevan momentin melko ehdoton säännös saattaa johtaa siihen, että samassa jutussa on useita vastaajia, joiden yhteiset rikokset ovat kokonaisuuden kannalta varsin vähäisiä. Jotta tuomioistuimella olisi mahdollisuus käsitellä asia selkeinä kokonaisuuksina, ehdotettu muutos on välttämätön toteuttaa. Muutos turvaa myös pääkäsittelyn keskittämistä.

Syyttäjän antama haaste

20 §. Pykälään ehdotetaan otettavaksi säännös siitä, mitä haasteen, jonka virallinen syyttäjä antaa 1 §:n nojalla, tulee sisältää.

Pykälän *1 momentin* mukaan syyttäjän on allekirjoitettava haaste, jossa on ilmoitettava vastaavat tiedot kuin, mitkä 3 §:n nojalla haastehakemuksessa on ilmoitettava. Momentin mukaan vastaajaa on kehotettava vastaamaan siten kuin 9 §:ssä säädetään.

Pykälän *2 momentin* mukaan virallinen syyttäjä huolehtii antamansa haasteen ja siihen liitettyjen asiakirjojen tiedoksiantamisesta sekä 15 §:ssä tarkoitettujen asianosaisten sekä mahdollisten todistajien kutsujen tiedoksiannosta siten kuin oikeudenkäymiskaaren 11 luvussa säädetään. Sanotun luvun muutettavaksi ehdotettavan 3 ja 4 §:n mukaan myös silloin, kun virallinen syyttäjä huolehtii tiedoksiannosta, tiedoksianto toimitetaan lähettämällä asiakirja asianomaiselle postitse saantitodistusta vastaan, virkakirjeellä vastaanottotodistusta vastaan taikka niin sanottuna haastemiestiedoksiantona.

Momenttiin ehdotetun säännöksen mukaan tieto tiedoksiannetusta haasteesta ja kutsusta on viipymättä toimitettava tuomioistuimelle. Tuomioistuimen on tärkeätä jo etukäteen tietää, voidaanko pääkäsittely toimittaa suunnitelman mukaisesti.

Jos tuomioistuin sen jälkeen, kun virallinen syyttäjä on toimittanut sille asiaan liittyvät asiakirjat, havaitsee, että asiassa ennen pääkäsittelyä on toimitettava esimerkiksi suullinen valmistelu tai hankittava asiantuntijan lausunto, tuomioistuin voi peruuttaa pääkäsittelyn ja määrätä sille uuden ajankohdan.

Myös silloin, kun virallinen syyttäjä antaa haasteen, sovelletaan esimerkiksi luvun 8 ja 16 §:n säännöksiä. Silloin kun virallinen syyttäjä antaa haasteen, hän asettaa 16 §:n 1 momentissa tarkoitetun uhkasakon.

6 luku. **Pääkäsittelystä**

1 §. Pykälään ehdotetaan otettavaksi sään-

nös, jonka mukaan tuomioistuimen on pääkäsittelyä aloitettaessa selvitettävä, voidaanko asia ottaa lopullisesti käsiteltäväksi. Riita-asioiden osalta vastaava säännös on oikeudenkäymiskaaren 6 luvun 6 §:n 1 momentissa (1052/91).

Säännöksen tarkoitus on turvata keskitetyn pääkäsittelyn toteuttaminen. Käytännössä säännös tarkoittaa sitä, että ennen kuin tuomioistuin aloittaa pääkäsittelyn, asianosaiset, todistajat ja muut, joiden on oltava saapuvilla, kutsutaan istuntohuoneeseen sen selvittämiseksi, ovatko he saapuvilla ja voidaanko asia käsitellä.

2 §. Luvun 1 §:n mukaan tuomioistuimen on varmistauduttava ennen pääkäsittelyn aloittamista, onko asian käsittelemiselle jokin tässä pykälässä tarkoitettu este. Pääsäännön mukaan sellaisen esteen ilmetessä pääkäsittely on peruutettava ja sille on määrättävä uusi päivä.

Pykälän *1 kohdan* mukaan pääkäsittely on peruutettava, jos syyttäjä on jäänyt pois.

Oikeudenkäymiskaaren 12 luvun 24 §:n (1052/91) mukaan asia lykätään, jos virallinen syyttäjä on poissa rikosasian ensikäsittelystä, kun syyttäjän virkansa puolesta on oltava saapuvilla tai hänen läsnäolonsa muutoin on tarpeen, eikä syyttäjälle saada sijaista samaan oikeudenkäyntitilaisuuteen. Pykälän 1 kohtaan otettavaksi ehdotetun säännöksen johdosta 24 §:n säännös ehdotetaan kumottavaksi.

Pykälän *2 kohdan* mukaan pääkäsittely on peruutettava, jos vastaaja on jäänyt pois, eikä asia ole sellainen, että se voidaan ratkaista tästä huolimatta. Jos vastaaja on pois tai käyttää asiamiestä silloin, kun hänet on määrätty saapumaan henkilökohtaisesti, vastaaja tuomitaan 8 luvun 5 §:n ja 8 §:n 2 momentin nojalla asetettuun uhkasakkoon ja hänelle asetetaan korkeampi uhkasakko tai hänet määrätään tuotavaksi, joko samaan tai myöhempään käsittelyyn. Jos pidetään todennäköisenä, että vastaajaa ei saada tuoduksi samaan käsittelyyn, pääkäsittely on pykälän nojalla peruutettava ja sille on määrättävä uusi käsittelypäivä.

Vastaajan läsnäolo pääkäsittelyssä ei kuitenkaan aina ole välttämätön. Asia voidaan 8 luvun 11 ja 12 §:n nojalla tutkia ja ratkaista vastaajan poissaolosta huolimatta, jos hänen läsnäolonsa asian selvittämiseksi ei ole tarpeen. Tällöin voidaan 11 §:n nojalla rangaistukseksi tuomita sakkorangaistus tai korkeintaan kolmen kuukauden vankeusrangaistus. Edellytyksenä tietenkin on, että vastaajalle on ilmoitettu, että asia voidaan tutkia hänen poissaolostaan huolimatta. Saman luvun 12 §:n mukaan vastaaja voidaan tuomita suostumuksensa perusteella korkeintaan kuuden kuukauden vankeusrangaistukseen.

Silloin, kun vastaajan poissaolon tiedetään johtuvan laillisesta esteestä, asia on oikeudenkäymiskaaren 12 luvun 30 §:n (1052/91) mukaan lykättävä. Säännöstä ehdotetaan tässä esityksessä muutettavaksi siten, että lykkäämisen asemesta asian käsittely on peruutettava.

Silloin kun pääkäsittelyn peruuttamisesta vastaajan poissaolon johdosta aiheutuu vastaajan vastapuolelle kustannuksia, on vastaajan 9 luvun 2 §:n nojalla korvattava nuo kustannukset taikka hänelle 8 luvun nojalla tulevaa korvausta voidaan vastaavalla määrällä alentaa.

Pykälän *3 kohdan* mukaan pääkäsittelyä ei saa aloittaa ja se on peruutettava myös silloin, kun avustaja, joka vastaajalle on määrätty, ei ole saapuvilla eikä häntä saada heti paikalle eikä vastaajalle saada uutta avustajaa, joka voisi heti ryhtyä hoitamaan tehtäväänsä.

Maksuttomasta oikeudenkäynnistä annetun lain 10 §:n mukaan vastaajalle on määrättävä avustaja, jos hän ei kykene ilman avustajaa asianmukaisesti valvomaan etuaan ja oikeuttaan asiassa. Vastaaja on voinut hankkia itselleen avustajan myös omasta aloitteestaan.

Jotta pääkäsittelyä ei tarvitsisi peruuttaa, tulisi avustajan määrääminen ottaa esille valmistelevana toimenpiteenä jo ennen pääkäsittelyä.

Silloin, kun alkuperäinen avustaja ei ole saapuvilla, pääkäsittelyä ei tarvitse peruuttaa, jos saatavilla on joku muu puolustaja tai avustaja, joka voi välittömästi ryhtyä hoitamaan tehtävää. Edellytyksenä on, että vastaaja suostuu tai hänen voidaan kohtuudella edellyttää suostuvan avustajan vaihdokseen. Asian on myös oltava laadultaan sellainen, että uusi avustaja suoriutuu tehtävästään, johon hän välittömästi ryhtyy. Uudelle avustajalle tulee varata sellainen aika asiaan perehtymiseen ja keskusteluun vastaajan kanssa, että hänellä on yhtä hyvät mahdollisuudet selviytyä avustamisesta kuin alkuperäisellä avustajalla. Jos avustuksen valmisteleminen ei ole välittömästi mahdollista, pääkäsittely on peruutettava ja sille on määrättävä uusi käsittelypäivä.

Pykälän *4 kohdan* mukaan pääkäsittelyä ei saa aloittaa ja se on peruutettava myös silloin,

kun asianomistaja, jota pitäisi kuulla henkilökohtaisesti, taikka todistaja tai asiantuntija on jäänyt pois.

Vastaavansisältöinen säännös riita-asioiden osalta on oikeudenkäymiskaaren 6 luvun 6 §:n 2 momentin 2 kohdassa.

Jos kohdassa tarkoitettu henkilö, jonka kuulemista edelleen pidetään tarpeellisena, on jäänyt pois, hänet tuomitaan poissaolon varalta asetettuun uhkasakkoon ja hänet joko velvoitetaan korkeamman sakon uhalla saapumaan tai hänet määrätään tuotavaksi myöhemmin pidettäväksi määrättävään pääkäsittelyyn. Jos hänet saadaan tuoduksi samaan oikeudenkäyntitilaisuuteen tai jos hänen kuulemisensa asiassa raukeaa, asetettua uhkasakkoa ei tuomita eikä pääkäsittelyä peruuteta.

Käsiteltävänä olevassa kohdassa on kysymys ainoastaan sellaisen asianomistajan poissaolosta, joka on kutsuttu tuomioistuimeen henkilökohtaisesti asian selvittämiseksi.

Asianomistajalle varataan 3 luvun 10 §:n mukaan tilaisuus esittää yksityisoikeudellinen vaatimus toimittamalla tuomioistuimeen kirjallisena vaatimuksensa ja sen perusteet. Samalla hänelle ilmoitetaan, että hänen vaatimuksensa voidaan myöhemmin esitettyinä rikosasian yhteydessä jättää tutkimatta, jos hän ei toimita tietoa vaatimuksistaan. Saman 10 §:n 2 momentin mukaan asianomistajan toimittama kirjallinen vaatimus voidaan tutkia rikosasian yhteydessä hänen poissaolostaan huolimatta.

Jos tuomioistuin katsoo, ettei yksityisoikeudellista vaatimusta ole tarkoituksenmukaista käsitellä asianomistajan poissaollessa, tuomioistuin voi 3 luvun 3 §:n nojalla erottaa sen käsiteltäväksi erikseen riita-asian käsittelemisestä säädetyssä järjestyksessä.

Pykälän *5 kohdan* mukaan pääkäsittelyä ei saa aloittaa ja se on peruutettava, jos asianosainen haluaa esittää uuden tärkeän seikan tai uuden todisteen, johon vastapuolen on saatava perehtyä.

Syyttäjän on 5 luvun 3 §:n nojalla haastehakemuksessa ja asianomistajan 3 luvun 10 §:n mukaan kirjallisessa vaatimuksessa ilmoitettava ennen pääkäsittelyä vaatimusten ja niiden perusteiden lisäksi, mitä todisteita he tulevat esittämään ja mitä he kullakin todisteella aikovat näyttää toteen. Vastaajaa voidaan 5 luvun 9 §:n nojalla kehottaa ilmoittamaan ennen pääkäsittelyä tuomioistuimelle kantansa syytteeseen ja, mitä todisteita hän aikoo pääkäsittelyssä esittää. Lisäksi saman luvun 17 §:n nojalla asianosaisen, joka tahtoo pääkäsittelyssä esittää todisteen, jota hän ei ole aikaisemmin ilmoittanut, on ilmoitettava siitä viipymättä ennen pääkäsittelyä tuomioistuimelle.

Siten ainoastaan poikkeustilanteessa voi käydä niin, että asianosainen pääkäsittelyä aloitettaessa ilmoittaa uuden tärkeän seikan tai todisteen. Niin voi käydä esimerkiksi silloin, kun vastaaja kääntyy oikeudenkäyntiavustajan puoleen vasta välittömästi ennen pääkäsittelyä. Tällöin hän voi huomata itselleen edullisen seikan tai todisteen niin myöhään, että hän voi ilmoittaa sen vasta pääkäsittelyn alussa.

Kohdassa tarkoitettu tilanne voi syntyä myös silloin, kun syyttäjä 5 luvun 18 §:n nojalla laajentaa syytettä oikeudenkäynnin alussa. Silloin hänellä voi olla tarvetta myös esittää sellainen uusi tärkeä seikka tai selvitys, johon vastapuolen on saatava ennen käsittelyä perehtyä. Mainitun pykälän mukaan tuomioistuimen on harkittava, onko syytteen laajentaminen mahdollista, vaikka se aiheuttaa pääkäsittelyn peruuttamisen, vai tuleeko syyttäjän panna rikosasia syytteen laajennetulta osalta vireille uudella haastehakemuksella.

Toisin kuin riita-asiassa, rikosasiassa asian lopputulokseen vaikuttava todiste on otettava aina vastaan, vaikka sitä ei olisikaan vaaditulla tavalla ilmoitettu etukäteen.

Asianosaisen pääkäsittelyn siirtymisen aiheuttavasta menettelystä voi olla seurauksena velvollisuus korvata käsittelyn pitkittymisestä aiheutuneet kulut 9 luvun säännösten nojalla.

Pykälän *6 kohdan* nojalla pääkäsittelyä ei saa aloittaa ja se on peruutettava, jos asian ottamiselle lopullisesti käsiteltäväksi on muu este. Kohdassa tarkoitettu este voi olla esimerkiksi se, että haastetta tai kutsua pääkäsittelyyn ei ole saatu annettua tiedoksi. Jos kohdassa tarkoitettu este on tiedossa jo ennen pääkäsittelyä, käsittelyn peruuttamisesta tulisi ilmoittaa muille kutsutuille etukäteen, jotta he eivät turhaan tulisi pääkäsittelyyn.

Pykälän mukaan pääkäsittelylle on määrättävä uusi käsittelypäivä, kun pääkäsittely peruutetaan. Siitä huolimatta, että lakiin ei ehdoteta otettavaksi nimenomaista säännöstä, asia tulisi ottaa peruutuksen jälkeen käsiteltäväksi niin pian kuin mahdollista pääkäsittelyn peruuttamisen syynä olleen esteen lakattua. Usein uusi käsittelypäivä voitaneen määrätä pääkäsittelyn peruuttamisen yhteydessä. Joskus voi

käydä niin, että uudesta käsittelypäivästä voidaan ilmoittaa vasta erikseen myöhemmin.

Lakiin ei ehdoteta otettavaksi nimenomaista säännöstä siitä, milloin asia on otettava peruuttamisen jälkeen uudelleen käsiteltäväksi, jos vastaaja on vangittu. Tällöin tulee sovellettavaksi 5 luvun 13 §, jonka mukaan pääkäsittely on pidettävä kahden viikon kuluessa syytteen vireilletulosta, jollei määräaikaa saman pykälän 2 momentin nojalla ole määrätty pitemmäksi.

Jos uusi käsittelypäivä määrätään samalla, kun pääkäsittely peruutetaan, saapuvilla oleville ilmoitetaan uusi käsittelypäivä ja heidät kutsutaan pääkäsittelyyn. Muussa tapauksessa käsittelypäivä ja kutsu on ilmoitettava erikseen.

Kuten edellä on todettu, asianosainen, joka on kutsuttu pääkäsittelyyn henkilökohtaisesti sakon uhalla, tai todistaja voidaan määrätä tuotavaksi uuteen pääkäsittelyyn, jos he ovat jääneet saapumatta peruutettuun pääkäsittelyyn.

3 §. Pykälään ehdotetaan otettavaksi säännös siitä, milloin asian käsittely voidaan aloittaa 2 §:n 4—6 kohdassa tarkoitetusta esteestä huolimatta.

Pykälän mukaan pääkäsittely voidaan aloittaa, vaikka asianomistaja, jota pitäisi kuulla henkilökohtaisesti taikka todistaja tai asiantuntija on jäänyt pois. Samoin voidaan menetellä silloin, kun asianosainen haluaa esittää uuden tärkeän seikan tai uuden todisteen, johon vastapuolen on saatava perehtyä tai asian ottamiselle lopullisesti käsiteltäväksi on jokin muu este.

Pääkäsittelyn aloittaminen esteestä huolimatta on mahdollista silloin, kun este saadaan korjattua ilman, että käsittelyä tarvitsee lykätä. Ehdotuksen 9 §:n mukaan pääkäsittely, jota asian laajuuden vuoksi ei voida toimittaa yhden päivän kuluessa, saadaan keskeyttää. Asian käsittelyä on kuitenkin jatkettava perättäisinä päivinä tai jos se ei ole mahdollista vähintään kolmena arkipäivänä viikossa. Jos on oletettavissa, että este saadaan poistetuksi keskeytyksen jälkeen pidettävässä myöhemmässä istunnossa, pääkäsittely voitaisiin käsiteltävänä olevan pykälän mukaan esteestä huolimatta aloittaa.

Pykälän mukaan pääkäsittely saadaan 2 §:n 4—6 kohdissa tarkoitetusta esteestä huolimatta aloittaa myös silloin, kun on aihetta olettaa, että vaikka käsittely joudutaan lykkäämään, asiassa ei 11 §:ssä mainitusta syystä tarvitse toimittaa uutta pääkäsittelyä.

Ehdotuksen 11 §:n mukaan lykätyssä asiassa ei tarvitse toimittaa uutta pääkäsittelyä, jos pääkäsittely ei ole lykättynä yhteensä yli 14 päivää tai jos asian käsittely on ollut lykättynä enemmän kuin sanotut 14 päivää, jos sitä asian laadun perusteella pidetään erityisestä syystä tarpeettomana ja jos pääkäsittelyn yhtäjaksoisuuden voidaan katsoa toteutuvan.

Käsiteltävänä olevan pykälän mukaan edellytetään lisäksi, että lykkäämisestä ei aiheudu haittaa asian käsittelemiselle. Tällä tarkoitetaan lähinnä haittaa, joka aiheutuu siitä, että käsittelyn keskittäminen ja siten mahdollisimman hyvän edellytyksen aikaansaaminen asian ratkaisemiselle ei lykkäyksen johdosta toteudu riittävän hyvin. Näin voi olla esimerkiksi silloin, kun on kysymys vastakkaisen todistelun vastaanottamisesta. Luotettavimman mielikuvan sellaisesta todistelusta voi muodostaa, jos todisteet otetaan vastaan samassa istunnossa.

Silloin, kun pykälässä tarkoitettu este koskee ainoastaan jotain syytteessä tarkoitetuista rikoksista tai rikosasian yhteydessä käsiteltävää yksityisoikeudellista vaatimusta, asia voidaan tutkia siltä osin, jota este ei koske, ja käsitellä muilta osin esteen poistuttua lykkäyksen jälkeen.

Jos lykkäämisestä katsotaan aiheutuvan haittaa asian käsittelemiselle, pääkäsittely on peruutettava, kunnes asian käsittelemisen edellytykset ovat yhdellä kertaa olemassa.

Silloin, kun on kysymys 2 §:n 1—3 kohdassa tarkoitetusta esteestä, pääkäsittely on aina peruutettava. Tämä johtuu siitä, että rikosasiaa ei voida käsitellä syyttäjän ja silloin, kun on kysymys muusta kuin 8 luvun 11 tai 12 §:ssä tarkoitetusta rikosasiasta, vastaajan poissaollessa. Silloin, kun vastaajan katsotaan tarvitsevan avustajaa, ei asian käsitteleminen ilman häntä ole tarkoituksenmukaista.

4 §. Pykälään ehdotetaan otettavaksi säännökset siitä, millä edellytyksillä suullista todistelua voidaan ottaa vastaan, vaikka pääkäsittely peruutetaan.

Vastaavanlainen säännös riita-asioiden osalta on oikeudenkäymiskaaren 6 luvun 8 §:ssä.

Todistelun vastaanottaminen keskitetysti pääkäsittelyssä perustuu siihen, että tuomioistuimella on parhaat mahdollisuudet arvioida eri todisteiden merkitystä silloin, kun todistelu otetaan vastaan välittömästi ja yhtäjaksoisessa

menettelyssä. Puheena oleva pykälä onkin poikkeus todistelun välittömyyttä koskevasta pääsäännöstä.

Pykälän 1 momentin *1 kohdan* mukaan suullista todistelua voidaan pääkäsittelyn peruuttamisesta huolimatta ottaa vastaan, ensinnäkin, jos voidaan olettaa, että todistelua ei tarvitse esittää uudelleen pääkäsittelyssä. Tilanne, jolloin todistajaa ilmeisestikään ei tarvitsisi kuulla pääkäsittelyssä, on esimerkiksi silloin, kun todistelua poikkeuksellisesti otetaan vastaan, jotta voitaisiin päättää turvaamistoimenpiteestä.

Momentin 1 kohdan mukaan toinen peruste sille, että suullista todistelua voidaan ottaa vastaan pääkäsittelyn peruuttamisesta huolimatta on se, että todistelua ei voida ottaa vastaan uudelleen pääkäsittelyssä. Tällainen tilanne voi olla esimerkiksi silloin, kun todistajaa ulkomailla oleskelun taikka sairauden vuoksi ei voitaisi kuulla pääkäsittelyssä.

Momentin *2 kohdan* mukaan suullista todistelua voitaisiin ottaa vastaan myös silloin, kun kuultavalle saapumisesta uudelleen pääkäsittelyyn aiheutuisi todistelun merkitys huomioon ottaen kohtuuttomia kustannuksia tai kohtuutonta haittaa. Esimerkiksi silloin kun on kysymys jostain asiaan liittyvästä pikemminkin teknisenä pidettävästä yksityiskohdasta ja todistaja on tullut etäältä, voitaneen menetellä käsiteltävässä kohdassa tarkoitetulla tavalla.

Sitä vastoin silloin, kun on kysymys asian ratkaisemisen kannalta keskeisestä todisteesta ja on varsin todennäköistä, että todistelu joudutaan ottamaan uudelleen vastaan pääkäsittelyssä, todistelua ei käsiteltävänä olevan kohdan nojalla oteta vastaan.

Kustannusten kohtuuttomuutta tulee arvioida myös sillä perusteella, mikä merkitys todistelun välittömyydellä ja siten saavutettavalla luotettavammalla todisteiden harkinnalla on siinä kysymyksessä, josta todistajaa on tarkoitus kuulla.

Kustannusten lisäksi on momentin mukaan otettava huomioon myös todistajalle aiheutuva haitta peruutuksen jälkeen pidettävään pääkäsittelyyn saapumisesta. Esimerkiksi todistajan heikko terveydentila tai tärkeä työtehtävä voi olla sellainen kohdassa tarkoitettu haitta.

Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun muutettavaksi ehdotetun 8 e §:n mukaan muussa käsittelyssä kuin pääkäsittelyssä vastaanotettu todistelu on myös rikosasian pääkäsittelyssä otettava vastaan uudelleen siltä osin kuin sillä on merkitystä asiassa eikä todistelun vastaanottamiselle uudelleen olekaan olemassa ajateltua estettä. Esimerkiksi silloin, kun todistajan sairaus ei muodostakaan ajateltua estettä, todistajaa on pääkäsittelyssä kuultava uudelleen, vaikka häntä onkin jo kuultu pääkäsittelyä peruutettaessa.

Harkittaessa todistajan kuulemista on siten muistettava, ettei nyt käsiteltävänä olevan säännöksen soveltamisesta ole hyötyä, jos tuomioistuin sanotun 17 luvun 8 e §:n perusteella arvioi, että henkilöä joudutaan kuulemaan uudelleen pääkäsittelyssä. Tällöin suullista todistelua ei lainkohdan perusteella tule ottaa vastaan, jos pääkäsittely peruutetaan.

Tässä yhteydessä on lisäksi kiinnitettävä huomiota oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 9 §:n 2 momentin (1052/91) säännökseen. Momentin mukaan rikosasiassa todiste voidaan ottaa vastaan vastaajan esteettömästä poissaolosta huolimatta ainoastaan, jos tuomioistuin harkitsee sen soveliaaksi. Säännös ehdotetaan siirrettäväksi sanotun 9 §:n 1 momenttiin. Saman pykälän 2 momentti ehdotetaan muutettavaksi siten, että myös rikosasiassa todiste, joka on otettu vastaan asianosaisen poissaollessa, on asianosaisen saapuvilla ollessa otettava vastaan uudelleen, jollei sen vastaanottamiselle ole estettä. Jos todistetta ei oteta vastaan uudelleen, tuomioistuimen on tehtävä siitä selko asiassa kertyneestä oikeudenkäyntiaineistosta.

Pykälän *2 momentissa* ehdotetaan, että 1 momentissa tarkoitetun todistelun vastaanottamisen yhteydessä asiaa voidaan käsitellä myös muilta osin, jos se todistelun vastaanottamiseksi on erityisen tärkeää. Esimerkiksi todistajaa kuultaessa voitaisiin ottaa vastaan kirjallinen todiste taikka kuulla muutakin todistajaa tai asiantuntijaa, jos se olisi välttämätöntä todistajan kuulustelun merkityksen tai hänen kertomuksensa sisällön arvioimiseksi. Asian käsitteleminen olisi lainkohdassa tarkoitetuissa tapauksissa rajoitettava vain siihen, mikä liittyy vastaanotettavaan selvitykseen. Momentissa tarkoitettu asian muu käsittely on aina toistettava pääkäsittelyssä, jotta se voitaisiin ottaa huomioon asiaa ratkaistaessa.

Kun pääkäsittely peruutetaan, mutta pykälän nojalla otetaan vastaan suullista todistelua, ei kysymys ole pääkäsittelystä, vaan todistelun vastaanottamisesta pääkäsittelyn ulkopuolella. Tästä syystä todistelun vastaanottaminen voi tapahtua myös tuomioistuimen kokoonpanos-

sa, jossa käräjäoikeuden muodostaa vain sen puheenjohtaja. Säännös tästä sisältyy oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 5 §:n 1 momentin 2 kohtaan. Estettä ei sanotun pykälän 2 momentin mukaan olisi myöskään siis sille, että todistelu otetaan vastaan siinä kokoonpanossa, joka olisi toimivaltainen toimittamaan pääkäsittelyn. Usein voikin olla tarkoituksenmukaista, että todistelu vastaanotetaan tuomioistuimessa samassa kokoonpanossa, joka toimittaa pääkäsittelyn asiassa.

5 §. Pykälään ehdotetaan otettavaksi oikeudenkäynnin johtamista koskeva säännös. Pykälä tulee sovellettavaksi oikeudenkäynnin kaikissa vaiheissa.

Pykälän *1 momenttiin* ehdotetaan otettavaksi säännös niin sanotusta muodollisesta oikeudenkäynnin johtamisesta, joka tarkoittaa oikeudenkäynnin ulkonaisesta kulusta päättämistä.

Momentin mukaan tuomioistuimen tehtävänä on valvoa, että asian käsittelyssä noudatetaan selvyyttä ja järjestystä. Voimassa olevassa laissa vastaava säännös on rikosasioiden osalta oikeudenkäymiskaaren 14 luvun 4 §:ssä (362/60) sekä riita-asioiden osalta 6 luvun 2 a §:ssä (595/93). Oikeudenkäymiskaaren 14 luvun 4 § ehdotetaan kumottavaksi tarpeettomana, koska rikosasioiden osalta vastaava säännös otetaan tähän pykälään.

Myös rikosoikeudenkäyntiä tulisi johtaa siten, että käsittelystä muodostuu selkeä ja havainnollinen kokonaisuus. Rikosasian käsittelyn kulku määräytyy 7 §:n mukaisesti. Vaikka ehdotuksessa ei ole nimenomaista säännöstä, rikosasian käsittely tulisi yleensä jakaa siten, että ensin käsitellään syyllisyyttä ja sen jälkeen seuraamusta koskeva kysymys. Lisäksi rikokseen perustuva yksityisoikeudellinen vaatimus voi olla aiheellista käsitellä rikosasian yhteydessä vasta sen jälkeen, kun syyte on käsitelty. Vähäistä rikosta koskevassa asiassa, jossa vastaaja on tunnustanut tehneensä syytteessä tarkoitetun teon, käsittely voi muodostua varsin yksinkertaiseksi.

Momenttiin ehdotetaan otettavaksi myös säännös tuomioistuimen mahdollisuudesta määrätä siitä, että asian erillinen osa tai oikeudenkäyntiä koskeva kysymys käsitellään erikseen tai että jokin muu poikkeus tehdään 7 §:ssä säädetystä käsittelyjärjestyksestä. Vastaava säännös sisältyy riita-asian pääkäsittelyn osalta oikeudenkäymiskaaren 6 luvun 2 a §:ään.

Momentin mukaan 7 §:stä ilmenevästä käsittelyjärjestyksestä saadaan poiketa esimerkiksi silloin, kun asian eri kysymykset on tarkoituksenmukaista käsitellä erikseen. Tällöin jonkin kysymyksen osalta voidaan ottaa vastaan näyttöä ennen kuin vaatimusten kehittely muiden kysymysten osalta on suoritettu. Käsittelyjärjestyksestä poikkeaminen voi tulla kysymykseen myös esimerkiksi siten, että syyttäjä jo syytettä kehitellessään esittää kirjallisia todisteita.

Edelleen on mahdollista, että tuomioistuin poikkeaa pykälän mukaisesta käsittelyjärjestyksestä ottamalla uudelleen näyttöä vastaan loppukeskustelun jälkeen.

Asianosaisten kuulustelu todistelutarkoituksessa saattaa myös tulla kysymykseen vasta todistajan kuulustelun jälkeen. Esimerkiksi silloin, kun voidaan pitää varsin todennäköisenä, että vastaaja ja todistaja kertovat samasta asiasta eri tavoin, voi joskus olla tarkoituksenmukaisempaa kuulla ensin todistajaa ja vasta sitten vastaajaa. Silloin kun vastaajan kertomus ei ole totta, hänelle voi olla vastenmielistä muuttaa ennen muun todistelun vastaanottamista antamaansa kertomusta. Jos hän sen sijaan, ennen kuin häntä kuulustellaan todistelutarkoituksessa, kuulee esimerkiksi todistajan kertomuksen, hän voi muuttaa esitutkinnassa antamaansa kertomusta ja kertoa tuomioistuimessa totuudenmukaisesti, kun hän huomaa, että hänen esittämänsä versio tapahtumien kulusta ei missään nimessä voi kuulostaa uskottavalta.

Lisäksi asianosaisia ja todistajia voidaan kuulla samanaikaisesti vastakkain, jos heidän kertomuksensa ovat ristiriidassa keskenään.

Momentissa säänneltyä muodollista oikeudenkäynnin johtamista täydentävät tuomioistuimen kurinpitovaltaa koskevat oikeudenkäymiskaaren 14 luvun 6 ja 7 §:n säännökset, joita tässä yhteydessä ei ehdoteta muutettaviksi.

Pykälän *2 momentissa* ehdotetaan, että tuomioistuimen on valvottava, että asia tulee asianmukaisesti käsitellyksi eikä asiaan sekoiteta mitään siihen kuulumatonta. Tuomioistuimen tulee kysymyksin poistaa asianosaisten lausuntojen epäselvyyksiä ja puutteellisuuksia.

Oikeudenkäymiskaaren voimassa olevan 14 luvun 3 §:n 3 momentin mukaan tuomioistuimen on kehotettava asianosaista täydentämään epätäydellistä kertomustaan sekä 4 §:n mukaan oikeuden tulee huolehtia siitä, että juttu tulee perusteellisesti käsitellyksi ja ettei asiaan sekoiteta mitään sellaista, joka ei siihen kuulu.

Ehdotus vastaa siis voimassa olevaa lakia muilta osin paitsi, että kun mainitussa 4 §:ssä tuomioistuimelle asetetaan velvollisuus huolehtia asian perusteellisesta käsittelemisestä, käsiteltävänä olevassa momentissa ehdotetaan, että tuomioistuimen on valvottava, että asia tulee asianmukaisesti käsitellyksi. Lisäksi momenttiin on selvyyden vuoksi otettu säännös siitä, että tuomioistuin voi oikeudenkäyntiä johtaessaan kysymyksin poistaa lausuntojen puutteellisuuksien lisäksi myös niissä olevat epäselvyydet.

Nykyisen käsityksen mukaan oikeudenkäynnin johtaminen rikosasiassa määräytyy niin sanotun akkusatorisen eli syyttämismenetelmän periaatteiden mukaan. Syyttäjä aloittaa oikeudenkäynnin nostamalla syytteen eikä tuomioistuimella ole oikeutta määrätä, mistä teosta syyte on nostettava. Tuomioistuin ei myöskään ole velvollinen huolehtimaan oikeudenkäynnin eteenpäin viemisestä eikä syytteen toteen näyttämisestä.

Oikeudenkäynnin johtaminen rikosasiassa määräytyy osittain erilaisten seikkojen mukaan kuin riita-asioissa. Toisin kuin riita-asioiden oikeudenkäynnissä, rikosoikeudenkäynnissä asianosaiset eivät yleensä ole keskenään samalla tavalla tasavertaisessa asemassa. Vastaaja on lähtökohtaisesti aina viralliseen syyttäjään verrattuna alistetussa asemassa. Syyttäjän syyteharkinta perustuu poliisiviranomaisten toimittamaan esitutkintaan, jossa vastaajaan on voitu kohdistaa erilaisia pakkokeinoja. Lisäksi syyttäjällä valtion edun valvojana on paremmat ulkonaiset edellytykset oikeudenkäynnissä toimimiselle.

Rikosoikeudenkäynnissä noudatetaan puolustuksen suosimisen periaatetta. Periaate perustuu osaltaan ajatukseen, että syyttömän julistaminen syylliseksi on yhteiskunnankin kannalta vahingollisempi ratkaisu kuin syyllisen vapauttaminen.

Jotta laista nykyistä selvemmin kävisi ilmi, mitä rikosoikeudenkäynnin johtamisella tarkoitetaan, tuomioistuimella on monentin mukaan velvollisuus valvoa, että asia käsitellään asianmukaisesti. Voimassa olevan lain säännöstä asian perusteellisesta käsittelemisestä voidaan pitää siten harhaanjohtavana, että sen voidaan tulkita tarkoittavan tuomioistuimen velvollisuutta valvoa, että syyte tulee näytetyksi toteen.

Momentissa ehdotetaan tuomioistuimen velvollisuudeksi poistaa kysymyksin asianosaisten lausuntojen puutteellisuuksien lisäksi myös niissä ilmenevät epäselvyydet. Muutoksella on voimassa olevaan lakiin verrattuna pyritty korostamaan tuomioistuimen velvollisuutta johtaa myös rikosasian oikeudenkäyntiä siten, ettei jää epäselväksi, mitä asianosaiset haluavat lausua oikeudenkäynnissä.

Lausuman epäselvyydellä tai puutteellisuudella tarkoitetaan ensinnäkin sitä, että asianosaisen lausumasta ei saada selvää, mitä hän tarkoittaa. Silloin kun syyttäjä käsittelyn aikana havaitsee, että asianosainen poikkeaa esitutkinnassa antamastaan lausunnosta, syyttäjän on kiinnitettävä tähän tuomioistuimen huomiota. Tuomioistuimen velvollisuus on momentin mukaan huolehtia siitä, että ei jää epäselväksi se, mitä asianosainen itse asiassa tarkoittaa lausua ja mistä hänen poikkeamisensa aikaisemmin antamastaan lausunnosta johtuu.

Asianosaisen lausuman puutteellisuus ja epäselvyys voi koskea myös hänen vaatimustaan ja vaatimuksen perusteita. Siitä huolimatta, että tuomioistuin ei ole sidottu syyttäjän esittämään rangaistusvaatimukseen, tuomioistuimella on velvollisuus käyttää kyselyoikeuttaan myös vaatimuksessa olevan puutteellisuuden tai epäselvyyden poistamiseksi.

Esimerkiksi silloin kun syytteessä on useita syytekohtia, syyttäjä on saattanut epähuomiossa jättää esittämättä rangaistusvaatimuksen jonkin syytteessä tarkoitetun teon osalta. Jotta syyttäjän tarkoituksesta ei jäisi epäselvyyttä, tuomioistuimen tulee selvittää, onko syyttäjällä tarkoitus vaatia rangaistusta myös mainitun rikoksen osalta.

Asianomistajan rangaistusvaatimus saattaa jäädä epäselväksi esimerkiksi liikennerikosjutussa, jossa syyttäjä on vaatinut kummallekin kolarissa osallisena olleelle kuljettajalle rangaistusta liikenteen vaarantamisesta. Ilman tuomioistuimen kyselyoikeuden käyttämistä voi jäädä epäselväksi, onko asianosaisen tarkoituksena vain kiistää oma syyllisyytensä vai yhtyä sen lisäksi syyttäjän toiseen vastaajaan kohdistamaan syytteeseen.

Myös vastaajan kanta saattaa usein jäädä epäselväksi. Joskus saattaa käydä siten, että vaikka vastaaja kiistää syyllistyneensä rikokseen, hän siitä huolimatta nimenomaisesti tunnustaa tehneensä syytteessä tarkoitetun teon. Tällöin tuomioistuimen tulee momentin perusteella kysyä vastaajalta, mitä hän todella tarkoittaa.

Myös silloin, kun vastaaja myöntää rikosasi-

an yhteydessä esitetyn yksityisoikeudellisen vaatimuksen, tuomioistuimen on varmistuttava siitä, tarkoittaako vastaajan lausuma sitä, että hän suostuu maksamaan asianomistajan vaatiman korvauksen vain sillä edellytyksellä, että hänen katsottaisiin syyllistyneen rikokseen.

Tuomioistuin saa 11 luvun 3 §:n mukaan tuomita vain siitä teosta, josta rangaistusta on vaadittu. Tuomioistuinta sitoo syytteen teonkuvaus. Sen sijaan tuomioistuin ei ole sidottu syytteessä mainittuun rikosnimikkeeseen eikä lainkohtaan, jonka nojalla rangaistusta on vaadittu. Jos tuomioistuin katsoo, että vastaaja tulisi tuomita rangaistukseen muun rikosnimikkeen tai lainkohdan nojalla kuin syytteessä on vaadittu, tuomioistuimen tulisi oikeudenkäynnin aikana kiinnittää siihen asianosaisten huomiota. Etenkin vastaajan kannalta on välttämätöntä, että rikos, josta hänet tuomitaan, ja rikoksesta määrättävä rangaistus eivät tule hänelle yllätyksenä. Vastaajan on voitava puolustuksessaan kiinnittää tuomioistuimen huomiota sellaisiin seikkoihin, jotka vastaajan mielestä on otettava huomioon rangaistusta määrättäessä.

Osan rikoksen johdosta määrättävistä seuraamuksista, esimerkiksi ajokiellon ja menettämisseuraamuksen tuomioistuin määrää omasta aloitteestaan. Jollei sellainen seuraamus esimerkiksi syyttäjän esittämänä vaatimuksena ole tullut oikeudenkäynnissä esille, tuomioistuimen tulisi ottaa kysymys esille, jotta asianosaiset voivat keskustella esimerkiksi ajokiellon pituuteen vaikuttavista seikoista. Vastaavasti menettämisseuraamus pitäisi ottaa esille oikeudenkäynnin aikana, jotta asianosaiset voivat esittää kantansa esimerkiksi menetettäväksi tuomittavan taloudellisen hyödyn tai omaisuuden arvon suuruuteen vaikuttavista tekijöistä.

Tuomioistuin voi käsittelyn aikana huomata, että teonkuvaus on epätäsmällinen. Esimerkiksi pahoinpitelystä aiheutuneet vammat ovatkin syytteessä ilmoitettujen nyrkiniskujen asemesta aiheutuneet potkimisesta tai vammat on kuvailtu toisenlaisiksi kuin oikeudenkäynnin aikana ilmenee. Tuomioistuimen tulisi johtaa oikeudenkäyntiä siten, että saadaan selvitetyksi se teonkuvaus, josta syyttäjä tarkoittaa vaatia rangaistusta.

Jos syyttäjä on teonkuvauksessa jättänyt mainitsematta rikoksen tunnusmerkistöön kuuluvan tekijän, syyte olisi 11 luvun 3 §:n nojalla hylättävä. Näin esimerkiksi silloin, kun syyttäjä on vaatinut rangaistusta petoksesta, vetoamatta kuitenkaan nimenomaan siihen, että vastaaja olisi tahallaan erehdyttänyt.

Silloin kun tuomioistuin johtaa oikeudenkäyntiä tarkoituksenaan poistaa asianosaisten esityksessä olevia epäselvyyksiä ja puutteellisuuksia, tuomioistuimen on toimittava siten, että rikosasian vastaaja ymmärtää, että tarkoituksena ei ole selvittää vastaajalle epäedullisia seikkoja tai olla muuten puolueellinen.

Rikosasian vastaajalla ei ole velvollisuutta huolehtia sellaisen selvityksen hankkimisesta, joka tukisi hänen syyttömyyttään, eikä vastaajalta voida edellyttää sellaisten näkökohtien esilletuomista, jotka ovat hänelle epäedullisia. Syyttäjällä on virkansa puolesta velvollisuus huolehtia oikeudenkäynnin aikana siitä, että kaikki tarvittava selvitys esitetään oikeudenkäynnissä. Edellä mainituista syistä johtuu, että tuomioistuin ei omasta aloitteestaan määrää hankittavaksi sellaista selvitystä, jota syytteen toteennäyttäminen edellyttää. Sen sijaan saattaa olla välttämätöntä, että tuomioistuin hankkii selvitystä, joka johtaa syytteen hylkäämiseen.

Pykälän *3 momenttiin* ehdotetaan otettavaksi säännös, jonka mukaan rikosasian asianomistajan on pysyttävä totuudessa ilmoittaessaan ne seikat, joihin hän vetoaa asiassa, lausuessaan käsityksensä vastapuolen esittämistä seikoista ja vastatessaan tehtyihin kysymyksiin. Vastaava säännös on voimassa olevassa laissa oikeudenkäymiskaaren 14 luvun 1 §:ssä (595/93) ja 3 §:n 2 momentissa. Säännös ehdotetaan sisällöltään muuttamattomana siirrettäväksi asiayhteydeltään paremmin sopivana käsiteltävänä olevaan pykälään. Vastaavanlainen säännös on myös esitutkintalain 25 §:ssä.

6 §. Pykälään ehdotetaan otettavaksi pääkäsittelyn suullisuutta koskeva säännös. Vastaava säännös riita-asioiden osalta on oikeudenkäymiskaaren 6 luvun 3 §:ssä.

Voimassa olevan lain mukaan oikeudenkäynti myös rikosasioissa on suullinen. Tämä käy ilmi muun muassa oikeudenkäymiskaaren 14 luvun 3 §:n 1 momentin ja 17 luvun 32 §:n säännöksistä. Niiden mukaan esimerkiksi vastaajaa on kehotettava esittämään kertomuksensa yhtäjaksoisesti suullisesti viittaamatta hänen aikaisemmin antamaansa esitutkintapöytäkirjaan kirjattuun kertomukseen. Ainoastaan silloin, kun hän poikkeaa aikaisemmin antamastaan kertomuksesta, se voidaan lukea.

Edellä selostetuista säännöksistä huolimatta

on varsin yleistä, että syyttäjän luettua syytteensä tuomioistuimen puheenjohtaja ryhtyy lukemaan esitutkintapöytäkirjasta ääneen sanasta sanaan asianomistajien, vastaajien ja jopa todistajien kertomuksia, vaikka he ovat itse henkilökohtaisesti paikalla. Asianosaisilta ja todistajilta korkeintaan kysytään, onko heillä muutettavaa esitutkinnassa antamaansa kertomukseen. Varsin yleisen tavan mukaan vielä luetaan tai annetaan tuomioistuimelle asianomistajan ja vastaajan puolesta laadittu kirjelmä, jossa muiden seikkojen ohella saatetaan esitutkintapöytäkirjan perusteella ottaa kantaa todisteluun sellaiseltakin osin, miltä sitä ei ole tarkoitustakaan ottaa vastaan oikeudenkäynnissä.

Rikosasiassa ehkä vielä useammin kuin riita-asiassa asianosaisten kuulemisella on merkitystä asian selvittämisen kannalta. Asian selvittämistä tarkoittavien lausumien esittäminen oikeudenkäyntikirjelmien avulla, kuten nykyisin varsin yleisesti vielä tapahtuu, ei ole oikeudenkäymiskaaren 17 luvun voimassa olevan 32 §:n mukainen menettely.

Esitutkintapöytäkirjaa ei tietenkään ole tarkoitettu käytettäväksi oikeudenkäynnissä edellä selostetulla tavalla. Esitutkintapöytäkirjan avulla voidaan suunnitella pääkäsittely ja se on apuna kontrolloitaessa sitä, muuttavatko asianosaiset ja todistajat aikaisemmin antamiaan kertomuksia.

Edellä selostetusta ilmenee, että erityisen tärkeätä on ottaa myös rikosasioiden osalta lakiin säännös pääkäsittelyn suullisuudesta.

Pykälän *1 momentin* mukaan pääkäsittely on suullinen. Asianosaisten tulee siis pääsäännön mukaan esittää lausumansa suullisesti eikä niitä voida esittää tuomioistuimelle viittaamalla aikaisemmin annettuun kirjattuun lausumaan taikka lukemalla sellaista lausumaa.

Lisäksi momentissa ehdotetaan säädettäväksi, että asianosainen ei saa lukea eikä antaa tuomioistuimelle kirjallista lausumaa taikka muutoinkaan esittää asiaa kirjallisesti.

Niin sanottujen oikeudenkäyntikirjelmien käyttämiseen pääkäsittelyssä ei ole sen parempia perusteluita rikosasioissa kuin riita-asioissakaan. Tässä yhteydessä on lisäksi kiinnitettävä huomiota siihen, että ennen pääkäsittelyä syyttäjän haastehakemuksesta ilmenevät vaatimukset ja sen liitteinä olevat kirjalliset todisteet ovat tuomioistuimen ja vastaajan tiedossa jo ennen pääkäsittelyä. Lisäksi 4 luvun 10 §:n mukaan asianomistaja ja 6 luvun 9 §:n mukaan vastaaja voivat toimittaa tuomioistuimelle kirjallisena, asianomistaja vaatimuksensa ja sen perusteet ja vastaaja kantansa ja sen perustelut.

Pääkäsittelyn suullisuus ja kirjelmien lukemista koskeva kielto samalla tavoin kuin riita-asian pääkäsittelyssä johtuvat siitä, että on vaikeata johtaa sellaista oikeudenkäyntiä, jossa asianosaiset esittävät lausumansa kirjelmien avulla. Oikeudenkäyntikirjelmien käyttämisen salliminen on lähes mahdotonta, jos pääkäsittelyn kulku järjestetään siten, kuin 7 §:ssä ehdotetaan.

Oikeudenkäynnin tehokas johtaminen ja erityisesti tuomarin kyselyoikeuden tarkoituksenmukainen käyttäminen edellyttävät, että oikeudenkäynnissä edetään vaiheittain ja kysymys kysymykseltä. Jokaisesta kysymyksestä pitää myös vastapuolen voida lausua.

Jos pääkäsittelyn aikana osoittautuu välttämättömäksi esittää sellainen uusi näkökohta, joka ei aikaisemmin ole tullut ilmi, saattaa monimutkaisessa tai vaikeassa asiassa tarkoituksenmukaiseksi keinoksi osoittautua pääkäsittelyn keskeyttäminen ja käsittelyn jatkaminen myöhemmin. Poikkeuksellisesti saattaa joskus olla tarkoituksenmukaista toimittaa asiassa 5 luvun 10 §:n mukainen suullinen valmistelu.

Pääkäsittelyssä esitettävät kirjalliset todisteet on selostettava myös suullisesti tai muutoin käytävä ne suullisesti läpi. Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 8 e §:n 3 momentin nojalla tuomioistuin voi kuitenkin määrätä, että kirjallinen todiste myös rikosasiassa jätetään lukematta, jos sen sisältö on tuomioistuimen jäsenten tiedossa, asianosaiset siihen suostuvat ja sitä muutoinkin voidaan pitää sopivana.

Pykälän *2 momentti* sisältää poikkeuksen 1 momentin pääsäännöstä. Pykälän 2 momentin mukaan asianosaiset saavat ensinnäkin lukea vaatimuksensa asiakirjasta sekä käyttää kirjallista muistiinpanoa muistinsa tukemiseksi. Momentin mukaan esimerkiksi syyttäjä ja asianomistaja voivat lukea vaatimuksensa asiakirjalta. Tämä on tärkeätä sen vuoksi, että ei synny epäselvyyttä siitä, mitä vaatimus itse asiassa sisältää, jos kirjallinen vaatimus ja se, miten se on suullisesti esitetty, poikkeavat toisistaan.

Myös rikosasioiden osalta ehdotetaan, samalla tavoin kuin riita-asioiden osalta on säädetty, että asianosainen saa lukea asiakirjasta myös suorat viittaukset oikeuskäytäntöön, oikeuskirjallisuuteen sekä sellaisiin useita teknisiä

ja numerotietoja sisältäviin asiakirjoihin, joita pelkästään suullisesti esitettynä on vaikeata ymmärtää.

Momentin mukaan asianosaiset saavat myös käyttää kirjallista muistiinpanoa muistinsa tukemiseksi. Tällaisia muistiinpanoja tulee kuitenkin käyttää ainoastaan suullisen esityksen tukena. Niitä ei siis saa sellaisenaan lukea. Säännöksen sanamuoto vastaa tältä osin oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 32 §:ssä olevaa säännöstä, jonka mukaan todistajan on sallittava käyttää kirjallista muistiinpanoa muistinsa tukemiseksi.

Esimerkiksi laajassa ja vaikeassa asiassa tulee tietenkin sallia, että asianosainen, joka on valmistautunut istuntoon kirjoittamalla asiaesityksen keskeiset osat muistiin, voi suullisessa esityksessään tukeutua sellaisiin muistiinpanoihin.

Pääkäsittelyssä puheenjohtajan tehtävänä on johtaa käsittelyä niin, että asianosainen voi suullisesti esittää tarpeellisena pitämänsä näkökohdat. Puheenjohtajalla on siten merkittävä osuus käsittelyn onnistumisen kannalta. Kysymyksiä esittämällä hän voi saada asianosaiset esittämään näkökantansa keskitetysti ja ymmärrettävästi.

Pykälän *3 momenttiin* ehdotetaan otettavaksi säännös, jonka mukaan tuomioistuimen on tarpeen mukaan asiakirjoista selostettava, mitä asianomistaja tai vastaaja on asiassa aikaisemmin esittänyt, jos pääkäsittely pidetään heidän poissaolostaan huolimatta.

Ehdotuksen 3 §:n mukaan asiaa voidaan tietyin edellytyksin käsitellä pääkäsittelyssä asianosaisen poissaolosta huolimatta. Myös ehdotuksen 5 ja 8 lukuun sisältyy säännöksiä, joiden mukaan on mahdollista, että asiaa käsitellään, vaikka asianomistaja tai vastaaja ei ole saapuvilla. Tällaisessa tapauksessa tuomioistuimen on tarpeellisilta osin selostettava asianomistajan kirjallisesta vaatimuksesta ja esitutkintapöytäkirjasta, mitä poissaoleva asianosainen on asiassa aikaisemmin esittänyt. Siltä osin kuin lausumat on pääkäsittelyssä esitelty, ne tulevat asiaa ratkaistaessa huomioon otettavaksi oikeudenkäyntiaineistoksi.

7 §. Pykälään ehdotetaan otettavaksi säännös siitä, missä järjestyksessä asiaa on käsiteltävä pääkäsittelyssä. Riita-asioiden pääkäsittelyn osalta vastaava säännös on oikeudenkäymiskaaren 6 luvun 2 §:ssä.

Pykälästä voidaan havaita, että pääkäsittely jakautuu neljään osaan:

— syyttäjän ja asianomistajan vaatimuksen ja vastaajan vastineen esittämiseen,

— niiden kehittelyyn,

— todisteluun ja

— asianosaisten loppulausumiin.

Pääkäsittelyssä tapahtuvaa syyttäjän ja asianomistajan vaatimuksen ja vastaajan vastineen esittämistä ja niiden kehittelyä vastaavat pykälän 1 momentin 1—4 kohta, todistelua 5 kohta ja loppukeskustelua 6 kohta. Pääsääntöisestä käsittelyjärjestyksestä saadaan 5 §:n mukaan poiketa, jos siihen on olemassa erityinen syy esimerkiksi sen vuoksi, että asian eri kysymykset on tarkoituksenmukaista käsitellä erikseen.

Vaikka oikeudenkäymiskaaressa ei nykyisin olekaan vastaavaa säännöstä, hyvin johdettu ja keskitetty oikeudenkäynti jakautuu myös rikosasioissa nykyisin vastaaviin osiin. Säännökset rikosasian käsittelyjärjestyksestä ovat tarpeelliset oikeudenkäynnin asianmukaisen johtamisen tukemiseksi ja asian käsittelyn johdonmukaisen etenemisen turvaamiseksi.

Pykälän *1 momentin 1 kohdan* mukaan syyttäjän ja asianomistajan on ensin esitettävä vaatimuksensa ja lyhyesti niiden perusteet.

Kuten edellä on todettu syyttäjä voisi esittää kohdan perusteella vaatimuksensa esimerkiksi lukemalla ne haastehakemuksesta. Silloin kun asianomistaja on pyytänyt, että syyttäjä ajaa asianomistajan yksityisoikeudellista vaatimusta, tulisi syyttäjän käsiteltävänä olevan kohdan nojalla esittää sellainen vaatimus.

Kohdan perusteella myös asianomistajan tulisi esittää vaatimuksensa ennen kuin vastaaja lausuu asiassa. Asianomistaja voisi esimerkiksi lukea vaatimuksensa 3 luvun 10 §:n nojalla tuomioistuimelle toimittamastaan kirjallisesta vaatimuksesta tai esittää sen muuten lyhyesti. Jos asianomistaja yhtyy syyttäjän esittämään rangaistusvaatimukseen tai jos hänellä on siitä poikkeava rangaistusvaatimus, asianomistajan tulisi kohdan nojalla esittää vaatimuksensa tässä yhteydessä.

Momentin *2 kohdan* nojalla vastaajan on ilmoitettava lyhyesti kantansa häntä vastaan esitettyihin vaatimuksiin. Syyttäjän esittämän vaatimuksen osalta vastaajan tulisi kohdan perusteella lyhyesti ilmoittaa, onko hän tehnyt syytteessä tarkoitetun teon vai ei. Vastaajan ei siis tässä kohdassa tarvitsisi ottaa kantaa itse

rikosnimikkeeseen tai syyttäjän mahdolliseen nimenomaiseen seuraamusta koskevaan vaatimukseen.

Vastaavasti asianomistajan vaatimuksen osalta vastaajan tulisi ilmoittaa lyhyesti, suostuuko hän maksamaan asianomistajan vaatiman korvauksen vai ei. Jos asianomistaja on kuvaillut vastaajan tekemäksi väitetyn teon toisin kuin syyttäjä, vastaajan olisi ilmoitettava, onko hän syyllistynyt asianomistajan väittämään tekoon.

Ensi sijassa vastaajan itsensä tulisi kohdan nojalla esittää kantansa vaatimuksiin. Sen lisäksi, että vastaajan kannanotto määrittelee ne kysymykset, jotka ovat riitaisia, sillä on merkitystä myös todistelutarkoituksessa.

Useasti vastaajan kannanottoa tulee täydentää oikeudenkäyntiavustajan lausumilla. Näin varsinkin silloin kun syyttäjän tai asianomistajan vaatimus on monimutkainen sekä silloin, kun vastaaja haluaa kiinnittää huomiota esimerkiksi jonkin tunnusmerkistötekijän puuttumiseen, johonkin oikeuttamisperusteeseen tai syyteoikeuden vanhentumiseen.

Momentin *3 kohdan* nojalla syyttäjän ja asianomistajan on tarkemmin perusteltava kantansa. Kohdassa kannan tarkemmalla perustelemisella tarkoitetaan syyttäjän ja asianomistajan vaatimusten kehittelemistä.

Pääkäsittelyn välittömyydestä seuraa, että vain se oikeudenkäyntiaineisto, joka esitetään pääkäsittelyssä, voidaan ottaa huomioon asiaa ratkaistaessa. Tästä sisältyy nimenomainen säännös 11 luvun 2 §:ään. Tämän vuoksi syyttäjän ja asianomistajan on kiinnitettävä erityistä huomiota syytteen ja vastineen esittämiseen ja perustelemiseen eikä esimerkiksi ainoastaan viittaaminen esitutkintapöytäkirjassa olevaan merkintään riitä.

Syyttäjän tulisi kohdan mukaan kehitellä syytettä siten, että se luo hyvän edellytyksen jutussa esitettävän todistelun vastaanottamiselle ja arvioimiselle. Syytteen kehittely olisi vapaamuotoinen suullinen esittely, jossa syyttäjä käyttäisi apunaan asiassa kertynyttä kirjallista aineistoa sekä mahdollisia piirustuksia ja taulukoita. Syyttäjä ei saisi kuitenkaan esimerkiksi lukea esitutkintapöytäkirjaan merkittyjä kuulustelukertomuksia tai viitata niihin. Syytteen kehittelyn tulisi olla havainnollinen, mutta ei niin yksityiskohtainen, että sitä on vaikea ymmärtää.

Tässä yhteydessä syyttäjän tulisi kiinnittää huomiota myös siihen tapahtumasarjaan ja niihin olosuhteisiin, jotka ovat johtaneet siihen, että väitetty teko on tehty. Syyttäjän ei tulisi selostaa sitä, mitä todistajat tulevat todennäköisesti kertomaan, vaan oma kantansa tapahtumien kulusta ja se, mitä hän aikoo todistelulla jutussa selvittää.

Kantaansa perustellessaan syyttäjän ei tulisi keskittyä pelkästään vastaajalle epäedullisten seikkojen esittämiseen, vaan hänen tulisi niin sanotun objektiviteettiperiaatteen mukaan tuoda esille myös esitutkinnan aikana esille tulleet vastaajalle edulliset seikat.

Se, miten syyttäjä kehittelee syytettään, riippuu myös siitä, onko vastaaja tunnustanut syytteessä tarkoitetun teon vai ei. Silloin kun vastaaja on tunnustanut, syytteen kehittelyn ei tarvitse olla kovinkaan seikkaperäinen. Silloin syyttäjä voisi tarvittaessa keskittyä lähinnä sellaisiin seikkoihin, joilla on vaikutusta teon moitittavuuden ja tuomittavan rangaistuksen arvioimisen kannalta.

Kohdan nojalla myös asianomistaja voisi kehitellä kannettaan. Silloin kun asianomistaja on yhtynyt syytteeseen tai esittänyt syyttäjän syytteestä poikkeavan rangaistusvaatimuksen asianomistajan kanteen kehittely voisi olla ainoastaan syyttäjän syytteen kehittelyä täydentävää. Erityisesti on kiinnitettävä huomiota siihen, että kohdan nojalla asianomistajan ei vielä tulisi esittää sellaisia näkökohtia, joita häneltä kysytään 5 kohdan nojalla todistelutarkoituksessa.

Käytännössä usein käynee niin, että asianomistajan kanteen kehittelyssä kohdan nojalla on kysymys ainoastaan asianomistajan rikokseen perustuvien yksityisoikeudellisten vaatimusten tarkemmasta perustelemisesta.

Momentin *4 kohdan* nojalla vastaajalle on tarvittaessa varattava tilaisuus lausua vastapuolen perustelujen johdosta. Syyttäjän on oikeudenkäynnin aikana tuotava esille myös esitutkinnassa ilmi tulleet vastaajan kannalta edulliset seikat. Osittain tästä syytä ja osittain siitä syystä, että vastaajan kertomuksella tapahtumien taustojenkin osalta on enemmän merkitystä todistelun kannalta kuin hänen kannanottonsa ymmärtämisen kannalta, vastaajalla ei useinkaan ole käsiteltävänä olevan kohdan nojalla lausuttavaa.

Toisinaan syytteen tai asianomistajan kanteen kehittelyssä ilmenee sellaisia kysymyksiä, jotka vastaaja haluaa oikaista, jollei hänen kantansa ole tullut ilmi jo hänen 2 kohdan nojalla lausumansa perusteella. Lisäksi vasta

vastaajan käännyttyä avustajan puoleen esitutkinnan jälkeen on saattanut tulla esille sellainen vastaajan kannalta edullinen seikka, johon ei olla esitutkinnassa kiinnitetty huomiota. Kun mahdolliset virheet ja puutteet on korjattu, tuomioistuimenkin on helpompi ymmärtää vastaajan todistelutarkoituksessa antamaa lausumaa ja todistajien kertomuksia.

Momentin *5 kohtaan* ehdotetaan otettavaksi säännös todistelun vastaanottamisesta pääkäsittelyssä. Kohdan mukaan oikeudenkäynnin tässä vaiheessa kuullaan asianomistajaa ja vastaajaa todistelutarkoituksessa ja esitetään muu todistelu.

Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun muutettavaksi ehdotetun 8 a §:n 1 momentin mukaan todisteet on pääsääntöisesti myös rikosasiassa esitettävä pääkäsittelyssä. Sanotun luvun 8 e §:ssä on säännös siitä, milloin pääkäsittelyn ulkopuolella esitettyä todistetta ei tarvitse esittää uudelleen pääkäsittelyssä ja miten todistelusta silloin tulee ottaa selko.

Erityisesti on kiinnitettävä huomiota siihen, että ehdotuksen mukaan asianomistajaa voidaan kuulla todistelutarkoituksessa myös silloin, kun hän on yhtynyt syytteeseen ja esittänyt jutussa myös omia vaatimuksia. Asianomistajaa kuulustellaan ilman valaa ja kuulusteluun sovelletaan oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 61 §:n 1 momenttia. Saman pykälän 3 momentin nojalla asianomistajaa voidaan kuulustella myös totuusvakuutuksen nojalla siitä, minkä verran hän on rikoksen johdosta kärsinyt vahinkoa.

Pykälän 2 momentin mukaan yleensä kuulusteltaisiin ensin asianosaisia ja sen jälkeen todistajia. Vaikka siitä ei ole nimenomaista säännöstä, asianosaisista lienee tarkoituksenmukaisinta kuulustella ensin asianomistajaa ja sen jälkeen vastaajaa. Silloin, kun asianomistajalla ei ole jutussa vaatimuksia ja hänen asemansa muutenkin on rinnastettavissa todistajan asemaan, saattaa joskus olla asianmukaista, että vastaajaa kuulustellaan ennen asianomistajaa. Ehdotuksen 8 §:ään ehdotetaan otettavaksi säännös siitä, että asianomistaja, jota kuullaan ainoastaan todistelutarkoituksessa, ei saa olla läsna asian käsittelyssä ennen kuin häntä kuullaan asian selvittämiseksi.

Pykälän 2 momenttiin otettavaksi ehdotetut viittaussäännökset oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 32 ja 33 §:iin tarkoittavat sitä, että myös silloin, kun asianomistajaa kuulustellaan todistelutarkoituksessa, hänen tulisi ensin yhtäjaksoisesti esittää kertomuksena ja sen jälkeen hänelle voidaan tehdä täydentäviä kysymyksiä. Asianomistajan kuulustelu ei saa siis tapahtua siten, kuin nykyisin vielä varsin usein tehdään, että asianomistajan kertomus luetaan esitutkintapöytäkirjasta.

Ainoastaan silloin, kun asianomistaja poikkeaa esitutkinnassa antamastaan kertomuksesta tai jos asianomistaja sanoo, ettei hän voi tai halua lausua mitään asiassa, esitutkinnassa annettu kertomus voidaan lukea. Kertomus tulee vain luetuilta osin asiaa ratkaistaessa huomioon otettavaksi oikeudenkäyntiaineistoksi. Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 2 ja 5 §:n nojalla tuomioistuimen tulee harkita, mitä asiassa on katsottava selvitetyksi.

Sitä kuulustelua, jossa asianomistaja vapaasti ensin yhtäjaksoisesti antaa kertomuksensa, kutsutaan oikeuskirjallisuudessa pääkuulusteluksi. Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun muutettavaksi ehdotetun 33 §:n 4 momentin nojalla asianomistajan pääkuulustelun toimittaisi puheenjohtaja. Puheenjohtajan toimittamaa pääkuulustelua voivat täydentää kysymyksillään syyttäjä sekä vastaaja ja hänen puolustuksensa. Pääkuulustelun täydentäminen asianomistajalle tehtävillä kysymyksillä voi siis tarkoittaa ainoastaan pääkuulustelussa esille tulleiden epäselvyyksien poistamista tai epätäsmällisyyksien tarkistamista.

Asianomistajan pääkuulustelun voi toimittaa myös syyttäjä. Tällöin tietenkin myös tuomioistuimella on mahdollisuus tehdä täydentäviä kysymyksiä. Asianomistajan vastakuulustelun toimittaa vastaaja.

Asianomistajan kuulustelun jälkeen kuulustellaan vastaajaa todistelutarkoituksessa. Pykälän 2 momentissa olevan oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 33 §:n viittaussäännöksen mukaan myös vastaajan pääkuulustelun toimittaisi pääsäännön mukaan puheenjohtaja. Estettä ei 33 §:n mukaan olisi myöskään sille, että vastaajan pääkuulustelun toimittaa syyttäjä. Jos syyttäjä toimittaa pääkuulustelun, tulee erityisesti kiinnittää huomiota siihen, että vastaaja saa ensin esittää kertomuksensa yhtäjaksoisesti niin kuin 33 §:n 1 momentissa säädetään.

Lain mukaan ei olisi kiellettyä, että vastaajan pääkuulustelun toimittaisi hänen oikeudenkäyntiavustajansa. Tätä järjestelyä ei kuitenkaan voida pitää kovin suositeltavana sen vuoksi, että avustajan toimittamassa kuulustelussa ilmitulleet vastaajan kannalta epäedulliset seikat saattavat haitata vastaajan ja oikeuden-

käyntiavustajan välistä luottamussuhdetta ja siten vaikeuttaa puolustajan tehtävää.

Rikosasia eroaa riita-asiasta muun muassa siten, että vastaajalla ei ole velvollisuutta pysyä totuudessa eikä hänen tarvitse millään tavoin itse edesauttaa asian käsittelyä ja jutun selvittämistä. Toisaalta vastaaja itse on tärkeä todistuskeino rikosasian selvittämisessä.

Vastaajan tulee pääkuulustelun aikana saada vapaasti kertoa tapahtumien kulusta. Missään tapauksessa ei voida pitää sopivana sitä, että vastaajaa pyrittäisiin painostamaan muuttamaan kertomustaan tai että hänelle tehtäisiin johdattelevia kysymyksiä. Vasta syyttäjän ja mahdollisesti myös asianomistajan toimittamassa vastakuulustelussa, vastaajalle voidaan esittää sellaisia kysymyksiä, joilla yritetään horjuttaa vastaajan pääkuulustelussa antaman kertomuksen uskottavuutta.

Silloin kun vastaaja on tunnustanut syytteessä tarkoitetun teon, hänen kuulustelunsa voi olla hyvinkin yksinkertainen. Silloin pyritään tarvittaessa ainoastaan varmistamaan se, että vastaaja on ymmärtänyt tunnusmerkistötekijöiden merkityksen oikealla tavalla ja ettei tunnustaminen perustu väärinkäsitykseen. Lisäksi kuulustelussa voidaan ottaa esille kysymyksiä, joilla on merkitystä vastaajalle tuomittavaa seuraamusta harkittaessa.

Se, mitä edellä on selostettu esitutkintapöytäkirjan käyttämisestä sekä muilta osin pää- ja vastakuulustelusta, koskee soveltuvin osin myös vastaajan kuulustelua todistelutarkoituksessa.

Asianomistajan ja vastaajan kuulustelun jälkeen kuulustellaan todistajia. Todistajien kuulustelun osalta viitataan tässä yhteydessä siihen, mitä oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 33 §:n yksityiskohtaisissa perusteluissa selostetaan.

Kohdassa ei ole säännöstä siitä, missä järjestyksessä todistajat on kuultava. Rikosasiassa tulisi ensin ottaa vastaan syytettä ja asianomistajan vaatimuksia tukevat todisteet ja sen jälkeen vastaajan mahdolliset vastatodisteet.

Momentin *6 kohdan* mukaan asianosaisten on pääkäsittelyn lopuksi esitettävä loppulausuntonsa. Pääkäsittely päättyy siihen, että asianosaiset esittävät käsityksensä esitetyistä todisteista ja siitä, miten asia heidän mielestään tulisi ratkaista pääkäsittelyn kuluessa ilmi tulleen perusteella.

Yleensä syyttäjä esittää loppulausuntonsa ensiksi ja sen jälkeen puolustaja. Silloinkin kun vastaajalla on puolustaja, hänelle itselleen tulisi varata tilaisuus antaa loppulausuntonsa viimeiseksi.

Loppukeskustelussa sekä syyttäjän että puolustajan tulee kiinnittää syyllisyyskysymyksen lisäksi huomiota myös rikoksesta tuomittavaan rangaistukseen.

Loppulausuntoja antaessaan asianosaiset voivat joutua lausumaan vastapuolensa lausuman johdosta useamman kerran. Tuomioistuimen on tällöinkin huolehdittava siitä, että asia käsitellään keskitetysti ja että tarpeetonta monisanaisuutta vältetään. Loppukeskustelu päättyy siihen, kun asianosaiset jättävät asian päätettäväksi.

Silloin kun tuomioistuimen kokoonpanoon kuuluu lautamiehiä, loppulausuntojen antamisessa on kiinnitettävä huomiota myös siihen, että asianosaisten esitys on sellainen, että lautamiehetkin saavat selkeän mielikuvan siitä, miten asia asianosaisen mielestä tulisi ratkaista.

Pykälän *2 momenttiin* ehdotetaan otettavaksi säännös, jonka mukaan asianosaista todistelutarkoituksessa kuulusteltaessa noudatetaan soveltuvin osin, mitä oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 32 ja 33 §:ssä säädetään todistajan kuulustelemisesta.

Säännös on otettava momenttiin sen vuoksi, että vastaajan osalta samaa tarkoittava oikeudenkäymiskaaren 14 luvun 3 § ehdotetaan kumottavaksi. Lisäksi on pidettävä asianmukaisena, että myös silloin, kun asianomistajaa kuullaan todistelutarkoituksessa, sovelletaan samanlaisia säännöksiä kuin todistajaa tai vastaajaa todistelutarkoituksessa kuulusteltaessa.

Kuten edellä on selostettu, viittaus oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 32 §:ään tarkoittaa sitä, että asianomistajan ja vastaajan, kun heitä kuulustellaan todistelutarkoituksessa, on esitettävä kertomuksensa suullisesti. Esitutkintapöytäkirjaan merkitty kertomus saadaan lukea vain silloin, kun asianosainen poikkeaa aikaisemmin lausumastaan tai ilmoittaa, ettei hän voi tai halua lausua mitään asiassa.

Silloin kun syyttäjä käsittelyn aikana havaitsee, että asianosainen poikkeaa esitutkinnassa antamastaan lausunnosta, syyttäjän on kiinnitettävä tähän tuomioistuimen huomiota. Tuomioistuimen velvollisuus, kuten edellä on todettu, on huolehtia siitä, että ei jää epäselväksi se, mitä asianosainen itse asiassa tarkoittaa lausua. Aikaisemmasta lausumasta selon ottaminen, silloin kun siitä tuomioistuimessa poiketaan, on tärkeätä sen varmistamiseksi, että

pääkäsittelyssä annetun lausuman sisältö on todella sellainen, kuin lausuman antaja on tarkoittanut.

Momenttiin ehdotetaan otettavaksi viittaus myös oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 33 §:ään. Pykälän 1 momentissa on säännös pääkuulustelusta, 2 momentissa vastakuulustelusta ja 3 momentissa pääkuulustelun täydentämisestä. Pykälän 5 momenttiin tulee säännös siitä, minkälaisia kysymyksiä todistajalle voidaan esittää. Sen osalta, miten kuulustelu on toimitettava, viitataan sanotun 33 §:n yksityiskohtaisissa perusteluissa selostettuun.

Edellä selostetun lisäksi momentissa ehdotetaan säädettäväksi, että asianosaisten kuulustelu todistelutarkoituksessa on toimitettava ennen kuin muuta suullista näyttöä otetaan vastaan siitä seikasta, jota kuulustelu tulisi koskemaan.

Vastaava säännös riita-asian pääkäsittelyn osalta on oikeudenkäymiskaaren 6 luvun 2 §:n 2 momentissa.

Myös rikosasioissa ehdotettava säännös johtuu siitä yleisestä periaatteesta, että sen henkilön, jota kuullaan asian selvittämiseksi, ei tulisi saada tietää, mitä esimerkiksi muut todistajat ja asiantuntijat kertovat. Jos asianosainen tietää, mitä todistaja on asiassa kertonut, se voi asianosaisen tahtomattakin vaikuttaa asianosaisen kertomukseen. Kun asianosaisella on oikeus olla saapuvilla asian koko käsittelyajan, olisi hänen todistelutarkoituksessa tapahtuva kuulustelunsa tästä syystä suoritettava ennen muun suullisen todistelun vastaanottamista.

8 §. Pykälään ehdotetaan otettavaksi säännös siitä, että tuomioistuin voi määrätä, että asianomistaja, jolla ei ole jutussa vaatimuksia, ei saa olla pääkäsittelyssä saapuvilla ennen kuin häntä kuulustellaan todistelutarkoituksessa.

Pykälä ehdotetaan otettavaksi samasta syystä, kuin edellä 7 §:n 2 momentin säännös asianomistajan ja todistajien kuulemisjärjestyksestä. Silloin, kun asianomistajaa kuullaan ainoastaan todistelutarkoituksessa, asianomistajan kertomuksen luotettavuuteen saattaa vaikuttaa se, että hänellä on ollut mahdollisuus kuulla tapahtumien kulusta jo syyttäjän syytteen kehittelyn yhteydessä.

Asianomistajan vaatimuksilla pykälässä tarkoitetaan asianomistajan yhtymistä syyttäjän syytteeseen tai hänen omaa rangaistus- tai yksityisoikeudellista vaatimustaan.

Pykälän mukaan määräys voidaan antaa, jos se muihin seikkoihin nähden katsotaan soveliaaksi. Määräystä ei pitäisi antaa esimerkiksi silloin, kun asianomistajalle on rikoksen johdosta aiheutunut merkittävää vahinkoa ja voidaan pitää todennäköisenä, että hän, aikaisemmasta kannastaan poiketen tulee esittämään asiassa omia vaatimuksia.

Myöskään silloin, kun esimerkiksi syyttäjälle syytteen kehittelyn yhteydessä olisi apua ainoastaan asianomistajan tiedossa olevista seikoista, asianomistajaa ei tulisi määrätä poistumaan istuntohuoneesta. Sellaisia asioita voivat olla esimerkiksi rikosasiat, joihin liittyy monimutkaisia teknisiä tai taloudellisia yksityiskohtia.

9 §. Pykälä sisältää pääkäsittelyn yhtäjaksoisuutta ja sen keskeyttämistä koskevat säännökset. Riita-asian pääkäsittelyn osalta vastaava säännös on oikeudenkäymiskaaren 6 luvun 5 §:ssä.

Pykälän *1 momentin* mukaan asia on käsiteltävä pääsääntöisesti yhtäjaksoisesti. Säännöksen tarkoituksena on turvata se, että pääkäsittely toimitetaan keskitetysti ja että asia käsitellään alusta loppuun, mikäli mahdollista, yhdessä tilaisuudessa.

Pääkäsittelyn keskittäminen on välttämätöntä käsittelyn suullisuuden ja välittömyyden turvaamiseksi. Erityisesti todisteiden harkinnan kannalta on tärkeää, että ne esitetään keskitetysti ennen asian ratkaisemista. Oikeudenkäyntimenettelyn keskittäminen ja suullisuuden sekä välittömyyden lisääminen myös rikosasioissa ovat lakiehdotuksen keskeisiä tekijöitä, joilla oikeudenkäyntimenettelyä voidaan kehittää ja asianosaisten oikeusturvaa parantaa.

Pääkäsittelyn yhtäjaksoisuus merkitsee nykyiseen verrattuna sitä, että rikosasioissa lykkääminen olisi mahdollista vain poikkeuksellisesti. Toisaalta pääkäsittelyn keskittäminen edellyttää, että asian käsittelylle varataan riittävän pitkä aika.

Pääkäsittelyistunnon kestoa ei luonnollisestikaan voida säännellä asioiden erilaisuuden vuoksi. Jos pääkäsittelyn arvioidaan kestävän koko päivän, samaksi istuntopäiväksi ei ole syytä määrätä minkään muun asian pääkäsittelyä. Kovin pitkäksi venyvän pääkäsittelyn istunnon haittana voidaan pitää sitä, että tuomioistuimen jäsenten tarkkaavaisuus saattaa heikentyä. Pitkä käsittely voi olla hankalaa myös asianosaisille, heidän asiamiehilleen taikka avustajilleen sekä esimerkiksi todistajille. Sen vuoksi pääkäsittelyn istunnon keston ei tulisi ylittää ainakaan normaalia työpäivää.

Pääkäsittelyn yhtäjaksoisuutta koskeva vaatimus ei luonnollisestikaan estä pitämästä pääkäsittelyn kuluessa taukoja.

Pykälän *2 momentissa* ovat säännökset siitä, miten pääkäsittely järjestetään silloin, kun asiaa ei voida käsitellä yhden päivän kuluessa. Tällaisessa tapauksessa pääkäsittely saadaan keskeyttää ja sitä jatketaan, mikäli mahdollista, perättäisinä päivinä. Jos asian käsitteleminen perättäisinä päivinä ei erityisestä syystä ole mahdollista, asiaa on käsiteltävä momentin mukaan vähintään kolmena arkipäivänä viikossa.

Viikolla tarkoitetaan tässä yhteydessä aikaa jostakin viikonpäivästä seuraavan viikon vastaavaan päivään. Säännös ei siten tarkoita kalenteriviikkoa. Käsittelyn yhtäjaksoisuutta koskevan 1 momentin pääsääntö edellyttää, ettei käsittelyä keinotekoisesti saa jakaa useammalle päivälle lyhentämällä päivittäistä käsittelyaikaa.

Varsinkin silloin, kun asia on niin laaja, että pääkäsittelyn toimittaminen edellyttää asian käsittelemistä useampana päivänä, on tärkeää, että asian käsittely on hyvin jäsennelty ja että toisiinsa liittyvät kysymykset käsitellään keskitetysti. Tämän vuoksi tuomioistuimen tulisi etukäteen suunnitella, mitä asian osia kussakin käsittelyssä on käsiteltävä. Jos asiaan liittyy esimerkiksi useita eri kysymyksiä, joskus saattaa olla tarkoituksenmukaista käsitellä eri päivinä eri kysymyksiä. Erillisten kysymysten käsittelyä varten tuomioistuin on voinut myös määrätä pidettäväksi erillisen pääkäsittelyn.

Kun pääkäsittely keskeytetään ja asianosaisille ilmoitetaan, minä päivänä asian käsittelyä jatketaan, tuomioistuimen ei tarvitse erikseen ilmoittaa asianosaisille, millä uhilla heidän on saavuttava seuraavaan käsittelytilaisuuteen. Tämä johtuu siitä, että asianosaisille alunperin annettujen kutsujen yhteydessä asetetut uhat pysyvät edelleen voimassa. Kun pääkäsittelyä keskeytyksen jälkeen jatketaan, kysymys ei ole asian käsittelemisestä lykkäämisen jälkeen, vaan saman pääkäsittelyn keskeytyksen jälkeisestä käsittelytilaisuudesta.

Oikeudenkäymiskaaren 12 luvun 23 §:ään (1052/91) sisältyvä säännös siitä, että luvatta kesken käsittelyn poistuminen rinnastetaan poissaoloon istunnosta, ehdotetaan rikosasioiden osalta siirrettäväksi 8 luvun 14 §:ään.

Ainoastaan siinä tapauksessa, että tuomioistuin muuttaa asianosaiselle asetettua uhkaa tai että tuomioistuin poikkeuksellisesti joutuu kutsumaan asianosaisen uudelleen keskeytyksen jälkeen tapahtuvaan käsittelyyn, siitä on erikseen ilmoitettava.

Selvyyden vuoksi momenttiin ehdotetaan otettavaksi säännös siitä, että asiaa ei tarvitse käsitellä kolmena arkipäivänä viikossa silloin, kun asian käsittely 10 §:n nojalla lykätään.

10 §. Pykälään ehdotetaan otettavaksi säännökset siitä, milloin rikosasian pääkäsittely saadaan lykätä.

Kuten edellä yleisperusteluissa on todettu eräs suurimpia epäkohtia rikosasioiden käsittelyssä nykyisin on se, että asian käsittely lykkäysten johdosta jakautuu yksinkertaisissakin asioissa useampaan kuin yhteen istuntoon. Jotta myös rikosasian käsittelyn keskittäminen olisi mahdollista, on mahdollisuutta lykätä rikosasian käsittely rajoitettava vastaavalla tavalla kuin riita-asioiden osalta 6 luvun 10 §:ssä (1052/91). Lisäksi ehdotuksen 2 §:n säännös siitä, milloin käsittely on peruutettava, edistää käsittelyn keskittämisen toteuttamista myös rikosasioissa.

Mahdollisuudet laajemmankin asian keskitettyyn käsittelyyn paranevat ehdotettujen haastehakemusta, kirjallista vastausta ja suullista valmistelua koskevien säännösten avulla.

Pääkäsittelyn lykkääminen eroaa pääkäsittelyn keskeyttämisestä siinä, että lykkäämiseen on aina jokin muu syy kuin se, ettei asiaa ole ehditty käsitellä yhdessä käsittelytilaisuudessa.

Momentin *1 kohdan* mukaan lykkääminen tulee kysymykseen silloin, kun tuomioistuin on aloittanut pääkäsittelyn 3 §:n nojalla siitä huolimatta, että pääkäsittelyn yhtäjaksoiselle toimittamiselle on olemassa 2 §:ssä tarkoitettu este. Pääkäsittelyn lykkäämisen syy on tuomioistuimen tiedossa tässä tapauksessa siis jo pääkäsittelyä aloitettaessa.

Momentin *2 kohdan* mukaan pääkäsittely voidaan lykätä myös silloin, kun käsittelyn aloittamisen jälkeen tuomioistuimen tietoon on tullut uusi tärkeä todiste, joka voidaan ottaa vastaan vasta myöhemmin. Kohta on tarpeen esimerkiksi niiden tilanteiden varalta, jolloin vasta pääkäsittelyssä todistelua vastaanotettaessa käy ilmi, että asiassa olisi vielä saatavissa muutakin todistelua. Lykkäys on tällaisessa tapauksessa usein tarpeellinen myös siitä syystä, että siten vastapuolelle tarjoutuu tilaisuus mahdollisen vastanäytön hankkimiseen.

Momentin *3 kohdan* mukaan pääkäsittely saadaan lykätä myös ennalta arvaamattoman seikan johdosta tai jos lykkääminen muusta

tärkeästä syystä on välttämätöntä. Ennalta arvaamaton syy voi olla esimerkiksi syyttäjän pääkäsittelyssä esittämä uusi vaatimus, jonka hän voi 5 luvun 18 §:n nojalla tehdä. Lykkäys saattaa tällöin olla tarpeen, jotta vastaaja voisi harkita, miten uuteen vaatimukseen vastataan. Lykkäys voi olla tarpeen myös silloin, kun vasta pääkäsittelyssä käy ilmi, että todistelua joudutaan oikeudenkäymiskaaren 17 luvun säännösten perusteella ottamaan vastaan pääkäsittelyn ulkopuolella.

Lainkohdassa tarkoitettu muu tärkeä syy voi olla esimerkiksi se, että asianosainen on luullut, että hänen esittämänsä todistelu olisi riittävää. Pääkäsittelyssä asianosainen kuitenkin on havainnut, että lisäselvityksen esittäminen vielä on tarpeellista. Jos tuomioistuin katsoo, että asianosaiselle on varattava tilaisuus lisäselvityksen esittämiseen, lykkäys voi olla perusteltua.

Lainkohdassa tarkoitettu muu tärkeä syy voi olla myös esimerkiksi se, että syyttäjä nostaa vastaajaa vastaan uuden syytteen toimittamalla sitä koskevan haastehakemuksen tuomioistuimelle, jos rikosasioiden käsitteleminen yhdessä esimerkiksi yhteisen todistelun tai rikoslain 7 luvun mukaisen yhtenäisrangaistuksen määräämisen vuoksi on tärkeätä.

Pääkäsittelyn lykkäämistä koskevia säännöksiä on tulkittava ahtaasti niin, että käsittely lykätään ainoastaan silloin, kun se on välttämätöntä. Pelkästään se, että asianosaiset pyytävät asian lykkäämistä, ei riitä lykkäysperusteeksi. Jos lykkäys on välttämätöntä asianosaisen laiminlyönnin vuoksi, tämä voidaan ottaa huomioon oikeudenkäyntikulujen korvausvelvollisuutta harkittaessa.

Pykälän *2 momentissa* ehdotetaan ensinnäkin, että pääkäsittelyä on jatkettava lykkäyksen jälkeen niin pian kuin mahdollista. Lisäksi momenttiin ehdotetaan otettavaksi säännös siitä, milloin rikosasia on käsiteltävä 14 päivän kuluessa.

Oikeudenkäymiskaaren 16 luvun voimassa olevan 4 §:n 1 momentin mukaan asiaa ei saa lykätä 14 päivää pitemmäksi ajaksi, jos vastaaja on vangittuna, matkustuskiellossa tai virantoimituksesta pidätettynä, ellei se ole tarpeen vastaajan mielentilan tutkimista varten.

Edellä mainitun 4 §:n 1 momentin sanamuoto perustuu pakkokeinolain yhteydessä tehtyyn oikeudenkäymiskaaren muutokseen (452/87). Hallituksen esityksessä eduskunnalle esitutkintaa ja pakkokeinoja rikosasioissa koskevaksi lainsäädännöksi (HE 14/1985 vp.) esitettiin lainkohtaan otettavaksi lykkäyksen osalta määräaika ainoastaan silloin, kun vastaaja on vangittu. Säännöksen soveltamisala laajeni koskemaan sellaista vastaajaa, joka on matkustuskiellossa tai virantoimituksesta pidätettynä lakivaliokunnan mietinnön (n:o 9/1986) perusteella.

Edellä mainitun hallituksen esityksen perusteluissa säännöksen muutosta perustellaan sillä, että "lykkäysaika tulisi siten yhdenmukaiseksi sekä kaupungeissa että maaseudulla". Lakivaliokunnan mietinnössä säännöksen soveltamisalan laajennusta perusteltiin seuraavasti. "Oikeudenkäyntien yleisen jouduttamispyrkimyksen ja vastaajalle aiheutuvan haitan takia valiokunta ehdottaa lisättäväksi pykälään säännöksen, ettei asiaa saa lykätä kahta viikkoa pidemmäksi ajaksi myöskään silloin, kun rikosasian vastaaja on matkustuskiellossa tai virantoimituksesta pidätettynä".

Edellä selostettuja sellaisen rikosasian lykkäämisen perusteita, jossa vastaaja on vangittu, matkustuskiellossa tai virantoimituksesta pidätettynä, ei tässä yhteydessä ole syytä arvioida eri tavalla kuin edellä on selostettu. Momentissa ehdotetaan, että rikosasiaa, jossa vastaaja on vangittu, matkustuskiellossa tai virantoimituksesta pidätettynä, ei saa lykätä 14 päivää pitemmäksi ajaksi.

Momenttiin ehdotetaan lisäksi otettavaksi selvyyden vuoksi säännös siitä, että kun momentissa tarkoitettuun pakkotoimeen on ryhdytty lykkäyksen jälkeen, sanottu 14 päivän määräaika alkaa vangitsemisesta, matkustuskiellosta tai virantoimituksesta pidättämisestä päättämisestä.

Voimassa olevan lain mukaisesti ehdotetaan lisäksi, että sanottu määräaika ei koske sellaista rikosasiaa, joka on lykätty vastaajan mielentilan tutkimista varten.

Pykälän *3 momentin* mukaan pääkäsittelyä lykättäessä on samalla määrättävä, milloin asian käsittelyä jatketaan. Jatkokäsittely tulisi, kuten 2 momentissa säädetään, määrätä toimitettavaksi niin pian kuin mahdollista, jotta keskitetyn pääkäsittelyn tarkoitus toteutuisi. Jatkokäsittelyn ajankohtaa määrättäessä tulisi kiinnittää huomiota myös siihen, että asia silloin voitaisiin käsitellä loppuun.

Silloin kun pääkäsittely lykätään, tuomioistuin määrää lykkäämisestä päätöksessään. Tässä päätöksessä asianosaisia on, kuten nykyisinkin, kehotettava saapumaan jatkokäsittelyyn.

Kehotuksen yhteydessä ilmoitetaan, mikä seuraamus voi aiheutua siitä, että asianosainen ei saavu käsittelyyn. Säännökset asianosaisten poissaolosta ovat 8 luvussa.

11 §. Pykälä sisältää säännökset siitä, milloin asiassa on toimitettava uusi pääkäsittely. Vastaava säännös riita-asioiden osalta on oikeudenkäymiskaaren 6 luvun 1 ja 11 §:ssä. Joskus asiassa joudutaan toimittamaan uusi pääkäsittely sen vuoksi, että käsittelyn välittömyys ja keskitys ei muuten toteudu.

Pykälän *1 momentissa* ehdotetaan säädettäväksi, että asiassa on toimitettava uusi pääkäsittely, jos tuomioistuimeen sen päätösvaltaisuuden puutteellisuuden vuoksi joudutaan kesken pääkäsittelyä ottamaan uusi jäsen. Riita-asioiden osalta vastaava säännös on oikeudenkäymiskaaren 6 luvun 1 §:n 2 momentissa.

Säännös turvaa käsittelyn välittömyyden. Käsittelyn välittömyys tarkoittaa muun muassa sitä, että asian saa ratkaista ainoastaan tuomioistuimen sellainen jäsen, joka on ollut mukana koko käsittelyn ajan ja joka siis voi ratkaista asian omien välittömien havaintojensa eikä esimerkiksi pöytäkirjan tai toisten jäsenten esittelyn avulla.

Oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 2 §:n 1 momentin mukaan käräjäoikeuden kokoonpanoon voidaan ottaa toinen lainoppinut jäsen ja neljäs lautamies. Saman pykälän 2 momentissa, joka tässä esityksessä ehdotetaan muutettavaksi koskemaan myös rikosasioita, säädetään, että jos lautamiehelle on tullut este pääkäsittelyn aloittamisen jälkeen, käräjäoikeus on päätösvaltainen, kun lautamiehiä on vähintään kaksi.

Edellä mainittujen säännösten avulla pystytään varsin usein turvaamaan se, että käräjäoikeus pysyy päätösvaltaisena. Esimerkiksi laajassa asiassa, jota voidaan olettaa käsiteltävän useammassa istunnossa, käräjäoikeuden kokoonpanoa on syytä laajentaa edellä selostetulla tavalla.

Pääkäsittelyn toimittaminen keskitetysti edellyttää, että pääkäsittely silloinkin, kun se muodostuu eri oikeudenkäyntitilaisuuksista, toimitetaan mahdollisimman yhtäjaksoisesti ja vain lyhyin keskeytyksin tai lykkäyksin. Kun oikeudenkäyntiaineisto esitetään välittömästi ja suullisesti tuomioistuimelle, on välttämätöntä, että tuomioistuin ei joudu nojautumaan sellaiseen aineistoon, jonka esittämisestä jo on kulunut pitkä aika. Tuomioistuimen jäsenet eivät silloin voi muistaa riittävän yksityiskohtaisesti oikeudenkäyntiaineistoa eikä sen eri vivahteita.

Sen vuoksi momentissa ehdotetaan, että uusi pääkäsittely on toimitettava myös silloin, kun asia on yhden tai useamman kerran ollut lykättynä yhteensä yli 14 päivää. Määräävää on siis lykkäysten yhteenlaskettu aika. Pykälässä tarkoitettuun lykkäysaikaan ei lasketa sitä aikaa, jonka käsittely on ollut 9 §:n 2 momentin nojalla keskeytyneenä.

Ehdotuksen mukaan pääkäsittelyn keskityksen katsotaan aina toteutuvan, jos käsittely on ollut lykättynä korkeintaan edellä mainitun ajan. Jos käsittely on ollut lykättynä yli 14 päivää, asiassa tulee pääsäännön mukaan toimittaa uusi pääkäsittely.

Pykälän *2 momentissa* ehdotetaan, että vaikka pääkäsittely olisi ollut lykättynä yli 14 päivää, uutta pääkäsittelyä ei tarvitse toimittaa asiassa, jos sitä asian laadun perusteella pidetään erityisestä syystä tarpeettomana ja jos pääkäsittelyn yhtäjaksoisuuden voidaan käsittelyn lykkäämisestä ja keskeyttämisestä huolimatta katsoa toteutuvan.

Käsittelyn keskittämisen toteutumista arvioitaessa on kiinnitettävä huomiota lykkäysten ja keskeytysten yhteisvaikutukseen. Jos yli 14 päivää lykättynä ollutta asiaa on jouduttu käsittelemään niin useassa istunnossa, että pääkäsittelyn yhtäjaksoisuuden ei voida katsoa toteutuvan, asiassa tulisi momentin nojalla toimittaa uusi pääkäsittely.

Harkittaessa sitä, voidaanko pääkäsittelyä jatkaa, on kiinnitettävä huomiota esimerkiksi asian laajuuteen ja siihen, kuinka pitkälle asian käsittely on jo edennyt. Jos asian käsittely on edennyt esimerkiksi niin pitkälle, että vain loppukeskustelu on toimittamatta, pääkäsittelyä voi olla tarkoituksenmukaista jatkaa, vaikka asia olisi ollut lykättynä yli 14 päivää. Huomiota on kiinnitettävä myös siihen, kuinka pian voitaisiin toimittaa uusi pääkäsittely, jossa käsittelyn keskitys toteutuisi paremmin kuin vireillä olevassa käsittelyssä. Jos uuden pääkäsittelyn toimittaminen on mahdollista vasta pitemmän ajan kuluttua, pääkäsittelyä voi olla tarkoituksenmukaista jatkaa, vaikka käsittely olisi ollut lykättynä jonkun verran yli 14 päivää.

Pääsääntönä silloin, kun pääkäsittelyä lykätään, tulisi pitää sitä, että todistelu otetaan vastaan kokonaisuudessaan samassa pääkäsittelyn istunnossa. Erityisen tärkeää tämä on

silloin, kun on kysymys todistajista, jotka kertovat toisistaan poikkeavalla tavalla.

Momentissa ehdotetaan lisäksi, että uusi pääkäsittely on toimitettava aina, kun pääkäsittely on ollut lykättynä yhteensä yli 45 päivää. Missään olosuhteissa ei voida katsoa, että pääkäsittelyn keskittäminen voi toteutua, jos pääkäsittely on ollut lykättynä pitempään kuin sanotut 45 päivää. Laskettaessa lainkohdassa tarkoitettua 45 päivän ajanjaksoa huomioon ei, kuten ei 14 päivän aikaakaan laskettaessa, oteta sitä aikaa, jonka pääkäsittely on ollut 9 §:n 2 momentin nojalla keskeytyneenä.

Lykkäyksellä tarkoitetaan myös oikeudenkäymiskaaren 16 luvun 5 §:ssä (1052/91) tarkoitettua asian "jättämistä lepäämään". Sanottu lainkohta ehdotetaan siirrettäväksi oikeudenkäymiskaaren 14 luvun 4 §:ään. Tällainen asian käsittelyn lykkääminen toistaiseksi tulee kysymykseen silloin, kun asian jatkokäsittelyn ajankohtaa ei ole mahdollista määrätä. Käytännössä asian käsittelyn lykkääminen toistaiseksi useimmiten merkinnee sitä, että asiassa on esteen poistumisen jälkeen toimitettava uusi pääkäsittely.

Ei ole yksiselitteisesti ratkaistavissa, kuinka pitkän ajan pääkäsittely voi olla lykättynä niin, että keskitetyn pääkäsittelyn tarkoituksen kuitenkin voidaan katsoa toteutuvan. Eräs mahdollisuus olisi, että tuomioistuin aina olosuhteet huomioon ottaen saisi määrätä, onko asiassa toimitettava uusi pääkäsittely vai ei. Tämä saattaisi kuitenkin johtaa epäyhtenäiseen käytäntöön eri tuomioistuimissa. Siihen saattaisi sisältyä myös vaara siitä, että nykyisin tavallinen tapa lykätä asian käsittely säilyisi. Näistä syistä pykälässä on päädytty ehdottomaan sanottua 45 päivän aikarajaa.

Pykälän *3 momenttiin* ehdotetaan otettavaksi säännös, jonka mukaan uutta pääkäsittelyä ei tarvitse toimittaa, vaikka käsittely on ollut lykättynä pitemmän ajan kuin 2 momentissa säädetään, jos pääkäsittely on ollut lykättynä vastaajan mielentilan tutkimista varten. Ehdotettu säännös on välttämätön sen vuoksi, että muuten momentissa tarkoitetuissa asioissa jouduttaisiin aina toimittamaan uusi pääkäsittely.

Päätös mielentilatutkimuksen toimittamisesta tulisi tehdä vasta käsittelyn siinä vaiheessa, kun todistelu siitä, onko vastaaja syyllistynyt väitettyyn rikokseen, on otettu vastaan. Siten ne tavoitteet, joihin käsittelyn keskittämisellä pyritään, toteutuvat momentin poikkeussäännöksestä huolimatta riittävästi.

Poikkeussäännös koskee ainoastaan pääkäsittelyn keskittämistä, mutta ei sen välittömyyttä. Jos momentissa tarkoitettuun käsittelyyn osallistuu uusi jäsen, on asiassa 1 momentin nojalla toimitettava uusi pääkäsittely.

12 §. Pykälään ehdotetaan otettavaksi säännös siitä, miten asia on uudessa pääkäsittelyssä käsiteltävä. Vastaava säännös riita-asioiden osalta on oikeudenkäymiskaaren 6 luvun 12 §:ssä.

Pykälän mukaan pääsääntö on, että uudessa pääkäsittelyssä asia on käsiteltävä kokonaisuudessaan uudelleen. Uudessa pääkäsittelyssä ei siten pääsääntöisesti voida ottaa huomioon, mitä aikaisemmassa pääkäsittelyssä on esitetty. Säännöksellä pyritään turvaamaan keskitetyn pääkäsittelyn toteutuminen.

Uudessa pääkäsittelyssä on noudatettava 7 §:n säännöksiä asian käsittelyjärjestyksestä. Asianosaisten on siten uudessa pääkäsittelyssä esitettävä vaatimuksensa ja vastattava vastapuoltensa vaatimuksiin sekä kummankin vuorollaan tarkemmin perusteltava kantaansa ja lausuttava vastapuolen perustelujen johdosta.

Aikaisemmassa pääkäsittelyssä vastaanotettu todistelu on myös uudelleen otettava vastaan uudessa pääkäsittelyssä. Pykälän mukaan näin ei kuitenkaan tarvitse menetellä silloin, kun todisteella ei katsota olevan asiassa merkitystä tai kun todisteen vastaanottamiselle on olemassa este. Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 8 e §:n 1 momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että 8 e §:ssä on myös rikosasioiden käsittelyä varten säännös siitä, miten pääkäsittelyn ulkopuolella vastaanotettu todistelu otetaan huomioon pääkäsittelyssä. Sanotun 8 e §:n mukaan, jos todistetta ei oteta vastaan uudelleen pääkäsittelyssä, tuomioistuimen on tehtävä siitä selko todisteen vastaanottamisessa kertyneestä oikeudenkäyntiaineistosta, esimerkiksi kuuntelemalla todistelun kertomuksen äänite tai, jos äänite on saatettu kirjalliseen muotoon, lukemalla lausuma.

Se, milloin todisteella katsotaan olevan sellaista merkitystä asiassa, että todistelu on otettava uudelleen vastaan, tuomioistuimen on ratkaistava ottamalla huomioon todistelun laatu ja muut olosuhteet. Jos tilanne on esimerkiksi siten muuttunut, että aikaisemmin vastaanotetulla todistelulla ei ole enää merkitystä asian ratkaisemiselle, koska asianosaiset ovat tulleet yksimielisiksi esimerkiksi tapahtumien kulusta, todistelua ei tarvitse ottaa vastaan uudelleen.

Edellytyksenä aikaisemmin vastaanotetun todistelun ottamiselle uudelleen vastaan pääkäsittelyssä on se, ettei estettä sen vastaanottamiselle ole. Jos todistajaa ei voida kuulla uudelleen esimerkiksi sen vuoksi, että hän on vakavasti sairastunut tai kuollut, todistelusta on otettava selko aikaisemman pääkäsittelyn oikeudenkäyntiaineistosta. Käytännössä tämä tapahtuu kuuntelemalla äänite taikka ottamalla selko todisteesta pöytäkirjasta tai asiakirjavihkosta. Voidakseen arvioida, onko jokin todiste otettava vastaan uudelleen uudessa pääkäsittelyssä, tuomioistuin joutuu käymään läpi aikaisemman pääkäsittelyn koko todistusaineiston.

13 §. Pykälä sisältää pääkäsittelyn täydentämistä koskevan säännöksen. Vastaavanlainen säännös riita-asioiden osalta on oikeudenkäymiskaaren 6 luvun 14 §:ssä.

Pykälässä ehdotetaan, että jos tuomioistuin pääkäsittelyn päättämisen jälkeen havaitsee välttämättömäksi asian käsittelyn täydentämisen jonkin yksittäisen kysymyksen osalta, tuomioistuin voi täydentää käsittelyä pyytämällä asianosaisilta kysymyksestä kirjallisen lausuman, jos kysymys, jota käsittelyn täydentäminen koskee, on yksinkertainen tai vähäinen. Muussa tapauksessa käsittelyä voidaan täydentää siten, että pääkäsittelyä jatketaan tai asiassa toimitetaan uusi pääkäsittely.

Pykälä tulee sovellettavaksi silloin, kun tuomioistuin ei ole ratkaissut asiaa heti pääkäsittelyn päätteeksi, vaan on päättänyt antaa asiassa 11 luvun 7 §:ssä tarkoitetun kansliatuomion. Tuomiota harkitessaan tai laatiessaan tuomioistuin saattaa havaita, että jokin yksittäinen kysymys on epäselvä tai jäänyt oikeudenkäynnissä selvittämättä. Lisäksi voidaan havaita, että tuomioistuin ei ole tiedustellut asianosaisen kannanottoa johonkin vastapuolen esittämään seikkaan tai vaatimukseen.

Ilman erityistä säännöstä voitaisiin katsoa, että edellä mainittu epäselvyys olisi jätettävä selvittämättä ja tuomioistuin joutuisi ratkaisemaan asian puutteellisen oikeudenkäyntiaineiston perusteella. Sen vuoksi pykälään ehdotetaan otettavaksi säännös siitä, että pääkäsittelyä sanotussa tilanteessa voidaan jatkaa tai asiassa voidaan toimittaa uusi pääkäsittely.

Silloin kun käsittelyä täydennetään pyytämällä asianosaiselta kirjallinen lausuma, vastapuolen tietoon tulee saattaa se, mitä toinen asianosainen on esittänyt tuomioistuimelle. Jos on olemassa vaara, että asianosaisen esittämä saattaa antaa aihetta tiedustella vastapuolen kantaa asianosaisen esityksen johdosta, usein saattaa olla kirjallista täydentämistä tarkoituksenmukaisempaa jatkaa suoraan pääkäsittelyä.

Nyt käsiteltävänä oleva pykälä ei kuitenkaan saa johtaa siihen, että asiaa ei käsiteltäisi pääkäsittelyssä riittävän tarkasti ja perusteellisesti. Käsiteltävänä olevaa pykälää tulisi siten soveltaa ainoastaan poikkeuksellisesti.

Käsittelyn täydentämisestä päättää tuomioistuin viran puolesta. Asianosainen ei siten pääkäsittelyn lopettamisen jälkeen voi edellyttää tuomioistuimen täydentävän pääkäsittelyä jossakin hänen mielestään käsittelemättä jääneessä seikassa. Asianosainen voi tietenkin kiinnittää tuomioistuimen huomiota pääkäsittelyn täydentämisen tarpeellisuuteen, mutta pääkäsittelyn täydentämisestä päättää tuomioistuin aina viran puolesta.

7 luku. **Asianomistajan yksin ajaman rikosasian käsittelystä**

Voimassa olevassa laissa ei ole selkeitä menettelysäännöksiä asianomistajan yksin ajaman rikosasian käsittelyn osalta. Sellaisten asioiden käsittelyssä on soveltuvin osin noudatettu virallisen syyttäjän ajaman rikosasian käsittelyä koskevia säännöksiä.

Lukuun ehdotetaan otettavaksi säännökset asianomistajan yksin ajaman rikosasian käsittelystä. Lukuun sisältyvät lähinnä rikosasian vireillepanoa ja valmistelua koskevat säännökset. Pääkäsittelyn osalta lukuun sisältyy viittaussäännös virallisen syyttäjän ajaman rikosasian pääkäsittelyä koskeviin säännöksiin, jotka siten ovat yhteiset tässä luvussa tarkoitettujen asioiden kanssa.

Säännöksiä sovellettaisiin silloin, kun asianomistaja alun perin ajaa kannetta yksin sekä silloin kun asianomistaja 1 luvun 15 §:n nojalla yksin jatkaa syytteen ajamista syyttäjän peruutettua syytteensä.

Haastehakemus

1 §. Pykälään ehdotetaan otettavaksi säännökset syytteen nostamisesta ja rikosasian vireilletulosta. Säännös vastaa virallisen syyttäjän ajaman syytteen osalta noudatettavia 5 luvun 1 §:n säännöksiä.

Voimassa olevan lain mukaan myös asianomistaja voi nostaa syytteen huolehtimalla itse

haastamisesta ja vastaajan kutsumisesta tuomioistuimeen. Varsin usein kuitenkin käytännössä asianomistaja pyytää haastetta tuomioistuimelta. Pykälän *1 momenttiin* ehdotetaankin otettavaksi viimeksi mainitun käytännön mukainen säännös. Myös asianomistajan yksin ajaman rikosasian valmistelun ja käsittelyn suunnittelemisen kannalta on välttämätöntä, että tuomioistuin jo haastehakemuksen tutkimisella ja muilla ennen istunnon järjestämistä suoritettavilla valmistavilla toimenpiteillä voi edistää sen turvaamista, että asia voidaan käsitellä istunnossa keskitetysti.

Pykälän *2 momenttiin* ehdotetaan otettavaksi säännös asianomistajan yksin ajaman rikosasian vireilletulosta. Voimassa olevan lain mukaan myös luvussa tarkoitettu asia tulee vireille, kun haaste vastaajalle on annettu tiedoksi. Kun lukuun ehdotetaan otettavaksi sellaisia säännöksiä, joiden nojalla käräjäoikeus voi tehdä myös asianomistajan yksin ajamassa rikosasiassa ratkaisuja ennen haasteen antamista, ehdotetaan, että myös luvussa tarkoitetut asiat tulevat vireille, kun haastehakemus saapuu kansliaan.

Syytteen vireillepanoa koskevan 5 luvun 1 §:n 2 momentin yksityiskohtaisissa perusteluissa on lisäksi selostettu ne erilaisten pakkokeinojen käyttämiseen liittyvät syyt, miksi vireilletuloajankohta ehdotetaan siirrettäväksi haastehakemuksen tuomioistuimeen saapumiseen. Sanotuissa perusteluissa on lisäksi todettu se, että rikoslain 8 luvun 2 §:n nojalla syyteoikeuden vanhentuminen katkeaa, kun vastaaja on laillisesti kutsuttu vastaamaan tai häntä vastaan on hänen henkilökohtaisesti saapuvilla ollessaan tehty rangaistusvaatimus.

Pykälän *3 momenttiin* ehdotetaan otettavaksi säännös, jonka mukaan vastaaja voi nostaa asianomistajaa vastaan syytteen väärästä ja todistamattomasta ilmiannosta ilman haastetta. Se, jota vastaan on tehty syyttämispyyntö tai jota vastaan on nostettu syyte, voi 1 luvun 14 §:n 2 momentin nojalla nostaa syytteen väärästä ja todistamattomasta ilmiannosta, ilman että hänen tarvitsee esittää viralliselle syyttäjälle syyttämispyyntöä. Kummankin säännöksen tarkoituksena on turvata syytteen yksinkertainen ja nopea käsittely. Sellainen syyte liittyy aina itse pääasiaan ja on tarkoituksenmukaista käsitellä sen yhteydessä. Lisäksi käsiteltävänä oleva säännös toimii tarpeellisena varokeinona asianomistajan yksin ajamissa rikosasioissa sen turvaamiseksi, että aiheettomia syytteitä ei nosteta.

2 §. Pykälään ehdotetaan otettavaksi säännös haastehakemuksen sisällöstä ja allekirjoittamisesta. Samalla tavoin kuin virallisen syyttäjän ajaman syytteen osalta myös asianomistajan yksin ajaman syytteen osalta ehdotetaan haastehakemuksessa ilmoitettavaksi nykyistä huomattavasti yksityiskohtaisemmat tiedot. Haastehakemukseen sisältyvien tietojen avulla sekä tuomioistuin että vastaaja, jolle hakemus haasteen yhteydessä annetaan tiedoksi, pystyvät valmistautumaan oikeudenkäyntiin nykyistä paremmin.

Ehdotettu säännös vastaa 5 luvun 3 §:ään ehdotettua virallisen syyttäjän haastehakemusta koskevaa säännöstä. Pykälän *1—3 momentin* perusteluiden osalta viitataankin sanotun 3 §:n yksityiskohtaisissa perusteluissa esitettyyn.

Pykälän 1 momentti poikkeaa sanotun 3 §:n 1 momentista ainoastaan siten, että sen *6 kohdassa* ehdotetaan asianomistajalta haastehakemuksessa vaadittavaksi selvitys siitä, että syyttäjä on päättänyt olla nostamatta syytettä rikoksen johdosta.

Pykälän 3 momenttiin ehdotetaan otettavaksi säännös haastehakemuksen allekirjoittamisesta. Myös virallisen syyttäjän on 5 luvun 3 §:n nojalla allekirjoitettava haastehakemus. Momenttiin otettavaksi ehdotettu säännös vastaa oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 2 §:n 3 momentin (1052/91) säännöstä haastehakemuksen allekirjoittamisesta. Momentin mukaan haastehakemus on asianomistajan tai, jollei hän itse ole sitä laatinut, sen laatijan allekirjoitettava. Laatijan on samalla ilmoitettava ammattinsa ja asuinpaikkansa.

3 §. Pykälään ehdotetaan otettavaksi säännös kirjallisten todisteiden toimittamisesta tuomioistuimeen. Pykälään ehdotetut säännökset vastaavat osittain 5 luvun 4 §:ää ja oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 4 §:ää (595/93).

Pykälän *1 momentin* mukaan haastehakemukseen on liitettävä ne kirjalliset todisteet, joihin asianomistaja vetoaa. Sellaisia kirjallisia todisteita voivat olla esimerkiksi lääkärintodistus, väärennetyksi väitetty asiakirja tai kirjoitus, jonka asianomistaja katsoo sisältävän häneen kohdistuneen kunnian loukkauksen.

Momentissa ehdotetaan lisäksi, että silloin kun asiassa on toimitettu esitutkinta, esitutkintapöytäkirja on toimitettava tuomioistuimeen haastehakemuksen yhteydessä. Kuten edellä on todettu, mahdollista on, että asianomistajan

yksin ajama syyte tulee tuomioistuimen käsiteltäväksi ilman, että asiassa on toimitettu esitutkintaa. Usein voi kuitenkin käydä myös niin, että syyttäjä esitutkinnan päätyttyä päättää olla nostamatta syytettä ja asianomistaja 1 luvun 14 §:n nojalla nostaa syytteen. Sellaisessa tapauksessa asianomistajan tulisi toimittaa esitutkintapöytäkirja tuomioistuimeen.

Kuten 5 luvun 4 §:n yksityiskohtaisissa perusteluissa on todettu, esitutkintapöytäkirja auttaa tuomioistuinta suunnittelemaan asian käsittelyn. Esitutkintapöytäkirja ei kuitenkaan tule oikeudenkäyntiaineistoksi muulta kuin siltä osin kuin siihen on oikeudenkäynnissä nimenomaisesti vedottu esimerkiksi sen vuoksi, että vastaaja tai todistaja kertoo tuomioistuimessa toisella tavalla kuin esitutkinnassa.

Silloin kun asianomistajan yksin ajamassa rikosasiassa tuomioistuimeen toimitetaan haastehakemuksen yhteydessä esitutkinnasta laadittu pöytäkirja, asian valmisteleminen saattaa muodostua yksinkertaisemmaksi kuin sellaisessa asiassa, jossa esitutkintaa ei ole lainkaan toimitettu.

Haastehakemuksen täydentäminen

4 §. Pykälään ehdotetaan otettavaksi säännös puutteellisen haastehakemuksen täydentämisestä. Pykälä vastaa osittain 5 luvun 5 §:ää ja oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 5 §:ää (1052/91 ja 595/93).

Pykälän *1 momentissa* ehdotetaan, että jos haastehakemus on puutteellinen, asianomistajaa on kehotettava määräajassa korjaamaan puute, jos korjaaminen on valmistelun jatkamiseksi tarpeellinen.

Kuten oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 5 §:n yksityiskohtaisissa perusteluissa (HE 15/1990 vp.) on todettu, joissakin tapauksissa saatetaan joutua harkitsemaan, täyttääkö haastehakemus edes sellaisia vaatimuksia, että asian voidaan katsoa tulleen vireille. Näin voi olla esimerkiksi silloin, kun haastehakemus on niin puutteellinen, että siitä ei saada selville, minkälaista toimenpidettä tuomioistuimelta pyydetään.

Muissa tapauksissa haastehakemusta ei siis saa sen puutteellisuuden vuoksi heti jättää tutkimatta, vaan asianomistajaa on kehotettava täydentämään hakemustaan. Jos puutteellisuus on niin vähäinen, että tuomioistuin voi sen itse korjata, täydennyskehotusta ei tulisi antaa. Tältä osin viitataan siihen, mitä 5 luvun 5 §:n yksityiskohtaisissa perusteluissa on selostettu.

Haastehakemus voi muiden seikkojen lisäksi olla puutteellinen esimerkiksi teonkuvauksen, rangaistusvaatimuksen tai yksityisoikeudellisen vaatimuksen osalta. Lisäksi haastehakemuksesta saattaa puuttua selvitys siitä, että syyttäjä on päättänyt olla nostamatta syytettä rikoksen johdosta.

Momentin mukaan asianomistajalle on täydennyskehotuksen yhteydessä ilmoitettava, millä tavalla hakemus on puutteellinen. Puutteellisuus on yksilöitävä sillä tavoin, että asianomistaja kehotuksen perusteella osaa korjata puutteen.

Momentin mukaan asianomistajalle on asetettava määräaika, jossa puute on korjattava. Määräaika on asetettava toisaalta sellaiseksi, että asian käsittely ei aiheetta pitkity, ja toisaalta sellaiseksi, että asianomistajalla on riittävästi aikaa puutteen korjaamiseen.

Asianomistajalle on täydennyskehotuksen yhteydessä myös ilmoitettava, että kanne voidaan jättää tutkimatta tai hylätä, jos asianomistaja ei noudata kehotusta.

Pykälän *2 momentissa* ehdotetaan, että tuomioistuin voi erityisestä syystä pitentää 1 momentissa tarkoitettua määräaikaa. Tällainen erityinen syy voi olla esimerkiksi se, että asianomistaja ei ole hänestä riippumattomasta syystä ehtinyt määräajassa täydentää haastehakemusta.

Kanteen tutkimatta jättäminen ja asian ratkaiseminen haastetta antamatta

5 §. Pykälään ehdotetaan otettavaksi säännös asian ratkaisemisesta heti ennen kuin haaste annetaan vastaajalle tiedoksi. Osittain vastaava säännös on virallisen syyttäjän ajaman syytteen osalta 5 luvun 6 §:ssä ja riita-asioiden osalta oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 6 §:ssä (1052/91). Oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 5 §:ää ehdotetaan tässä esityksessä muutettavaksi siten, että käräjäoikeus on päätösvaltainen tekemään ratkaisuja myös rikosasian valmistelussa, kun siinä on vain puheenjohtaja. Siten puheenjohtaja voisi tehdä yksin myös käsiteltävänä olevassa pykälässä tarkoitetut ratkaisut.

Pykälän *1 momentissa* ehdotetaan, että tuomioistuimen on heti jätettävä kanne tutkimat-

ta, jollei asianomistaja noudata hänelle annettua 5 §:ssä tarkoitettua kehotusta ja jos hakemus on niin puutteellinen, ettei se kelpaa oikeudenkäynnin perustaksi.

Kuten 5 luvun 6 §:n yksityiskohtaisissa perusteluissa on selostettu, esimerkiksi silloin, kun asianosaiset on ilmoitettu niin puutteellisesti, että ei saada selkoa siitä, ketkä ovat jutun asianosaisia, tai kun haastehakemusta ei kehotuksesta huolimatta allekirjoiteta, on kysymys käsiteltävänä olevassa pykälässä tarkoitetusta puutteellisuudesta. Lisäksi momentissa tarkoitettu puute voi olla selvityksen puuttuminen siitä, että syyttäjä on päättänyt olla nostamatta syytettä rikoksen johdosta.

Vähäinen puute ei välttämättä estä tutkimasta asiaa eikä asiaa sellaisen tiedon täydentämiskehotuksen laiminlyönnin vuoksi tulisi jättää tutkimatta. Ratkaisu, jolla asia haastehakemuksen puutteellisuuden vuoksi jätetään tutkimatta, ei estä hakijaa panemasta samaa asiaa vireille uudelleen uudella haastehakemuksella.

Kanne on momentin mukaan jätettävä tutkimatta myös, jos tuomioistuin katsoo, ettei se muusta syystä voi ottaa asiaa tutkittavaksi. Näin on esimerkiksi silloin, kun kanne on nostettu väärässä tuomioistuimessa tai kun sama asia on jo vireillä toisessa tuomioistuimessa taikka kun asia on jo ratkaistu lainvoimaisella tuomiolla.

Jos asianomistaja on haastehakemuksessa esittänyt rangaistusvaatimuksen lisäksi myös rikoksesta johtuvan yksityisoikeudellisen vaatimuksen, voi sellainen vaatimus jäädä tutkimatta, jos haastehakemuksessa esitetty rangaistusvaatimus jätetään tutkimatta. Näin esimerkiksi silloin, kun tuomioistuin katsoo, ettei se ole toimivaltainen tutkimaan rikosasiaa. Jos kanteessa esitetty rangaistusvaatimus jätetään tutkimatta sen vuoksi, että asianomistajan syyteoikeus rikoksesta on vanhentunut, voidaan yksityisoikeudellinen vaatimus siitä huolimatta tutkia. Jos puute haastehakemuksessa koskee ainoastaan yksityisoikeudellista vaatimusta, mutta ei rangaistusvaatimusta, voidaan yksityisoikeudellinen vaatimus jättää momentin nojalla tutkimatta.

Pykälän *2 momentissa* ehdotetaan, että tuomioistuimen on haastetta antamatta heti hylättävä syyte tuomiolla, jos asianomistajan vaatimus on selvästi perusteeton. Säännös on samanlainen kuin riita-asioiden osalta oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 6 §:n 2 momentin (1052/91) säännös. Kuten viimeksi mainitun säännöksen yksityiskohtaisissa perusteluissa (HE 15/1990 vp.) on todettu, kanne on momentin nojalla hylättävä tuomiolla, jos asianomistajan vaatimus on selvästi perusteeton eikä perusteettomuuden syytä voida myöhemmin valmistelussa poistaa. Vaatimus voi olla perusteeton esimerkiksi sen vuoksi, että se ei perustu lakiin. Lisäksi vaatimus voi olla perusteeton silloin, kun vaatimuksen perusteet eivät vastaa yleisesti tiedossa olevia seikkoja.

Momentin nojalla asianomistajan rangaistusvaatimus hylätään esimerkiksi sen vuoksi, että se teko, jonka asianomistaja väittää vastaajan tehneen, ei ole lain mukaan rangaistava.

Silloin kun haastehakemuksessa esitetty rangaistusvaatimus hylätään momentin nojalla heti, voi haastehakemuksessa esitetyn yksityisoikeudellisen vaatimuksen käsittely edelleen jatkua. Jos asianomistaja on esimerkiksi vaatinut vastaajaa tuomittavaksi rangaistukseen vahingonteosta ja velvoitettavaksi korvaamaan aiheuttamansa vahinko, voidaan vahingonkorvausvaatimuksen käsittelyä edelleen 3 luvun 8 §:n nojalla jatkaa, vaikka rangaistusvaatimus hylättäisiinkin heti syyteoikeuden vanhentumisen vuoksi. Sanotun 8 §:n nojalla vaatimuksen käsittelyä jatketaan silloin riita-asiain oikeudenkäynnistä säädetyssä järjestyksessä.

Silloin kun asianomistajan vaatimus momentin nojalla hylätään tuomiolla, hän voi valittaa tuomiosta hovioikeuteen.

Haaste

6 §. Pykälään ehdotetaan otettavaksi säännös haasteen antamisesta. Virallisen syyttäjän ajaman syytteen osalta vastaava säännös on 5 luvun 8 §:ssä ja riita-asioiden osalta oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 8 ja 12 §:ssä (1052/91). Pykälän *1 momentissa* ehdotetaan, että tuomioistuimen on viipymättä annettava haaste, jollei kannetta ole 5 §:n mukaisesti jätetty tutkimatta tai hylätty.

Pykälän *2 momenttiin* ehdotetaan otettavaksi säännös haasteen ja siihen liitettyjen asiakirjojen tiedoksiantamisesta. Momentin mukaan haaste, haastehakemus ja siihen liitetyt asiakirjat on annettava vastaajalle tiedoksi siten kuin tiedoksiannosta oikeudenkäymiskaaren 11 luvussa säädetään. Sanotun 11 luvun säännöksiä ehdotetaan muutettaviksi siten, että haaste myös rikosasioissa voidaan nykyisen niin sano-

tun haastemiestiedoksiannon lisäksi antaa tiedoksi myös postitse vastaanottotodistusta tai saantitodistusta vastaan.

7 §. Pykälän *1 momenttiin* ehdotetaan ensinnäkin otettavaksi säännös vastaajan kehottamisesta vastaamaan häntä vastaan esitettyihin vaatimuksiin. Oikeudenkäymiskaaren 11 luvun voimassa olevan 4 §:n mukaan vastaaja kutsutaan haasteessa saapumaan tuomioistuimeen. Käsiteltävänä olevan pykälän mukaan vastaajaa kehotettaisiin vastaamaan häntä vastaan esitettyihin vaatimuksiin kirjallisesti tuomioistuimen määräämässä ajassa tai suullisesti istunnossa.

Riita-asioiden osalta vastaava säännös on oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 9 §:ssä (1052/91). Säännöksen mukaan vastaaja kutsutaan haasteessa antamaan vastauksensa suullisesti valmistelun istunnossa, jos sen voidaan olettaa nopeuttavan asian käsittelyä tai jos voidaan olettaa että vastaaja ei vastaa kirjallisesti. Käsiteltävänä olevaan pykälään ei ehdoteta otettavaksi vastaavaa edellytystä suoraan istuntoon kutsumisen osalta. Tältä osin säännös vastaa 5 luvun 9 §:n säännöstä.

Kun vastaajan ennakkokanta syytteeseen on usein lyhyt ja kun vastaajalta asianomistajan yksin ajamassakaan rikosasiassa ei voida edellyttää vastaavaa aktiivisuutta kuin riita-asiassa, ei ehdotusta valmisteltaessa ole pidetty tarkoituksenmukaisena rajata tuomioistuimen mahdollisuutta harkita eri valmistelumuotojen käyttämistä. Se, miten valmistelu kussakin tapauksessa on tarkoituksenmukaista toimittaa, riippuu myös siitä, onko asiassa toimitettu esitutkinta vai ei.

Momentissa ei myöskään ehdoteta mahdollisuutta suullisen vastauksen antamiseen rajattavaksi ainoastaan suulliseen valmisteluun. Samalla tavoin kuin 5 luvun 9 §:ssä, momentissa ehdotetaan, että suullinen vastaus voidaan kehottaa antamaan suullisen valmistelun tai pääkäsittelyn istunnossa. Silloin, kun asiassa ei ole toimitettu esitutkintaa, pääsääntönä tulisi olla suullisen valmistelun toimittaminen ennen pääkäsittelyä. Jos asiassa on toimitettu esitutkinta, jonka perusteella vastaajan ennakkokanta on luotettavasti arvioitavissa ja keskitetty pääkäsittely voidaan sen avulla järjestää, pakollisesta suullisen valmistelun istunnosta saattaa muodostua pelkkä käsittelyä pitkittävä turha muodollisuus.

Momenttiin ehdotetaan lisäksi otettavaksi säännös siitä, mitä vastauksen tulee sisältää. Ehdotettu säännös vastaa 5 luvun 9 §:n säännöstä. Pykälän perusteluiden osalta viitataan sanotun 9 §:n perusteluihin, koska ne sellaisenaan soveltuvat myös käsiteltävänä olevan pykälän perusteluiksi.

Silloin, kun asian käsittely pitkittyy sen vuoksi, että vastaaja ei anna häneltä pyydettyä kirjallista vastausta, vastaaja voi 9 luvun säännösten nojalla joutua korvaamaan oikeudenkäynnin pitkittämisestä vastapuolelle aiheutuneet kulut tai hänelle tuomittavaa oikeudenkäyntikulujen korvausta voidaan vastaavalla määrällä pienentää.

Pykälän *2 momenttiin* ehdotetaan otettavaksi säännös siitä, että tuomioistuin voi, kehottaessaan vastaajaa vastaamaan, samalla määrätä, mistä kysymyksistä vastaajan on lausuttava. Kuten 5 luvun 9 §:n vastaavanlaisen säännöksen yksityiskohtaisissa perusteluissa on todettu, yksilöity kehotus auttaa vastaajaa ymmärtämään, mihin kysymyksiin hänen on vastauksessaan kiinnitettävä huomiota.

Pykälän *3 momenttiin* ehdotetaan otettavaksi säännös, jonka mukaan tuomioistuin voi erityisestä syystä sallia, että vastaus, joka on kehotettu toimittamaan kirjallisena, saadaan antaa suullisesti tuomioistuimen kansliassa tai istuntopaikalla. Sellainen syy on, kuten 5 luvun 9 §:n yksityiskohtaisissa perusteluissa on todettu, että kirjallisen vastauksen antaminen tuottaisi vastaajalle huomattavia vaikeuksia. Sitä, kuka voi tuomioistuimessa ottaa vastaan vastauksen ja milloin vastaus voidaan antaa istuntopaikalla, on selostettu sanotun 9 §:n yksityiskohtaisissa perusteluissa.

8 §. Pykälään ehdotetaan otettavaksi säännös siitä, mistä seikoista tuomioistuimen on haastamisen yhteydessä ilmoitettava vastaajalle. Pykälän *1 momentin* mukaan vastaajalle on ilmoitettava, missä ajassa ja miten vastaus on toimitettava tuomioistuimelle, silloin kun vastaajaa kehotetaan vastaamaan kirjallisesti.

Momentin mukaan kirjallinen vastaus on toimitettava tuomioistuimen kansliaan tuomioistuimen määräämässä ajassa haasteen tiedoksiannosta. Tuomioistuimen tulisi muun muassa asian laadun perusteella arvioida, mikä kussakin tapauksessa on sopiva määräaika vastauksen antamiselle. Yksinkertaisessa asiassa määräaika voitaisiin asettaa hyvinkin lyhyeksi. Laajassa ja vaikeassa asiassa voi sen sijaan olla tarpeellista antaa vastauksen antamiselle pitempi määräaika. Yleensä kahden tai kolmen viikon määräaikaa lienee sopiva.

Jos määräaika vastaajan mielestä on asetettu liian lyhyeksi, hän voi ennen määräajan päättymistä pyytää tuomioistuimelta määräajan pitentämistä. Tuomioistuin voi momentin mukaan pidentää määräaikaa erityisestä syystä. Jos vastaaja ei ole oikeudenkäymiskaaren 12 luvun muutettavaksi ehdotetussa 30 §:ssä tarkoitetun laillisen esteen vuoksi voinut pyytää määräajan pitentämistä hänelle asetetun määräajan kuluessa, voisi hän pyytää uutta määräaikaa 25 §:ssä tarkoitetun esteen lakattua.

Jos vastaajaa haasteessa kehotetaan vastaamaan suullisesti, tuomioistuimen on pykälän *2 momentin* mukaan kutsuttava kantaja ja vastaaja tuomioistuimen istuntoon. Samalla on ilmoitettava, minä päivänä ja kellonaikana sekä missä istunto pidetään. Haasteessa tulisi ilmoittaa sekä viikonpäivä että kuukaudenpäivä. Kellonajan ilmoittamisen tarkoituksena on se, että asianosaiset eivät joutuisi odottamaan käsittelyn aloittamista istuntopaikalla. Kuten edellä 7 §:n yksityiskohtaisissa perusteluissa on todettu, vastaaja voidaan tilanteesta riippuen kutsua antamaan suullinen vastauksensa suullisen valmistelun istunnossa tai suoraan pääkäsittelyssä.

Oikeudenkäymiskaaren 11 luvun kumottavaksi ehdotetun 20 §:n 2 momentin mukaan vastaaja on velvollinen noudattamaan haastetta, jos se on annettu hänelle tiedoksi niin aikaisin, että hän voi määräpäivänä saapua tuomioistuimeen. Ehdotukseen ei sisälly vastaavaa säännöstä. Siitä huolimatta istunnon ajankohtaa määrättäessä on otettava huomioon se, että vastaajalle jää riittävästi aikaa valmistautua oikeudenkäyntiin. Tämä on otettava huomioon myös tiedoksiannosta huolehdittaessa.

Valmistelun jatkaminen ja valmistelua koskevat yleiset säännökset

9 §. Pykälän *1 momenttiin* ehdotetaan otettavaksi säännös, jonka nojalla asiassa on toimitettava valmistelu ennen pääkäsittelyä, jollei sitä esitutkinnan johdosta tai muusta syystä pidetä tarpeettomana. Toisin kuin virallisen syyttäjän ajamassa rikosasiassa, asianomistajan yksin ajamassa rikosasiassa ei ole aina toimitettu esitutkintaa tai esitutkinta saattaa olla niin puutteellinen, että pääkäsittelyn suunnitteleminen sen avulla ei ole mahdollista. Lisäksi virallisen syyttäjän velvollisuus puolueettomuuteen asian käsittelyssä turvaa rikosasian käsittelylle paremmat lähtökohdat kuin asianomistajan haastehakemus hänen yksin ajamassaan rikosasiassa.

Poikkeuksellisesti asianomistajan yksinkin ajamassa rikosasiassa voi olla toimitettu yhtä täydellinen esitutkinta kuin syyttäjän ajamassa rikosasiassa tai vastaajan ennakkokanta ja muut edellytykset pääkäsittelyn toimittamiselle keskitetysti ovat tuomioistuimen tiedossa. Sanottujen tilanteiden varalta, jotta asian käsittely ei aiheetta ainoastaan muodollisin perustein pitkittyisi, momentissa ehdotetaan, että asiassa voidaan valmistelua toimittamatta toimittaa pääkäsittely, jos valmistelua asiassa toimitetun esitutkinnan johdosta tai muusta erityisestä syystä pidetään tarpeettomana.

Pykälän *2 momenttiin* ehdotetaan otettavaksi säännös siitä, mitä valmistelussa on selvitettävä. Jotta oikeudenkäynti etenisi tarkoituksenmukaisesti ja tehokkaasti ja valmistelusta saataisiin tavoiteltu hyöty, on tärkeätä, että asianomistajan vaatimukset ja niiden perusteet selvitetään oikeudenkäynnin mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Jos niitä ei ole vielä kokonaisuudessaan selvitetty haastehakemuksessa tai sitä täydennettäessä, ne tulisi momentin *1 kohdan* mukaan selvittää mahdollisimman aikaisessa vaiheessa valmistelussa.

Edellä 2 §:n 1 momentin 2—4 kohdassa ja sanottujen kohtien yksityiskohtaisissa perusteluissa on selostettu, mitä asianomistajan vaatimuksilla ja niiden perusteilla asianomistajan yksin ajamassa rikosasiassa tarkoitetaan. Kohdan säännöksellä on tarkoitus kiinnittää huomiota siihen, että valmistelussa asianomistajan vaatimus ja sen peruste ovat siten täsmennettyjä, ettei tuomioistuimella ja vastaajalla ole epäselvyyttä siitä, mitä asianomistaja vaatii. Ainoastaan siten voidaan turvata pääkäsittelyn keskittäminen.

Momentin *2 kohdan* nojalla valmistelussa on selvitettävä vastaajan kanta vaatimuksiin ja niiden perusteisiin. Ehdotuksen 7 §:n 1—2 kohdassa ja niiden yksityiskohtaisissa perusteluissa on selostettu, mitä vastaajan vastaukselta edellytetään. Vastaajan on kohdan nojalla ilmoitettava tunnustaako vai kiistääkö hän asianomistajan haastehakemuksessa hänen tekemäkseen väittämän teon. Lisäksi hänen on lausuttava niistä seikoista, joihin syyte perustuu.

Erityisen tärkeätä on, että asianosaiset jo valmistelussa lausuvat kysymys kysymykseltä vastapuolen vaatimuksista ja niistä seikoista,

joihin asianosainen perustaa vaatimuksensa siten, että jo valmistelussa selviää, mitkä seikat vastapuoli myöntää ja mitkä hän kiistää. Ainoastaan siten voidaan selvittää, minkä seikkojen osalta pääkäsittelyssä otetaan vastaan todistelua.

Momentin *3 kohdan* nojalla valmistelussa on selvitettävä, mitä todisteita tullaan esittämään ja mitä kullakin todisteella halutaan näyttää toteen. Tällä pyritään turvaamaan muun muassa se, että pääkäsittely voitaisiin toimittaa keskitetysti. Todisteella tarkoitetaan kirjallisia todisteita, todistajia sekä esineitä.

Todisteiden ilmoittamisen lisäksi olisi ilmoitettava, mitä kullakin todisteella aiotaan näyttää toteen. Tällöin ei tarvitse kuitenkaan selostaa sitä, mitä todistajien oletetaan kertovan, vaan ainoastaan lyhyesti, mikä seikka todistajan kuulemisella aiotaan näyttää toteen. Tuomioistuimen mahdollisuus saada tietoonsa asiassa esitettävän selvityksen laajuus auttaa arvioimaan sitä, kuinka kauan asian käsitteleminen pääkäsittelyssä kestää. Asianosaisen ilmoitus siitä, mistä seikoista todistajaa kuullaan, helpottaa myös vastapuolta arvioimaan, minkälaista todistelua hänen tulee esittää.

Todistajista tulisi ilmoittaa heidän nimensä, ammattinsa, asuinpaikkansa ja osoitteensa. Samoin tulisi selvittää, voidaanko todistajaa kuulla ja muuta todistelua ottaa vastaan pääkäsittelyssä, vai joudutaanko heidän kuulemisensa järjestämään muulla tavoin. Tietojen ilmoittaminen helpottaa todistajien kutsumista tuomioistuimeen.

Ehdotuksen 3 §:n 1 momentin nojalla asianomistajan ja 7 §:n 1 momentin 4 kohdan nojalla vastaajan on toimitettava tuomioistuimelle ne kirjalliset todisteet, joihin he vetoavat. Jos kirjallisia todisteita ei ole esitetty haastehakemuksen tai vastauksen yhteydessä, on ne käsiteltävänä olevan kohdan nojalla esitettävä viimeistään suullisen valmistelun istunnossa, joka toimitetaan sen jälkeen, kun vastaaja on toimittanut tuomioistuimelle kirjallisen vastauksensa tai määräaika vastauksen antamiselle on kulunut umpeen.

Vaikka valmistelussa momentin mukaan tulee esittää kirjalliset todisteet, ei todistajan kuuleminen vielä valmistelussa yleensä ole mahdollista.

Ainoastaan silloin, kun on kysymys yksittäisen, valmistelussa ratkaistavan seikan selvittämisestä, todistajaa voitaisiin poikkeuksellisesti kuulla jo valmistelussa. Jos kysymys on esimerkiksi asian jättämisestä tutkimatta, voitaisiin todistajaa tällaisen kysymyksen selvittämiseksi kuulla jo valmistelussa. Lisäksi valmistelussa saattaisi poikkeuksellisesti tulla kysymykseen muun kuin asianosaisen kuuleminen jonkin yksittäisen kysymyksen osalta, jos kysymyksen selvittäminen on tärkeätä valmistelun etenemisen kannalta.

Tässä yhteydessä on kuitenkin tärkeätä kiinnittää huomiota siihen, että 11 luvun 2 §:n mukaan todistelua ei voida ottaa huomioon asiaa ratkaistaessa, ellei sitä ole otettu vastaan uudelleen pääkäsittelyssä. Henkilöä, jota on kuultu valmistelussa tulisi kuulla todistajana pääkäsittelyssä, jotta hänen kertomukselleen voitaisiin asiassa antaa arvoa.

Momentin *4 kohdan* nojalla valmistelussa on lisäksi selvitettävä, tarvitaanko asiassa lisäselvitystä tai muita valmistavia toimenpiteitä ennen pääkäsittelyä. Tuomioistuimen tulisi kohdan nojalla huolehtia esimerkiksi siitä, että asian käsittelyssä on saatavilla tarpeelliset virkatodistukset ja rikosrekisterinotteet.

10 §. Pykälään ehdotetaan otettavaksi säännös siitä, kuinka on meneteltävä silloin, kun määräaika kirjallisen vastauksen antamiselle on mennyt umpeen tai kirjallinen vastaus on toimitettu tuomioistuimeen. Vastaava säännös riita-asioiden osalta on oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 15 §:ssä (1052/91).

Käsiteltävänä olevan pykälän *1 momentin* mukaan tuomioistuimen on jatkettava valmistelua suullisesti istunnossa. Suullinen käsittely tarjoaa parhaat mahdollisuudet selvittää asianosaisten lähtökohdat ja tavoitteet oikeudenkäynnissä. Suullisessa käsittelyssä, jossa puheenjohtaja voi tehokkaasti johtaa oikeudenkäyntiä, valmistelun tarkoitus toteutuu paremmin kuin jos valmistelu toimitettaisiin kirjallisena.

Momentin mukaan valmistelua tulee jatkaa, jos tuomioistuin katsoo, että asiaa ei ole riittävästi valmisteltu pääkäsittelyä varten. Vastaajan toimittama kirjallinen vastaus tai mahdollisesti toimitettu esitutkinta, kuten edellä on selostettu, turvaavat usein riittävässä määrin pääkäsittelyn keskittämisen.

Pykälän *2 momentin* mukaan tuomioistuin voi kehottaa asianosaista ennen suullisen valmistelun istuntoa tai istuntojen välisenä aikana toimittamaan tuomioistuimeen kirjallisen lausuman, jos tuomioistuin katsoo sen aiheelliseksi.

Momentin mukaan kirjallista lausumaa voi-

daan pyytää esimerkiksi silloin, kun haastehakemuksesta ja vastauksesta ilmenee kaikki muu tarpeellinen paitsi vastaajan kannanotto johonkin tiettyyn kantajan esille tuomaan seikkaan. Joissakin asioissa voi olla tarkoituksenmukaista, että kannetta tai vastausta voidaan kehitellä vielä kirjallisesti, ennen kuin asiaa käsitellään suullisesti istunnossa. Samoin voi olla tarpeen pyytää asianosaiselta kirjallinen kannanotto asiaan liittyvästä erityistä asiantuntemusta edellyttävästä teknisestä kysymyksestä.

Kirjallinen lausuma voitaisiin pyytää poikkeuksellisesti myös silloin, kun asianosaiselle aiheutuisi kohtuuttomia kustannuksia tai haittaa saapumisesta suulliseen valmisteluun.

Jotta asianosaiset kirjallisissa lausumissa eivät "puhuisi toistensa ohitse", momentissa ehdotetaan, että tuomioistuimen on, kehottaessaan kirjallisen lausuman antamiseen, määrättävä, mistä seikasta asianosaisen on lausuttava. Tällöin tuomioistuimen tulisi tarkasti yksilöidä se, mihin asianosaisen halutaan ottavan kantaa kirjallisessa lausumassaan. Tällä tavoin voitaisiin välttää liian yleisluontoiset kirjelmät.

Momentissa ei ehdoteta mitään kiinteätä määräaikaa, jossa kirjallinen lausuma on annettava. Tuomioistuimen tulisi kussakin tapauksessa erikseen harkita se kohtuullinen aika, jossa asianosaisen voidaan edellyttää antavan lausuman. Kirjallinen lausuma tulee kehottaa antamaan ennen istuntoa. Istunnossa kirjallista lausumaa ei ehdotuksen mukaan voida esittää eikä lukea.

Joskus saattaa myös olla tarkoituksenmukaista kehottaa asianosaista toimittamaan määräajassa ennen valmistelua varten pidettävää istuntoa kirjallinen lausuma tuomioistuimen osoittamasta seikasta. Pyydetyn kirjallisen lausuman antamisen laiminlyöminen voitaisiin ottaa huomioon oikeudenkäyntikulujen korvausvelvollisuutta harkittaessa.

Tuomioistuin päättäisi valmistelun muodosta viran puolesta. Asianosaiset voisivat kylläkin tehdä valmistelun muotoa koskevan toivomuksen haastehakemuksessa tai vastauksessa tai myöhemmin valmistelun istunnossa.

11 §. Pykälän mukaan valmistelu tulee toimittaa niin, että asia voidaan käsitellä pääkäsittelyssä yhtäjaksoisesti. Riita-asioiden osalta vastaava säännös on oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 17 §:ssä (1052/91).

Pykälän nojalla tuomioistuimen tulee huolehtia siitä, että kaikki 9 §:ssä mainitut seikat on valmistelussa selvitetty niin hyvin, että suullisen, välittömän ja keskitetyn pääkäsittelyn toteuttaminen asiassa on mahdollista.

Ehdotetusta säännöksestä johtuu, että tuomioistuimen on huolehdittava siitä, että ryhdytään kaikkiin asian valmistelemiseksi tarpeellisiin toimenpiteisiin. Jotta valmistelu olisi nopeaa ja johdonmukaista, tuomioistuimen tulisi ainakin laajemmissa asioissa etukäteen tarkoin suunnitella, miten valmistelu tullaan toteuttamaan. Suunnitelmassa tulisi kiinnittää huomiota asian käsittelyjärjestykseen ja aikatauluun. Tavoitteena on pidettävä sitä, että valmistelu voitaisiin toteuttaa niin, ettei asian tuomioistuinkäsittelyyn menevä kokonaisaika nykyisestään ainakaan pitenisi, ja että asianosaiset saisivat, mikäli mahdollista, lopullisen ratkaisun asiassa nykyistä nopeammin. Käsittelyn nopeuttaminen ei saa tapahtua oikeusvarmuuden kustannuksella.

12 §. Pykälään ehdotetaan otettavaksi säännös valmistelun keskittämisestä ja keskitetyn valmistelun turvaamisesta. Riita-asioiden osalta vastaava säännös on oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 18 §:ssä (1052/91).

Pykälän *1 momenttiin* ehdotetaan otettavaksi säännös, jonka mukaan suullinen valmistelu on pyrittävä saattamaan loppuun viivytyksettä, mikäli mahdollista, yhdessä istunnossa.

Pääkäsittelyssä käsittelyn keskittämisen tarve perustuu siihen, että siten tuomioistuimelle muodostuu selkeä ja tasapuolinen kuva käsiteltävänä olevasta asiasta. Valmistelun keskittämisellä pyritään turvaamaan se, ettei se aika, jonka asia on tuomioistuimen käsiteltävänä, muodostuisi tarpeettoman pitkäksi.

Siitä huolimatta, että momentissa korostetaan valmistelun keskittämistä, valmistelua ei saa kuitenkaan kiirehtiä siten, että valmistelun tarkoitus turvata yhtäjaksoinen pääkäsittely ei toteutuisi.

Pykälän *2 momentissa* ehdotetaan, että tuomioistuimen on tarvittaessa varattava asianosaisille tilaisuus lausua käsityksensä siitä, miten asian valmistelu tulisi järjestää. Tällainen tilaisuus tulisi varata jo valmistelun alkuvaiheessa. Pykälän perusteella asianosainen voisi tiedusteltaessa ilmoittaa käsityksensä valmistelun aikataulusta ja suullisen valmistelun istuntojen ajankohdista, asian valmistelemisesta suullisesti tai kirjallisesti taikka jonkin erillisen kysymyksen ottamisesta erikseen valmisteltavaksi. Säännöksen tarkoitus on nopeuttaa valmistelua siten, että tuomioistuimen tietoon

tulee mahdollisimman aikaisessa vaiheessa sellaiset seikat, joilla on merkitystä valmistelun järjestämisen kannalta.

Valmistelun keskittäminen edellyttää, että myös asianosaiset valmistautuvat hyvin asian käsittelyyn. Pykälän *3 momentin* mukaan asianosaisen on perehdyttävä asiaan niin hyvin, ettei asian käsittelyä hänen laiminlyöntinsä vuoksi tarvitse lykätä.

Säännös velvoittaa asianosaista jo etukäteen tarkoin tutkimaan sen aineiston, jonka vastapuoli on esittänyt, ja harkitsemaan, mitä kysymyksiä vastapuolen aineiston johdosta olisi esitettävä sekä, onko asianosaisen omia vaatimuksia tarkistettava ja esitettäväksi aiottua todistusaineistoa täydennettävä.

Säännöksen merkitys on myös siinä, että tuomioistuin voi säännökseen vetoamalla tehokkaammin johtaa oikeudenkäyntiä. Jos asianosainen jättää käsiteltävänä olevan säännöksen noudattamatta, voitaisiin se ottaa huomioon oikeudenkäyntikulujen korvausvelvollisuutta harkittaessa.

13 §. Pykälässä ehdotetaan, että tuomioistuin voi valmistella erikseen asian erillisen osan. Vastaava säännös riita-asioiden osalta on oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 23 §:ssä (1052/91).

Ehdotettavan säännöksen nojalla tuomioistuimen on siis, ottaen huomioon käsiteltävänä oleva asia, harkittava, onko tarkoituksenmukaista valmistella samalla kertaa koko asiaa, vai onko tarkoituksenmukaisempaa valmistella asiaa erillisissä osissa. Kun on kysymys sellaisesta asian osasta, joka 11 luvun 5 §:n nojalla voidaan ratkaista erikseen, voi myös sen osan valmisteleminen erikseen nyt käsiteltävänä olevan pykälän nojalla olla tarkoituksenmukaista.

Momentin mukaan myös oikeudenkäyntiä koskeva kysymys voidaan valmistella erikseen. Oikeudenkäyntiä koskevia kysymyksiä ei ole ehdotetussa laissa erikseen määritelty. Niitä ovat esimerkiksi oikeudenkäynnin edellytyksiä koskevat kysymykset tai jonkin todistajan esteellisyyttä tai asiakirjan esittämisvelvollisuutta koskeva kysymys, turvaamistoimesta tai pakkokeinosta päättäminen sekä 16 §:n nojalla päättäminen todisteen vastaanottamisesta pääkäsittelyn ulkopuolella.

Mahdollisuus oikeudenkäyntiä koskevan kysymyksen valmistelemiseen ja käsittelemiseen erikseen on tärkeätä sen vuoksi, että esimerkiksi oikeudenkäynnin edellytystä koskevan kysymyksen ratkaisusta saattaa olla seurauksena, että asiaa ei muilta osin tarvitse käsitellä.

Kun turvaamistoimenpiteestä tai pakkokeinosta päättäminen on useimmiten kiireellinen asia ja se tulee voida ratkaista ennen pääasiaa, tärkeätä on, että myös se voidaan valmistella ja ratkaista erikseen.

Ehdotuksen 8 luvun 15 §:ssä on säännös siitä, mikä voi olla seurauksena, jos asianosainen ei osallistu oikeudenkäyntiä koskevan kysymyksen käsittelyyn.

14 §. Pykälä sisältää säännöksen siitä, että asia käsitellään valmistelun istunnossa suullisesti. Pykälä on sisällöltään samanlainen kuin 5 luvun 10 §:n 2 ja 3 momentti.

Pykälän *1 momentin* mukaan valmistelun istunnossa asia käsitellään suullisesti. Istunnossa asianosainen ei saa lukea eikä antaa tuomioistuimelle kirjallista lausumaa taikka muutoinkaan esittää asiaa kirjallisesti.

Pykälän *2 momenttiin* ehdotetaan otettavaksi säännös siitä, milloin valmistelun istunnossa voidaan poiketa käsittelyn suullisuudesta. Momentin mukaan asianosainen saa ensinnäkin lukea asiakirjasta vaatimuksensa ja käyttää kirjallisia muistiinpanoja muistinsa tukemiseksi. Lisäksi momentissa mainitut yksityiskohtaiset tiedot voidaan lukea asiakirjasta.

Pykälään sisältyvät valmistelun istunnon suullisuutta koskeva säännökset ovat samanlaiset kuin riita-asian suullisesta valmistelusta oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 20 §:ssä (1052/91) säädetään. Suullisuutta koskevilla säännöksillä, samalla tavalla kuin riita-asioiden osalta, on tarkoitus estää se, että asianosaiset tulisivat suullisen valmistelun istuntoon lukemaan tai antamaan oikeudenkäyntikirjelmiä. Myös rikosasioissa valmistelu onnistuu parhaiten, kun asiaa käsitellään kysymys kysymykseltä kunnes asia on siten rajattu ja todistusteemat ja todisteet ilmoitettu, että pääkäsittely voidaan toimittaa keskitetysti.

15 §. Pykälään ehdotetaan otettavaksi säännös yhteenvedon tekemisestä valmistelussa. Vastaava säännös on riita-asioiden osalta oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 24 §:ssä (1052/91).

Asianosaisen ja myös tuomioistuimen kannalta olisi usein tarpeellista, että tuomioistuin ennen asian ratkaisemista selostaisi, mitkä kysymykset ovat oikeudenkäynnin kohteena ja mihin asianosaiset niiden osalta ovat vedonneet. Valmistelu tähtää juuri näiden kysymysten selvittämiseen. Sen vuoksi pykälässä ehdo-

tetaan, että valmistelun päättyessä tuomioistuimen on tehtävä yhteenveto asianosaisten vaatimuksista ja niiden perusteista, jos se asian käsittelyn kannalta on tarkoituksenmukaista. Vaatimuksilla tarkoitetaan asianomistajan vaatimuksen lisäksi vastaajan haastehakemuksen johdosta antamaa vastausta. Yhteenvedon avulla asianosaiset saavat tietää, miten tuomioistuin on ymmärtänyt heidän esityksensä ja onko kaikki heidän esittämänsä asiaan vaikuttavilta osin otettu huomioon.

Yhteenveto voi olla joko suullinen tai kirjallinen. Jos valmistelu päättyy istunnossa, yhteenveto yleensä olisi suullinen. Laajassa ja vaikeassa asiassa kirjallinen yhteenveto voi kuitenkin olla suullista yhteenvetoa hyödyllisempi. Silloin kun valmistelu päättyy kirjallisten lausumien toimittamisen jälkeen, yhteenvetokin olisi yleensä kirjallinen ja asianosaisille olisi varattava tilaisuus lausua käsityksensä siitä.

Siinä tapauksessa, että asianosainen katsoo yhteenvedon olevan joltakin osin väärin laaditun, hän voi momentin mukaan suullisesti tai kirjallisesti, valmistelun muodosta riippuen, ilmaista käsityksensä yhteenvedosta. Jotta yhteenvedon laatimisella saavutettaisiin tavoiteltu hyöty, tilaisuuden varaaminen asianosaiselle lausua yhteenvedosta on välttämätöntä. Esittäessään huomautuksensa asianosainen voi vielä korjata ja täsmentää aikaisemmin esittämäänsä, jos yhteenvedosta on käynyt ilmi, että tuomioistuin on ymmärtänyt asianosaisen toisella tavalla kuin hän on tarkoittanut. Joskus voi osoittautua välttämättömäksi jatkaa asian valmistelua asianosaisen huomautuksen johdosta.

16 §. Pykälään ehdotetaan otettavaksi säännös todisteen ja muun selvityksen vastaanottamisesta päättämisestä ennen pääkäsittelyä. Vastaava säännös on 5 luvun 11 §:ssä ja riitaasioiden osalta oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 25 §:ssä (1052/91).

Yksi valmistelun keskeisistä tavoitteista on, että valmistelun avulla voidaan turvata pääkäsittelyn keskittäminen. Sen vuoksi on tärkeätä, että valmistelussa kiinnitetään huomiota siihen, että koko todistelu on esitettävissä keskitetysti pääkäsittelyssä ja että tarpeelliset toimenpiteet tehdään sen mahdollistamiseksi.

Pykälän *1 momentin* mukaan tuomioistuin voi ennen pääkäsittelyä päättää asiantuntijalausunnon hankkimisesta, todistelun vastaanottamisesta pääkäsittelyn ulkopuolella, kirjallisen todisteen taikka muun käsittelyä varten tarvittavan asiakirjan esittämisestä, katselmuksen toimittamisesta tai muuhun valmistelevaan toimenpiteeseen ryhtymisestä, jos sellainen toimenpide on tarpeen sen turvaamiseksi, että todisteet ovat yhdellä kertaa saatavilla pääkäsittelyssä.

Erityisesti silloin, kun on kysymys asiantuntijan lausunnon hankkimisesta, valmistelussa tulisi jo tehdä sitä koskeva päätös, jotta asiantuntijan lausunto olisi käytettävissä pääkäsittelyssä. Jotta asiantuntija voisi valmistella lausuntonsa ennen pääkäsittelyä, oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 48 a §:n nojalla (1052/91) asianosaista tai muuta henkilöä voidaan kuulla tai muuta selvitystä voidaan ottaa vastaan ennen pääkäsittelyä, jos se on tarpeen sellaisen seikan selvittämiseksi, josta asiantuntijaa kuullaan. Asiantuntija toimittaisi pääsäännön mukaan lausuntonsa tuomioistuimelle kirjallisena. Suullisesti häntä kuultaisiin, jos asianosainen sitä vaatii tai jos tuomioistuin pitää asiantuntijan kuulemista tarpeellisena.

Momentin nojalla voidaan ennen pääkäsittelyä myös päättää todisteen vastaanottamisesta pääkäsittelyn ulkopuolella. Oikeudenkäymiskaaren 17 lukuun ehdotettuun 8 a §:ään sisältyy säännökset siitä, milloin edellä mainittu selvitys voidaan ottaa vastaan pääkäsittelyn ulkopuolella. Joskus jo valmistelussa tiedetään, että todistetta ei tarvitse tai voida ottaa vastaan pääkäsittelyssä, mutta että todisteen vastaanottaminen esimerkiksi valmistelussa ratkaistavan oikeudenkäynnin edellytystä koskevan kysymyksen johdosta tai muusta syystä on välttämätöntä asiassa. Sellainen päätös voitaisiin tehdä momentin nojalla valmistelussa.

Pykälän *2 momenttiin* ehdotetaan otettavaksi säännös, jonka mukaan asianosaisen, joka haluaa selvitystä vastaanotettavaksi ennen pääkäsittelyä, on tehtävä siitä esitys tuomioistuimelle. Yleensä ainoastaan asianosaisella on tietoa siitä, millaista selvitystä asiassa tullaan esittämään. Sen vuoksi asianosaisella on tieto siitä, milloin selvitystä esimerkiksi tulisi ottaa vastaan pääkäsittelyn ulkopuolella.

17 §. Pykälän mukaan valmistelussa voidaan tehdä päätös kanteen jättämisestä tutkimatta tai, jos asianosaisen vaatimus on selvästi perusteeton, sen hylkäämisestä. Ehdotuksen 5 §:n 1 momentin mukaan kanne on jätettävä tutkimatta muun muassa silloin, kun haastehakemusta ei kehotuksesta huolimatta täydennetä ja haastehakemus on niin puutteellinen, ettei se

kelpaa oikeudenkäynnin perustaksi. Käsiteltävänä olevan momentin säännös tarkoittaa kanteen jättämistä tutkittavaksi ottamatta valmistelun myöhemmässä vaiheessa.

Rikosasiassa käytännössä kaikki oikeudenkäynnin edellytykset ovat sellaisia, että tuomioistuimen on otettava ne viran puolesta huomioon eikä asianosainen siis menetä oikeutta vedota niihin myöhemminkin käsittelyn aikana. Siten myös myöhemmin valmistelun aikana voi tulla ajankohtaiseksi päätöksen tekeminen asian jättämisestä tutkimatta.

Ehdotuksen 5 §:n 2 momentin nojalla tuomioistuimen on haastetta antamatta heti hylättävä kanne tuomiolla, jos asianomistajan vaatimus on selvästi perusteeton. Kuten sanotun momentin perusteluissa on todettu vaatimus voi olla perusteeton esimerkiksi sen vuoksi, että se ei perustu lakiin. Lisäksi vaatimus voi olla perusteeton silloin, kun vaatimuksen perusteet eivät vastaa yleisesti tiedossa olevia seikkoja.

Momentin nojalla asianomistajan rangaistusvaatimus voi tulla hylätyksi esimerkiksi sen vuoksi, että se teko, jonka asianomistaja väittää vastaajan tehneen, ei ole lain mukaan rangaistava.

Jos kanteen hylkäämisen peruste ilmenee vasta myöhemmin valmistelussa, voidaan kanne momentin nojalla hylätä.

Asian siirtäminen pääkäsittelyyn

18 §. Pykälään ehdotetaan otettavaksi säännös valmistelun päättämisestä ja asian siirtämisestä pääkäsittelyyn. Riita-asioiden osalta vastaava säännös on oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 28 §:ssä (1052/91).

Pykälän *1 momentissa* ehdotetaan, että tuomioistuimen on todettava valmistelu päättyneeksi, kun valmistelussa on selvitetty 9 §:ssä tarkoitetut seikat sekä siirrettävä asia pääkäsittelyyn. Valmistelu on lopetettava myös silloin, kun sitä ei muusta syystä ole tarkoituksenmukaista jatkaa.

Mainittu muu syy voi olla esimerkiksi se, että kanne on jätettävä tutkimatta tai asia on heti ratkaistava, jos vaatimus on ilmeisesti perusteeton. Säännös on tärkeä sen vuoksi, että tuomioistuin kiinnittää huomiota siihen, ettei valmistelua tarpeettomasti pitkitetä.

Kun tuomioistuin siirtää asian pääkäsittelyyn, sen on *2 momentin* mukaan määrättävä pääkäsittelyn ajankohta sekä määrättävä asianosaiset saapumaan pääkäsittelyyn. Momentin mukaan pääkäsittely on pidettävä 5 luvun 13 §:ssä säädetyssä määräajassa. Sanotun pykälän 1 momentin mukaan pääkäsittely on pidettävä kahden viikon kuluessa syytteen vireilletulosta, jos alle 18-vuotias vastaaja on syytteessä rikoksesta, josta syytteessä mainittujen seikkojen vallitessa tehtynä on säädetty kuutta kuukautta ankarampi vankeusrangaistus taikka jos vastaaja on vangittuna, matkustuskiellossa tai virantoimituksesta pidätettynä. Jos vangitsemisesta, matkustuskiellosta, virantoimituksesta pidättämisestä on päätetty syytteen nostamisen jälkeen, momentin mukaan määräaika lasketaan siitä, kun sellainen päätös on tehty.

Saman pykälän 2 momentin mukaan edellä mainittu määräaika voidaan määrätä kahta viikkoa pitemmäksi, jos esitutkintaa saman luvun 7 §:n nojalla joudutaan täydentämään tai jos tuomioistuin on päättänyt saman luvun 11 §:n nojalla ryhdyttäväksi johonkin sanotussa pykälässä tarkoitettuun valmistavaan toimenpiteeseen, tai jos muu tärkeä syy sitä välttämättä vaatii.

Asianomistajan yksin ajamassa rikosasiassa sanottu 13 § tulee sovellettavaksi lähinnä silloin, kun vastaaja on alle 18-vuotias. Käytännössä asianomistajan yksin ajamassa rikosasiassa vastaajaan ei kohdisteta edellä mainittuja pakkokeinoja.

Vaikka pääkäsittelyn ajankohta ei määräytyisikään 1 momentissa viitatun 13 §:n nojalla, tulisi pääkäsittelyn ajankohta muissakin tapauksissa määrätä sellaiseksi, että asia saadaan kokonaisuudessaan mahdollisimman nopeasti käsitellyksi.

Pääkäsittelyn ajankohta on määrättävä sellaiseksi, että asianosaiset saavat kohtuullisesti aikaa istuntoon valmistautumista varten ja että todistajat ja muut, joiden läsnäolo on tarpeen, voivat saapua istuntoon. Pääsääntönä on kuitenkin pidettävä sitä, että pääkäsittely tulisi aloittaa mahdollisimman pian valmistelun päätyttyä.

Momentin mukaan tuomioistuimen on lisäksi varattava asianosaisille tilaisuus lausua käsityksensä pääkäsittelyn ajankohdasta. Siten voidaan varmistaa, että ajankohta sopii mahdollisimman hyvin asianosaisille ja heidän oikeudenkäyntiavustajilleen. Momentin mukaan tilaisuus on varattava, jos se käy haitatta päinsä. Tilaisuutta ei tarvitsisi varata esimerkiksi sil-

loin, kun on kysymys asianosaisesta, joka on vaikeasti tavoitettavissa.

Momentin mukaan tuomioistuimen on kutsuttava asianosaiset pääkäsittelyyn siten kuin oikeudenkäymiskaaren 11 luvussa säädetään. Tässä esityksessä sanotun 11 luvun säännöksiä ehdotetaan muutettaviksi siten, että myös rikosasiassa tiedoksianto nykyisen niin sanotun haastemiestiedoksiannon lisäksi voidaan toimittaa samalla tavoin kuin riita-asioissa postitse saantitodistusta tai vastaanottajan kuittaamaa vastaanottotodistusta vastaan.

Pykälän *3 momenttiin* ehdotetaan lisäksi otettavaksi säännös siitä, että kutsun yhteydessä asianosaisille on ilmoitettava, minä päivänä ja kellonaikana sekä missä pääkäsittely pidetään. Vastaava säännös suullisen valmistelun istuntoon kutsumisen osalta on 8 §:n 2 momentissa. Kuten sanotun momentin yksityiskohtaisissa perusteluissa on todettu, kellonajan ilmoittamisen tarkoituksena on se, että asianosainen ei joutuisi odottamaan istuntopaikalla käsittelyn aloittamista.

Ehdotuksen 19 §:ssä on säännös siitä, millä uhalla asianosaiset kutsutaan saapumaan istuntoon.

19 §. Pykälään ehdotetaan otettavaksi säännös siitä, mitä 8 §:n 2 momentin ja 18 §:n 3 momentin lisäksi asianosaiselle on ilmoitettava, kun hänet kutsutaan istuntoon. Sanotun 8 §:n 2 momentin mukaan kantajalle ja vastaajalle on suullisen valmistelun istuntoon kutsumisen yhteydessä ilmoitettava minä päivänä ja kellonaikana sekä missä istunto pidetään. Vastaava säännös on pääkäsittelyn istuntoon kutsumisen osalta 18 §:n 3 momentissa.

Pykälän *1 momenttiin* otettavaksi ehdotetun säännöksen mukaan asianomistajalle on istuntoon kutsumisen yhteydessä ensinnäkin ilmoitettava, että jos hän jää pois, hänet voidaan vastaajan vaatimuksesta määrätä menettämään syyteoikeutensa. Säännös asianomistajan syyteoikeuden menettämisestä vastaajan vaatimuksesta sisältyy 8 luvun 8 §:n 1 momenttiin. Jos vastaaja ei sellaisessa tilanteessa esitä vaatimusta, asia mainitun säännöksen nojalla jää sillensä. Säännöstä sovelletaan kutsuttaessa asianomistaja sekä suullisen valmistelun että pääkäsittelyn istuntoon.

Lisäksi momenttiin ehdotetaan otettavaksi säännös siitä, että kutsun yhteydessä on mainittava, onko asianomistajan saavuttava henkilökohtaisesti. Ehdotuksen 8 luvun 1 §:n mukaan asianosainen määrätään saapumaan pääkäsittelyyn henkilökohtaisesti sakon uhalla, jollei katsota, että hänen henkilökohtainen läsnäolonsa asian selvittämiseksi ei ole tarpeen. Saman pykälän 2 momentin nojalla asianosainen määrätään saapumaan henkilökohtaisesti suullisen valmistelun istuntoon, jos sen katsotaan edistävän asian valmistelua. Kutsun yhteydessä asianomistajalle, joka kutsutaan henkilökohtaisesti, on siis samalla ilmoitettava myös sanotusta sakon uhkasta.

Pykälän *2 momenttiin* ehdotetaan otettavaksi säännös siitä, mitä vastaajalle on kutsun yhteydessä ilmoitettava. Säännös vastaa 5 luvun 16 §:n säännöstä vastaajan kutsumisesta virallisen syyttäjän ajaman rikosasian käsittelyn istuntoon. Momentissa ehdotetaan ensinnäkin säädettäväksi, että jos vastaajan on oltava saapuvilla, hänet on kutsuttava istuntoon sakon uhalla.

Lisäksi momenttiin ehdotetaan otettavaksi säännös siitä, että vastaajalle on kutsun yhteydessä ilmoitettava, onko hänen saavuttava istuntoon henkilökohtaisesti. Silloin kun vastaaja määrätään saapumaan henkilökohtaisesti, asetetaan hänelle sanotun 8 luvun 1 §:n nojalla sakon uhka.

Momenttiin ehdotetaan otettavaksi myös säännös siitä, että vastaajalle on ilmoitettava, jos asia voidaan ratkaista vastaajan poissaolosta huolimatta. Ehdotuksen 8 luvun 11 ja 12 §:ssä on säännökset siitä, milloin vastaaja voidaan tuomita rangaistukseen syytteessä mainitusta teosta, vaikka hän ei saavu istuntoon.

Sanotun 11 §:n nojalla asia voidaan tutkia ja ratkaista vastaajan poissaolosta huolimatta, jos hänen läsnäolonsa asian selvittämiseksi ei ole tarpeen ja jos hänet on sellaisella uhalla kutsuttu tuomioistuimeen. Tällöin voidaan rangaistukseksi tuomita sakkorangaistus tai korkeintaan kolmen kuukauden vankeusrangaistus. Lisäksi syyte voidaan sanotun vastaajan poissaollessa hylätä.

Sanotun 12 §:n nojalla asia voidaan vastaajan suostumuksella tutkia ja ratkaista hänen poissaolostaan huolimatta, jos hänen läsnäolonsa asian selvittämiseksi ei ole tarpeen. Rangaistukseksi voidaan voidaan tällöin tuomita korkeintaan kuuden kuukauden vankeusrangaistus.

Saman 8 luvun 15 §:n mukaan asianosaisen poissaolo oikeudenkäyntiä koskevan kysymyksen käsittelystä ei estä asian käsittelyä.

Kuten 11 ja 12 §:n yksityiskohtaisissa perusteluissa on todettu tuomioistuimen tulisi jokai-

sessa rikosasiassa erikseen harkita se, milloin vastaaja voidaan kutsua tuomioistuimeen sellaisella uhalla, että asia voidaan ratkaista hänen poissaolostaan huolimatta. Virheellinen arviointi siitä, että asia olisi riittävästi selvitettävissä vastaajan poissaollessa johtaisi käsittelyn turhaan lykkäämiseen ja mahdollisesti jopa uuteen pääkäsittelyyn. Myös esimerkiksi silloin, kun vastaaja on ensikertalainen nuori rikoksentekijä, tuomioistuimen tulee tarkoin harkita sitä, onko vastaajan kannalta hyvä vaihtoehto se, että hänet tuomitaan rangaistukseen hänen poissaolostaan huolimatta.

Vastaajan 12 §:ssä tarkoitetun suostumuksen huomioon ottaminen ei edellytä sitä, että hänelle olisi kutsun yhteydessä ilmoitettu sanotusta mahdollisuudesta. Pääsääntönä tulee kuitenkin ilmeisesti olemaan se, että vastaaja saa tiedon mahdollisuudestaan suostua asian käsittelemiseen, kun siitä hänelle kutsun yhteydessä ilmoitetaan. Samalla tavoin kuin mahdollisuudesta ratkaista asia vastaajan poissaolosta huolimatta tuomioistuimen tulee jokaisessa rikosasiassa tarkoin harkita, milloin vastaajalle ilmoitetaan mahdollisuudesta sanotussa 12 §:ssä tarkoitetun suostumuksen antamiseen.

Pykälän *3 momenttiin* ehdotetaan otettavaksi säännös mahdollisuudesta määrätä vastaaja tuotavaksi suoraan istuntoon, jos on ilmeistä, että hän ei noudata hänelle annettua kutsua. Vastaava säännös virallisen syyttäjän ajaman rikosasian käsittelyn osalta on 5 luvun 16 §:n 2 momentissa. Riita-asioiden osalta vastaava säännös on oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 28 §:n 3 momentissa (1052/91). Esimerkiksi silloin, kun asianosainen ei ole tullut vapaaehtoisesti esitutkintaan, voidaan olettaa, että hän ei noudata myöskään kutsua saapua tuomioistuimeen.

Todennäköistä on, että säännöstä tullaan yleisimmin soveltamaan vastaajan saamiseksi pääkäsittelyn istuntoon. Momentin sanamuodon mukaan ei ole estettä sille, että vastaaja määrätään tuotavaksi suoraan myös valmistelun istuntoon.

Pykälän *4 momenttiin* ehdotetaan otettavaksi säännös vastapuolen vastauksen tai kirjallisen lausuman tiedoksiantamisesta toiselle asianosaiselle. Vastaava säännös virallisen syyttäjän ajaman rikosasian osalta on 5 luvun 15 §:n 3 momentissa. Riita-asioiden osalta vastaava säännös on oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 16 §:ssä (1052/91). Kun asianosainen ehdotetulla tavalla saa tiedon vastapuolen vastauksesta tai kirjallisesta lausumasta, hän voi paremmin valmistautua asian käsittelyyn kuin jos hän saisi tiedon asiakirjasta vasta istunnossa. Tällä tavoin voidaan luoda hyvät edellytykset asian nopealle ja perusteelliselle käsittelylle.

20 §. Pykälään ehdotetaan otettavaksi säännös, jonka mukaan asianosaisen on saatettava tuomioistuimen tietoon todiste, jonka hän haluaa esittää pääkäsittelyssä ja jota hän ei ole ilmoittanut valmistelussa. Samalla hänen on pykälän mukaan ilmoitettava, mitä hän aikoo todisteella näyttää ja syy siihen, minkä vuoksi hän ei ole ilmoittanut todistetta valmistelussa. Riita-asioiden osalta vastaava säännös on oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 29 §:ssä (1052/91).

Asianosaiselle 2 ja 7 §:ssä asetettu velvollisuus ilmoittaa todisteensa ja se, mitä hän niillä aikoo näyttää toteen, ei välttämättä tarkoita sitä, että asianosainen ei saisi pääkäsittelyssä esittää sellaista todistetta, jota hän ei ole ilmoittanut valmistelussa.

Jotta voitaisiin välttää pääkäsittelyn lykkääminen silloin, kun uuden todisteen esittäminen sallitaan, on tärkeätä, että asianosainen niin pian kuin hän tietää, että hän tulee esittämään uuden todisteen, ilmoittaa siitä tuomioistuimelle. Asianosaisen on pykälän nojalla ilmoitettava etukäteen myös syy siihen, miksi hän ei ole ilmoittanut todistetta jo valmistelussa.

Jos asianosainen laiminlyö ilmoittaa todisteen ja asian käsittely laiminlyönnin vuoksi pitkittyy, hänet voidaan velvoittaa vastaamaan oikeudenkäynnin pitkittymisestä aiheutuneista kuluista 9 luvun säännösten nojalla.

21 §. Pykälän mukaan voidaan määrätä erillinen pääkäsittely oikeudenkäyntiä koskevan kysymyksen tai muun sellaisen kysymyksen käsittelyä varten, joka voidaan ratkaista erikseen. Tällöin asian valmistelu saadaan muilta osin tarvittaessa keskeyttää ja jättää odottamaan erikseen ratkaistavan kysymyksen ratkaisemista. Vastaava säännös riita-asioiden osalta on oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 30 §:ssä (1052/91).

Pykälässä tarkoitettu erikseen ratkaistava oikeudenkäyntiä koskeva kysymys voi olla esimerkiksi todistajan esteellisyyttä koskeva kysymys tai päättäminen turvaamistoimesta tai pakkokeinosta taikka todisteen vastaanottamisesta pääkäsittelyn ulkopuolella.

Esimerkiksi silloin kun tuomioistuin 11 lu-

vun 5 §:n nojalla ratkaisee erikseen asian osan, voi käsiteltävänä oleva pykälä tulla sovellettavaksi.

Pääkäsittely

22 §. Pykälään ehdotetaan otettavaksi viittaussäännös siitä, että asianomistajan yksin ajaman rikosasian pääkäsittelyssä noudatetaan soveltuvin osin 6 luvun säännöksiä.

Poikkeuksen edellä mainitusta muodostaa ainoastaan pääkäsittelyn peruuttamista koskevat säännökset. Tämä johtuu siitä, että 8 luvun 7 ja 8 §:n säännökset siitä, että rikosasian käsittely voidaan kummankin asianosaisen poissaollessa jättää sillensä ja asianomistaja voi, jäätyään pois istunnosta, vastaajan vaatimuksesta menettää syyteoikeutensa lopullisesti.

Kanteen muuttaminen

23 §. Pykälään ehdotetaan otettavaksi asianomistajan nostaman kanteen muuttamisen kieltoa koskevat säännökset. Rikosoikeudellisen vaatimuksen osalta pykälän 1 momentin 1 kohta ja 2 momentti vastaavat virallisen syyttäjän ajaman rikosasian osalta 5 luvun 18 §:ään ehdotettuja säännöksiä.

Yksityisoikeudellisen vaatimuksen osalta pykälän 1 momentin 2 ja 3 kohtaan ehdotetut säännökset vastaavat sitä, mitä riita-asioiden osalta oikeudenkäymiskaaren 14 luvun 2 §:n 1 ja 3 kohdassa (1052/91) säädetään.

Pykälän *1 momentin* mukaan pääsääntö on, että kannetta ei saa oikeudenkäynnin aikana muuttaa. Kuten edellä mainitun 18 §:n yksityiskohtaisissa perusteluissa on todettu voimassa olevassa laissa ei ole vastaavaa säännöstä. Myös asianomistajan yksin ajaman rikosasian käsittelyssä kanteen muuttamista koskeva kielto on tärkeä sen vuoksi, että siten vastaaja haastehakemuksen ja haasteen avulla saa tietoonsa, mistä tulevassa oikeudenkäynnissä on kysymys ja miten hänen tulee valmistautua oikeudenkäyntiin.

Momentin *1 kohdan* mukaan asianomistajalla on kuitenkin oikeus laajentaa samaa vastaajaa koskeva syyte käsittämään toisen teon, jos tuomioistuin esitettävään selvitykseen ja muihin seikkoihin nähden katsoo sen soveliaaksi. Sanotun 18 §:n 1 momentin yksityiskohtaisissa perusteluissa on selostettu, mitä syytteen laajentamisella käsiteltävänä olevassa kohdassa tarkoitetaan ja missä tilanteessa tuomioistuin voi katsoa syytteen laajentamisen soveliaaksi. Sanotut perustelut sopivat soveltuvin osin myös nyt käsiteltävänä olevan kohdan perusteluiksi.

Momentin *2 kohdan* mukaan asianomistaja voi vaatia muuta kuin kanteessa tarkoitettua suoritusta, milloin vaatimus perustuu oikeudenkäynnin aikana tapahtuneeseen olosuhteiden muutokseen tai vasta silloin asianomistajan tietoon tulleeseen seikkaan. Säännös vastaa täysin voimassa olevaa oikeudenkäymiskaaren 14 luvun 2 §:n 1 momentin 1 kohdan säännöstä. Selvyyden vuoksi säännös ehdotetaan otettavaksi myös nyt käsiteltävänä olevaan pykälään.

Momentin *3 kohdan* mukaan asianomistaja voi vaatia korkoa tai tehdä muun sivuvaatimuksen taikka uudenkin vaatimuksen, jos se johtuu samasta perusteesta. Säännös on samanlainen kuin riita-asioiden osalta on säädetty oikeudenkäymiskaaren 14 luvun 2 §:n 1 momentin voimassa olevassa 2 kohdassa, joka lailla (1052/91) on muutettu saman momentin 3 kohdaksi. Käsiteltävänäkin olevan kohdan säännös on otettu lukuun selvyyden vuoksi.

Pykälän *2 momenttiin* ehdotetaan otettavaksi säännös siitä, mitä asianomistajan vaatimusten muutoksia ei pidetä pykälässä tarkoitettuina kiellettyinä kanteen muuttamisina. Kohdan mukaan kanteen muuttamiseksi ei katsota sitä, että asianomistaja rajoittaa syytettään tai ilmoittaa toisen lainkohdan kuin kanteessa taikka vetoaa uuteen seikkaan kanteen tueksi, ellei asia sen johdosta muutu toiseksi. Säännös vastaa sitä, mitä syytteen muuttamisen osalta ehdotetaan 5 luvun 18 §:n 2 momentissa. Perusteluiden osalta viitataan soveltuvin osin 18 §:n 2 momentin perusteluihin.

8 luku. **Asianosaisista**

Lukuun ehdotetaan osittain muutettuina siirrettäviksi oikeudenkäymiskaaren säännökset asianosaisen läsnäolosta ja poissaolosta rikosasiassa. Lukuun otettavaksi ehdotetut *asianosaisen läsnäoloa* tarkoittavat 1—3 § koskevat sekä virallisen syyttäjän että asianomistajan yksin ajamaa rikosasiaa. Lisäksi lukuun ehdotetaan otettavaksi erilliset säännökset *asianosaisen poissaolosta virallisen syyttäjän ajamassa rikosasiassa* (4—6 §), *asianosaisen poissaolosta*

asianomistajan yksin ajamassa rikosasiassa (7—10 §) sekä *rikosasian tutkimisesta ja ratkaisemisesta* vastaajan poissaolosta huolimatta (11—13 §). Lisäksi lukuun ehdotetaan otettavaksi sekä virallisen syyttäjän että asianomistajan ajaman rikosasian osalta yhteiset *täydentävät säännökset* (14—15 §). Luvun säännöksiä jäävät edelleen täydentämään oikeudenkäymiskaaren 12 luvun 28—36 §:n (1052/91) täydentävät säännökset.

Voimassa olevan lain mukaan rikosasian vastaaja pääsäännön mukaan tuomitaan poissaolostaan ensikäsittelystä sakkoon ja hänet voidaan määrätä noudettavaksi. Uhkasakkoa käytetään vasta, kun vastaaja kutsutaan jatkokäsittelyyn.

Silloin kun käytetään rangaistukseen rinnastettavaa seuraamusta poissaolosta, tulisi sen kaikissa asioissa ja kaikissa käsittelyvaiheissa olla kaikkien asianosaisten osalta samanlainen. Ehdotuksessa esitetään luovuttavaksi kokonaisuudessaan tuomitsemisesta rangaistukseen poissaolosta ja siirryttäväksi myös rikosasian vastaajan osalta uhkasakon käyttöön myös ensikäsittelyä varten toimitetun kutsun tehosteena. Vastaava muutos ehdotetaan tehtäväksi todistajan osalta oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 36 §:ään.

Uhkasakon käyttäminen on tarkoituksenmukaisempi kuin sakkorangaistus myös sen vuoksi, että sakon uhalla saapumaan kutsuttu saa täsmällisen tiedon poissaolostaan aiheutuvasta seuraamuksesta. Lisäksi uhkasakon käyttö on joustavampaa kuin sakkorangaistuksen käyttö. Uhkasakkoa asetettaessa voidaan arvioida, mikä on käsiteltävänä olevaan asiaan verrattuna riittävän voimakas uhka, että kutsuttu tulee tuomioistuimeen.

Tiedoksiannosta myös rikosasioissa huolehtii pääsäännön mukaan tuomioistuin. Silloin kun tuomioistuin on määrännyt, että syyttäjä saa nostaa syytteen antamalla haasteen itse, tiedoksiannosta huolehtii syyttäjä. Tuomioistuin ja syyttäjä voisivat siten ehdotuksen mukaan asettaa kutsun tehosteeksi uhkasakon.

Asianosaisen läsnäolo

1 §. Pykälään ehdotetaan otettavaksi säännös siitä, milloin asianosaisen on rikosasiassa oltava henkilökohtaisesti istunnossa.

Säännös asianosaisen kutsumisesta henkilökohtaisesti tuomioistuimeen on riita-asian asianosaisen ja rikosasian asianomistajan osalta oikeudenkäymiskaaren 12 luvun 7 §:ssä (1052/91). Säännöksen mukaan riita-asiassa asianosainen tai hänen laillinen edustajansa sekä rikosasiassa asianomistaja tai hänen laillinen edustajansa voidaan määrätä saapumaan tuomioistuimeen henkilökohtaisesti sakon uhalla, jos se katsotaan asian selvittämisen kannalta tarpeelliseksi.

Oikeudenkäymiskaaren 12 luvun 8 §:n nojalla rikosasiassa vastaajaa ei voida tuomita vapausrangaistukseen, ellei häntä ole asian käsittelyn aikana henkilökohtaisesti kuultu. Vangitun vastaajan on oltava henkilökohtaisesti tuomioistuimessa saapuvilla käsiteltäessä sitä rikosta koskevaa asiaa, jonka johdosta hänet on vangittu. Muutoin rikosasian vastaaja voidaan määrätä saapuman henkilökohtaisesti tuomioistuimeen, milloin asian selvittäminen sitä vaatii.

Kun läsnäolon merkitys pääkäsittelyssä ja valmistelussa perustuu eri syihin, pykälään ehdotetaan otettavaksi erilliset säännökset henkilökohtaisesta läsnäolosta valmistelun ja pääkäsittelyn osalta. Oikeudenkäymiskaaren 12 luvun 6 §:ää ehdotetaan riita-asioiden osalta muutettavaksi vastaavalla tavalla.

Pykälän *1 momenttiin* ehdotetun säännöksen mukaan pääsääntö olisi se, että asianosainen määrätään saapumaan rikosasian pääkäsittelyyn sakon uhalla henkilökohtaisesti. Ehdotettu säännös koskisi pääkäsittelyä käräjäoikeudessa.

Asianosaisen henkilökohtainen läsnäolo pääkäsittelyssä on tärkeätä ensinnäkin sen vuoksi, että asianosainen itse on yleensä jutun selvittämisen kannalta paras tietolähde, koska hän tietää parhaiten juttuun liittyvistä yksityiskohdista. Kun pääkäsittely pyritään järjestämään keskitetyksi, on jo asianosaisia tuomioistuimeen kutsuttaessa kiinnitettävä huomiota siihen, että luodaan mahdollisimman hyvät edellytykset asian ratkaisemiselle oikein.

Hallituksen esityksessä riita-asiain oikeudenkäyntimenettelyn uudistamisesta alioikeuksissa koskevaksi lainsäädännöksi (HE 15/1990 vp.), sen yksityiskohtaisissa perusteluissa oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 61 §:n kohdalla todetaan, että lähes poikkeukseton pääsääntö tulisi olla, että asianosainen velvoitetaan saapumaan henkilökohtaisesti riita-asian pääkäsittelyyn. Tällöin asianosaiselta itseltään voitaisiin suoraan kysyä asiaan vaikuttavista tosiseikoista.

Edellä selostetuilla perusteilla 61 §:ään otettiin säännös asianosaisen kuulustelemisesta todistelutarkoituksessa myös ilman totuusvakuutusta. Säännös koskee sanamuotonsa mukaan myös rikosasioita.

Se, mitä edellä selostetuissa yksityiskohtaisissa perusteluissa on mainittu riita-asioiden osalta, koskee ainakin yhtä suuressa määrin myös rikosasioita.

Edellä mainitut perustelut, oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 61 §:n muutos ja nyt ehdotettava rikosasioiden oikeudenkäyntimenettelyn uudistaminen muodostavat yhdessä hyvin painavat perusteet sille, että lakiin otettaisiin nimenomainen säännös asianosaisen velvoittamisesta pääsäännön mukaan saapumaan henkilökohtaisesti pääkäsittelyyn.

Pykälään ehdotetun säännöksen mukaan asianosaista ei kuitenkaan tarvitsisi määrätä saapumaan henkilökohtaisesti pääkäsittelyyn, jos hänen henkilökohtainen läsnäolonsa ei ole asian selvittämiseksi tarpeen. Sellainen tilanne on esimerkiksi silloin, kun riitainen kysymys oikeudenkäynnissä koskee ainoastaan oikeuskysymystä tai pelkästään sellaista seikkaa, josta asianosainen ei voi tietää mitään.

Pykälän *2 momenttiin* ehdotetaan otettavaksi säännös asianosaisen määräämisestä saapumaan henkilökohtaisesti suullisen valmistelun istuntoon. Momenttiin ehdotetun säännöksen mukaan käräjäoikeuden suullisen valmistelun istuntoon asianosainen määrätään saapuman sakon uhalla henkilökohtaisesti, jos hänen henkilökohtaisen läsnäolonsa katsotaan edistävän asian valmistelua.

Virallisen syyttäjän ajamassa rikosasiassa asianosaisen henkilökohtainen läsnäolo ei valmistelun edistämisen kannalta ole niin usein välttämätöntä kuin riita-asioissa. Suullinen valmistelu syyttäjän ajamassa rikosasioissa tultaneen toimittamaan varsin harvoin ja silloinkin se on enemmän pääkäsittelyn suunnittelemista kuin riitaisten kysymysten rajaamista siten kuin riita-asian valmistelussa.

Esimerkiksi laajassa rikosasiassa, jossa on useita syytekohtia, rikosasian vastaajan ennakkokannan selvittäminen eri syytekohtien osalta saattaa kuitenkin edellyttää vastaajan henkilökohtaista läsnäoloa valmistelussa.

Asianomistajan yksin ajama rikosasia on menettelynä rinnastettavissa sellaisen riita-asian käsittelemiseen, jossa sovinto ei ole sallittu. Keskitetyn pääkäsittelyn turvaaminen edellyttää varsin usein sellaisen suullisen valmistelun toimittamista, jossa asianosaiset ovat henkilökohtaisesti paikalla.

Pykälän *3 momenttiin* ehdotetaan otettavaksi säännös asianosaisen määräämisestä saapumaan sakon uhalla henkilökohtaisesti hovioikeuden tai korkeimman oikeuden suulliseen käsittelyyn. Oikeudenkäymiskaaren 26 luvun 8 §:ssä ja 30 luvun 20 §:ssä on säännökset suullisen käsittelyn toimittamisesta hovioikeudessa ja korkeimmassa oikeudessa. Käsiteltävänä olevaan momenttiin ehdotetaan otettavaksi säännös siitä, että sanotuissa oikeusasteissa toimitettavaan suulliseen käsittelyyn asianosainen määrätään saapumaan henkilökohtaisesti, jos se katsotaan asian selvittämiseksi tarpeelliseksi. Rikosasioiden osalta säännös vastaa voimassa olevan oikeudenkäymiskaaren 12 luvun 8 §:n viimeiseen virkkeeseen sisältyvää säännöstä.

Oikeudenkäyntimenettely hovioikeudessa tullaan uudistamaan siten, että käyttöön otetaan suullinen pääkäsittely. Tuon uudistuksen yhteydessä lienee aiheellista muuttaa nyt käsiteltävänä olevaa pykälää siten, että asianosaisen määrääminen saapumaan henkilökohtaisesti pääkäsittelyyn ja valmisteluun hovioikeudessa vastaa sitä, mitä nyt käräjäoikeuden osalta ehdotetaan.

2 §. Pykälän *1 momenttiin* ehdotetaan otettavaksi osittain muutettuna oikeudenkäymiskaaren 12 luvun voimassa olevan 7 §:n 1 momentin mukainen säännös asianosaisen edustajan henkilökohtaisesta kuulemisesta. Momenttiin ehdotetaan lisäksi otettavaksi oikeudenkäymiskaaren 12 luvun voimassa olevan 7 §:n 1 momenttia vastaava säännös siitä, että 1 §:ssä säädetty koskee soveltuvin osin asianomistajaa silloinkin, kun hän ei esiinny jutussa asianosaisena.

Pykälän *2 momenttiin* ehdotetaan otettavaksi saman 7 §:n 2 momentin säännös 1 momentissa tarkoitetun asianomistajan ja asianosaisen edustajan henkilökohtaisesta kuulemisesta silloin, kun asianosaisella on useita edustajia, sekä sellaisen vajaavaltaisen henkilökohtaisesta kuulemisesta, jolla ei ole oikeutta itse käyttää puhevaltaa.

3 §. Oikeudenkäymiskaaren 12 luvun voimassa olevassa 8 §:ssä on säännös rikosasian vastaajan henkilökohtaisesta läsnäolosta asian käsittelyssä. Pykälässä on muun muassa säännös siitä, että vangitun vastaajan on oltava henkilökohtaisesti tuomioistuimessa saapuvilla

käsiteltäessä sitä rikosta koskevaa asiaa, jonka johdosta hänet on vangittu. Sanottu säännös ehdotetaan siirrettäväksi käsiteltävänä olevaan pykälään.

Asianosaisen poissaolo virallisen syyttäjän ajamassa rikosasiassa

Lakiin ehdotetaan otettavaksi omiksi erillisiksi kokonaisuuksiksi säännökset asianosaisen poissaolosta virallisen syyttäjän ajamassa ja asianomistajan yksin ajamassa rikosasiassa. Tämä johtuu lähinnä siitä, että asianomistajan läsnäolon merkitys on erilainen siitä riippuen, kummantyyppisestä rikosasiasta on kysymys.

4 §. Pykälään ehdotetaan otettavaksi säännös siitä, miten käräjäoikeuden on meneteltävä, jos tuomioistuimeen henkilökohtaisesti sakon uhalla saapumaan määrätty asianomistaja tai hänen laillinen edustajansa ei noudata hänelle annettua kutsua.

Oikeudenkäymiskaaren 12 luvun kumottavaksi ehdotetussa 27 §:n 2 momentissa (1052/91) on osittain vastaava säännös siitä, mihin toimenpiteisiin tuomioistuin voi ryhtyä, jos henkilökohtaisesti jatkokäsittelyyn saapumaan määrätty asianomistaja jää ilman laillista estettä saapumatta istuntoon.

Pykälä tulee sovellettavaksi sekä suullisen valmistelun että pääkäsittelyn osalta. Ehdotuksen 6 §:ssä on täydentävä säännös suullisen valmistelun osalta.

Pykälässä ehdotetaan, että tuomioistuimen on, jos se edelleen pitää asianomistajan tai hänen laillisen edustajansa henkilökohtaista läsnäoloa välttämättömänä, tuomittava hänet asetettuun uhkasakkoon ja asetettava korkeampi uhkasakko tai määrättävä hänet tai hänen laillinen edustajansa tuotavaksi samaan tai myöhempään istuntoon. Ehdotuksen 6 luvun 2 §:n 4 kohdan mukaan pääkäsittelyä ei saa aloittaa ja se on peruutettava sekä sille on määrättävä uusi käsittelypäivä, jos asianomistaja, jota pitäisi kuulla henkilökohtaisesti on jäänyt pois.

Jos asianomistajalla tiedetään olevan laillinen este, käsittely on oikeudenkäymiskaaren 12 luvun 30 §:n (1052/91) nojalla peruutettava ja sille on määrättävä uusi päivä.

Jos asianomistaja, joka on määrätty saapumaan henkilökohtaisesti, käyttää asiamiestä, sijastaan, katsotaan hänet oikeudenkäymiskaaren 12 luvun 29 §:n (1052/91) nojalla poisjääneeksi. Jos asianomistaja saadaan tuoduksi samaan istuntoon tai jos hänen henkilökohtainen kuulemisensa raukeaa, asetettua uhkasakkoa ei oikeudenkäymiskaaren 12 luvun 31 §:n 1 momentin (1052/91) nojalla tuomita. Asianomistaja voidaan 9 luvun 8 §:n 2 momentin nojalla velvoittaa korvaamaan hänen poissaolonsa vuoksi käsittelyn pitkittymisestä aiheutuneet kulut sekä valtiolle että vastaajalle.

5 §. Pykälään ehdotetaan otettavaksi säännös siitä, mihin toimenpiteisiin tuomioistuin voi ryhtyä, jos sakon uhalla tuomioistuimeen saapumaan määrätty vastaaja jää pois. Vastaava säännös on kumottavaksi ehdotetussa oikeudenkäymiskaaren 12 luvun 26 §:ssä (1052/91).

Pykälä tulee sovellettavaksi sekä suullisen valmistelun että pääkäsittelyn osalta. Ehdotuksen 6 §:ssä on täydentävä säännös suullisen valmistelun osalta.

Pykälässä ehdotetaan, että vastaaja, joka ei noudata hänelle annettua määräystä saapua sakon uhalla tuomioistuimeen, on, jos tuomioistuin edelleen pitää vastaajan läsnäoloa välttämättömänä, tuomittava asetettuun uhkasakkoon ja asetettava korkeampi uhkasakko tai määrättävä hänet tuotavaksi samaan tai myöhempään istuntoon.

Ehdotuksen 13 §:n mukaan vankeuteen tuomitseminen edellyttää, että vastaajaa on käsittelyn aikana henkilökohtaisesti kuultu, jollei ole kysymys 11 tai 12 §:ssä tarkoitetusta rikosasiasta. Viimeksi mainittujen lainkohtien nojalla tuomioistuin voi tutkia ja ratkaista rikosasian sanotuissa lainkohdissa mainituin edellytyksin, vaikka vastaaja ei ole tuomioistuimessa saapuvilla.

Rikosasian vastaaja kutsutaan 5 luvun 16 §:n 1 momentin mukaan tuomioistuimeen sakon uhalla silloinkin, kun hänen ei ole saavuttava henkilökohtaisesti. Silloinkin, kun vastaajan ei tarvitse olla istunnossa henkilökohtaisesti, asian käsitteleminen usein edellyttää, että asianosainen on edustettuna tuomioistuimessa.

Silloin, kun asianosaisen ei tarvitse olla henkilökohtaisesti saapuvilla, on asiamiehen edustettava häntä pääsäännön mukaan. Rikosasian käsitteleminen edellyttää yleensä sitä, että syyttäjän ja vastaajan puolesta vastataan puolin ja toisin esitettyihin vaatimuksiin ja väitteisiin ja siten luodaan pohja asian ratkaisemiselle.

Vaikka vastaajan ei muuten tarvitsisikaan olla istunnossa henkilökohtaisesti, kohdiste-

taan pykälässä tarkoitetut pakkokeinot häneen ja hänet voidaan pykälän nojalla määrätä tuotavaksi tuomioistuimeen.

Jos vastaaja, joka on määrätty saapumaan henkilökohtaisesti, käyttää asiamiestä sijastaan, katsotaan hänet oikeudenkäymiskaaren 12 luvun 29 §:n (1052/91) nojalla poisjääneeksi. Jos vastaaja saadaan tuoduksi samaan istuntoon tai jos hänen henkilökohtainen kuulemisensa raukeaa taikka asia voidaan käsitellä hänen poissaolostaan huolimatta, asetettua uhkasakkoa ei oikeudenkäymiskaaren 12 luvun 31 §:n 1 momentin (1052/91) nojalla tuomita. Vastaaja voidaan 9 luvun 2 §:n mukaan velvoittaa korvaamaan hänen poissaolonsa vuoksi käsittelyn pitkittymisestä aiheutuneet kulut sekä valtiolle että asianomistajalle.

6 §. Pykälään ehdotetaan otettavaksi säännös siitä, miten tuomioistuimen on meneteltävä, jos sakon uhalla saapumaan määrätty asianosainen on pois suullisen valmistelun istunnosta virallisen syyttäjän ajamassa rikosasiassa.

Kuten 5 luvun 10 §:n yksityiskohtaisten perusteluiden kohdalla on todettu, rikosasioissa suullisen valmistelun toimittaminen ei tulisi olemaan läheskään niin yleistä kuin riita-asioissa. Tämä johtuu siitä, että asia tulee usein riittävässä määrin selville jo esitutkinnan avulla. Varsinkin monimutkaisissa rikosasioissa keskitetyn pääkäsittelyn turvaaminen saattaa edellyttää suullisen valmistelun toimittamisen. Kun suullinen valmistelu rikosasiassa on lähinnä pääkäsittelyn suunnittelua, ei asianosaisten henkilökohtainen läsnäolo ole samalla tavoin tärkeä kuin riita-asiassa. Usein riittää, että valmistelun puheenjohtajan johdolla syyttäjä ja vastaajan oikeudenkäyntiavustaja suunnittelevat pääkäsittelyn toimittamisen.

Kuten edellä on todettu vastaaja kutsutaan 5 luvun 16 §:n 1 momentin nojalla tuomioistuimeen sakon uhalla silloinkin, kun hänen ei tarvitse saapua henkilökohtaisesti. Asianomistaja kutsutaan tuomioistuimen istuntoon sakon uhalla ainoastaan silloin, kun hänet määrätään saapumaan henkilökohtaisesti.

Pykälään ehdotetun säännöksen nojalla saadaan valmistelun istunto pitää, vaikka sakon uhalla istuntoon saapumaan määrätty jää pois, jos istunnon pitäminen siitä huolimatta edistää valmistelua. Vaikka vastaaja tai asianomistaja, joka on määrätty saapumaan valmisteluun henkilökohtaisesti, saapuu sinne asiamiehen edustamana, pääkäsittelyn suunnitteleminen voi hyvinkin onnistua. Jos vastaaja jää kokonaan saapumatta suulliseen valmisteluun, valmistelun tarkoitus voinee toteutua ainoastaan poikkeuksellisesti.

Jos tuomioistuin katsoo, että valmistelun toimittaminen edellyttää sinne sakon uhalla saapumaan määrätyn läsnäoloa, tuomioistuin menettelee siten kuin 4 §:ssä asianomistajan ja 5 §:ssä vastaajan osalta on ehdotettu. Jos valmistelun istunto pidetään, vaikka sakon uhalla saapumaan määrätty on poissa, asetettua uhkasakkoa ei oikeudenkäymiskaaren 12 luvun 31 §:n 1 momentin (1052/91) nojalla tuomita.

Asianosaisen poissaolo asianomistajan yksin ajamassa rikosasiassa

Seuraamus asianosaisen poissaolosta asianomistajan yksin ajamassa rikosasiassa tulee säännellä jossain määrin eri tavoin kuin virallisen syyttäjän ajamassa rikosasiassa edellä on ehdotettu. Asianomistajan yksin ajama rikosasia on menettelynä rinnastettavissa riita-asiaan, jossa sovinto ei ole sallittu. Tästä syystä myös seuraamus poissaolosta asianomistajan yksin ajamassa rikosasiassa on säänneltävä jossain määrin samalla tavoin kuin riita-asiassa, jossa sovinto ei ole sallittu.

Tähän jaksoon otettavaksi ehdotetut säännökset on tarkoitettu sovellettaviksi sekä silloin, kun asianomistaja on alunperin toiminut yksin kantajana asiassa että myös silloin, kun asianomistaja yksin jatkaa kannetta virallisen syyttäjän peruutettua syytteen.

7 §. Pykälään ehdotetaan otettavaksi säännös siitä, että asianomistajan yksin ajama rikosasia jätetään sillensä, jos sekä kantajana oleva asianomistaja että vastaaja ovat poissa. Oikeudenkäymiskaaren 12 luvun kumottavaksi ehdotetun 25 §:n (1052/91) mukaan, jossa vastaava säännös on tällä hetkellä, asianomistajan yksin ajaman rikosasian sillensä jättämiseen riittää, että asianomistaja jää pois. Ehdotuksen mukaan sillensä jäämisen edellytyksenä siis on, että kumpikin asianosainen jää pois. Siten ehdotus vastaa sitä, mitä riita-asioiden osalta oikeudenkäymiskaaren 12 luvun 9 §:ssä (1052/91) säädetään.

Säännöstä sovelletaan sekä suullisen valmistelun että pääkäsittelyn istunnon osalta.

8 §. Pykälään ehdotetaan otettavaksi sään-

nös siitä, miten menetellään, kun asianomistaja yksin ajamassaan rikosasiassa ei saavu istuntoon.

Vastaavalla tavalla kuin 1 luvun 16 §:n 1 momentin nojalla, silloin kun asianomistaja yksin ajamassaan rikosasiassa peruuttaa syyttämispyyntönsä tai luopuu kanteen ajamisesta, myös silloin, kun asianomistaja ei saavu istuntoon, vastaajan kannalta on tärkeätä voida varmistua siitä, että asianomistaja ei nosta syytettä uudelleen. Sen vuoksi pykälän *1 momentissa* ehdotetaan, että jos asianomistaja jää pois yksin ajamansa rikosasian istunnosta, tuomioistuin voi vastaajan vaatimuksesta päättää, että asianomistaja menettää syyteoikeutensa asiassa. Jos vastaaja ei tee sellaista vaatimusta, asia jätetään momentin mukaan sillensä. Silloin, kun asia jätetään sillensä, asianomistajalla on mahdollisuus nostaa kanne myöhemmin uudelleen.

Samalla tavoin, kuin 1 luvun 16 §:n 1 momentin mukaan, käsiteltävänä olevan momentin mukaisessa tilanteessa ehdotetaan seuraamukseksi kanteen hylkäämisen asemesta syyteoikeuden menettämistä. Kanteen hylkääminen johtaisi saman rikosasian muiden asianomistajien kannalta kohtuuttomaan lopputulokseen.

Momentissa tarkoitettu syyteoikeuden menettäminen voi olla seuraamuksena asianomistajan poissaolosta sekä valmistelun että pääkäsittelyn istunnosta.

Momentin mukaisen päätöksen antaminen edellyttää, että asianomistajalle istuntoon kutsun yhteydessä on ilmoitettu, että tuomioistuin voi vastaajan vaatimuksesta antaa momentin mukaisen päätöksen asianomistajan puhevallan menettämisestä asiassa. Tätä koskeva säännös ehdotetaan otettavaksi 7 luvun 19 §:ään sekä suullisen valmistelun istuntoon että pääkäsittelyyn kutsumisen osalta.

Pykälän *2 momenttiin* ehdotetaan otettavaksi säännös siitä, miten tuomioistuimen on meneteltävä, jos vastaaja ei saavu asianomistajan yksin ajaman rikosasian istuntoon. Säännös tulee sovellettavaksi sekä suullisen valmistelun että pääkäsittelyn osalta. Täydentävä säännös suullisen valmistelun osalta on 10 §:ssä.

Momentissa ehdotetaan, että vastaaja, joka ei noudata hänelle annettua määräystä saapua sakon uhalla istuntoon, on, jos tuomioistuin edelleen pitää vastaajan läsnäoloa välttämättömänä, tuomittava asetettuun uhkasakkoon ja asetettava korkeampi uhkasakko tai määrättävä hänet tuotavaksi samaan tai myöhempään istuntoon. Säännös vastaa siis 5 §:ään ehdotettua säännöstä vastaajan poissaolosta virallisen syyttäjän ajaman rikosasian istunnosta.

Samalla tavoin kuin virallisen syyttäjän ajaman rikosasian istuntoon, asianomistajan yksin ajamankin rikosasian istuntoon vastaaja kutsutaan 7 luvun 19 §:n 2 momentin nojalla sakon uhalla silloinkin, kun hänen ei ole saavuttava henkilökohtaisesti.

Rikosasian vastaajan henkilökohtainen läsnäolo rikosasian pääkäsittelyssä on jo asian selvittämiseksi erittäin tärkeä. Suullisessa valmistelussa asianosaisen henkilökohtaisen läsnäolon merkitys on ehdotuksen 10 §:n nojalla arvioitava eri tavoin. Sanotun pykälän mukaan istunto saadaan pitää, vaikka vastaaja on poissa, jos istunnon toimittaminen siitä huolimatta edistää asian valmistelua.

Myös silloin kun on kysymys asianomistajan yksin ajamasta rikosasiasta, vastaajan vankeuteen tuomitseminen ehdotuksen 13 §:n nojalla edellyttää, että vastaajaa on käsittelyn aikana henkilökohtaisesti kuultu, jollei ole kysymys 11 tai 12 §:ssä tarkoitetusta rikosasiasta. Viimeksi mainittujen lainkohtien nojalla tuomioistuin voi tutkia ja ratkaista rikosasian sanotuissa lainkohdissa mainituin edellytyksin, vaikka vastaaja ei ole tuomioistuimessa lainkaan saapuvilla.

Samalla tavoin kuin ehdotuksen 5 §:n kohdalla on todettu, myös silloin, kun käsitellään asianomistajan yksin ajamaa rikosasiaa, vastaaja katsotaan oikeudenkäymiskaaren 12 luvun 29 §:n (1052/91) nojalla poisjääneeksi, jos hän tulee istuntoon asiamiehen edustamana, vaikka hänet on määrätty saapumaan henkilökohtaisesti. Jos vastaaja saadaan tuoduksi samaan istuntoon tai jos hänen henkilökohtainen kuulemisensa raukeaa taikka asia voidaan käsitellä hänen poissaolostaan huolimatta, asetettua uhkasakkoa ei oikeudenkäymiskaaren 12 luvun 31 §:n 1 momentin (1052/91) nojalla tuomita. Vastaaja voidaan 9 luvun 2 §:n nojalla velvoittaa korvaamaan hänen poissaolonsa vuoksi käsittelyn pitkittymisestä aiheutuneet kulut vastapuolelle.

9 §. Pykälään ehdotetaan otettavaksi säännös, jonka mukaan asianomistaja, joka on 8 §:n nojalla menettänyt puhevaltansa, voi saattaa asian saman hakemuksen nojalla uudelleen käsiteltäväksi, jos hänellä on ollut laillinen este, jota hän ei ole voinut ajoissa ilmoittaa. Asianomistajan on ilmoitettava siitä tuomioistuimelle 30 päivän kuluessa siitä, kun hänet on määrät-

ty menettämään puhevaltansa. Jos asianomistaja ei näytä toteen laillista estettä, asiaa ei oteta tutkittavaksi. Vastaava säännös riitaasian kantajan osalta on oikeudenkäymiskaaren 12 luvun 22 §:ssä (1052/91). Asianmukaisena on pidettävä sitä, että kantajaa sekä riitaettä rikosasiassa pykälässä mainitussa tilanteessa kohdellaan samalla tavoin.

10 §. Pykälään ehdotetaan otettavaksi säännös siitä, miten tuomioistuimen tulee menetellä, jos vastaaja on pois suullisen valmistelun istunnosta asianomistajan yksin ajamassa rikosasiassa. Asianomistajan jäädessä pois suullisesta valmistelusta sovelletaan 8 §:n 1 momentin säännöstä. Sanotun lainkohdan nojalla asianomistaja voidaan vastaajan vaatimuksesta määrätä menettämään syyteoikeutensa.

Pykälään ehdotetun säännöksen nojalla saadaan valmistelun istunto pitää, vaikka sakon uhalla istuntoon saapumaan määrätty vastaaja jää pois, jos istunnon pitäminen siitä huolimatta edistää valmistelua.

Muilta osin viitataan soveltuvin osin siihen, mitä ehdotuksen 6 §:n yksityiskohtaisissa perusteluissa on mainittu.

Rikosasian tutkiminen ja ratkaiseminen vastaajan poissaolosta huolimatta

Huomattavan suuri osa rikosasioiden käsittelyn lykkäämisestä nykyisin johtuu siitä, että rikosasian vastaaja ei noudata hänelle annettua kutsua saapua tuomioistuimeen. Istunnosta poisjääminen ei johdu useinkaan siitä, että vastaaja siten pyrkisi välttämään rangaistukseen tuomitsemista, vaan siitä, että hän ei yksinkertaisesti ole kiinnostunut asiasta. Hän saattaa pitää rikosta ja siitä tuomittavaa rangaistusta selvänä ja velvollisuutta tuomioistuimeen saapumisesta ainoastaan haitallisena lisäseuraamuksena.

Voimassa olevan oikeuden mukaan asia voidaan vain varsin rajoitetusti ratkaista vastaajan poissaollessa. Tämä on mahdollista vain jatkokäsittelyssä, johon vastaaja on velvoitettu saapumaan uhalla, että asia voidaan hänen poissaolostaan huolimatta ratkaista. Tällöin rangaistukseksi voidaan tuomita sakkorangaistus. Lisäksi edellytetään, että kysymyksessä olevasta teosta ei ole säädetty ankarampaa rangaistusta kuin 6 kuukautta vankeutta. Kansainvälisesti vertaillen voimassa olevan lain mukainen mahdollisuus asian ratkaisemiseen vastaajaa kuulematta on suppea.

Kun oikeudenkäyntimenettelyn uudistamisella myös rikosasioissa pyritään siihen, että mahdollisuuksien mukaan karsitaan niitä syitä, jotka aiheuttavat käsittelyn lykkäämisen, tulisi meilläkin laajentaa mahdollisuutta tutkia ja ratkaista rikosasia vastaajan poissaolosta huolimatta. Lisäksi vastaajan suostumukselle asian tutkimiseen ja ratkaisemiseen hänen poissaolostaan huolimatta tulisi meilläkin antaa merkitystä.

Mahdollisuus rikosasian tutkimiseen ja ratkaisemiseen vastaajan poissaolosta huolimatta tulisi olla samanlainen riippumatta siitä, onko kysymys virallisen syyttäjän vai asianomistajan yksin ajamasta rikosasiasta.

11 §. Pykälään ehdotetaan otettavaksi säännös mahdollisuudesta tutkia ja ratkaista rikosasia, vaikka vastaaja on poissa.

Vastaajan henkilökohtaisella läsnäololla rikosasian selvittämisessä on korostettu merkitys. Usein asian luotettava selvittäminen edellyttää, että todistajat voivat tunnistaa vastaajan ja että vastaajaa voidaan henkilökohtaisesti kuulla todistajien kertomusten johdosta.

Kuten edellä on todettu, silloin kun asianosaisen ei tarvitse olla henkilökohtaisesti saapuvilla, on asiamiehen edustettava häntä pääsäännön mukaan. Rikosasian käsitteleminen edellyttää yleensä sitä, että syyttäjän ja vastaajan puolesta vastataan puolin ja toisin esitettyihin vaatimuksiin ja väitteisiin ja siten luodaan pohja asian ratkaisemiselle.

Kuitenkin esimerkiksi silloin, kun vastaaja on esitutkinnassa tunnustanut tehneensä syytteessä tarkoitetun teon, asia voidaan usein luotettavasti selvittää ilman vastaajan henkilökohtaista läsnäoloa. Silloin, kun käsiteltävänä olevasta rikoksesta on vakiintunut normaalirangaistus ja kun asiassa ratkaistavat muutkin kysymykset ovat sellaisia, että vastaajan läsnäolo ja kannanotot eivät juurikaan vaikuta siihen, miten tuomioistuin voi asia ratkaista, asia voidaan tutkia ja ratkaista vaikka vastaajaa ei oikeudenkäynnin aikana oltaisikaan kuultu.

Edellytyksenä asian tutkimiselle ja ratkaisemiselle vastaajan poissaolosta huolimatta on, että vastaaja on todisteellisesti saanut tiedon siitä, että tuomioistuin voi tutkia ja ratkaista asian vastaajan poissaolosta huolimatta.

Tuomioistuimen tulisi jokaisessa rikosasiassa

erikseen harkita se, milloin vastaaja voidaan kutsua tuomioistuimeen käsiteltävänä olevassa pykälässä tarkoitetulla uhalla. Tuomioistuimen virheellinen arviointi siitä, että asia olisi riittävästi selvitettävissä, vaikka vastaaja on pois, johtaisi käsittelyn turhaan lykkäämiseen. Myös esimerkiksi silloin, kun vastaaja on ensikertalainen nuori rikoksentekijä, tuomioistuimen on tarkoin harkittava sitä, onko vastaajan kannalta hyvä vaihtoehto tuomita hänet rangaistukseen poissaolostaan huolimatta.

Vastaaja tulisi kutsua ainoastaan pääkäsittelyyn käsiteltävänä olevassa pykälässä mainitulla uhalla. Sen sijaan valmisteluun kutsuttaessa sanottua uhkaa ei tulisi käyttää sen vuoksi, että rikosasiaa ei voida ratkaista valmistelussa. Valmistelun istunto voidaan ehdotuksen 6 ja 10 §:n nojalla pitää vastaajan poissaolosta huolimatta, jos se edistää asian valmistelua.

Pykälän *1 momentissa* ehdotetaan, että vastaajan poissaollessa rangaistukseksi voidaan tuomita sakkorangaistus tai korkeintaan kolmen kuukauden vankeusrangaistus.

Sanotut rangaistukset ovat tietenkin enimmäisrangaistuksia. Tuomioistuin voi jättää vastaajan esimerkiksi myös tuomitsematta rangaistukseen. Vankeusrangaistuksen tuomioistuin voisi tuomita joko ehdollisena tai ehdottomana. Ehdottoman vankeusrangaistuksen sijasta tuomioistuin voisi tuomita myös yhdyskuntapalvelun.

Rangaistuksen tuomitsemisen lisäksi tuomioistuin voisi määrätä lisäksi muunkin seuraamuksen ja ratkaista asian muiltakin osin. Ensinnäkin tuomioistuin voisi määrätä aikaisemmin ehdollisena tuomitun rangaistuksen ehdottomaksi, julistaa ehdonalaisen vapauden menetetyksi sekä määrätä, että käsiteltävänä olevasta rikoksesta määrätään yhtenäisrangaistus aikaisemmin tuomitun rangaistuksen kanssa. Yhtenäisrangaistus ei kuitenkaan saa ylittää pykälässä mainittuja enimmäisrangaistuksia.

Tuomioistuin voisi määrätä esimerkiksi ajokiellon tai menettämisseuraamuksen, tuomita muustakin korvausvelvollisuudesta valtiolle sekä ratkaista rikokseen perustuvan yksityisoikeudellisen vaatimuksen.

Yksityisoikeudellisen vaatimuksen ratkaiseminen edellyttää, että vastaajalle on annettu tieto häneen kohdistetusta vaatimuksesta. Silloin, kun tuomioistuin käsiteltävänä olevan pykälän nojalla ratkaisee asian vastaajan poissaolosta huolimatta, samalla voidaan ratkaista myös yksityisoikeudellinen vaatimus, jos vastaaja on siitä käsittelyn aikana saanut tiedon. Myös yksityisoikeudellisen vaatimuksen osalta ratkaisu on silloin tuomio. Ratkaisu perustuu siis asian tosiasialliseen selvittämiseen eikä vastaajan poissaoloon.

Pykälän *2 momenttiin* ehdotetaan otettavaksi säännös, jonka mukaan vastaaja, joka on 1 momentin nojalla tuomittu rangaistukseen, voi saattaa asian käsiteltäväksi uudelleen, jos hänellä on ollut laillinen este, jota hän ei ole voinut ajoissa ilmoittaa. Vastaajan on ilmoitettava siitä käräjäoikeudelle 30 päivän kuluessa siitä, kun hän on todisteellisesti saanut tiedon tuomitusta rangaistuksesta. Jos vastaaja ei näytä toteen laillista estettä, asiaa ei oteta tutkittavaksi.

Pykälän *3 momenttiin* ehdotetaan otettavaksi säännös mahdollisuudesta hylätä syyte, vaikka vastaaja on poissa. Silloin kun rikosasiassa annetaan vaatimukset kokonaisuudessaan hylkäävä tuomio, vastaajan oikeusturva ei edellytä sitä, että häntä kuullaan oikeudenkäynnissä. Momentin säännös tulee sovellettavaksi riippumatta siitä, millä uhalla vastaaja on kutsuttu oikeudenkäyntiin.

Jos tuomioistuin on kutsussa käyttänyt pykälässä tarkoitetun uhan lisäksi vaihtoehtoisena uhkana sakon uhkaa, oikeudenkäymiskaaren 12 luvun 31 §:n 1 momentista (1052/91) johtuu, että uhkasakkoa ei tietenkään tuomita.

12 §. Pykälään ehdotetaan otettavaksi säännös, jonka mukaan tuomioistuin voi tutkia ja ratkaista rikosasian vastaajan poissaolosta huolimatta myös silloin, kun vastaaja on tuomioistuimelle ilmoittanut suostuvansa siihen. Pykälän soveltamisen edellytyksenä on, että tuomioistuin on, kutsuessaan vastaajan tuomioistuimeen, ilmoittanut siitä mahdollisuudesta, että asia voidaan ratkaista vastaajan suostumuksella, vaikka hän ei saavu istuntoon. Vastaajan tulee toimittaa suostumuksensa siis tuomioistuimelle. Esitutkinnassa annettu suostumus ei yksin riitä.

Pykälän soveltamisen edellytyksenä on, että vastaajan läsnäolo asian selvittämiseksi ei ole tarpeen. Tämän edellytyksen osalta viitataan siihen, mitä vastaavalta osin 11 §:n yksityiskohtaisissa perusteluissa on selostettu.

Pykälän nojalla olisi siis mahdollista tuomita jo ensikäsittelystä poissaoleva vastaaja sakkorangaistuksen lisäksi korkeintaan kuuden kuukauden vankeusrangaistukseen. Vastaajan nimenomaisen suostumuksen asian tutkimiseen ja ratkaisemiseen ja sanotun seuraamukseen tuo-

mitsemiseen on katsottava riittävässä määrin vastaavan niitä tavoitteita, mihin vastaajan kuulemisella rikosasiassa pyritään.

Samalla tavoin kuin edellisen pykälän kohdalla, käsiteltävänäkin olevan pykälän kohdalla tuomioistuimen tulee tarkoin harkita, milloin vastaaja kutsutaan pykälässä tarkoitetulla uhalla tuomioistuimeen. Ensinnäkin tuomioistuimen tulisi harkita se, voidaanko rikosasia selvittää kuulematta vastaajaa henkilökohtaisesti tai ilman että vastaajan puolesta on kukaan käyttänyt puhevaltaa. Lisäksi tuomioistuimen olisi harkittava, onko käsiteltävänä olevan rikosasian vastaaja sellainen, että hänen kannaltaan voidaan pitää sopivana hänen tuomitsemistaan suostumuksensa perusteella poissaolostaan huolimatta korkeintaan kuuden kuukauden vankeusrangaistukseen. Kuten edellä on todettu sanotun suuruisen ehdottoman vankeusrangaistuksen sijasta tuomioistuin voisi tuomita myös yhdyskuntapalvelun.

Mahdollisuudesta pykälässä tarkoitetun rangaistuksen tuomitsemisen lisäksi määrätä muustakin seuraamuksesta ja ratkaista samassa yhteydessä muukin vaatimus, sekä aikaisemmin tuomitun ehdollisen rangaistuksen määräämisestä täytäntöönpantavaksi, ehdonalaisen vapauden menetetyksi julistamisesta ja yhtenäisrangaistuksen määräämisestä viitataan edellä 11 §:n yksityiskohtaisessa perusteluissa selostettuun.

Silloin kun asia ratkaistaan käsiteltävänä olevan pykälän nojalla, oikeudenkäymiskaaren 12 luvun 31 §:n 1 momentista (1052/91) tietenkin seuraa, että vastaajaa ei tuomita hänelle kutsun yhteydessä mahdollisesti vaihtoehtoisena seuraamuksena asetettuun uhkasakkoon.

13 §. Oikeudenkäymiskaaren 12 luvun voimassa olevassa 8 §:ssä on säännös rikosasian vastaajan henkilökohtaisesta läsnäolosta asian käsittelyssä. Pykälässä on muun muassa säännös siitä, että vastaajaa ei voida tuomita vapausrangaistukseen, ellei häntä ole asian käsittelyn aikana henkilökohtaisesti kuultu. Sanottu säännös ehdotetaan siirrettäväksi käsiteltävänä olevaan pykälään. Samalla tavalla kuin voimassa olevan lain mukaan ehdotuksenkin mukaan pykälä tulee sovellettavaksi sekä virallisen syyttäjän ajamassa rikosasiassa että asianomistajan yksin ajamassa rikosasiassa.

Pykälään ehdotetaan tehtäväksi eräitä muodollisia tarkistuksia. Edellytys henkilökohtaisesta kuulemisesta ehdotetaan saatettavaksi koskemaan pääkäsittelyä. Vapausrangaistuksen asemesta siinä ehdotetaan mainittavaksi vankeusrangaistus. Lisäksi pykälään ehdotetaan tehtäväksi ehdotuksen muun osan edellyttämät korjaukset. Tästä syystä pykälässä ehdotetaan mainittavaksi, että pykälässä tarkoitetusta pääsäännöstä voidaan poiketa, silloin kun vastaaja hänen poissaolostaan huolimatta ehdotuksen 11 tai 12 §:n nojalla tuomitaan vankeuteen.

Pykälästä ehdotetaan poistettavaksi 1 §:n vuoksi tarpeettomana säännös vastaajan määräämisestä saapumaan henkilökohtaisesti tuomioistuimeen, milloin asian selvittäminen sitä vaatii.

Täydentäviä säännöksiä

14 §. Pykälään ehdotetaan otettavaksi oikeudenkäymiskaaren 12 luvun 23 §:ää (1052/91) vastaava säännös siitä, että luvun säännösten kannalta poissaoloon rinnastetaan asianosaisen luvatta kesken käsittelyn poistuminen. Säännös tulee sovellettavaksi myös rikosasioissa todennäköisesti useimmiten silloin, kun asianosainen ei saavu istuntoon pääkäsittelyn keskeyttämisen jälkeen. Ehdotetun säännöksen johdosta ehdotetaan oikeudenkäymiskaaren 19 luvun 1 §:n säännös luvatta oikeudesta lähtevän ja saman luvun 2 §:n säännös luvatta pois matkustavan sakottamisesta tarpeettomana kumottavaksi.

15 §. Pykälään ehdotetaan otettavaksi oikeudenkäymiskaaren 12 luvun 9 §:n 2 momenttia (1052/91) vastaava säännös. Säännös koskee oikeudenkäyntiä koskevan kysymyksen käsittelemistä ja ratkaisemista siitä huolimatta, että asianosainen laiminlyö antaa kirjallisen lausuman tai on poissa istunnosta.

Rikosasiassa oikeudenkäyntiin liittyvä kysymys on esimerkiksi päättäminen todistelun vastaanottamisesta pääkäsittelyn ulkopuolella.

Myös rikosasioissa olisi tärkeätä voida ratkaista oikeudenkäyntiä koskeva kysymys asianosaisen laiminlyönnistä tai poissaolosta huolimatta. Sen vuoksi pykälä ehdotetaan siirrettäväksi luvun täydentävien säännösten joukkoon koskemaan myös rikosasioita.

9 luku. **Oikeudenkäyntikuluista**

1 §. Pykälässä säädetään vastaajan korvausvelvollisuudesta valtiolle.

Voimassa olevan lain eri säännösten nojalla

vastaaja joutuu nykyisinkin korvaamaan eräitä tässä tarkoitettuja kuluja valtiolle. Esimerkiksi valtion varoista maksettavista todistelukustannuksista annetun lain nojalla maksettaviksi määrättyjen kulujen korvaamisesta takaisin valtiolle säädetään sen 16 §:ssä. Kun tältä osin on kysymys valtiolle oikeudenkäynnistä aiheutuneiden kulujen korvaamisesta, sopii mainittu säännös paremmin oikeudenkäyntikulujen korvaamista rikosasioissa koskevien, nyt ehdotettujen säännösten yhteyteen. Sen vuoksi 16 §:ää ehdotetaan samalla muutettavaksi niin, että siinä korvausvelvollisuuden osalta ainoastaan viitataan nyt käsiteltävänä olevaan pykälään.

Ehdotetussa lainkohdassa rinnastetaan valtion varoista maksettavista todistelukustannuksista annetun lain nojalla maksettaviksi määrättyihin korvauksiin myös muut todistelusta ja oikeuslääkeopillisista tutkimuksista aiheutuneet erityiset kustannukset. Näin on asian laita osaksi jo nykyisinkin. Esimerkiksi kuolemansyyn selvittämisestä annetun lain (459/73) 12 §:ssä ja oikeuslääkeopillisten tutkimusten toimittamisesta lääkärille ja hammaslääkärille tulevasta korvauksesta annetun asetuksen (689/56) 6 §:n 3 momentissa (558/70) säädetään, että tuomioistuin voi päättää korvausten perimisestä. Oikeuskäytännössä vastaajat on rikosasioissa velvoitettu korvaamaan valtiolle eräitä muitakin kustannuksia.

Pykälä koskee myös sellaisia rikosasioita, joissa ainoastaan asianomistaja vaatii rangaistusta.

Ehdotetun *1 momentin* mukaan vastaaja, joka tuomitaan rangaistukseen tai muuhun rikosoikeudelliseen seuraamukseen, on velvollinen suorittamaan valtiolle valtion varoista maksettavista todistelukustannuksista annetun lain nojalla maksettaviksi määrätyt korvaukset. Lisäksi tällainen vastaaja olisi velvoitettava korvaamaan valtiolle muutkin todistelusta ja oikeuslääkeopillisista tutkimuksista esitutkinnan tai oikeudenkäynnin aikana aiheutuneet erityiset kustannukset.

Valtion varoista maksettavista todistelukustannuksista annetun lain 16 §:n mukaan korvausvelvolliseksi valtiolle on tuomittava vastaaja, joka on tehnyt rikoksen, jonka johdosta hänelle on vaadittu rangaistusta tai muuta seuraamusta. Siten voimassa olevan lain mukaan korvausvelvollisia valtiolle ovat myös henkilöt, joiden todetaan tehneen kysymyksessä olevan rikoksen, mutta jotka jollakin perusteella jätetään rangaistukseen tai muuhun rikosoikeudelliseen seuraamukseen tuomitsematta. Kun näissä tapauksissa on kysymys vähäisistä ja anteeksiannettavista rikoksista taikka tekijän syyntakeettomuudesta, ei tällöin ole perusteltua tuomita oikeudenkäyntikuluja valtiolle. Sen vuoksi ehdotetun 1 momentin mukaan korvauksiin valtiolle olisi velvoitettava ainoastaan rangaistukseen tai muuhun rikosoikeudelliseen seuraamukseen tuomittu vastaaja.

Ehdotetun lainkohdan mukaan korvattaviksi tulisivat myös muut todistelusta ja oikeuslääkeopillisista tutkimuksista esitutkinnan tai oikeudenkäynnin aikana aiheutuneet erityiset kustannukset. Tällaisia kustannuksia voi aiheutua esimerkiksi esitutkinta- tai syyttäjäviranomaisten hankkimista asiantuntijalausunnoista, joita on käytetty todisteina oikeudenkäynnissä. Sen sijaan tällaisia erityisiä kustannuksia ei voida katsoa aiheutuvan poliisiviranomaisten tai muiden valtion viranomaisten omana virkatyönään tekemistä tutkimuksista. Tällaisista tutkimuksista aiheutuneet kustannukset voisivat tulla korvattaviksi vain, jos niiden laskutusoikeudesta säädetään muualla erikseen. Ehdotetun lainkohdan nojalla vastaajaa ei voitaisi velvoittaa korvaamaan valtiolle laskennallista osuutta viranomaisen tekemästä työstä. Esimerkiksi mielentilatutkimukset suoritetaan asianomaisten lääkintöviranomaisten virkatyönä eikä niistä aiheutuneita kustannuksia voitaisi siten määrätä syytetyn korvattaviksi.

Momentin mukaan korvausvelvollisuuden tuomitsemisen edellytyksenä on, että todistelu tai tutkimus on ollut tarpeen asian selvittämiseksi. Säännös vastaa valtion varoista maksettavista todistelukustannuksista annetun lain 16 §:n 1 momentin säännöstä.

Kustannusten tarpeellisuus on harkittava niiden syntyhetkellä vallinneen tilanteen valossa. Esimerkiksi tapauksessa, jossa rikoksesta epäilty ei ole esitutkinnassa tunnustanut syyllisyyttään, mutta on oikeudessa myöntänyt syytteen oikeaksi, on syyttäjän tuomioistuimeen kutsumille todistajille, joiden kuulemisesta on sittemmin luovuttu, valtion varoista suoritettuja korvauksia pidettävä asian selvittämiseksi tarpeellisina.

Momentin perusteella korvausvelvollisuus tuomitaan ainoastaan, jos syyttäjä on 6 §:n nojalla vaatinut sitä. Ehdotuksen mukaan tuomioistuin ei lausuisi korvausvelvollisuudesta omasta aloitteestaan silloinkaan, kun on kysymys sen itsensä valtion varoista maksettavaksi

määräämistä kustannuksista, kuten esimerkiksi valtion varoista maksettavaksi määrätyistä todistajanpalkkioista.

Ehdotettuun *2 momenttiin* on siirretty sellaisenaan valtion varoista maksettavista todistelukustannuksista annetun lain 16 §:n 2 momentissa nykyisin oleva kohtuullistamissäännös. Säännös on edelleen tarpeellinen, koska kustannukset voivat joskus olla hyvinkin suuria.

Säännöksen mukaan vastaajan maksettaviksi määrättyjen korvausten tulee olla kohtuullisessa suhteessa hänen rikoksensa laatuun tai henkilökohtaisiin ja taloudellisiin oloihinsa nähden. Myös muut asiaan liittyvät seikat on otettava huomioon harkittaessa korvausten kohtuullisuutta. Korvaus voidaan mainituilla perusteilla jättää myös kokonaan tuomitsematta.

Pykälän *3 momenttiin* ehdotetaan otettavaksi säännös, jonka mukaan asetuksella voidaan säätää, ettei vastaajaa ole velvoitettava suorittamaan valtiolle sellaista 1 momentissa tarkoitettua korvausta, joka alittaa asetuksessa säädetyn määrän.

Erikseen annettavassa asetuksessa voitaisiin määrätä momentissa tarkoitetusta arvorajasta. Ehdotus perustuu siihen, ettei ole tarkoituksenmukaista periä valtiolle sellaisia maksuja, joiden määrä alittaa keskimääräiset perintäkustannukset. Eräiden vähäisten saatavien perimättä jättämisestä annetun lain (266/50) perusteella annetun valtiovarainministeriön päätöksen (426/50) mukaan alle 20 markan suuruiset saamiset voidaan jättää perimättä. Lisäksi sakkorangaistusten täytäntöönpanosta annetun asetuksen 23 b §:n 1 momentin (1638/91) mukaan, jos saaminen tai siitä maksamatta oleva osa on pienempi kuin 40 markkaa, lääninhallitus tai oikeusministeriö saa luopua sen täytäntöönpanosta.

Momentin perusteella säädettävässä asetuksessa arvoraja voitaisiin määrätä esimerkiksi 200 markan suuruiseksi.

Momentissa tarkoitettu arvoraja koskee jokaista oikeusastetta erikseen. Jos useampi on yhteisvastuullisesti korvausvelvollinen valtiolle, koskee arvoraja korvattavaa määrää kokonaisuudessaan eikä sitä siis jaeta korvausvelvollisten lukumäärällä.

2 §. Pykälä koskee tilanteita, joissa vastaaja jäämällä pois tuomioistuimesta tai jättämällä noudattamatta tuomioistuimen antamia määräyksiä taikka muulla velvollisuuden vastaisella menettelyllään tahallisesti tai huolimattomuudesta on pitkittänyt käsittelyä ja siten tuottanut valtiolle 1 §:ssä tarkoitettuja kustannuksia taikka kustannuksia toiselle asianosaiselle. Tällöin vastaaja ehdotetun lainkohdan mukaan olisi velvollinen korvaamaan sellaiset kulut riippumatta siitä, kuinka oikeudenkäyntikulut on muutoin korvattava.

Pykälässä ehdotettu korvausvelvollisuus vastaa, mitä riita-asioiden osalta säädetään oikeudenkäymiskaaren 21 luvun 5 §:ssä. Samoin kuin riita-asioissakin vastaajan menettelyn tai laiminlyönnin tulee olla velvollisuuden vastaista.

Syytetyn korvausvelvollisuutta harkittaessa on otettava huomioon hänen erityisasemansa oikeudenkäynnissä. Vastaajalla rikosasiassa ei esimerkiksi ole velvollisuutta myötävaikuttaa asian selvittämiseen. Hänellä on oikeus vastoin parempaa tietoaankin vaieta tai kiistää häntä vastaan esitetty tosiseikka. Sen vuoksi vastaajaa ei ole asetettava korvausvelvolliseksi asian käsittelyn pitkittymisestä hänen vaikenemisensa tai perusteettoman kiistämisensä johdosta.

Sikäli kuin on kysymys valtiolle aiheutetuista kustannuksista, säännöksellä on merkitystä ainoastaan sellaisissa tapauksissa, joissa vastaajaa ei ole tuomittu rangaistukseen tai muuhun rikosoikeudelliseen seuraamukseen siinä osassa asiaa, jossa hän on aiheuttanut tarpeettomia lisäkustannuksia. Muussa tapauksessa vastaaja on velvollinen korvaamaan samat kulut jo 1 §:n nojalla.

3 §. Pykälään ehdotetaan otettavaksi säännös vastaajan edustajan, asiamiehen ja oikeudenkäyntiavustajan velvollisuudesta korvata toisen asianosaisen tai valtion oikeudenkäyntikulut rikosasioissa. Pykälän mukaan asianosaisen edustaja taikka asiamies tai avustaja, joka 2 §:ssä tarkoitetulla tavalla tahallisesti tai huolimattomuudesta on aiheuttanut valtiolle tai toiselle asianosaiselle tässä luvussa tarkoitettuja oikeudenkäyntikuluja, voidaan velvoittaa, sen jälkeen kun hänelle on varattu tilaisuus tulla kuulluksi, yhteisvastuullisesti vastaajan kanssa korvaamaan kyseiset kulut.

Pykälä vastaa riita-asian asianosaisen edustajan, asiamiehen ja oikeudenkäyntiavustajan korvausvelvollisuutta koskevaa oikeudenkäymiskaaren 21 luvun 6 §:n säännöstä. Perustelujen osalta voidaan viitata 6 §:n yksityiskohtaisissa perusteluissa (HE 191/93 vp.) lausuttuun.

Puheena olevassa pykälässä edellytetään korvausvelvollisuuden perustavalta menettelyltä, että se on ollut asianomaisen velvollisuuden

vastaista. Tällä halutaan korostaa sitä, ettei syytetyn avustajalla tai asiamiehellä ole oikeutta eikä velvollisuutta myötävaikuttaa päämiehensä tuomitsemiseen.

Oikeudenkäymiskaaren 21 luvun 6 §:n perusteluissa riita-asioiden osalta on kiinnitetty huomiota asiamiehen ja avustajan oikeudelliseen asemaan suhteessa päämieheensä. Rikosasioissa asianomistajan asiamiehen ja avustajan asema on rinnastettavissa riita-asian asianosaisen asiamieheen ja avustajaan. Sen sijaan syytetyn asiamiehen ja avustajan asema on erilainen.

Syytetyn asiamiehen ja avustajan toimintavapaus on vielä riippuvaisempi päämiehen toimiohjeista kuin riita-asiassa. Syytetyn asiamiehellä ja avustajalla on perusteltu oikeus ja velvollisuus luottaa päämiehensä tosiseikastoa ja muita oikeudenkäyntimenettelyyn vaikuttavia kysymyksiä koskeviin ilmoituksiin. Syytetyn asiamiehen ja avustajan vaitiolovelvollisuus on ehdoton, mikä ilmenee oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 23 §:stä.

Syytetyllä ei ole oikeudenkäymiskaaren 14 luvun säännösten mukaan totuusvelvollisuutta eikä syytetyn asiamies tai avustaja saa lainkaan myötävaikuttaa ilman päämiehensä suostumusta syytetylle epäedullisten seikkojen esille tulemiseen.

Nämä näkökohdat yhdessä merkitsevät sitä, että syytetyn asiamiehen ja avustajan kulukorvausvastuuta rikosasiassa tulee soveltaa erityisellä varovaisuudella. Käytännössä tämä johtaa siihen, että syytetyn asiamiehen ja avustajan pykälässä tarkoitettuna menettelynä ei saata tulla kysymykseen seikka, joka on johtunut edellä kuvatusta riippuvaisuudesta päämieheen.

Pykälä koskee asianosaisen edustajan, asiamiehen tai avustajan korvausvelvollisuutta valtiolle tai toiselle asianosaiselle vain sellaisessa rikosasiassa, jossa syyttäjä ajaa syytettä. Sellaisissa rikosasioissa, joissa ainoastaan asianomistaja vaatii rangaistusta, on 8 §:n nojalla korvausvastuusta toiselle asianosaiselle soveltuvin kohdin voimassa, mitä riita-asioista oikeudenkäymiskaaren 21 luvun 6 §:ssä säädetään.

4 §. Pykälä koskee korvausvastuuta rikosasioiden oikeudenkäyntikuluista silloin, kun jutussa on useampi kuin yksi vastaaja. Riita-asioiden osalta vastaava säännös on oikeudenkäymiskaaren 21 luvun 9 §:ssä.

Pykälän *1 momentin* mukaan vastaajat, jotka tuomitaan osallisuudesta samaan rikokseen tai toistensa kanssa yhteydessä olevista rikoksista, vastaavat pääsäännön mukaan oikeudenkäyntikulujen korvaamisesta yhteisvastuullisesti. Pykälässä tarkoitettuina toistensa kanssa yhteydessä olevina rikoksina voidaan pitää esimerkiksi kulkuneuvon luovuttamista juopuneelle ja rattijuopumusta sekä varkautta ja varastetun tavaran kätkemistä.

Jos kuitenkin kustannukset liittyvät sellaiseen asian osaan, joka koskee vain jotain vastaajista, hänen tulee *2 momentin* nojalla korvata ne yksinään. Lisäksi vastaajan tulisi yksinään korvata kustannukset, jotka hän on 2 §:ssä tarkoitetulla velvollisuuden vastaisella menettelyllä tahallisesti tai huolimattomuudesta aiheuttanut.

Kysymys siitä, onko jotakin kustannusta pidettävä vastaajien yhteisesti vai jonkun heistä yksinään vastattavana, on ratkaistava kunkin kuluerän osalta erikseen. Jos esimerkiksi todistelu on myötävaikuttanut kaikkien vastaajien tuomitsemiseen, vastaavat he yhteisvastuullisesti siitä aiheutuneista kustannuksista. Jos taas todistelu on koskenut ainoastaan jonkun vastaajan syyllisyyttä tai todistelulla on ollut merkitystä vain hänelle langetetun tuomion perusteena, tulee hänen yksinään korvata siitä aiheutuneet kustannukset.

5 §. Pykälä koskee korvausvelvollisten keskinäisen vastuun jakautumista rikosasioissa silloin, kun heidän tulee yhteisvastuullisesti korvata muiden asianosaisten tai valtion oikeudenkäyntikulut. Riita-asioiden osalta vastaava säännös on oikeudenkäymiskaaren 21 luvun 11 §:ssä.

Ehdotetun pykälän mukaan tuomioistuimen on, jos joku yhteisvastuullisista korvausvelvollisista sitä vaatii, määrättävä, kuinka kulut heidän välillään on jaettava vai onko jonkun heistä korvattava kaikki kulut. Korvausvelvollisuutta määrättäessä olisi otettava huomioon kunkin korvausvelvollisen viaksi jäävä syyllisyys ja muut asiaan liittyvät seikat.

Samoin kuin riita-asioissakin tuomioistuin voisi ottaa kysymyksen korvausvastuun jaosta harkittavakseen ainoastaan jonkun asianosaisen vaatimuksesta. Vaatimus voidaan tehdä joko pääasian yhteydessä tai myöhemmin erillisellä kanteella. Myöhemmin erikseen tehty vaatimus on oikeudenkäymiskaaren 10 luvun 12 §:n nojalla käsiteltävä siinä tuomioistuimessa, joka on ratkaissut pääasian.

6 §. Pykälään ehdotetaan otettavaksi säännös siitä, milloin ja missä järjestyksessä oikeu-

denkäyntikulujen korvaamista koskeva vaatimus tulee esittää ja mitä vaatimuksen tulee sisältää.

Pykälän mukaan oikeudenkäyntikulujen korvaamista koskeva vaatimus on esitettävä ennen käsittelyn päättymistä ja samalla on ilmoitettava, mistä kustannukset koostuvat. Vastaava säännös riita-asioiden osalta on oikeudenkäymiskaaren 21 luvun 14 §:ssä.

Tähän saakka on ollut käytäntönä, että asianosaisen puolesta on annettu tuomioistuimelle eritelty lasku lähinnä silloin, kun asianosaisella on ollut asiamies tai avustaja. Parhaiten se, mistä asianosaisen oikeudenkäyntikulut koostuvat, kävisi ilmi, jos asianosainen muissakin tilanteissa antaisi eritellyn kululaskun.

Laskussa tulisi eritellä myös avustajan palkkio ja kulut. Jos oikeudenkäyntikulut ovat jaoteltavissa eri vaatimusten osalta, laskussa tulisi tarvittaessa myös ilmoittaa, miten kulut kohdentuvat sanottuihin vaatimuksiin.

Silloin kun asianosainen ei omasta aloitteestaan huomaa pyytää oikeudenkäyntikulujaan korvattavaksi, tuomioistuimen tulisi kiinnittää asianosaisen huomiota tähän mahdollisuuteen. Tuomioistuimen on tarvittaessa käytettävä kyselyoikeuttaan sen selvittämiseksi, keneen korvausvaatimus kohdistetaan ja mistä eri kuluista korvausvaatimus koostuu.

Lakiin ei ehdoteta otettavaksi erityistä säännöstä oikeudenkäyntikulujen korvausvelvollisuudesta kuulemisesta muun kuin 3 §:ssä tarkoitetun edustajan, asiamiehen tai avustajan osalta. Oikeudenkäyntikuluvaatimuksesta kuulemisen katsotaan perustuvan oikeudenkäynnin yleisiin periaatteisiin. Oikeudenkäymiskaaren 14 luvun 2 §:n mukaan tuomiossa voidaan antaa ratkaisu ainoastaan sellaisiin vaatimuksiin, jotka on esitetty haasteessa tai vastaajan saapuvilla ollessa, kun asia ratkaistaan kantajan vaatimuksesta vastaajan poissaollessa. Tämän rajoittavan säännöksen on yleisesti katsottu koskevan myös oikeudenkäyntikuluvaatimusta.

Sen lisäksi oikeudenkäymiskaaren 12 luvun 36 §:ssä on säännös, jonka mukaan asianosainen, jonka poissaolon vuoksi asia jätetään sillensä, voidaan saapuville tulleen vastapuolen vaatimuksesta velvoittaa korvaamaan tämän oikeudenkäyntikulut. Näin voidaan siis menetellä varaamatta poisjääneelle tilaisuutta tulla kuulluksi vastapuolen esittämän kuluvaatimuksen johdosta.

Pykälän perusteella korvausvelvollisuus valtiolle tuomitaan ainoastaan, jos syyttäjä on sitä vaatinut. Ehdotuksen mukaan tuomioistuin ei lausuisi korvausvelvollisuudesta omasta aloitteestaan silloinkaan, kun on kysymys sen itsensä valtion varoista maksettavaksi määräämistä kustannuksista, kuten esimerkiksi valtion varoista maksettavaksi määrätyistä todistajanpalkkioista.

Samoin, jos syyttäjä katsoo, että vastaaja tulisi velvoittaa korvaamaan esimerkiksi päihdetutkimuskulut valtiolle, valtion puhevallan valvojana hänen on vaadittava tätä ennen käsittelyn päättymistä.

7 §. Pykälään ehdotetaan otettavaksi säännös, jonka mukaan, jos oikeudenkäyntikulujen korvaamista on vaadittu, tuomioistuimen on korvausvelvollisuutta ratkaistessaan otettava huomioon 1—4 §:n säännökset, jollei asianosaisen vaatimuksesta tai myöntämisestä muuta johdu. Riita-asioiden osalta vastaava säännös on oikeudenkäymiskaaren 21 luvun 15 §:ssä.

Pykälän mukaan 1—4 §:ää on sovellettava vain, jos asianosaisen vaatimuksesta tai myöntämisestä ei muuta johdu. Jos vastaaja on esimerkiksi myöntänyt markkamäärältään häneltä vaaditun oikeudenkäyntikulujen korvauksen, ei tuota määrää tule alentaa, vaikka korvaukseen oikeutettu olisikin toiminut siten, että hänelle tuomittavien korvausten osalta olisi muutoin sovellettava jotain luvun kulujen kuittaamista tarkoittavaa säännöstä.

8 §. Pykälään ehdotetaan otettavaksi säännökset oikeudenkäyntikulujen korvaamisesta rikosasian asianomistajan osalta.

Pykälän *1 momenttiin* ehdotetaan otettavaksi säännös oikeudenkäyntikuluista rikosasiassa, jossa ainoastaan asianomistaja käyttää puhevaltaa. Momentin mukaan tällöin noudatetaan soveltuvin osin, mitä riita-asioista säädetään.

Momentti koskee kaikkia rikosasioita, joissa ainoastaan asianomistaja on vaatinut rangaistusta. Asiaan ei vaikuta se, onko kysymyksessä asianomistajarikos vai virallisen syytteen alainen rikos. Lainkohta koskee ylemmässä tuomioistuimessa aiheutuneiden kulujen osalta myös asianomistajan ylemmän tuomioistuimen käsiteltäväksi saattamia rikosasioita, joissa syyttäjä on ajanut syytettä alemmassa tuomioistuimessa, mutta ei ole enää hakenut muutosta sen ratkaisuun ylemmältä tuomioistuimelta.

Lisäksi 1 momentin säännös koskee sellaisia tapauksia, joissa asianomistaja on ryhtynyt jatkamaan syytettä, jonka ajamisesta virallinen

syyttäjä on luopunut, siltä osin kuin on kysymys sen jälkeen asiassa syntyneistä kuluista.

Sen sijaan 1 momentti ei koske rikosasioita, joissa tosin asianomistaja on yksin tehnyt syytteen, mutta joissa virallinen syyttäjä on myöhemmin yhtynyt asianomistajan rangaistusvaatimukseen. Tällöin asianomistajan osalta sovelletaan 2 momenttia ja muilta osin muita rikosasioiden oikeudenkäyntikulujen korvaamista koskevia säännöksiä.

Oikeudenkäyntikulujen korvaamista riitaasioissa koskevat säännökset eivät kuitenkaan kaikilta osin sovellu käytettäviksi rikosasioissa. Esimerkiksi oikeudenkäymiskaaren 21 luvun 2 §:n säännöstä, jossa on kysymys oikeudenkäyntikulujen korvaamisesta asiassa, josta lain mukaan ei voida määrätä muutoin kuin tuomioistuimen ratkaisulla, ei voida soveltaa rikosasioissa.

Momentin säännös koskee ainoastaan asianosaisille eli asianomistajalle ja vastaajalle aiheutuneita oikeudenkäyntikuluja. Momentin säännös ei siten koske valtiolle rikosasiassa aiheutuneita kuluja, ellei valtio ole asiassa asianomistajana. Valtiolle muutoin kuin asianosaisena aiheutuneiden kulujen korvausvelvollisuudesta säädetään 1 §:ssä.

Pykälän *2 momenttiin* ehdotetaan otettavaksi säännös oikeudenkäyntikulujen korvaamisesta silloin, kun asianomistaja on yhtynyt virallisen syyttäjän syytteeseen. Momentissa ehdotetaan, että asianomistajan velvollisuudesta korvata oikeudenkäyntikulut ja hänen oikeudestaan saada kulunsa korvatuiksi on soveltuvin osin voimassa, mitä oikeudenkäymiskaaren 21 lvun 12 §:ssä säädetään väliintulijan osalta.

Mainitun 12 §:n mukaan oikeudenkäymiskaaren 18 luvun 8 §:ssä tarkoitetun väliintulijan velvollisuudesta korvata oikeudenkäyntikulut ja hänen oikeudestaan korvaukseen sellaisista kuluista sovelletaan vastaavasti, mitä asianosaisen velvollisuudesta korvata oikeudenkäyntikulut säädetään. Väliintulijan tulee kuitenkin vastata ainoastaan puhevallan käyttämisestä aiheutuneista erityisistä kuluista.

Oikeudenkäymiskaaren 18 luvun 8 §:ssä säädetään, että jos joku, joka ei ole asianosaisena oikeudenkäynnissä, väittää, että asia koskee hänen oikeuttaan, ja esittää todennäköisiä syitä väitteensä tueksi, hän saa osallistua väliintulijana jomman kumman asianosaisen puolella oikeudenkäyntiin.

Momentin mukaan asianomistajan tulee korvata vastaajalle ne lisäkustannukset, jotka ovat aiheutuneet asianomistajan omista toimenpiteistä oikeudenkäynnissä. Tällaisia lisäkustannuksia voi syytetylle aiheutua esimerkiksi vastaamisesta asianomistajan esittämään vahingonkorvausvaatimukseen tai mahdollisiin lisäsyytteisiin taikka vastatodisteiden tai muun selvityksen esittämisestä asianomistajan esittämien todisteiden tai muun selvityksen johdosta.

Momentin säännöksestä johtuu lisäksi esimerkiksi se, että jos asianomistaja on velvollisuuden vastaisella menettelyllään tai laiminlyönnillään aiheuttanut toiselle kustannuksia, kulujen korvausvelvollisuus määräytyy oikeudenkäymiskaaren 21 luvun 5 §:n nojalla.

Vastaavasti, jos useampi asianomistaja on velvollinen korvaamaan samat oikeudenkäyntikulut, määräytyy heidän korvausvelvollisuutensa oikeudenkäymiskaaren 21 luvun 9 ja 11 §:n nojalla.

Momenttiin ehdotetaan selvyyden vuoksi otettavaksi myös säännös siitä, että virallisen syyttäjän syytteeseen yhtyneen asianomistajan edustajan, asiamiehen tai avustajan velvoittamisesta korvaamaan kulut yhteisvastuullisesti asianomistajan kanssa sovelletaan soveltuvin osin, mitä oikeudenkäymiskaaren 21 luvun 6 §:ssä säädetään.

Pykälän *3 momenttiin* ehdotetaan otettavaksi säännös, jonka mukaan asianomistaja, joka perättömällä ilmiannolla tai muulla siihen rinnastettavalla menettelyllä on aiheuttanut syytteen nostamisen, voidaan velvoittaa korvaamaan valtiolle osittain tai kokonaan 1 §:n 1 momentissa tarkoitetut kustannukset.

Oikeudenkäymiskaaren 10 luvun 24 §:n nojalla, tuomioistuin, joka hylkää syytteen, voi ratkaista sen "miten se on rangaistava ja vahingon korvaava, joka perättömästi ilmi antoi ja syytti . . ." Samassa lainkohdassa säädetään lisäksi, että "jos sen kanne, joka ilmiantajalle rangaistusta vaatii, on sellainen, että sitä on erityisenä pääasiana pidettävä, taikka jos se loukkaa ilmiantajaa hänen virassansa ja koskee sitä virkaa, niin se tuomittakoon siinä oikeudessa, johon hän sellaisessa asiassa kuuluu."

Lisäksi rikoslain 26 luvussa on rangaistussäännökset väärästä ja todistamattomasta ilmiannosta. Kun rikosasiaa ajetaan sanottujen 26 luvun säännösten nojalla, on se, jota vastaan väärä tai todistamaton ilmianto on tehty, asianomistajana oikeutettu saamaan korvauksen tuolla menettelyllä hänelle aiheutetusta vahingosta.

Nyt käsiteltävänä olevassa momentissa on

kysymys siitä oikeudenkäynnistä aiheutuvien kulujen korvaamisesta, jonka asianomistaja momentissa tarkoitetulla menettelyllään on aiheuttanut. Momenttiin perustuvan korvausvelvollisuuden syntyminen ei edellytä, että asianomistaja on yhtynyt virallisen syyttäjän syytteeseen tai itse ajanut syytettä. Asianomistaja ei vapaudu kulujen korvausvelvollisuudesta sillä perusteella, että syyttäjä syytettä nostaessaan ei ole riittävän huolellisesti tutkinut sitä, oliko syytteen nostamiseen riittävästi perusteita.

Korvausvelvollisuuden syntyminen ei edellytä, että asianomistajan katsottaisiin syyllistyneen rangaistavaan tekoon.

Momentin säännöstä voidaan soveltaa siinä oikeudenkäynnissä, jossa syyte on hylätty, taikka siinä, jossa asiaa edellä mainittujen oikeudenkäymiskaaren 10 luvun 24 §:n tai rikoslain 26 luvun säännösten nojalla käsitellään.

9 §. Pykälässä ehdotetaan viitattavaksi eräisiin riita-asioita koskeviin oikeudenkäymiskaaren kulusäännöksiin. Tällaisia säännöksiä ovat oikeudenkäyntikulujen korvaukselle maksettavaa viivästyskorkoa koskeva oikeudenkäymiskaaren 21 luvun 8 §:n 2 momentti, oikeudenkäyntikulujen määräytymistä sivuväliintulotapauksissa koskeva 21 luvun 12 §, kulujen valtiolle korvaamista ja korvausvastuun jakamista koskeva 21 luvun 13 §, päätöksen antamista koskeva 21 luvun 14 §:n 2 momentti, muun muassa 21 luvun 12 ja 13 §:n soveltamista koskeva 15 § sekä kulujen määräämistä ylemmän tuomioistuimen osalta koskeva 21 luvun 16 §.

10 §. Pykälän mukaan virallisella syyttäjällä on oikeus valtion puolesta hakea muutosta 1—4 ja 8 §:n 3 momentin nojalla tehtyihin ratkaisuihin silloinkin, kun hän ei ole toiminut syyttäjänä tai muutoin valvonut julkista etua asiassa. Mainituissa tapauksissa on kysymys joko valtion varoista maksettavista tai valtiolle korvattavista kustannuksista. Vastaava muutoksenhakuoikeus syyttäjällä on maksuttomasta oikeudenkäynnistä annetun lain 25 §:n mukaan sen lain nojalla tehtyihin ratkaisuihin nähden. Niissä tapauksissa, joissa syyttäjä on toiminut syyttäjänä tai muutoin valvonut julkista etua asiassa, hänellä on ilman nimenomaista säännöstäkin oikeus valtion puolesta hakea muutosta myös oikeudenkäyntikulujen korvaamista koskeviin ratkaisuihin.

11 §. Pykälässä on selventävä säännös kulujen määräämisestä silloin, kun syyttäjän ajaman rikosasian yhteydessä käsitellään asianomistajan kannetta asianosaista vastaan, jolle ei ole vaadittu rangaistusta tai muuta rikosoikeudellista seuraamusta, taikka kun muu kuin asianomistaja esittää yksityisoikeudellisia vaatimuksia syytettyä vastaan. Tällaiset kanteet ja vaatimukset ovat sinänsä riita-asian luonteisia, mutta prosessitaloudellisista syistä niitä voidaan esittää myös rikosasian yhteydessä. Korvausvelvollisuuden näiltä osin tulee kuitenkin määräytyä samalla tavalla riippumatta siitä, ajetaanko niitä koskevia kanteita erikseen vai rikosasian yhteydessä. Sen vuoksi ehdotetussa pykälässä on nimenomaisesti lausuttu, että näiltä osin aiheutuneiden oikeudenkäyntikulujen osalta on noudatettava riita-asioista voimassa olevia säännöksiä.

10 luku. **Äänestämisestä**

Lukuun ehdotetaan otettaviksi nykyistä selkeämmät säännökset äänestämisestä rikosasioissa. Niissä ehdotetaan säädettäväksi muun muassa siitä, mistä kysymyksistä on äänestettävä yhdessä ja mistä erikseen ja missä järjestyksessä äänestyksen on tapahduttava.

Voimassa olevassa laissa äänestämisestä rikosasioissa säädetään oikeudenkäymiskaaren 23 luvussa. Äänestämiseen rikosasioissa tultaisiin ehdotuksen mukaan soveltamaan myös oikeudenkäymiskaaren 23 luvun muutettavaksi ehdotettuja 1—4 §:n äänestämistä koskevia säännöksiä. Mainituissa pykälissä on säännökset siitä, missä järjestyksessä tuomioistuimen jäsenten on lausuttava kantansa äänestettäessä (1 §), miten käräjäoikeuden lautamiehet äänestävät (2 §), millä tavoin mielipide on perusteltava (3 §) sekä miten menetellään, jos äänestyksen lopputuloksesta syntyy erimielisyys (4 §). Sanottuun 23 lukuun jäisivät edelleen myös säännökset äänestämisestä riita-asiassa.

1 §. Pykälään ehdotetaan otettavaksi säännös siitä, missä järjestyksessä äänestyksen rikosasiassa tulisi tapahtua.

Pykälässä ehdotettu järjestys vastaa sitä järjestystä, jossa eri kysymykset rikosasiassa selvitetään ja jossa päätösneuvottelun tulee tapahtua. Siten kysymysten käsittelyjärjestys olisi seuraava: oikeudenkäynnin edellytykset, syyllisyyskysymys, vapauttaminen tai tuomitseminen, rangaistus sekä muut seuraamusta koskevat kysymykset.

Pykälän *1 kohtaan* otettavaksi ehdotetun säännöksen mukaan ensin olisi erikseen äänes-

tettävä siitä, onko syyte hylättävä vai hyväksyttävä sekä, miten syytteessä tarkoitettua tekoa on rikosoikeudellisesti arvioitava.

Toisin kuin riita-asiassa vaatimusten perusteiden osalta, rikosasiassa ei voida äänestää erikseen syyllisyyskysymyksen kannalta ratkaisevista kysymyksistä. Jos neljästä tuomarista yksi hylkäisi syytteen näyttämättömänä, yksi vanhentuneena, yksi katsoisi, että rangaistavuuden edellytyksenä oleva tahallisuus puuttuu sekä yksi katsoisi, että kysymyksessä on hätävarjelus, syyte olisi ehdotuksen mukaan hylättävä, vaikka tuomioistuimen jäsenet perustavat kantansa eri perusteeseen. Jos jokaisesta perusteesta äänestettäisiin erikseen, saattaisi käydä niin, että kukin peruste erikseen äänestyksen kohteena ollessaan voisi jäädä vähemmistön kannaksi ja syytettä ei voitaisi hylätä, vaikka kaikki jäsenet ovatkin hylkäämisen kannalla.

Kohdan perusteella tuomioistuin äänestäisi myös siitä, miten syytteessä tarkoitettua tekoa on rikosoikeudellisesti arvioitava. Tällöin äänestettäisiin siis esimerkiksi siitä, onko anastusrikosta pidettävä näpistyksenä vai varkautena taikka onko pahoinpitelyä pidettävä tavallisena vai törkeänä.

Pykälän *2 kohdan* mukaan seuraavaksi on äänestettävä siitä, onko syylliseksi todettu tuomittava vai jätettävä rangaistukseen tuomitsematta. Tuomitsematta vastaaja voidaan jättää esimerkiksi rikoslain 3 luvun 5 §:n 3 momentin nojalla. Sanotun lainkohdan mukaan vastaaja voidaan jättää rangaistukseen tuomitsematta muun muassa sillä perusteella, että rikosta sen haitallisuus tai siitä ilmenevä tekijän syyllisyys huomioon ottaen on pidettävä kokonaisuutena arvostellen vähäisenä taikka rikosta on tekoon tai tekijään liittyvistä erityisistä syistä pidettävä anteeksiannettavana.

Sanotun 5 §:n 3 momentin 4 kohdan mukaan tuomioistuin saa jättää rangaistuksen tuomitsematta myös silloin, kun rikos ei rikosten yhtymistä koskevien säännösten johdosta olennaisesti vaikuttaisi kokonaisrangaistuksen määrään.

Käsiteltävänä olevan kohdan perusteella ei äänestetä siitä, onko vastaaja rikoslain 3 luvun 3 §:n nojalla ymmärrystään vailla olevana jätettävä rangaistukseen tuomitsematta. Syyntakeisuuden vaikutus tulee harkittavaksi ja äänestyksen kohteeksi jo 1 kohdassa tarkoitetun äänestyksen yhteydessä.

Momentin *3 kohdassa* on kysymys siitä, onko rikoslain 7 luvun 6 §:n nojalla määrättävä, että aikaisempi rangaistus koskee myös nyt käsiteltävänä olevaa rikosta. Samaan lopputulokseen johtaa edellä 2 kohdassa selostettu rikoslain 5 §:n 3 momentin 4 kohdan säännös. Jo tästäkin syystä on perusteltua, että ennen rangaistuksen lajia ja määrää koskevaa äänestystä äänestetään siitä, koskeeko aikaisempi rangaistus myös nyt käsiteltävänä olevaa rikosta.

Momentin *4 kohdassa* ehdotetaan äänestettäväksi siitä, minkälajinen ja minkäsuuruinen seuraamus on tuomittava. Kaikista kohdassa tarkoitetuista seuraamukseen liittyvistä kysymyksistä on 4 §:n nojalla äänestettävä erikseen. Siten tuomioistuin päättää esimerkiksi ensin siitä, onko vastaaja tuomittava sakko- vai vankeusrangaistukseen. Sen jälkeen äänestetään siitä, minkäsuuruinen rangaistus tuomitaan. Rangaistuksen suuruutta koskevan äänestyksen jälkeen äänestetään siitä, tuomitaanko rangaistus ehdollisena vai ehdottomana, sen jälkeen, onko ehdollisen vankeusrangaistuksen ohella tuomittava ehdoton sakkorangaistus, sen jälkeen, onko aikaisempi ehdollinen rangaistus määrättävä täytäntöönpantavaksi, sekä onko ehdonalainen vapaus julistettava menetetyksi. Kohdan nojalla äänestettäisiin myös siitä, onko vastaaja vankeusrangaistuksen sijasta tuomittava yhdyskuntapalveluun.

Momentin *5 kohdassa* ehdotetaan viimeisenä äänestettäväksi muista seuraamusta koskevista kysymyksistä. Tässä kohdassa äänestettäisiin esimerkiksi liiketoimintakiellosta tai ajokiellosta, turvaamistoimien jatkamisesta tai tuomitun edelleen vangitsemisesta.

2 §. Pykälään ehdotetaan otettavaksi säännös siitä, miten äänet rikosasioissa on laskettava. Oikeudenkäymiskaaren voimassa olevan 23 luvun 3 §:n mukaan asia ratkaistaan enemmistön kannan mukaan. Silloin kun äänet menevät tasan sanotussa pykälässä säädetään, että "voittakoon niiden mieli, jotka vapauttavat, taikka se, mikä on lievin". Pykälään ehdotettava säännös vastaa voimassa olevaa lakia. Pykälän mukaan äänestyksessä voittaa mielipide, jota enemmistö kannattaa. Jos äänestyksessä on kannatettu kahta mielipidettä ja äänet menevät tasan, voittaa vastaajalle lievempi mielipide.

3 §. Pykälään ehdotetaan otettavaksi säännös siitä, miten äänet on laskettava silloin, kun äänestyksessä ilmaantuu useampia kuin kaksi mielipidettä, eikä niistä minkään kannalla ole 2 §:ssä tarkoitettua määrää jäseniä.

Oikeudenkäymiskaaren voimassa olevan 23 luvun 4 §:n mukaan, "jos rikosasioissa oikeudenjäsenillä on useampia eriäviä mielipiteitä, niin voittakoon ne äänet, jotka voidaan paraiten toisiinsa sovittaa ja tarkoittavat sitä, mikä on lievin."

Voimassa olevaa säännöstä on oikeuskirjallisuudessa tulkittu seuraavasti. Jos tuomioistuimen viidestä jäsenestä kaksi puoltaa ankarinta (A) seuraamusta, yksi sitä lievempää (B) seuraamusta ja kaksi vieläkin lievempää (C) seuraamusta, tulos on silloin kaavamaisesti esitettynä seuraava: 2A+1B+2C=3B+2C. Tällöin on siis B-mielipiteen puolesta olemassa ehdoton enemmistö. Jos tuomioistuimessa, jossa on neljä jäsentä, äänet jakautuvat 1A+1B+2C, tällöin äänestyksen lopputulokseksi seuraavan laskelman mukaan 1B+2C=3C tulee mielipide (C).

Voimassa oleva säännös on melko vaikeaselkoinen ja jossain määrin tulkinnanvarainen. Edellä selostetunlaista äänestystilannetta ehdotetaan selkeytettäväksi pykälään otettavalla säännöksellä.

Pykälässä ehdotetaan, että jos äänestyksessä on kannatettu useampaa kuin kahta mielipidettä eikä minkään kannalla ole 2 §:ssä tarkoitettua määrää jäseniä, on vastaajalle epäedullisimman mielipiteen puolesta annetut äänet yhdistettävä sitä lähinnä olevan mielipiteen puolesta annettuihin ääniin ja tarvittaessa jatkettava vastaavalla tavalla, kunnes löytyy mielipide, jonka mukaisesti asia on 2 §:n nojalla ratkaistava.

Ehdotetun säännöksen nojalla edellä selostetuista esimerkeistä ensimmäisessä A:n puolesta äänestäneiden äänet yhdistetään B:n puolesta äänestäneen ääneen. Silloin äänet jakautuvat 3B+2C ja lopputulokseksi tulee samalla tavoin kuin voimassa olevan lain tulkinnan mukaan 2 §:n enemmistösäännön perusteella mielipide B.

Toisessa edellä selostetuista esimerkeistä ehdotuksen nojalla yhdistetään A:n kannalla olleen ääni B:n kannalla olleeseen ääneen. Silloin mielipiteet jakautuvat 2B+2C. Ehdotuksen 2 §:n nojalla tulee mielipide C lievempänä mielipiteenä tuomioistuimen kannaksi. Tällöinkin siis päädytään samaan lopputulokseen kuin edellä selostetussa voimassa olevan lain tulkinnassa.

4 §. Pykälään ehdotetaan otettavaksi säännös siitä, että myös rikosasiassa jäsenen on lausuttava jokaisesta ratkaistavasta kysymyksestä. Siis silloinkin, kun tuomioistuimen jäsen olisi enemmistön kannan vastaisesti hylännyt syytteen, hänen tulee osallistua rikoksesta tuomittavaa rangaistusta koskevaan äänestykseen. Samalla tavoin kuin riita-asioissa, myös rikosasioissa on tärkeätä, että tuomioistuinten jäsenten mielipiteet on käytettävissä kaikista kysymyksistä äänestettäessä.

5 §. Pykälän *1 momenttiin* ehdotetaan otettavaksi säännös oikeudenkäyntiä koskevasta kysymyksestä äänestämisestä rikosasiassa. Pykälään ehdotettavan säännöksen mukaan oikeudenkäyntiä koskevasta kysymyksestä on äänestettävä erikseen. Tällöin momentin mukaan noudatetaan, mitä äänestämisestä riita-asioissa säädetään.

Rikosasioissakin osa oikeudenkäyntiä koskevista kysymyksistä on sellaisia, että äänestyksen kohteena olevia kysymyksiä ei voida luokitella niiden lievyyden tai ankaruuden mukaan. Sellaisia kysymyksiä ovat esimerkiksi kysymys todistajan esteellisyydestä tai todistelun vastaanottamisesta pääkäsittelyn ulkopuolella tai julkisen puolustajan määräämisestä. Tällöin äänestyksessä noudatettaisiin ehdotuksen mukaan siis, mitä äänestämisestä riita-asioissa säädetään.

Pykälän *2 momentissa* ehdotetaan, että jos oikeudenkäyntiä koskeva kysymys tarkoittaa pakkokeinoa, tällöin noudatetaan, mitä äänestämisestä rikosasioissa säädetään. Samalla tavalla kuin rangaistuksesta äänestettäessä myös pakkokeinon käyttämisestä äänestettäessä voittaa vastaajalle lievempi mielipide silloin, kun äänet menevät tasan.

6 §. Pykälään ehdotetaan otettavaksi säännös siitä, että yksityisoikeudellisesta vaatimuksesta äänestettäessä noudatetaan riita-asioiden äänestyssäännöksiä. Säännös on tarpeen selvyyden vuoksi. Asianmukaisena ei ole pidettävä sitä, että yksityisoikeudellista vaatimusta koskevasta kysymyksestä äänestettäessä lopputulos määräytyisi sen mukaan, käsitelläänkö asia itsenäisenä riita-asiana vai rikosasian yhteydessä.

Rikosasian yhteydessä käsiteltävänä yksityisoikeudellisena vaatimuksena pidetään myös kysymystä oikeudenkäyntikulujen korvaamisesta.

11 luku. **Tuomioistuimen ratkaisusta**

1 §. Pykälään ehdotetaan otettavaksi säännös rikosasioissa annettujen ratkaisujen nimis-

tä. Pykälässä ehdotetaan, että pääasian ratkaisu rikosasiassa on tuomio ja että muu tuomioistuimen rikosasiassa antama ratkaisu on päätös. Oikeudenkäymiskaaren 24 luvun 1 §:ssä (1064/91) on vastaava säännös sekä riita- että rikosasioiden osalta.

Kun ehdotusta valmisteltaessa on katsottu tarpeelliseksi ottaa rikosasian ratkaisua koskevat säännökset lakiin omaksi säännöskokonaisuudeksi, ehdotetaan ratkaisujen nimiä koskeva säännös rikosasioiden osalta siirrettäväksi käsiteltävänä olevaan pykälään.

2 §. Pykälään ehdotetaan otettavaksi säännös siitä, mikä on huomioon otettavaa oikeudenkäyntiaineistoa, kun tuomioistuin ratkaisee rikosasian. Vastaava säännös riita-asioiden osalta on oikeudenkäymiskaaren 24 luvun 13 §:ssä (1064/91). Pykälän *1 momenttiin* ehdotetaan otettavaksi säännös siitä, mitä oikeudenkäyntiaineistoa voidaan ottaa huomioon, kun asia ratkaistaan pääkäsittelyssä.

Momentissa ehdotetaan säädettäväksi, että tuomiossa saadaan ottaa huomioon vain se oikeudenkäyntiaineisto, joka on esitetty pääkäsittelyssä. Säännökset siitä, miten oikeudenkäyntiaineisto esitetään pääkäsittelyssä ovat pääkäsittelyä koskevassa 6 luvussa ja oikeudenkäymiskaaren 17 luvussa. Ensiksi mainitun luvun 6 §:n 1 momentin nojalla huomioon otettava oikeudenkäyntiaineisto esitetään pääkäsittelyssä pääsäännön mukaan suullisesti. Saman pykälän 3 momentin nojalla silloin, kun asia käsitellään asianosaisen poissaolosta huolimatta, asianosaisen lausuma selostetaan tarpeen mukaan asiakirjoista, esimerkiksi esitutkintapöytäkirjasta.

Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 8 e §:n 1 momentin mukaan pääkäsittelyn ulkopuolella vastaanotettu todiste on otettava vastaan uudelleen pääkäsittelyssä, jollei sen vastaanottamiselle ole estettä. Saman pykälän 2 momentin mukaan tuomioistuimen on tehtävä selko todisteen vastaanottamisessa kertyneestä oikeudenkäyntiaineistosta, jos todistetta ei oteta vastaan uudelleen pääkäsittelyssä.

Pääsäännön mukaan myös kirjalliset todisteet on selostettava suullisesti tai muutoin käytävä suullisesti läpi pääkäsittelyssä. Mainitun 8 e §:n 3 momentin mukaan kirjallinen todiste voidaan myös rikosasiassa jättää lukematta, jos sen sisältö on tuomioistuimen jäsenten tiedossa, asianosaiset siihen suostuvat ja sitä muutoinkin voidaan pitää sopivana.

Siten tuomioistuimelle annettu esitutkintapöytäkirja ei ole sellainen asiakirja, joka otettaisiin huomioon asiaa pääkäsittelyssä ratkaistaessa, jollei se ole edellä selostetulla tavalla tullut huomioon otettavaksi oikeudenkäyntiaineistoksi.

Käsiteltävänä olevan momentin säännös turvaa pääkäsittelyn välittömyyden toteutumisen. Säännöksen avulla turvataan se, ettei synny epäselvyyttä siitä, mikä on se oikeudenkäyntiaineisto, johon tuomioistuin voi ratkaisunsa perustaa. Erityisen tärkeä säännös on niiden rikosasioiden osalta, joiden ratkaisemiseen lautamiehet osallistuvat. Myös lautamiehen kannalta on välttämätöntä käsitellä asia pääkäsittelyssä siten, että hän voi pääkäsittelyssä esitetyn perusteella muodostaa kantansa asiassa.

Jos pääkäsittely joudutaan keskeyttämään taikka lykkäämään, mutta asiassa ei 6 luvun 11 §:n nojalla kuitenkaan tarvitse toimittaa uutta pääkäsittelyä, asiaa ratkaistaessa saadaan luonnollisesti ottaa huomioon kaikissa pääkäsittelyn oikeudenkäyntitilaisuuksissa esitetty oikeudenkäyntiaineisto. Jos asiassa joudutaan toimittamaan uusi pääkäsittely, jossa asia sanotun 11 §:n nojalla on käsiteltävä kokonaisuudessaan uudelleen, saadaan asiaa ratkaistaessa momenttiin otettavaksi ehdotetun säännöksen mukaan ottaa huomioon vain uudessa pääkäsittelyssä esitetty oikeudenkäyntiaineisto.

Tuomioistuin voi 6 luvun 13 §:n mukaan pääkäsittelyn päättämisen jälkeen täydentää asian käsittelyä jonkin yksittäisen yksinkertaisen tai vähäisen kysymyksen osalta myös pyytämällä asianosaiselta kirjallisen lausuman. Jotta myös täten pääkäsittelyä jatkamatta tai uutta pääkäsittelyä toimittamatta esitetty oikeudenkäyntiaineisto voitaisiin ottaa huomioon asiaa ratkaistaessa, ehdotetaan tästä seikasta otettavaksi säännös momentin viimeiseen virkkeeseen.

Pykälän *2 momenttiin* ehdotetaan otettavaksi säännös siitä, mitä oikeudenkäyntiaineistoa voidaan ottaa huomioon silloin, kun syyte pääkäsittelyä toimittamatta jätetään tutkimatta tai hylätään. Momentissa ehdotetaan säädettäväksi, että huomioon voidaan tällöin ottaa kaikki, mitä haastehakemuksessa, kirjallisessa vastauksessa ja lausumassa sekä muutoin on esitetty.

Tuomioistuin voi 5 luvun 6 §:n mukaan pääkäsittelyä toimittamatta jättää asian tutkimatta, jos syyttäjä ei noudata hänelle annettua kehotusta täydentää haastehakemusta ja jos hakemus on niin puutteellinen, ettei se kelpaa

oikeudenkäynnin perustaksi, taikka jos tuomioistuin ei muusta syystä voi ottaa asiaa tutkittavaksi.

Tuomioistuin voi pääkäsittelyä toimittamatta tutkimatta jättämisen lisäksi 7 luvun 5 §:n mukaan hylätä syytteen tuomiolla, jos asianomistajan vaatimus on selvästi perusteeton. Lisäksi 1 luvun 15 §:n nojalla syyte on syytetyn vaatimuksesta hylättävä tuomiolla, kun syyttäjä on peruuttanut syytteen eikä asianomistaja ole ottanut syytettä ajaakseen.

Käsiteltävänä olevan momentin nojalla edellä selostetuissa ratkaisutilanteissa saadaan ottaa huomioon kaikki, mitä haastehakemuksessa ja kirjallisessa vastauksessa sekä muutoin on esitetty.

Momentissa kirjallisella lausumalla tarkoitetaan sitä lausumaa, jonka tuomioistuin on pyytänyt asianosaiselta 7 luvun 10 §:n 2 momentin nojalla.

Tässä yhteydessä on erityisesti kiinnitettävä huomiota siihen, että esitutkintapöytäkirjaan merkityt asianosaisten tai todistajien lausumat eivät ole momentissa tarkoitetussa ratkaisussa huomioon otettavaa aineistoa. Ainoastaan esimerkiksi esitutkintapöytäkirjan liitteenä olevat kirjalliset todisteet, siitä selvästi ilmenevät objektiiviset olosuhteet, esimerkiksi rikoksentekopaikkaa tai -aikaa taikka epäillyn ikää koskevat tiedot voidaan tarkistaa esitutkintapöytäkirjasta ilmenevästä aineistosta.

3 §. Pykälään ehdotetaan otettavaksi säännös siitä, mihin seikkoihin tuomioistuin saa perustaa tuomionsa rikosasiassa. Riita-asioiden osalta vastaava säännös on oikeudenkäymiskaaren 24 luvun 14 §:ssä (1064/91). Viimeksi mainittua lainkohtaa sovelletaan myös silloin, kun on kysymys rikosasian yhteydessä ajettavaan yksityisoikeudelliseen vaatimukseen annettavasta ratkaisusta.

Pykälään otettavaksi ehdotettu säännös liittyy 1 luvun 1 §:n säännökseen. Kummastakin säännöksestä ilmenee, että oikeudenkäynti rikosasioissa perustuu niin sanottuun akkusatoriseen menettelyyn. Tuomioistuin ei ensinnäkään viimeksi mainittuun pykälään sisältyvän pääsäännön mukaan tuomitse rangaistusta omasta aloitteestaan, vaan se edellyttää joko syyttäjän syytettä tai asianomistajan rangaistusvaatimusta. Käsiteltävänä olevan pykälän pääsäännön mukaan tuomioistuin saa tuomita vain siitä teosta, josta rangaistusta on vaadittu.

Poikkeuksen edellä mainitusta pääsäännöstä muodostavat ainoastaan sanotun 1 §:n 2 momentissa tarkoitetut oikeudenkäyntiä koskevat rikkomukset, joista tuomioistuin voi määrätä rangaistuksen omasta aloitteestaan. Se, mitä oikeudenkäyntirikkomuksella tässä yhteydessä tarkoitetaan, on selostettu tarkemmin sanotun pykälän yksityiskohtaisissa perusteluissa.

Oikeudenkäynnin kohde ja se, mistä tuomioistuin saa tuomita, määräytyy rikosasiassa eri tavoin kuin riita-asiassa. Riita-asiassa tuomioistuin on asianosaisten ilmoittamien niin sanottujen oikeustosiseikkojen lisäksi sidottu heidän vaatimuksiinsa. Rikosasiassa tuomioistuinta sitoo pykälän mukaan ainoastaan se teonkuvaus, jonka perusteella rangaistusta vaaditaan. Syytteen vireillepanoa koskevan 5 luvun 3 §:n yksityiskohtaisten perusteluiden kohdalla on selostettu, mitä syyttäjän syytteeltä teonkuvauksen osalta edellytetään. Pykälän nojalla tuomioistuinta sitoo teon ulkoisen tapahtumankuvauksen lisäksi se, mitä syytteessä on selostettu vastaajan käyttäytymisestä ja hänen tarkoituksestaan, esimerkiksi tahallisuudesta tai tuottamuksesta taikka hyötymis-, vahingoittamis- tai anastustarkoituksesta. Säännöksestä seuraa esimerkiksi se, että vastaajaa, joka syytteen teonkuvauksen mukaan on syyllistynyt anastukseen, ei voida tuomita rangaistukseen kätkemisrikoksesta.

Sen sijaan tuomioistuin ei pykälän mukaan ole sidottu vastaajalle tuomittavaa rangaistusta koskevaan vaatimukseen. Tämä johtuu siitä, että rikosasian asianosaiset eivät voi vaatimuksellaan tai myöntämisellään rajata rangaistusseuraamuksen lajia tai määrää. Tuomioistuimen tehtävänä on siis viran puolesta kussakin tapauksessa arvioida vastaajan teon moitittavuus ja siitä tuomittava rangaistus. Esimerkiksi vastaajan vähentyneen syyntakeisuuden, pakkotilan, hätävarjeluksen sekä rangaistuksen lieventämis- ja koventamisperusteet tuomioistuin ottaa huomioon omasta aloitteestaan.

Vaikka tuomioistuin tuomitsee rangaistuksen viran puolesta, usein on tärkeätä, että oikeudenkäynnissä käydään keskustelua myös vastaajalle tuomittavasta rangaistuksesta.

Rangaistuksen lisäksi myös useat muut rikosoikeudelliset seuraamukset ovat sellaisia, jotka tuomioistuin tuomitsee omasta aloitteestaan. Sellaisia seuraamuksia ovat esimerkiksi menettämisseuraamus ja ajokielto. Näidenkin seuraamusten osalta on tärkeätä, että niiden tuomitsemisesta asianosaiset lausuvat kantansa käsittelyn aikana ennen kuin tuomioistuin ratkaisee asian.

Pykälään ehdotetaan otettavaksi lisäksi nimenomainen säännös siitä, että tuomioistuin ei ole sidottu siihen rikosnimikkeeseen tai lainkohtaan, jonka nojalla rangaistusta on vaadittu. Tämä johtuu siitä, että samalla tavoin kuin rikoksesta tuomittavan seuraamuksen, myös sen, minkä rikoksen tunnusmerkistön syytteessä kuvailtu teko täyttää, tuomioistuin ratkaisee viran puolesta.

Jos syytteessä esimerkiksi anastusrikos on kuvailtu siten, että se täyttää törkeän varkauden tunnusmerkistön, ei syytteessä esitetty vaatimus vastaajan tuomitsemisesta rangaistukseen rikoslain 28 luvun 1 §:n varkaudesta, sido tuomioistuinta ja tuomioistuin voi siis vaatimuksesta huolimatta tuomita törkeästä varkaudesta.

Kuten edellä 6 luvun 5 §:n yksityiskohtaisissa perusteluissa on selostettu, oikeudenkäyntiä on johdettava siten, että myöskään se rikos, josta vastaaja tuomitaan rangaistukseen ei tule hänelle täydellisenä yllätyksenä. Vastaajan on voitava puolustuksessaan kiinnittää tuomioistuimen huomiota sellaisiin seikkoihin, jotka vastaajan mielestä on otettava huomioon, kun päätetään siitä, mihin rikokseen hänen katsotaan syyllistyneen. Jos tuomioistuin katsoo, että vastaaja tulisi tuomita rangaistukseen muun rikosnimikkeen tai lainkohdan nojalla kuin syytteessä on vaadittu, tuomioistuimen tulisi oikeudenkäynnin aikana kiinnittää siihen asianosaisten huomiota.

Pykälään otettavaksi ehdotettu säännös koskee käräjäoikeuden lisäksi myös ylempiä tuomioistuimia. Muutoksenhakutuomioistuinkaan ei saa tuomita muusta kuin siitä teosta, josta muutoksenhaun johdosta siinä tuomioistuimessa on kysymys. Tässä yhteydessä on syytä kiinnittää huomiota siihen, että jos alempi tuomioistuin on tuominnut yhtenäisrangaistuksen useammista rikoksista ja jos syyte hovioikeudessa jonkin rikoksen osalta hylätään, hovioikeus määrää syyksiluettaviksi jäävistä rikoksista rikoslain 7 luvun nojalla uuden yhtenäisrangaistuksen.

4 §. Pykälään ehdotetaan otettavaksi rikosasiassa annetun tuomion perustelemista koskeva säännös. Vastaava säännös riita-asioiden osalta on oikeudenkäymiskaaren 24 luvun 15 §:ssä (1064/91). Oikeudenkäymiskaaren voimassa olevan 24 luvun 3 §:ssä on säännös tuomion perustelemisvelvollisuudesta myös rikosasioiden osalta. Pykälän mukaan "jokainen tuomio perustettakoon syihin ja lakiin eikä mielivaltaan, ja pantakoon siihen selvästi ne pääsyyt ja se lainkohta, joihin päätös perustuu". Lisäksi mainitun pykälän 3 momentissa säädetään, että "tuomio rikosasiassa on oleva joko syypääksi tuomitseva tai vapauttava".

Oikeuskäytännössä ei aina ole täysin noudatettu edellä selostettuja tuomion perustelemista koskevia vaatimuksia. Tuomioiden perustelut ovat toisinaan niukkoja ja ylimalkaisia eikä tuomiosta aina käy ilmi, mistä syystä tuomioistuin on päätynyt tuomiosta ilmenevään lopputulokseen.

Tuomion riittävän tarkka perusteleminen on tärkeää sen vuoksi, että asianosainen ymmärtää, miksi tuomioistuin on päätynyt tuomiosta ilmenevään ratkaisuun. Jos tuomiot ovat tarkoin perusteltuja, on todennäköistä, että alttius hakea muutosta tuomioistuimen ratkaisuun useassa tapauksessa vähenee. Milloin tuomio sisältää selvät perustelut, asianosainen myös tietää paremmin, mihin seikkoihin hänen tulee kiinnittää huomiota, jos hän hakee muutosta tuomioistuimen ratkaisuun.

Tuomion perusteleminen on tärkeätä myös sen vuoksi, että siten voidaan välttää ratkaisun perustuminen ehkä ylimalkaiseen ja virheelliseen yleisnäkemykseen. Tuomion perusteleminen lisää täten oikeusvarmuutta. Myös muutoksenhakutuomioistuimella on parempi mahdollisuus saada selville alioikeuden ratkaisun perusteet, jos nämä on selvästi ilmoitettu tuomiossa, ja siten tutkia tuomion oikeellisuus. Tuomioiden täsmällinen perusteleminen myös vahvistaa luottamusta tuomioistuinten työhön.

Perusteluista on pykälän mukaan ilmettävä, mihin seikkoihin ja oikeudelliseen päättelyyn ratkaisu perustuu. Perusteluissa on myös selostettava, millä perusteella riitainen seikka on tullut näytetyksi tai jäänyt näyttämättä.

Perusteluista on siis ilmettävä, millä perusteella seikan, josta asianosaiset ovat olleet eri mieltä, on päätelty olevan olemassa. Jos päättely perustuu suoranaiseen todisteluun, esimerkiksi todistajan lausumaan tai asiakirjaan, joka välittömästi osoittaa tosiseikan olemassaolon, useimmiten viittaus todisteluun riittää. Tällöin riittää maininta, että seikka käy ilmi esimerkiksi todistajan lausumasta, määrätystä asiakirjasta tai tuomioistuimen katselmuksessa tekemästä havainnosta.

Erityisen tärkeätä tuomion perusteleminen rikosasiassa on silloin, kun syyte hylätään tai vastaaja tuomitaan kiistämisestään huolimatta. Silloin kun syyte hylätään, tuomion peruste-

luista on käytävä esimerkiksi ilmi se, perustuuko tuomioistuimen ratkaisu siihen, että tuomioistuin on katsonut, että vastaaja on syytön hänen viakseen väitettyyn rikokseen vai siihen, että syytteen tueksi ei ole esitetty riittävästi selvitystä. Jos tuomioistuimen ratkaisu perustuu johonkin teon ulkoiseen tapahtumankulkuun liittyvään seikkaan taikka siihen, mitä tuomioistuin on katsonut vastaajan tarkoittaneen syytteessä mainittua tekoa tehdessään tai muuhun vastaajan henkilöön liittyvään seikkaan, tulisi se käydä tuomion perusteluista ilmi.

Tuomio olisi muutoinkin perusteltava niin yksityiskohtaisesti kuin asian merkitys ja riitaisuus vaativat. Silloin kun vastaaja on tunnustanut tehneensä syytteessä tarkoitetun rikoksen, tuomion perusteluiden, vaikka tunnustaminen yksin ei riitäkään syytteen hyväksymisen perusteeksi, ei yleensä tarvitse olla niin yksityiskohtaisia kuin silloin, kun vastaaja kiistää syytteen.

Useissa tapauksissa vastaajalle tuomittavaa rangaistusta ei tarvitse perustella. Tämä johtuu siitä, että rangaistuskäytäntö on useissa varsinkin vähäisissä rikoksissa vakiintunut. Kuitenkin esimerkiksi silloin, kun syyttäjä ja vastaaja ovat esittäneet toisistaan poikkeavat kannat määrättävästä rangaistuksesta, olisi tuomio rangaistuksenkin osalta perusteltava, vaikka rangaistus vastaisi yleistä oikeuskäytäntöä.

Silloin kun rikoksesta määrättävän rangaistuksen laji tai määrä poikkeaa vastaavanlaisesta rikoksesta yleensä määrättävästä rangaistuksesta, tuomio olisi tuolta osin perusteltava.

Pykälään otettavaksi ehdotetun säännöksen mukaan perusteluista on myös ilmettävä, mihin oikeudelliseen päättelyyn ratkaisu perustuu. Tuomiosta on siis käytävä ilmi, millä seikoilla tuomioistuimen mielestä on ollut merkitystä asiaa ratkaistaessa sekä millä oikeudellisella perusteella tuomioistuin on tuomiossa todettujen tosiseikkojen perusteella päätynyt tuomiosta ilmenevään lopputulokseen.

Se, mistä syystä tuomioistuin on tulkinnut lainkohtaa tuomiosta ilmenevällä tavalla, olisi perusteluissa selostettava muun muassa silloin, kun asianosaiset ovat olleet eri mieltä sovellettavasta lainkohdasta tai sovellettavan lainkohdan tulkinnasta taikka kun lainkohtaa sovelletaan aikaisemmasta käytännöstä poikkeavalla tavalla.

Tuomiot tulisi perustella edellä esitetyllä tavalla riippumatta siitä, onko tuomion antanut alioikeus vai muutoksenhakutuomioistuin.

5 §. Pykälään ehdotetaan otettavaksi säännös mahdollisuudesta antaa osatuomio rikosasiassa. Riita-asioiden osalta vastaava säännös on 24 luvun 16 §:ssä (1064/91). Pykälään otettavaksi ehdotettua säännöstä vastaava säännös on oikeudenkäymiskaaren voimassa olevan 14 luvun 7 b §:ssä (708/91), joka ehdotetaan tässä yhteydessä kumottavaksi.

Pykälässä ehdotetaan ensinnäkin, että jos samassa oikeudenkäynnissä käsitellään useampia syytteitä, tuomioistuin voi ratkaista niistä jonkin erikseen, vaikka muiden syytteiden käsittely vielä jatkuu.

Asian käsittelyn järjestämisen kannalta mahdollisuus osatuomion antamiseen on tärkeä. Kuten rikosten yhtymistä koskevan hallituksen esityksen (HE 40/1990 vp.) yksityiskohtaisissa perusteluissa edellä mainitun 7 b §:n kohdalla todetaan, varsinkin laajoissa ja monimutkaisissa asioissa oikeudenkäyntiaineisto tulee paremmin hallittavaksi, kun asia voidaan käsitellä ja ratkaista sopivina kokonaisuuksina. Laajan asian käsittelyn jakaminen ja osatuomion antaminen on tärkeätä myös, jotta tässä esityksessä ehdotetun rikosasian suullisen, välittömän ja keskitetyn pääkäsittelyn toimittaminen myös laajoissa asioissa onnistuisi mahdollisimman hyvin.

Mahdollisuus osatuomion antamiseen on myös asianosaisten kannalta tärkeä muun muassa siitä syystä, että asianosaisen ei enää, siltä osin kuin hänen asiansa on ratkaistu osatuomiolla, tarvitse osallistua asian muun osan käsittelemiseen. Kun asia ratkaistaan osatuomiolla, asianosaiset saavat nopeammin tiedon asian lopputuloksesta. Kun osatuomiosta haetaan muutosta samassa järjestyksessä kuin tuomiosta yleensä, merkitsee osatuomion antaminen tältäkin osin käsittelyn nopeutumista. Osatuomio voidaan myös panna erikseen täytäntöön.

Todistelun luotettavuuden kannalta myös muutoksenhakukäsittelyn osalta on tärkeätä, että todistelun vastaanottamisen ja niiden tapahtumien, joista todistelua otetaan vastaan, välinen aika on niin lyhyt kuin mahdollista.

Käsiteltävänä olevan pykälän soveltaminen liittyy ehdotuksen 5 luvun 19 §:n soveltamiseen. Mainitun pykälän 1 momentin mukaan saman vastaajan tekemiä eri rikoksia tai eri vastaajien tekemää samaa rikosta koskevat syytteet on käsiteltävä yhdessä, jollei niiden erikseen käsit-

telemistä pidetä soveliaampana. Sama koskee myös eri vastaajien tekemiä rikoksia, jos syytteiden yhteinen käsittely on eduksi asian selvittämiselle. Pykälän 2 momentin mukaan yhdessä käsiteltäväksi otetut eri syytteet saadaan myöhemmin erottaa. Samaa vastaajaa koskevat syytteet saadaan sanotun momentin nojalla kuitenkin erottaa vain, jos se on asian käsittelyn kannalta perusteltua.

Käsiteltävänä olevan pykälän nojalla on mahdollisuus antaa osatuomio sellaisessa asian osassa, joka mainitun 19 §:n nojalla käsitellään erikseen.

Pykälään ehdotetaan otettavaksi myös osatuomion antamisen rajoittamista koskeva säännös. Sen mukaan osatuomio, silloin kun syytteet koskevat samaa vastaajaa, voidaan antaa ainoastaan, jos se on asian käsittelyn kannalta perusteltua. Säännös vastaa osittain oikeudenkäymiskaaren voimassa olevan 14 luvun edellä selostetun 7 b §:n säännöstä, joka, kuten edellä on mainittu ehdotetaan tässä yhteydessä kumottavaksi. Sanotun 7 b §:n mukaan samaa vastaajaa ja samaa rikosta koskevat syytteet saadaan ratkaista erikseen vain jos siihen on olemassa erityinen syy. Ehdotettava säännös poikkeaa voimassa olevasta säännöksestä siis siltä osin, että saman vastaajan eri syytteet voidaan ratkaista osatuomiolla, jos se on asian käsittelyn kannalta perusteltua. Edellytyksenä ei siis enää olisi erityinen syy.

Kuten 5 luvun 19 §:n 2 momentin yksityiskohtaisissa perusteluissa on todettu mahdollisuus voimassa olevaa lakia vapaampaan asioiden käsittelemisen erottamiseen on tärkeätä tässä esityksessä ehdotetun pääkäsittelyn käyttöön ottamisen vuoksi.

Voimassa olevan lain mukainen osatuomion antamisen rajoitus samaa vastaajaa koskevien eri rikosten osalta perustuu tavoitteeseen voida määrätä vastaajalle rikoslain 7 luvun mukainen yhtenäisrangaistus niin usein kuin se on mahdollista.

Osatuomion antaminen saman vastaajan eri syytteiden osalta olisi ehdotuksen mukaisesti perusteltua esimerkiksi silloin, kun vastaajalle ei rikoslain 7 luvun 6 §:n 2 momentin nojalla voida määrätä yhtenäisrangaistusta samanaikaisesti käsiteltävinä olevista syytteistä. Silloinkin, kun vastaajalle olisi määrättävä useammasta rikoksesta yhtenäisrangaistus, voi olla asian käsittelyn kannalta perusteltu syy osatuomion antamiseen. Näin esimerkiksi silloin, kun vastaaja on syyllistynyt useisiin rikoksiin, joista osa saadaan kokonaisuudessaan loppuun käsitellyksi ja loppuosassa on kysymys laajasta usean vastaajan yhdessä tekemästä rikoksesta, jonka käsittelemisen voidaan olettaa kestävän pitemmän ajan.

Pykälään ehdotettu asian käsittelemiseen liittyvä peruste osatuomion antamiseen on tarkoitettu lähinnä juuri viimeksi mainittujen niin sanottujen "yhdistävien rikosten" käsittelylle aiheuttamien ongelmien poistamiseen. Ilman nyt ehdotettavaa säännöstä on olemassa vaara, että tuomioistuimissa edelleenkin käsiteltäisiin niin sanottuja mammuttijuttuja. Kuten 5 luvun 19 §:n 2 momentin yksityiskohtaisissa perusteluissa on todettu, asian käsittelyn kannalta on tärkeätä, että samassa jutussa käsitellään yhdessä vain sellaisia syytteitä, jotka liittyvät kiinteästi yhteen ja joissa mahdollisesti on yhteistä todistelua ja samoja kysymyksiä ratkaistavana. Pelkästään muodollisella perusteella aivan eri juttujen käsitteleminen yhdessä ei ole asianmukaista. Ilman nyt ehdotettua muutosta keskitetyn, suullisen ja välittömän pääkäsittelyn toteuttaminen saattaisi muodostua käytännössä vaikeaksi.

Siitä huolimatta, että osatuomiolla ratkaistaan erikseen sellaista rikosta koskeva syyte, josta tulisi määrätä yhtenäisrangaistus vastaajaa vastaan ajettavassa syytteessä mainittujen muiden rikosten kanssa, yhtenäisrangaistus voidaan rikoslain 7 luvun 6 ja 7 §:n nojalla määrätä myöhemmin.

Silloin kun on kysymys osatuomiosta samaan rikokseen osallisen jonkin vastaajan osalta, osatuomiossa voidaan yleensä ratkaista myös oikeudenkäyntikulujen korvaamista koskeva kysymys 9 luvun 4 ja 5 §:n mukaisesti. Silloin kun on kysymys osatuomion antamisesta saman vastaajan joidenkin rikosten osalta, yleensä olisi tarkoituksenmukaisinta ratkaista kulujen korvaamista koskeva kysymys vasta siinä yhteydessä kun tuomio vastaajan muidenkin rikosten osalta annetaan. Silloin kulujen korvausvelvollisuus voitaisiin arvioida samalla tavoin kuin, jos tuomio kaikkien rikosten osalta annetaan yhdellä kertaa.

Silloin kun osatuomiolla ratkaistavissa asian osissa on eri asianosaiset, esimerkiksi asianomistajat, tulee osatuomiossa tietenkin ratkaista oikeudenkäyntikulujen korvaamista koskeva kysymys sellaisten asianosaisten osalta.

Syytteen vireillepanoa koskevan 5 luvun 14 §:ssä on säännös pääkäsittelyn pitämisestä

sellaisen asian osan käsittelemistä varten, joka voidaan ratkaista erikseen.

6 §. Pykälään ehdotetaan otettavaksi säännös tuomion laatimisesta rikosasiassa ja siitä, mitä tietoja rikosasian tuomion tulee sisältää. Voimassa olevan oikeuden mukaan alioikeuden tuomio sisältyy pöytäkirjaan. Ehdotettua säännöstä vastaava säännös riita-asioiden osalta on oikeudenkäymiskaaren 24 luvun 18 §:ssä (1064/91).

Pykälän *1 momentissa* ehdotetaan, että käräjäoikeuden tuomio myös rikosasiassa on laadittava erilliseksi asiakirjaksi. Tämä on tarpeen ensinnäkin sen vuoksi, että nykymuotoista pöytäkirjaa ei ehdotuksen mukaan enää laadittaisi rikosasian pääkäsittelyssä. Erillinen tuomio on lisäksi asianosaisten kannalta selvä ja se on myös täytäntöönpanoasiakirjana käytännöllisempi kuin nykyinen pöytäkirjanote.

Havainnollisuuden ja selvyyden aikaansaamiseksi olisi tuomio samalla tavoin kuin riita-asiassa jaoteltava selvästi erottuviin osiin. Tuomiota laadittaessa tulisi kiinnittää huomiota siihen, että tuomio on sisällöltään johdonmukainen ja helposti luettavissa.

Koska tuomio ehdotuksen mukaan olisi erillinen asiakirja, olisi tuomiossa oltava sellaiset tiedot, joista käy ilmi, missä tuomioistuimessa ja milloin tuomio on annettu sekä ketkä ovat olleet asianosaisia. Edellä mainituista seikoista ehdotetaan säädettäväksi momentin *1 ja 2 kohdassa*.

Tuomiossa on momentin *3 kohdan* mukaan oltava selostus asianosaisten vaatimuksista ja vastauksista sekä niistä seikoista, joihin ne perustuvat.

Kohdan nojalla olisi ensinnäkin kuvailtava se rikollinen teko, josta syyttäjä vaatii rangaistusta sekä se rikosnimike, jonka perusteella syyttäjän mielestä rangaistus tulisi määrätä. Sen jälkeen tuomioon merkittäisiin vastaajan kannanotto syyttäjän vaatimukseen. Jos vastaaja kiistää syytteen, tuomioon tulisi merkitä se, perustuuko kiistäminen esimerkiksi siihen, että vastaaja kiistää tehneensä syytteessä tarkoitetun teon vai johonkin vastatosiseikkaan kuten esimerkiksi syyteoikeuden vanhentumiseen tai hätävarjelukseen.

Rikokseen perustuvien yksityisoikeudellisten vaatimusten osalta tulisi selostusosaan merkitä asianomistajan vaatimus perusteluineen ja sen jälkeen vastaajan kannanotto perusteluineen.

Tuomiossa on oltava selostusosa sen vuoksi, että itse tuomiosta kävisi ilmi, mistä asiassa on ollut kysymys, ilman, että sen selvittämiseksi tarvitsee tukeutua muuhun oikeudenkäyntiaineistoon. Tuomion osaksi kirjattuna selostusosa toimii perustelujen ja tuomiolauselman johdantona ja se helpottaa siten tuomion perusteluiden ymmärtämistä. Tuomioon sisältyvä selostusosa helpottaa myös asian käsittelyä muutoksenhakutuomioistuimessa.

Ehdotukseen ei sisälly tarkempia säännöksiä siitä, miten selostus olisi laadittava. Selostusosan laatimista ei ole syytä tehdä kaavamaiseksi, koska sen tarkoituksenmukaisin laatimistapa riippuu kulloinkin käsiteltävänä olevasta asiasta. Tärkeintä on, että saadaan havainnollinen kuva siitä, mistä asiassa on annettu ratkaisu. Esimerkiksi myös se, mikä asiassa on riitaista ja riidatonta, voi vaikuttaa selostuksen laatimistapaan.

Nykyiseen käytäntöön verrattuna selostusosan sisällyttäminen tuomioon voi lisätä tuomion laatimisesta aiheutuvaa työtä. Toisaalta ehdotukseen sisältyvillä rikosasian pöytäkirjaa koskevilla säännöksillä on pyritty siihen, että tuomioistuimessa tehtävä työ entistä enemmän pöytäkirjaamisen sijasta painottuisi itse asian ratkaisemiseen ja tuomion laatimiseen. Lisäksi pykälän 2 momentissa sallittu menettely, että selostusosa eräin edellytyksin voitaisiin korvata liittämällä tuomioon jäljennös haastehakemuksesta tai vastauksesta, vähentäisi tuomioistuimelle tuomion laatimisesta mahdollisesti aiheutuvaa lisätyötä.

Momentin *4 kohdan* mukaan tuomiossa on oltava tuomiolauselma. Rikosasiassa tuomiolauselma tarkoittaa sitä rangaistusta tai menettämisseuraamusta, joka vastaajalle tuomitaan, sekä sitä korvausta, joka vastaaja velvoitetaan suorittamaan asianomistajalle tai valtiolle. Tuomiolauselma myös rikosasiassa olisi laadittava siten, että se olisi selvä ja asianosaisen helposti ymmärrettävissä.

Momentin *5 kohdan* mukaan tuomiossa on oltava perustelut. Tarkemmat säännökset tuomion perustelemisesta sisältyvät käsiteltävän luvun 4 §:ään.

Momentin *6 kohdassa* ehdotetaan säädettäväksi, että tuomiossa on oltava sovelletut lainkohdat. Rikosasiassa vastaajan tuomitseminen ja rangaistuksen määrääminen perustuu aina johonkin säännökseen. Sen vuoksi, toisin kuin riita-asiassa, rikosasian tuomiossa on aina mainittavissa se lainkohta, jota asiaa ratkaistaessa on sovellettu.

Momentin *7 kohdassa* ehdotetaan, että tuo-

mioon merkittäisiin myös asian ratkaisemiseen osallistuneiden tuomioistuimen jäsenten nimet. Siten myös lautamiehet olisi merkittävä tuomioon. Lisäksi tuomiosta on kohdan mukaan ilmettävä, onko sitä annettaessa äänestetty. Jos tuomiosta on äänestetty, tuomioon on kohdan mukaan liitettävä eri mieltä olleiden jäsenten mielipiteet. Äänestämisestä ilmoittamisesta tuomiota julistettaessa ehdotetaan otettavaksi säännös 7 §:n 1 momenttiin.

Se järjestys, jossa pykälän 1 momentissa mainitut seikat on lueteltu, ei ole sitova, vaan järjestystä voidaan tuomiossa vaihdella.

Pykälän *2 momenttiin* otettavaksi ehdotetun säännöksen mukaan tuomioon sisältyvä selostus saadaan kokonaan tai osittain korvata liittämällä tuomioon jäljennös haastehakemuksesta tai vastauksesta taikka muusta asiakirjasta.

Selostusosan korvaaminen haastehakemuksella tai vastauksella on momentin mukaan sallittua vain silloin, kun tuomion selvyys ei siitä vaarannu. Tämä on ratkaistava kussakin tapauksessa erikseen. Jos oikeudenkäynnin kohde on täsmällisesti määriteltävissä yksinomaan haastehakemuksen ja vastauksen perusteella ja ne muutoinkin ovat riittävän täsmällisiä ja yksilöityjä, ei pykälässä tarkoitetun menettelyn käyttäminen yleensä vaaranna tuomion selvyyttä. Jos alkuperäisen haastehakemuksen mukaisia vaatimuksia tai kirjallista vastausta on muutettu, selostusosa on yleensä laadittava.

7 §. Pykälään ehdotetaan otettavaksi säännös päätösneuvottelun pitämisestä sekä tuomion julistamisesta tai antamisesta. Vastaava säännös riita-asioiden osalta on oikeudenkäymiskaaren 24 luvun 19 §:ssä (1064/91).

Pykälän *1 momentin* mukaan päätösneuvottelu on pidettävä heti pääkäsittelyn päätyttyä tai viimeistään seuraavana päivänä. Vaikka lakiin ei sisällykään siitä nimenomaista säännöstä, momentissa seuraavalla päivällä tarkoitetaan sellaista arkipäivää, jolloin työajasta valtion virastoissa ja laitoksissa annetun asetuksen (294/60) mukaan työskennellään.

Oikeudenkäymiskaaren 23 luvun 1 §:n 1 momenttiin (354/87) sisältyy säännös päätösneuvottelun toimittamisesta käräjäoikeudessa silloin, asian ratkaisemiseen osallistuu lautamiehiä. Säännös ehdotetaan siirrettäväksi sisällöltään muuttamattomana saman luvun 2 §:n 1 momenttiin.

Säännöksen mukaan, silloin kun käräjäoikeudessa on lautamiehiä, puheenjohtajan on selostettava lautamiehille asiassa esiin tulleet kysymykset ja niihin soveltuvat säännökset.

Käsiteltävänä olevan momentin mukaan tuomio on pääsäännön mukaan julistettava heti päätösneuvottelun päätyttyä. Tuomiota ei tarvitse aina julistaa kokonaisuudessaan. Momentissa ehdotetaan, että jos tuomion julistaminen kokonaisuudessaan ei ole tarpeen, tällöin on ilmoitettava kuitenkin tuomion perustelut ja tuomiolauselma. Momentin mukaan on aina ilmoitettava myös äänestämisestä.

Tuomion selostusosaa ei siis tarvitse välttämättä julistaa. Selostusosan julistamatta jättäminen edellyttää yleensä kuitenkin, että asia on selvä ja asianosaiset tuntevat selostusosan sisällön. Selostusosa voidaan jättää julistamatta esimerkiksi myös silloin, kun syyte hylätään. Tällöin voi olla riittävää, että julistettaessa ilmoitetaan vain perusteet, joilla syytteen hylkäämiseen on päädytty.

Pykälän *2 momenttiin* ehdotetaan otettavaksi säännös niin sanotun kansliatuomion antamisesta rikosasiassa. Laajassa tai vaikeassa asiassa tuomioistuimella ei aina ole mahdollisuutta julistaa tuomiota heti istunnon päätteeksi. Nykyisen käytännön mukaan tällainen asia saatetaan lykätä lausunnon antamista varten. Asianosaiset velvoitetaan tällöin saapumaan jatkokäsittelyyn oikeudenkäymiskaaren 16 luvussa säädetyillä uhilla. Toinen mahdollisuus on, että asia lykätään päätöksen julistamista varten ja asianosaisia kehotetaan saapumaan tuomioistuimeen, mikäli he haluavat kuunnella tuomion julistamista.

Momentissa ehdotetaan, että jos laajassa tai vaikeassa asiassa tuomioistuimen jäsenten neuvottelu tai tuomion laatiminen sitä ehdottomasti vaatii, tuomio saadaan antaa tuomioistuimen kansliassa. Jos syytetty on vangittuna, tuomio on ehdotuksen mukaan annettava 7 päivän kuluessa ja muussa tapauksessa 14 päivän kuluessa pääkäsittelyn päättymispäivästä.

Toisin kuin riita-asiassa, momentissa ehdotettu 14 päivän määräaika on ehdoton. Tämä johtuu siitä, että rikosasiassa on asianosaisten kannalta vielä tärkeämpää kuin riita-asiassa saada tietoonsa mahdollisimman pian se, miten tuomioistuin on asian ratkaissut. Tämä tarve on erityisen korostunut vastaajan ollessa vangittuna.

Momentissa mainitut ajat ovat enimmäisai-

koja. Käytännössä tulisi pyrkiä siihen, että tuomio annettaisiin aina mahdollisimman pian käsittelyn jälkeen.

Kansliatuomio annetaan panemalla se nähtäville tuomioistuimen kansliaan viimeistään sinä päivänä, jonka tuomioistuin momentin nojalla on asianosaisille käsittelyn päättyessä ilmoittanut. Tuomion on siis tuolloin oltava kaikilta osin valmis. Tämä ei kuitenkaan merkitse sitä, että myös asianosaiselle annettavan toimituskirjan tulisi olla hänen saatavanaan mainitussa ajassa. Toimituskirjan antamisajasta sisältyy säännös ehdotuksen 12 §:n 2 momenttiin.

Kun tuomio on päätetty antaa myöhemmin kansliassa, asian käsittelyä ei enää saa jatkaa. Tuomioistuin voi kuitenkin 7 luvun 13 §:n nojalla täydentää pääkäsittelyä jonkin yksittäisen kysymyksen osalta, jos se pääkäsittelyn päättämisen jälkeen havaitsee tämän välttämättömäksi.

Silloin kun asiassa annetaan kansliatuomio, muutoksenhakuaika alkaa tuomion antamispäivästä.

Pykälän *3 momenttiin* ehdotetaan otettavaksi säännös tuomion tai päätöksen antamisesta tuomioistuimen kansliassa silloin, kun syyte jätetään tutkimatta tai hylätään pääkäsittelyä toimittamatta.

Pääkäsittelyä toimittamatta syyte voidaan jättää tutkimatta 5 luvun 6 §:n nojalla, jos syyttäjä ei noudata hänelle annettua kehotusta täydentää haastehakemusta ja haastehakemus on niin puutteellinen, ettei se kelpaa oikeudenkäynnin perustaksi, taikka jos tuomioistuin ei muusta syystä voi ottaa asiaa tutkittavaksi. Vastaava säännös silloin, kun asianomistaja yksin nostaa syytteen on 7 luvun 5 §:n 1 momentissa.

Pääkäsittelyä toimittamatta syyte voidaan hylätä ensinnäkin viimeksi mainitun 5 §:n 2 momentin nojalla silloin, kun asianomistajan vaatimus on selvästi perusteeton. Silloin, kun syyttäjä 1 luvun 15 §:n nojalla on peruuttanut syytteen, syyte on hylättävä tuomiolla, jos vastaaja sitä vaatii eikä asianomistaja ota syytettä ajaakseen. Jos syyte peruutetaan ennen pääkäsittelyn aloittamista, se voidaan edellä selostetussa tilanteessa hylätä tuomiolla pääkäsittelyä toimittamatta.

Edellä selostetuissa tilanteissa tuomio tai päätös annetaan momentin mukaan viivytyksettä panemalla se nähtäville tuomioistuimen kansliaan. Momentin mukaan tuomioistuimen on tällöin ilmoitettava asianosaisille kirjallisesti tuomion antamispäivä hyvissä ajoin ennen tuomion antamista. Tämä voi ehdotuksen 14 §:n nojalla tapahtua postitse tavallisella kirjeellä.

Tieto tuomion antamispäivästä on tarpeellinen mahdollisen muutoksenhaun tai muutoksenhakemukseen vastaamisen vuoksi.

Myös tässä momentissa tarkoitetuissa tapauksissa muutoksenhakuaika alkaa kulua tuomion antamispäivästä. Sillä, milloin asianosainen saa tosiasiallisen tiedon annetun tuomion sisällöstä, ei ole merkitystä muutoksenhaun eikä tuomion lainvoimaisuuden kannalta. Toimituskirjana asianosainen saa 12 §:n nojalla tuomion jäljennöksen.

8 §. Pykälään ehdotetaan otettavaksi säännökset käräjäoikeuden tuomion allekirjoittamisesta ja tuomioiden kokoamisesta tuomiokirjaksi. Riita-asioiden osalta vastaava säännös on oikeudenkäymiskaaren 24 luvun 20 §:ssä (1064/91).

Pykälän *1 momentissa* ehdotetaan, että käräjäoikeuden tuomion rikosasiassa allekirjoittaa puheenjohtaja. Pykälän *2 momenttiin* otettavaksi ehdotetun säännöksen mukaan käräjäoikeuden rikosasioissa antamat tuomiot kootaan antamisen mukaisessa järjestyksessä erilliseksi tuomiokirjaksi. Tuomioiden lisäksi tuomiokirjaan koottaisiin 13 §:n 3 momentin nojalla myös erilliseksi asiakirjaksi laadittava päätös, jolla asia jätetään tutkimatta.

9 §. Pykälään ehdotetaan otettavaksi säännös tuomiossa olevan kirjoitus- tai laskuvirheen taikka muun siihen rinnastettavan virheen korjaamisesta. Vastaava säännös on sekä riita- että rikosasioiden osalta oikeudenkäymiskaaren 24 luvun 10 §:ssä (1064/91). Kun riita- ja rikosasioissa annettavia ratkaisuja tarkoittavat säännökset ehdotetaan tässä esityksessä muodostettavaksi omiksi kokonaisuuksiksi, ehdotetaan säännös rikosasiassa annetussa tuomiossa olevan virheen korjaamisesta siirrettäväksi käsiteltävänä olevaan pykälään.

Kuten hallituksen esityksessä oikeudenkäymiskaaren pöytäkirjaa ja tuomiota koskevien säännösten uudistamisesta riita-asioissa (HE 154/90 vp.) on 24 luvun 10 §:n yksityiskohtaisissa perusteluissa todettu pykälän *1 momentissa* tarkoitettuna kirjoitus- tai laskuvirheenä taikka muuna siihen rinnastettavana selvänä virheenä voidaan korjata esimerkiksi nimeä koskevat selvät virheet, jos kysymys ei ole 31 luvun 11 §:ssä säännellystä nimessä tapahtuneesta erehdyksestä. Momentin nojalla tuomio-

istuin voisi korjata myös esimerkiksi tuomion kertoelmaan sisältyvät momentissa tarkoitetut selvät virheet.

Julistetussa tuomiossa oleva selvä virhe, kuten esimerkiksi sakkorangaistuksen kertolaskuvirhe, voidaan korjata. Sen sijaan virheellisesti julistettua rangaistuksen tai korvauksen määrää ei voida korjata kirjoitus- tai laskuvirheenä, koska ulkopuolinen ei voi havaita sitä, perustuuko virhe kirjoitus- tai laskuvirheeseen vai harkinnassa tapahtuneeseen virheeseen.

Koska virheen, jotta se voitaisiin korjata, on oltava siten selvä, että se on ulkopuolisenkin havaittavissa, momentissa ehdotetaan, että virheen voi korjata täysilukuisen kokoonpanon sijasta myös tuomioistuimen puheenjohtaja tai hänen estyneenä ollessaan tuomioistuimen lainoppinut jäsen.

Ehdotetun säännöksen mukaan asianosaiselle on tarvittaessa varattava tilaisuus tulla kuulluksi korjauksen johdosta. Ne virheet, jotka pykälän nojalla voidaan korjata, ovat yleensä niin selviä ja riidattomia, ettei asianosaista tarvitse kuulla niiden korjaamisesta. Siitä huolimatta saattaa joissakin tapauksissa olla eduksi, että asianosaisille, joita virhe koskee, ennen virheen korjaamista varataan tilaisuus tulla kuulluksi.

Pykälän *2 momenttiin* sisältyy säännös korjaamismenettelystä. Säännös vastaa tältä osin voimassa olevaa lakia. Korjaus on tehtävä siten, että jälkeenpäin on todettavissa, miltä osin ja miten korjaus on tehty. Virheen korjaaja ja se, milloin virhe on korjattu, on merkittävä näkyviin. Lisäksi tehdystä korjauksesta on momentin mukaan ilmoitettava asiaa käsittelevälle muutoksenhakutuomioistuimelle. Korjauksesta tulisi luonnollisesti ilmoittaa myös niille, joille on viran puolesta lähetetty jäljennös tuomiosta tai tieto virheen sisältäneestä tuomiosta, kuten esimerkiksi rikosasiassa täytäntöönpanoviranomaiselle.

Pykälän *3 momentin* mukaan asianosainen voi kannella tehdystä korjauksesta 30 päivässä siitä, kun hän on saanut korjauksesta tiedon.

10 §. Pykälään ehdotetaan otettavaksi säännös tuomion täydentämisestä rikosasiassa. Riita-asioiden osalta vastaava säännös on oikeudenkäymiskaaren 24 luvun 21 §:ssä (1064/91).

Pykälän *1 momentissa* ehdotetaan, että jos tuomiossa on jäänyt lausumatta asianosaisen yksityisoikeudellisesta vaatimuksesta, tuomiota voidaan täydentää. Sen sijaan tuomiota ei voitaisi täydentää esimerkiksi siltä osin, kun siinä ei ole lausuttu valtion varoista suoritettujen maksujen korvaamisesta.

Pykälän *2 momenttiin* otettavaksi ehdotetun säännöksen mukaan tuomio voidaan täydentää rikosasiassa asianosaisen hakemuksesta. Kun tuomiota täydennettäessä otetaan huomioon vain pääkäsittelyssä esitetty oikeudenkäyntiaineisto, käsittelyn välittömyyden turvaaminen edellyttää tuomion täydentämiseen ryhdyttäväksi lyhyessä määräajassa. Momentin mukaan tuomion täydentämistä on pyydettävä tuomioistuimelta 14 päivän kuluessa tuomion julistamisesta tai antamisesta.

Tuomion täydentämistä koskevassa käsittelyssä ei voida enää esittää selvitystä eikä uusia vaatimuksia tai vastauksia, vaan kysymys on ainoastaan sen selvittämisestä, vastustaako asianosainen tuomion täydentämistä. Sen vuoksi *3 momentissa* ehdotetaan asianosaiset kutsuttaviksi saapumaan tuomion täydentämistä koskevaan käsittelyyn uhalla, että tuomio voidaan täydentää heidän poissaolostaan huolimatta.

Jos tuomioistuin ei pidä suullisen käsittelyn toimittamista tuomion täydentämistä varten tarpeellisena, tuomioistuin voi momentin mukaan varata asianosaisille tilaisuuden tulla kuulluksi pyytämällä asianosaiselta kirjallisen lausuman. Samassa yhteydessä asianosaisille on myös ilmoitettava, milloin tuomion täydentämistä koskeva ratkaisu annetaan. Ratkaisun antamisesta on siis ilmoitettava myös tuomion täydentämistä pyytäneelle asianosaiselle. Tämä on välttämätöntä sen vuoksi, että tuomion täydentämistä koskevaan ratkaisuun saa 11 §:n 3 momentin nojalla hakea muutosta valittamalla.

11 §. Tuomion täydentää *1 momentin* nojalla tuomioistuin siinä kokoonpanossa, joka on antanut täydennettävän tuomion. Tämä on välttämätöntä käsittelyn välittömyyden kannalta. Jos asia on käsitelty kokoonpanossa, johon on kuulunut lautamiehiä, heidän tulisi osallistua tuomion täydentämiseen.

Momentin mukaan ainoastaan silloin, kun jollekin tuomioistuimen jäsenelle on tullut este, tuomion täydentämiseen voisi hänen sijastaan osallistua joku toinen käräjäoikeuden lainoppinut jäsen tai lautamies. Kokoonpanoon ei kuitenkaan tarvitse ottaa uutta jäsentä, jos kokoonpano oikeudenkäymiskaaren 2 luvun säännösten nojalla ilman esteelliseksi tullutta jäsentäkin on päätösvaltainen.

Silloin kun tuomion täydentämistä koskevaan käsittelyyn osallistuu uusi jäsen, tulee asia sen kysymyksen osalta, jota täydentäminen koskee, käsitellä niin perusteellisesti, että käsittelyn välittömyys toteutuu kaikkien tuomioistuimen jäsenten osalta ja että kaikilla tuomioistuimen jäsenillä käsiteltävänä olevan kysymyksen osalta on samanlaiset mahdollisuudet muodostaa oma mielipide ja ratkaista kysymys sen perusteella.

Pykälän *2 momentin* mukaan tuomion täydentämistä koskeva ratkaisu on liitettävä alkuperäiseen tuomioon, johon on lisäksi merkittävä, että sitä on jälkeenpäin täydennetty. Ratkaisua ei tarvitse viran puolesta toimittaa asianosaisille, vaan näiden on halutessaan itse otettava selko sen sisällöstä, kuten asiassa annettavasta tuomiosta yleensäkin.

Momenttiin ehdotetaan lisäksi otettavaksi säännös siitä, että tuomion täydentämisestä on ilmoitettava muutoksenhakutuomioistuimelle, jos asiassa on haettu muutosta. Tällä tavoin muutoksenhakutuomioistuinkin saa tiedon, minkälainen tuomio on lopullisessa muodossaan.

Tuomion täydentämisessä on kysymys pääasian tai sen osan ratkaisemisesta. Sen vuoksi pykälän *3 momentissa* ehdotetaan, että tuomion täydentämistä koskevaan ratkaisuun saa hakea muutosta valittamalla. Muutoksenhakuaika tuomion täydentämistä koskevaan ratkaisuun alkaa kulua siitä päivästä, jona se on annettu. Muutoksenhakuaika asian muun osan ratkaisuun alkaa kulua tuomion julistamis- tai antamispäivästä.

12 §. Voimassa olevan lain mukaan asianosaiselle annetaan rikosasiassa toimituskirjana ote pöytäkirjasta. Ehdotuksen mukaan asianosainen ei enää tarvitsisi varsinaista toimituskirjaa, vaan hänelle esimerkiksi valitusta tai täytäntöönpanoa varten annettaisiin jäljennös tuomiosta. Ulosottolain 3 luvun 23 §:ää ehdotetaan tässä esityksessä muutettavaksi siten, että myös rikosasiassa täytäntöönpanoa voi hakea ulosottoviranomaisilta tuomion jäljennöksellä.

Pykälän *1 momenttiin* ehdotetaan otettavaksi säännös käräjäoikeuden rikosasiassa antaman tuomion jäljennöksen allekirjoittamisesta. Momentin mukaan jäljennöksen voisi todistaa oikeaksi puheenjohtaja, lainoppinut jäsen tai tehtävään määrätty virkamies.

Pöytäkirjasta, asiakirjavihkosta ja niiden osasta annettavasta jäljennöksestä on säännökset oikeudenkäynnin julkisuudesta annetussa laissa (945/84) ja yleisten asiakirjojen julkisuudesta annetussa laissa (83/51).

Asianosainen tarvitsisi pöytäkirjan jäljennöstä ainoastaan poikkeuksellisesti. Tarvetta pöytäkirjaan ja asiakirjavihkoon sisältyvään aineistoon tutustumiseen voi olla lähinnä muutoksenhakutilanteessa. Jäljennös pöytäkirjasta saattaa olla tarpeen myös sen vuoksi, että siihen voi poikkeuksellisesti sisältyä ratkaisu, jonka perusteella voidaan pyytää täytäntöönpanoa.

Pykälän *2 momenttiin* ehdotetaan otettavaksi säännös siitä, missä ajassa jäljennöksen tuomiosta on oltava asianosaisen saatavilla.

Momentin mukaan jäljennöksen on oltava valitusta varten saatavana tuomioistuimen kansliassa viimeistään kolmen viikon kuluttua tuomion julistamis- tai antamispäivästä. Momentissa on ehdotettu kolmen viikon määräaikaa jäljennöksen antamiselle valitusta varten sen vuoksi, että valittaja tarvitsee usein valitusta laatiessaan tuomioon sisältyviä yksityiskohtaisia tietoja.

Muutoin jäljennöksen on, mikäli mahdollista, oltava saatavana viimeistään 30 päivän kuluttua tuomion julistamis- tai antamispäivästä tuomioistuimen kansliassa.

Esityksessä ehdotetaan oikeudenkäymiskaaren 25 luvun 16 §:ää muutettavaksi siten, että rikosasioissakaan ei valituskirjelmään tarvitsisi enää liittää käräjäoikeuden ratkaisun sisältävää toimituskirjaa.

Säännökset jäljennöksistä perittävistä maksuista ja asianosaisen velvollisuudesta maksaa haastemaksu ja oikeudenkäyntimaksu sisältyvät tuomioistuinten ja eräiden oikeushallintoviranomaisten suoritteista perittävistä maksuista annettuun lakiin (701/93).

13 §. Pykälään ehdotetaan otettavaksi säännös käräjäoikeuden rikosasiassa annettavasta päätöksestä, päätöksen sisällyttämisestä pöytäkirjaan tai laatimisesta erilliseksi asiakirjaksi sekä päätöksen perustelemisesta.

Pykälän *1 momentin* pääsäännön mukaan päätös sisällytetään pöytäkirjaan. Esimerkiksi päätös, jolla oikeudenkäyntiväite on hylätty, tulisi sisällyttää pöytäkirjaan. Silloin kun oikeudenkäyntiväite ratkaistaan tuomion antamisen yhteydessä, tuomioistuimen ratkaisu myös oikeudenkäyntiväitettä koskevilta osin tulisi sisällyttää, kuten nykyäänkin, itse tuomioon. Ainoastaan päätös, jolla asia jätetään tutkimat-

ta, on ehdotuksen mukaan aina laadittava erilliseksi. Tällainen päätös on tarkoitettu arkistoitavaksi tuomiokirjaan.

Pykälän *2 momentin* mukaan päätös on aina perusteltava, jos asia jätetään tutkimatta taikka esitetty vaatimus tai väite hylätään. Silloin kun tuomioistuin päätyy erilaiseen ratkaisuun kuin asianosainen on esittänyt tai pyytänyt, ratkaisun perusteluiden ilmoittaminen asianosaisille on tärkeää muun muassa mahdollisen muutoksenhaun kannalta. Päätös on perusteltava myös silloin, kun se muusta syystä on tarpeen. Perusteleminen on tarpeen esimerkiksi silloin, kun päätöksellä ratkaistava kysymys on oikeudellisesti tulkinnanvarainen. Tarvetta päätöksen perustelemiseen ei sen sijaan yleensä ole, jos hyväksytään esimerkiksi oikeudenkäyntimenettelyyn liittyvä vaatimus, jota toinen asianosainen ei ole vastustanut.

Pykälän *3 momentin* mukaan päätöksestä on muutoin soveltuvin osin voimassa, mitä tuomiosta säädetään. Tämä tarkoittaa lähinnä päätöksen sisältöä, muotoa, antamista, jäljennöstä ja julistamista.

14 §. Pykälään ehdotetaan otettavaksi säännös luvussa tarkoitettujen ilmoitusten ja kutsujen tiedoksiantamisesta. Vastaava säännös riita-asioiden osalta on oikeudenkäymiskaaren 24 luvun 25 §:ssä.

Pykälässä ehdotetaan, että tässä luvussa mainitut kehotukset, pyynnöt, kutsut ja ilmoitukset saadaan yleensä lähettää mahdollisimman joustavasti eli postitse tavallisella kirjeellä. Tässä ei siis edellytetä todisteellista tiedoksiantotapaa. Silloin, kun on tarpeen varmistua siitä, että asianosainen saa tiedon kutsusta tai ilmoituksesta, tai kun asianosainen kutsutaan henkilökohtaisesti esimerkiksi tuomion täydentämistä koskevaan käsittelyyn, tiedoksiannon pitäisi olla todisteellinen ja tapahtua oikeudenkäymiskaaren 11 luvun mukaisesti esimerkiksi postitse saantitodistusta vastaan.

12 luku. **Oikeudenkäymiskaaren säännösten soveltamisesta**

1 §. Pykälään ehdotetaan otettavaksi säännös oikeudenkäymiskaaren säännösten soveltamisesta rikosasioiden käsittelyyn.

Pykälässä ehdotetaan, että edellä säädetyn lisäksi noudatetaan rikosasioiden käsittelyssä ja muutoksenhaussa oikeudenkäymiskaaren säännöksiä, jollei tosin säädetä. Rikosasioiden käsittelyssä sovelletaan muun muassa 9 luvun 9 §:n lakiviittauksen nojalla määrättyjä oikeudenkäymiskaaren oikeudenkäyntikuluja koskevia säännöksiä.

Muuten sovellettaviksi tulevat tämän pykälän nojalla myös esimerkiksi oikeudenkäymiskaaren 9 luvun oikeudenkäyntikirjelmää, 11 luvun tiedoksiantoa, 12 luvun 28—37 §:n täydentävät säännökset, 17 luvun todistelua, 22 luvun pöytäkirjaa ja 23 luvun 1—4 §:n äänestämistä koskevat säännökset.

13 luku. **Voimaantulo**

1 §. Pykälään ehdotetaan otettavaksi tavanomainen voimaantulosäännös.

1.2. Oikeudenkäymiskaari

2 luku. **Päätösvaltaisuudesta**

2 §. Jos lautamiehelle on tullut este luvun 1 §:n 2 momentissa tarkoitetun asian pääkäsittelyn aloittamisen jälkeen, käräjäoikeus on 2 §:n *2 momentin* (1052/91) nojalla päätösvaltainen, kun lautamiehiä on vähintään kaksi. Säännös on otettu lakiin sen vuoksi, ettei lautamiehelle tulleen esteen vuoksi tarvitsisi toimittaa uutta pääkäsittelyä. Momentissa tarkoitettuja asioita ovat esimerkiksi yhteiselämän lopettamista, avioeroa, puolison ja lapsen elatusta koskeva asia sekä huoneenvuokrasuhteesta johtuva riita-asia.

Toisin kuin riita-asiassa, rikosasiassa saattaa voimassa olevan lain nojalla tuomioistuimen jäsen vaihtua kesken käsittelyn. Sen vuoksi rikosasioiden käsittelyä varten ei ole ollut tarvetta säätää mahdollisuutta käsitellä asia käräjäoikeuden suppeammassa kokoonpanossa.

Kun rikosasioiden oikeudenkäyntimenettelyä ehdotetaan uudistettavaksi vastaamaan riita-asioiden oikeudenkäyntimenettelyä, ei tuomioistuimen jäsen saa vaihtua myöskään rikosasiassa kesken käsittelyn oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 6 luvun 11 §:n mukaan. Sen vuoksi on tärkeätä muuttaa momentin säännös koskemaan myös rikosasioita. Momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että siitä poistetaan viittaus sanottuihin 1 §:n 2 momentissa tarkoitettuihin asioihin.

5 §. Pykälän *1 momentissa* (595/93) on

säännös siitä, milloin käräjäoikeus on päätösvaltainen, kun siinä on vain puheenjohtaja. Momentin *1 kohdan* nojalla riita-asian valmistelussa ja valmistelun yhteydessä pidettävässä pääkäsittelyssä käräjäoikeudessa on vain puheenjohtaja.

Myös rikosasioiden oikeudenkäyntimenettelyä ehdotetaan uudistettavaksi siten, että ennen pääkäsittelyä käräjäoikeudessa tehdään asian käsittelemiseen liittyviä valmistavia toimenpiteitä ja ratkaisuja. Rikosasiaa voidaan käsitellä myös suullisessa valmistelussa. Sen vuoksi momentin 1 kohtaa ehdotetaan muutettavaksi siten, että sen nojalla myös rikosasian valmistelussa käräjäoikeudessa on vain puheenjohtaja.

9 luku. **Oikeudenkäyntikirjelmä**

3 §. Pykälässä (1052/91) on säännös mahdollisuudesta toimittaa asiakirja, jonka asianosainen tai joku muu haluaa esittää riita-asian käsittelyssä, tuomioistuimelle postitse. Vastaava mahdollisuus tulee järjestää myös rikosasian käsittelyssä. Pykälää ehdotetaan muutettavaksi siten, että poistamalla siitä maininta pykälän soveltamisesta riita-asian käsittelyyn pykälä saatetaan koskemaan myös rikosasian käsittelyä.

10 luku. **Laillisesta tuomioistuimesta**

8 §. Pykälän voimassa olevassa *2 momentissa* on säännös mahdollisuudesta siirtää tuomioistuimessa vireillä oleva rikokseen perustuva yksityisoikeudellista vaatimusta koskeva kanne samanasteiseen tuomioistuimeen, jossa on käsiteltävänä samaan rikokseen perustuva rikosasia. Kun vastaavanlainen säännös mahdollisuudesta siirtää momentissa tarkoitettu asia ehdotetaan otettavaksi oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 3 luvun 2 §:ään, ehdotetaan momentin säännös kumottavaksi.

21—26 §. Luvun *21—23 §:ssä* ovat rikosasian laillista tuomioistuinta koskevat säännökset. Ne ehdotetaan kumottaviksi oikeudenkäymiskaaresta ja siirrettäviksi muuttamattomina oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 4 lukuun, johon otetaan rikosasioiden osalta säännökset laillisesta tuomioistuimesta.

Luvun *24 §:ää* vastaava säännös väärää ja todistamatonta ilmiantoa koskevaa asiaa käsittelevästä tuomioistuimesta ehdotetaan otettavaksi mainitun 4 luvun 6 §:ään. Tästä syystä pykälä ehdotetaan kumottavaksi oikeudenkäymiskaaresta.

Myös kunnianloukkausrikoksen oikeuspaikkaa koskeva *25 §:n* erityissäännös ehdotetaan tässä yhteydessä kumottavaksi oikeudenkäymiskaaresta ja siirrettäväksi 4 luvun 13 §:ään.

Tarpeettomina ehdotetaan kumottaviksi *25 a §*, jossa viitataan pakkokeinolain oikeuspaikkaa koskeviin säännöksiin sekä *26 §:n* viittaussäännös erityisiin virkarikosta koskeviin oikeuspaikkasäännöksiin.

11 luku. **Tiedoksiannosta oikeudenkäynnissä**

Luvun otsake on laissa (1056/91) *tiedoksiannosta oikeudenkäynnissä ja haasteesta rikosasiassa*. Kun tiedoksiantoa rikosasioissa koskevat säännökset ehdotetaan yhdenmukaistettaviksi riita-asioiden tiedoksiantoa koskevien säännösten kanssa, ehdotetaan luvun otsakkeeksi *tiedoksiannosta oikeudenkäynnissä*. Samasta syystä luvusta ehdotetaan kumottaviksi sen väliotsikot *tiedoksiannosta oikeudenkäynnissä* ja *haasteesta rikosasiassa*.

1 §. Pykälän *1 momentin* (1056/91) mukaan tuomioistuin huolehtii tiedoksiannosta riita-asiassa. Momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että tuomioistuin momentin nojalla huolehtii tiedoksiannosta myös rikosasiassa. Samalla tavoin kuin riita-asiassa, myös rikosasiassa, silloin kun asia tulee vireille haastehakemuksen toimittamisella tuomioistuimeen, viran puolesta tapahtuvalla tiedoksiannolla on monia etuja verrattuna siihen, että asianosainen itse huolehtii tiedoksiannosta.

Kun tuomioistuin huolehtii tiedoksiannosta, turhia käsittelyvaiheita jää pois. Kun pääkäsittelyä rikosasiassakaan pääsäännön mukaan ei saa lykätä ja kun pääkäsittelyä oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 6 luvun 2 §:n nojalla ei saa aloittaa ja se on peruutettava, jos sille on jokin sanotussa lainkohdassa tarkoitettu este, käsittelyn suunnittelua helpottaa, kun tuomioistuin ennen käsittelyä tietää, onko tiedoksianto toimitettu.

Pykälän nojalla tiedoksiannettavia asiakirjoja voivat olla esimerkiksi haaste, kutsu tuomioistuimeen taikka haastehakemuksen täydennyskehotus tai tilaisuuden varaaminen asianomistajalle toimittaa tuomioistuimeen kirjallisena vaatimuksensa ja sen perusteet.

Pykälän *2 momenttiin* ehdotetaan tehtäväksi

ainoastaan 1 momentin muuttamisen edellyttämä tekninen muutos. Pykälän 2 momentissa haastemiehellä tarkoitetaan luvun 26 §:n mukaisesti myös haastemieslain (505/86) 6 §:n mukaan tiedoksiantoon oikeutettua ja Ahvenanmaan maakunnan maakunnanvoudinvirastosta annetun lain (898/79) mukaista haastemiestä.

2 §. Pykälän *1 momentissa* (1056/91) on säännös siitä, milloin tuomioistuin voi uskoa tiedoksiannosta huolehtimisen asianosaiselle. Luvun 1 §:ään tehtävän muutoksen johdosta käsiteltävänä olevaa momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että tiedoksiannosta huolehtiminen voidaan myös rikosasiassa pykälässä mainituin edellytyksin antaa asianosaiselle.

Silloin kun tuomioistuin on oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 5 luvun 1 §:n nojalla määrännyt, että syyttäjä saa antaa haasteen itse, hän huolehtii haasteen ja siihen liitettyjen asiakirjojen tiedoksiannosta sekä asianosaisten ja todistelutarkoituksessa kuultavien henkilöiden kutsumisesta sanotun luvun 20 §:n nojalla. Selvyyden vuoksi tiedoksiantoa koskeva säännös ehdotetaan poikkeuksellisesti otettavaksi sanottuun 5 lukuun nyt käsiteltävänä olevan luvun asemesta.

3 §. Pykälän (1056/91) mukaan tiedoksianto riita-asiassa voidaan toimittaa pykälässä säädetyllä tavalla postitse silloin, kun tuomioistuin huolehtii tiedoksiannosta.

Pykälän *1 momenttia* ehdotetaan muutettavaksi siten, että tiedoksianto voidaan toimittaa postitse myös rikosasiassa, silloin kun tiedoksiannosta huolehtii tuomioistuin tai virallinen syyttäjä.

3 a §. Pykälän 1 momentin (595/93) mukaan riita-asiassa muun kuin haasteen tiedoksianto voidaan toimittaa myös lähettämällä asiakirja asianosaiselle postitse asianosaisen tuomioistuimelle ilmoittamaan osoitteeseen silloin, kun tuomioistuin huolehtii tiedoksiannosta.

Pykälän *1 momenttia* ehdotetaan muutettavaksi siten, että siitä poistetaan riita-asiaa koskeva maininta. Muun kuin haasteen tiedoksianto voitaisiin siis myös rikosasiassa toimittaa postitse momentissa tarkoitettuun osoitteeseen tuomioistuimen huolehtiessa tiedoksiannosta.

4 §. Pykälässä (1056/91) on säännös siitä, milloin haastemies toimittaa tiedoksiannon. Pykälän *2 momentin* mukaan tuomioistuimen huolehtiessa tiedoksiannosta sen on ilmoitettava haastemiehelle, milloin tiedoksianto viimeistään on toimitettava. Kun oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 5 luvun 1 ja 20 §:n nojalla tiedoksiannosta huolehtiminen voi olla myös syyttäjän tehtävänä, momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että momentissa tarkoitetun määräajan haastemiehelle voi asettaa myös syyttäjä.

7 §. Pykälässä (1056/91) on säännös siitä, milloin tiedoksianto voidaan toimittaa niin sanottuna sijaistiedoksiantona. Pykälään ehdotetaan otettavaksi uusi *4 momentti*, jonka mukaan rikosasiassa haastetta ei voida antaa vastaajalle tiedoksi sijaistiedoksiantona. Sijaistiedoksianto rikosasiassa ei ole voimassa olevankaan lain mukaan mahdollista. Kun luvussa ei ehdotuksen mukaan ole enää tiedoksiantoa koskevia erillisiä säännöksiä riita-asioita ja rikosasioita varten, on tästä kiellosta tarpeen säätää nyt käsiteltävänä olevan pykälän yhteydessä.

9 §. Pykälässä (1056/91) on säännös mahdollisuudesta toimittaa tiedoksianto kuuluttamalla. Pykälään ehdotetaan otettavaksi uusi *2 momentti*, jonka mukaan rikosasiassa haastetta ei voida antaa vastaajalle tiedoksi kuuluttamalla. Ehdotettu säännös vastaa voimassa olevaa oikeutta. Säännöksen ottaminen momenttiin on tarpeen edellä 7 §:n kohdalla mainitusta syystä.

11 §. Pykälässä (1056/91) on säännös tiedoksiannosta sellaisessa riita-asiassa, joka koskee kahta tai useampaa asianosaista yhteisesti. Kun säännös on edelleenkin tarkoitettu koskemaan ainoastaan riita-asioita, ehdotetaan tästä otettavaksi pykälään nimenomainen säännös 7 §:n perusteluissa mainitusta syystä.

16 §. Pykälän (1056/91) mukaan haaste voidaan antaa tiedoksi myös vastaajan haasteen vastaanottamista varten valtuuttamalle asiamiehelle. Pykälään ehdotetaan lisättäväksi uusi *2 momentti*, johon ehdotetaan siirrettäväksi luvun 20 §:n 2 momentin säännös (1056/91) siitä, milloin rikosasiassa haastetta ei voida antaa tiedoksi asiamiehelle. Momentin mukaan haastetta ei voida antaa tiedoksi vastaajan haasteen vastaanottamista varten valtuuttamalle asiamiehelle, jos asia koskee rikosta, josta on säädetty muu tai ankarampi rangaistus kuin sakko tai kuusi kuukautta vankeutta.

Uuden 2 momentin johdosta pykälän nykyiset 2 ja 3 momentti ehdotetaan siirrettäviksi pykälän 3 ja 4 momenteiksi. Sanottua *4 momenttia* ehdotetaan samalla 16 luvun 9 §:n kumoamisen vuoksi muutettavaksi siten, että

henkilökohtaista velvoitetta koskeva asiakirja on annettava tiedoksi siten kuin luvun 3 ja 4 §:ssä säädetään.

20—23 §. Luvun 20—23 § (1056/91) ehdotetaan kumottaviksi.

Luvun 20 §:n 1 momentissa on säännös siitä, että rikokseen perustuvan vaatimuksen tekeminen edellyttää haasteen nostamista, jos se, jota vastaan haaste tehdään, ei ole henkilökohtaisesti tuomioistuimessa saapuvilla. Säännös ehdotetaan tarpeettomana kumottavaksi sen vuoksi, että oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 5 lukuun otetaan säännökset siitä, miten rikokseen perustuva vaatimus on tehtävä.

Pykälän 2 momentissa on säännös ensinnäkin siitä, että haaste rikosasiassa on annettava tiedoksi vastaajalle henkilökohtaisesti. Lisäksi momentissa on edellä selostettu säännös siitä, milloin haaste rikosasiassa voidaan antaa tiedoksi haasteen vastaanottamista varten valtuutetulle asiamiehelle. Momentin säännös ehdotetaan tämän luvun 5 §:n (1056/91) ja edellä selostetun 16 §:n 2 momentin johdosta tarpeettomana kumottavaksi.

Pykälän 3 momentin mukaan virkamies, joka luvattomasti tai estettä ilmoittamatta on ollut poissa virantoimituksesta ja jota ei ole voitu haastaa vastaamaan tai tuoda tuomioistuimeen, saadaan haastaa kuulutuksella virallisessa lehdessä niin kuin 10 §:ssä säädetään. Jos sillä tavalla haastettu virkamies ei tule saapuville asiansa käsittelyyn, asia voidaan momentin säännöksen nojalla hänen poissaolostaan huolimatta ratkaista. Lisäksi momentissa on säännös, että sellaisesta uhasta on mainittava haasteessa. Momentin säännös ehdotetaan kumottavaksi tarpeettomana. Tällä hetkellä ei ole mitään perusteltua syytä säilyttää virkamiehen osalta momentin mukaisia erityisiä haastamista koskevia säännöksiä.

Luvun 21 §:ssä on säännös haasteen tai kutsun tiedoksiantamisesta ulkomailla. Kun luvun 8 § (1056/91) on sovellettavissa myös rikosasioissa ehdotetaan säännös 21 §:stä tarpeettomana kumottavaksi.

Luvun 22 §:ssä on säännös rikosasioiden osalta siitä, kuka haastamisen toimittaa, mitä haasteessa on ilmoitettava ja minkälainen todistus haastamisesta on laadittava. Pykälä ehdotetaan kumottavaksi sen vuoksi, että luvun 1 ja 2 §:n sekä oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 5 luvun 1 ja 20 §:n nojalla määräytyy se, kuka haastamisen toimittaa. Saman luvun 9 ja 15 §:n nojalla määräytyy se, mitä tietoja haastamisen ja kutsumisen yhteydessä on ilmoitettava. Se, minkälainen todistus tiedoksiannosta on laadittava, määräytyy 17 ja 25 §:n (1056/91) nojalla.

Luvun 23 §:ssä on säännös siitä, miten rikosasia tulee vireille. Kun rikosasian vireillepanosta ehdotetaan säädettäväksi oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 5 luvun 1 §:n 2 momentissa, pykälä ehdotetaan tarpeettomana kumottavaksi.

24 §. Luvun 24 §:n 1 momentissa on viittaussäännös, jonka mukaan sotilashenkilöitä ja merenkulkulaitokseen kuuluvia henkilöitä tuomioistuimeen kutsuttaessa on noudatettava, mitä siitä erikseen säädetään. Pykälän 2 momentissa säädetään, että luvun säännösten estämättä on noudatettava, mitä tiedoksiantamisesta julkisella kuulutuksella eräissä tapauksissa erikseen säädetään. Sanotut viittaussäännökset ehdotetaan tarpeettomina kumottaviksi sen vuoksi, että 27 §:n (1056/91) säännös siitä, että luvun säännöksiä tiedoksiannosta ei sovelleta, kun siitä muualla laissa säädetään toisin, on edellä mainittujen tilanteidenkin osalta täysin riittävä.

12 luku. **Asianosaisista**

Lukua ehdotetaan muutettavaksi siten, että siitä kumotaan poissaoloa rikosasioissa koskevat säännökset, koska vastaavat säännökset ehdotetaan otettaviksi oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 8 lukuun. Lukuun ensinnäkin jäisivät siis edelleen nykyiset asianosaisen puhevallan käyttämistä koskevat säännökset. Lukuun ehdotetaan otettavaksi säännökset asianosaisen läsnäolosta riita-asiassa. Säännökset vastaisivat sanotun 8 luvun säännöksiä. Asianosaiselle asetetun velvoitteen laiminlyöntiä riita-asiassa koskevat luvun säännökset sellaisina kuin ne ovat laissa (1052/91) jäisivät muuttamattomina voimaan. Luvun täydentävät säännökset osittain muutettuina koskisivat edelleen myös rikosasioita. Edellä mainittujen muutosten johdosta väliotsake *Asianosaisen läsnäolo* ehdotetaan muutettavaksi otsakkeeksi *Asianosaisen läsnäolo riita-asiassa*.

Asianosaisen läsnäolo riita-asiassa

6 §. Pykälän 1—3 momenttiin ehdotetaan

otettavaksi säännökset siitä, milloin asianosainen määrätään saapumaan tuomioistuimeen henkilökohtaisesti sekä 4 momenttiin säännös siitä, milloin asianosainen muussa tapauksessa kutsutaan sakon uhalla.

Voimassa olevassa 6 §:ssä on säännös siitä, että asianosaisen on noudatettava hänelle haasteessa tai oikeudenkäynnin aikana annettua kutsua saapua henkilökohtaisesti tuomioistuimeen. Säännös ehdotetaan poistettavaksi pykälästä sen vuoksi, että tuomioistuimen antamaa määräystä on noudatettava ilman nimenomaista säännöstäkin.

Asianosaisen henkilökohtaisesti tuomioistuimeen kutsumista koskeva säännös riita-asian asianosaisen osalta on oikeudenkäymiskaaren 12 luvun 7 §:ssä (1052/91). Sanotun säännöksen mukaan riita-asiassa asianosainen tai hänen laillinen edustajansa voidaan määrätä saapumaan tuomioistuimeen henkilökohtaisesti sakon uhalla, jos se katsotaan asian selvittämisen kannalta tarpeelliseksi. Pykälässä on vastaava säännös myös rikosasian asianomistajan osalta.

Pykälään ehdotetaan otettavaksi säännös riita-asian asianosaisen henkilökohtaisesta läsnäolosta. Rikosasioiden osalta vastaava säännös ehdotetaan otettavaksi oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 8 luvun 1 §:ään. Kun läsnäolon merkitys pääkäsittelyssä ja valmistelussa perustuu eri syihin, pykälään ehdotetaan otettavaksi erilliset säännökset henkilökohtaisesta läsnäolosta valmistelun ja pääkäsittelyn osalta.

Voimassa olevan lain mukaan asianosaisen velvoittaminen olemaan henkilökohtaisti istunnossa on aina harkinnanvaraista. Pykälän *1 momenttiin* ehdotetun säännöksen mukaan pääsääntö olisi se, että asianosainen määrätään saapumaan riita-asian pääkäsittelyyn sakon uhalla henkilökohtaisesti. Ehdotettu säännös koskisi pääkäsittelyä käräjäoikeudessa.

Asianosaisen henkilökohtainen läsnäolo pääkäsittelyssä on tärkeätä ensinnäkin sen vuoksi, että yleensä asianosainen itse on jutun selvittämisen kannalta paras tietolähde, kun hän parhaiten tietää juttuun liittyvistä yksityiskohdista. Kun pääkäsittely pyritään järjestämään keskitetyksi, on jo asianosaisia tuomioistuimeen kutsuttaessa kiinnitettävä huomiota siihen, että luodaan mahdollisimman hyvät edellytykset asian ratkaisemiselle oikein.

Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 61 §:n (1052/91) yksityiskohtaisissa perusteluissa (HE 15/1990 vp.) todetaan, että lähes poikkeukseton pääsääntö tulisi olla, että asianosainen velvoitetaan saapumaan henkilökohtaisesti riita-asian pääkäsittelyyn. Tällöin asianosaiselta itseltään voitaisiin suoraan kysyä asiaan vaikuttavista tosiseikoista. Edellä selostetuilla perusteilla 61 §:ään otettiin säännös asianosaisen kuulustelemisesta todistelutarkoituksessa myös ilman totuusvakuutusta.

Edellä mainitut perustelut sekä oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 61 §:n muutos muodostavat yhdessä hyvin painavat perusteet sille, että lakiin otettaisiin nimenomainen säännös asianosaisen velvoittamisesta pääsäännön mukaan saapumaan henkilökohtaisesti pääkäsittelyyn.

Pykälään ehdotetun säännöksen mukaan asianosaista ei kuitenkaan tarvitsisi määrätä saapumaan henkilökohtaisesti pääkäsittelyyn, jos hänen läsnäolonsa ei ole asian selvittämiseksi tarpeen. Sellainen tilanne on esimerkiksi silloin, kun riitainen kysymys oikeudenkäynnissä koskee ainoastaan oikeuskysymystä tai pelkästään sellaista seikkaa, josta asianosainen ei voi tietää mitään.

Pykälän *2 momenttiin* ehdotetaan otettavaksi säännös asianosaisen määräämisestä saapumaan henkilökohtaisesti suullisen valmistelun istuntoon. Käräjäoikeuden suullisen valmistelun istuntoon asianosainen määrätään saapuman sakon uhalla henkilökohtaisesti, jos hänen henkilökohtaisen läsnäolonsa katsotaan edistävän asian valmistelua.

Etenkin riita-asian suullisessa valmistelussa asianosaisen henkilökohtainen läsnäolo on usein välttämätön. Riita-asian suullisessa valmistelussa riitaisten kysymysten rajaaminen edellyttää riittävän yksityiskohtaista tietoa niiden perusteena olevista seikoista. Jos asianosainen tulee ainoastaan asiamiehen edustamana suulliseen valmisteluun, usein voi käydä niin, että valmistelu joudutaan keskeyttämään, kun asiamies ei tiedä tai tunne jotakin riitakysymyksen täsmentämiseksi tarpeellista yksityiskohtaa.

Mahdollisuus sovinnon aikaansaamiseen valmistelun yhteydessä on myös suurempi, jos asianosaiset ovat henkilökohtaisesti paikalla. Asianosaisella on paremmat mahdollisuudet arvioida asian sopimisen tarkoituksenmukaisuus, kun hän on itse voinut kuulla valmistelussa käytetyt puheenvuorot.

Pykälän *3 momenttiin* ehdotetaan otettavaksi säännös asianosaisen määräämisestä saapumaan sakon uhalla henkilökohtaisesti hovioikeuden tai korkeimman oikeuden suulliseen

käsittelyyn. Oikeudenkäymiskaaren 26 luvun 8 §:ssä ja 30 luvun 20 §:ssä on säännökset suullisen käsittelyn toimittamisesta hovioikeudessa ja korkeimmassa oikeudessa. Käsiteltävänä olevaan momenttiin ehdotetaan otettavaksi säännös siitä, että sanotuissa oikeusasteissa toimitettavaan suulliseen käsittelyyn asianosainen määrätään saapumaan henkilökohtaisesti, jos se katsotaan asian selvittämiseksi tarpeelliseksi.

Kun oikeudenkäyntimenettely hovioikeudessa tullaan uudistamaan siten, että hovioikeudessakin otetaan käyttöön suullinen pääkäsittely, lienee aiheellista tuon uudistuksen yhteydessä muuttaa nyt käsiteltävänä olevaa pykälää siten, että asianosaisen määrääminen saapumaan henkilökohtaisesti pääkäsittelyyn ja valmisteluun hovioikeudessa vastaa sitä, mitä nyt käräjäoikeuden osalta ehdotetaan.

Pykälän *4 momenttiin* ehdotetaan otettavaksi lisäksi 7 §:n 1 momentin (1052/91) mukainen säännös siitä, että riita-asiassa, jossa sovinto ei ole sallittu, vastaaja on kehotettava saapumaan tuomioistuimeen sakon uhalla. Sellainen asianosainen kutsutaan siis istuntoon sakon uhalla siitä riippumatta, onko hänen saavuttava henkilökohtaisesti vai ei.

7 §. Pykälän *1 momentti* on tarpeeton ehdotuksen 6 §:n johdosta siltä osin kuin siinä tällä hetkellä säädetään asianosaisen määräämisestä saapumaan tuomioistuimeen sakon uhalla. Momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että siihen jää säännös, jonka mukaan se, mitä 6 §:ssä säädetään asianosaisen määräämisestä saapumaan tuomioistuimeen sakon uhalla, koskee soveltuvin osin riita-asian asianosaisen laillista edustajaa.

8 §. Pykälässä on säännös rikosasian vastaajan henkilökohtaisesta läsnäolosta asian käsittelyssä. Vastaajaa ei voida tuomita vapausrangaistukseen, ellei häntä ole käsittelyn aikana henkilökohtaisesti kuultu. Lisäksi vangitun vastaajan on oltava henkilökohtaisesti tuomioistuimessa saapuvilla käsiteltäessä sitä rikosta koskevaa asiaa, jonka johdosta hänet on vangittu.

Pykälä ehdotetaan kumottavaksi, koska rikosasian vastaajan läsnäoloa koskevat säännökset ehdotetaan otettavaksi oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 9 lukuun.

Asianosaisen poissaolo rikosasiassa

24 §. Pykälän mukaan asia lykätään, jos virallinen syyttäjä on poissa rikosasian ensikäsittelystä, kun syyttäjän virkansa puolesta on oltava saapuvilla tai hänen läsnäolonsa muutoin on tarpeen, eikä syyttäjälle saada sijaista samaan oikeudenkäyntitilaisuuteen.

Pykälä ehdotetaan kumottavaksi, koska oikeudenkäynnistä rikosasioissa annettavan lain 6 luvun 2 §:n 1 kohtaan ehdotetaan otettavaksi säännös, jonka mukaan pääkäsittely on peruutettava ja sille on määrättävä uusi käsittelypäivä, jos syyttäjä on jäänyt pois.

25 §. Pykälässä on säännös asianomistajan yksin ajaman rikosasian jättämisestä sillensä, jos asianomistaja jää pois vireille panemansa rikosasian ensikäsittelystä.

Vastaava säännös ehdotetaan otettavaksi lakiin oikeudenkäynnistä rikosasioissa. Lakiehdotuksen 8 luvun 7 ja 8 §:n nojalla määräytyy seuraukset asianomistajan jäädessä pois yksin ajamansa rikosasian käsittelystä.

26 §. Pykälään sisältyvät säännökset siitä, mihin toimenpiteisiin tuomioistuin voi ryhtyä, jos vastaaja jää saapumatta rikosasian ensikäsittelyyn. Pykälän 2 momentissa on säännös myös asian lykkäämisestä, jos vastaajaa ei saada tuoduksi oikeudenkäyntitilaisuuteen.

Säännökset rikosasian asianosaisten poissaolosta ehdotetaan otettavaksi lakiin oikeudenkäynnistä rikosasioissa. Ehdotuksen 8 luvun 5 §:ään sisältyy säännökset toimenpiteistä vastaajan poissaolon johdosta. Jos pidetään todennäköisenä, että vastaajaa ei saada tuoduksi käsittelyyn, pääkäsittely on 6 luvun 2 §:n 2 kohdan mukaan peruutettava ja uusi käsittelypäivä on määrättävä. Näiden säännösten johdosta 26 § ehdotetaan kumottavaksi.

27 §. Pykälässä on säännökset siitä, mihin toimenpiteisiin tuomioistuin voi ryhtyä, jos asianosaiset ovat poissa rikosasian jatkokäsittelystä.

Pykälä ehdotetaan kumottavaksi, koska rikosasian asianosaisen poissaoloa koskevat säännökset ehdotetaan tältä osin otettavaksi oikeudenkäynnistä rikosasioissa annettavan lain 8 luvun 4—5 §:ään.

Täydentäviä säännöksiä

30 §. Muutettavaksi ehdotettavassa 30 §:ssä (1052/91) on säännös siitä, miten tuomioistuimen on sovellettava luvun säännöksiä silloin, kun se tietää, että asianosaisella on laillinen este.

Säännös on aikanaan muutettu muutettaessa riita-asioiden oikeudenkäyntimenettelyä koskevia säännöksiä. Muutoksen yhteydessä myös pykälässä säänneltiin riita- ja rikosasioista hieman toisistaan poikkeavalla tavalla. Kun tässä esityksessä ehdotetaan luvun täydentäviä säännöksiä sovellettavan edelleen rikosasioissa ja kun menettely rikosasioiden osalta säännöksessä tarkoitetun kysymyksen osalta ehdotetaan muutettavaksi vastaamaan riita-asioiden jo muutettua oikeudenkäyntimenettelyä, ehdotetaan säännöstä muutettavaksi siten, että se on riita- ja rikosasioiden osalta samanlainen.

Pykälässä ehdotetaan, että jos tuomioistuimen tietoon tulee laillinen este, käsittely on peruutettava ja sille on määrättävä uusi käsittelypäivä. Lisäksi asianosaiselle on varattava uusi tilaisuus aikaisemmin annetun kehotuksen noudattamiseen. Asianosaiselle voidaan pykälän mukaan tuomita hänelle laiminlyönnin varalta asetettu seuraamus ainoastaan silloin, kun ennen pääasian ratkaisemista ilmenee, että asianosaisella ei ollutkaan laillista estettä.

31 §. Pykälässä (1052/91) on säännös siitä, että poissaolon varalta asetettua seuraamusta ei saa tuomita, jos asianosainen saadaan tuoduksi samaan oikeudenkäyntitilaisuuteen tai jos kysymys hänen kuulemisestaan muusta syystä raukeaa. Pykälään lisättiin riita-asioiden oikeudenkäyntimenettelyn uudistamisen yhteydessä uusi 2 momentti, jonka mukaan riita-asiassa, jossa sovinto ei ole sallittu, vastaaja kutsutaan tuomioistuimeen aina sakon uhalla.

Kun sakon uhalla kutsuminen otetaan käyttöön myös rikosasioissa silloinkin, kun vastaajaa ei kutsuta henkilökohtaisesti, pykälän *1 momenttia* on muutettava siten, että se koskee muitakin kuin henkilökohtaisesti tuomioistuimeen saapumatta jäänyttä. Muutosehdotuksen johdosta ehdotetaan pykälän *2 momentti* tarpeettomana kumottavaksi.

33 §. Pykälää ehdotetaan muutettavaksi siten, että tuotavaksi määrätty voidaan erityisestä syystä ottaa säilöön aikaisemminkin kuin kuljetusta edeltävänä päivänä. Vapaudenmenetysaika ei kuitenkaan tällöinkään kuljetusaikoineen saa kestää kolmea päivää kauemmin.

35 §. Pykälässä (1052/91) on säännös muutoksenhausta poissaolon johdosta tuomittuun seuraamukseen. Muutettavassa säännöksessä mainitaan poissaoloseuraamuksena uhkasakon lisäksi myös sakko. Kun sakkorangaistuksen tuomitsemisesta poissaoloseuraamuksena ehdotetaan luovuttavaksi, ehdotetaan pykälästä poistettavaksi maininta sakkorangaistuksesta.

14 luku. **Asian käsittelystä oikeudessa**

Luvussa on säännöksiä asian käsittelystä oikeudessa. Oikeudenkäymiskaaren muuttamisesta annetulla lailla (1052/91) luvusta kumottiin osa riita-asian käsittelyä koskevista säännöksistä sen vuoksi, että ne tulivat tarpeettomiksi samalla lailla oikeudenkäymiskaareen otettujen riita-asian pääkäsittelyä koskevien 6 luvun säännösten johdosta.

Kun tässä esityksessä ehdotetaan lakiin oikeudenkäyntimenettelystä rikosasioissa otettavaksi säännökset myös rikosasian pääkäsittelystä, ehdotetaan 14 lukuun tehtäväksi vastaavanlainen muutos rikosasian käsittelyä koskevien säännösten osalta.

Lisäksi luvun säännöksiä ehdotetaan muutettavaksi sen vuoksi, että rikosasioiden oikeudenkäyntimenettelyä koskevan lain 6 lukuun otetaan oikeudenkäynnin muodollista ja aineellista johtamista tarkoittavat säännökset.

3 §. Pykälässä on säännös rikosasian käsittelystä. Kun rikosasioiden oikeudenkäyntimenettelyä koskevan lain 6 lukuun ehdotetaan otettavaksi säännökset rikosasian käsittelystä ja oikeudenkäynnin johtamisesta, ehdotetaan pykälä tarpeettomana kumottavaksi.

4 §. Pykälässä on oikeudenkäynnin johtamista koskeva säännös, joka ehdotetaan rikosasioiden osalta siirrettäväksi rikosasioiden oikeudenkäynnistä annetun lain 6 lukuun. Vastaava säännös riita-asioiden osalta on oikeudenkäymiskaaren 6 luvun 2 a §:ssä (595/93). Sen vuoksi pykälän säännös ehdotetaan kumottavaksi. Sen tilalle ehdotetaan otettavaksi 16 luvun 5 §:n (1052/91) säännös asian jättämisestä lepäämään. Muutosta ehdotetaan sen vuoksi, että 16 lukuun on tarkoitus jättää säännökset ainoastaan oikeudenkäyntiväitteistä. Tuon muutoksen jälkeen luontevin paikka sanotulle lepäämään jättämistä koskevalle säännökselle on käsiteltävänä olevassa luvussa.

7 a §. Pykälässä, joka otettiin lakiin oikeudenkäymiskaaren muuttamista koskevalla lailla (708/1991) yhtenäisrangaistusta koskevan lainsäädännön yhteydessä, on säännös eri rikoksia koskevien syytteiden käsittelemisestä yhdessä ja yhdessä käsiteltävien syytteiden erottamisesta. Kun vastaava säännös ehdotetaan otettavaksi

oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 5 luvun 19 §:ään, ehdotetaan käsiteltävänä oleva pykälä kumottavaksi.

7 b §. Pykälässä, joka otettiin lakiin edellä mainitulla oikeudenkäymiskaaren muuttamista koskevalla lailla yhtenäisrangaistusta koskevan lainsäädännön yhteydessä, on säännös rikosasian ratkaisemisesta joidenkin syytteiden osalta ennen asian käsittelyn päättymistä muiden syytteiden osalta. Kun vastaava säännös ehdotetaan otettavaksi oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 11 luvun 5 §:ään, ehdotetaan käsiteltävänä oleva pykälä kumottavaksi.

8—9 ja 11 §. Pykälissä on säännökset yksityisoikeudellisen vaatimuksen käsittelemisestä rikosasian yhteydessä. Kun vastaavat säännökset ehdotetaan otettavaksi oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 4 lukuun, ehdotetaan ne tästä luvusta kumottaviksi.

16 luku. **Oikeudenkäyntiväitteistä**

Luvun otsake on voimassa olevassa laissa *Oikeudenkäyntiväitteistä ja lykkäyksestä*. Kun luvusta ehdotetaan kumottaviksi kaikki käsittelyn lykkäämistä koskevat säännökset, ehdotetaan luvun otsakkeeksi *Oikeudenkäyntiväitteistä*.

4 §. Pykälän 1 momentissa (1052/91) on säännös siitä, milloin rikosasian käsittely saadaan lykätä. Pykälän 2 momentissa (362/60) on säännös siitä, että käsittelyn lykkäämisestä ei saa valittaa, mutta siitä saa momentissa mainituin edellytyksin kannella hovioikeuteen.

Pykälän 1 momentin säännös ehdotetaan kumottavaksi sen vuoksi, että oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 7 lukuun ehdotetaan otettavaksi säännökset siitä, milloin käsittely rikosasiassa voidaan lykätä.

Pykälän 2 momentti on aikaisemmin ollut tarpeellinen sen vuoksi, että käsittelyn lykkääminen sekä riita- että rikosasiassa on ollut harkinnanvaraista. Kun riita-asian käsittelyn lykkääminen oikeudenkäymiskaaren muuttamista koskevan lain (1052/91) säännösten nojalla on pääsäännön mukaan kielletty ja kun vastaavanlaiset säännökset tässä esityksessä ehdotetaan otettaviksi rikosasioihin, momentti ei enää sanottujen muutosten jälkeen ole tarpeellinen.

Momentti ehdotetaan kumottavaksi myös sillä perusteella, että tuomioistuimen oikeudenkäynnin aikana tekemistä ratkaisuista ei 25 luvun 2 §:n nojalla saa valittaa, ellei laissa ole toisin säädetty. Sen vuoksi pykälässä oleva valituksen kieltävä erillinen säännös on tarpeeton.

Jos käsittelyä on virheellisesti lykätty ja jos virhe on vaikuttanut tai sen voidaan olettaa olennaisesti vaikuttaneen jutun lopputulokseen, on oikeudenkäymiskaaren 31 luvun 1 §:n 4 kohdan (109/60) mukaista kantelua pidettävä riittävänä oikaisukeinona, vaikka käsiteltävänä olevassa momentissa ei olisikaan erityistä kantelun mahdollistavaa säännöstä. Sen vuoksi momentti myös kantelua koskevan säännöksen osalta ehdotetaan kumottavaksi.

5 §. Pykälään on oikeudenkäymiskaaren muuttamista koskevalla lailla (1052/91) otettu niin sanottu lepäämään jättämistä tarkoittava säännös. Kun säännös on edellä ehdotettu otettavaksi 14 luvun 4 §:ään, ehdotetaan käsiteltävänä oleva pykälä kumottavaksi.

6—8 §. Pykälissä ovat säännökset siitä, millä tavoin rikosasiassa asianomistaja tai syytetty on velvoitettava saapumaan jutun jatkokäsittelyyn. Kun oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 8 lukuun ehdotetaan otettavaksi säännökset siitä, milloin rikosasian asianosaisen on oltava käsittelyssä saapuvilla ja millä uhalla hänet tällöin kutsutaan istuntoon, ehdotetaan käsiteltävänä olevat pykälät tarpeettomina kumottaviksi.

9 §. Pykälässä on säännös siitä, millä tavalla henkilökohtainen läsnäolovelvollisuus on annettava tiedoksi. Koska henkilökohtainen läsnäolovelvollisuus koskee muutakin kuin jatkokäsittelyä, ehdotetaan pykälä kumottavaksi ja vastaava tiedoksiantotapaa koskeva säännös siirrettäväksi 11 luvun 16 §:n uuteen 4 momenttiin.

10 §. Pykälään on oikeudenkäymiskaaren muuttamista koskevalla lailla (708/1991) yhtenäisrangaistusta koskevan lainsäädännön yhteydessä otettu säännös asianosaisen velvollisuudesta saapua rikosasian käsittelyyn, silloin kun asia on siirretty toiseen tuomioistuimeen. Tämäkin pykälä ehdotetaan tarpeettomana kumottavaksi sen vuoksi, että oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 8 lukuun ehdotetut säännökset ovat riittävät myös tässä pykälässä tarkoitetuissa tilanteissa.

17 luku. **Todistelusta**

8 a §. Pykälän *1 momentin* (1052/91) nojalla

todisteet on riita-asiassa otettava vastaan pääkäsittelyssä, jos niitä ei pykälässä mainittujen säännösten nojalla oteta vastaan pääkäsittelyn ulkopuolella.

Samalla tavoin kuin riita-asian käsittelyssä, myös rikosasian käsittelyssä pääsääntö on, että todisteet otetaan vastaan pääkäsittelyssä. Sen vuoksi momenttia ehdotetaan muutettavaksi koskemaan myös rikosasioita poistamalla siitä maininta, että momenttia sovellettaisiin ainoastaan riita-asiassa.

Lisäksi momentin luetteloon, milloin todiste voidaan ottaa vastaan pääkäsittelyn ulkopuolella, ehdotetaan lisättäväksi oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 7 luvun 4 ja 12 §. Ensiksi mainitun lainkohdan nojalla todistajaa voidaan kuulla pääkäsittelyn peruuttamisesta huolimatta. Mainitun luvun 12 §:n nojalla sellaisesta aikaisemmin vastaanotetusta todistelusta, jolla ei ole merkitystä asiassa ja jonka vastaanottamiselle uudessa pääkäsittelyssä on este, on otettava tarpeellinen selko aikaisemman pääkäsittelyn oikeudenkäyntiaineistosta.

8 e §. Pykälän *1 momentin* (1052/91) nojalla riita-asiassa pääkäsittelyn ulkopuolella vastaanotettu todiste on otettava vastaan uudelleen pääkäsittelyssä, jollei estettä ole. Momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että se koskee myös rikosasian pääkäsittelyn ulkopuolella vastaan otettua todistelua, poistamalla momentista maininta sen soveltamisesta ainoastaan riita-asian käsittelyyn.

9 §. Riita-asioiden oikeudenkäyntimenettelyn uudistamisen yhteydessä 1 momenttiin (1052/91) otettiin säännös siitä, että riita-asiassa asianosaisen poissaollessa vastaan otettu todiste on asianosaisen saapuvilla ollessa otettava vastaan uudelleen, jollei sen vastaanottamiselle ole estettä ja jollei 7 §:stä muuta johdu. Lisäksi momenttiin otettiin säännös siitä, että jos todistetta ei oteta vastaan, tuomioistuimen on tehtävä siitä selko asiassa kertyneestä oikeudenkäyntiaineistosta.

Muutos tehtiin sen vuoksi, että pykälässä haluttiin riita- ja rikosasioiden osalta eri momenteissa säätää todisteen vastaanottamisesta asianosaisen poissaollessa ja sellaisen todisteen vastaanottamisesta uudelleen asianosaisen läsnäollessa, kun menettely ainoastaan riita-asioiden osalta uudistettiin.

Kun menettely rikosasioissakin ehdotetaan uudistettavaksi samalla tavoin kuin se on jo riita-asioiden osalta uudistettu, voidaan pykälän *1 momentti* saattaa vastaamaan sitä, millainen se oli ennen sanottua lain muutosta.

Momentin mukaan asianosaisen esteetön poissaolo riita-asiassa ei estä todisteiden esittämistä. Rikosasiassa todiste voidaan ottaa vastaan vastaajan esteettömästä poissaolosta huolimatta ainoastaan, jos tuomioistuin harkitse sen soveliaaksi.

Pykälän *2 momenttiin* ehdotetaan siirrettäväksi 1 momentin säännös siitä, miten asianosaisen poissaollessa vastaan otettu todiste on otettava asianosaisen saapuvilla ollessa vastaan uudelleen. Säännöstä ehdotetaan kuitenkin muutettavaksi siten, että poistamalla siitä maininta sen soveltamisesta ainoastaan riita-asioihin, se saatetaan koskemaan myös rikosasioita.

11 §. Pykälän *1 momentissa* on säännös, jonka nojalla alioikeudessa ei saa käyttää todisteena yksityisluontoista vireille pannun tai alkavan oikeudenkäynnin varalta laadittua todistetta, ellei sitä ole erikseen laissa myönnetty tai oikeus erityisestä syystä sitä salli. Momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että siihen otetaan kaksi kohtaa, joista *1 kohtaan* ehdotetaan otettavaksi edellä selostettu voimassa olevan lain mukainen säännös.

Momentin *2 kohtaan* ehdotetaan otettavaksi säännös, että esitutkintapöytäkirjaan tai muuhun asiakirjaan merkittyä tai muulla tavalla tallennettua lausumaa ei saa käyttää todisteena rikosasiassa.

Rikosasiassakin pääkäsittelyn suullisuus ja välittömyys todistelun osalta tarkoittaa sitä, että ainoastaan sellainen todiste, joka on esitetty suullisesti pääkäsittelyssä, voidaan ottaa huomioon asiaa ratkaistaessa. Ehdotettu säännös on tarpeellinen myös sen vuoksi, että Euroopan neuvoston ihmisoikeuksien ja perusvapauksien turvaamisesta tehdyn yleissopimuksen (Sops 19/90) 6 artiklan 3 d kohdan nojalla rikosasian vastaajalla on oikeus kuulustella myös sellaista todistajaa, jonka avulla syyttäjä pyrkii näyttämään toteen rikosasian vastaajalle epäedullisen seikan. Myös korkein oikeus on ratkaisussaan (KKO 1991:84) todennut, että kertomusta, joka on ainoastaan merkitty oikeuden pöytäkirjaan, ei voida käyttää todisteena, jos syytetyllä ei ole ollut mahdollisuutta kuulustella kertomuksen antajaa.

Käsiteltävänä olevassa kohdassa kirjattuun lausumaan rinnastetaan muulla tavalla tallennettu lausuma. Sellainen muu tallenne voi olla esimerkiksi äänite tai videotallenne.

Voimassa olevan 1 momentin mukaisesti

edellä mainitun asiakirjan tai muun tallenteen käyttäminen todisteena olisi mahdollista, jos se lain mukaan on erikseen sallittua.

Ehdotuksen oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 6 luvun 12 §:n ja tämän luvun 8 e §:n nojalla määräytyy se, milloin oikeudenkäynnissä voidaan todisteena käyttää todistelusta aikaisemmin laadittua tallennetta. Käsiteltävänä olevan luvun 32 §:n 2 momentin nojalla todistajan aikaisemmin oikeudelle tai viralliselle syyttäjälle tai poliisiviranomaiselle antama kertomus luetaan todistajaa kuulusteltaessa vain silloin, kun hän lausunnossaan poikkeaa siitä, mitä hän aikaisemmin on kertonut tai kun todistaja kuulustelussa selittää, että hän ei voi tai halua lausua mitään asiassa.

Pykälään ehdotetaan otettavaksi uusi *2 momentti*, jolloin nykyinen 2 momentti siirtyy kumottavaksi ehdotettavan 3 momentin tilalle. Momentissa ehdotetaan, että jos todistajaa ei voida kuulustella pääkäsittelyssä tai pääkäsittelyn ulkopuolella, tuomioistuin voi sallia, että 1 momentin 2 kohdassa tarkoitettu asiakirja tai lausuma voidaan ottaa oikeudenkäynnissä huomioon.

Vaikka sanottu asiakirja tai lausuma voidaan ottaa oikeudenkäynnissä huomioon, momenttiin ei sisälly kannanottoa siitä, mikä todistusarvo sellaisella asiakirjalla tai lausumalla asiassa on. Sellaisen aineiston hyödyntämistä todisteena rajoittaa jo edellä selostettu ihmisoikeuksien ja perusvapauksien turvaamisesta tehdyn yleissopimuksen 6 artiklan 3 d kohta. Joissakin tapauksissa momentissa tarkoitetulla aineistolla voi olla muuta todistelua jossain määrin täydentävä vaikutus.

Pykälän voimassa olevassa *3 momentissa* on säännös nojautumisesta 1 momentissa tarkoitettuun aikaisemmin laadittuun tai tallennettuun kertomukseen ylemmässä tuomioistuimessa. Lisäksi momentissa on säännös kertomuksen antajan kuulemisesta ylemmässä tuomioistuimessa tai siinä alioikeudessa, jonka ylempi tuomioistuin määrää. Kun 1 momentin säännös ehdotetaan saatettavaksi koskemaan kaikkia oikeusasteita ja kun ylemmässäkin tuomioistuimessa todistelun vastaanottamisen osalta tulee noudattaa todistelun välittömyyttä, ehdotetaan momentti kumottavaksi ja sen tilalle siirrettäväksi kuten edellä on todettu pykälän nykyinen 2 momentti.

15 §. Pykälän *1 momentissa* on säännös mahdollisuudesta ottaa asiakirja vastaan pääkäsittelyn ulkopuolella. Momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että, poistamalla siitä säännös momentin soveltamisesta ainoastaan riita-asioissa, se saatetaan koskemaan myös rikosasian pääkäsittelyä.

16 §. Pykälän voimassa olevassa *2 momentissa* viitataan valtion varoista suoritetun korvauksen maksamisesta takaisin valtiolle siihen, mitä mainituista varoista rikosasiassa todistajana tai muuten kuulustelluille henkilöille maksetun palkkion korvaamisesta valtiolle on säädetty. Momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että siinä takaisinmaksuvelvollisuuden osalta viitataan 21 luvun 13 §:ään ja oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 9 luvun 1 §:ään.

18 §. Periaatteessa voidaan jokaista, joka tietää jotain käsiteltävänä olevasta asiasta kuulla todistajana. Pykälä sisältää poikkeukset edellä mainitusta pääsäännöstä.

Pykälän *1 momentti* sisältää voimassa olevan pykälän 1 ja 2 momentin säännökset muun kuin rikoskumppanin osalta.

Pykälän 1 momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että momentin mukaan ei olisi enää estettä kuulla riita-asiassa todistajana sellaista henkilöä, joka on ollut siinä asianosaisena. Poistettavaksi ehdotettu säännös otettiin momenttiin eduskuntakäsittelyn aikana lakivaliokunnan hallituksen esityksestä uudeksi todistuslainsäädännöksi (HE 137/45 vp.) antaman lausunnon (LakVK 12/1947) johdosta. Hallituksen esityksen mukaan todistajana ei voinut kuulla henkilöä, joka on saman jutun asianosainen. Lakivaliokunnan lausunnon mukaan muutos tehtiin selvyyden vuoksi.

Lähes ainut tilanne, jolloin voidaan puhua henkilöstä, joka on ollut samassa jutussa asianosaisena, on niin sanottu asianosaisseuraanto eli tilanne, jossa henkilö oikeudenkäynnin aikana luovuttaa oikeutensa riidan kohteeseen jollekin toiselle. Silloin, kun asiassa annettava tuomio ei tule luovuttajan hyväksi tai häntä vastaan, ei ole olemassa asiallisia perusteita sille, että riidan kohteen luovuttanutta ei voitaisi kuulla oikeudenkäynnissä todistajana.

Esityksessä ehdotetaankin momentin sanamuoto saatettavaksi alkuperäiseen edellä mainitussa hallituksen esityksessä olleeseen muotoon.

Pykälän *2 momenttiin* ehdotetaan otettavaksi nykyistä yksityiskohtaisemmat säännökset siitä, milloin rikoskumppania ei saa kuulla todistajana. Se, että rikoskumppania ei voida kuulla todistajana, johtuu ensinnäkin siitä, että rikos-

kumppaneiden edut ovat usein ristiriidassa keskenään. Sen lisäksi, kun syytettyä ei voida kuulla valan nojalla, rikoskumppanit olisivat erilaisten kertomustensa osalta eriarvoisessa asemassa, jos toinen voisi lisätä kertomuksensa todistusarvoa sillä, että häntä kuulla todistajana.

Momentin *1 kohdan* säännös vastaa muuten voimassa olevaa lakia, mutta sen mukaan todistajana ei voida kuulla edes sitä, joka on ollut syytettynä samasta rikoksesta. Voimassa olevan lain mukaan esteen muodostaa se, että henkilö on tuomittu samasta rikoksesta. Lisäksi esteellisyyttä ehdotetaan laajennettavaksi siten, että rikosasiassa ei saa todistaa sellainenkaan henkilö, jota on syytetty rikoksesta, jolla on välitön yhteys käsiteltävään rikokseen.

Kohdan soveltamisen kannalta on merkitystä ainoastaan sillä, että on nostettu syyte asianomaista vastaan. Merkitystä ei ole sillä, onko asiassa annettu lainvoimainen tuomio vai ei tai onko syyte hylätty tai syytetyn katsottu syyllistyneen rikokseen. Rikoskumppanuudella kohdassa tarkoitetaan sekä tekijäkumppanuutta että avunantoa käsiteltävänä olevaan rikokseen.

Rikoksella, jolla on välitön yhteys käsiteltävänä olevaan rikokseen tarkoitetaan esimerkiksi yllytystä sanottuun rikokseen. Lisäksi esimerkiksi henkilöä, jota on syytetty varastetun tavaran kätkemisrikoksesta, ei voida kuulla todistajana saman esineen varastamista koskevassa asiassa. Myöskään huumausaineen käytöstä syytettyä ei voida kuulla todistajana hänelle huumausainetta myynnyttä vastaan ajettua syytettä koskevassa rikosasiassa.

Momentin *2 kohdan* mukaan kanssasyytettyyn rinnastetaan se, jolle on pykälässä tarkoitetusta rikoksesta annettu rangaistusmääräys tai rikesakko.

Momentin *3 kohdan* mukaan kanssasyytettyyn on rinnastettava se, jonka osalta on luovuttu toimenpiteistä pykälässä tarkoitetun rikoksen johdosta. Kohdassa tarkoitettu tilanne on silloin, kun rikoksesta epäillyn todetaan tehneen kyseisen rikoksen, mutta asia on esitutkintalain 43 §:n 1 momentin 2 kohdan nojalla päätetty jättää saattamatta syyttäjän harkittavaksi taikka syyttäjä on päättänyt jättää oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 1 luvun 7 tai 8 §:n nojalla syytteen nostamatta. Edellä mainittuihin lainkohtiin rinnastettava kohdassa tarkoitettu lainkohta on esimerkiksi tieliikennelain 104 §.

Pykälä *3 momenttiin* ehdotetaan otettavaksi säännös siitä, miten 1 ja 2 momentissa tarkoitettu henkilö, joka ei ole jutun asianosainen, mutta jota halutaan kuulla tuomioistuimessa, voidaan tarvittaessa saada oikeudenkäyntiin. Voimassa olevassa laissa ei ole vastaavaa säännöstä. Edellä 8 e §:n kohdalla selostetun korkeimman oikeuden ratkaisun edellyttämä kertomuksen antajan kuulustuttaminen, jollei hän vapaaehtoisesti tule tuomioistuimeen, ei ole käytännössä mahdollista, jos lakiin ei oteta momentissa ehdotettua säännöstä. Esimerkiksi silloin, kun asian eri osat erotetaan käsiteltäviksi eri oikeudenkäynneissä tai kun asiassa annetaan osatuomio, asiaa ei käsitellä samanaikaisesti kaikkien asianosaisten osalta. Tästä saattaa olla seurauksena se, että edellytykset asian käsittelemiselle ja ratkaisemiselle muodostuvat erilaisiksi, kun tuomioistuimella ei ole käytettävissään esimerkiksi asianosaisten samasta kysymyksestä esittämiä vastakkaisia tai yhteneviä käsityksiä.

Pykälän 3 momenttiin otettavalla säännöksellä ei tarkoiteta muuttaa tai korostaa kuultavan henkilön lausuman todistusarvoa. Vakiintuneen oikeuskäytännön mukaisesti esimerkiksi pykälässä tarkoitetun kanssasyytetyn kertomukselle ei anneta kovinkaan suurta todistusarvoa.

Momenttiin ehdotetaan otettavaksi säännös siitä, että edellä tarkoitetun henkilön kutsun, poissaolon ja kuulustelun osalta noudatetaan soveltuvin osin niitä säännöksiä, jotka ovat voimassa asianosaisen osalta.

Riita-asioiden osalta oikeudenkäyntiin kutsumista koskevat säännökset ovat riita-asian valmistelua koskevassa oikeudenkäymiskaaren 5 luvussa ja rikosasioiden osalta oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 5 luvussa. Poissaoloa koskevat säännökset ovat riita-asioiden osalta 12 luvussa ja rikosasioiden osalta sen lisäksi, mitä sanotun 12 luvun täydentävissä säännöksissä säädetään, oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 8 luvussa. Kuulustelun osalta sovelletaan oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 61 §:n 1 momentin säännöstä asianosaisen kuulustelemisesta todistelutarkoituksessa.

Lisäksi momenttiin ehdotetaan otettavaksi säännös siitä, että momentin nojalla tuomioistuimeen kutsutun oikeudesta saada korvausta tuomioistuimeen saapumisesta on soveltuvin osin voimassa, mitä todistajasta säädetään. Virallisen syyttäjän ajamassa rikosasiassa oi-

keus korvaukseen määräytyy valtion varoista maksettavista todistelukustannuksista annetun lain (666/72) mukaan. Muissa asioissa korvausvelvollisuus määräytyy oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 40 §:n nojalla.

26 §. Pykälän *2 momentissa* (1056/91) on säännös siitä, että asianosaisen, joka rikosasiassa tahtoo todistajaa kuulusteltavaksi, on pyydettävä haastemiestä kutsumaan todistaja tuomioistuimeen. Kun pykälän 3 momentti saatetaan koskemaan myös rikosasioita, ehdotetaan käsiteltävänä oleva momentti tarpeettomana kumottavaksi.

Edellä mainitulla lailla (1056/91) pykälään otetussa *3 momentissa* on säännös siitä, että tuomioistuin riita-asiassa huolehtii todistajan kutsumisesta, jollei sitä oikeudenkäymiskaaren 11 luvun 2 §:ssä mainitulla perusteella ole annettu asianosaisen huolehdittavaksi.

Tuomioistuimeen ilman laillista estettä saapumatta jäänyttä todistajaa on 36 §:n nojalla rangaistava sakolla. Käsiteltävänä olevaa momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että todistaja on kutsuttava tuomioistuimeen sakon uhalla. Tältä osin muutos vastaa sitä esitykseen sisältyvää ehdotusta, että luovutaan tuomitsemasta poissaolosta sakkorangaistus ja että sen asemesta tuomioistuimeen kutsutaan sakon uhalla ja tuomitaan uhkasakko, jos sellaisella uhalla tuomioistuimeen kutsuttu jää pois.

26 a §. Pykälän *1 momenttia* ehdotetaan muutettavaksi siten, että siinä kihlakunnantuomarin ja raastuvanoikeuden puheenjohtajan asemesta mainitaan tuomioistuin kutsun antajana.

33 §. Voimassa oleva pykälä sisältää säännöksen siitä, miten todistajan kuulustelun tulee tapahtua ja kuka kuulustelun suorittaa. Pykälää ehdotetaan muutettavaksi siten, että siitä voimassa olevaa pykälää selkeämmin ja yksityiskohtaisemmin käy ilmi, miten todistajan kuulustelu tulee toimittaa. Pykälän 1 momenttiin ehdotetaan otettavaksi pääkuulustelua ja 2 momenttiin vastakuulustelua koskevat säännökset. Yksityiskohtaisemman sääntelyn johdosta voimassa olevan pykälän 4 ja 5 momentti ehdotetaan siirrettäviksi lukuun otettavaksi ehdotetun uuden 33 a §:n 1 ja 2 momentiksi.

Pykälän voimassa olevan *1 momentin* mukaan todistajan kuulustelee oikeuden puheenjohtaja tai, oikeuden harkitessa sen soveliaaksi, asianosainen, joka todistajan on nimennyt ja sitten vastapuoli.

Momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että todistajan kuulustelun aloittaa se asianosainen, joka on nimennyt todistajan, jollei tuomioistuin määrää toisin. Kun asianosaiset itse suorittavat todistajan kuulustelun, puheenjohtaja voi nykyistä paremmin keskittyä todistajan kuulustelun seuraamiseen, kun hänen ei tarvitse keskittyä miettimään todistajalle asetettavia kysymyksiä. Kun todistajan nimennyt asianosainen usein parhaiten tietää, mitä hän haluaa todistajalla näyttää toteen, hänen toimittamallaan pääkuulustelulla saadaan usein perinpohjaisempi selvitys asiassa kuin silloin, kun kuulustelun toimittaa joku muu. Lisäksi etenkin rikosasioissa on hyvä, että puheenjohtajan pääkuulustelussa todistajalle esittämien kysymysten perusteella ei synny mielikuvaa tuomioistuimen oma-aloitteisesta asian selvittämisestä.

Momentissa ehdotettu poikkeaminen siitä pääsäännöstä, että todistajan kuulustelee todistajan nimennyt asianosainen, voi tulla kysymykseen esimerkiksi silloin, kun todistaja ja hänet nimennyt asianosainen eivät pysty käyttäytymään luontevasti toisiaan kohtaan. Samoin voidaan menetellä silloin, kun asianosainen sen vuoksi, että hänellä ei ole avustajaa tai jostain muusta syystä ei kykene itse suorittamaan todistajan kuulustelua. Edellä mainituissa tilanteissa on usein paikallaan, että todistajan kuulustelun suorittaa tuomioistuimen puheenjohtaja tai joku muu jäsen.

Joskus saattaa olla asianmukaista, että todistajan kuulustelun toimittaa todistajan nimenneen asianosaisen vastapuoli. Näin voi olla syytä menetellä esimerkiksi silloin, kun todistaja yllättäen kertookin hänet nimenneen asianosaisen edun vastaisesti. Myös silloin kun virallinen syyttäjä on vastaajan esityksestä nimennyt todistajan, asianmukaista on, että momentissa tarkoitetun kuulustelun toimittaa vastaaja.

Silloin kun tuomioistuin toimittaa jonkun todistajan pääkuulustelun edellä selostetusta syystä, saattaa asian tasapuolinen käsittely edellyttää sitä, että vastapuolenkin nimeämän todistajan kuulustelun toimittaa puheenjohtaja, vaikka siihen ei olisikaan muuta edellä selostettua syytä.

Lisäksi momenttiin ehdotetaan otettavaksi voimassa olevan pykälän 2 momentin ensimmäistä virkettä vastaava säännös, jonka mukaan todistajan tulee oma-aloitteisesti ja tarvittaessa hänelle esitettyjen kysymysten avulla esittää kertomuksensa yhtäjaksoisesti.

Usein tilanne on sellainen, että todistaja syystä tai toisesta ei kykene oma-aloitteisesti esittämään kertomustaan yhtäjaksoisesti. Silloin todistajaa on momentin nojalla autettava tekemällä hänelle kysymyksiä. Momentissa tarkoitettujen kysymysten on kuitenkin oltava sellaisia, että ne ainoastaan tukevat todistajan oma-aloitteista kertomusta. Kuulustelun tässä vaiheessa on erityisesti varottava sellaisten kysymysten tekemistä, jotka saattavat vaikuttaa todistajaan siten, että hän luulee hänen edellytettävän vastaavan tietyllä tavalla.

Pykälän voimassa olevassa *2 momentissa* on säännös siitä, että edellä selostetun pääkuulustelun jälkeen oikeuden puheenjohtaja ja muut jäsenet sekä asianosaiset voivat tehdä todistajalle kysymyksiä.

Momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että siihen otetaan säännös niin sanotusta vastakuulustelusta. Momentissa ehdotetaan, että 1 momentissa tarkoitetun kuulustelun jälkeen todistajaa kuulustelee todistajan nimenneen asianosaisen vastapuoli tai momentissa mainitulla perusteella tuomioistuin. Vastakuulustelulla on tarkoitus selvittää se, missä määrin todistajan pääkuulustelussa antama kertomus vastaa todellista tapahtumain kulkua. Tässä tarkoituksessa todistajalle voidaan ehdotetun 5 momentin nojalla esittää niin sanottuja johdattelevia kysymyksiä esimerkiksi silloin, kun todistajat puhuvat samasta seikasta eri tavalla.

Joskus saattaa olla asianmukaista, että vastakuulustelun toimittaa asianosaisen asemesta tuomioistuin. Näin on meneteltävä esimerkiksi silloin, kun asianosainen, jonka olisi suoritettava vastakuulustelu, ei ole tuomioistuimessa saapuvilla tai hänellä ei ole oikeudenkäyntiavustajaa taikka hän ei muusta syystä kykene suorittamaan vastakuulustelua.

Pykälän voimassa olevassa *3 momentissa* on säännös siitä, minkälaisia kysymyksiä todistajalle saa tehdä. Vastaava säännös ehdotetaan otettavaksi 5 momenttiin. Pykälän 3 momentissa ehdotetaan, että vastakuulustelun jälkeen tuomioistuin ja asianosaiset saavat tehdä todistajalle kysymyksiä. Momentissa tarkoitetulla kysymysten tekemisellä tulisi yleensä pyrkiä vain joidenkin epäselviksi jääneiden yksityiskohtien tarkistamiseen.

Momentin mukaan todistajan nimenneelle asianosaiselle varataan ensimmäiseksi tilaisuus kysymysten tekemiseen. Kysymystensä avulla hän voi tarkistaa niitä yksityiskohtia, jotka todistaja on mahdollisesti pääkuulustelussa ja vastakuulustelussa kertonut eri tavalla ja pyrkiä selvittämään, mitä todistaja todella tarkoittaa.

Pykälän *4 momenttiin* ehdotetaan otettavaksi säännös, jonka mukaan todistajan kuulustelun aloittaa tuomioistuin, jos todistajaa ei ole nimennyt kumpikaan asianosainen tai jos todistaja on kummankin asianosaisen nimeämä. Tuomioistuin voi myös määrätä jommankumman aloittamaan kuulustelun. Momentin säännös on tarpeen niitä tilanteita varten, kun etukäteen ei tiedetä kumman asianosaisen eduksi todistaja tulee kertomaan. Sen vuoksi asianmukaisen kuulustelujärjestyksen turvaamiseksi on paikallaan, että pääsäännön mukaan kuulustelun aloittaa tuomioistuin. Joskus voi kuitenkin olla asianmukaista, että tuomioistuin neuvottelee asiasta asianosaisten kanssa ja esimerkiksi silloin, kun asianosaiset ovat siitä yksimielisiä, antaa kuulustelun aloittamisen toiselle asianosaiselle.

Sen mukaan, mitä tuomioistuimen toimittamassa pääkuulustelussa on tullut ilmi, määräytyy se, missä järjestyksessä todistajan kuulustelu jatkuu ja kuka toimittaa pääkuulustelun ja vastakuulustelun.

Pykälän *5 momenttiin* ehdotetaan otettavaksi säännös siitä, minkälaisia kysymyksiä todistajalle saa esittää. Voimassa olevassa pykälässä vastaava säännös on 3 momentissa. Voimassa olevan momentin mukaan sellaisia kysymyksiä, jotka sisältönsä muotonsa tai esittämistapansa puolesta johtavat määrätynlaiseen vastaukseen ei saa tehdä, ellei siihen ole erityistä syytä. Momentin mukaan puheenjohtajan tulee evätä ilmeisesti asiaan kuulumattomat, eksyttävät tai muuten sopimattomat kysymykset. Momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että siihen otetaan säännös, jonka mukaan momentissa tarkoitettu kielto ei koske 2 momentissa tarkoitettua vastakuulustelua.

Kun vastakuulustelussa pyritään selvittämään todistajan kertomuksen uskottavuutta ja esimerkiksi syytä siihen, miksi kaksi todistajaa kertoo samasta seikasta eri tavalla, vastakuulustelua on ilman johdattelevia kysymyksiä käytännössä vaikea toimittaa. Sen vuoksi momentissa ehdotetaan, että silloin kun 2 momentissa tarkoitetussa kuulustelussa pyritään selvittämään sitä, missä määrin todistajan kertomus vastaa todellista tapahtumain kulkua, saadaan johdattelevia kysymyksiä esittää.

Todistajan pääkuulustelussa antaman kerto-

muksen uskottavuutta voi selvittää myös muulla tavoin kuin johdattelevilla kysymyksillä. Esimerkiksi sen selvittäminen, minkälaisissa olosuhteissa todistaja on tehnyt havaintonsa ja onko hän keskustellut havainnoistaan muiden kanssa, saattaa helpottaa uskottavuuden arviointia.

Momentin mukaan johdattelevien kysymysten tekeminen olisi mahdollista myös 3 momentissa tarkoitetussa kuulustelussa, jos todistaja hänelle vastakuulustelussa tehtyjen kysymysten johdosta on muuttanut pääkuulustelussa antamaansa kertomusta.

Voimassa olevan lain mukaisesti tuomioistuimen tulee momentin nojalla johtaa oikeudenkäyntiä siten, että todistajan kuulustelu etenee pykälässä ehdotetulla tavalla ja estää johdattelevien kysymysten tekeminen, silloin kun se ei ole sallittua.

33 a §. Lukuun ehdotetaan otettavaksi uusi 33 a §, johon ehdotetaan siirrettäviksi voimassa olevan 33 §:n 4 ja 5 momentit.

Pykälän *1 momentissa* ehdotetaan voimassa olevan lain mukaisesti säädettäväksi kuulustelun toimittamisesta erikseen, silloin kun todistajia on useita, sekä todistajien kuulustelemisesta vastakkain, silloin kun todistajien kertomukset ovat epäselvät ja ristiriitaiset.

Pykälän *2 momenttiin* ehdotetaan otettavaksi voimassa olevan lain mukainen säännös siitä, että todistaja saa olla istunnossa saapuvilla vain sen ajan, kun häntä kuulustellaan.

36 §. Pykälässä on säännökset siitä, miten on meneteltävä, jos todistaja jää ilman laillista estettä pois tai poistuu luvatta.

Pykälän *1 momentin* (1052/91) nojalla sellaista todistajaa on rangaistava sakolla. Kuten edellä 26 §:n 3 momentin perusteluissa on todettu, ehdotetaan myös todistajan osalta luovuttavaksi todistajan tuomitsemisesta rangaistukseen poissaolosta ja otettavaksi käyttöön mahdollisuus asettaa poissaolon varalta uhkasakko. Sen vuoksi käsiteltävänä olevaa momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että siinä todistajan sakolla rankaisemisen asemesta säädetään todistajan tuomitsemisesta asetettuun uhkasakkoon.

Lisäksi momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että siinä uhkasakon asettamisen asemesta säädetään korkeamman uhkasakon asettamisesta silloin, kun todistajan jäätyä ilman laillista estettä pois, asian käsittelyä päätetään jatkaa ja hänet kutsutaan jatkokäsittelyyn tai uuteen pääkäsittelyyn.

Voimassa olevan lain mukaisesti momentissa säädetään lisäksi tuomioistuimen mahdollisuudesta määrätä todistaja tuotavaksi tuomioistuimeen.

Pykälän *2 momenttiin* ehdotetaan tehtäväksi ainoastaan 1 momenttiin ehdotetun muutoksen edellyttämä tekninen muutos. Voimassa olevan momentin nojalla sakkoa tai uhkasakkoa ei saa tuomita, jos todistaja saadaan tuoduksi tuomioistuimeen. Momentista ehdotetaan poistettavaksi maininta sakon tuomitsematta jättämisestä ja siinä säädettäisiin ainoastaan asetetun uhkasakon tuomitsematta jättämisestä.

38 §. Pykälän voimassa olevassa *2 momentissa* on säännös siitä, millä tavoin luvun 36 ja 37 §:ää sovelletaan silloin, kun todistajan nimennyt luopuu todistajan kuulemisesta. Momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että siinä rangaistukseen tuomitsematta jättämisen asemesta säädetään asetetun uhkasakon tuomitsematta jättämisestä.

41 §. Pykälän *1 momentissa* (1052/91) on säännös siitä, milloin todistajaa voidaan riita-asiassa kuulustella pääkäsittelyn ulkopuolella. Momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että poistamalla siitä maininta momentin soveltamisesta ainoastaan riita-asiassa se saatetaan koskemaan myös rikosasioita.

Pykälän *2 momentissa* (213/55) on säännös mahdollisuudesta kuulustella vangittuna olevaa tai muusta laillisesta syystä estyneenä olevaa todistajaa asianosaisten tai heidän edustajiensa läsnäollessa todistajan olinpaikkaa lähinnä olevassa alioikeudessa, jollei todistajan läsnäolo ole asian selvittämiseksi välttämätön tai syytetty ole vangittu. Lisäksi momentissa sairaana olevan todistajan osalta viitataan 1 momenttiin. Momentissa säädetään myös mahdollisuudesta määrätä asianajaja tai muu taitava henkilö valvomaan syytetyn oikeutta toisessa tuomioistuimessa toimitettavassa kuulustelussa, jos syytetty on niin varaton, että hän ei voi panna puolestansa asiamiestä. Lisäksi momentissa on säännös palkkion ja korvauksen maksamisesta kuulustelussa syytetyn puolesta olevalle asiamiehelle.

Momentti ehdotetaan kumottavaksi sen vuoksi, että rikosasiassakaan muissa kuin 1 momentissa mainituissa tilanteissa ei tule olla mahdollista ottaa vastaan todistelua muussa kuin asian ratkaisevassa tuomioistuimessa.

Otettaessa myös rikosasioissa käyttöön suullinen ja välitön pääkäsittely korostuu tarve rajoittaa mahdollisuuksia ottaa todistelu vastaan toisessa tuomioistuimessa. Silloin kun todistaja on vangittu tai hänellä on muu laillinen este, hänet on momentin kumoamisen jälkeen toimitettava asian käsittelevään tuomioistuimeen.

Silloin kun todistelu rikosasiassa otetaan 1 momentin nojalla vastaan toisessa tuomioistuimessa, on joko asian siirtävän tuomioistuimen tai sen tuomioistuimen, jossa kuulustelu toimitetaan, huolehdittava siitä, että vastaajalle, joka varattomuutensa vuoksi ei voi itse järjestää edustustaan toisessa tuomioistuimessa, maksuttomasta oikeudenkäynnistä annetun lain nojalla määrätään asiamies tuohon kuulusteluun. Voimassa olevan momentin erityissäännöstä sellaisen edustuksen järjestämisestä ei tämän vuoksi tarvita.

Luvun 8 b §:n (1052/91) nojalla asianosaisten kutsumisesta todisteiden vastaanottamista varten toimitettavaan käsittelyyn huolehtii se tuomioistuin, jossa kuulustele tapahtuu. Luvun 8 d §:n (1052/91) nojalla sama tuomioistuin määrää, milloin todisteen vastaanottaminen tapahtuu.

42 ja 54 §. Luvun 42 §:n *1 momentissa* on säännös oikeudesta hakea muutosta todistajalle ja 54 §:ssä asiantuntijalle poissaolosta tai muusta niskoittelusta tuomittuun seuraamukseen. Kun myös todistajan ja asiantuntijan osalta ehdotetaan luovuttavaksi sakkorangaistuksen tuomitsemisesta poissaolosta, ehdotetaan 42 §:n 1 momenttia ja 54 §:ää muutettaviksi siten, että niistä otetaan pois maininta mahdollisuudesta hakea muutosta päätökseen, jolla todistaja tai asiantuntija on tuomittu sakkoon.

56 a §. Pykälässä (1052/91) on säännös katselmuksen toimittamisesta riita-asiassa pääkäsittelyn ulkopuolella. Myös rikosasian osalta on vastaavalla tavalla välttämätöntä voida pykälässä mainituissa tilanteissa toimittaa katselmus pääkäsittelyn ulkopuolella. Tästä syystä pykälää ehdotetaan muutettavaksi siten, että poistamalla siitä maininta pykälän soveltamisesta riita-asiassa, pykälä tulee sovellettavaksi myös rikosasioissa.

61 §. Pykälän *1 momenttia* ehdotetaan muutettavaksi siten, että siinä 33 §:n 1—4 momentin asemesta viitataan koko 33 §:ään. Muutosehdotus johtuu siitä, että esityksessä 33 §:ää ehdotetaan muutettavaksi siten, että siinä on kaikkiaan 5 momenttia ja siitä ehdotetaan siirrettäväksi 33 a §:ään sen nykyinen 5 momentti, johon voimassa olevassa pykälässä ei viitata.

Kuten oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 6 luvun 7 §:n 5 kohdan yksityiskohtaisissa perusteluissa on todettu, sovelletaan käsiteltävänä olevaa pykälää myös rikosasioissa. Mainitun lainkohdan perusteluissa on selostettu, miten asianosaisen kuulustelu todistelutarkoituksessa rikosasiassa tulisi suorittaa.

19 luku. **Siitä, joka luvatta lähtee pois Oikeudesta**

1 ja 2 §. Pykälissä on säännökset kesken oikeudenkäynnin ilman tuomioistuimen lupaa poistuneen sakottamisesta. Pykälät ehdotetaan oikeudenkäymiskaaren 12 luvun 23 §:n ja oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 8 luvun 14 §:njohdosta tarpeettomina kumottaviksi. Sanotuissa lainkohdissa säädetään, että asianosaiseen, joka luvatta poistuu kesken käsittelyn, sovelletaan soveltuvin osin poissaoloa koskevia säännöksiä.

21 luku. **Oikeudenkäyntikuluista**

17—18 § ja 20 §. Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 9 lukuun ehdotetaan otettavaksi oikeudenkäyntikuluja koskevat säännökset rikosasioissa. Tästä syystä 17, 18 ja 20 §:n viittaussäännökset rikosasioihin sovellettavista riita-asioiden oikeudenkäyntikulusäännöksistä ehdotetaan kumottaviksi. Lukuun sisältyvät väliotsakkeet "riita-asiat" ja "rikosasiat" ehdotetaan myös kumottaviksi, koska oikeudenkäymiskaareen sisältyisivät ehdotuksen mukaan oikeudenkäyntikuluja koskevat säännökset vain riita-asioiden osalta.

22 luku. **Käräjäoikeuden pöytäkirja**

Luvun säännöksiä ehdotetaan muutettavaksi siten, että ne tulevat koskemaan myös käräjäoikeudessa rikosasiassa laadittavaa pöytäkirjaa. Säännöksiä sovellettaisiin sekä virallisen syyttäjän että asianomistajan yksin ajaman rikosasian käsittelyssä.

Voimassa olevassa laissa ei ole minkäänlaista säännöstä pöytäkirjaamisesta rikosasiassa, koska oikeudenkäymiskaaren muuttamisesta anne-

tulla lailla (1064/91) kumottiin 17 luvun 35 §. Oikeudenkäymiskaareen ei tällöin otettu hallituksen esitykseen (HE 154/90 vp.) sisältynyttä 22 luvun 14 §:n säännöstä rikosasian pöytäkirjasta lakivaliokunnan mietinnön (LaVM n:o 18 1990 vp.) johdosta. Lakivaliokunta katsoi, että säännös on tarkoituksenmukaista ottaa lakiin rikosasioiden oikeudenkäyntimenettelyä koskevien säännösten uudistamisen yhteydessä.

Yleisperusteluissa mainituin perustein oikeudenkäymiskaaren pöytäkirjaa koskevat säännökset saatetaan koskemaan myös rikosasioita. Tämä muutos merkitsee pöytäkirjan laatimisesta aiheutuvien tehtävien huomattavaa vähenemistä myös rikosasioissa.

Luvusta ehdotetaan tarpeettomina kumottaviksi sen väliotsikot *Pöytäkirjanpito* ja *Riita-asian pöytäkirja*.

3 §. Pykälästä ehdotetaan tarpeettomana kumottavaksi sen *2 momentti*, jossa viitataan päätöksen ottamista pöytäkirjaan tarkoittavaan 24 luvun 24 §:ään. Viittaussäännös on tarpeeton sen vuoksi, että vastaava säännös rikosasioiden osalta ehdotetaan otettavaksi oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 11 luvun 13 §:ään.

4 §. Pykälä ehdotetaan saatettavaksi koskemaan myös rikosasioita poistamalla *1 momentista* rajoittava maininta pykälän soveltamisesta ainoastaan riita-asian suullisen valmistelun pöytäkirjaan.

23 luku. **Äänestämisestä**

Luvun säännöksiä on alioikeusuudistuksen yhteydessä muutettu jo kahteen otteeseen. Ensimmäisen kerran lukua muutettiin 27 päivänä maaliskuuta 1987 annetulla lailla (354/87), kun oikeudenkäymiskaareen otettiin alioikeuksien yhtenäistämistä tarkoittavat käräjäoikeutta ja sen jäseniä koskevat säännökset. Tuossa yhteydessä muutettiin luvun otsikkoa siten, että kun luvun nimi oli aikaisemmin *Tuomionvoipaisuudesta ja äänestämisestä* luvun otsikoksi tuli *Äänestämisestä*. Luvusta siirrettiin päätösvaltaisuutta koskevat säännökset oikeudenkäymiskaaren 2 lukuun ja lukuun tehtiin eräitä muita lähinnä kieliasuun liittyviä muutoksia.

Seuraavan kerran lukua muutettiin 22 päivänä heinäkuuta 1991 annetulla lailla (1064/91) riita-asioiden oikeudenkäyntimenettelyn uudistamisen yhteydessä. Tällöin lukuun otettiin muun muassa uusi 5 a §:n säännös siitä, että kun asiassa on esitetty useita vaatimuksia tai jos samaa vaatimusta koskevassa asiassa on useita kysymyksiä, niistä jokaisesta on äänestettävä erikseen. Samassa yhteydessä myös luvun 5 § kirjoitettiin uuteen muotoon ja 2 § (354/87) kumottiin.

Esityksessä ehdotetaan otettavaksi oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 10 lukuun nykyistä yksityiskohtaisemmat säännökset äänestyksestä rikosasioissa. Oikeudenkäymiskaareen ehdotetaan jätettäväksi rikosasioiden osalta ainoastaan äänestämistä koskevat yleiset säännökset (1—4 §), jotka ehdotetaan erotettavaksi luvussa väliotsakkeella *Äänestämisestä yleensä*. Lisäksi lukuun jäisivät väliotsakkeella *Äänestys riita-asiassa* erotettuna riita-asioita koskevat äänestyssäännöt (5—8 §).

Äänestämisestä yleensä

1 §. Pykälä vastaa pääosiltaan voimassa olevaa 5 §:ää (1064/91).

Pykälän *1 momenttiin* ehdotetaan otettavaksi säännös siitä, että jos tuomioistuimen jäsenet eivät pääse neuvottelussa ratkaisusta yksimielisyyteen, tuomioistuimessa on toimitettava äänestys.

Pykälän *2 momentti* vastaa 5 §:n 1 momentin ensimmäisen virkkeen ja 2 momentin säännöstä. Momentin mukaan äänestys suoritetaan virkaikäjärjestyksessä siten, että nuorin jäsen lausuu ensin ja puheenjohtaja viimeiseksi mielipiteensä. Jos tuomioistuimen jäsen esittelee asian, hänen on kuitenkin momentin mukaan ensin sanottava mielipiteensä.

2 §. Pykälään ehdotetaan otettavaksi säännös äänestämisestä silloin, kun käräjäoikeudessa on lautamiehiä.

Pykälän *1 momenttiin* ehdotetaan otettavaksi säännös, joka vastaa voimassa olevan 1 §:n (354/87) säännöstä. Momentin mukaan puheenjohtajan on selostettava lautamiehille asiassa esiin tulleet kysymykset ja niihin soveltuvat säännökset.

Pykälän *2 momenttiin* ehdotetaan otettavaksi säännös, joka vastaa edellä mainitun 5 §:n 1 momentin lautamiehiä koskevaa säännöstä. Momentin mukaan lautamiehet lausuvat käräjäoikeudessa mielipiteensä viimeiseksi.

3 §. Pykälään ehdotetaan otettavaksi edellä mainitun 5 §:n 3 momentin mukainen säännös.

Pykälän *1 momentin* mukaan mielipide on äänestettäessä perusteltava.

Pykälän *2 momentti* sisältää poikkeuksen 1

momentin pääsäännöstä. Momentin mukaan jäsenen, joka yhtyy aikaisemmin esitettyyn mielipiteeseen, on perusteltava mielipiteensä vain, jos perustelut poikkeavat aikaisemmin esitetystä.

4 §. Pykälään ehdotetaan otettavaksi säännös siitä, miten ratkaistaan erimielisyys siitä, miten äänestys tulee toimittaa, sekä äänestyksen lopputuloksesta. Voimassa olevan 4 §:n viimeisessä virkkeessä on säännös siitä, että jos "äänet niin eriävät toisistansa, ettei ole selvä, mikä on katsottava useinten mielipiteeksi, niin on siitäkin äänestettävä".

Pykälässä ehdotetaan, että erimielisyydestä on äänestettävä erikseen. Lähinnä rikosasioita varten pykälään ehdotetaan otettavaksi nimenomainen säännös siitä, että pykälässä tarkoitetussa äänestyksessä noudatetaan, mitä äänestämisestä riita-asioissa säädetään.

Äänestys riita-asiassa

5 §. Pykälään ehdotetaan otettavaksi säännös äänestämisestä riita-asiassa, silloin kun asiassa on esitetty useita vaatimuksia tai kuittausvaatimus taikka kun samaa vaatimusta koskevassa asiassa on useita kysymyksiä, jotka vaikuttavat lopputulokseen. Säännös vastaa 5 a §:n (1064/91) 2 ja 4 momentin säännöksiä.

Pykälän *1 momentin* mukaan eri vaatimuksista tai kysymyksistä on äänestettävä erikseen.

Pykälän *2 momentin* mukaan tuomioistuimen jäsenen on lausuttava jokaisesta ratkaistavasta kysymyksestä.

6 §. Pykälään ehdotetaan otettavaksi säännös äänten laskemisesta riita-asiassa. Säännös vastaa voimassa olevaa 3 §:ää. Pykälän mukaan äänestyksessä voittaa mielipide, jota jäsenten enemmistö on kannattanut. Jos äänet menevät tasan, voittaa se mielipide, jota puheenjohtaja on kannattanut.

7 §. Pykälään ehdotetaan otettavaksi säännös äänestämisestä oikeudenkäyntiä koskevasta kysymyksestä. Säännös vastaa 5 a §:n 1 momentin säännöstä. Pykälän mukaan oikeudenkäyntiä koskevasta kysymyksestä on äänestettävä erikseen.

8 §. Pykälään ehdotetaan otettavaksi säännös niiden tilanteiden varalta, että äänestyksessä on kannatettu useampaa kuin kahta mielipidettä, eikä mitään mielipiteistä 6 §:n nojalla voida pitää äänestyksen voittaneena mielipiteenä.

Voimassa olevassa laissa vastaavaa tilannetta tarkoittava säännös on 4 §:ssä. Sen mukaan, jos on useampia eriäviä mielipiteitä muissa kuin rikosasioissa, "tuomittakoon niiden useinten mielipiteiden mukaan, jotka nojautuvat samaan perusteeseen, vaikka olisikin useampia mielipiteitä, jotka eri perusteesta johtuvat". Säännöstä on oikeuskirjallisuudessa tulkittu siten, että äänet, jotka ovat samanlaisia sekä perustelujen että lopputuloksen osalta, lasketaan yhteen ja enemmistön mielipide määrätään tätä ääntenlaskentaperiaatetta soveltamalla.

Jos vaatimusta koskevassa asiassa on useita kysymyksiä, jotka vaikuttavat lopputulokseen, niistä jokaisesta on 5 §:n mukaan äänestättävä erikseen. Lisäksi tuomioistuimen jäsenen on lausuttava jokaisesta ratkaistavasta kysymyksestä. Esimerkkinä voidaan mainita vahingonkorvausasia, jossa vaatimuksen perusteesta äänestetään erikseen ennen vaatimuksen määrää koskevaa kysymystä. Kun tuomioistuimen jäsenen on lausuttava jokaisesta ratkaistavasta kysymyksestä, tuomioistuimen kannan ei vaatimuksen määrän osalta tarvitse ehdotetun säännöksen mukaan perustua siihen, että enemmistön muodostaneet tuomioistuimen jäsenet ovat perustaneet määrän osalta kantansa samaan perusteeseen. Ehdotus poikkeaa tältä osin voimassa olevan 4 §:n säännöksestä.

Silloinkin kun tuomioistuimen jäsen hylkää kanteen sillä perusteella, että maksuvelvollisuutta ei ole olemassa, hänen on 5 §:n 2 momentin nojalla lausuttava kantansa korvauksen määrästä.

Pykälässä ehdotetaan, että jos erimielisyys koskee rahaa tai muuta määräsuuruista vaatimusta ja äänestyksessä on kannatettu useampaa kuin kahta mielipidettä eikä minkään kannalla ole 5 §:ssä tarkoitettua määrää jäseniä, on määrältään suurimman vaatimuksen puolesta annetut äänet yhdistettävä sitä lähinnä olevan vaatimuksen puolesta annettuihin ääniin ja tarvittaessa jatkettava vastaavalla tavalla, kunnes löytyy mielipide, jonka mukaisesti asia on sanotun 1 momentin mukaan ratkaistava.

Jos esimerkiksi vahingonkorvausta koskevassa asiassa neljästä tuomarista äänestyksessä yksi kannattaa 1 000, yksi 2 000, yksi 4 000 ja yksi 8 000 markan korvausta, yhdistetään 8 000

markan puolesta annettu ääni 4 000 markan puolesta annettuun ääneen, jolloin tuomioistuimen ratkaisuksi tulee 4 000 markkaa, jos puheenjohtaja on ollut 4 000 tai 8 000 markan kannalla. Muussa tapauksessa tuomioistuimen ratkaisuksi tulee 2 000 markkaa.

9 §. Pykälään ehdotetaan otettavaksi säännös siitä, miten äänestetään riita-asiassa uhkasakkoon tai vankeuteen tuomitsemisesta. Esimerkiksi oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 37 §:n nojalla tuomioistuin voi uhkasakolla ja, jollei todistaja ota siitä ojentuakseen, vankeudella pakottaa todistajaa, joka ilman laillista syytä kieltäytyy tekemästä todistajanvalaa tai antamasta sitä vastaavaa vakuutusta taikka todistamasta tai vastaamasta kysymykseen.

Silloin, kun on kysymys pykälässä tarkoitetun seuraamuksen määräämisestä, kysymys on samanlaisesta päätöksenteosta kuin rikosasiassa syyllisyyttä ja seuraamusta harkittaessa. Sen vuoksi on selvää, että sellaisissa asioissa on noudatettava samoja äänestyssääntöjä kuin rikosasiassa.

Käytännössä säännöksellä on merkitystä lähinnä siten, että äänten mennessä tasan tuomioistuimen ratkaisu ei määräydy puheenjohtajan kannan mukaan, vaan sen mukaan, mitä on pidettävä lievempänä.

24 luku. **Tuomioistuimen ratkaisu**

Lukuun ehdotetaan tehtäväksi ainoastaan 4 a §:ää koskeva muutos. Luvun säännöksiä tullaan ehdottamaan muutettaviksi laajemmin siinä yhteydessä, kun oikeudenkäyntimenettelyä hovioikeudessa tullaan uudistamaan.

4 a §. Pykälän *2 momenttiin* ehdotetaan otettavaksi säännös siitä, että riita-asiassa ja asianomistajan yksin ajamassa rikosasiassa kantajalle annetaan toimituskirjana jäljennös tuomiosta. Toimituskirjaa asianosainen tarvitsee hakiessaan muutosta alioikeuden ratkaisuun sekä asianosaisaloitteista täytäntöönpanoa varten.

Vastaavanlainen säännös momenttiin otettiin alioikeusuudistuksen yhteydessä. Momenttiin sisältyi tällöin myös säännös toimituskirjan lunastamisvelvollisuudesta. Tuomioistuimen ja eräiden oikeushallintoviranomaisten suoritteista perittävistä maksuista annetun lain (595/93) säätämisen yhteydessä lunastamisvelvollisuudesta luovuttiin. Tällöin 2 momentti kumottiin kokonaisuudessaan, siis myös toimituskirjaa koskevan säännöksen osalta. Kun momentin kumoaminen on käytännössä aiheuttanut tulkintaongelmia, lakiin ehdotetaan nyt selvyyden vuoksi otettavaksi säännös toimituskirjasta.

Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 11 luvun 12 §:n mukaan asianosaiselle ei myöskään rikosasiassa enää anneta toimituskirjana otetta pöytäkirjasta, vaan hänelle annetaan jäljennös tuomiosta.

Pykälän *3 momentti* sisältää säännöksen siitä, missä ajassa toimituskirjan on oltava asianosaisen saatavilla. Koska rikosasioiden osalta vastaava säännös ehdotetaan otettavaksi oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 11 luvun 12 §:n 2 momenttiin, momentti ehdotetaan rajattavaksi koskemaan ainoastaan riita-asiassa annettavan toimituskirjan toimittamisaikaa.

25 luku. **Muutoksenhaku alioikeudesta hovioikeuteen**

16 §. Pykälän *1 momentin* (1064/91) mukaan valituskirjelmään on 1 kohdan nojalla rikosasiassa liitettävä otteet tai virallisesti oikeaksi todistetut jäljennökset asian käsittelystä laaditusta pöytäkirjasta sekä 2 kohdan nojalla riita- ja rikosasiassa ne asiakirjat, joihin muutoksenhakija muutoksenhakemuksessaan vetoaa.

Momenttia ehdotetaan nyt myös rikosasioiden osalta muutettavaksi siten, että rikosasiassakin muutoksenhakijan on liitettävä valituskirjelmäänsä ainoastaan ne asiakirjat, joihin hän muutoksenhakemuksessaan vetoaa. Valitukseen ei siis tarvitse enää liittää esimerkiksi jäljennöstä tuomiosta tai pöytäkirjasta.

Samalla tavoin kuin momenttia aikanaan riita-asioiden osalta muutettaessa, muutos myös rikosasioiden osalta on perusteltavissa sillä, että sanotut asiakirjat jo ovat tuomioistuimella eikä niiden toimittamisella uudelleen voi olla muuta perustetta kuin asian yksilöinnin helpottaminen. Ainoastaan poikkeuksellisesti voi momenttiin tehtävästä muutoksesta aiheutua vaikeuksia sen selvittämiseksi, mitä rikosasiaa valitus koskee. Sen selvittämiseksi tuomioistuin voisi esimerkiksi pyytää valitusta täydennettäväksi.

Pykälän *2 momenttiin* ehdotetaan tehtäväksi 1 momentin muuttamisesta aiheutuvat korjaukset. Momentissa ehdotetaan, että valituskirjelmästä ja siihen liitetyistä asiakirjoista on annettava myös jäljennös.

21 §. Pykälän *2 momenttiin* ehdotetaan otet-

tavaksi säännös siitä aineistosta, joka käräjäoikeudesta valituksen yhteydessä on lähetettävä hovioikeuteen. Pykälää ehdotetaan muutettavaksi siten, että sen nojalla myös rikosasioissa hovioikeuteen on käräjäoikeuteen valituksen yhteydessä toimitettujen asiakirjojen lisäksi lähetettävä asiaa koskeva asiakirjavihko ja äänitteet sekä jäljennös alioikeuden tuomiosta tai erilliseksi asiakirjaksi laaditusta päätöksestä.

Säännös asiakirjavihkon muodostamisesta myös rikosasiassa sisältyy oikeudenkäymiskaaren 22 luvun 11 §:ään, joka tässä esityksessä ehdotetaan saatettavaksi koskemaan myös rikosasioita.

Alioikeuteen jäisi siis vain alkuperäinen tuomio sellaisessa asiassa, jossa on haettu muutosta. Muu asiaan liittyvä oikeudenkäyntiaineisto arkistoitaisiin siihen tuomioistuimeen, joka antaa asiassa lainvoimaisen tuomion. Käytännössä ei ole estettä sille, että alioikeus muutoksenhaun kohteena olevassa asiassa arkistoisi itselleen jäljennöksen asiakirjavihkosta. Näin menetellen voidaan helpottaa asianosaisten mahdollisuuksia saada halutessaan jäljennöksiä asiassa kertyneestä oikeudenkäyntiaineistosta.

Jos oikeudenkäynnin aikana tehtyyn päätökseen haetaan muutosta tai jos asiassa on annettu osa- tai välituomio, alioikeuskäsittely voi muutoksenhausta huolimatta jatkua. Jos asiakirjavihko esimerkiksi tällaisessa tapauksessa tarvitaan samanaikaisesti sekä alioikeudessa että hovioikeudessa, hovioikeuteen lähetettäisiin jäljennös asiakirjavihkosta.

1.3. Asetus rikoslain voimaanpanemisesta

14 §. Pykälä sisältää rikosten syyteoikeuden ajallista ulottuvuutta koskevan säännöksen. Pykälän *2 momentin* mukaan asianomistajan oikeudesta virallista syyttäjää sitovasti peruuttaa syyttämispyyntönsä on syyteoikeutta koskevien säännösten muuttuessakin voimassa, mitä 17 §:n 2 momentissa on säädetty. Koska mainittu säännös ehdotetaan tässä esityksessä kumottavaksi ja asiallisesti samansisältöinen säännös otettavaksi oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain syyteoikeutta koskevan 1 luvun 16 §:n 2 momenttiin, ehdotetaan momenttia muutettavaksi siten, että siinä viitataan viimeksi mainittuun säännökseen.

15 §. Pykälän *1 momentin* mukaan virallisen syyttäjän pitää tehdä syyte sellaisesta rikoksesta, joka on virallisen syytteen alainen, vaikka asianomistaja ei olekaan sitä syytteeseen pantavaksi ilmoittanut. Jos asianomistaja itse tekee syytteen sellaisesta rikoksesta, olkoon virallinen syyttäjä kuitenkin velvollinen asiassa valvomaan julkista kannevaltaa.

Momentin säännökset ovat tarpeettomia sen vuoksi, että oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 1 luvun 2 §:n mukaan rikosten syytteeseenpano ja syytteen ajaminen on aina ensi sijassa virallisen syyttäjän tehtävä. Asianomistajalla ei mainitun luvun 14 §:n mukaan myöskään ole oikeutta nostaa itse syytettä, ellei syyttäjä ole päättänyt jättää syytettä nostamatta.

Pykälän *2 momentti* sisältää säännöksen syyttäjän oikeudesta jättää syyte nostamatta rikoksen vähäisyyden ja rikoksentekijän nuoruuden perusteella. Säännös ehdotetaan tässä esityksessä siirrettäväksi oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 1 luvun 7 §:ään.

Pykälän *3 momentin* mukaan se, mitä 2 momentissa on säädetty syyttäjän oikeudesta jättää syyte ajamatta, ei koske sotilasoikeudenkäyntilain 2 §:ssä tarkoitettuja rikoksia. Vastaava säännös ehdotetaan tässä esityksessä otettavaksi sotilasoikeudenkäyntilain 1 luvun 4 §:n 3 momenttiin.

Edellä selostetuista syistä pykälä ehdotetaan kokonaisuudessaan kumottavaksi.

15 a §. Pykälässä säädetään syyttäjän oikeudesta jättää syyte nostamatta silloin, kun oikeudenkäyntiä ja rangaistusta on pidettävä kohtuuttomina tai tarkoituksettomina taikka kun rikos ei rikosten yhtymistä koskevien säännösten johdosta olennaisesti vaikuttaisi kokonaisrangaistuksen määrään. Koska säännös ehdotetaan tässä esityksessä siirrettäväksi oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 1 luvun 8 §:ään, pykälä ehdotetaan kumottavaksi.

15 b §. Pykälän *1 momentti* sisältää säännöksen syyttämättä jättämistä koskevan päätöksen tiedoksiannosta ja *2 momentti* säännöksen syyttäjän oikeudesta antaa syyttämättä jätetylle suullinen huomautus. Pykälän *3 momentissa* säädetään syyttämättä jätetyn mahdollisuudesta saattaa syyllisyyttä koskeva ratkaisu tuomioistuimen tutkittavaksi. Vastaavat säännökset ehdotetaan otettaviksi oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 1 luvun 9 ja 10 §:ään. Tästä syystä pykälä ehdotetaan kokonaisuudessaan kumottavaksi.

15 c §. Pykälä sisältää menettelysäännökset

niitä tilanteita varten, kun syyttäjän ratkaisu jättää syyte ajamatta on saatettu tuomioistuimen käsiteltäväksi.

Koska vastaavanlainen sännös ehdotetaan otettavaksi oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 1 luvun 10 §:n 2 momenttiin, pykälä ehdotetaan kumottavaksi.

15 d §. Pykälän *1 momentissa* säädetään niistä edellytyksistä, joilla syyttäjä saa oman syyttämättä jättämistä koskevan päätöksensä estämättä nostaa syytteen. Pykälän *2 momentti* sisältää säännöksen ylempien syyttäjäviranomaisten toimivallasta. Koska vastaavat säännökset ehdotetaan tässä esityksessä otettaviksi oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 1 luvun 11 §:ään, pykälä ehdotetaan tarpeettomana kumottavaksi.

16 §. Pykälän *1 momentissa* säädetään siitä, että rikos on virallisen syytteen alainen, jollei ole toisin säädetty. Momentti on tarpeeton sen vuoksi, että oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 1 luvun säännösten mukaan oikeus syytteen nostamiseen myös asianomistajarikoksesta kuuluu aina ensisijassa viralliselle syyttäjälle.

Pykälän *2 momentin* nojalla asianomistajan kanssa rikosasiassa tehty sovinto ei estä virallista syyttäjää käyttämästä syyteoikeuttaan. Asianomistajalla on momentin mukaan lisäksi oikeus sopia vahingonkorvauksesta.

Momentti on tarpeeton ensinnäkin sen vuoksi, että asianomistajan ja rikoksesta epäillyn tekemän sovinnon vaikutus virallisen syyttäjän syyteoikeuteen ehdotetaan tässä esityksessä säänneltäväksi oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 1 luvun 16 §:ssä. Lisäksi on ilman nimenomaista säännöstäkin selvää, että asianomistajalla on oikeus tehdä sovinto rikoksella aiheutetun vahingon korvaamisesta.

Pykälän *3 momentti* sisältää säännöksen siitä, että virallinen syyttäjä saa aina nostaa syytteen rikoslain 45 luvun alaista henkilöä vastaan sotilasoikeudenkäyntilain 2 §:ssä tarkoitetusta rikoksesta. Säännös ehdotetaan tässä esityksessä asiallisesti samansisältöisenä siirrettäväksi sotilasoikeudenkäyntilain 1 luvun 4 §:n 3 momenttiin.

Edellä selostetuista syistä pykälä ehdotetaan kokonaisuudessaan kumottavaksi.

17 §. Pykälän *1 momenttia* asiallisesti vastaava säännös siitä, kenelle asianomistajan on esitettävä syyttämispyyntönsä, ehdotetaan tässä esityksessä otettavaksi oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 1 luvun 5 §:ään.

Pykälän *2 momentissa* säädetään syyttämispyynnön peruuttamisen vaikutuksesta virallisen syyttäjän syyteoikeuteen. Tämä kysymys ehdotetaan säänneltäväksi edellä mainitun 1 luvun 16 §:ssä. Asianomistajalla on momentin mukaan oikeus jättää myös itse nostamansa syyte sikseen ennen kuin juttu on alioikeudessa ratkaistu. Ilman nimenomaista säännöstäkin on selvää, ettei asianomistaja voi peruuttaa syytettään alioikeuden tuomion antamisen jälkeen. Lisäksi momentissa säädetään siitä, keillä asianomistajan kuoltua on oikeus peruuttaa syyttämispyyntö ja syyte. Kuolleen asianomistajan syyteoikeuden käyttämistä koskevat säännökset sisältyvät ehdotuksessa mainitun 1 luvun 17 §:ään.

Pykälän *3 momentti* sisältää säännöksen siitä, keillä on oikeus tehdä syyttämispyyntö vajaavaltaiseen kohdistuneen asianomistajarikoksen johdosta. Tämä kysymys ehdotetaan esityksessä säänneltäväksi mainitun 1 luvun 4 §:ssä.

Edellä selostetuista syistä pykälä ehdotetaan kokonaisuudessaan tarpeettomana kumottavaksi.

18 §. Pykälän *1 momentin* mukaan virallinen syyttäjä on velvollinen ajamaan syytettä asianomistajarikoksesta, josta asianomistaja on esittänyt syyttämispyynnön, jolleivät sen tueksi esitettävät todisteet ole niin vähäiset, että syyte ei perustuisi todennäköisiin syihin. Säännöksen on vakiintuneesti katsottu soveltuvan syytteen nostamiseen myös virallisen syytteen alaisista rikoksista. Momentti on tarpeeton sen vuoksi, että oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 1 luvun 2 §:n mukaan syytteen nostaminen kuuluu aina ensi sijassa viralliselle syyttäjälle. Mainitun 1 luvun 6 §:ään ehdotetaan lisäksi otettavaksi momenttia vastaava säännös syyttämiskynnyksestä.

Pykälän *2 momentti* sisältää säännöksen syyttäjän oikeudesta nostaa syyte laillisen edustajan vajaavaltaista vastaan tekemästä asianomistajarikoksesta, vaikka syyttämispyyntöä ei olisikaan esitetty. Vastaava säännös ehdotetaan esityksessä otettavaksi mainitun 1 luvun 3 §:ään.

Pykälän *3 momentin* mukaan syyttäjä voi luopua toimenpiteistä myös silloin, kun on kysymys asianomistajarikoksesta. Koska syytteen nostaminen kuuluu mainitun 1 luvun säännösten mukaan aina ensi sijassa viralliselle syyttäjälle, on ilman nimenomaista säännöstä-

kin selvää, että syyttäjä voi seuraamusluontoisesti jättää syytteen myös asianomistajarikoksesta nostamatta.

Edellä selostetuista syistä pykälä ehdotetaan kokonaisuudessaan tarpeettomana kumottavaksi.

19 §. Pykälän *1 momentin* mukaan syyttäjällä on oikeus ajaa asianomistajarikoksesta syytettä kaikkia rikokseen osallisia vastaan, vaikka asianomistajan esittämä syyttämispyyntö tai hänen itsensä nostama syyte ei koskisikaan heitä kaikkia. Syytteen nostamisen osalta momentti on tarpeeton sen vuoksi, että oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain syyteoikeutta koskevan 1 luvun säännösten mukaan oikeus syytteen nostamiseen myös asianomistajarikoksesta on ensi sijassa aina virallisella syyttäjällä. Momenttia vastaava syyttämispyynnön rajoittamisen vaikutusta koskeva säännös ehdotetaan puolestaan otettavaksi mainitun 1 luvun 3 §:ään.

Pykälän *2 momentin* mukaan se, että asianomistaja peruuttaa syyttämispyyntönsä tai luopuu syytteestä, ei estä virallista syyttäjää nostamasta tai ajamasta syytettä, ellei peruutus tai luopuminen koske kaikkia rikokseen osallisia. Syytteestä luopumisen osalta säännös on tarpeeton edellä 1 momentin perusteluissa selostetusta syystä.Lisäksi mainitun 1 luvun 11 §:n mukaan syyttäjä saa aikaisemman päätöksensä estämättä nostaa syytteen ainoastaan, jos asiassa on ilmennyt olennaisesti uutta selvitystä. Momenttia vastaava säännös syyttämispyynnön peruuttamisen vaikutuksesta ehdotetaan puolestaan otettavaksi 1 luvun luvun 16 §:ään.

Edellä selostetuista syistä pykälä ehdotetaan tarpeettomana kumottavaksi.

Siirtymäsäännös. Prosessioikeudellisten periaatteiden mukaan oikeudenkäynnissä on noudatettava aina kulloinkin voimassa olevia oikeudenkäyntimenettelyä koskevia säännöksiä. Luovuttaessa asianomistajan ensisijaisesta syyteoikeudesta tarvitaan kuitenkin siirtymäsäännös siitä, miten menetellään niissä tapauksissa, joissa asianomistaja on nostanut syytteen ennen lain voimaantuloa.

Tällaisissa tapauksissa ei asianomistajan kannalta ole kohtuullista, että hän kesken oikeudenkäynnin menettäisi syyteoikeutensa. Tämän vuoksi esityksessä ehdotetaan, että asianomistajan syyteoikeus määräytyy sen lain mukaan, joka on voimassa hänen esittäessään rangaistusvaatimuksensa. Siten silloin, kun asianomistaja on jo nostanut syytteen, hän säilyttäisi aikaisemman lain mukaisen oikeutensa vaatia vastaajalle rangaistusta ja ajaa kannettaan.

Silloin kun syyttäjä on nostanut syytteen ennen lain voimaan tuloa ja asianomistaja on kutsuttu tuomioistuimeen, asianomistajalla on lain voimaantulon jälkeenkin toimitettavassa käsittelyssä oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 1 luvun 14 §:n nojalla oikeus yhtyä syyttäjän nostamaan syytteeseen.

Jos asia on alioikeudessa käsitelty ennen lain voimaantuloa eikä asianomistaja ole esittänyt rangaistusvaatimusta, hänellä olisi tästä huolimatta oikeus hakea alioikeuden ratkaisuun muutosta hovioikeudelta.

1.4. Esitutkintalaki

Esitutkinnan toimittamisvelvollisuus

4 a §. Virallisella syyttäjällä on oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 1 luvun voimassa olevaa oikeutta vastaavien 7 ja 8 §:n nojalla oikeus jättää syyte nostamatta muun muassa rikoksen vähäisyyden tai rikosten yhtymisen perusteella, vaikka syytteen nostamisen edellytykset muutoin olisivatkin olemassa. Lisäksi eräissä muissa laeissa on säännöksiä, joiden mukaan syyte saadaan jättää nostamatta rikoksen vähäisyyden perusteella. Tärkein tällainen erityissäännös sisältyy tieliikennelain 104 §:ään.

Annettaessa syyttäjälle oikeus jättää syyte nostamatta pyritään muun muassa poliisi- ja syyttäjäviranomaisten voimavarojen tarkoituksenmukaiseen kohdentamiseen. Syyttäjällä ei kuitenkaan voimassa olevan oikeuden mukaan ole tällaisissakaan tilanteissa oikeutta päättää esitutkinnan rajoittamisesta, vaan tutkinta on aina toimitettava.

Silloin kun esitutkintaa aloitettaessa tai sen kuluessa on selvää, että syyttäjä tulee edellä mainittujen säännösten nojalla joka tapauksessa jättämään syytteen nostamatta, myös esitutkinnan toimittaminen on turhaa. Tutkinnasta aiheutuvien kustannusten sekä poliisin ja syyttäjän työn järkeistämiseksi on perusteltua rajoittaa velvollisuus toimittaa esitutkinta. Pykälässä ehdotetaan annettavaksi syyttäjälle oikeus määrätä siitä, ettei esitutkintaa lainkaan toimiteta tai että se keskeytetään, jos voidaan olettaa, että syyttäjä oikeudenkäynnistä rikos-

asioissa annetun lain 7 tai 8 §:n taikka muun vastaavan lainkohdan nojalla tulisi jättämään syytteen nostamatta. Myös eduskunnan lakivaliokunta on toimenpiteistä luopumista koskevasta hallituksen esityksestä antamassaan mietinnössä (LaVM n:o 17/1989 vp.) kiirehtinyt esitutkinnan rajoittamista koskevaa selvitystyötä ja sen perusteella annettavia säännösehdotuksia.

Pykälä tulee useimmiten sovellettavaksi silloin, kun syyttäjä jo esitutkinnan kuluessa pitää ilmeisenä, että hän tulee jättämään syytteen nostamatta rikoksen vähäisyyden tai rikosten yhtymisen perusteella. Pykälän nojalla syyttäjä voi määrätä esitutkinnan keskeytettäväksi esimerkiksi silloin, kun joistakin rikoksista on jo saatavissa riittävä selvitys ja joidenkin epäolennaisten osien selvittäminen vaatisi kohtuuttoman paljon voimavaroja.

Syytteen nostamatta jättämisestä päättäminen rikoksentekijän nuoruuden perusteella tai sillä perusteella, että oikeudenkäynti ja rangaistus olisivat kohtuuttomia tai tarkoituksettomia, edellyttää sen sijaan usein, että esitutkinnassa selvitetään rikokseen liittyvät seikat. Syyttäjä voisi kuitenkin myös tällaisissa tapauksissa määrätä esitutkinnan keskeytettäväksi esimerkiksi silloin, kun rikoksen tekijä on teon yhteydessä vakavasti loukkaantunut tai kun hän on laitoshoidossa kehitysvammaisuuden tai mielisairauden vuoksi. Pykälän nojalla syyttäjä voi määrätä esitutkinnan keskeytettäväksi missä esitutkinnan vaiheessa tahansa.

Pykälän mukaan syyttäjä voi myös määrätä, ettei esitutkintaa lainkaan toimiteta, jos jo ennen esitutkinnan aloittamista voidaan olettaa, ettei hän kuitenkaan tulisi nostamaan rikoksesta syytettä. Mahdollisuus jättää esitutkinta kokonaan toimittamatta tullee käytännössä useimmiten kyseeseen silloin, kun rikoksesta epäillyn todetaan tehneen useita tekoja, joista osa on niin lieviä, ettei niistä tuomittavilla rangaistuksilla juurikaan ole vaikutusta kokonaisrangaistuksen määrään.

Esitutkinnan keskeyttäminen tai toimittamatta jättäminen on pykälän nojalla kuitenkin mahdollista vain silloin, kun tärkeä yleinen tai yksityinen etu ei vaadi esitutkinnan toimittamista. Yleinen etu voi vaatia esitutkinnan toimittamista ja syytteen nostamista esimerkiksi silloin, kun on tärkeää saada ratkaistuksi, miten tiettyä menettelyä on rikosoikeudellisesti arvosteltava. Tärkeä yksityinen etu saattaa puolestaan estää esitutkinnan keskeyttämisen silloin, kun asianomistajan oikeus saada esimerkiksi rikoksella aiheutetut vahingot korvatuiksi edellyttää rikoksen tutkimista. Esitutkinta saattaa olla tarpeen toimittaa myös syyllisyytensä kiistävän rikoksesta epäillyn vaatimuksesta esimerkiksi silloin, kun teosta on sen saaman julkisuuden vuoksi aiheutunut epäillylle haittaa.

Jotta ehdotettavalla säännöksellä saavutettaisiin tavoiteltu työnsäästö, esitutkinta tulisi keskeyttää mahdollisimman aikaisessa vaiheessa. Tämän vuoksi poliisin tulisi ilmoittaa syyttäjälle kaikki sellaiset tutkittavina olevat rikokset, joissa esitutkinnan keskeyttäminen tai toimittamatta jättäminen saattaa tulla kyseeseen. Poliisin ja syyttäjän välisten yhteydenottojen tulisi tapahtua mahdollisimman nopeasti ja ilman muodollisuuksia.

Säännös esitutkinnan keskeyttämistä ja toimittamatta jättämistä koskevasta päätöksestä tehtävästä ilmoituksesta ehdotetaan otettavaksi 43 §:ään.

Yleiset periaatteet

5 §. Pykälä sisältää säännöksen esitutkinnan tarkoituksesta ja tutkinnassa selvitettävistä seikoista.

Pykälän *1 momentin 1 kohdassa* ehdotetaan voimassa olevan lain mukaisesti, että esitutkinnassa selvitetään rikos, sen teko-olosuhteet, ketkä ovat asianosaisia ja muut syyttämispäätöstä varten tarvittavat seikat.

Momentin *2 kohtaan* ehdotetaan selvyyden vuoksi otettavaksi nimenomainen säännös siitä, että esitutkinnassa on myös selvitettävä rikoksella aiheutettu vahinko ja saavutettu hyöty mahdollisen takavarikon turvaamiseksi.

Esitutkinnan ensisijaisena tarkoituksena on selvityksen hankkiminen siitä, onko riittävää aihetta syytteen nostamiseen. Tämän tarkoituksen saavuttaminen vaatii myös asianomistajalle rikoksella aiheutetun vahingon selvittämistä silloin, kun rikoksen tunnusmerkistö edellyttää vahingon syntymistä tai kun vahingon määrällä on merkitystä teon rikosoikeudellisen arvostelun kannalta. Vahingon syntyminen ja sen syy-yhteys rikoksesta epäillyn tekoon on selvitettävä esimerkiksi silloin, kun on kysymys petoksesta. Vahingon määrä on puolestaan

selvitettävä, jos se vaikuttaa esimerkiksi siihen, pidetäänkö tekoa varkautena vai törkeänä varkautena.

Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 3 luvun 9 §:n mukaan syyttäjällä on asianomistajan pyynnöstä velvollisuus ajaa myös asianomistajan yksityisoikeudellista vaatimusta rikosasian vastaajaa vastaan, jos se voi tapahtua ilman olennaista haittaa eikä vaatimus ole ilmeisen perusteeton. Jotta syyttäjä voisi päättää, ottaako hän asianomistajan vaatimuksen ajettavakseen, ja jotta hän voisi ajaa sitä, esitutkinnassa olisi selvitettävä asianomistajan yksityisoikeudellinen vaatimus silloinkin, kun vaatimuksella ei ole vaikutusta teon rikosoikeudelliseen arvosteluun. Tämän vuoksi pykälää ehdotetaan muutettavaksi siten, että mainitusta seikasta otetaan nimenomainen säännös momentin *3 kohtaan*.

Säännöksen nojalla esitutkinnassa on selvitettävä, kuinka suurta vahingonkorvausta asianomistaja vaatii rikoksesta epäillyltä, ja mihin seikkoihin hänen vaatimuksensa perustuvat. Esitutkintaviranomaisten tehtävänä ei sen sijaan ole yksityiskohtaisesti selvittää esimerkiksi anastetun tai vahingoitetun omaisuuden hinnoitteluperusteita taikka asianomistajan liiketoiminnan keskeytymisestä aiheutuneiden vahinkojen luonnetta ja määrää. Päävastuu näiden tietojen hankkimisesta ja esitutkinnassa ilmoittamisesta jää edelleen asianomistajalle itselleen. Esitutkintaa ei myöskään tule viivyttää pelkästään asianomistajan vaatimuksen selvittämiseksi. Esimerkiksi pahoinpitelyllä asianomistajalle aiheutetun vahingon lopullista määrää ei aina voida saada selville esitutkinnan aikana.

Esitutkinnan eräänä tarkoituksena on myös toimia rikosoikeudenkäynnin valmisteluna. Tämän vuoksi esitutkinta on voimassa olevan pykälän mukaan toimitettava niin, että koko todistusaineisto on, mikäli mahdollista, tuomioistuimen käytettävissä sen ryhtyessä käsittelemään syytettä.

Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 6 luvun säännösten mukaan pääkäsittely on keskitetty eikä sitä pääsääntöisesti saa lykätä. Pääkäsittelyn keskittäminen edellyttää muun muassa, että kaikki asiassa esitettäväksi aiottu todistelu on selvitetty jo valmistelussa. Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 5 luvun 3 §:n 1 momentin 7 kohdan nojalla syyttäjän on kirjallisessa haastehakemuksessaan ilmoitettava myös ne todisteet, jotka hän aikoo esittää, ja mitä hän kullakin todisteella aikoo näyttää toteen.

Jotta pykälästä selvästi kävisi ilmi, että esitutkinta on rikosasian valmistelua, jonka tarkoituksena on mahdollistaa keskitetyn pääkäsittelyn toimittaminen, pykälää ehdotetaan muutettavaksi myös siten, että mainitusta seikasta säädettäisiin uudessa *2 momentissa*. Sen mukaan asia on esitutkinnassa valmisteltava siten, että todistelu voidaan pääkäsittelyssä ottaa vastaan yhdellä kertaa.

10 §. Pykälän 1 momentin mukaan asianosaisella on oikeus käyttää esitutkinnassa avustajaa. Pykälään ehdotetaan otettavaksi uusi *2 momentti*, esityksen tekemisestä tuomioistuimelle oikeudenkäyntiavustajan tai tukihenkilön määräämisestä asianomistajalle, jos siihen oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 2 luvun säännösten nojalla on aihetta.

Mainitun luvun säännösten mukaan asianomistajalle voidaan määrätä valtion varoista palkattu avustaja siveellisyysrikoksia koskevissa asioissa ja eräissä rikoslain 21 luvun 1—6 §:ssä tarkoitetuissa asioissa. Avustajan määräämistä koskeva esitys olisi tehtävä luonnollisesti myös silloin, kun asianomistaja on esitutkinnassa pyytänyt avustajan määräämistä.

Esitutkintaviranomaiset

15 §. Pykälän *1 momentti* sisältää säännöksen siitä, että poliisin on ilmoitettava sille tutkittavaksi tulleesta rikosasiasta syyttäjälle sen mukaan kuin asetuksella tarkemmin säädetään.

Esitutkinnasta ja pakkokeinoista annetun asetuksen 7 §:n nojalla esitutkintaviranomaisen on viipymättä ilmoitettava tutkittavakseen tulleesta rikosasiasta syyttäjälle, kun jotakuta epäillään rikoksesta, josta säädetty ankarin rangaistus on vähintään kymmenen vuotta vankeutta tai jos rikoksella on laaja yhteiskunnallinen merkitys. Pykälän mukaan ilmoitus on tehtävä myös silloin, kun rikos on aiheuttanut suuren henkilö-, ympäristö- tai varallisuusvahingon taikka sellaisen vahingon vaaran. Lisäksi ilmoitus on tehtävä rikoksesta muun muassa silloin, kun tutkinta edellyttää erityistä taloudellisten asioiden tuntemusta tai kun on epätietoisuutta siitä, missä tuomioistuimessa asia on käsiteltävä.

Lisäksi syyttäjälle on pykälän mukaan ilmoi-

tettava myös sellaisista rikosasioista, joista hän on erikseen pyytänyt ilmoittamaan.

Niiden rikosasioiden piiri, joiden osalta ilmoitusvelvollisuus on säädetty, on siis varsin rajattu. Tästä johtuu, että syyttäjä käytännössä usein saa tiedon tutkituista rikoksista vasta silloin, kun asiasta laadittu poliisitutkintapöytäkirja toimitetaan hänelle syyteharkintaa varten. Se, että syyttäjä vasta esitutkinnan päätyttyä voi ottaa kantaa asiaan ja määrätä tarpeelliset lisätutkimukset suoritettaviksi, saattaa tarpeettomasti viivyttää asian käsittelyä. Tämä saattaa merkitä myös sitä, että tarpeellista todistelua ei enää ole saatavilla.

Jotta syyttäjällä olisi nykyistä parempi mahdollisuus seurata esitutkintaa, ehdotetaan momenttia muutettavaksi siten, että poliisin on ilmoitettava sille tutkittavaksi tulleesta rikosasiasta syyttäjälle, kun jotakuta voidaan epäillä syylliseksi rikokseen, jollei asia ole yksinkertainen. Siten ilmoitusvelvollisuus laajenisi nykyisestä. Samalla ehdotetaan edellä mainitun asetuksen 7 §:n 1 momentti kumottavaksi. Momentissa tarkoitettu ilmoitus tehtäisiin edelleen asetuksen 7 §:n 3 momentin mukaisesti toimittamalla syyttäjälle rikoksesta kirjatun ilmoituksen jäljennös tai antamalla tälle muu selostus asiasta.

Huomattava osa rikosasioista on niin selviä ja yksinkertaisia, että syyttäjän valmistautuminen oikeudenkäyntiin ei edellytä esitutkinnan seuraamista ja siihen puuttumista. Sen vuoksi momentissa ehdotetaan, että momentissa tarkoitettua ilmoitusta ei tarvitse tehdä, jos asia on yksinkertainen. Oikeuskansleri voisi syyttäjille antamissaan ohjeissa tarkemmin määritellä, mitä rikoksia voidaan pitää niin yksinkertaisina, ettei momentissa tarkoitettua ilmoitusta tarvitse tehdä. Sellaisia rikoksia voisivat olla esimerkiksi varkaus, vahingonteko, rattijuopumus, pahoinpitely ja liikenteen vaarantaminen.

Pykälän *2 momentin* mukaan poliisin on syyttäjän pyynnöstä toimitettava esitutkinta taikka lisätutkimuksia asiassa, jossa esitutkinta on jo vireillä tai toimitettu. Kaupunginviskaalien osalta säännöstä täydentää kaupunginviskaaleista annetun asetuksen 4 §:n säännös, jonka mukaan kaupunginviskaali voi pyytää poliisia täydentämään esitutkintaa tai toimittaa sen itse.

Jo esitutkintalakia valmisteltaessa harkittiin lakia koskevan hallituksen esityksen perustelujen mukaan perusteellisesti sitä mahdollisuutta, että poliisiin kuulumaton syyttäjä voisi tarvittaessa ottaa esitutkinnan johtaakseen. Syyttäjän johtama esitutkinta torjuttiin kuitenkin pääasiallisesti sillä perusteella, että tilanne syyttäjälaitoksen organisaation kehittämisessä oli avoin. Kysymys tutkinnan johtamisesta katsottiin voitavan ottaa uudelleen harkittavaksi vasta syyttäjälaitoksen tulevan aseman selvittämisen jälkeen. Lisäksi katsottiin, että syyttäjän ja esitutkintaviranomaisten erillisyys takaa esitutkinnan puolueettomuuden ja on oikeusturvan kannalta parempi, koska syytteen nostaminen vaatii tällöin kahden toisistaan riippumattoman viranomaisen samansuuntaisen päätöksen.

Myös siinä mietinnössä, johon tämä hallituksen esitys perustuu, ehdotettiin esitutkinnan johtamisen siirtämistä syyttäjälle. Huomattava osa lausunnonantajista vastusti ehdotusta pääasiassa edellä mainituin perustein. Tässä esityksessä onkin luovuttu ehdottamasta esitutkinnan johtamisen siirtämistä syyttäjälle. Lakiin ehdotetaan otettavaksi ainoastaan säännökset, jotka nykyistä paremmin turvaavat syyttäjälle mahdollisuuden seurata esitutkintaa ja tarvittaessa antaa sitä koskevia määräyksiä. Ehdotuksen mukaan poliisin on noudatettava syyttäjän esitutkintalain 5 §:ssä säädettyjen tavoitteiden turvaamiseksi antamia määräyksiä.

Kun syyttäjän tehtävänä on päättää syytteen nostamisesta ja ajaa sitä, hänellä tulisi myös olla oikeus määrätä sen tutkimuksen suorittamisesta, johon hänen tulee perustaa syytteensä. Kun esitutkinnan eräänä tarkoituksena on toimia keskitetyn pääkäsittelyn turvaavana valmisteluna, syyttäjän työn kannalta on eduksi, jos hän jo esitutkintavaiheessa on tietoinen ratkaistavikseen tulevista asioista ja voi myös vaikuttaa tutkinnan suuntaamiseen.

Se, että syyttäjä seuraa esitutkintaa ja voi antaa siinä noudatettavia määräyksiä on omiaan lisäämään tutkinnan tehokkuutta. Syyttäjä voi suuremman lainsäädännön tuntemuksensa vuoksi poliisia paremmin päättää, onko jokin teko rikollinen, sekä arvioida näytön riittävyyttä ja sitä, minkä seikkojen toteennäyttäminen on tarpeen. Esitutkintaa seuraamalla syyttäjä myös saa paremman kuvan asiassa kertyneestä todistusaineistosta kuin perehtymällä pelkästään esitutkintapöytäkirjaan kirjattuun aineistoon.

Pykälän *3 momentissa* ehdotetaan säädettäväksi, että asianosaisen pyytämien tutkintatoimenpiteiden suorittamisesta päättää, huomioon ottaen, mitä 2 momentissa säädetään, esitutkin-

nan aikana tutkinnanjohtaja ja asian syyttäjälle siirtämisen jälkeen syyttäjä.

Kuulustelut

28 §. Pykälän nojalla tuomioistuin voi tutkinnanjohtajan pyynnöstä velvoittaa todistajan ilmaisemaan sellaisen syyllisyyden selvittämisen kannalta tärkeän seikan, jonka hän kieltäytyy ilmaisemasta. Säännös koskee sellaista todistajaa, joka esitutkintaviranomaisten käsityksen mukaan perusteettomasti vetoaa johonkin kieltäytymisperusteeseen, sekä sellaista todistajaa, joka niskoittelee ilman laillista syytä.

Pykälässä säädetyn todistajan kuulustelun merkitys on siinä, että tuomioistuimessa niskoittelevaa todistajaa vastaan voidaan käyttää oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 37 §:ssä säädettyjä pakkokeinoja, uhkasakkoa ja vankeutta. Pykälässä säädetyn menettelyn avulla voidaan osaltaan turvata myös pääkäsittelyn keskittäminen.

Pykälän voimassa olevan *1 momentin* mukaan todistajankuulustelu voidaan näissä tapauksissa pitää vain osittain tuomioistuimessa. Tällainen järjestely on useasta syystä epätarkoituksenmukainen. Jos todistaja esimerkiksi niskoittelee esitutkintaviranomaisen luona tapahtuvassa kuulustelussa sen jälkeen, kun tuomioistuin on velvoittanut hänet ilmaisemaan seikan, kuulustelua on kuitenkin jatkettava tuomioistuimessa, joka päättää tarvittavien pakkokeinojen käyttämisestä. Lisäksi sekä viranomaisille että todistajalle aiheutuu tarpeettomia kustannuksia ja vaivannäköä siitä, että todistajan on saman asian selvittämiseksi tuomioistuinkäsittelyn jälkeen vielä saavuttava esitutkintaviranomaisen luona tapahtuvaan kuulusteluun. Näistä syistä momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että todistajankuulustelu näissä tapauksissa tapahtuu kokonaisuudessaan tuomioistuimessa.

Pykälän *2 momentin* mukaan pyyntö tehdään sille alioikeudelle, jossa todistajan kuulustelu käy sopivasti päinsä. Kieltäytymisen murtamisen ratkaisee täysilukuinen alioikeus käsittelyssä, johon tutkinnanjohtaja kutsuu todistajan. Todistajan kuulustelussa noudatetaan pääsäännön mukaan, mitä oikeudenkäymiskaaren 17 luvussa säädetään. Asianosaisen sekä hänen avustajansa ja asiamiehensä läsnäoloon sovelletaan kuitenkin oikeudenkäymiskaaren säännösten sijasta esitutkintalain 32 ja 35 §:n säännöksiä. Ensiksi mainitun säännöksen mukaan asianosaisten läsnäolo todistajaa kuulusteltaessa voidaan sallia vain, jos siitä ei voi aiheutua haittaa rikoksen selvittämiselle. Asianosaisia ei myöskään tarvitse kutsua tuomioistuimeen. Läsnäolo-oikeudesta päättää tuomioistuin tutkinnanjohtajaa kuultuaan.

Momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että todistajan kuulustelussa on soveltuvin osin voimassa, mitä todistelun vastaanottamisesta pääkäsittelyn ulkopuolella oikeudenkäymiskaaressa säädetään. Siten tuomioistuin on asiaa käsitellessään oikeudenkäymiskaaren 2 luvun 5 §:n nojalla päätösvaltainen myös silloin, kun siinä on vain yksi lainoppinut jäsen. Oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 8 b ja 26 §:n mukaan tuomioistuin kutsuu sekä asianosaiset että todistajan pääkäsittelyn ulkopuolella tapahtuvaan todistajan kuulusteluun. Asianosaisten poissaolo ei kuitenkaan estä todistelun vastaanottamista.

Vaikka todistajaa onkin kuultu tuomioistuimessa, ei hänen antamaansa kertomusta voida hyödyntää asiaa pääkäsittelyssä ratkaistaessa, vaan oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 8 e §:n mukaan todistajaa on kuultava uudelleen pääkäsittelyssä. Todistajaa ei kuitenkaan tarvitse kuulla pääkäsittelyssä, jos hänen kertomuksellaan ei ole merkitystä asiassa tai jos todistajan kuulemiselle on este.

Selvyyden vuoksi momentissa ehdotetaan lisäksi nimenomaisesti säädettäväksi, että rikoksesta epäillylle ja hänen avustajalleen on varattava tilaisuus olla läsnä todistajaa kuulusteltaessa. Vakiintuneena periaatteena on, että asianosaisilla on oikeus olla läsnä todistajan kuulustelussa ja esittää kuulusteltavalle kysymyksiä. Näin voidaan osaltaan välttää myös se, ettei todistajan kuulustelu ohjaudu tiettyyn suuntaan ja etteivät todistajat anna sellaisia yksipuolisia kertomuksia, joita he myöhemmin pääkäsittelyssä eivät uskalla muuttaa perättömästä lausumasta seuraavaa rangaistusta pelätessään.

Muutosten johdosta pykälän 2 momenttiin sisältyvä säännös todistajan oikeudesta korvaukseen ehdotetaan siirrettäväksi pykälän *3 momenttiin.*

29 §. Pykälässä säädetään siitä, mitä tietoja rikoksesta epäillylle sekä asianomistajalle ja todistajalle on ilmoitettava ennen kuulustelua.

Pykälän *3 momentin* mukaan asianomistajalle on ennen hänen kuulusteluaan tehtävä selkoa totuusvelvollisuudesta sekä perättömästä

lausumasta säädetystä rangaistusuhasta. Momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että asianomistajalle olisi lisäksi ilmoitettava oikeudesta saada oikeudenkäyntiavustaja tai tukihenkilö. Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 2 luvun 1 §:ssä määriteltyjen rikosten asianomistajalle voidaan määrätä valtion varoista palkattu oikeudenkäyntiavustaja tai tukihenkilö.

Asianomistajan oikeudenkäyntiavustajalla ja tukihenkilöllä on 31 §:n nojalla oikeus olla läsnä päämiestä kuulusteltaessa. Hänellä on 32 §:n mukaan tutkijan luvalla pääsääntöisesti oikeus olla läsnä myös toista asianosaista tai todistajaa kuulusteltaessa. Oikeudenkäyntiavustajalla on 34 §:n nojalla oikeus esittää kuulusteltavalle kysymyksiä asian selvittämiseksi.

Muutosten johdosta todistajalle ilmoitettavia seikkoja koskevat säännökset ehdotetaan siirrettäväksi uuteen *4 momenttiin.*

31 §. Pykälä sisältää säännöksen asianosaisen avustajan oikeudesta olla läsnä esitutkinnassa. Pykälää ehdotetaan muutettavaksi siten, että siihen lisätään säännös asianomistajalle määrätyn tukihenkilön läsnäolo-oikeudesta.

32 §. Pykälä sisältää säännökset muiden henkilöiden kuin kuulustelutodistajan ja vajaavaltaisen kuulusteltavan huoltajan, holhoojan ja muun laillisen edustajan oikeudesta olla läsnä kuulustelussa. Pykälän *1 momenttia* ehdotetaan muutettavaksi siten, että tutkija voi sallia myös asianomistajan tukihenkilön olla läsnä momentissa tarkoitetussa kuulustelussa.

34 §. Pykälän mukaan myös poliisiin kuulumattomalla syyttäjällä on oikeus esittää kuulusteltavalle kysymyksiä asian selvittämiseksi, jos hän on läsnä kuulustelussa. Lisäksi hänellä on oikeus myös muulloin kuin kuulustelutilaisuudessa pyytää tutkijaa kysymään kuulusteltavalta asian selvittämiseksi tarpeellisia seikkoja. Pykälää ehdotetaan muutettavaksi siten, että siitä poistetaan tarpeettomana viimeksi mainittua seikkaa koskeva säännös, koska se ehdotuksen 15 §:n 2 momentin johdosta on tarpeeton.

Aineiston tallentaminen

40 §. Pykälä koskee esitutkintapöytäkirjan laatimista. Pykälään ehdotetaan otettavaksi *uusi 3 momentti,* jonka mukaan asianomistajalle oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 2 luvun 1 §:n nojalla määrätylle oikeudenkäyntiavustajalle on viran puolesta lähetettävä jäljennös esitutkintapöytäkirjasta. Pykälän 1 momentin nojalla pöytäkirjaan on otettava kuulustelupöytäkirjat ja selostukset tutkintatoimenpiteistä sekä liitettävä tutkinnassa kertyneet asiakirjat ja tallenteet, mikäli niillä voidaan olettaa olevan merkitystä. Pykälän 2 momentin nojalla pöytäkirjaan on tehtävä merkintä sellaisesta esitutkinnassa kertyneestä aineistosta, jota ei ole otettu esitutkintapöytäkirjaan.

Pääkäsittelyn keskitys ja välittömyys edellyttävät, että asianomistajan avustajalla on jo ennen pääkäsittelyä tiedossa kaikki se aineisto, johon syyttäjä tulee oikeudenkäynnissä nojautumaan. Esitutkintapöytäkirja on välttämätön muun muassa todistajankuulustelun suorittamisessa.

Momenttiin ei ehdoteta otettavaksi säännöstä esitutkintapöytäkirjan toimittamisesta viran puolesta asianomistajalle, jolle on määrätty tukihenkilö. Sellaisessa asiassa esitutkintapöytäkirja on, kuten jäljempänä todetaan, toimitettava asianomistajalle hänen pyynnöstään.

Valtaosa sellaisista rikosasioista, joissa asianomistajalle ei ole määrätty oikeudenkäyntiavustajaa, on niin selviä, ettei asianosainen käytännössä tarvitse esitutkintapöytäkirjaa. Tämän vuoksi esitystä valmisteltaessa ei ole katsottu tarpeelliseksi ehdottaa, että tällaisissa tapauksissa esitutkinta-aineisto olisi viran puolesta lähetettävä asianosaiselle.

Asianosaisella ja hänen avustajallaan on aina oikeus saada esitutkintaviranomaiselta jäljennös esitutkinnassa kertyneestä aineistosta. Ilman nimenomaista säännöstäkin on selvää, että asianosaisen pyydettyä jäljennöstä tällaisesta aineistosta, esitutkintaviranomaisen on annettava se hänelle.

Esitutkinnan päättäminen

42 §. Pykälä koskee loppulausunnon hankkimista esitutkinnassa. Pykälän mukaan sekä asianomistajalle että rikoksesta epäillylle on varattava tilaisuus esittää esitutkintaviranomaiselle lausuntonsa esitutkinnassa kertyneestä aineistosta, jos se on omiaan jouduttamaan tai helpottamaan asian käsittelyä tuomioistuimessa.

Koska esityksessä ehdotetaan luovuttavaksi asianomistajan ensisijaisesta syyteoikeudesta, pykälän *1 momenttia* ehdotetaan muutettavaksi siten, että tilaisuus loppulausunnon antamiseen olisi varattava ainoastaan sellaiselle asianomistajalle, jolla on jutussa vaatimuksia.

Loppulausunnon pyytämisellä voidaan nopeuttaa ja helpottaa syyteratkaisun tekemistä. Silloin, kun asiassa on pyydetty loppulausunto esitutkinnassa kertyneestä aineistosta, asia tulee entistä valmistellumpana myös tuomioistuimen käsiteltäväksi. Lisäselvityksen hankkimisesta johtuva pääkäsittelyn lykkääminen voidaan välttää, kun esitutkinta-aineiston mahdollisiin puutteisiin voidaan kiinnittää huomiota jo loppulausuntoa annettaessa. Tässä vaiheessa voidaan myös helpoimmin oikaista tutkinnassa havaitut virheellisyydet.

Loppulausuntomenettelystä saatava hyöty on ehdotuksen mukaisessa oikeudenkäyntimenettelyssä nykyistä suurempi sen vuoksi, että syyttäjän on jo haastehakemuksessaan ilmoitettava ne todisteet, jotka hän pääkäsittelyssä aikoo esittää, ja mitä hän kullakin todisteella aikoo näyttää toteen. Jos epäillyn kanta esitutkinta-aineistoon on tuomioistuimen tiedossa jo syytettä nostettaessa, tuomioistuimella on paremmat mahdollisuudet arvioida, millaisiin valmistaviin toimenpiteisiin sen tulee ryhtyä.

Edellä selostetuista syistä pykälää ehdotetaan muutettavaksi lisäksi siten, että momentin mukaan tilaisuus lausunnon esittämiseen on varattava aina, kun asian kiireellisyys ei sitä estä. Loppulausunnon pyytämisestä voitaisiin pykälän nojalla luopua esimerkiksi silloin, kun sen hankkiminen merkitsisi syyteoikeuden vanhentumista.

Lausunnon pyytämisen tulisi käytännössä, kuten nykyisinkin, tapahtua mahdollisimman vapaamuotoisesti ja joustavasti. Yksinkertaisissa asioissa loppulausuntomenettely voisi esimerkiksi olla osa epäillyn kuulustelua, jossa häneltä tiedustellaan mahdollista kantaa tutkinnassa kertyneeseen aineistoon.

Lisäksi pykälään ehdotetaan selvyyden vuoksi otettavaksi *uusi 2 momentti*, jonka mukaan syyttäjä voi ennen syyteratkaisun tekemistä kutsua rikoksesta epäillyn ja hänen avustajansa suulliseen neuvotteluun, jos se on eduksi syyteratkaisun tekemiselle tai asian käsittelylle tuomioistuimessa. Momentti tulee sovellettavaksi lähinnä silloin, kun asiassa toimitetussa esitutkinnassa kertynyt aineisto on huomattavan laaja tai kun kysymys on tavanomaista mutkikkaammasta rikosasiasta.

Pääkäsittelyn keskitys ja välittömyys edellyttävät yleensä, että valmistelussa selvitetään asianosaisten näkökannat ja se, minkä seikkojen selvittämiseksi todistelun esittäminen oikeudenkäynnissä on tarpeen ja mitä todistelua pääkäsittelyssä aiotaan esittää. Kun kuitenkaan esitutkintaa päätettäessä syytettä ei vielä ole nostettu, ei epäillyllä asian esitutkintavaiheessa ole mahdollisuutta ottaa kantaa syyttäjän vaatimuksiin. Syyttäjä saattaa esimerkiksi rikoksesta epäillyn kiistämisen vuoksi nostaa syytteen muusta rikoksesta, kuin minä tekoa on esitutkinnassa pidetty, jolloin epäillyllä ei kenties olekaan mitään väitettävää syytettä vastaan. Jollei epäillyn kantaa syytteeseen, mikä tällaisessa tapauksessa ei ilmene esitutkinnassa kertyneestä aineistosta, selvitetä ennen pääkäsittelyä, saattaa seurauksena olla, että syyttäjä hankkii pääkäsittelyyn tarpeetonta todistelua.

Momentissa tarkoitetussa neuvottelussa rikoksesta epäillyllä on mahdollisuus esittää kantansa niihin väitteisiin, joita syyttäjä aikoo oikeudenkäynnissä esittää. Syyttäjä voi tällöin puolestaan helpottaa ja jouduttaa oikeudenkäyntiä ottamalla jo syytteessään huomioon rikoksesta epäillyn näkökannat. Neuvottelussa voidaan lisäksi keskustella todistelua koskevista kysymyksistä. Mitä valmistellumpana syyttäjä saattaa asian tuomioistuimen käsiteltäväksi, sitä helpommin oikeudenkäynnin keskitys ja välittömyys ovat toteutettavissa ilman tuomioistuimen valmistelevia toimenpiteitä.

Neuvottelun tarkoituksen saavuttaminen edellyttää, että rikoksesta epäilty ja hänen avustajansa haluavat osaltaan vaikuttaa neuvottelun onnistumiseen. Tämän vuoksi momenttiin ei ehdoteta otettavaksi säännöstä siitä, mitä pakkokeinoja käyttäen passiivinen rikoksesta epäilty voitaisiin velvoittaa saapumaan neuvotteluun.

Tarvittaessa neuvottelusta voidaan laatia muistio, johon merkitään neuvottelussa esitetyt näkökannat ja tiedot oikeudenkäynnissä tarpeellisena pidetystä todistelusta. Näin voidaan menetellä esimerkiksi silloin, kun todistelua koskevat tiedot ovat tällä tavalla yksinkertaisimmin saatettavissa myös syytteen käsittelevän tuomioistuimen tietoon. Neuvotteluissa esitettyjen tietojen tallentaminen ei kuitenkaan ole välttämätöntä.

43 §. Pykälän *2 momentissa* säädetään siitä,

että kun on päätetty, ettei asiaa saateta syyttäjän harkittavaksi, on tästä päätöksestä viipymättä ilmoitettava esitutkinnassa asianosaisina kuulustelluille, jollei sitä ole pidettävä tarpeettomana. Momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että vastaava ilmoitusvelvollisuus esitutkintaviranomaisilla olisi myös silloin, kun on päätetty, ettei esitutkintaa lainkaan toimiteta tai että se keskeytetään. Lisäksi momenttiin ehdotetaan lisättäväksi säännös ilmoituksen tekemisestä asianomistajalle silloinkin, kun häntä ei ole vielä kuultu esitutkinnassa asianosaisena.

43 a §. Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 6 luvun 13 §:n mukaan pääkäsittely on pykälässä mainituissa rikosasioissa määrättävä pidettäväksi kahden viikon kuluessa syytteen vireilletulosta, jos vastaaja on alle 18-vuotias. Saman lain 7 luvun 10 §:n mukaan pääkäsittelyä ei tällaisessa asiassa myöskään pääsääntöisesti saa lykätä kahta viikkoa pitemmäksi ajaksi. Säännösten tarkoituksena on saada nuoren henkilön tekemäksi väitettyä rikosta koskeva asia mahdollisimman nopeasti ratkaistuksi.

Esitystä valmisteltaessa on harkittu myös mahdollisuutta nopeuttaa asiassa toimitettavaa esitutkintaa esimerkiksi siten, että laissa säädettäisiin määräaika, jonka kuluessa esitutkinta olisi toimitettava, ja ne perusteet, joilla säädetystä määräajasta voitaisiin poiketa. Tällainen sääntely olisi kuitenkin varsin vaikeasti toteutettavissa jo sen vuoksi, että esitutkinnan toimittamisen vaatimaan aikaan vaikuttavat hyvin monet ennalta-arvaamattomat tekijät. Pääkäsittelyn keskittäminen ja välittömyys edellyttävät myös, että esitutkinnassa asia on selvitetty perusteellisesti ja että tutkinta on suoritettu loppuun ennen syytteen nostamista. Tämän vuoksi ei enää myöskään asiassa, jossa vastaaja on vangittuna, pakkokeinolain muutettavaksi ehdotettavan 1 luvun 21 §:n mukaan säädetä syytteelle kiinteää käsittelypäivää, vaan tuomioistuin määrää syyttäjän kanssa neuvoteltuaan määräajan, jonka kuluessa syyttäjän on nostettava syyte ja jota voidaan syyttäjän hakemuksesta pitentää.

Näistä syistä esitystä valmisteltaessa ei ole pidetty mahdollisena säätää tiettyä määräaikaa, jonka kuluessa nuoren tekemää rikosta koskeva esitutkinta olisi toimitettava. Sen sijaan pykälään ehdotetaan otettavaksi säännös siitä, että silloin kun rikoksesta epäilty on alle 18-vuotias, syyttäjän on kiireellisesti ratkaistava, nostaako hän rikoksesta syytteen. Myös syyte on tällöin nostettava ja haastehakemus siten toimitettava tuomioistuimelle ilman viivytystä. Lisäksi syyttäjä voi 15 §:n 2 momentin nojalla huolehtia siitä, että sellainen rikos, jonka tekijäksi epäillään alle 18-vuotiasta nuorta, tutkitaan tarpeettomasti viivyttelemättä. Säännöksen soveltamisen kannalta ratkaisevaa on epäillyn ikä esitutkintavaiheessa eikä rikoksen tekohetkellä.

Erinäisiä säännöksiä

47 §. Pykälä mahdollistaa todisteiden ennakollisen vastaanottamisen rikosasioissa jo ennen kuin varsinainen rikosoikeudenkäynti on tullut vireille. Pykälän 1 momentin mukaan tuomioistuin voi tutkinnanjohtajan, syyttäjän tai asianosaisen pyynnöstä ottaa vastaan vireille pantavassa oikeudenkäynnissä esitettäviksi tarkoitettuja todisteita, jos on olemassa ilmeinen vaara, että todisteet turmeltuvat tai häviävät taikka todistaja tai asiantuntija jää saapumatta oikeudenkäyntiin. Pykälän 2 momentin mukaan todisteiden vastaanotto tapahtuu siinä alioikeudessa, jossa se sopivasti käy päinsä, ja siitä on soveltuvin osin voimassa, mitä oikeudenkäymiskaaren 17 luvussa on säädetty.

Pykälässä säädettyyn menettelytapaan liittyy kuitenkin useita epäkohtia. Menettely muodostaa ensiksikin poikkeuksen siitä keskeisestä periaatteesta, ettei kukaan ole velvollinen puolustautumaan tietämättä, mistä teosta hänelle vaaditaan rangaistusta. Pykälässä säädetyssä ennakollisessa todisteiden vastaanottamisessa asianomistaja ja rikoksesta epäilty joutuvat osallistumaan oikeudenkäyntiin ennenkuin syyttäjä on esittänyt syytteensä.

Koska syyte rajaa tuomioistuimen tutkimisvallan, asianosaiset ja tuomioistuin eivät todistelua vastaanotettaessa lainkaan tiedä, minkä seikkojen selville saaminen on esimerkiksi todistajaa kuulusteltaessa keskeistä. Tällöin rikoksesta epäillyn puolustus joutuu jo ennakolta asettamaan kyseenalaiseksi kaikki todistelun kohteeksi oikeudenkäynnissä esitettävät seikat. Käytännössä tuomioistuin tällöin lisäksi joutuu todistajaa kuulustellessaan ottamaan selville syyteharkintaan kuuluvia seikkoja.

Tässä vaiheessa ei myöskään ole tiedossa, ketkä ovat asianosaisia, jotka olisi kutsuttava tuomioistuimeen, ja keillä henkilöillä olisi oikeus kieltäytyä todistamasta tai ketkä olisivat

esteellisiä todistamaan. Kun asianosaiset eivät ole varmasti tiedossa, kaikille asianosaisille ei voida myöskään taata asianosaisella muutoin olevaa ehdotonta oikeutta lausua jokaisesta häntä vastaan esitetystä todisteesta.

Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annettavassa laissa ehdotetaan, että asiassa toimitettava pääkäsittely on välitön. Pääkäsittelyn välittömyys edellyttää muun muassa, että aikaisemmin vastaanotettu todistelu otetaan pääkäsittelyssä uudelleen vastaan, jos todistelulla on merkitystä asiassa eikä estettä todistelun vastaanottamiselle ole. Jos todistelua ei voida ottaa vastaan pääkäsittelyssä, asian ratkaiseva tuomioistuin ei oikeudenkäynnin välittömyyden kannalta ole todistelun ennakollisesta vastaanottamisesta huolimatta paremmassa asemassa kuin jos esimerkiksi todistajaa olisi kuultu ainoastaan esitutkinnassa. Jollei todistelua voida ottaa vastaan pääkäsittelyssä esimerkiksi sen vuoksi, että todistaja on kuollut, hänen esitutkintapöytäkirjaan merkitty lausumansa voidaan oikeudenkäymiskaaren 17 luvun säännösten mukaan ottaa todisteena huomioon. Todisteiden ennakollinen vastaanottaminen ei siten myöskään tuo parannusta todistelun välittömyyteen. Edellä selostetuista syistä pykälä ehdotetaan kokonaisuudessaan kumottavaksi.

1.5. Pakkokeinolaki

1 luku. **Kiinniottaminen, pidättäminen ja vangitseminen**

Vangitseminen

9 §. Pykälässä säädetään siitä, mikä tuomioistuin on toimivaltainen päättämään epäillyn vangitsemisesta ja missä kokoonpanossa tuomioistuin tällöin on päätösvaltainen. Pykälään ehdotetaan tehtäväksi ainoastaan sellaiset teknisluontoiset muutokset, että pykälän kirjoittamistapa niiden johdosta vastaa oikeudenkäymiskaaren säännöksiä laadittaessa nykyisin noudatettavaa kirjoittamistapaa.

10 §. Pykälä sisältää säännöksen vangitsemisvaatimuksen tekijästä. Pykälän mukaan vangitsemisvaatimuksen voi tehdä pidättämiseen oikeutettu virkamies ja syytteen käsittelyn alettua myös asianomistaja. Omasta aloitteestaan tuomioistuin ei saa määrätä rikosasian vastaajaa vangittavaksi.

Pykälän mukaan vangitsemisvaatimuksen voi esitutkinnan aikana tehdä muukin pidättämiseen oikeutettu virkamies kuin tutkinnanjohtaja. Pykälä ei esimerkiksi estä esitutkintaviranomaista ja syyttäjää sopimasta siitä, että jälkimmäinen esittää vangitsemisvaatimuksen, jos se on tarkoituksenmukaista. Säännönmukaiseksi menettelyksi on kuitenkin muodostunut, että syyttäjä ryhtyy toimimaan aktiivisesti vasta sen jälkeen, kun asia esitutkinnan päättämisen jälkeen on siirretty hänelle syyteharkintaa varten.

Yleensä vangitsemisvaatimuksen esittää tutkinnanjohtaja. Esitutkinnasta ja pakkokeinoista annetun asetuksen 24 §:n mukaan poliisi on velvollinen ilmoittamaan vangitsemisvaatimuksen tekemisestä syyttäjälle. Vastaavaa ilmoitusvelvollisuutta ei sen sijaan ole säädetty rikoksesta epäillyn vangitsemisesta ja syytteen käsittelypäivästä. Tämän vuoksi syyttäjä varsinkin suuremmilla paikkakunnilla saa näistä seikoista tiedon yleensä vasta silloin, kun esitutkintapöytäkirja toimitetaan hänelle syyteharkintaa varten.

Pakkokeinolain 8 §:n 1 momentin mukaan vangitsemisen edellytyksenä on, että on olemassa todennäköisiä syitä rikoksesta epäillyn syyllisyyden tueksi. Vastaavanlainen edellytys on oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 1 luvun 6 §:n nojalla virallisen syyttäjän syytteen nostamisen edellytyksenä. Vaikka pykälässä tarkoitettu vangitseminen on lähinnä esitutkinnan turvaava toimenpide, tärkeänä on pidettävä sitä, että vangitsemisvaatimusta ei tehdä sellaisessa rikosasiassa, jossa syyttäjä katsoo, että aihetta syytteen nostamiseen ei ole.

Sen vuoksi pykälää ehdotetaan muutettavaksi siten, että edellä mainittu asetuksen säännös ilmoitusvelvollisuudesta otetaan käsiteltävänä olevaan pykälään. Lisäksi pykälässä ehdotetaan säädettäväksi, että syyttäjä voi ottaa päätettäväkseen kysymyksen vangitsemisvaatimuksen tekemisestä. Kun asia on siirretty syyttäjälle, vangitsemisvaatimuksen tekemisestä päättää syyttäjä.

Ehdotuksen johdosta esitutkinnasta ja pakkokeinoista annetun asetuksen 24 §:stä ehdotetaan tässä yhteydessä poistettavaksi säännös poliisin velvollisuudesta ilmoittaa syyttäjälle vangitsemisvaatimuksen tekemisestä.

Asianomistajan oikeus syytteen nostamisen jälkeen vaatia rikosasian vastaajan vangitsemista liittyy siihen, että hänellä voimassa olevan oikeuden mukaan on virallisen syytteenkin alaisissa rikoksissa syyttäjän kanssa itsenäinen

ja ensisijainen syyteoikeus. Tässä esityksessä asianomistajan ensisijaisesta syyteoikeudesta ehdotetaan luovuttavaksi, ja asianomistaja saa itse nostaa syytteen vain silloin, kun syyttäjä on päättänyt jättää syytteen nostamatta.

Kun syytteen nostaminen ja ajaminen kuuluu ensisijassa viralliselle syyttäjälle, on johdonmukaista, että hän tällöin huolehtii myös vangitsemisvaatimuksen esittämisestä. Lisäksi hänellä on asianomistajaa paremmat edellytykset harkita vangitsemisedellytysten olemassaoloa. Näistä syistä pykälää ehdotetaan lisäksi muutettavaksi siten, ettei asianomistajalla olisi enää syytteen nostamisen jälkeenkään oikeutta vaatia vastaajaa vangittavaksi, vaan tällaisen vaatimuksen voi esittää vain virallinen syyttäjä. Asianomistaja voi luonnollisesti aina kääntyä syyttäjän puoleen ja ehdottaa, että tämä vaatisi epäillyn vangitsemista.

11 §. Pykälä koskee vangitsemisvaatimuksesta pidätetylle tehtävää ilmoitusta. Sen mukaan vangitsemisvaatimuksen tekijän on ilmoitettava vaatimuksesta viipymättä pidätetylle. Pykälää ehdotetaan muutettavaksi siten, että vangitsemisvaatimuksesta on ilmoitettava myös pidätetyn avustajalle, esimerkiksi julkiselle puolustajalle, jos epäillylle on määrätty sellainen. Näin epäillyn avustaja voi jo etukäteen valmistautua vangitsemisasian käsittelyyn.

15 §. Pykälässä säädetään läsnäolosta vangitsemisvaatimuksen käsittelyssä. Koska asianomistajalla ei muutettavaksi ehdotettavan 10 §:n nojalla ole oikeutta esittää vangitsemisvaatimusta, *1 momenttia* ehdotetaan muutettavaksi siten, ettei siinä enää säännellä vangitsemisvaatimuksen tehneen asianomistajan poissaolon vaikutusta asian käsittelyyn.

21 §. Pykälä sisältää syytteen käsittelypäivän määräämistä koskevan säännöksen. Sen *1 momentin* mukaan tuomioistuimen on silloin, kun rikoksesta epäilty on määrätty vangittavaksi, määrättävä syytteen käsittelypäivä, jollei syytettä ole jo nostettu. Käsittelypäivää ei saa määrätä myöhemmäksi kuin on välttämätöntä esitutkinnan päättämiseksi ja syytteen valmistelemiseksi. Käsittelypäivä on kuitenkin määrättävä viimeistään neljän viikon päähän. Lisäksi käsittelypäivä on ilmoitettava vangitulle ja hänen avustajalleen.

Tällaisen järjestelyn seurauksena asian käsittely joudutaan joskus aloittamaan, vaikka esitutkintaa ei olekaan kaikilta osiltaan vielä saatettu päätökseen. Silloinkin kun esitutkinta on ehditty toimittaa ennen määrättyä syytteen käsittelypäivää, syyttäjälle ei kuitenkaan käytännössä aina jää riittävästi aikaa perusteellisen syyteharkinnan suorittamista varten. Näistä syistä oikeudenkäyntiä asiassa, jossa vastaaja on vangittuna, joudutaan usein lykkäämään, ja vastaaja määrätään tällöin yleensä pidettäväksi edelleen vangittuna.

Pääkäsittelyn välittömyys ja keskitys edellyttävät, että esitutkinta on saatettu päätökseen ennen syytteen nostamista ja että syyttäjälle jää riittävästi aikaa syyteharkintaa varten. Tämän vuoksi momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että tuomioistuin määrää ajan, jonka kuluessa syyttäjän on nostettava syyte. Tarvittavan ajan pituuden tuomioistuin voisi harkita kussakin tapauksessa erikseen neuvoteltuaan syyttäjän sekä rikoksesta epäillyn ja hänen puolustajansa kanssa siitä, kuinka kauan esitutkinnan loppuunsaattamisen ja syyteharkinnan voidaan arvioida kestävän. Aikaa syytteen nostamiselle ei momentin mukaan saa määrätä pitemmäksi kuin on välttämätöntä esitutkinnan päättämiseksi ja syytteen valmistelemiseksi.

Vaikka tuomioistuin määrääkin ajan syytteen nostamista varten, on syyttäjän tästä huolimatta nostettava syyte niin pian kuin mahdollista. Silloin kun esitutkinta ja syyteharkinta saadaan suoritetuiksi arvioitua aikaisemmin, syyttäjän on nostettava syyte jo ennen määräajan loppuunkulumista.

Silloin kun rikoksesta epäilty määrätään vangittavaksi muussa kuin syytteen käsittelevässä tuomioistuimessa, tämän on heti ilmoitettava vangitsemispäätöksestään syytteen käsittelevälle tuomioistuimelle. Kun ilmoitus on saapunut tuomioistuimeen, sen on momentin mukaan määrättävä syytteen käsittelypäivä viimeistään ilmoituksen saapumista seuraavana päivänä.

Pääkäsittelyn keskitys ja välittömyys edellyttävät, että esitutkinta on saatettu päätökseen ennen syytteen nostamista ja että syyttäjälle jää riittävästi aikaa syyteharkintaa varten. Sen vuoksi tuomioistuimen on neuvoteltava syytteen nostamiselle määrättävästä ajasta myös syyttäjän kanssa. Jotta syyttäjä voisi arvioida, kuinka kauan esitutkinta ja syyteharkinta kestävät, hänen on saatava tieto tutkittavana olevasta rikosasiasta. Tämä kaikki ei kuitenkaan aina ole mahdollista, jos tuomioistuimen on momentissa säädetyssä ajassa määrättävä aika syytteen nostamiselle. Näistä syistä momentista ehdotetaan lisäksi poistettavaksi sään-

nös käsittelypäivän määräämisestä mainitussa ajassa. Sen sijaan momentissa ehdotetaan, että tuomioistuimen on viipymättä määrättävä aika syytteen nostamiselle.

Pykälän *2 momentin* mukaan tuomioistuin voi syyttäjän ennen käsittelypäivää tekemästä pyynnöstä erityisen painavasta syystä siirtää käsittelypäivää kerrallaan enintään kahdella viikolla aikaisemmin määrätystä käsittelypäivästä. Lisäksi momentti sisältää säännökset pyynnön käsiteltäväksi ottamisesta, vastaajan kuulemisesta, vangitsemisasian uudelleen tutkimisesta ja uuden käsittelypäivän ilmoittamisesta.

Vaikka tuomioistuin muutettavaksi ehdotetun 1 momentin nojalla määrääkin syyttäjän kanssa neuvoteltuaan ajan, jonka kuluessa syyte on nostettava, saattaa kuitenkin käydä niin, ettei esitutkintaa ehditä saattaa määräajassa loppuun tai ettei syyttäjälle jää riittävästi aikaa syyteharkintaa varten. Koska pääkäsittelyn keskitys ja välittömyys edellyttävät, ettei syytettä tällöinkään nosteta esitutkinnan ollessa kesken, momentissa ehdotetaan käsittelypäivän siirtämisen sijasta säädettäväksi, että tuomioistuin voi syyttäjän hakemuksesta pitentää syytteen nostamiselle alunperin asettamaansa määräaikaa, jos se osoittautuu liian lyhyeksi. Hakemus on tehtävä syytteen nostamiselle määrätyn ajan kuluessa. Syyttäjän tulee hakemuksessaan esittää tuomioistuimelle selvitys siitä, mitkä seikat edellyttävät määräajan pitentämistä.

Momentin mukaan vangitulle ja hänen avustajalleen on, kuten nykyisinkin, varattava tilaisuus tulla kuulluksi pyynnöstä. Vangittu on tuotava tuomioistuimeen, jos hän haluaa tulla henkilökohtaisesti kuulluksi.

Vangitun rikoksesta epäillyn asema edellyttää kuitenkin, ettei hänen vapaudenmenetyksensä kestä kauempaa kuin esitutkinnan loppuunsaattamiseksi on välttämätöntä. Tämän vuoksi pykälän *3 momentissa* ehdotetaan säädettäväksi, että tuomioistuimen olisi kahden viikon välein otettava vangitsemista koskeva asia omasta aloitteestaan uudelleen käsiteltäväksi. Samalla tuomioistuin saa selon esitutkinnan toimittamisen etenemistä.

Säännös soveltuu sekä silloin, kun syytteen nostamiselle asetettu määräaika on alunperin määrätty kahta viikkoa pitemmäksi, että silloin, kun tuomioistuin on pitentänyt syytteen nostamiselle asettamaansa määräaikaa siten, että vangittuna olevan epäillyn vapaudenmenetysaika kokonaisuudessaan muodostuu kahta viikkoa pitemmäksi.

Samalla tavoin kuin vangitsemisvaatimustakin käsiteltäessä, vangitulle ja hänen avustajalleen on momentin mukaan varattava tilaisuus tulla käsittelyssä kuulluksi. Jos vangittu haluaa tulla henkilökohtaisesti kuulluksi, hänet on tuotava tuomioistuimeen.

Pykälän nykyiseen 3 momenttiin sisältyvän viittaussäännöksen mukaan vangittua vastaajaa koskevan syytteen käsittelyn lykkäämisestä säädetään oikeudenkäymiskaaren 16 luvun 4 §:n 1 momentissa. Koska pääkäsittelyn määrääminen ja lykkääminen ehdotetaan säänneltäväksi oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 6 ja 7 luvussa, säännös ehdotetaan tarpeettomana kumottavaksi.

22 §. Pykälä koskee vangitsemisasian uudelleen käsittelyä. Sen 1 momentin mukaan sellaisella rikoksesta epäillyllä, joka vangitsemisasian käsittelyn jälkeen, mutta ennen syytteen käsittelyä on ollut yhtäjaksoisesti kaksi viikkoa vangittuna, on oikeus saada pyynnöstään vangitsemisasiansa uudelleen tutkittavaksi. Pykälän 2 momentin mukaan tuomioistuimen on otettava asia käsiteltäväksi viikon kuluessa pyynnön saapumisesta tuomioistuimeen. Koska 21 §:ää ehdotetaan muutettavaksi siten, että tuomioistuimen on omasta aloitteestaan otettava vangitsemiskysymys käsiteltäväksi kahden viikon välein, pykälä ehdotetaan tarpeettomana kokonaisuudessaan kumottavaksi.

23 §. Pykälä sisältää säännöksen vangittuna pitämisestä syytteen käsittelyn lykkäytyessä. Pykälän mukaan tuomioistuimen on silloin, kun se lykkää vangittua vastaajaa koskevan syytteen käsittelyn, samalla tutkittava, onko syytä pitää vastaaja edelleen vangittuna. Pykälää ehdotetaan muutettavaksi siten, että tuomioistuimen on tutkittava vangittuna pitämistä koskeva kysymys pääkäsittelyn lykkäämisen ohella myös silloin, kun pääkäsittely peruutetaan.

24 §. Pykälä sisältää säännökset vangitun päästämisestä vapaaksi. Pykälään ehdotetaan tehtäväksi ainoastaan sellaiset teknisluontoiset muutokset, jotka johtuvat siitä, että syytteelle ei enää säädetä laissa kiinteää käsittelypäivää, vaan tuomioistuin asettaa määräajan, jonka kuluessa syyttäjän on nostettava syyte. Määräaikaa voidaan syyttäjän hakemuksesta pidentää.

26 §. Pykälä koskee tuomitun vangitsemista. Pykälään ehdotetaan tehtäväksi ainoastaan sel-

lainen tekninen muutos, joka johtuu siitä, ettei asianomistajalla ehdotuksen mukaan enää ole oikeutta vaatia rikosasian vastaajaa vangittavaksi.

27 §. Pykälä sisältää säännöksen muutoksenhausta vangitsemisasiassa annettuun päätökseen. Sen *3 momentin* mukaan myöskään tuomioistuimen syytteen käsittelypäivän siirtämistä koskevaan päätökseen ei saa hakea muutosta valittamalla. Momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että siinä kielletään muutoksenhaku käsittelypäivän siirtämistä koskevan päätöksen sijasta syytteen nostamiselle määrättyä aikaa ja määräajan pitentämistä koskevaan päätökseen.

2 luku. **Matkustuskielto**

3 §. Pykälässä säädetään matkustuskiellosta päättävästä viranomaisesta. Sen *1 momentin* mukaan matkustuskieltoa koskevasta asiasta päättää ennen syytteen käsittelyn alkua pidättämiseen oikeutettu virkamies. Käytännössä matkustuskiellosta on useimmiten päättänyt tutkinnanjohtaja. Syyttäjä on sen sijaan määrännyt matkustuskiellon yleensä vain silloin, kun asia on jo siirretty hänelle syyteharkintaa varten.

Samoista syistä kuin edellä vangitsemisvaatimuksen esittämisen osalta on 1 luvun 10 §:n perusteluissa selostettu momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että esitutkinnan aikana matkustuskieltoa koskevasta asiasta päättää pidättämiseen oikeutettu virkamies. Ennen päätöksen tekemistä siitä on ilmoitettava syyttäjälle. Momentin mukaan syyttäjä voi ottaa päätettäväkseen kysymyksen matkustuskiellosta. Kun asia on esitutkinnan päätyttyä siirretty syyttäjälle, matkustuskieltoa koskevasta asiasta päättää syyttäjä.

Lisäksi momenttiin ehdotetaan tehtäväksi sellaiset teknisluontoiset muutokset, että säännöksen kirjoittamistapa vastaa oikeudenkäymiskaaren säännöksiä laadittaessa nykyisin noudatettavaa kirjoittamistapaa.

Pykälän *2 momentin* mukaan syytteen käsittelyn alettua matkustuskieltoa koskevasta asiasta päättää tuomioistuin. Tuomioistuin saa syytteen käsittelyn alettua määrätä syytetyn matkustuskieltoon vain syyttäjän tai asianomistajan vaatimuksesta. Vastaavista syistä kuin edellä 1 luvun 10 §:n perusteluissa on vangitsemisvaatimuksen esittämisen osalta selostettu momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, ettei asianomistajalla ole oikeutta esittää matkustuskieltoa koskevaa vaatimusta, vaan vaatimuksen esittäminen on aina virallisen syyttäjän asia. Lisäksi momenttiin ehdotetaan tehtäväksi vähäisiä teknisiä muutoksia.

6 §. Pykälässä säädetään matkustuskiellon kumoamisesta. Sen *2 ja 3 momenttiin* ehdotetaan tehtäväksi ainoastaan vähäisiä teknisiä muutoksia.

7 §. Pykälä koskee matkustuskiellon voimassaoloa. Pykälän *1 momentin* mukaan ennen syytteen käsittelyn alkua määrätty matkustuskielto on voimassa siihen oikeudenkäyntitilaisuuteen asti, jossa syytettä ensi kerran käsitellään, jollei sitä ole määrätty päättymään aikaisemmin tai sitä aikaisemmin erikseen kumota. Momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että matkustuskielto on mainituin varauksin voimassa pääkäsittelyyn asti.

Pykälän *2 momentin* ensimmäisen virkkeen mukaan tuomioistuimen on lykätessään matkustuskieltoon määrättyä vastaajaa koskevan syytteen käsittelyn määrättävä, onko matkustuskielto pidettävä voimassa. Momentin toisen virkkeen mukaan lykkäyspäätöksen yhteydessä määrätty tai voimassa pysytetty taikka lykkäysaikana määrätty matkustuskielto on voimassa syytteen seuraavaan käsittelytilaisuuteen asti, jollei sitä aikaisemmin erikseen kumota. Momenttia ehdotetaan muutettavaksi ensiksikin siten, että tuomioistuimen on tutkittava matkustuskiellon voimassa pitämistä koskeva kysymys pääkäsittelyn lykkäämisen ohella myös silloin, kun pääkäsittely peruutetaan. Lisäksi momentin viimeinen virke ehdotetaan tarpeettomana poistettavaksi.

Pykälän *3 momenttiin* ehdotetaan tehtäväksi ainoastaan sellainen teknisluontoinen muutos, joka johtuu siitä, että asianomistajalla ei ehdotuksen mukaan ole oikeutta vaatia rikosasian vastaajan määräämistä matkustuskieltoon.

9 §. Pykälä sisältää täydentävän säännöksen. Sen *2 momentin* mukaan edellä 2 §:n 1 momentissa tarkoitetun tilapäisen poistumisluvan antaa tuomioistuimen puolesta sen puheenjohtaja ja kihlakunnanoikeuden puolesta kihlakunnantuomari tai käräjätuomari. Lupa annetaan kansliakäsittelyssä. Momenttiin ehdotetaan ainoastaan tehtäväksi sellaiset teknisluontoiset muutokset, että momentin kirjoittamistapa niiden johdosta vastaa oikeudenkäymiskaaren säännöksiä laadittaessa nykyisin noudatettavaa kirjoittamistapaa.

Pykälän *3 momentissa* säädetään siitä, että matkustuskieltoon määrättyä koskeva asia on käsiteltävä tuomioistuimessa kiireellisesti. Koska oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 6 ja 7 lukuun sisältyvät säännökset määräajoista, milloin pääkäsittely on määrättävä toimitettavaksi ja kuinka pitkäksi aikaa pääkäsittely saadaan lykätä, momentti ehdotetaan tarpeettomana kumottavaksi.

3 luku. **Turvaamistoimi**

Voimassa oleva luku sisältää hukkaamiskiellon ja vakuustakavarikon määräämistä ja niiden osalta noudatettavaa menettelyä koskevat säännökset. Sakon, menettämisseuraamuksen ja valtiolle tulevan korvauksen maksamisen turvaamiseksi syyttäjä voi vaatia rikoksesta todennäköisin syin epäillyn omaisuutta pantavaksi hukkaamiskieltoon. Jos hukkaamiskieltoa ei voida pitää riittävänä toimenpiteenä saamisen maksamisen turvaamiseksi, tuomioistuin voi määrätä irtainta omaisuutta pantavaksi vakuustakavarikkoon. Asianomistajalla on oikeus hakea turvaamistoimenpidettä silloin, kun on kysymys hänelle tulevasta korvauksesta. Hukkaamiskiellosta ja vakuustakavarikosta päättää tuomioistuin.

Riita-asioiden oikeudenkäyntimenettelyn uudistamisen yhteydessä myös ulosottolain 7 luvussa säännellystä turvaamistoimesta päättäminen siirrettiin tuomioistuimen tehtäväksi. Turvaamistoimen määräämistä ja siinä noudatettavaa menettelyä koskevat säännökset sisältyvät oikeudenkäymiskaaren uuteen 7 lukuun (1065/91). Näiden säännösten mukaan tuomioistuin määrää omaisuutta pantavaksi ainoastaan takavarikkoon. Vasta turvaamistoimipäätöksen täytäntöönpanovaiheessa ratkaistaan se, edellyttääkö hakijan oikeuden turvaaminen kussakin yksittäistapauksessa omaisuuden hallinnan poisottamista vai riittääkö omaisuuden julistaminen hukkaamiskieltoon. Turvaamistoimen täytäntöönpanoa koskevat säännökset sisältyvät ulosottolain 7 lukuun (1066/91). Sekä oikeudenkäymiskaaren että ulosottolain säännökset tulivat alioikeusuudistukseen liittyvien lakien voimaanpanosta annetun lain (1417/92) nojalla voimaan 1 päivänä joulukuuta 1993.

Turvaamistointa koskevan lainsäädännön uudistamisesta annettua hallituksen esitystä laadittaessa oli eräänä vaihtoehtona esillä myös se, että pakkokeinolaista olisi kumottu ne säännökset, jotka koskevat hukkaamiskiellon tai takavarikon myöntämistä asianomistajalle tulevan korvauksen maksamisen turvaamiseksi. Kumottujen säännösten sijasta olisi sovellettu oikeudenkäymiskaaren 7 luvun säännöksiä. Koska takavarikkoa ja hukkaamiskieltoa koskevan kysymyksen käsittelemisen rikosasian yhteydessä katsottiin kuuluvan läheisesti rikosasiain menettelyyn, pidettiin kuitenkin tarkoituksenmukaisimpana sitä, että kanta rinnakkaisten turvaamistointa koskevien säännösten tarpeellisuuteen otetaan vasta siinä yhteydessä, kun rikosasioiden menettelyä uudistetaan.

Käsiteltävänä olevassa luvussa ja oikeudenkäymiskaaren 7 luvussa säännellyt turvaamistoimimenettelyt poikkeavat eräiltä osin tarpeettomasti toisistaan. Vakuustakavarikkoa koskeva hakemus voidaan esimerkiksi käsitellä ainoastaan tuomioistuimen istunnossa, kun oikeudenkäymiskaaren 7 luvun mukaan takavarikkoa koskeva hakemus käsitellään summittaisessa kirjallisessa menettelyssä. Eräiltä osin menettelyä koskevat säännökset ovat puolestaan yhteneviä. Lisäksi asianomistajalla on nykyisin käytettävissään kaksi rinnakkaista tietä hakea turvaamistoimenpidettä hänelle tulevan vahingonkorvauksen maksamisen turvaamiseksi.

Koska sekä käsiteltävänä olevassa luvussa että oikeudenkäymiskaaren 7 luvussa säännellyn menettelyn tarkoituksena on turvata hakijan saatava, tulisi hakemusta käsiteltäessä noudatettavan menettelyn olla saamisen laadusta riippumatta mahdollisimman suuressa määrin samanlainen. Koska turvaamistoimiasiat on saamisen laadusta riippumatta voitava ratkaista kiireellisinä ja ilman, että näyttökysymysten laajempaan käsittelyyn on mahdollisuuksia, asia tulisi aina voida käsitellä myös kirjallisesti. Silloinkin kun on kysymys rikoksesta johtuvan saatavan turvaamisesta, on tarkoituksenmukaista, että vasta turvaamistoimipäätöstä täytäntöönpantaessa ratkaistaan, millaista vakuustoimenpidettä hakijan oikeuden turvaaminen edellyttää.

Edellä selostetuista syistä ja päällekkäisen sääntelyn välttämiseksi luvun säännöksiä ehdotetaan muutettaviksi siten, että siinä ja oikeudenkäymiskaaren 7 luvussa säännellyt menettelyt saatetaan yhteneviksi. Tämä ehdotetaan toteutettavaksi siten, että luvun 1 §:ään otetaan viittaussäännös, jonka mukaan turvaamistoimesta päätettäessä sovellettaisiin oikeudenkäy-

miskaaren 7 luvun säännöksiä. Lukuun ehdotetaan otettaviksi säännökset tarpeellisiksi katsotuista poikkeuksista oikeudenkäymiskaaren 7 luvussa säänneltyyn menettelyyn. Myös luvun nimi "Hukkaamiskielto ja vakuustakavarikko" ehdotetaan muutettavaksi nimeksi "Turvaamistoimi".

1 §. Pykälään ehdotetaan otettavaksi viittaussäännös siitä, että tuomioistuin voi siten kuin oikeudenkäymiskaaren 7 luvussa säädetään määrätä pantavaksi takavarikkoon sellaisen henkilön omaisuutta, jota todennäköisin syin epäillään rikoksesta tai joka voidaan rikoksen johdosta tuomita menettämisseuraamukseen. Takavarikkoa voidaan hakea asianomistajan saamisen tai paremman oikeuden, sakon, menettämisseuraamuksen ja valtiolle tulevan korvauksen maksamisen turvaamiseksi. Hakemuksen voi momentin mukaan, kuten nykyisinkin, tehdä joko syyttäjä tai tutkinnanjohtaja.

Koska asianomistajalla on jo oikeudenkäymiskaaren 7 luvun säännösten nojalla oikeus itse hakea turvaamistointa siitä riippumatta, johtuuko hänen saatavansa rikoksesta vai ei, pykälään ei tarvitse ottaa tästä erillistä viittaussäännöstä. Tämän luvun 7 §:ään ehdotetaan kuitenkin otettavaksi voimassa olevaa oikeutta vastaava poikkeus oikeudenkäymiskaaren 7 luvussa säänneltyyn menettelyyn.

Momentin mukaan turvaamistoimena on oikeudenkäymiskaaren 7 luvun 1 ja 2 §:ssä säännelty takavarikko. Vasta takavarikkoa täytäntöönpannessaan ulosottomies ratkaisee, edellyttääkö saatavan turvaaminen hallinnan poisottoa vai riittääkö omaisuuden asettaminen hukkaamiskieltoon. Ulosottomiehen on täytäntöönpanovaiheessa kumottava turvaamistoimi muun muassa silloin, kun saatavan maksamisen vakuudeksi asetetaan riittävä pantti tai takaus.

Turvaamistointa koskevaa hakemusta ei voida hyväksyä varaamatta vastapuolelle tilaisuutta tulla kuulluksi hakemuksen johdosta. Kun vastapuolelle varataan tilaisuus tulla kuulluksi, tuomioistuin voi määrätä, että vastapuoli antaa kirjallisen vastauksen, tai kutsua hänet ja tutkinnanjohtajan tai syyttäjän istuntoon. Jos tuomioistuin heti katsoo, ettei hakemukseen voida suostua, vastapuolelle ei tarvitse varata tilaisuutta tulla kuulluksi.

Jos turvaamistoimi on hankittu tarpeettomasti, vastapuolelle on korvattava turvaamistoimesta ja sen täytäntöönpanosta aiheutunut vahinko ja asiassa aiheutuneet kulut.

Turvaamistointa on haettava kirjallisesti. Syyteasian yhteydessä hakemus voidaan tehdä suullisesti istunnossa. Hakemus on käsiteltävä kiireellisesti. Toimivaltainen tuomioistuin on se, joka on toimivaltainen käsittelemään syyteasian. Käräjäoikeus on erillistä turvaamistoimiasiaa käsitellessään päätösvaltainen silloin, kun siinä on vain puheenjohtaja. Kun tuomioistuin ratkaisee syyteasian, sen on samalla määrättävä, kuinka kauan turvaamistoimi on voimassa. Jos syyte hylätään tai jätetään tutkimatta, samalla voidaan määrätä, että turvaamistoimi peruuntuu vasta syyteasiaa koskevan ratkaisun saatua lainvoiman. Jos syyte peruutetaan, turvaamistoimi on määrättävä peruutettavaksi.

Turvaamistointa koskevaan päätökseen voidaan hakea muutosta myös erikseen. Muutoksenhaku ei estä täytäntöönpanoa, ellei muutoksenhakemusta käsittelevä tuomioistuin kiellä tai keskeytä sitä. Jos alempi tuomioistuin on hylännyt tai jättänyt tutkimatta turvaamistointa koskevan hakemuksen, muutoksenhakemusta käsittelevä tuomioistuin voi tarvittaessa heti väliaikaisesti päättää turvaamistoimesta, kunnes toisin määrätään. Väliaikaista turvaamistointa koskevaan ratkaisuun ei sen sijaan saa hakea muutosta.

Voimassa olevan oikeuden mukaan asianomistajalla itsellään ei esitutkinnan aikana ole oikeutta vaatia käsiteltävänä olevan luvun mukaista turvaamistoimenpidettä hänelle tulevan korvauksen maksamisen turvaamiseksi. Turvaamistointa koskeva määräys annetaan tällöinkin vain tutkinnanjohtajan tai syyttäjän hakemuksesta. Paremman oikeutensa turvaamiseksi asianomistaja ei voi lainkaan hakea turvaamistointa tämän luvun säännösten mukaan. Syytteen nostamisen jälkeen syyttäjä voi vaatia turvaamistoimenpidettä vain valtiolle tulevan saatavan turvaamiseksi, ja asianomistajan itsensä asiana on tällöin huolehtia omien saataviensa turvaamisesta.

Pykälään otettavaksi ehdotettavan säännöksen mukaan tutkinnanjohtaja tai syyttäjä voi hakea rikoksesta todennäköisin syin epäillyn omaisuutta pantavaksi takavarikkoon asianomistajan saamisen turvaamisen ohella myös asianomistajan paremman oikeuden turvaamiseksi.

Menettely poikkeaa voimassa olevasta oikeudesta siinä, että syyttäjä ei voi asianomistajan

saatavan turvaamiseksi kohdistaa takavarikkohakemusta vahingosta muutoin vastuussa olevaa vastaan. Tältä osin ehdotus vastaa oikeudenkäynnistä rikoasioissa annetun lain 4 luvun 9 §:ää. Mainitun säännöksen mukaan syyttäjän on ajettava asianomistajan yksityisoikeudellista vaatimusta rikosasian vastaajaa vastaan, jos se voi tapahtua ilman olennaista haittaa eikä vaatimus ole ilmeisen perusteeton. Jos vahingosta on vastuussa muu kuin rikoksesta epäilty, asianomistaja voi itse hakea turvaamistointa tällaisen saatavan vakuudeksi.

2 §. Voimassa olevan luvun 3 §:n mukaan tutkinnanjohtaja tai syyttäjä saa, jos asia ei siedä viivytystä, panna väliaikaisesti hukkaamiskieltoon tai vakuustakavarikkoon rikoksesta epäillyn omaisuutta tai sen omaisuutta, joka voidaan tuomita menettämään rahamäärä valtiolle, kunnes tuomioistuin on päättänyt asiasta. Tämä toimenpide peräytyy, jos vaatimusta hukkaamiskiellosta tai vakuustakavarikosta ei ole tehty tuomioistuimelle viikon kuluessa väliaikaisen määräyksen antamisesta.

Myös oikeudenkäymiskaaren 7 luvun 5 §:n mukaan tuomioistuin voi hakijan pyynnöstä antaa väliaikaisen turvaamistoimipäätöksen varaamatta vastapuolelle tilaisuutta tulla kuulluksi, jos turvaamistoimen tarkoitus saattaa muuten vaarantua. Ratkaisu on voimassa siihen saakka, kunnes vastapuolelle on varattu tilaisuus tulla kuulluksi ja vaatimus sen jälkeen on lopullisesti tutkittu.

Silloin kun on kysymys rikosperusteisesta saamisesta, omaisuuden kätkemisen ja hävittämisen vaara on usein vielä suurempi kuin nykyisin oikeudenkäymiskaaren 7 luvun mukaisessa menettelyssä käsiteltävien saamisten kysymyksessä ollessa. Koska oikeudenkäymiskaaren 7 luvussa säännelty väliaikaista turvaamistointa koskeva menettely saattaa rikoksesta johtuvan saatavan maksamisen turvaamiseksi joskus olla liian hidas, pykälän *1 momentissa* ehdotetaan säilytettäväksi voimassa olevaa oikeutta vastaava järjestely, jonka mukaan tutkinnanjohtaja tai syyttäjä voi kiireellisissä tapauksissa määrätä väliaikaisen turvaamistoimen. Toimenpide on voimassa siihen saakka, kunnes tuomioistuin on käsitellyt asian. Momentin mukaan toimenpide kuitenkin peräytyy, kuten nykyisinkin, jos vaatimusta takavarikosta ei ole tehty tuomioistuimelle viikon kuluessa toimenpiteeseen ryhtymisestä.

Tutkinnanjohtaja tai syyttäjä voi, kuten nykyisinkin, määrätä väliaikaisen turvaamistoimen myös asianomistajalle tulevan korvauksen maksamisen tai paremman oikeuden turvaamiseksi. Kiireellisissä tapauksissa tämä on mahdollista myös ilman asianomistajan pyyntöä. Luvun 1 §:n 2 momentin nojalla syyttäjän mahdollisuus hakea takavarikkoa edellyttää kuitenkin, että asianomistaja on esitutkinnassa pyytänyt syyttäjää ajamaan hänen yksityisoikeudellista vaatimustaan. Lisäksi syyttäjä ja tutkinnanjohtaja voi, kuten nykyisinkin, kohdistaa asianomistajan saamisen tai paremman oikeuden turvaamiseksi määrättävän väliaikaisen turvaamistoimen vain rikoksesta todennäköisin syin epäiltyyn. Silloin kun syyttäjä ei voi määrätä väliaikaista turvaamistoimenpidettä, asianomistajalla on mahdollisuus pyytää tuomioistuinta antamaan väliaikainen turvaamistoimipäätös.

Muun kuin rikoksesta epäillyn omaisuutta tutkinnanjohtaja ja syyttäjä saa panna väliaikaisesti takavarikkoon vain menettämisseuraamuksen maksamisen vakuudeksi. Rikoksesta epäillyn omaisuutta hän saa panna väliaikaiseen takavarikkoon sekä sakon ja menettämisseuraamuksen että korvauksen maksamisen vakuudeksi.

Pykälän *2 momenttiin* ehdotetaan otettavaksi voimassa olevan luvun 3 §:n 2 momenttia vastaava säännös eräistä ilmoitusvelvollisuuksista. Momentin mukaan tutkinnanjohtajan tai syyttäjän on heti ilmoitettava kiinteän omaisuuden väliaikaisesta takavarikosta ja sen kumoamisesta omaisuuden sijaintipaikkakunnan tuomioistuimelle merkinnän tekemiseksi lainhuuto- ja kiinnitysrekisteriin. Ulosottolain 4 luvun 28 §:n 2 tai 3 momentissa tarkoitetun omaisuuden väliaikaisesta takavarikosta ja sen kumoamisesta on vastaavasti ilmoitettava sanotussa lainkohdassa mainitulle viranomaiselle. Esimerkiksi rekisteröidyn ilma-aluksen osalta ilmoitus on tehtävä ilmailuhallitukselle sekä linja- ja kuorma-auton osalta Autorekisterikeskukselle. Lisäksi tutkinnanjohtajan tai syyttäjän on ilmoitettava asianomaiselle viranomaiselle myös väliaikaisen turvaamistoimen peräytymisestä 1 momentin perusteella sekä päätöksestä, jolla tuomioistuin on hylännyt vaatimuksen väliaikaistoimenpiteen kohteena olleen omaisuuden panemisesta takavarikkoon.

3 §. Voimassa olevan luvun 4 §:n 2 momentin mukaan tuomioistuimen on kumottava hukkaamiskielto tai vakuustakavarikko, jollei syytettä nosteta 60 päivän kuluessa hukkaamiskieltoa tai vakuustakavarikkoa koskevan mää-

räyksen antamisesta. Tuomioistuin saa kuitenkin tutkinnanjohtajan tai syyttäjän edellä tarkoitettuna määräaikana tekemästä pyynnöstä pidentää tätä aikaa.

Oikeudenkäymiskaaren 7 luvun 6 §:n mukaan hakijan on sen jälkeen, kun turvaamistointa koskevaan hakemukseen on suostuttu, kuukauden kuluessa päätöksen antamisesta pantava pääasiaa koskeva kanne vireille tuomioistuimessa. Jos asian käsittelyä ei sanotussa ajassa panna vireille tai jos asian käsittely jää sillensä, turvaamistoimi peruutetaan siten kuin ulosottolain 7 luvun 13 §:ssä säädetään.

Oikeudenkäymiskaaren 7 luvun mukaan tuomioistuin ei voi pitentää 6 §:ssä kanteen vireillepanolle säädettyä aikaa. Jollei syyttäjä ehdi nostaa syytettä laissa säädetyssä määräajassa esimerkiksi sen vuoksi, ettei esitutkintaa ole vielä saatettu päätökseen, epäilty voi hukata omaisuuttaan ennen kuin sitä on ehditty uudelleen panna takavarikkoon. Myös oikeudenkäynnin keskitys ja välittömyys edellyttävät, ettei syytettä nosteta ennen kuin esitutkinta on suoritettu loppuun ja että syyttäjälle jää riittävästi aikaa syyteharkintaa varten. Lisäksi syytteen nostamiselle on pakkokeinolaissa säädetty 60 päivän määräaika silloin, kun epäilty on määrätty matkustuskieltoon.

Edellä selostetuista syistä pykälässä ehdotetaan säilytettäväksi nykyinen järjestely, jonka mukaan syyttäjän on nostettava syyte 60 päivän kuluessa takavarikkoa koskevan päätöksen antamisesta. Pykälän mukaan tuomioistuin saa tutkinnanjohtajan tai syyttäjän edellä tarkoitettuna määräaikana tekemästä pyynnöstä pidentää tätä aikaa.

Säännös soveltuu myös silloin, kun tuomioistuin on määrännyt takavarikon asianomistajan itsensä tekemän hakemuksen perusteella. Jollei syytettä tällöin ole nostettu pykälässä mainitussa määräajassa eikä määräajan pidentämistä ole pyydetty, asianomistajalla on mahdollisuus uudelleen hakea turvaamistoimen määräämistä, jos omaisuuden hävittämisen vaara on edelleen olemassa.

6 a §. Säädettäessä kansainvälisestä oikeusavusta rikosasioissa lukuun otettiin säännökset (10/94) turvaamistoimenpiteeseen ryhtymisestä vieraan valtion viranomaisen pyynnöstä, toimivaltaisesta tuomioistuimesta, takavarikolle asetettavasta määräajasta sekä viittaussäännös muihin sovellettaviin säännöksiin.

Pykälää ehdotetaan muutettavaksi siten, että se sisällöltään vastaisi niitä tavoitteita, jotka edellä on esitetty pakkokeinolain turvaamistoimia koskevan luvun osalta suhteessa oikeudenkäymiskaaren 7 lukuun. Päällekkäisyyden välttämiseksi pykälään sisältyisivät siis lähinnä poikkeukset oikeudenkäymiskaaren 7 luvussa säännellystä menettelystä. Lisäksi pykälään on tarkoituksenmukaista tehdä tässä yhteydessä eräitä teknisiä muutoksia, jotka johtuvat lukuun tehtävistä edellä esitetyistä muista muutoksista.

Pykälän otsikkoon ja *1 momenttiin* ehdotetaan tehtäväksi lähinnä teknisiä muutoksia. Momentin mukaan vieraan valtion viranomaisen pyynnöstä tutkinnanjohtaja tai syyttäjä edelleen tekee tuomioistuimelle hakemuksen turvaamistoimenpiteeseen ryhtymisestä menettämisseuraamuksen täytäntöönpanon turvaamiseksi.

Pykälän *2 momentista* ehdotetaan poistettavaksi toimivaltaista tuomioistuinta koskeva säännös tarpeettomana, koska oikeudenkäymiskaaren 7 luvun 4 §:n samansisältöisiä säännöksiä sovelletaan myös pakkokeinolain turvaamistoimia koskevaan lukuun. Lisäksi momenttiin tehdään eräitä muita lähinnä teknisiä tarkistuksia.

Pykälän *3 momentin* viittaussäännöstä ehdotetaan muutettavaksi niin, että lukua koskevien erillisten pykäläviittausten sijasta momentissa viitataan luvun säännösten soveltamiseen soveltuvin osin. Momenttiin ehdotetaan lisäksi otettavaksi selvyyden vuoksi viittaus oikeudenkäymiskaaren 7 luvun soveltamisesta myös tässä pykälässä tarkoitettuihin kansainvälistä oikeuapua koskeviin asioihin.

7 §. Voimassa olevan luvun 8 §:n mukaan hukkaamiskiellosta ja vakuustakavarikosta on muuten soveltuvin kohdin voimassa, mitä ulosottolaissa ja ulosottoasetuksessa on säädetty hukkaamiskiellosta ja takavarikosta. Panttia ja takausta ei kuitenkaan tarvitse asettaa siitä vahingosta, mikä toimenpiteestä saattaa aiheutua vastaajalle, ellei tuomioistuin erityisestä syystä velvoita asianomistajaa asettamaan vakuutta määrätessään hukkaamiskiellon tai vakuustakavarikon tälle tulevan korvauksen maksamisen turvaamiseksi.

Oikeudenkäymiskaaren 7 luvun säännösten mukaan pääsääntö on, että turvaamistoimen hakijan on asetettava ulosottolain 7 luvun 16 §:ssä tarkoitettu vakuus turvaamistoimesta vastapuolelle mahdollisesti syntyvän vahingon varalta. Oikeudenkäymiskaaren 7 luvun 7 §:n mukaan tuomioistuin voi hakemuksesta va-

pauttaa hakijan asettamasta tällaista vakuutta vain, jos hakija havaitaan siihen kykenemättömäksi ja jos hänen oikeuttaan voidaan pitää ilmeisen perusteltuna.

Rikoksesta johtuvien saatavien turvaamista tarkoittaviin toimenpiteisiin ryhdytään yleensä valtion viranomaisten hakemuksesta ja valtio on muutenkin vapaa vakuuden asettamisvelvollisuudesta. Pakkokeinolakia koskeneessa hallituksen esityksessä (HE 14/1985 vp.) ei myöskään pidetty kohtuullisena vaatia asianomistajalta vakuuden asettamista kuin poikkeustapauksissa, esimerkiksi, kun hänen korvausvaatimuksensa saattaa vaikuttaa liioitellulta.

Edellä selostetuista syistä ja jotta asianomistajan asemaa ei tarpeettomasti huononnettaisi, pykälässä ehdotetaan säilytettäväksi voimassa olevan lain mukainen järjestely. Sen mukaan tässä luvussa tarkoitetun ja asianomistajan virallisen syyttäjän ajamassa asiassa hakeman takavarikon täytäntöönpano ei edellytä ulosottolain 7 luvun 16 §:ssä tarkoitetun vakuuden asettamista. Tuomioistuin voi kuitenkin erityisestä syystä määrätä asianomistajan asettamaan sellaisen vakuuden.

4 luku. **Takavarikko**

11 §. Pykälä sisältää säännöksen takavarikon kumoamisesta. Sen *2 momentin* mukaan takavarikko on kumottava, jollei syytettä sen aiheuttaneesta rikoksesta nosteta neljässä kuukaudessa esineen takavarikoimisesta. Tuomioistuin voi kuitenkin pidättämiseen oikeutetun virkamiehen edellä tarkoitettuna määräaikana tekemästä pyynnöstä pidentää aikaa.

Koska pidentämistä ei ole momentissa rajoitettu, käytännössä on toisinaan menetelty niin, että aikaa on pidennetty siihen saakka, kunnes syyte on nostettu. Näissä tapauksissa takavarikko on voinut olla voimassa huomattavankin pitkän ajan ilman, että sen tarvetta on tarkastettu. Tällaisten tilanteiden välttämiseksi momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että tuomioistuin voi pidentää takavarikon voimassaoloaikaa enintään neljällä kuukaudella kerrallaan.

1.6. Sotilaskurinpitolaki

24 §. Pykälä sisältää viittaussäännöksen siitä, että vangittua koskevan syytteen käsittelypäivästä säädetään pakkokeinolaissa. Pykälään ehdotetaan tehtäviksi ainoastaan ne tekniset muutokset, jotka johtuvat pakkokeinolain muuttamisesta. Pakkokeinolain 21 §:ää ehdotetaan muutettavaksi siten, että tuomioistuin ei enää määrää syytteen käsittelypäivää, vaan se asettaa määräajan, jonka kuluessa syyte on nostettava. Määräaikaa voidaan syyttäjän hakemuksesta pitentää.

1.7. Sotilasoikeudenkäyntilaki

4 §. Pykälään ehdotetaan otettavaksi uusi *3 momentti*, johon asiallisesti samansisältöisinä siirretään rikoslain voimaanpanemisesta annetun asetuksen 15 §:n 3 momenttia ja 16 §:n 3 momenttia vastaavat säännökset.

Momentin mukaan virallisen syyttäjän on edelleen nostettava syyte sotilasoikeudenkäyntiasiana käsiteltävästä rikoksesta, vaikka asianomistaja ei olisikaan esittänyt rikoksesta syyttämispyyntöä. Sotilasoikeudenkäyntiasiana käsiteltävästä rikoksesta syyttäjä ei myöskään saa jättää syytettä nostamatta oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 1 luvun 7 §:ssä säädetyillä perusteilla.

Ehdotuksen mukaan maksuttomasta oikeudenkäynnistä annetun lain nojalla määrätyn avustajan osalta sovelletaan siten esimerkiksi sanotun 2 luvun 9 ja 10 §:n säännöksiä siitä, miten puolustajan on toimittava hoitaessaan tehtäväänsä.

1.8. Ulosottolaki

3 luku. **Yleisiä säännöksiä tuomioiden ja päätösten täytäntöönpanosta**

23 §. Pykälä sisältää säännöksen siitä, minkälainen asiakirja asianosaisen on esitettävä pyytäessään tuomioistuimen ratkaisua täytäntöönpantavaksi. Pykälän 1 momentin (1055/91) mukaan täytäntöönpano riita-asiassa tapahtuu oikeudenkäymiskaaren 24 luvun 4 a §:n 2 momentissa säädetyn käräjäoikeuden toimituskirjan tai pöytäkirjan jäljennöksen nojalla. Pykälän 2 momentti sisältää säännöksen täytäntöönpanon perusteena olevasta asiakirjasta rikosasiassa. Sen mukaan pääsääntö on, että täytäntöönpanoa tulee pyytää alkuperäisellä tuomioistuimen ratkaisun sisältävällä asiakirjalla, ja että täytäntöönpano on ainoastaan poikkeuksellisesti mahdollinen jäljennöksen nojalla.

Ehdotuksen mukaan myös rikosasioissa toimituskirjana annettaisiin jäljennös käräjäoikeuden tuomiosta, joka oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 11 luvun 6 §:n mukaan on laadittava erilliseksi asiakirjaksi. Tämän vuoksi pykälän *1 momenttia* ehdotetaan muutettavaksi siten, että myös rikosasiassa täytäntöönpano tapahtuu käräjäoikeuden tuomion jäljennöksen tai pöytäkirjan jäljennöksen nojalla. Täytäntöönpanon mahdollistaminen pöytäkirjan jäljennöksen nojalla on tarpeen esimerkiksi niissä tilanteissa, joissa päätös todistajalle maksettavasta korvauksesta sisältyy tuomion asemesta pöytäkirjaan sisältyvään päätökseen.

Muutosehdotusten johdosta pykälän *2 momentti* ehdotetaan tarpeettomana kumottavaksi.

1.9. Laki valtion varoista maksettavista todistelukustannuksista

16 §. Pykälässä säädetään vastaajan velvoittamisesta suorittamaan valtiolle sen varoista tämän lain nojalla maksettavaksi määrätty korvaus. Pykälää ehdotetaan muutettavaksi siten, että siinä korvausvelvollisuuden osalta viitataan oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 9 luvun 1 §:ään.

1.10. Laki rangaistusmääräysmenettelystä

6 §. Pykälässä säädetään rangaistusvaatimuksen antamisesta tiedoksi epäillylle heti esitutkinnan päätyttyä tai, jollei se ole mahdollista, mahdollisimman pian sen jälkeen siten kuin oikeudenkäymiskaaren 11 luvun 22 §:ssä säädetään.

Koska mainittu 11 luvun 22 § ehdotetaan tässä esityksessä kumottavaksi tarpeettomana, ehdotetaan myös 6 §:n lakiviittausta muutettavaksi siten, että rangaistusvaatimus olisi annettava tiedoksi siten kuin oikeudenkäymiskaaren 11 luvussa säädetään tiedoksiannosta rikosa sioissa.

1.11. Rikesakkolaki

8 §. Pykälässä säädetään rikesakkomääräyksen tiedoksiantamisesta rikkojalle heti tai, jollei se ole mahdollista, siten kuin oikeudenkäymiskaaren 11 luvun 22 §:ssä säädetään.

Koska mainittu 11 luvun 22 § ehdotetaan tässä esityksessä kumottavaksi tarpeettomana, ehdotetaan 8 §:n lakiviittausta muutettavaksi. Rikesakkomääräys olisi annettava tiedoksi siten kuin oikeudenkäymiskaaren 11 luvussa säädetään tiedoksiannosta rikosasioissa.

1.12. Laki työsuojelun valvonnasta ja muutoksenhausta työsuojeluasioissa

24 §. Esityksessä ehdotetaan pykälän 2 momenttia muutettavaksi siten, että työsuojeluviranomaiselle tai sen määräämälle on varattava tilaisuus olla läsnä ja tulla kuulluksi käsiteltäessä esitutkinnassa ja tuomioistuimessa työrikosta koskevaa asiaa, sekä esittää siinä kysymyksiä asianosaisille ja todistajille. Voimassa olevan lain mukaan työsuojeluviranomaiselle tai sen määräämälle on varattava tilaisuus tulla kuulluksi esitutkinnassa ja alioikeudessa momentissa tarkoitetussa asiassa.

Muutosta ehdotetaan sen vuoksi, että erityisesti osa tuomioistuimista rinnastaa työsuojeluviranomaisen sellaiseen erityisasiantuntijaan, jota tuomioistuin kuulustelee lähinnä asiaa tuntevana todistajana tai muutoin todistelutarkoituksessa. Tuomioistuimessa asiaa käsiteltäessä työsuojeluviranomaisen tulee toimia tarvittaessa itsenäisesti asian selvittämiseksi. Sen edustajalla tulee olla mahdollisuus osallistua asian käsittelyyn, jotta työsuojeluviranomaisen asiantuntemus tulee mahdollisimman hyvin huomioon otetuksi myös sen aineiston osalta, joka tulee esille oikeudenkäynnin aikana.

2. Voimaantulo

Lait ehdotetaan tuleviksi voimaan 1 päivänä tammikuuta 1997. Ennen lakien voimaantuloa on erikseen valmisteltava niin sanotut siirtymäsäännökset, joiden mukaan määräytyy se, mihin asioihin sovelletaan tässä esityksessä ehdotettujen lakien voimaantulon jälkeen uusia säännöksiä ja mihin asioihin aikaisemmin voimassa olleita säännöksiä. Siirtymäsäännösten valmistelu on tarkoituksenmukaista vasta sen jälkeen kun eduskunta on hyväksynyt esityksessä ehdotettujen lakien sisällön.

Edellä esitetyn perusteella annetaan Eduskunnan hyväksyttäviksi seuraavat lakiehdotukset:

1.

Laki

oikeudenkäynnistä rikosasioissa

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 luku

Syyteoikeudesta

Yleissäännös

1 §

Rikosasiaa ei oteta tuomioistuimessa tutkittavaksi, ellei syytettä rikoksesta ole nostanut se, jolla on siihen lain mukaan oikeus.

Tuomioistuimella on kuitenkin oikeus tuomita omasta aloitteestaan rangaistus oikeudenkäyntiä koskevasta rikkomuksesta.

Virallisen syyttäjän syyteoikeudesta

2 §

Virallisen syyttäjän tehtävänä on nostaa rikoksesta syyte ja ajaa sitä.

Jos syytteen nostamiselle on säädetty erityisiä ehtoja, kuten asianomistajan syyttämispyyntö taikka viranomaisen määräys tai suostumus, noudatetaan niitä.

3 §

Jos asianomistaja on esittänyt syyttämispyynnön rikoksesta, josta virallinen syyttäjä ei saa nostaa syytettä ilman asianomistajan pyyntöä, ja useampia on epäiltyinä osallisuudesta rikokseen, syyttäjä saa nostaa syytteen niitäkin epäiltyjä vastaan, joita pyyntö ei koske.

Jos huoltaja, holhooja tai muu laillinen edustaja on tehnyt vajaavaltaista vastaan 1 momentissa tarkoitetun rikoksen, syyttäjä saa nostaa syytteen, vaikka syyttämispyyntöä ei olisikaan esitetty.

4 §

Jos vajaavaltaista vastaan tehdään rikos, josta virallinen syyttäjä ei saa nostaa syytettä ilman asianomistajan syyttämispyyntöä, oikeus pyynnön tekemiseen on vajaavaltaisen holhoojalla tai muulla laillisella edustajalla. Alaikäisen henkilöön kohdistuneen rikoksen johdosta mainittu oikeus on kuitenkin vajaavaltaisen huoltajalla tai muulla laillisella edustajalla.

Oikeus tehdä syyttämispyyntö on vajaavaltaisella yksin, jos rikos on kohdistunut omaisuuteen, jota hän saa vallita, tai jos se koskee oikeustointa, jonka tekemiseen hänellä on kelpoisuus. Mainittu oikeus on vajaavaltaisella yksin myös silloin, kun rikos on kohdistunut vajaavaltaisen henkilöön, jos hän on täyttänyt 18 vuotta ja kykenee ilmeisesti ymmärtämään asian merkityksen.

Jos alaikäinen on täyttänyt 15 vuotta, hänellä on huoltajan tai muun laillisen edustajan ohella oikeus itsenäisesti tehdä syyttämispyyntö hänen henkilöönsä kohdistuneen rikoksen johdosta.

5 §

Asianomistajan on tehtävä syyttämispyyntö sen paikkakunnan viralliselle syyttäjälle tai poliisille, jonka toimialueella syyte rikoksesta saadaan nostaa. Jos pyyntö tehdään muulle syyttäjälle tai poliisille, tulee tämän viipymättä toimittaa se toimivaltaiselle viranomaiselle.

6 §

Virallisen syyttäjän on nostettava syyte, kun on olemassa todennäköisiä syitä rikoksesta epäillyn syyllisyyden tueksi.

7 §

Virallinen syyttäjä saa jättää syytteen nostamatta:

1) milloin rikoksesta ei ole odotettavissa ankarampaa rangaistusta kuin sakko ja sitä on sen haitallisuus tai siitä ilmenevä tekijän syyllisyys huomioon ottaen kokonaisuutena arvostellen pidettävä vähäisenä; sekä

2) rikoksesta, jonka joku on tehnyt alle 18-vuotiaana, milloin siitä ei ole odotettavissa ankarampaa rangaistusta kuin sakkoa tai enintään kuusi kuukautta vankeutta ja sen katsotaan johtuneen pikemmin ymmärtämättömyydestä tai harkitsemattomuudesta kuin piittaamattomuudesta lain kieltoja ja käskyjä kohtaan.

8 §

Jollei tärkeä yleinen tai yksityinen etu muuta vaadi, virallinen syyttäjä saa sen lisäksi, mitä 7 §:ssä säädetään, jättää syytteen nostamatta, milloin:

1) oikeudenkäyntiä ja rangaistusta on pidettävä kohtuuttomina tai tarkoituksettomina ottaen huomioon tekijän ja asianomistajan välillä saavutettu sovinto tai muu tekijän toiminta rikoksensa vaikutusten estämiseksi tai poistamiseksi, hänen henkilökohtaiset olonsa, rikoksesta hänelle aiheutuvat muut seuraukset, sosiaali- ja terveydenhuollon toimet tai muut seikat; taikka

2) rikos ei rikosten yhtymistä koskevien säännösten johdosta olennaisesti vaikuttaisi kokonaisrangaistuksen määrään.

9 §

Päätös syyttämättä jättämisestä on annettava tiedoksi syyttämättä jätetylle ja asianomistajalle postitse tai siten kuin tiedoksiannosta rikosasioissa oikeudenkäymiskaaren 11 luvussa säädetään.

Syyttäjä voi harkitessaan sen tarpeelliseksi antaa syyttämättä jätetylle suullisen huomautuksen.

10 §

Jos virallinen syyttäjä on 7 tai 8 §:n nojalla päättänyt jättää syytteen nostamatta, syyttäjän on syyttämättä jätetyn vaatimuksesta saatettava syyllisyyttä koskeva ratkaisunsa tuomioistuimen käsiteltäväksi. Vaatimus on toimitettava syyttäjälle kirjallisesti 30 päivän kuluessa siitä päivästä, jona 9 §:n 1 momentissa tarkoitettu tiedoksianto tapahtui.

Kun syyttäjän ratkaisu jättää syyte ajamatta on saatettu tuomioistuimen käsiteltäväksi, syyttämättä jätetylle on viivytyksettä annettava tieto käsittelyn ajasta ja paikasta sekä siitä, että asia voidaan ratkaista hänen poissaolostaan huolimatta. Asian käsittelyssä noudatetaan muutoin soveltuvin osin rikosasiain oikeudenkäynnistä voimassa olevia säännöksiä.

11 §

Jos virallinen syyttäjä on päättänyt jättää syytteen nostamatta, hän saa peruuttaa päätöksensä vain, jos asiassa ilmenneen uuden selvityksen mukaan päätös on perustunut olennaisesti puutteellisiin tai virheellisiin tietoihin.

Ylemmällä syyttäjällä on oikeus ottaa asia uudelleen ratkaistavaksi siten kuin siitä erikseen säädetään.

12 §

Jos syytteen nostamisen jälkeen ilmenee seikka, jonka perusteella virallisella syyttäjällä olisi ollut oikeus jättää syyte 7 tai 8 §:n nojalla nostamatta, hän voi peruuttaa syytteensä. Syytteen peruuttamisesta on ilmoitettava siten kuin 9 §:n 1 momentissa säädetään.

Syyttäjä ei kuitenkaan voi peruuttaa syytettään, jos rikosasian vastaaja sitä vastustaa tai jos asiassa on jo annettu tuomio.

13 §

Virallinen syyttäjä saa hakea muutosta myös rikosasian vastaajan eduksi tai muuttaa vastaajan vahingoksi tekemänsä muutoksenhakemuksen vastaajan eduksi.

Asianomistajan syyteoikeudesta

14 §

Asianomistaja saa itse nostaa syytteen rikoksesta vain, jos virallinen syyttäjä on päättänyt jättää syytteen nostamatta.

Se, jota vastaan on tehty syyttämispyyntö tai jota on syytetty rikoksesta, voi aina kuitenkin ilman 1 momentissa tarkoitettua syyttäjän päätöstä nostaa syytteen väärästä ja todistamattomasta ilmiannosta.

Asianomistajalla on oikeus yhtyä virallisen syyttäjän tai toisen asianomistajan nostamaan syytteeseen ja vedota uuteen seikkaan syytteen tueksi. Asianomistaja voi hakea muutosta asiassa annettuun ratkaisuun siitä riippumatta, onko hän käyttänyt asiassa puhevaltaa.

15 §

Asianomistajalla on oikeus ottaa ajaakseen syyte, jonka virallinen syyttäjä tai toinen asianomistaja on peruuttanut.

Jos asianomistaja ottaa syytteen ajaakseen, hänen on ilmoitettava tästä tuomioistuimelle kirjallisesti 30 päivän kuluessa siitä, kun hän sai tiedon syytteen peruuttamisesta.

Jos asianomistaja ei ota syytettä ajaakseen, hän menettää syyteoikeutensa. Syyte on tällöin rikosasian vastaajan vaatimuksesta hylättävä tuomiolla.

16 §

Jos asianomistaja peruuttaa syyttämispyyntönsä, hänellä ei sen jälkeen ole oikeutta esittää rikoksen johdosta syyttämispyyntöä. Jos asianomistaja peruuttaa syytteensä taikka luopuu syytteen nostamisesta tai ajamisesta, hän menettää syyteoikeutensa.

Jos virallinen syyttäjä ei saa nostaa rikoksesta syytettä ilman asianomistajan syyttämis-

pyyntöä ja jos asianomistaja on peruuttanut pyynnön ennen kuin syyttäjä on nostanut syytteen, syyttäjäkään ei saa nostaa rikoksesta syytettä. Pyynnön peruuttaminen ei estä syyttäjää nostamasta syytettä, ellei peruutus koske kaikkia rikokseen osallisia.

17 §

Jos joku on rikoksen johdosta saanut surmansa, hänen leskellään ja lapsillaan on oikeus käyttää asianomistajan syyteoikeutta. Mikäli surmansa saaneella ei ole leskeä eikä lapsia, on hänen vanhemmillaan ja sisaruksillaan oikeus käyttää syyteoikeutta.

Milloin asianomistaja on muusta syystä kuollut, 1 momentissa mainituilla omaisilla on sama oikeus esittää rikoksen johdosta syyttämispyyntö sekä nostaa syyte ja ajaa sitä kuin asianomistajalla olisi ollut, paitsi jos asianomistaja on tahtonut, ettei syyttämispyyntöä esitetä eikä syytettä nosteta.

2 luku

Asianomistajan avustamisesta

1 §

Tuomioistuin voi määrätä asianomistajalle oikeudenkäyntiavustajan esitutkintaa ja, silloin kun asianomistaja esiintyy oikeudenkäynnissä virallisen syyttäjän ajamassa asiassa asianosaisena, oikeudenkäyntiä varten:

1) rikoslain 20 luvussa tarkoitetussa siveellisyysrikosta koskevassa asiassa, jollei sitä erityisestä syystä pidetä tarpeettomana; sekä

2) rikoslain 21 luvun 1—6 §:ssä tarkoitetussa rikosasiassa, jos sitä asianomistajan ja rikoksesta epäillyn välinen suhde huomioon ottaen on pidettävä perusteltuna.

2 §

Asianomistajan oikeudenkäyntiavustajaksi on 1 §:n nojalla määrättävä asianajaja. Jos sopivaa asianajajaa ei ole tiedossa tai jos siihen on muu erityinen syy, oikeudenkäyntiavustajaksi voidaan määrätä myös muu oikeustieteen kandidaatin tutkinnon suorittanut henkilö, joka lain mukaan saa olla toisen asiamiehenä. Oikeudenkäyntiavustajaksi määrättävälle on varattava tilaisuus tulla kuulluksi tehtävään määräämisestä.

3 §

Sellaiselle 1 §:ssä tarkoitetun rikoksen asianomistajalle, joka ei esiinny oikeudenkäynnissä asianosaisena ja jota kuullaan henkilökohtaisesti asian selvittämiseksi sekä jonka voidaan katsoa tarvitsevan tukea esitutkinnassa ja oikeudenkäynnissä, voidaan 1 §:ssä mainituin edellytyksin määrätä tehtävän hoitamiseen riittävän pätevyyden omaava tukihenkilö.

4 §

Asianomistajan oikeudenkäyntiavustajan määrää se tuomioistuin, jossa rikosasia on vireillä tai jossa se voidaan panna vireille. Jos asian käsittely on päättynyt eikä muutoksenhakua tai vastauksen antamista varten säädetty aika ole kulunut umpeen, määrää oikeudenkäyntiavustajan asiaa viimeksi käsitellyt tuomioistuin.

Ennen asian vireille tuloa, tuomioistuimen istuntojen välisenä aikana tai muutoksenhakua tai vastauksen antamista varten säädettynä aikana käräjäoikeus voi määrätä oikeudenkäyntiavustajan istunnossa tai kansliassa kokoonpanossa, jossa tuomioistuimen muodostaa yksin sen puheenjohtaja. Kysymys oikeudenkäyntiavustajan määräämisestä voidaan tarvittaessa siirtää käsiteltäväksi yhdessä sen rikosasian kanssa, jota varten oikeudenkäyntiavustajaa pyydetään.

Kun oikeudenkäyntiavustajan määräämistä koskeva pyyntö käsitellään kansliassa ja kun asiaa ei ratkaista pyynnön mukaisesti, päätöksen antamispäivä on ilmoitettava hakijalle kirjallisesti hyvissä ajoin ennen päätöksen antamista.

5 §

Määräys toimia asianomistajan oikeudenkäyntiavustajana voidaan peruuttaa, jos oikeudenkäyntiavustajaa ei enää tarvita tai jos peruuttamiseen on jokin muu pätevä syy.

6 §

Asianomistajan oikeudenkäyntiavustaja ei saa ilman tuomioistuimen lupaa panna toista sijaansa.

7 §

Asianomistajan oikeudenkäyntiavustaja on velvollinen huolellisesti hyvää asianajotapaa noudattaen valvomaan asianomistajan etua ja oikeutta sekä siinä tarkoituksessa edistämään asian selvittämistä.

8 §

Asianomistajan oikeudenkäyntiavustajan tu-

lee niin pian kuin mahdollista neuvotella asianomistajan kanssa ja ryhtyä valmistelemaan hänen avustamistaan sekä ryhtyä sellaisiin toimenpiteisiin, joita asianomistajan oikeuden valvominen vaatii. Hänen on avustettava asianomistajaa myös haettaessa muutosta ylemmässä tuomioistuimessa.

9 §

Asianomistajan avustajasta on lisäksi soveltuvin osin voimassa, mitä oikeudenkäyntiasiamiehestä ja -avustajasta erikseen säädetään.

10 §

Tukihenkilön tehtävä on olla esitutkinnassa ja oikeudenkäynnissä asianomistajan henkilökohtaisena tukena ja auttaa häntä asian käsittelemiseen liittyvissä kysymyksissä.

11 §

Asianomistajan oikeudenkäyntiavustajalle ja tukihenkilölle maksetaan valtion varoista palkkio ja korvaus noudattaen soveltuvin osin, mitä maksuttomasta oikeudenkäynnistä annetun lain 15 §:ssä ja 16 §:n 1 ja 3 momentissa säädetään. Silloin kun asianomistajalle on määrätty oikeudenkäyntiavustaja, korvaus asianomistajan nimeämälle todistajalle maksetaan valtion varoista siten kuin maksuttomasta oikeudenkäynnistä annetun lain 8 §:ssä säädetään.

Edellä 1 momentissa tarkoitettujen kustannusten korvaamisesta valtiolle on soveltuvin osin voimassa, mitä maksuttomasta oikeudenkäynnistä annetun lain 21 §:ssä säädetään.

Tässä pykälässä tarkoitettuihin päätöksiin haetaan muutosta noudattaen soveltuvin osin, mitä maksuttomasta oikeudenkäynnistä annetun lain 23, 24 ja 27 §:ssä säädetään.

3 luku

Yksityisoikeudellisesta vaatimuksesta

1 §

Syyteasian yhteydessä voidaan ajaa syytteessä tarkoitetusta rikoksesta johtuvaa yksityisoikeudellista vaatimusta. Jos sellaista vaatimusta ajetaan erikseen, noudatetaan, mitä oikeudenkäynnistä riita-asioissa säädetään.

2 §

Jos syyte ja syytteessä tarkoitetusta rikoksesta johtuva yksityisoikeudellinen vaatimus ovat erikseen vireillä samassa tuomioistuimessa, tuomioistuin voi määrätä yksityisoikeudellisen vaatimuksen käsiteltäväksi yhdessä syyteasian kanssa.

Jos syyteasia on vireillä toisessa tuomioistuimessa, tuomioistuin voi siirtää rikoksesta johtuvan yksityisoikeudellista vaatimusta koskevan asian käsiteltäväksi syyteasian yhteydessä, jos siirtoon on erityistä syytä.

3 §

Jos yksityisoikeudellinen vaatimus on esitetty syyteasian yhteydessä, tuomioistuin voi määrätä, että vaatimus käsitellään erikseen riita-asiain oikeudenkäynnistä säädetyssä järjestyksessä.

4 §

Asiain yhdistämistä tai erottamista koskevaan päätökseen ei saa hakea muutosta.

5 §

Rikosasian vastaaja tai muu, jota vastaan on esitetty yksityisoikeudellisia vaatimuksia, voi nostaa kolmatta vastaan kanteen syyteasian yhteydessä siten kuin kanteen nostamisesta riita-asioissa säädetään oikeudenkäymiskaaren 18 luvun 5 §:n 1 momentissa.

Kolmas henkilö voi nostaa toista tai molempia asianosaisia vastaan kanteen syyteasian yhteydessä siten kuin oikeudenkäymiskaaren 18 luvun 5 §:n 2 momentissa säädetään.

6 §

Jos syyte jätetään tutkimatta tai peruutetaan taikka asianomistajan todetaan menettäneen syyteoikeutensa, tuomioistuin voi asianosaisen vaatimuksesta määrätä, että yksityisoikeudellista vaatimusta koskevan asian käsittelyä jatketaan riita-asiain oikeudenkäynnistä säädetyssä järjestyksessä.

Jos sellaista vaatimusta ei esitetä, asia jätetään sillensä.

7 §

Jos kantaja peruuttaa yksityisoikeudellisen vaatimuksensa sen jälkeen, kun vastaaja on vastannut siihen, asia on vastaajan vaatimuksesta kuitenkin ratkaistava.

8 §

Jos syyte hylätään, yksityisoikeudellinen vaatimus voidaan kuitenkin tutkia tai vaatimuksen käsittelyä voidaan jatkaa riita-asiain oikeudenkäynnistä säädetyssä järjestyksessä.

9 §

Asianomistajan pyynnöstä virallisen syyttäjän on vireille panemansa syyteasian yhteydessä ajettava rikokseen perustuvaa asianomistajan yksityisoikeudellista vaatimusta rikosasian vastaajaa vastaan, jos se voi tapahtua ilman olennaista haittaa eikä vaatimus ole ilmeisen perusteeton.

Asianomistajan on esitettävä pyyntö esitutkinnassa tai syyttäjälle. Samalla hänen on ilmoitettava seikat, joihin vaatimus perustuu.

10 §

Jos asianomistaja tai joku muu, jolla on siihen oikeus, on esitutkinnassa ilmoittanut haluavansa itse esittää haastehakemuksessa tarkoitetusta rikoksesta johtuvan yksityisoikeudellisen vaatimuksensa tai jos syyttäjä on ilmoittanut, että hän ei asianomistajan pyynnöstä huolimatta aja asianomistajan vaatimusta, asianomistajalle ja muulle pykälässä tarkoitetulle henkilölle on varattava tilaisuus määräajassa toimittaa tuomioistuimeen vaatimuksensa ja sen perusteet kirjallisena uhalla, että vaatimus voidaan muuten jättää tutkimatta rikosasian yhteydessä.

Jollei oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 5 ja 6 §:stä muuta johdu, 1 momentissa tarkoitettu kirjallinen vaatimus voidaan tutkia rikosasian yhteydessä vaatimuksen tekijän poissaolosta huolimatta.

11 §

Sen jälkeen kun syyte on nostettu, vastaajaa vastaan voidaan ilman haastetta esittää rikokseen perustuva yksityisoikeudellinen vaatimus, jos tuomioistuin esitettävän selvityksen ja muiden seikkojen perusteella katsoo sen käyvän haitatta päinsä.

4 luku

Laillisesta tuomioistuimesta

1 §

Syyte rikoksesta tutkitaan sen paikkakunnan tuomioistuimessa, missä rikos on tehty. Rikos katsotaan tehdyksi sekä siellä, missä rikollinen teko suoritettiin, että siellä, missä rikoksen seuraus ilmeni, tai jos rikos jäi yritykseksi, missä täytetyn rikoksen seuraus olisi ilmennyt. Jos rikos on tehty useilla, eri tuomiopiireihin kuuluvilla paikkakunnilla, on kunkin paikkakunnan tuomioistuin toimivaltainen.

Jos syytettä nostettaessa ei varmuudella tiedetä, missä rikos on tehty, voidaan syyte tutkia jossakin niistä tuomioistuimista, jonka tuomiopiirissä rikos voidaan otaksua tehdyksi tai jonka tuomiopiirissä syytettävä tavataan.

Syyte rikoksesta voidaan tutkia myös siinä tuomioistuimessa, jonka tuomiopiirissä syytettävä asuu tai vakinaisesti oleskelee, jos asian käsittely siinä katsotaan esitettävään selvitykseen, oikeudenkäynnistä aiheutuviin kustannuksiin sekä muihin seikkoihin nähden soveliaaksi.

2 §

Syyte Suomen ulkopuolella tehdystä rikoksesta tutkitaan, jollei muualla laissa toisin säädetä, syytettävän asuin-, oleskelu- tai tapaamispaikkakunnan tuomioistuimessa.

3 §

Jos joku on tehnyt useita rikoksia, saadaan syyte kaikista rikoksista tutkia siinä tuomioistuimessa, joka on toimivaltainen käsittelemään jotakin rikosta koskevan syytteen, jos sillä voidaan nopeuttaa tai helpottaa yhteisen rangaistuksen tuomitsemista ja asian käsittely siinä katsotaan esitettävään selvitykseen, oikeudenkäynnistä aiheutuviin kustannuksiin sekä muihin seikkoihin nähden soveliaaksi.

4 §

Syyte rikokseen osallisia vastaan saadaan tutkia siinä tuomioistuimessa, joka on jonkun osallisen osalta toimivaltainen. Jos asia on ollut aikaisemmin vireillä jotakuta osallista vastaan, saadaan samassa tuomioistuimessa syyttää myös muita osallisia.

Milloin jotakuta rikokseen osallista syytetään jonkin muun tuomiopiirin alueella tehdystä eri rikoksesta, saadaan syytteet kaikista rikoksista tutkia tuomioistuimessa, joka on toimivaltainen käsittelemään syytteen jostakin noista rikoksista, jos kaikkien syytteiden käsitteleminen siinä katsotaan esitettävään selvitykseen, oikeudenkäynnistä aiheutuviin kustannuksiin sekä muihin seikkoihin nähden soveliaaksi.

5 §

Eri vastaajien eri rikoksia koskevat syytteet saadaan kaikki tutkia siinä tuomioistuimessa, joka on toimivaltainen käsittelemään jotakin rikosta koskevan syytteen, jos rikoksilla on yhteyttä keskenään ja kaikkien syytteiden kä-

sitteleminen siinä katsotaan esitettävään selvitykseen, oikeudenkäynnistä aiheutuviin kustannuksiin sekä muihin seikkoihin nähden soveliaaksi. Jos asia on ollut aikaisemmin vireillä jotakuta vastaajaa vastaan, saadaan samassa tuomioistuimessa ajaa syytettä myös muita vastaajia vastaan.

6 §

Silloin kun tuomioistuimessa on vireillä rikosasia, jonka yhteydessä nostetaan syyte väärästä ja todistamattomasta ilmiannosta, tuomioistuin voi tutkia myös viimeksi mainitun syytteen.

7 §

Tuomioistuin pysyy toimivaltaisena, vaikka toimivallan perustaneissa olosuhteissa tapahtuu muutos sen jälkeen, kun rikosasia on tullut vireille.

8 §

Tuomioistuin, jossa on vireillä virallisen syyttäjän tekemä rangaistusvaatimus, saa syyttäjän esityksestä erityisten syiden niin vaatiessa siirtää asian toiseen, toimivaltaiseen tuomioistuimeen. Siirtävän tuomioistuimen asiaan liittyvät päätökset ja muut toimenpiteet ovat voimassa, kunnes se tuomioistuin, johon asia on siirretty, toisin määrää. Asiaa ei kuitenkaan saa siirtää takaisin, jolleivät uudet erityiset syyt sitä vaadi.

Päätökseen, jolla asia on siirretty tai siirtoesitys hylätty, ei saa hakea muutosta.

9 §

Milloin muutoksenhaku rikosasiassa on vireillä hovioikeudessa, saa hovioikeus erityisten syiden niin vaatiessa siirtää asian toiseen hovioikeuteen, jossa samaa henkilöä koskeva rikosasia on vireillä.

Päätökseen, jolla asia on siirretty tai siirtoesitys hylätty, ei saa hakea muutosta.

10 §

Ylempi tuomioistuin saa, katsoessaan että sen tutkittavaksi saatettu rikosasia olisi käsiteltävä uudelleen alemmassa tuomioistuimessa, 3 §:ssä säädetyin edellytyksin siirtää asian sellaiseenkin alempaan tuomioistuimeen, joka ei ole sitä aikaisemmin käsitellyt, jos sen tuomiopiirissä on tehty jokin niistä rikoksista, joista asiassa on kysymys, taikka jos tuossa tuomioistuimessa on vireillä toinen samaa henkilöä koskeva rikosasia. Asiaa ei kuitenkaan saa siirtää, jos siirtämiseen on 11 §:ssä tarkoitettu este.

11 §

Jos syyte jonkun vastaajan tai jonkin rikoksen osalta on, sen mukaan kuin siitä erikseen säädetään, käsiteltävä välittömästi ylemmässä tuomioistuimessa tai muussa kuin 1 ja 2 §:ssä tarkoitetussa käräjäoikeudessa, ei toinen tuomioistuin saa 3—5 §:n nojalla ottaa tuota syytettä tutkittavakseen.

12 §

Mitä 1—11 §:ssä säädetään syytteestä, koskee myös muita rikokseen perustuvia julkisoikeudellisia vaatimuksia.

13 §

Jos joku tuomioistuimen tai muun viranomaisen edessä tai viranomaiselle annetussa kirjoituksessa herjaa tai solvaa virkamiestä hänen virassaan, asia on käsiteltävä siinä tuomioistuimessa, joka on toimivaltainen tutkimaan sanotun virkamiehen virkarikosta koskevan asian. Jos loukkaus kohdistuu virkamieheen, jonka tekemiä virkarikoksia alioikeus tai hovioikeus ei voi tutkia, asia on käsiteltävä siinä hovioikeudessa, jonka tuomiopiirissä loukkaus on tapahtunut.

14 §

Jos ylempi tuomioistuin havaitsee, että alempi tuomioistuin ei ole toimivaltainen tuomioistuin tutkimaan siinä vireille pantua rikosasiaa, tai vahvistaa alemman tuomioistuimen sanotun sisältöisen päätöksen, ylemmän tuomioistuimen tulee, milloin sitä on muutoksenhakemuksessa tai siihen annetussa vastauksessa pyydetty tai erittäin painavat syyt muutoin niin vaativat, siirtää asia oikeaan alempaan tuomioistuimeen, mikäli se esitetyn aineiston perusteella on mahdollista.

Milloin asia on pantu vireille eri tuomioistuimissa ja lainvoiman saaneilla päätöksillä on katsottu, ettei mikään niistä ole oikea tuomioistuin rikosasiaa tutkimaan, korkeimman oikeuden on, jos jokin näistä tuomioistuimista havaitaan oikeaksi, hakemuksesta poistettava virheellinen päätös ja osoitettava asia asianomaisessa tuomioistuimessa edelleen käsiteltäväksi.

5 luku

Syytteen vireillepanosta

Haastehakemus

1 §

Syyttäjä nostaa syytteen toimittamalla kirjallisen haastehakemuksen käräjäoikeuden kansliaan. Tuomioistuin voi määrätä siinä laajuudessa kuin se katsoo aiheelliseksi, että syyttäjä saa nostaa syytteen antamalla haasteen itse.

Rikosasia tulee vireille, kun haastehakemus saapuu kansliaan tai, jos syyttäjä antaa haasteen, kun haaste annetaan tiedoksi.

2 §

Syyte voidaan nostaa ilman haastetta rikoksista, joista tuomioistuimella on oikeus tuomita rangaistus omasta aloitteestaan.

3 §

Haastehakemuksessa on ilmoitettava:

1) vastaaja;

2) asianomistaja;

3) syytteenalainen teko, sen tekoaika ja -paikka ja muut tiedot, jotka tarvitaan teon kuvailemiseksi;

4) rikos, johon syyttäjä katsoo vastaajan syyllistyneen;

5) vaatimus ja lainkohdat, joihin se perustuu;

6) asianomistajan vaatimukset, joita syyttäjä 3 luvun 9 §:n nojalla ajaa;

7) todisteet, jotka syyttäjä aikoo esittää, sekä mitä hän kullakin todisteella aikoo näyttää toteen;

8) syytteen nostamisen edellytyksenä oleva pyyntö taikka sitä koskeva määräys tai suostumus; sekä

9) seikat, joihin tuomioistuimen toimivalta perustuu, jollei toimivalta muutoin ilmene haastehakemuksesta.

Haastehakemuksessa on lisäksi ilmoitettava tuomioistuimen nimi, asianosaisten nimet, ammatit ja kotipaikat, asianosaisten tai heidän laillisen edustajansa tai asiamiehensä taikka avustajansa ja todistajan tai muun kuultavan puhelinnumero sekä postiosoite, johon asiaa koskevat ilmoitukset voidaan lähettää.

Haastehakemuksessa on ilmoitettava vapaudenmenetysaika, jos vastaaja on ollut yli vuorokauden vapautensa menettäneenä, sekä, onko olemassa 13 §:n 1 momentissa tarkoitettu syy pääkäsittelyn pitämiselle kahden viikon kuluessa syytteen vireilletulosta.

Syyttäjän on allekirjoitettava haastehakemus.

4 §

Syyttäjän on toimitettava tuomioistuimelle esitutkintapöytäkirja sekä kirjalliset todisteet, todisteena käytettävät esineet ja muut asian käsittelemistä varten tarpeelliset asiakirjat haastehakemuksen yhteydessä tai viipymättä syytteen nostamisen jälkeen.

Haastehakemuksen täydentäminen

5 §

Jos haastehakemus on puutteellinen, syyttäjää on kehotettava määräajassa korjaamaan puute. Syyttäjälle on samalla ilmoitettava, millä tavalla hakemus on puutteellinen.

Tuomioistuin voi erityisestä syystä pidentää 1 momentissa tarkoitettua määräaikaa.

Asian jättäminen tutkimatta haastetta antamatta

6 §

Tuomioistuimen on heti jätettävä asia tutkimatta, jollei syyttäjä noudata hänelle annettua kehotusta täydentää haastehakemusta ja jos hakemus on niin puutteellinen, ettei se kelpaa oikeudenkäynnin perustaksi, taikka jos tuomioistuin ei muusta syystä voi ottaa asiaa tutkittavaksi.

Esitutkinnan täydentäminen

7 §

Jos esitutkinnassa on puute, jonka johdosta pääkäsittelyä ei voitaisi toimittaa yhtäjaksoisesti, tuomioistuimen on ilmoitettava puutteesta syyttäjälle ja kehotettava häntä huolehtimaan määräajassa esitutkinnan täydentämisestä.

Tuomioistuimen antama haaste

8 §

Jollei asiaa 6 §:ssä säädetyllä tavalla heti jätetä tutkimatta, tuomioistuimen on viipymättä annettava haaste.

Haaste, haastehakemus sekä 3 luvun 10 §:ssä tarkoitettu vaatimus on annettava tiedoksi vastaajalle siten kuin tiedoksiannosta oikeudenkäymiskaaren 11 luvussa säädetään.

9 §

Haasteessa vastaajaa kehotetaan vastaamaan

häntä vastaan esitettyihin vaatimuksiin kirjallisesti tuomioistuimen määräämässä ajassa tai suullisesti istunnossa. Haasteessa vastaajaa kehotetaan:

1) ilmoittamaan kantansa häntä vastaan esitettyihin vaatimuksiin;

2) ilmoittamaan kantansa perustelut, jos hän kiistää syytteen tai muut vaatimukset;

3) ilmoittamaan todisteet, jotka hän aikoo esittää, ja mitä hän kullakin todisteella aikoo näyttää toteen, sekä todistajan ja muun kuultavan postiosoite ja puhelinnumero, jollei vastaajan tunnustuksen tai muiden seikkojen perusteella voida olettaa, ettei todistelua tarvita; ja

4) toimittamaan tuomioistuimelle ne kirjalliset todisteet, joihin hän vetoaa.

Kehotusta antaessaan tuomioistuin voi määrätä, mistä kysymyksistä vastaajan on lausuttava.

Tuomioistuin voi erityisestä syystä sallia, että vastaus, joka on kehotettu toimittamaan kirjallisena, saadaan antaa suullisesti tuomioistuimen kansliassa tai istuntopaikalla.

Valmistelun jatkaminen

10 §

Asiassa on toimitettava suullinen valmistelu, jos pääkäsittelyn keskittämisen turvaaminen sitä erityisestä syytä edellyttää.

Suullisen valmistelun istunnossa asianosainen ei saa lukea eikä antaa tuomioistuimelle kirjallista lausumaa taikka muutoinkaan esittää asiaa kirjallisesti.

Asianosainen saa kuitenkin lukea asiakirjasta vaatimuksensa, suorat viittaukset oikeuskäytäntöön ja oikeuskirjallisuuteen sekä sellaisiin useita teknisiä ja numerotietoja sisältäviin asiakirjoihin, joita pelkästään suullisesti esitettyinä on vaikea ymmärtää. Lisäksi hän saa käyttää kirjallista muistiinpanoa muistinsa tueksi.

11 §

Tuomioistuin voi ennen pääkäsittelyä päättää asiantuntijalausunnon hankkimisesta, todistelun vastaanottamisesta, kirjallisen todisteen taikka muun käsittelyä varten tarvittavan asiakirjan esittämisestä, katselmuksen toimittamisesta tai muuhun valmistelevaan toimenpiteeseen ryhtymisestä, jos sellainen toimenpide on tarpeen sen turvaamiseksi, että todisteet ovat yhdellä kertaa saatavilla pääkäsittelyssä.

Jos asianosainen haluaa, että jokin tässä pykälässä tarkoitetusta valmistelevasta toimenpiteestä suoritetaan, hänen on tehtävä siitä esitys tuomioistuimelle.

Asian siirtäminen pääkäsittelyyn

12 §

Asia on viipymättä määrättävä pääkäsittelyyn, kun valmistelu on toimitettu.

Asia on määrättävä suoraan pääkäsittelyyn, jos kirjallisen vastauksen pyytämistä tai suullista valmistelua pidetään tarpeettomana.

13 §

Jos alle 18-vuotias vastaaja on syytteessä rikoksesta, josta syytteessä mainittujen seikkojen vallitessa tehtynä on säädetty kuutta kuukautta ankarampi vankeusrangaistus, taikka jos vastaaja on vangittuna, matkustuskiellossa tai virantoimituksesta pidätettynä, pääkäsittely on pidettävä kahden viikon kuluessa rikosasian vireilletulosta. Jos vangitsemisesta, matkustuskiellosta tai virantoimituksesta pidättämisestä on päätetty syytteen nostamisen jälkeen, määräaika lasketaan siitä, kun sellainen päätös on tehty.

Jos 7 tai 11 §:ssä tarkoitettu toimenpide tai muu tärkeä syy sitä välttämättä vaatii, 1 momentissa tarkoitettu määräaika voidaan määrätä kahta viikkoa pidemmäksi.

14 §

Pääkäsittely voidaan pitää myös oikeudenkäyntiä koskevan kysymyksen ja sellaisen asian osan käsittelemistä varten, joka voidaan ratkaista erikseen, vaikkei asiaa muilta osin voitaisikaan vielä käsitellä pääkäsittelyssä.

15 §

Syyttäjä ja asianomistaja, jonka vaatimuksia syyttäjä ei aja, ja vastaaja sekä julkinen puolustaja ja 2 luvun nojalla määrätty oikeudenkäyntiavustaja ja tukihenkilö on kutsuttava istuntoon.

Jos rikoksesta johtuvaa yksityisoikeudellista vaatimusta ajaa muu kuin asianomistaja tai syyttäjä taikka jos rikoksesta johtuva yksityisoikeudellinen vaatimus kohdistetaan johonkin muuhun kuin rikoksesta syytettyyn, on hänetkin kutsuttava istuntoon.

Kutsun yhteydessä asianosaiselle on ilmoitettava, minä päivänä ja kellonaikana ja missä istunto pidetään sekä, mikä seuraamus hänelle

voi aiheutua siitä, ettei hän saavu istuntoon. Kutsun yhteydessä asianosaiselle on annettava tiedoksi vastapuolen tuomioistuimelle toimittama vastaus, kirjallinen lausuma tai todiste.

16 §

Jos vastaajan on oltava saapuvilla, hänet on kutsuttava istuntoon sakon uhalla. Jos asia voidaan ratkaista vastaajan poissaolosta huolimatta tai jos vastaajan on saavuttava henkilökohtaisesti, kutsussa on mainittava tästä.

Jos on ilmeistä, ettei vastaaja noudata kutsua, tuomioistuin voi määrätä hänet tuotavaksi istuntoon.

17 §

Jos asianosainen tahtoo pääkäsittelyssä esittää todisteen, jota hän ei ole aikaisemmin ilmoittanut, hänen on viipymättä ennen pääkäsittelyä saatettava se tuomioistuimen tietoon ja samalla ilmoitettava, mitä hän haluaa todisteella näyttää toteen.

Syytteen muuttaminen

18 §

Nostettua syytettä ei saa muuttaa. Syyttäjä voi kuitenkin laajentaa samaa vastaajaa koskevan syytteen käsittämään toisen teon, jos tuomioistuin esitettävään selvitykseen ja muihin seikkoihin nähden katsoo sen soveliaaksi.

Syytteen muuttamisena ei pidetä sitä, että syyttäjä rajoittaa syytettään tai ilmoittaa toisen lainkohdan kuin haastehakemuksessa taikka vetoaa uuteen seikkaan syytteen tueksi, ellei asia sen johdosta muutu toiseksi.

Syytteiden käsitteleminen yhdessä

19 §

Saman vastaajan tekemiä eri rikoksia tai eri vastaajien tekemää samaa rikosta koskevat syytteet on käsiteltävä yhdessä, jollei niiden erikseen käsittelemistä pidetä soveliaampana. Sama koskee myös eri vastaajien tekemiä eri rikoksia, jos syytteiden yhteinen käsittely on eduksi asian selvittämiselle.

Yhdessä käsiteltäväksi otetut eri syytteet saadaan myöhemmin erottaa. Samaa vastaajaa koskevat syytteet saadaan kuitenkin erottaa vain, jos se on asian käsittelyn kannalta perusteltua.

Syyttäjän antama haaste

20 §

Jos syyttäjä saa 1 §:n nojalla antaa haasteen itse, on haasteen osalta noudatettava, mitä 3 ja 9 §:ssä säädetään.

Syyttäjä huolehtii antamansa haasteen ja siihen liitettyjen asiakirjojen sekä 15 §:n 1 ja 2 momentissa tarkoitettujen asianosaisten sekä todistelutarkoituksessa kuultavien henkilöiden kutsujen tiedoksiannosta siten kuin oikeudenkäymiskaaren 11 luvussa säädetään. Tiedoksiannetusta haasteesta ja kutsusta on viipymättä ilmoitettava tuomioistuimelle.

6 luku

Pääkäsittelystä

1 §

Pääkäsittelyä aloitettaessa tuomioistuimen on selvitettävä, voidaanko asia ottaa lopullisesti käsiteltäväksi.

2 §

Pääkäsittelyä ei saa aloittaa ja se on peruutettava sekä sille on määrättävä uusi käsittelypäivä, jos:

1) syyttäjä on jäänyt pois;

2) vastaaja on jäänyt pois, eikä asia ole sellainen, että se voidaan ratkaista tästä huolimatta;

3) avustaja, joka vastaajalle on määrätty, ei ole saapuvilla taikka saatavissa heti paikalle eikä vastaajalle saada uutta avustajaa, joka voisi heti ryhtyä häntä avustamaan;

4) asianomistaja, jota pitäisi kuulla henkilökohtaisesti, taikka todistaja tai asiantuntija on jäänyt pois;

5) asianosainen haluaa esittää uuden tärkeän seikan tai uuden todisteen, johon vastapuolen on saatava tilaisuus perehtyä; tai

6) asian ottamiselle lopullisesti käsiteltäväksi on muu este.

3 §

Pääkäsittely saadaan aloittaa 2 §:n 4—6 kohdassa tarkoitetusta esteestä huolimatta, jos on aihetta olettaa, että käsittelyä ei tarvitse lykätä tai, jos se joudutaan lykkäämään, että asiassa ei tarvitse toimittaa 11 §:ssä mainitusta syystä uutta pääkäsittelyä eikä lykkäämisestä aiheudu haittaa asian käsittelylle.

4 §

Pääkäsittelyn peruuttamisesta huolimatta

tuomioistuin voi kuulla todistajaa, asiantuntijaa tai todistelutarkoituksessa asianomistajaa, jos voidaan olettaa, että:

1) todistelua ei tarvitse tai voida esittää uudelleen pääkäsittelyssä; tai

2) kuultavan saapumisesta pääkäsittelyyn aiheutuu todistelun merkitykseen verrattuna kohtuuttomia kustannuksia tai kohtuutonta haittaa.

Otettaessa vastaan todistelua 1 momentin nojalla asiaa saadaan käsitellä myös muilta osin, jos se todistelun vastaanottamiseksi on erityisen tärkeää.

5 §

Tuomioistuimen tehtävänä on valvoa, että asian käsittelyssä noudatetaan selvyyttä ja järjestystä. Tuomioistuin voi myös määrätä, että asian erillinen osa tai oikeudenkäyntiä koskeva kysymys käsitellään erikseen tai että jokin muu poikkeus tehdään 7 §:ssä säädetystä käsittelyjärjestyksestä.

Tuomioistuimen tulee myös valvoa, että asia tulee asianmukaisesti käsitellyksi eikä asiaan sekoiteta mitään siihen kuulumatonta. Tuomioistuimen tulee kysymyksin poistaa asianosaisten lausuntojen epäselvyyksiä ja puutteellisuuksia.

Rikosasian asianomistajan on pysyttävä totuudessa, kun hän ilmoittaa ne seikat, joihin hän vetoaa asiassa, lausuu käsityksensä vastapuolen esittämistä seikoista ja vastaa tehtyihin kysymyksiin.

6 §

Pääkäsittely on suullinen. Asianosainen ei saa lukea eikä antaa tuomioistuimelle kirjallista lausumaa taikka muutoinkaan esittää asiaa kirjallisesti.

Asianosainen saa kuitenkin lukea asiakirjasta vaatimuksensa sekä suorat viittaukset oikeuskäytäntöön, oikeuskirjallisuuteen sekä sellaisiin useita teknisiä ja numerotietoja sisältäviin asiakirjoihin, joita pelkästään suullisesti esitettynä on vaikeata ymmärtää. Lisäksi hän saa käyttää kirjallista muistiinpanoa muistinsa tukemiseksi.

Jos pääkäsittely pidetään, vaikka asianomistaja taikka vastaaja ei ole saapuvilla, tuomioistuimen on tarpeen mukaan asiakirjoista selostettava, mitä poissaoleva asianosainen on asiassa esittänyt.

7 §

Pääkäsittelyssä on seuraavassa järjestyksessä:

1) syyttäjän ja asianomistajan esitettävä vaatimuksensa ja lyhyesti niiden perusteet;

2) vastaajan ilmoitettava lyhyesti kantansa esitettyihin vaatimuksiin;

3) syyttäjän ja asianomistajan tarkemmin perusteltava kantansa;

4) vastaajalle varattava tilaisuus lausua vastapuolen perustelujen johdosta;

5) kuultava asianomistajaa ja vastaajaa todistelutarkoituksessa sekä otettava vastaan muu todistelu; sekä

6) asianosaisten esitettävä loppulausuntonsa.

Kuulusteltaessa asianosaista todistelutarkoituksessa noudatetaan soveltuvin osin, mitä oikeudenkäymiskaaren 17 luvun 32 ja 33 §:ssä säädetään todistajan kuulustelemisesta. Asianosaisen kuulustelu todistelutarkoituksessa on toimitettava ennen kuin muuta suullista todistelua otetaan vastaan siitä kysymyksestä, jota kuulustelu koskee.

8 §

Tuomioistuin voi määrätä, mikäli katsoo sen soveliaaksi, ettei asianomistaja, jolla ei ole asiassa vaatimuksia, saa olla saapuvilla asian käsittelyssä ennen kuin häntä kuullaan asian selvittämiseksi.

9 §

Asia on käsiteltävä pääkäsittelyssä yhtäjaksoisesti.

Jos pääkäsittelyä ei voida toimittaa yhden päivän kuluessa, istunto saadaan keskeyttää. Istuntoa on jatkettava, mikäli mahdollista perättäisinä päivinä. Jos tämä ei ole mahdollista, asiaa on käsiteltävä vähintään kolmena arkipäivänä viikossa, jollei käsittelyä 10 §:n nojalla lykätä.

10 §

Aloitettu pääkäsittely voidaan lykätä vain, jos:

1) se on aloitettu 3 §:n nojalla;

2) tuomioistuimen tietoon on tullut uusi tärkeä todiste, joka voidaan ottaa vastaan vasta myöhemmin; tai

3) lykkääminen ennalta arvaamattoman seikan johdosta tai muusta tärkeästä syystä on välttämätöntä.

Pääkäsittelyä on jatkettava lykkäyksen jälkeen niin pian kuin mahdollista. Jos vastaaja on vangittuna, matkustuskiellossa tai virantoi-

mituksesta pidätettynä eikä lykkäys johdu vastaajan mielentilan tutkimisesta, käsittelyä on jatkettava viimeistään 14 päivän kuluessa käsittelyn lykkäämisestä tai siitä, kun lykkäämisen jälkeen on päätetty vangitsemisesta, matkustuskiellosta tai virantoimituksesta pidättämisestä.

Kun pääkäsittely lykätään, samalla on määrättävä, milloin asian käsittelyä jatketaan, sekä ilmoitettava asianosaiselle, mikä seuraamus voi aiheutua siitä, että asianosainen ei saavu käsittelyyn.

11 §

Asiassa on toimitettava uusi pääkäsittely, jos tuomioistuimeen sen päätösvaltaisuuden puutteellisuuden vuoksi joudutaan kesken pääkäsittelyä ottamaan uusi jäsen. Uusi pääkäsittely on toimitettava myös silloin, kun asia on yhden tai useamman kerran ollut lykättynä yhteensä yli 14 päivää.

Vaikka pääkäsittely olisi ollut lykättynä yli 14 päivää, asiassa ei kuitenkaan tarvitse toimittaa uutta pääkäsittelyä, jos sitä asian laadun perusteella pidetään erityisestä syystä tarpeettomana ja jos pääkäsittelyn yhtäjaksoisuuden voidaan käsittelyn lykkäämisestä ja keskeyttämisestä huolimatta katsoa toteutuvan. Uusi pääkäsittely on kuitenkin pidettävä aina, kun pääkäsittely on ollut lykättynä yhteensä yli 45 päivää.

Jos pääkäsittely on ollut lykättynä vastaajan mielentilan tutkimista varten, uutta pääkäsittelyä ei tarvitse toimittaa, vaikka käsittely on ollut lykättynä pidemmän ajan kuin 2 momentissa säädetään.

12 §

Uudessa pääkäsittelyssä asia on käsiteltävä uudelleen. Aikaisemmin vastaanotettu todistelu on otettava vastaan uudelleen siltä osin kuin sillä on merkitystä asiassa eikä estettä sen vastaanottamiselle ole. Muussa tapauksessa todistelusta on otettava tarpeellinen selko aikaisemman pääkäsittelyn oikeudenkäyntiaineistosta.

13 §

Jos tuomioistuin pääkäsittelyn päättämisen jälkeen havaitsee välttämättömäksi, että asian käsittelyä on ennen asian ratkaisemista täydennettävä jonkin yksittäisen kysymyksen osalta, ja jos kysymys, jota käsittelyn täydentäminen koskee, on yksinkertainen tai vähäinen, tuomioistuin voi täydentää käsittelyä pyytämällä asianosaisilta kysymyksestä kirjallisen lausuman. Muussa tapauksessa käsittelyä voidaan täydentää siten, että pääkäsittelyä jatketaan tai asiassa toimitetaan uusi pääkäsittely.

7 luku

Asianomistajan yksin ajaman rikosasian käsittelystä

Haastehakemus

1 §

Asianomistaja nostaa syytteen toimittamalla kirjallisen haastehakemuksen käräjäoikeuden kansliaan.

Rikosasia tulee vireille, kun haastehakemus saapuu kansliaan.

Vastaaja voi ilman haastetta nostaa asianomistajaa vastaan syytteen väärästä ja todistamattomasta ilmiannosta.

2 §

Haastehakemuksessa on ilmoitettava:

1) vastaaja;

2) syytteenalainen teko, sen tekoaika ja -paikka ja muut tiedot, jotka tarvitaan teon kuvaamiseksi;

3) rikos, johon asianomistaja katsoo vastaajan syyllistyneen;

4) rangaistusvaatimus ja lainkohdat, joihin se perustuu;

5) muut vaatimukset, jotka asianomistaja esittää, ja vaatimusten perusteet;

6) selvitys siitä, että syyttäjä on päättänyt olla nostamatta syytettä rikoksen johdosta;

7) todisteet, jotka asianomistaja aikoo esittää, ja se, mitä hän kullakin todisteella aikoo näyttää toteen; sekä

8) seikat, joihin tuomioistuimen toimivalta perustuu, jollei toimivalta muutoin ilmene haastehakemuksessa esitetystä.

Haastehakemuksessa on lisäksi ilmoitettava tuomioistuimen nimi, asianosaisten nimet, ammatit ja kotipaikat, asianosaisten ja heidän laillisen edustajansa taikka asiamiehensä ja todistajan tai muun kuultavan puhelinnumero sekä postisosoite, johon asiaa koskevat ilmoitukset voidaan lähettää.

Haastehakemus on asianomistajan tai, jollei hän itse ole sitä laatinut, sen laatijan allekirjoitettava. Laatijan on samalla ilmoitettava ammattinsa ja asuinpaikkansa.

3 §

Haastehakemukseen on liitettävä ne kirjalliset todisteet, joihin asianomistaja vetoaa, ja esitutkintapöytäkirja, jos asiassa on toimitettu esitutkinta.

Haastehakemuksen täydentäminen

4 §

Jos haastehakemus on puutteellinen, asianomistajaa on kehotettava määräajassa korjaamaan puute, jos korjaaminen on valmistelun jatkamiseksi tarpeellinen. Asianomistajalle on samalla ilmoitettava, millä tavalla hakemus on puutteellinen, ja että kanne voidaan jättää tutkimatta tai hylätä, jos asianomistaja ei noudata kehotusta.

Tuomioistuin voi erityisestä syystä pidentää 1 momentissa tarkoitettua määräaikaa.

Kanteen tutkimatta jättäminen ja asian ratkaiseminen haastetta antamatta

5 §

Tuomioistuimen on heti jätettävä kanne tutkimatta, jollei asianomistaja noudata hänelle annettua 4 §:ssä tarkoitettua kehotusta ja jos hakemus on niin puutteellinen, ettei se kelpaa oikeudenkäynnin perustaksi, taikka jos tuomioistuin ei muusta syystä voi ottaa asiaa tutkittavaksi.

Tuomioistuimen on haastetta antamatta heti hylättävä kanne tuomiolla, jos asianomistajan vaatimus on selvästi perusteeton.

Haaste

6 §

Jollei kannetta ole 5 §:n mukaisesti jätetty tutkimatta tai hylätty, tuomioistuimen on viipymättä annettava haaste.

Haaste, haastehakemus ja siihen liitetyt asiakirjat on annettava vastaajalle tiedoksi siten kuin tiedoksiannosta oikeudenkäymiskaaren 11 luvussa säädetään.

7 §

Haasteessa vastaajaa kehotetaan vastaamaan häntä vastaan esitettyihin vaatimuksiin kirjallisesti tuomioistuimen määräämässä ajassa tai suullisesti istunnossa. Haasteessa vastaajaa kehotetaan vastauksessaan:

1) ilmoittamaan kantansa häntä vastaan esitettyihin vaatimuksiin;

2) ilmoittamaan kantansa perustelut, jos hän kiistää syytteen tai muut vaatimukset;

3) ilmoittamaan todisteet, jotka hän aikoo esittää, ja mitä hän kullakin todisteella aikoo näyttää toteen, sekä todistajan ja muun kuultavan postiosoite ja puhelinnumero, jollei vastaajan tunnustuksen tai muiden seikkojen perusteella voida olettaa, ettei todistelua tarvita; sekä

4) toimittamaan tuomioistuimelle ne kirjalliset todisteet, joihin hän vetoaa.

Kehotusta antaessaan tuomioistuin voi määrätä, mistä kysymyksistä vastaajan on lausuttava.

Tuomioistuin voi erityisestä syystä sallia, että vastaus, joka on kehotettu toimittamaan kirjallisena, saadaan antaa suullisesti tuomioistuimen kansliassa tai istuntopaikalla.

8 §

Haasteessa on ilmoitettava, että kirjallinen vastaus on toimitettava tuomioistuimen kansliaan tuomioistuimen määräämässä ajassa haasteen tiedoksiannosta. Ennen määräajan umpeen kulumista tehdystä pyynnöstä asetettua määräaikaa voidaan erityisestä syystä pidentää.

Jos vastaajaa kehotetaan vastaamaan suullisesti, tuomioistuimen on kutsuttava kantaja sekä haastamisen yhteydessä vastaaja istuntoon. Samalla on ilmoitettava, minä päivänä ja kellonaikana sekä missä istunto pidetään.

Valmistelun jatkaminen ja valmistelua koskevat yleiset säännökset

9 §

Jos käsittelyä 6 §:n 1 momentin mukaisesti jatketaan, asiassa on toimitettava valmistelu, jollei sitä toimitetun esitutkinnan johdosta tai muusta erityisestä syystä pidetä tarpeettomana.

Valmistelussa on selvitettävä:

1) asianomistajan vaatimukset ja niiden perusteet;

2) vastaajan kanta vaatimuksiin ja niiden perusteisiin;

3) mitä todisteita asiassa tullaan esittämään ja mitä kullakin todisteella halutaan näyttää toteen; sekä

4) tarvitaanko asiassa lisäselvitystä tai muita valmistelevia toimenpiteitä ennen pääkäsittelyä.

10 §

Kun 8 §:n 1 momentissa tarkoitetun kirjalli-

sen vastauksen antamiselle määrätty aika on kulunut umpeen tai kun vastaus on saapunut tuomioistuimeen, valmistelua on jatkettava viipymättä suullisesti istunnossa, jos tuomioistuin katsoo, että asia ei ole riittävästi valmisteltu pääkäsittelyssä käsiteltäväksi.

Tuomioistuin voi kehottaa asianosaista toimittamaan ennen suullisen valmistelun istuntoa tai istuntojen välisenä aikana tuomioistuimeen kirjallisen lausuman, jos tuomioistuin katsoo sen aiheelliseksi. Tällöin tuomioistuimen on määrättävä, mistä kysymyksistä asianosaisen on lausuttava.

11 §

Tuomioistuimen on toimitettava valmistelu siten, että asia voidaan käsitellä pääkäsittelyssä yhtäjaksoisesti.

12 §

Suullinen valmistelu on pyrittävä saattamaan loppuun viivytyksettä, mikäli mahdollista yhdessä istunnossa.

Tuomioistuimen on tarvittaessa varattava asianosaisille tilaisuus lausua käsityksenä siitä, miten asian valmistelu tulisi järjestää.

Asianosaisen on ennen käsittelyä perehdyttävä asiaan niin hyvin, ettei uutta suullisen valmistelun istuntoa tarvitse hänen laiminlyöntinsä vuoksi pitää.

13 §

Tuomioistuin voi määrätä, että jokin asian erillinen osa tai oikeudenkäyntiä koskeva kysymys valmistellaan erikseen.

14 §

Valmistelun istunnossa asia käsitellään suullisesti. Istunnossa asianosainen ei saa lukea eikä antaa tuomioistuimelle kirjallista lausumaa taikka muutoinkaan esittää asiaa kirjallisesti.

Asianosainen saa kuitenkin lukea asiakirjasta vaatimuksensa, suorat viittaukset oikeuskäytäntöön ja oikeuskirjallisuuteen sekä sellaisiin useita teknisiä ja numerotietoja sisältäviin asiakirjoihin, joita pelkästään suullisesti esitettyinä on vaikea ymmärtää. Lisäksi hän saa käyttää kirjallista muistiinpanoa muistinsa tueksi.

15 §

Tuomioistuimen on ennen valmistelun päättämistä tehtävä yhteenveto asianosaisten vaatimuksista ja niiden perusteista, jos se on asian käsittelyn kannalta tarkoituksenmukaista. Asianosaisille on varattava tilaisuus lausua käsityksensä yhteenvedosta.

16 §

Tuomioistuin voi ennen pääkäsittelyä päättää asiantuntijalausunnon hankkimisesta, todistelun vastaanottamisesta pääkäsittelyn ulkopuolella, kirjallisen todisteen taikka muun käsittelyä varten tarvittavan asiakirjan esittämisestä, katselmuksen toimittamisesta tai muuhun valmistelevaan toimenpiteeseen ryhtymisestä, jos sellainen toimenpide on tarpeen sen turvaamiseksi, että todisteet ovat yhdellä kertaa saatavilla pääkäsittelyssä.

Jos asianosainen haluaa, että jokin tässä pykälässä tarkoitetusta valmistelevasta toimenpiteestä suoritetaan, hänen on tehtävä siitä esitys tuomioistuimelle.

17 §

Valmistelussa voidaan tehdä päätös kanteen jättämisestä tutkimatta tai, jos asianomistajan vaatimus on selvästi perusteeton, sen hylkäämisestä.

Asian siirtäminen pääkäsittelyyn

18 §

Kun valmistelussa on selvitetty 9 §:ssä tarkoitetut seikat tai kun sitä ei muusta syystä enää ole tarkoituksenmukaista jatkaa, tuomioistuimen on todettava valmistelu päättyneeksi ja siirrettävä asia pääkäsittelyyn.

Tuomioistuimen on, soveltaen mitä 5 luvun 13 §:ssä säädetään, määrättävä pääkäsittelyn ajankohta ja kutsuttava asianosaiset pääkäsittelyyn siten kuin oikeudenkäymiskaaren 11 luvussa säädetään. Asianosaisille on varattava tilaisuus lausua pääkäsittelyn ajankohdasta, jos se käy haitatta päinsä.

Kutsun yhteydessä asianosaisille on ilmoitettava, minä päivänä ja kellonaikana sekä missä pääkäsittely pidetään.

19 §

Kun asianomistaja kutsutaan istuntoon, hänelle on ilmoitettava, että hänet voidaan vastaajan vaatimuksesta määrätä menettämään syyteoikeutensa, jos hän jää pois. Jos asianomistajan on saavuttava henkilökohtaisesti, kutsussa on mainittava tästä.

Jos vastaajan on oltava saapuvilla, hänet on kutsuttava istuntoon sakon uhalla. Kutsussa

on ilmoitettava, jos asia voidaan ratkaista vastaajan poissaolosta huolimatta tai jos vastaajan on saavuttava henkilökohtaisesti.

Jos on ilmeistä, ettei vastaaja noudata kutsua, tuomioistuin voi määrätä hänet tuotavaksi istuntoon.

Kutsun yhteydessä asianosaiselle on annettava tiedoksi vastapuolen vastaus tai kirjallinen lausuma.

20 §

Jos asianosainen tahtoo pääkäsittelyssä esittää todisteen, jota hän ei ole aikaisemmin ilmoittanut, hänen on viipymättä ennen pääkäsittelyä saatettava se tuomioistuimen tietoon. Samalla asianosaisen on ilmoitettava, mitä hän haluaa todisteella näyttää toteen, ja syy siihen, minkä vuoksi hän ei ole aikaisemmin ilmoittanut todistetta.

21 §

Sellaisen kysymyksen käsittelyä varten, joka saadaan ratkaista erikseen, voidaan määrätä pääkäsittely, vaikka valmistelu ei muilta osin ole päättynyt. Samoin voidaan menetellä myös oikeudenkäyntiä koskevan kysymyksen osalta.

Pääkäsittely

22 §

Asianomistajan yksin ajaman rikosasian pääkäsittelyssä noudatetaan soveltuvin osin 6 luvun pääkäsittelyä koskevia säännöksiä, jollei 8 luvun 7 ja 8 §:stä muuta johdu.

Kanteen muuttaminen

23 §

Kannetta ei saa oikeudenkäynnin aikana muuttaa. Asianomistajalla on kuitenkin oikeus:

1) laajentaa samaa vastaajaa koskeva syyte käsittämään toisen teon, jos tuomioistuin esitettävään selvitykseen ja muihin seikkoihin nähden katsoo sen soveliaaksi;

2) vaatia muuta kuin kanteessa tarkoitettua suoritusta, milloin vaatimus perustuu oikeudenkäynnin aikana tapahtuneeseen olosuhteiden muutokseen tai vasta silloin asianomistajan tietoon tulleeseen seikkaan; tai

3) vaatia korkoa tai tehdä muu sivuvaatimus taikka uusikin vaatimus, jos se johtuu olennaisesti samasta perusteesta.

Kanteen muuttamiseksi ei katsota sitä, että asianomistaja rajoittaa syytettään tai ilmoittaa toisen lainkohdan kuin kanteessa taikka vetoaa uuteen seikkaan kanteen tueksi, ellei asia sen johdosta muutu toiseksi.

8 luku

Asianosaisista

Asianosaisen läsnäolo

1 §

Asianosainen määrätään saapumaan käräjäoikeudessa pidettävään pääkäsittelyyn henkilökohtaisesti sakon uhalla, jollei katsota, ettei hänen henkilökohtainen läsnäolonsa asian selvittämiseksi ole tarpeen.

Käräjäoikeuden suullisen valmistelun istuntoon asianosainen määrätään saapumaan henkilökohtaisesti sakon uhalla, jos hänen henkilökohtaisen läsnäolonsa katsotaan edistävän asian valmistelua.

Hovioikeudessa ja korkeimmassa oikeudessa toimitettavaan suulliseen käsittelyyn asianosainen määrätään saapumaan henkilökohtaisesti sakon uhalla, jos se katsotaan asian selvittämiseksi tarpeelliseksi.

2 §

Edellä 1 §:ssä säädetty koskee soveltuvin osin asianomistajaa silloinkin, kun hän ei esiinny asianosaisena sekä hänen ja asianosaisen laillista edustajaa.

Jos asianosaisella on useita edustajia, tuomioistuimella on valta määrätä, kenen tai keiden heistä on saavuttava henkilökohtaisesti. Tuomioistuin voi myös määrätä, että vajaavaltaisen, jolla ei ole oikeutta itse käyttää puhevaltaa, on saavuttava henkilökohtaisesti asiassa kuultavaksi.

3 §

Vangitun vastaajan on oltava henkilökohtaisesti tuomioistuimessa saapuvilla käsiteltäessä sitä rikosta koskevaa asiaa, jonka johdosta hänet on vangittu.

Asianosaisen poissaolo virallisen syyttäjän ajamassa rikosasiassa

4 §

Jos asianomistaja tai hänen laillinen edustajansa ei noudata hänelle annettua määräystä saapua henkilökohtaisesti sakon uhalla tuo-

mioistuimeen, tuomioistuimen on, jos se edelleen pitää asianomistajan henkilökohtaista läsnäoloa välttämättömänä, tuomittava hänet asetettuun uhkasakkoon ja asetettava korkeampi uhkasakko tai määrättävä hänet tai hänen laillinen edustajansa tuotavaksi samaan tai myöhempään istuntoon.

5 §

Jos vastaaja ei noudata hänelle annettua määräystä saapua sakon uhalla tuomioistuimeen, tuomioistuimen on, jos se edelleen pitää vastaajan läsnäoloa välttämättömänä, tuomittava hänet asetettuun uhkasakkoon ja asetettava korkeampi uhkasakko tai määrättävä hänet tuotavaksi samaan tai myöhempään istuntoon.

6 §

Jos suulliseen valmisteluun sakon uhalla saapumaan kehotettu tai tuotavaksi määrätty asianosainen tai hänen laillinen edustajansa jää pois tai häntä ei saada tuoduksi, saadaan istunto tämän estämättä pitää, jos se edistää asian valmistelua.

Asianosaisen poissaolo asianomistajan yksin ajamassa rikosasiassa

7 §

Jos molemmat asianosaiset ovat poissa tuomioistuimen istunnosta asianomistajan yksin ajamassa rikosasiassa, asia jätetään sillensä.

8 §

Jos asianomistaja jää pois yksin ajamansa rikosasian istunnosta, tuomioistuin voi vastaajan vaatimuksesta päättää, että asianomistaja menettää syyteoikeutensa, jos asianomistaja on sellaisella uhalla kutsuttu istuntoon. Jos vastaaja ei esitä sellaista vaatimusta, asia jätetään sillensä.

Jos vastaaja ei noudata hänelle annettua määräystä saapua sakon uhalla tuomioistuimeen, tuomioistuimen on, jos se edelleen pitää vastaajan läsnäoloa välttämättömänä, tuomittava hänet asetettuun uhkasakkoon ja asetettava korkeampi uhkasakko tai määrättävä hänet tuotavaksi samaan tai myöhempään istuntoon.

9 §

Jos asianomistaja on 8 §:n nojalla menettänyt syyteoikeutensa, mutta hänellä on ollut laillinen este, jota hän ei ole voinut ajoissa ilmoittaa, asianomistajalla on oikeus saattaa asia saman hakemuksen nojalla käsiteltäväksi ilmoittamalla siitä tuomioistuimelle 30 päivän kuluessa siitä, kun hänet on määrätty menettämään syyteoikeutensa. Jos asianomistaja ei näytä toteen laillista estettä, asiaa ei oteta tutkittavaksi.

10 §

Jos suulliseen valmisteluun sakon uhalla saapumaan kehotettu tai tuotavaksi määrätty vastaaja jää pois tai häntä ei saada tuoduksi, saadaan istunto tämän estämättä pitää, jos se edistää asian valmistelua.

Rikosasian tutkiminen ja ratkaiseminen vastaajan poissaolosta huolimatta

11 §

Asia voidaan tutkia ja ratkaista vastaajan poissaolosta huolimatta, jos hänen läsnäolonsa asian selvittämiseksi ei ole tarpeen ja jos hänet on sellaisella uhalla kutsuttu tuomioistuimeen. Tällöin voidaan rangaistukseksi tuomita sakkorangaistus tai enintään kolmen kuukauden vankeusrangaistus.

Jos vastaaja on 1 momentin nojalla tuomittu rangaistukseen, mutta hänellä on ollut laillinen este, jota hän ei ole voinut ajoissa ilmoittaa, vastaajalla on oikeus saattaa asia käsiteltäväksi uudelleen ilmoittamalla siitä tuomioistuimelle 30 päivän kuluessa siitä, kun hän on todisteellisesti saanut tiedon tuomitusta rangaistuksesta. Jos vastaaja ei näytä toteen laillista estettä, asiaa ei oteta tutkittavaksi.

Vastaajan poissaolo ei estä syytteen hylkäämistä.

12 §

Asia voidaan tutkia ja ratkaista vastaajan suostumuksella hänen poissaolostaan huolimatta, jos hänet on sellaisella uhalla kutsuttu tuomioistuimeen ja jos hänen läsnäolonsa asian selvittämiseksi ei ole tarpeen. Rangaistukseksi ei tällöin voida tuomita kuutta kuukautta ankarampaa vankeusrangaistusta.

13 §

Jollei 11 tai 12 §:stä muuta johdu, vastaajaa ei voida tuomita vankeusrangaistukseen, ellei häntä ole henkilökohtaisesti kuultu pääkäsittelyssä.

Täydentäviä säännöksiä

14 §

Mitä tässä luvussa säädetään poissaolosta istunnosta, sovelletaan myös silloin, kun asianosainen luvatta poistuu kesken käsittelyn.

15 §

Asianosaisten tai jommankumman asianosaisen laiminlyönti noudattaa tuomioistuimen kehotusta antaa kirjallinen lausuma oikeudenkäyntiä koskevasta kysymyksestä tai poissaolo sellaisesta tuomioistuimen istunnosta, joka pidetään ainoastaan tällaisen kysymyksen käsittelyä varten, ei kuitenkaan estä oikeudenkäyntiä koskevan kysymyksen ratkaisemista.

9 luku

Oikeudenkäyntikuluista

1 §

Jos vastaaja tuomitaan rangaistukseen tai muuhun rikosoikeudelliseen seuraamukseen, hän on velvollinen suorittamaan valtiolle valtion varoista maksettavista todistelukustannuksista annetun lain (666/72) nojalla maksettaviksi määrätyt korvaukset sekä muut todistelusta ja oikeuslääkeopillisista tutkimuksista esitutkinnan tai oikeudenkäynnin aikana aiheutuneet erityiset kustannukset, jos nämä ovat olleet tarpeen asian selvittämiseksi.

Milloin vastaajan velvoittaminen suorittamaan 1 momentissa tarkoitettu korvaus olisi hänen rikoksensa laatuun tai henkilökohtaisiin ja taloudellisiin oloihinsa nähden taikka muusta syystä kohtuutonta, korvausta on alennettava tai jätettävä se kokonaan tuomitsematta.

Asetuksella voidaan säätää, ettei vastaajaa ole velvoitettava suorittamaan valtiolle sellaista 1 momentissa tarkoitettua korvausta, joka alittaa asetuksessa säädetyn määrän.

2 §

Jos vastaaja on jäänyt pois tuomioistuimesta tai jättänyt noudattamatta tuomioistuimen antamia määräyksiä taikka muuten velvollisuuden vastaisella menettelyllään tahallisesti tai huolimattomuudesta pitkittänyt käsittelyä ja siten aiheuttanut valtiolle 1 §:ssä tarkoitettuja kustannuksia taikka kustannuksia toiselle asianosaiselle, hän on velvollinen korvaamaan ne riippumatta siitä, kuinka oikeudenkäyntikulut muutoin on korvattava.

3 §

Vastaajan edustaja, asiamies tai avustaja, joka 2 §:ssä tarkoitetulla tavalla tahallisesti tai huolimattomuudesta on aiheuttanut valtiolle tai toiselle asianosaiselle tässä luvussa tarkoitettuja oikeudenkäyntikuluja, voidaan velvoittaa, sen jälkeen kun hänelle on varattu tilaisuus tulla kuulluksi, yhteisvastuullisesti vastaajan kanssa korvaamaan kyseiset kulut.

4 §

Jos vastaajat tuomitaan osallisuudesta samaan rikokseen tai rikoksista, jotka ovat yhteydessä toisiinsa, he vastaavat oikeudenkäyntikulujen korvaamisesta yhteisvastuullisesti.

Sellaiseen asian osaan liittyvät kustannukset, joka koskee ainoastaan jotakin 1 momentissa tarkoitetuista vastaajista, taikka kustannukset, jotka joku vastaajista on aiheuttanut 2 §:ssä tarkoitetulla tavalla, tämän on korvattava yksin.

5 §

Tuomioistuimen on, jos joku yhteisvastuullisista korvausvelvollisista sitä vaatii, määrättävä, kuinka kulut heidän välillään on jaettava vai onko jonkun heistä korvattava kaikki kulut.

6 §

Oikeudenkäyntikulujen korvaamista koskeva vaatimus on tehtävä ennen käsittelyn päättymistä. Lisäksi on ilmoitettava, mistä kustannukset koostuvat.

7 §

Jos oikeudenkäyntikulujen korvaamista on vaadittu, tuomioistuimen on korvausvelvollisuutta ratkaistessaan otettava huomioon 1—4 §:n säännökset, jollei asianosaisen vaatimuksesta tai myöntämisestä muuta johdu.

8 §

Oikeudenkäyntikuluista asianomistajan yksin ajamassa rikosasiassa on soveltuvin osin voimassa, mitä riita-asioista säädetään.

Virallisen syyttäjän syytteeseen yhtyneen asianomistajan velvollisuudesta korvata oikeudenkäyntikulut ja hänen oikeudestaan korvaukseen sellaisista kuluista on soveltuvin osin voimassa, mitä oikeudenkäymiskaaren 21 luvun 12 §:ssä säädetään väliintulijasta. Virallisen syyttäjän syytteeseen yhtyneen asianomistajan edustajan, asiamiehen tai avustajan velvoitta-

misesta korvaamaan kulut yhteisvastuullisesti asianomistajan kanssa sovelletaan soveltuvin osin, mitä oikeudenkäymiskaaren 21 luvun 6 §:ssä säädetään.

Jos asianomistaja perättömällä ilmiannolla tai muutoin tahallaan on aiheuttanut syytteen nostamisen, voidaan hänet velvoittaa korvaamaan valtiolle osittain tai kokonaan 1 §:n 1 momentissa tarkoitetut kustannukset.

9 §

Mitä oikeudenkäymiskaaren 21 luvun 8 §:n 2 momentissa, 12 ja 13 §:ssä, 14 §:n 2 momentissa sekä 15 ja 16 §:ssä säädetään riita-asioiden osalta, on soveltuvilta kohdin voimassa myös rikosasioissa.

10 §

Virallisella syyttäjällä on oikeus valtion puolesta hakea muutosta tämän luvun 1—4 ja 8 §:n 3 momentin nojalla tehtyihin ratkaisuihin silloinkin, kun hän ei ole toiminut syyttäjänä.

11 §

Jos virallisen syyttäjän ajaman rikosasian yhteydessä käsitellään asianomistajan kannetta asianosaista vastaan, jolle ei ole vaadittu rangaistusta tai muuta rikosoikeudellista seuraamusta, tai muu kuin asianomistaja esittää yksityisoikeudellisia vaatimuksia syytettyä vastaan, on näiltä osin aiheutuneiden oikeudenkäyntikulujen osalta noudatettava riita-asioista voimassa olevia säännöksiä.

10 luku

Äänestämisestä

1 §

Rikosasiassa äänestetään erikseen seuraavassa järjestyksessä:

1) onko syyte hylättävä vai hyväksyttävä ja kuinka syytteessä tarkoitettu teko on rikosoikeudellisesti arvioitava;

2) onko syylliseksi todettu tuomittava vai jätettävä tuomitsematta rangaistukseen;

3) onko tuomioistuimen rikoslain 7 luvun 6 §:n nojalla määrättävä, että aikaisempi rangaistus koskee myös nyt käsiteltävää rikosta;

4) minkälajinen ja minkäsuuruinen seuraamus on tuomittava; sekä

5) muista seuraamusta koskevista kysymyksistä.

2 §

Äänestyksessä voittaa se mielipide, jota enemmistö on kannattanut. Jos äänet menevät tasan, voittaa vastaajalle lievempi mielipide.

3 §

Jos äänestyksessä on kannatettu useampaa kuin kahta mielipidettä eikä minkään kannalla ole 2 §:ssä tarkoitettua määrää jäseniä, tulee vastaajalle epäedullisimman mielipiteen puolesta annetut äänet yhdistää sitä lähinnä olevan mielipiteen puolesta annettuihin ääniin. Tarvittaessa jatketaan vastaavalla tavalla, kunnes löytyy mielipide, jonka mukaisesti asia on 2 §:n mukaan ratkaistava.

4 §

Tuomioistuimen jäsenen on lausuttava jokaisesta ratkaistavasta kysymyksestä.

5 §

Oikeudenkäyntiä koskevasta kysymyksestä on äänestettävä erikseen. Tällöin noudatetaan, mitä äänestämisestä riita-asioissa säädetään.

Jos oikeudenkäyntiä koskeva kysymys tarkoittaa pakkokeinoa, tällöin noudatetaan, mitä äänestämisestä rikosasioissa säädetään.

6 §

Yksityisoikeudellisesta vaatimuksesta äänestettäessä noudatetaan riita-asioiden äänestyssäännöksiä.

11 luku

Tuomioistuimen ratkaisusta

1 §

Pääasian ratkaisu rikosasiassa on tuomio. Tuomioistuimen muu ratkaisu on päätös.

2 §

Tuomiossa saadaan ottaa huomioon vain se oikeudenkäyntiaineisto, joka on esitetty pääkäsittelyssä. Jos asiassa on toimitettu uusi pääkäsittely, saadaan tuomiossa ottaa huomioon vain se, mitä on esitetty tässä käsittelyssä. Tuomiossa saadaan kuitenkin ottaa huomioon myös se oikeudenkäyntiaineisto, joka on esitetty pääkäsittelyä 6 luvun 13 §:n nojalla täydennettäessä.

Jos syyte pääkäsittelyä toimittamatta jätetään tutkimatta tai hylätään, tuomiossa tai päätöksessä saadaan ottaa huomioon kaikki, mitä haastehakemuksessa, kirjallisessa vastauksessa ja lausumassa sekä muutoin on esitetty.

3 §

Tuomioistuin saa tuomita vain siitä teosta, josta rangaistusta on vaadittu tai josta tuomioistuin voi omasta aloitteestaan lain mukaan määrätä rangaistuksen. Tuomioistuin ei ole sidottu rikosnimikkeeseen eikä lainkohtaan, jonka nojalla rangaistusta on vaadittu.

4 §

Tuomio on perusteltava. Perusteluista on ilmettävä, mihin seikkoihin ja oikeudelliseen päättelyyn ratkaisu perustuu. Perusteluissa on myös selostettava, millä perusteella riitainen seikka on tullut näytetyksi tai jäänyt näyttämättä.

5 §

Jos samassa oikeudenkäynnissä käsitellään useampia syytteitä, tuomioistuin voi ratkaista niistä jonkin erikseen, vaikka muiden syytteiden käsittely vielä jatkuu. Samaa vastaajaa koskevat syytteet voidaan kuitenkin ratkaista erikseen vain, jos se on asian käsittelyn kannalta perusteltua.

6 §

Käräjäoikeuden tuomio laaditaan erilliseksi asiakirjaksi. Siinä on oltava:

1) tuomioistuimen nimi sekä tuomion antamispäivä;

2) asianosaisten nimet;

3) selostus asianosaisten vaatimuksista ja vastauksista sekä niistä seikoista, joihin ne perustuvat;

4) tuomiolauselma;

5) tuomion perustelut;

6) sovelletut lainkohdat; sekä

7) asian ratkaisemiseen osallistuneiden jäsenten nimet ja ilmoitus siitä, onko tuomiosta äänestetty; jos tuomiosta on äänestetty, tuomioon on liitettävä eri mieltä olleiden jäsenten mielipiteet.

Tuomioon sisältyvä selostus saadaan kokonaan tai osittain korvata liittämällä tuomioon jäljennös haastehakemuksesta tai vastauksesta taikka muusta asiakirjasta, jos tuomion selvyys ei siitä vaarannu.

7 §

Päätösneuvottelu on pidettävä heti pääkäsittelyn päätyttyä tai viimeistään seuraavana päivänä. Päätösneuvottelun päätyttyä asiassa on julistettava tuomio. Tuomiota julistettaessa on kuitenkin ilmoitettava vain tuomion perustelut ja tuomiolauselma, jollei tuomion julistaminen kokonaisuudessaan ole tarpeen. Jos tuomiosta on äänestetty, siitä on ilmoitettava tuomion julistamisen yhteydessä.

Jos laajassa tai vaikeassa asiassa tuomioistuimen jäsenten neuvottelu tai tuomion laatiminen sitä ehdottomasti vaatii, tuomio saadaan antaa tuomioistuimen kansliassa, jos vastaaja on vangittuna, seitsemän päivän kuluessa ja muussa tapauksessa 14 päivän kuluessa pääkäsittelyn päättymispäivästä. Käsittelyn päättyessä saapuvilla oleville asianosaisille on ilmoitettava tuomion antamispäivä.

Kun syyte jätetään tutkimatta tai hylätään pääkäsittelyä toimittamatta, päätös tai tuomio annetaan viivytyksettä tuomioistuimen kansliassa. Tuomioistuimen on tällöin ilmoitettava asianosaisille kirjallisesti tuomion antamispäivä hyvissä ajoin ennen tuomion antamista.

8 §

Käräjäoikeuden tuomion allekirjoittaa puheenjohtaja.

Käräjäoikeuden tuomiot kootaan niiden antamisen mukaisessa järjestyksessä erilliseksi tuomiokirjaksi.

9 §

Tuomioistuimen on korjattava tuomiossa oleva kirjoitus- tai laskuvirhe taikka muu niihin rinnastettava selvä virhe. Virheen voi korjata myös tuomioistuimen puheenjohtaja tai hänen estyneenä ollessaan sen lainoppinut jäsen. Ennen virheen korjaamista on asianosaisille tarvittaessa varattava tilaisuus tulla kuulluksi tehtävästä korjauksesta.

Korjaus on merkittävä tuomioon sekä asianosaiselle annettuun tuomion jäljennökseen. Jos asianosaiselle annettua jäljennöstä ei saada korjatuksi, asianosaiselle on lähetettävä korjatun tuomion jäljennös. Jos asiassa on haettu muutosta, tehdystä korjauksesta on ilmoitettava muutoksenhakutuomioistuimelle.

Asianosaisella on oikeus kannella virheen korjaamisesta 30 päivän kuluessa siitä, kun hän on saanut korjaamisesta tiedon.

10 §

Jos tuomiossa on jäänyt lausumatta yksityisoikeudellisesta vaatimuksesta, josta olisi tullut lausua tuomion yhteydessä, tuomioistuin voi täydentää tuomiota.

Asianosaisen on pyydettävä tuomion täyden-

tämistä kirjallisella hakemuksella 14 päivän kuluessa tuomion julistamisesta tai antamisesta.

Tuomion täydentämistä koskevaan käsittelyyn asianosaiset on kutsuttava uhalla, että tuomio voidaan täydentää asianosaisen poissaolosta huolimatta. Jos tuomioistuin ei pidä suullista käsittelyä tarpeellisena, tuomioistuimen on pyydettävä asianosaiselta kirjallinen lausuma käsiteltävästä kysymyksestä ja samalla ilmoitettava päivä, jona tuomion täydentämistä koskeva ratkaisu annetaan.

11 §

Tuomion täydentää tuomioistuin siinä kokoonpanossa, joka on antanut täydennettävän tuomion. Jos jollekin tuomioistuimen jäsenelle on tullut este, tuomion täydentää tuomioistuin sellaisessa kokoonpanossa, joka olisi ollut toimivaltainen käsittelemään asian.

Tuomion täydentämistä koskeva ratkaisu on liitettävä tuomioon, johon on merkittävä, että sitä on jälkeenpäin täydennetty. Jos asiassa on haettu muutosta, tuomion täydentämisestä on ilmoitettava muutoksenhakutuomioistuimelle.

Tuomion täydentämistä koskevaan ratkaisuun saa hakea muutosta valittamalla.

12 §

Käräjäoikeuden tuomion jäljennöksen todistaa oikeaksi puheenjohtaja, lainoppinut jäsen tai tehtävään määrätty virkamies.

Tuomion jäljennöksen on oltava valitusta varten saatavana tuomioistuimen kansliassa viimeistään kolmen viikon kuluttua tuomion julistamis- tai antamispäivästä. Muutoin on jäljennöksen, mikäli mahdollista, oltava saatavana viimeistään 30 päivän kuluttua tuomion julistamis- tai antamispäivästä tuomioistuimen kansliassa.

13 §

Käräjäoikeuden päätös on sisällytettävä pöytäkirjaan. Päätös, jolla asia jätetään tutkimatta, on kuitenkin aina laadittava erilliseksi asiakirjaksi.

Päätös on perusteltava, jos asia jätetään tutkimatta, asiassa esitetty vaatimus tai väite hylätään taikka jos perusteleminen muutoin on tarpeen.

Päätöksestä on muutoin soveltuvin osin voimassa, mitä tuomiosta säädetään.

14 §

Tässä luvussa tarkoitetut ilmoitukset ja kutsut tuomioistuin saa lähettää postitse, jollei muuta tiedoksiantotapaa pidetä tarpeellisena.

12 luku

Oikeudenkäymiskaaren säännösten soveltamisesta

1 §

Jollei tässä laissa toisin säädetä, noudatetaan rikosasioiden käsittelyssä ja muutoksenhaussa sen lisäksi, mitä tässä laissa säädetään, oikeudenkäymiskaaren säännöksiä.

13 luku

Voimaantulo

1 §

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 199 .

2.

Laki

oikeudenkäymiskaaren muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

kumotaan oikeudenkäymiskaaren 10 luvun 8 §:n 2 momentti sekä 21, 22, 22 a — 22 e, 23—25, 25 a ja 26 §, 11 luvun 1 ja 20 §:n edellä olevat väliotsikot sekä 20—24 §, 12 luvun 8 §, 24 §:n edellä oleva väliotsikko ja 24—27 §, 14 luvun 3, 7 a, 7 b, 8, 9 ja 11 §, 16 luvun 4—10 §, 17 luvun 26 §:n 2 momentti, 19 luku, 21 luvun 1 ja 17 §:n edellä olevat väliotsikot sekä 17, 18 ja 20 § sekä 22 luvun 1 ja 2 §:n edellä olevat väliotsikot sekä 3 §:n 2 momentti, sellaisina kuin niistä ovat 10 luvun 8 §:n 2 momentti, 12 luvun 8 §, 14 luvun 8, 9 ja 11 § sekä 16 luvun 6 ja 8 § 14 päivänä tammikuuta 1972 annetussa laissa (21/72), 10 luvun 21, 22, 22 a — 22 e ja 23 §, 14 luvun 7 a ja 7 b § sekä 16 luvun 10 § 19 päivänä huhtikuuta 1991 annetussa laissa (708/91), 10 luvun 25 § ja 14 luvun 3 § 12 päivänä elokuuta 1960 annetussa laissa (362/60), 10 luvun 25 a § 30 päivänä huhtikuuta 1987 annetussa laissa (452/87), 11 luvun 1 ja 20 §:n edellä olevat väliotsikot sekä 20, 22—24 §, 16 luvun 9 § ja 17 luvun 26 §:n 2 momentti 22 päivänä heinäkuuta 1991 annetussa laissa (1056/91), 11 luvun 21 § muutettuna mainitulla 22 päivänä heinäkuuta 1991 annetulla lailla (1056/91) ja 5 päivänä tammikuuta 1994 annetulla lailla (8/94), 12 luvun 24 §:n edellä oleva väliotsikko ja 24—27 § sekä 16 luvun 5 ja 7 § 22 päivänä heinäkuuta 1991 annetussa laissa (1052/91), 16 luvun 4 § muutettuna viimeksi mainitulla lailla ja mainitulla 12 päivänä elokuuta 1960 annetulla lailla, 19 luku siihen myöhemmin tehtyine muutoksineen, 21 luvun 1 ja 17 §:n edellä olevat väliotsikot sekä 17, 18 ja 20 § 26 päivänä marraskuuta 1993 annetussa laissa (1013/93) sekä 22 luvun 1 ja 2 §:n edellä olevat väliotsikot ja 3 §:n 2 momentti 22 päivänä heinäkuuta 1991 annetussa laissa (1064/91),

muutetaan 2 luvun 2 §:n 2 momentti ja 5 §:n 1 momentin 1 kohta, 9 luvun 3 §, 11 luvun otsikko, 1 §, 2 §:n 1 momentti, 3 §:n 1 momentti, 3 a §:n 1 momentti, 4 §:n 2 momentti, 11 § ja 16 §:n 3 momentti, 12 luvun 6 § ja sen edellä oleva väliotsikko, 7 §:n 1 momentti sekä 30, 31, 33 ja 35 §, 14 luvun 4 §, 16 luvun otsikko, 17 luvun 8 a §:n 1 momentti, 8 e §:n 1 momentti, 9 §:n 1 ja 2 momentti, 11 §, 15 §:n 1 momentti, 16 §:n 2 momentti, 18 §, 26 §:n 3 momentti, 26 a §:n 1 momentti, 33 §, 36 §:n 1 ja 2 momentti, 38 §:n 2 momentti, 41 §, 42 §:n 1 momentti, 54 §:n 1 momentti, 56 a § ja 61 §:n 1 momentti, 22 luvun 4 §:n 1 momentti, 23 luku, 24 luvun 4 a §:n 3 momentti sekä 25 luvun 16 § ja 21 §:n 2 momentti, sellaisina kuin niistä ovat 2 luvun 2 §:n 2 momentti, 9 luvun 3 §, 12 luvun 7 §:n 1 momentti, 30, 31, 33 ja 35 § sekä 17 luvun 8 a §:n 1 momentti, 8 e §:n 1 momentti, 9 §:n 1 ja 2 momentti, 15 §:n 1 momentti, 36 §:n 1 momentti, 56 a § ja 61 §:n 1 momentti mainitussa 22 päivänä heinäkuuta 1991 annetussa laissa (1052/91), 2 luvun 5 §:n 1 momentin 1 kohta sekä 11 luvun 3 §:n 1 momentti ja 3 a §:n 1 momentti 28 päivänä kesäkuuta 1993 annetussa laissa (595/93), 11 luvun otsikko, 1 §, 2 §:n 1 momentti, 4 §:n 2 momentti, 11 § ja 16 §:n 3 momentti sekä 17 luvun 26 §:n 3 momentti mainitussa 22 päivänä heinäkuuta 1991 annetussa laissa (1056/91), 12 luvun 6 § ja sen edellä oleva väliotsikko mainitussa 14 päivänä tammikuuta 1972 annetussa laissa, 14 luvun 4 § ja 16 luvun otsikko mainitussa 12 päivänä elokuuta 1960 annetussa laissa, 17 luvun 11 § muutettuna 29 päivänä heinäkuuta 1948 annetulla lailla (571/48) ja mainitulla 22 päivänä heinäkuuta 1991 annetulla lailla (1052/91), 17 luvun 16 §:n 2 momentti, 18 ja 33 §, 36 §:n 2 momentti, 38 §:n 2 momentti, 42 §:n 1 momentti ja 54 §:n 1 momentti mainitussa 29 päivänä heinäkuuta 1948 annetussa laissa, 17 luvun 26 a §:n 1 momentti 4 päivänä heinäkuuta 1975 annetussa laissa (520/75), 17 luvun 41 § muutettuna 6 päivänä toukokuuta 1955 annetulla lailla (213/55), mainitulla 14 päivänä tammikuuta 1972 annetulla lailla ja mainitulla 22 päivänä heinäkuuta 1991 annetulla lailla (1052/91), 22 luvun 4 §:n 1 momentti, 24 luvun 4 a §:n 3 momentti ja 25 luvun 21 §:n 2 momentti mainitussa 22 päivänä heinäkuuta 1991 annetussa laissa (1064/91), 23 luku siihen myöhemmin tehtyine muutoksineen sekä 25 luvun 16 § muutettuna viimeksi mainitulla lailla ja 31 päivänä elokuuta 1978 annetulla lailla (661/78), sekä

lisätään 11 luvun 7 §:ään, sellaisena kuin se on mainitussa 22 päivänä heinäkuuta 1991 annetussa laissa(1056/91), uusi 4 momentti, 9 §:ään, sellaisena kuin se on viimeksi mainitussa laissa, uusi 2 momentti ja 16 §:ään, sellaisena kuin se on viimeksi mainitussa laissa uusi 2 momentti, jolloin nykyinen 2 momentti ja muutettu 3 momentti siirtyvät 3 ja 4 momentiksi, 17 lukuun uusi 33 a § sekä lakiin siitä mainitulla 28 päivänä kesäkuuta 1993 annetulla lailla kumotun 24 luvun 4 a §:n 2 momentin tilalle uusi 2 momentti seuraavasti:

2 luku

Päätösvaltaisuudesta

2 §

— — — — — — — — — — — — — —

Jos lautamiehelle on tullut este pääkäsittelyn aloittamisen jälkeen, käräjäoikeus on päätösvaltainen, kun lautamiehiä on vähintään kaksi.

5 §

Käräjäoikeudessa on vain puheenjohtaja:

1) valmistelussa ja riita-asian valmistelun yhteydessä pidettävässä pääkäsittelyssä;

— — — — — — — — — — — — — —

9 luku

Oikeudenkäyntikirjelmä

3 §

Haastehakemus, vastaus, tuomioistuimen pyytämä kirjallinen lausuma ja muu asiakirja, jonka asianosainen tai joku muu haluaa esittää, tai asiakirja, jonka hän toimittaa tuomioistuimelle tiedoksiantoa varten, saadaan toimittaa käräjäoikeudelle myös postitse tai lähetin välityksellä. Tällöin on soveltuvin osin noudatettava eräiden asiakirjain lähettämisestä tuomioistuimelle annetun lain (248/65) säännöksiä.

11 luku

Tiedoksiannosta oikeudenkäynnissä

1 §

Tuomioistuin huolehtii tiedoksiannosta, jollei jäljempänä toisin säädetä.

Tuomioistuin voi huolehtia tiedoksiannosta antamalla sen tuomioistuimen henkilökuntaan kuuluvan tai haastemiehen tehtäväksi. Samalla tuomioistuimen on ilmoitettava, milloin tiedoksianto on viimeistään toimitettava, sekä annettava tarvittaessa tarkempia ohjeita tiedoksiannon toimittamisesta.

2 §

Tuomioistuin voi asianosaisen pyynnöstä uskoa tiedoksiannosta huolehtimisen asianosaiselle, jos tuomioistuin katsoo siihen olevan perusteltua aihetta. Samalla tuomioistuimen on määrättävä, milloin asiakirja on viimeistään annettava tiedoksi ja milloin todistus tiedoksiannosta on viimeistään toimitettava tuomioistuimelle.

— — — — — — — — — — — — — —

3 §

Kun tuomioistuin tai virallinen syyttäjä huolehtii tiedoksiannosta, tiedoksianto toimitetaan lähettämällä asiakirja asianosaiselle:

1) postitse saantitodistusta vastaan; tai

2) kirjeellä, jos voidaan olettaa, että vastaanottaja saa tiedon asiakirjasta ja määräpäivään mennessä palauttaa todistuksen tiedoksiannon vastaanottamisesta.

— — — — — — — — — — — — — —

3 a §

Kun tuomioistuin huolehtii tiedoksiannosta, muun kuin haasteen tiedoksianto voidaan toimittaa myös lähettämällä asiakirja asianosaiselle postitse asianosaisen tuomioistuimelle ilmoittamaan osoitteeseen.

— — — — — — — — — — — — — —

4 §

— — — — — — — — — — — — — —

Tuomioistuimen tai syyttäjän huolehtiessa tiedoksiannosta sen on ilmoitettava haastemiehelle, milloin tiedoksianto viimeistään on toimitettava.

7 §

— — — — — — — — — — — — — —

Rikosasiassa haastetta ei voida antaa vastaajalle tiedoksi tässä pykälässä tarkoitetulla tavalla.

9 §

— — — — — — — — — — — — — —

Rikosasiassa haastetta ei voida antaa vastaajalle tiedoksi kuuluttamalla.

11 §

Riita-asiassa, joka koskee kahta tai useam-

paa asianosaista yhteisesti, asiakirja on annettava tiedoksi jokaiselle erikseen siten kuin 1—10 §:ssä säädetään. Jos asiakirja on annettava tiedoksi niin monelle, ettei tiedoksiantoa voida vaikeuksitta toimittaa kullekin erikseen, tuomioistuin voi päättää, että tiedoksianto toimitetaan jollekin heistä. Ilmoitus asiakirjan pääasiallisesta sisällöstä sekä siitä, kenelle tiedoksianto on toimitettu, ja siitä, missä tiedoksi annettavat asiakirjat ovat nähtävillä, on julkaistava siten kuin 10 §:ssä säädetään. Tiedoksiannon katsotaan tapahtuneen, kun ilmoitus on julkaistu virallisessa lehdessä.

16 §

— — — — — — — — — — — — — —

Jos asia koskee rikosta, josta on säädetty muu tai ankarampi rangaistus kuin sakko tai kuusi kuukautta vankeutta, haastetta ei voida antaa tiedoksi vastaajan haasteen vastaanottamista varten valtuuttamalle asiamiehelle.

— — — — — — — — — — — — — —

Asiakirja, jossa joku on määrätty henkilökohtaisesti saapumaan tuomioistuimeen tai muuten suorittamaan jotakin henkilökohtaisesti, on kuitenkin annettava tiedoksi hänelle itselleen. Tiedoksianto on toimitettava siten kuin 3 ja 4 §:ssä säädetään.

12 luku

Asianosaisista

Asianosaisen läsnäolo riita-asiassa

6 §

Asianosainen määrätään saapumaan käräjäoikeudessa pidettävään pääkäsittelyyn henkilökohtaisesti sakon uhalla, jollei katsota, että hänen henkilökohtainen läsnäolonsa asian selvittämiseksi ei ole tarpeen.

Käräjäoikeuden suullisen valmistelun istuntoon asianosainen määrätään saapumaan henkilökohtaisesti sakon uhalla, jos hänen henkilökohtaisen läsnäolonsa katsotaan edistävän asian valmistelua.

Hovioikeudessa ja korkeimmassa oikeudessa toimitettavaan suulliseen käsittelyyn asianosainen määrätään saapumaan henkilökohtaisesti sakon uhalla, jos se katsotaan asian selvittämiseksi tarpeelliseksi.

Riita-asiassa, jossa sovinto ei ole sallittu, vastaajaa on aina kehotettava saapumaan tuomioistuimeen sakon uhalla.

7 §

Edellä 6 §:ssä säädetty koskee soveltuvin osin riita-asian asianosaisen laillista edustajaa.

— — — — — — — — — — — — — —

Täydentävät säännökset

30 §

Jos asianosaisen poissaolon tai muun laiminlyönnin esitetään tai tiedetään aiheutuneen laillisesta esteestä tai jos on aihetta otaksua hänellä olevan sellaisen esteen, käsittely on peruutettava ja sille on määrättävä uusi käsittelypäivä tai asianosaiselle on varattava uusi tilaisuus kehotuksen noudattamiseen. Asianosaista ei tällöin saa tuomita hänelle laiminlyönnin varalta asetettuun seuraamukseen, ellei ennen pääasian ratkaisemista käy selville, ettei asianosaisella ollutkaan laillista estettä.

31 §

Milloin asianosainen tai hänen laillinen edustajansa, joka asetetusta uhkasakosta huolimatta on jäänyt saapumatta tuomioistuimeen, saadaan tuoduksi samaan oikeudenkäyntitilaisuuteen, häntä ei tuomita uhkasakkoon poissaolosta. Uhkasakkoa ei myöskään tuomita, jos kysymys asianosaisen tai hänen laillisen edustajansa kuulemisesta raukeaa.

33 §

Tuomioistuimeen tuotavaksi määrättyä ei saa ilman erityistä syytä ottaa säilöön aikaisemmin kuin edellisenä päivänä ennen kuljetuksen aloittamista. Vapaudenmenetys kuljetusaikoinaan ei saa kestää kolmea päivää kauemmin.

35 §

Valitus päätöksestä, jolla asianosainen on tuomittu poissaolon vuoksi uhkasakkoon ennen pääasian ratkaisemista, on tehtävä erikseen. Jos uhkasakko tuomitaan pääasian ratkaisun yhteydessä tai asianosainen jätetään uhkasakkoon tuomitsematta, saa siihen tyytymätön hakea muutosta siinä ajassa ja samassa järjestyksessä kuin pääasian ratkaisuun haetaan muutosta.

14 luku

Asian käsittelystä oikeudessa

4 §

Jos asian ratkaisemisen kannalta on tärkeä-

tä, että toisessa oikeudenkäynnissä tai muussa menettelyssä käsiteltävänä oleva kysymys ratkaistaan ensin, tai jos asian käsittelylle on muu pitkäaikainen este, tuomioistuin voi määrätä, että asian käsittelyä jatketaan vasta esteen poistuttua.

16 luku

Oikeudenkäyntiväitteistä

17 luku

Todistelusta

8 a §

Todisteet on otettava vastaan pääkäsittelyssä, jollei niitä 6 luvun 8, 12 tai 17 §:n, oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (/) 6 luvun 4 tai 12 §:n taikka tämän luvun 15, 41, 48 a, 51, 56 a, 61 tai 65 §:n nojalla oteta vastaan pääkäsittelyn ulkopuolella.

— — — — — — — — — — — — — —

8 e §

Pääkäsittelyn ulkopuolella vastaanotettu todiste on otettava vastaan uudelleen pääkäsittelyssä, jollei sen vastaanottamiselle ole estettä ja jollei 7 §:stä muuta johdu.

— — — — — — — — — — — — — —

9 §

Asianosaisen esteetön poissaolo riita-asiassa ei estä todisteiden esittämistä. Rikosasiassa todiste voidaan ottaa vastaan vastaajan esteettömästä poissaolosta huolimatta ainoastaan, jos tuomioistuin harkitsee sen soveliaaksi.

Silloin kun todiste on otettu vastaan asianosaisen poissa ollessa, todiste on asianosaisen saapuvilla ollessa otettava vastaan uudelleen, jollei sen vastaanottamiselle ole estettä ja jollei 7 §:stä muuta johdu. Jos todistetta ei oteta vastaan uudelleen, tuomioistuimen on tehtävä siitä selko asiassa kertyneestä oikeudenkäyntiaineistosta.

— — — — — — — — — — — — — —

11 §

Tuomioistuimessa ei saa, ellei laissa toisin säädetä, käyttää todisteena:

1) yksityisluontoista kertomusta, jonka joku on vireille pannun tai alkavan oikeudenkäynnin varalta kirjallisesti antanut, ellei tuomioistuin sitä erityisestä syystä salli; eikä

2) esitutkintapöytäkirjaan tai muulle asiakirjalle merkittyä tai muulla tavalla tallennettua lausumaa.

Jos todistajaa ei voida kuulustella pääkäsittelyssä tai pääkäsittelyn ulkopuolella, tuomioistuin voi sallia, että 1 momentin 2 kohdassa tarkoitettu asiakirja tai lausuma voidaan ottaa oikeudenkäynnissä huomioon.

Kiistäessään 5 luvun 14 §:ssä tarkoitetun kantajan juoksevaan velkakirjaan, vekseliin tai shekkiin perustuvan vaatimuksen vastaaja saa toimittaa tuomioistuimelle vastauksensa yhteydessä kiistämisensä todennäköisten syiden tueksi 1 momentissa tarkoitetun yksityisluontoisen kirjallisen kertomuksen.

15 §

Tuomioistuin voi päättää, että asiakirja otetaan vastaan pääkäsittelyn ulkopuolella, jos sitä ei voida esittää pääkäsittelyssä tai sen esittäminen pääkäsittelyssä todisteen merkitykseen verrattuna aiheuttaisi kohtuuttomia kustannuksia tai kohtuutonta haittaa. Jos asian selvittämiseksi on erityisen tärkeää, asiaa saadaan tällöin käsitellä myös muilta osin.

— — — — — — — — — — — — — —

16 §

— — — — — — — — — — — — — —

Valtion varoista suoritetun korvauksen maksamisesta takaisin valtiolle on soveltuvin osin voimassa, mitä 21 luvun 13 §:ssä ja oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 9 luvun 1 §:ssä säädetään.

18 §

Jokaista muuta paitsi jutun asianosaista, voidaan kuulustella todistajana. Rikosasiassa ei saa kuulustella todistajana asianomistajaa silloinkaan, kun hän ei käytä puhevaltaa, eikä riita-asiassa sitä, jonka hyväksi tai jota vastaan asiassa annettava tuomio tulee voimaan, niin kuin se olisi annettu oikeudenkäynnissä, jossa hän on ollut asianosaisena.

Rikosasiassa ei saa kuulustella todistajana sitä:

1) jota on syytetty samasta teosta tai teosta, jolla on välitön yhteys siihen tekoon, jota syyte koskee;

2) jolle on annettu rangaistusmääräys tai rikesakko 1 kohdassa tarkoitetusta teosta; eikä

3) jonka teko esitutkintalain 43 §:n 1 momentin 2 kohdan nojalla on päätetty jättää saattamatta syyttäjän harkittavaksi taikka jonka

teosta syyttäjä on päättänyt jättää oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 1 luvun 7 tai 8 §:n tai muun vastaavan lainkohdan nojalla syytteen nostamatta.

Jos 1 tai 2 momentissa tarkoitettua, joka ei ole jutun asianosainen, halutaan kuulla tuomioistuimessa, sovelletaan kutsun, poissaolon ja kuulustelun osalta soveltuvin osin niitä säännöksiä, jotka ovat voimassa asianosaisen osalta. Oikeudesta saada korvausta tuomioistuimeen saapumisesta on soveltuvin osin voimassa, mitä todistajasta säädetään.

26 §

— — — — — — — — — — — — — —

Todistajan kutsumisesta huolehtii tuomioistuin, jollei sitä 11 luvun 2 §:ssä mainitulla perusteella ole annettu asianosaisten huolehdittavaksi. Todistaja on kutsuttava tuomioistuimen asettaman sakon uhalla ja kutsu on annettava todistajalle henkilökohtaisesti tiedoksi siten kuin 11 luvun 3 ja 4 §:ssä säädetään.

— — — — — — — — — — — — — —

26 a §

Jos kutsu todistajalle on annettava tiedoksi maan ulkopuolella, tuomioistuin huolehtii todistajan kutsumisesta. Kutsussa on ilmoitettava päivä, jona se on viimeistään annettava tiedoksi.

— — — — — — — — — — — — — —

33 §

Todistajan kuulustelun aloittaa se asianosainen, joka on nimennyt todistajan, jollei tuomioistuin määrää toisin. Todistajan tulee omaaloitteisesti ja tarvittaessa hänelle esitettyjen kysymysten avulla esittää kertomuksensa yhtäjaksoisesti.

Edellä 1 momentissa tarkoitetun kuulustelun jälkeen todistajaa kuulustelee todistajan nimenneen asianosaisen vastapuoli. Jos vastapuoli ei ole saapuvilla tai jos tuomioistuin muusta syystä katsoo siihen olevan aihetta, todistajan kuulustelee tuomioistuin.

Sen jälkeen tuomioistuin ja asianosaiset saavat tehdä todistajalle kysymyksiä. Todistajan nimenneelle asianosaiselle tulee varata ensimmäiseksi tilaisuus kysymysten tekemiseen.

Jos todistajaa ei ole nimennyt kumpikaan asianosainen tai jos todistaja on kummankin asianosaisen nimeämä, todistajan kuulustelun aloittaa tuomioistuin, jos tuomioistuin ei pidä sopivampana sitä, että kuulustelun aloittaa toinen asianosaisista.

Kysymyksiä, jotka sisältönsä, muotonsa tai esittämistapansa puolesta johtavat määrätynlaiseen vastaukseen, ei saa tehdä muussa kuin 2 ja 3 momentissa tarkoitetussa kuulustelussa silloin, kun pyritään selvittämään sitä, missä määrin todistajan kertomus vastaa todellista tapahtumien kulkua. Tuomioistuimen tulee evätä ilmeisesti asiaan kuulumattomat taikka eksyttävät tai muuten sopimattomat kysymykset.

33 a §

Milloin asiassa on useita todistajia, kuulustellaan heidät kukin erikseen. Jos todistajien kertomukset ovat epäselvät tai ristiriitaiset tai jos muutoin havaitaan, että on erityisiä syitä todistajien kuulustelemiseen vastakkain, on se sallittua.

Henkilö, joka on nimetty todistajaksi, ei saa olla saapuvilla asian käsittelyssä enempää kuin hänen todistajana kuulustelemisensa vaatii.

36 §

Jos todistaja jää pois ilman laillista estettä tai poistuu luvatta, todistaja tuomitaan asetettuun uhkasakkoon ja tuomioistuin voi määrätä todistajan tuotavaksi heti tuomioistuimeen, jollei asian käsittelyä päätetä jatkaa myöhemmin. Jos asian käsittelyä päätetään jatkaa toisessa istunnossa, on asetettava korkeampi uhkasakko tai, jos aihetta on, määrättävä hänet tuotavaksi. Tuotavaksi määrätty todistaja saadaan ottaa säilöön aikaisintaan edellisenä päivänä ennen kuljetuksen aloittamista. Todistajan vapaudenmenetys tässä momentissa tarkoitetusta syystä ei kuljetusaikoineen saa kestää kolmea päivää kauemmin.

Milloin todistaja on tuotu tuomioistuimeen, asetettua uhkasakkoa ei saa tuomita.

— — — — — — — — — — — — — —

38 §

— — — — — — — — — — — — — —

Milloin se, joka on nimennyt todistajan, luopuu hänen kuulustelemisestaan tai sitä koskeva kysymys muuten raukeaa, ei todistajalle 36 ja 37 §:n nojalla saa tuomita uhkasakkoa eikä häntä vastaan saa käyttää pakkokeinoja.

41 §

Jos todistaja ei sairauden tai muun syyn

vuoksi voi saapua pääkäsittelyyn tai jos todistajan saapumisesta pääkäsittelyyn aiheutuu todisteen merkitykseen verrattuna kohtuuttomia kustannuksia tai kohtuutonta haittaa, tuomioistuin voi päättää, että todistajaa kuulustellaan pääkäsittelyn ulkopuolella. Jos todistajaa ei hänen sairautensa johdosta voida kuulla tuomioistuimessa, kuulustelu voidaan toimittaa hänen luonaan. Jos asian selvittämiseksi on erityisen tärkeää, asiaa saadaan tällöin käsitellä myös muilta osin.

42 §

Joka ei tyydy päätökseen, jolla todistaja poissaolosta tai muusta niskoittelusta on tuomittu uhkasakkoon tai korvausvelvolliseksi taikka määrätty pidettäväksi vankeudessa tai tuotavaksi oikeuteen taikka joka koskee todistajalle tulevaa korvausta, saa hakea muutosta valittamalla.

— — — — — — — — — — — — — —

54 §

Päätökseen, jolla asiantuntija on tuomittu uhkasakkoon tai korvausvelvolliseksi taikka joka koskee asiantuntijalle tulevaa korvausta, saa hakea muutosta valittamalla.

— — — — — — — — — — — — — —

56 a §

Katselmus voidaan toimittaa pääkäsittelyn ulkopuolella, jos sitä ei voida toimittaa pääkäsittelyssä tai jos sen toimittaminen pääkäsittelyssä katselmuksen merkitykseen verrattuna aiheuttaisi kohtuuttomia kustannuksia tai kohtuutonta haittaa. Jos asian selvittämiseksi on erityisen tärkeää, asiaa saadaan tällöin käsitellä myös muilta osin.

61 §

Asianosaista voidaan kuulustella todistelutarkoituksessa. Sellaisessa kuulustelussa noudatetaan soveltuvin osin, mitä todistajan kuulustelusta 33 ja 41 §:ssä säädetään.

— — — — — — — — — — — — — —

22 luku

Käräjäoikeuden pöytäkirja

4 §

Suullisen valmistelun pöytäkirjaan on 3 §:ssä säädetyn lisäksi merkittävä:

1) esitetyt vaatimukset, väitteet, myöntämiset ja kiistämiset;

2) seikat, joihin asianosaiset perustavat vaatimuksensa ja kiistämisensä, sekä vastapuolen lausunto niistä;

3) ilmoitetut todisteet ja mitä kullakin todisteella halutaan näyttää toteen; sekä

4) muut pääkäsittelyn toimittamisen kannalta tarpeelliset seikat.

— — — — — — — — — — — — — —

23 luku

Äänestämisestä

Äänestämisestä yleensä

1 §

Jos tuomioistuimen jäsenet eivät pääse neuvottelussa ratkaisusta yksimielisyyteen, tuomioistuimessa on suoritettava äänestys.

Äänestys suoritetaan virkaikäjärjestyksessä siten, että nuorin jäsen lausuu ensin ja puheenjohtaja viimeiseksi mielipiteensä. Jos tuomioistuimen jäsen esittelee asian, hänen on kuitenkin ensin sanottava mielipiteensä.

2 §

Jos käräjäoikeudessa on lautamiehiä, puheenjohtajan on selostettava lautamiehille asiassa esiin tulleet kysymykset ja niihin soveltuvat säännökset.

Äänestettäessä lautamiehet lausuvat mielipiteensä viimeiseksi.

3 §

Mielipide on perusteltava.

Jäsenen, joka yhtyy aikaisemmin esitettyyn mielipiteeseen, on perusteltava mielipiteensä vain, jos perustelut poikkeavat aikaisemmin esitetystä.

4 §

Jos syntyy erimielisyys siitä, miten äänestys tulee toimittaa tai siitä, mikä on äänestyksen lopputulos, siitä on äänestettävä erikseen. Tällöin noudatetaan, mitä äänestämisestä riita-asioissa säädetään.

Äänestys riita-asiassa

5 §

Jos riita-asiassa on esitetty useita vaatimuksia tai kuittausvaatimus, niistä jokaisesta on

äänestettävä erikseen. Samoin on meneteltävä, jos samaa vaatimusta koskevassa asiassa on useita kysymyksiä, jotka vaikuttavat ratkaisun lopputulokseen.

Tuomioistuimen jäsenen on lausuttava jokaisesta ratkaistavasta kysymyksestä.

6 §

Äänestyksessä voittaa mielipide, jota jäsenten enemmistö on kannattanut. Äänten mennessä tasan voittaa mielipide, jota puheenjohtaja on kannattanut.

7 §

Oikeudenkäyntiä koskevasta kysymyksestä on äänestettävä erikseen.

8 §

Jos erimielisyys koskee rahaa tai muuta määräsuuruista vaatimusta ja äänestyksessä on kannatettu useampaa kuin kahta mielipidettä eikä minkään kannalla ole 6 §:ssä tarkoitettua määrää jäseniä, tulee määrältään suurimman vaatimuksen puolesta annetut äänet yhdistää sitä lähinnä olevan vaatimuksen puolesta annettuihin ääniin ja tarvittaessa jatkaa vastaavalla tavalla, kunnes löytyy mielipide, jonka mukaisesti asia on sanotun 6 §:n mukaan ratkaistava.

9 §

Jos riita-asiassa äänestetään asetettuun uhkasakkoon tai vankeuteen tuomitsemisesta, sovelletaan rikosasioiden äänestyssäännöksiä.

24 luku

Tuomioistuimen ratkaisu

4 a §

— — — — — — — — — — — — — —

Riita-asiassa ja asianomistajan yksin ajamassa rikosasiassa kantajalle annetaan toimituskirjana jäljennös käräjäoikeuden tuomiosta.

Jos käräjäoikeuden riita-asiassa antamaan tuomioon on ilmoitettu tyytymättömyyttä, tuomion jäljennöksen on oltava tyytymättömyyttä ilmoittaneen saatavana tuomioistuimen kansliassa viimeistään kolmen viikon kuluttua tuomion julistamis- tai antamispäivästä. Muutoin on jäljennöksen, mikäli mahdollista, oltava saatavana viimeistään 30 päivän kuluttua tuomion julistamis- tai antamispäivästä tuomioistuimen kansliassa.

25 luku

Muutoksenhaku alioikeudesta hovioikeuteen

16 §

Valituskirjelmään on liitettävä ne asiakirjat, joihin muutoksenhakija muutoksenhakemuksessaan vetoaa.

Valituskirjelmästä ja siihen liitetyistä asiakirjoista on annettava myös jäljennös.

21 §

— — — — — — — — — — — — — —

Alioikeuden kansliaan toimitetut, hovioikeudelle osoitetut kirjelmät ja niihin liittyvät asiakirjat on alioikeudesta viipymättä lähetettävä hovioikeuteen. Samalla on lisäksi lähetettävä asiaa koskeva asiakirjavihko ja äänitteet sekä jäljennös alioikeuden tuomiosta tai erilliseksi asiakirjaksi laaditusta päätöksestä. Mainitut asiakirjat lähetetään kuitenkin vasta sen jälkeen, kun määräaika vastauksen antamiseen on päättynyt, jollei asian kiireellisyydestä muuta johdu.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 199 .

3.

Laki

rikoslain voimaanpanemisesta annetun asetuksen muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

kumotaan rikoslain voimaanpanemisesta 19 päivänä joulukuuta 1889 annetun asetuksen 15, 15 a — 15 d ja 16—19 §,

sellaisina kuin ne ovat, 15 § osittain muutettuna 25 päivänä maaliskuuta 1983 ja 23 päivänä maaliskuuta 1990 annetuilla laeilla (329/83 ja 301/90), 15 a § — 15 d § viimeksi mainitussa laissa, 16 § muutettuna 10 päivänä tammikuuta 1947 ja 19 päivänä huhtikuuta 1991 annetuilla laeilla (1/47 ja 698/91) sekä mainitulla 25 päivänä maaliskuuta 1983 annetulla lailla, 17 § muutettuna 16 päivänä helmikuuta 1973 ja 3 päivänä kesäkuuta 1976 annetuilla laeilla (139/73 ja 461/76), 18 § muutettuna mainituilla 16 päivänä helmikuuta 1973 ja 23 päivänä maaliskuuta 1990 annetuilla laeilla sekä 19 § mainitussa 16 päivänä helmikuuta 1973 annetussa laissa, sekä

muutetaan 14 §:n 2 momentti, sellaisena kuin se on 24 päivänä elokuuta 1990 annetussa laissa (770/90), seuraavasti:

14 §

— — — — — — — — — — — — — — — —

Virallinen syyttäjä ei kuitenkaan saa ilman asianomistajan syyttämispyyntöä nostaa syytettä aikaisemman lain voimassa ollessa tehdystä rikoksesta, josta syyttäjä tuon lain mukaan ei saanut nostaa syytettä ilman sellaista pyyntöä, vaikka uuden lain mukaan sellaista pyyntöä ei edellytetä. Asianomistajan oikeudesta peruuttaa syyttämispyyntönsä on tällöinkin voimassa, mitä oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (/) 1 luvun 16 §:n 2 momentissa säädetään.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 199 .

Asianomistajan syyteoikeus määräytyy sen lain mukaan, joka on voimassa hänen esittäessään rangaistusvaatimuksensa.

4.

Laki

esitutkintalain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

kumotaan 30 päivänä huhtikuuta 1987 annetun esitutkintalain (449/87) 47 §,

muutetaan 5, 15, 28, 29, 31, 32, 34 ja 42 § ja 43 §:n 2 momentti sekä

lisätään lakiin uusi 4 a §, 10 §:ään uusi 2 momentti, jolloin nykyinen 2 momentti siirtyy 3 momentiksi, 29 §:ään uusi 4 momentti, 40 §:ään uusi 3 momentti ja lakiin uusi 43 a § seuraavasti:

Esitutkinnan toimittamuusvelvollisuus

4 a §

Syyttäjä voi määrätä, ettei esitutkintaa toimiteta tai että se keskeytetään, jos hän oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (/) 1 luvun 7 tai 8 §:n taikka muun vastaavan lainkohdan nojalla tulisi jättämään syytteen nostamatta eikä tärkeä yleinen tai yksityinen etu vaadi esitutkinnan toimittamista.

Yleiset periaatteet

5 §

Esitutkinnassa selvitetään:

1) rikos, sen teko-olosuhteet, ketkä ovat asianosaisia ja muut syytteestä päättämistä varten tarvittavat seikat,

2) rikoksella aiheutettu vahinko ja saavutettu hyöty mahdollisen takavarikon turvaamiseksi sekä

3) asianomistajan yksityisoikeudellinen vaa-

timus, jos hän oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 3 luvun 9 §:n nojalla on pyytänyt syyttäjää ajamaan hänen vaatimustaan.

Esitutkinnassa asia on valmisteltava siten, että todistelu voidaan pääkäsittelyssä ottaa vastaan yhdellä kertaa.

10 §

— — — — — — — — — — — — — —

Syyttäjä tai tutkinnanjohtaja tekee tuomioistuimelle esityksen oikeudenkäyntiavustajan tai tukihenkilön määräämisestä asianomistajalle oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 2 luvun säännösten nojalla. Viimeksi mainitun esityksen, ennen kuin ketään voidaan epäillä syylliseksi rikokseen, tekee tutkinnanjohtaja.

— — — — — — — — — — — — — —

15 §

Poliisin on ilmoitettava sille tutkittavaksi tulleesta rikosasiasta syyttäjälle, kun jotakuta voidaan epäillä syylliseksi rikokseen, jollei asia ole yksinkertainen.

Poliisin on syyttäjän pyynnöstä toimitettava esitutkinta taikka lisätutkimuksia sekä noudatettava syyttäjän esitutkinnan 5 §:ssä säädettyjen tavoitteiden turvaamiseksi antamia määräyksiä.

Edellä 12 §:ssä tarkoitetuista asianosaisen pyytämistä tutkintatoimenpiteistä päättää esitutkinnan aikana, huomioon ottaen, mitä 2 momentissa säädetään, tutkinnanjohtaja. Kun asia on siirretty syyttäjälle, niistä päättää syyttäjä.

28 §

Jos todistajalla ilmeisesti on tiedossaan seikka, joka on tärkeä syyllisyyden selvittämiseksi, ja hän kieltäytyy sitä ilmaisemasta, vaikka hän olisi siihen velvollinen tai 27 §:n 2 momentin mukaan oikeutettu, todistajan kuulustelu toimitetaan tutkinnanjohtajan pyynnöstä tuomioistuimessa.

Todistajan kuulustelu voidaan toimittaa siinä käräjäoikeudessa, jossa se käy sopivasti päinsä. Todistajankuulustelussa on soveltuvin osin voimassa, mitä todistelun vastaanottamisesta pääkäsittelyn ulkopuolella oikeudenkäymiskaaressa säädetään. Epäillyn ja hänen avustajansa tai asiamiehensä oikeudesta olla läsnä todistajaa kuulusteltaessa on voimassa, mitä 32 ja 35 §:ssä säädetään. Läsnäolo-oikeudesta päättää tuomioistuin tutkinnanjohtajaa kuultuaan.

Todistajalla on oikeus saada korvausta taloudellisesta menetyksestä sekä matka- ja toimeentulokustannuksista niiden perusteiden mukaan, joista säädetään valtion varoista maksettavista todistelukustannuksista annetussa laissa (666/72). Oikeutta korvaukseen ei kuitenkaan ole, jos tuomioistuin katsoo, että todistajan kieltäytyminen on ollut ilmeisen aiheeton.

29 §

— — — — — — — — — — — — — —

Ennen kuulustelua asianomistajalle, tämän lailliselle edustajalle ja asiamiehelle sekä todistajalle on tehtävä selkoa totuusvelvollisuudesta sekä perättömästä lausumasta säädetystä rangaistusuhasta. Asianomistajalle on ennen kuulustelua ilmoitettava, milloin hänelle oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 3 luvun mukaan voidaan määrätä oikeudenkäyntiavustaja tai tukihenkilö.

Todistajalta on tiedusteltava sellaisia seikkoja, jotka lain mukaan oikeuttavat tai velvoittavat hänet kieltäytymään todistamasta. Milloin aihetta on, todistajalle on ilmoitettava, mitä 27 ja 28 §:ssä säädetään.

31 §

Asianosaisen avustajalla ja asianomistajalle määrätyllä tukihenkilöllä on oikeus olla läsnä päämiestänsä kuulusteltaessa, jollei tutkinnanjohtaja painavista rikostutkinnallisista syistä sitä kiellä.

32 §

Tutkija voi sallia asianosaisen ja hänen avustajansa tai asiamiehensä taikka asianomistajalle määrätyn tukihenkilön olla läsnä toista asianosaista tai todistajaa kuulusteltaessa, jollei siitä voi aiheutua haittaa rikoksen selvittämiselle.

— — — — — — — — — — — — — —

34 §

Asianosainen ja hänen avustajansa tai asiamiehensä voi kuulustelussa tutkijan luvalla esittää kuulusteltavalle kysymyksiä asian selvittämiseksi. Tutkija saa päättää, että kysymykset on esitettävä hänen välityksellään. Myös syyttäjä voi esittää kuulusteltavalle kysymyksiä. Asianosaisella, hänen avustajallaan ja asiamiehellään on muulloinkin oikeus pyytää tutkijaa kysymään kuulusteltavalta asian selvittämiseksi tarpeellisia seikkoja.

40 §

— — — — — — — — — — — — — —

Asianomistajalle oikeudenkäynnistä rikos-

asioissa annetun lain 2 luvun 1 §:n nojalla määrätylle oikeudenkäyntiavustajalle on lähetettävä jäljennös esitutkintapöytäkirjasta.

42 §

Ennen esitutkinnan päättämistä epäillylle ja asianomistajalle, jos tällä on jutussa vaatimuksia, on varattava tilaisuus esittää esitutkintaviranomaiselle lausuntonsa esitutkinnassa kertyneestä aineistosta, jollei asian kiireellisyys sitä estä. Lausunto on liitettävä esitutkintapöytäkirjaan.

Ennen syyteratkaisun tekemistä syyttäjä voi kutsua epäillyn ja hänen avustajansa tai asiamiehensä suulliseen neuvotteluun, jos se on eduksi syyteratkaisun tekemiselle tai asian käsittelylle tuomioistuimessa.

43 §

— — — — — — — — — — — — — —

Kun on päätetty, ettei asiaa saateta syyttäjän harkittavaksi taikka ettei esitutkintaa toimiteta tai että se keskeytetään, on tästä päätöksestä viipymättä ilmoitettava asianomistajalle ja esitutkinnassa asianosaisina kuulustelluille, jollei sitä ole pidettävä tarpeettomana.

43 a §

Jos rikoksesta epäilty on alle 18-vuotias, syyttäjän on kiireellisesti ratkaistava, nostaako hän rikoksesta syytteen. Myös syyte on nostettava ilman viivytystä.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 199 .

5.

Laki

pakkokeinolain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

kumotaan 30 päivänä huhtikuuta 1987 annetun pakkokeinolain (450/87) 1 luvun 22 § ja 2 luvun 9 §:n 3 momentti sekä

muutetaan 1 luvun 9—11 §, 15 §:n 1 momentti, 21, 23, 24 ja 26 § sekä 27 §:n 3 momentti, 2 luvun 3 §, 6 §:n 2 ja 3 momentti, 7 § ja 9 §:n 2 momentti, 3 luku sekä 4 luvun 11 §:n 2 momentti,

sellaisina kuin niistä ovat 1 luvun 21 § ja 27 §:n 3 momentti 27 päivänä huhtikuuta 1990 annetussa laissa (361/90), seuraavasti:

1 luku

Kiinniottaminen, pidättäminen ja vangitseminen

9 §

Vangitsemisesta päättävä viranomainen

Vangitsemisesta päättää se tuomioistuin, joka on syyteasiassa toimivaltainen. Ennen syytteen nostamista pidätetyn vangitsemisesta saa päättää myös kiinniottamispaikkakunnan tai pidätetyn säilyttämispaikkakunnan yleinen alioikeus ja kiireellisessä tapauksessa muukin alioikeus sen mukaan kuin oikeusministeriö tarkemmin määrää, ei kuitenkaan valtiopetosta ja maanpetosta koskevissa asioissa.

Vangitsemista koskevaa asiaa käsiteltäessä käräjäoikeus on päätösvaltainen myös, kun siinä on yksin puheenjohtaja. Istunto voidaan pitää myös muuna aikana ja muussa paikassa kuin yleisen alioikeuden istunnosta säädetään.

10 §

Vangitsemisvaatimuksen tekijä

Esitutkinnan aikana vangitsemisvaatimuksen tekee pidättämiseen oikeutettu virkamies. Ennen vaatimuksen tekemistä siitä on ilmoitettava syyttäjälle, joka voi ottaa päätettäväkseen kysymyksen vangitsemisvaatimuksen tekemisestä. Kun asia esitutkinnan päätyttyä on siirretty syyttäjälle, vangitsemisvaatimuksen tekemisestä päättää syyttäjä. Tuomioistuin ei saa omasta aloitteestaan määrätä rikosasian vastaajaa vangittavaksi.

11 §

Ilmoitus vangitsemisvaatimuksesta pidätetylle

Vangitsemisvaatimuksesta on viipymättä ilmoitettava pidätetylle ja hänen avustajalleen.

15 §

Läsnäolo vangitsemisvaatimusta käsiteltäessä

Vangitsemisvaatimuksen tehneen tai hänen määräämänsä virkamiehen on oltava läsnä vaatimusta käsiteltäessä.

— — — — — — — — — — — — — —

21 §

Määräajan asettaminen syytteen nostamista varten

Kun tuomioistuin, joka tulee käsittelemään syytteen, päättää läsnä olevan epäillyn vangitsemisesta, sen on, jollei syytettä jo ole nostettu, asetettava määräaika, jonka kuluessa syyte on nostettava. Kun 20 §:ssä tarkoitettu ilmoitus on saapunut tuomioistuimeen, sen on viipymättä määrättävä aika syytteen nostamiselle. Aikaa syytteen nostamiselle ei saa määrätä pidemmäksi kuin on välttämätöntä esitutkinnan päättämiseksi ja syytteen valmistelemiseksi.

Jos syytteen nostamiselle määrätty aika osoittautuu liian lyhyeksi, tuomioistuin voi syyttäjän mainitun ajan kuluessa tekemästä pyynnöstä pidentää määräaikaa. Vangitulle ja hänen avustajalleen on varattava tilaisuus tulla kuulluksi pyynnöstä. Vangittu on tuotava tuomioistuimeen, jos hän haluaa tulla henkilökohtaisesti kuulluksi.

Jos syyte on määrätty nostettavaksi myöhemmin kuin kahden viikon kuluessa, tuomioistuimen on, kunnes syyte on nostettu, otettava vangitsemisasia käsiteltäväksi vähintään kahden viikon välein. Vangitulle ja hänen avustajalleen on varattava tilaisuus tulla kuulluksi käsittelyssä. Vangittu on tuotava tuomioistuimeen, jos hän haluaa tulla henkilökohtaisesti kuulluksi.

23 §

Vangittuna pitäminen pääkäsittelyn peruuttamisen ja lykkäämisen yhteydessä

Kun tuomioistuin peruuttaa tai lykkää pääkäsittelyn asiassa, jossa vastaaja on vangittuna, sen on samalla tutkittava, onko syytä pitää hänet edelleen vangittuna.

24 §

Vangitun päästäminen vapaaksi

Tuomioistuimen on pidättämiseen oikeutetun virkamiehen esityksestä tai omasta aloitteestaan määrättävä vangittu päästettäväksi vapaaksi heti, kun edellytyksiä vangittuna pitämiseen ei enää ole. Vangittu on määrättävä päästettäväksi vapaaksi myös, jos syytettä ei ole nostettu sille määrätyssä ajassa eikä sen kuluessa ole pyydetty määräajan pidentämistä. Vangittua ja hänen avustajaansa ei tarvitse kutsua asian käsittelyyn.

26 §

Tuomitun vangitseminen

Kun vangittu vastaaja tuomitaan ehdottomaan vankeusrangaistukseen, tuomioistuimen on 8 §:ssä säädetyin perustein päätettävä, onko hänet pidettävä edelleen vangittuna, kunnes rangaistuksen täytäntöönpano alkaa tai asiasta toisin määrätään. Vastaavin edellytyksin tuomioistuin voi syyttäjän vaatimuksesta määrätä vapaana olevan vastaajan vangittavaksi.

27 §

Muutoksenhaku

— — — — — — — — — — — — — —

Syytteen nostamiselle määrättyä aikaa ja määräajan pitentämistä koskevaan päätökseen ei saa hakea muutosta valittamalla.

2 luku

Matkustuskielto

3 §

Matkustuskiellosta päättävä viranomainen

Esitutkinnan aikana matkustuskieltoa koskevasta asiasta päättää pidättämiseen oikeutettu virkamies. Ennen päätöksen tekemistä siitä on ilmoitettava syyttäjälle, joka voi ottaa päätettäväkseen kysymyksen matkustuskiellosta. Kun asia esitutkinnan päätyttyä on siirretty syyttäjälle, matkustuskieltoa koskevasta asiasta päättää syyttäjä. Vangitsemisvaatimusta käsiteltäessä sekä 6 §:n 2 momentissa mainitussa tapauksessa siitä päättää tuomioistuin. Jos tuomioistuin on vangitsemisvaatimusta käsitellessään määrännyt epäillyn vangitsemisen sijasta matkustuskieltoon, se päättää tätä matkustuskieltoa koskevasta asiasta myös ennen syytteen nostamista.

Syytteen nostamisen jälkeen matkustuskieltoa koskevasta asiasta päättää tuomioistuin. Tuomioistuin saa tällöin määrätä syytetyn mat-

kustuskieltoon vain syyttäjän vaatimuksesta. Milloin on vaadittu syytetyn vangitsemista, tuomioistuin saa omasta aloitteestaankin määrätä hänet vangitsemisen sijasta matkustuskieltoon.

6 §

Matkustuskiellon kumoaminen

— — — — — — — — — — — — — —

Milloin matkustuskiellon on määrännyt pidättämiseen oikeutettu virkamies, tuomioistuin saa jo ennen syytteen nostamista matkustuskieltoon määrätyn vaatimuksesta kumota kiellon tai 2 §:n 2 momentissa tarkoitetun määräyksen kokonaan tai osittain.

Matkustuskielto on kumottava, jollei syytettä nosteta 60 päivän kuluessa kiellon määräämisestä. Tuomioistuin saa virkamiehen edellä tarkoitettuna määräaikana tekemästä pyynnöstä pidentää tätä aikaa.

7 §

Matkustuskiellon voimassaolo

Ennen syytteen nostamista määrätty matkustuskielto on voimassa pääkäsittelyyn asti, jollei sitä ole määrätty päättymään aikaisemmin tai sitä aikaisemmin erikseen kumota.

Kun tuomioistuin peruuttaa tai lykkää pääkäsittelyn asiassa, jossa vastaaja on matkustuskiellossa, sen on määrättävä, onko matkustuskielto pidettävä voimassa.

Ratkaistessaan syyteasian tuomioistuin saa määrätä vastaajan matkustuskieltoon tai hänelle määrätyn matkustuskiellon pidettäväksi edelleen voimassa vain, jos hänet tuomitaan ehdottomaan vankeusrangaistukseen. Vapaana oleva vastaaja saadaan määrätä matkustuskieltoon vain syyttäjän vaatimuksesta. Tuomioistuin saa omasta aloitteestaan määrätä vangitun tai vangittavaksi vaaditun vangitsemisen sijasta matkustuskieltoon. Matkustuskielto on tällöin voimassa, kunnes rangaistuksen täytäntöönpano alkaa tai ylempi tuomioistuin toisin määrää.

9 §

Täydentäviä säännöksiä

— — — — — — — — — — — — — —

Edellä 2 §:n 1 momentissa tarkoitetun tilapäisen poistumisluvan antamista koskeva asia saadaan käsitellä käräjäoikeuden kansliassa. Ennen luvan antamista on kuultava syyttäjää.

3 luku

Turvaamistoimi

1 §

Tuomioistuin voi siten kuin oikeudenkäymiskaaren 7 luvussa säädetään määrätä tutkinnanjohtajan tai syyttäjän hakemuksesta pantavaksi takavarikkoon rikoksesta todennäköisin syin epäillyn tai sen, joka voidaan rikoksen johdosta tuomita menettämisseuraamukseen, omaisuutta asianomistajan saamisen tai paremman oikeuden, sakon, menettämisseuraamuksen ja valtiolle tulevan korvauksen maksamisen turvaamiseksi.

2 §

Jos asia ei siedä viivytystä, tutkinnanjohtaja tai syyttäjä voi määrätä väliaikaisen turvaamistoimen. Turvaamistoimi on kumottava, jollei takavarikkoa ole haettu viikon kuluessa väliaikaisen turvaamistoimen määräämisestä.

Tutkinnanjohtajan on heti ilmoitettava kiinteän omaisuuden väliaikaisesta takavarikosta ja sen kumoamisesta omaisuuden sijaintipaikkakunnan tuomioistuimelle merkinnän tekemiseksi lainhuuto- ja kiinnitysrekisteriin. Ulosottolain 4 luvun 28 §:n 2 tai 3 momentissa tarkoitetun omaisuuden väliaikaisesta takavarikosta ja sen kumoamisesta on vastaavasti ilmoitettava sanotussa lainkohdassa mainitulle viranomaiselle. Tutkinnanjohtajan on ilmoitettava asianomaiselle viranomaiselle myös väliaikaisen turvaamistoimen kumoamisesta 1 momentin perusteella sekä päätöksestä, jolla tuomioistuin on hylännyt vaatimuksen väliaikaistoimenpiteen kohteena olleen omaisuuden panemisesta takavarikkoon.

3 §

Tuomioistuimen on kumottava 1 §:ssä tarkoitetun saamisen tai paremman oikeuden turvaamiseksi haettu takavarikko, jollei syytettä nosteta 60 päivän kuluessa takavarikkoa koskevan päätöksen antamisesta. Tuomioistuin saa tutkinnanjohtajan tai syyttäjän edellä tarkoitettuna määräaikana tekemästä pyynnöstä pidentää tätä aikaa.

6 a §

Jos joku on vieraan valtion tuomioistuimen päätöksellä rikoksen johdosta tuomittu menettämään rahamäärä taikka jos voidaan aiheellisesti olettaa, että joku tuomitaan vieraan val-

tion viranomaisen käsiteltävänä olevassa asiassa rikoksen johdosta menettämään rahamäärä, saadaan hänen omaisuuttaan panna tuon vieraan valtion viranomaisen pyynnöstä takavarikkoon. Hakemuksen omaisuuden panemisesta takavarikkoon tekee tutkinnanjohtaja tai syyttäjä.

Kun tuomioistuin päättää panna omaisuutta takavarikkoon on sen samalla asetettava määräaika, jonka takavarikko on voimassa. Tuomioistuin saa tutkinnanjohtajan tai syyttäjän ennen määräajan päättymistä tekemästä pyynnöstä pidentää tätä määräaikaa.

Takavarikosta on muutoin soveltuvin osin voimassa, mitä tässä luvussa, oikeudenkäymiskaaren 7 luvussa sekä kansainvälisestä oikeusavusta rikosasioissa annetussa laissa (4/94) säädetään.

7 §

Tässä luvussa tarkoitetun ja sellaisen takavarikon, jonka asianomistaja on hakenut virallisen syyttäjän ajamassa asiassa, täytäntöönpano ei edellytä ulosottolain 7 luvun 16 a §:ssä tarkoitetun vakuuden asettamista. Tuomioistuin voi kuitenkin erityisestä syystä määrätä asianomistajan asettamaan sellaisen vakuuden.

4 luku

Takavarikko

11 §

Takavarikon kumoaminen

— — — — — — — — — — — — — —

Takavarikko on kumottava myös, jollei syytettä sen aiheuttaneesta rikoksesta nosteta neljässä kuukaudessa esineen takavarikoimisesta. Tuomioistuin saa pidättämiseen oikeutetun virkamiehen edellä tarkoitettuna määräaikana tekemästä pyynnöstä pitentää tätä aikaa korkeintaan neljäksi kuukaudeksi kerrallaan.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 199 .

6. Laki

sotilaskurinpitolain 24 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan 25 päivänä maaliskuuta 1983 annetun sotilaskurinpitolain (331/83) 24 §, sellaisena kuin se on 12 päivänä huhtikuuta 1991 annetussa laissa (652/91), seuraavasti:

24 §

Syytteen nostamiselle määrättävästä ajasta silloin, kun vastaaja on vangittuna, säädetään pakkokeinolaissa.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 199 .

7. Laki

sotilasoikeudenkäyntilain 4 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

lisätään 25 päivänä maaliskuuta 1983 annetun sotilasoikeudenkäyntilain (326/83) 4 §:ään uusi 3 momentti seuraavasti:

4 §

— — — — — — — — — — — — — —

Sotilasoikeudenkäyntiasiana käsiteltävästä rikoksesta syyttäjän on nostettava syyte, vaikka asianomistaja ei olisikaan esittänyt syyttämispyyntöä. Sotilasoikeudenkäyntiasiana käsiteltävästä rikoksesta syyttäjä ei myöskään saa jättää syytettä nostamatta oikeudenkäynnistä

rikosasioissa annetun lain (/) 1 luvun 7 §:ssä säädetyillä perusteilla.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 199 .

8.

Laki

ulosottolain 3 luvun 23 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

kumotaan 3 päivänä joulukuuta 1895 annetun ulosottolain 3 luvun 23 §:n 2 ja 3 momentti, sellaisina kuin ne ovat 22 päivänä heinäkuuta 1991 annetussa laissa (1055/91)

muutetaan 3 luvun 23 §:n 1 momentti, sellaisena kuin se on viimeksi mainitussa laissa seuraavasti:

3 luku

Yleisiä säännöksiä tuomioiden ja päätösten täytäntöönpanosta

23 §

Täytäntöönpano riita- ja rikosasiassa tapahtuu käräjäoikeuden tuomion jäljennöksen tai pöytäkirjan jäljennöksen nojalla.

— — — — — — — — — — — — — — —

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 199 .

9.

Laki

valtion varoista maksettavista todistelukustannuksista annetun lain 16 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan valtion varoista maksettavista todistelukustannuksista 15 päivänä syyskuuta 1972 annetun lain (666/72) 16 § seuraavasti:

16 §

Vastaajan velvoittamisesta suorittamaan valtiolle sen varoista tämän lain nojalla maksettavaksi määrätty korvaus säädetään oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (/) 9 luvun 1 §:ssä.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 199 .

10.

Laki

rangaistusmääräysmenettelystä annetun lain 6 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan rangaistusmääräysmenettelystä 26 päivänä heinäkuuta 1993 annetun lain (692/93) 6 §:n 1 momentti seuraavasti:

6 §

Rangaistusvaatimus on annettava tiedoksi epäillylle heti esitutkinnan päätyttyä tai, jollei se ole mahdollista, mahdollisimman pian sen

jälkeen siten kuin oikeudenkäymiskaaren 11 luvussa säädetään tiedoksiannosta rikosasioissa.

— — — — — — — — — — — — — —

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 199 .

11.

Laki

rikesakkolain 8 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan 21 päivänä tammikuuta 1983 annetun rikesakkolain (66/83) 8 §, sellaisena kuin se on 22 päivänä heinäkuuta 1991 annetussa laissa (1063/91), seuraavasti:

8 §

Rikesakkomääräys annetaan rikkojalle tiedoksi heti tai, jollei se ole mahdollista, siten kuin oikeudenkäymiskaaren 11 luvussa säädetään tiedoksiannosta rikosasioissa.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 199 .

12.

Laki

työsuojelun valvonnasta ja muutoksenhausta työsuojeluasioissa annetun lain 24 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan 16 päivänä helmikuuta 1973 työsuojelun valvonnasta ja muutoksenhausta työsuojeluasioissa annetun lain (131/73) 6 luvun 24 :n 2 momentti seuraavasti:

24 §

— — — — — — — — — — — — — —

Työsuojeluviranomaiselle tai sen määräämälle on varattava tilaisuus olla läsnä ja tulla kuulluksi käsiteltäessä esitutkinnassa ja tuomioistuimessa työrikosta koskevaa asiaa sekä esittää siinä kysymyksiä asianosaisille ja todistajille.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 199 .

Helsingissä 15 päivänä syyskuuta 1995

Tasavallan Presidentti

MARTTI AHTISAARI

Oikeusministeri *Sauli Niinistö*

Liite

2.

Laki

oikeudenkäymiskaaren muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

kumotaan oikeudenkäymiskaaren 10 luvun 8 §:n 2 momentti sekä 21, 22, 22 a—22 e, 23—25, 25 a ja 26 §, 11 luvun 1 ja 20 §:n edellä olevat väliotsikot sekä 20—23 §, 12 luvun 8 §, 24 §:n edellä oleva väliotsikko ja 24—27 §, 14 luvun 3 §, 7 a, 7 b, 8, 9 ja 11 §, 16 luvun 4—10 §, 17 luvun 26 §:n 2 momentti, 19 luku, 21 luvun 1 ja 17 §:n edellä olevat väliotsikot sekä 17, 18 ja 20 § sekä 22 luvun 1 ja 2 edellä olevat väliotsikot sekä 3 §:n 2 momentti,

sellaisina kuin niistä ovat 10 luvun 8 §:n 2 momentti, 12 luvun 8 §, 14 luvun 8, 9 ja 11 § sekä 16 luvun 6 ja 8 § 14 päivänä tammikuuta 1972 annetussa laissa (21/72), 10 luvun 21, 22, 22 a—22 e ja 23 §, 14 luvun 7 a ja 7 b § sekä 16 luvun 10 § 19 päivänä huhtikuuta 1991 annetussa laissa (708/91), 10 luvun 25 § ja 14 luvun 3 § 12 päivänä elokuuta 1960 annetussa laissa (362/60), 10 luvun 25 a § 30 päivänä huhtikuuta 1987 annetussa laissa (452/87), 11 luvun 1 ja 20 §:n edellä olevat väliotsikot sekä 20—23 §, 16 luvun 9 § ja 17 luvun 26 §:n 2 momentti 22 päivänä heinäkuuta 1991 annetussa laissa (1056/91), 11 luvun 21 § muutettuna mainitulla 22 päivänä heinäkuuta 1991 annetulla lailla (1056/91) ja 5 päivänä tammikuuta 1994 annetulla lailla (8/94), 12 luvun 24 §:n edellä oleva väliotsikko sekä 24—27 §, 16 luvun 5 ja 7 § 22 päivänä heinäkuuta 1991 annetussa laissa (1052/91), 16 luvun 4 § muutettuna viimeksi mainitulla lailla ja mainitulla 12 päivänä elokuuta 1960 annetulla lailla, 19 luku siihen myöhemmin tehtyine muutoksineen, 21 luvun 1 ja 17 §:n edellä olevat väliotsikot sekä 17, 18 ja 20 § 26 päivänä marraskuuta 1993 annetussa laissa (1013/93) sekä 22 luvun 1 ja 2 §:n edellä olevat väliotsikot ja 3 §:n 2 momentti 22 päivänä heinäkuuta 1991 annetussa laissa (1064/91),

muutetaan 2 luvun 2 §:n 2 momentti, 5 §:n 1 momentin 1 kohta, 9 luvun 3 §, 11 luvun otsikko, 1 §, 2 §:n 1 momentti, 3 §:n 1 momentti, 3 a §:n 1 momentti, 4 §:n 2 momentti, 11 § ja 16 §:n 3 momentti, 12 luvun 6 § ja sen edellä oleva väliotsikko, 7 §:n 1 momentti sekä 30, 31, 33 ja 35 §, 14 luvun 4 §, 16 luvun otsikko, 17 luvun 8 a §:n 1 momentti, 8 e §:n 1 momentti, 9 §:n 1 ja 2 momentti, 11 §, 15 §:n 1 momentti, 16 §:n 2 momentti, 18 §, 26 §:n 3 momentti, 26 a §:n 1 momentti, 28 §:n 1 momentti, 33 §, 36 §:n 1 ja 2 momentti, 38 §:n 2 momentti, 41 §, 42 §:n 1 momentti, 54 §:n 1 momentti, 56 a § ja 61 §:n 1 momentti, 22 luvun 4 §:n 1 momentti, 23 luku, 24 luvun 4 a §:n 3 momentti sekä 25 luvun 16 § ja 21 §:n 2 momentti,

sellaisina kuin niistä on 2 luvun 2 §:n 2 momentti, 9 luvun 3 §, 12 luvun 7 §:n 1 momentti, 30, 31, 33 ja 35 § sekä 17 luvun 8 a §:n 1 momentti, 8 e §:n 1 momentti, 9 §:n 1 ja 2 momentti, 15 §:n 1 momentti, 36 §:n 1 momentti, 56 a § ja 61 §:n 1 momentti mainitussa 22 päivänä heinäkuuta 1991 annetussa laissa (1052/91), 2 luvun 5 §:n 1 momentin 1 kohta sekä 11 luvun 3 §:n 1 momentti ja 3 a §:n 1 momentti 28 päivänä kesäkuuta 1993 annetussa laissa (595/93), 11 luvun otsikko, 1 §, 2 §:n 1 momentti, 4 §:n 2 momentti, 11 § ja 16 §:n 3 momentti ja 24 § sekä 17 luvun 26 §:n 3 momentti mainitussa 22 päivänä heinäkuuta 1991 annetussa laissa (1056/91), 12 luvun 6 § ja sen edellä oleva väliotsikko mainitussa 14 päivänä tammikuuta 1991 annetussa laissa, 14 luvun 4 § ja 16 luvun otsikko mainitussa 12 päivänä elokuuta 1960 annetussa laissa, 17 luvun 11 § muutettuna 29 päivänä heinäkuuta 1948 annetulla lailla (571/48) ja mainitulla 22 päivänä heinäkuuta 1991 annetulla lailla (1052/91), 17 luvun 16 §:n 2 momentti, 18 ja 33 §, 36 §:n 2 momentti, 38 §:n 2 momentti, 42 §:n 1 momentti ja 54 §:n 1 momentti mainitussa 29 päivänä heinäkuuta 1948 annetussa laissa, 17 luvun 26 a §:n 1 momentti 4 päivänä heinäkuuta 1975 annetussa laissa (520/75), 17 luvun 41 § muutettuna 6 päivänä toukokuuta 1955 annetulla lailla (213/55), mainitulla 14 päivänä tammikuuta 1972 annetulla lailla ja mainitulla 22 päivänä heinäkuuta 1991 annetulla lailla (1052/91), 22 luvun 4 §:n 1 momentti, 24 luvun 4 a §:n 3 momentti ja 25 luvun 21 §:n 2 momentti mainitussa 22 päivänä heinäkuuta 1991 annetussa laissa (1064/91), 23 luku siihen myöhemmin tehtyine muutoksineen sekä 25 luvun 16 § muutettuna viimeksi mainitulla lailla ja 31 päivänä elokuuta 1978 annetulla lailla (661/78), sekä

lisätään 11 luvun 7 §:ään, sellaisena kuin se on mainitussa 22 päivänä heinäkuuta 1991 annetussa laissa (1056/91), uusi 4 momentti, 9 §:ään, sellaisena kuin se on viimeksi mainitussa laissa, uusi 2 momentti ja 16 §:ään, sellaiena kuin se on viimeksi mainitussa laissa, uusi 2 momentti, jolloin nykyinen 2 momentti ja muutettu 3 momentti siirtyvät 3 ja 4 momentiksi, 17 lukuun uusi 33 a § sekä lakiin siitä maintulla 28 päivänä kesäkuuta 1993 annetulla lailla kumotun 24 luvun 4 a §:n 2 momentin tilalle uusi 2 momentti seuraavasti:

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
2 luku **Päätösvaltaisuudesta**	
2 §	
— — — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — — —
Jos lautamiehelle on tullut este *1 §:n 2 momentissa tarkoitetun asian* pääkäsittelyn aloittamisen jälkeen, käräjäoikeus on päätösvaltainen, kun lautamiehiä on vähintään kaksi.	Jos lautamiehelle on tullut este pääkäsittelyn aloittamisen jälkeen, käräjäoikeus on päätösvaltainen, kun lautamiehiä on vähintään kaksi.
5 §	5 §
Käräjäoikeudessa on vain puheenjohtaja: 1) *riita-asian* valmistelussa ja valmistelun yhteydessä pidettävässä pääkäsittelyssä;	Käräjäoikeudessa on vain puheenjohtaja: 1) valmistelussa ja *riita-asian* valmistelun yhteydessä pidettävässä pääkäsittelyssä;
— — — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — — —
9 luku **Oikeudenkäyntikirjelmä**	
3 §	3 §
Haastehakemus, vastaus, tuomioistuimen pyytämä kirjallinen lausuma ja muu asiakirja, jonka asianosainen tai joku muu haluaa esittää *riita-asian käsittelyssä* tai asiakirja, jonka hän toimittaa tuomioistuimelle tiedoksiantoa varten, saadaan toimittaa käräjäoikeudelle myös postitse tai lähetin välityksellä. Tällöin on soveltuvin osin noudatettava eräiden asiakirjain lähettämisestä tuomioistuimelle annetun lain (248/65) säännöksiä.	Haastehakemus, vastaus, tuomioistuimen pyytämä kirjallinen lausuma ja muu asiakirja, jonka asianosainen tai joku muu haluaa esittää, tai asiakirja, jonka hän toimittaa tuomioistuimelle tiedoksiantoa varten, saadaan toimittaa käräjäoikeudelle myös postitse tai lähetin välityksellä. Tällöin on soveltuvin osin noudatettava eräiden asiakirjain lähettämisestä tuomioistuimelle annetun lain (248/65) säännöksiä.
10 luku **Laillisesta tuomioistuimesta**	
8 §	
— — — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — — —
Tuomioistuimella, jossa on vireillä rikokseen perustuvaa yksityisoikeudellista vaatimusta koskeva kanne, on valta siirtää kanne samanasteiseen tuomioistuimeen, jossa on vireillä vaatimus rangaistuksen tai menettämisseuraamuksen tuomitsemisesta saman rikoksen johdosta, käsiteltä-	(2 mom. kumotaan) (Ks. laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa 4 luvun 2 §)

Voimassa oleva laki

väksi rikosasian yhteydessä, milloin se esitettävään selvitykseen ja kustannuksiin sekä muihin seikkoihin nähden katsotaan soveliaaksi. Päätökseen, jolla kanne on siirretty tai siirtovaatimus on hylätty, ei saa hakea muutosta.

21 §

Syyte rikoksesta tutkitaan sen paikkakunnan tuomioistuimessa, missä rikos on tehty. Rikos katsotaan tehdyksi sekä siellä, missä rikollinen teko suoritettiin, että siellä, missä rikoksen seuraus ilmeni, tai jos rikos jäi yritykseksi, missä täytetyn rikoksen seuraus olisi ilmennyt. Jos rikos on tehty useilla paikkakunnilla, on kunkin paikkakunnan tuomioistuin toimivaltainen.

Jos syytettä nostettaessa ei varmuudella tiedetä, missä rikos on tehty, voidaan syyte tutkia jossakin niistä tuomioistuimista, jonka tuomiopiirissä rikos voidaan otaksua tehdyksi tai jonka tuomiopiirissä syytettävä tavataan.

Syyte rikoksesta voidaan tutkia myös siinä tuomioistuimessa, jonka tuomiopiirissä syytettävä asuu tai vakinaisesti oleskelee, jos asian käsittely siinä katsotaan esitettävään selvitykseen, oikeudenkäynnistä aiheutuviin kustannuksiin sekä muihin seikkoihin nähden soveliaaksi.

Syyte Suomen ulkopuolella tehdystä rikoksesta tutkitaan, jollei muuta muualla laissa ole toisin säädetty, syytettävän asuin-, oleskelu- tai tapaamispaikkakunnan tuomioistuimessa.

22 §

Jos joku on tehnyt useita rikoksia, saadaan syyte kaikista rikoksista tutkia siinä tuomioistuimessa, joka on toimivaltainen käsittelemään jotakin rikosta koskevan syytteen, jos sillä voidaan nopeuttaa tai helpottaa yhteisen rangaistuksen tuomitsemista ja asian käsittely siinä katsotaan esitettävään selvitykseen, oikeudenkäynnistä aiheutuviin kustannuksiin sekä muihin seikkoihin nähden soveliaaksi.

22 a §

Syyte rikokseen osallisia vastaan saadaan tutkia siinä tuomioistuimessa, joka on jonkun osallisen osalta toimivaltainen. Jos asia on ollut aikaisemmin vireillä jotakuta osallista vastaan, saadaan samassa tuomioistuimessa syyttää myös muita osallisia.

Milloin jotakuta rikokseen osallista syytetään jonkin muun tuomiopiirin alueella tehdystä eri rikoksesta, saadaan syytteet kaikista rikoksista

Ehdotus

21 §

(kumotaan)

(Ks. laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa 5 luvun 1 ja 2 §

22 §

(kumotaan)

(Ks. laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa 5 luvun 3 §)

22 a §

(kumotaan)

(Ks. laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa 5 luvun 4 §)

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
tutkia tuomioistuimessa, joka on toimivaltainen käsittelemään syytteen jostakin noista rikoksista, jos kaikkien syytteiden käsitteleminen siinä katsotaan esitettävään selvitykseen, oikeudenkäynnistä aiheutuviin kustannuksiin sekä muihin seikkoihin nähden soveliaaksi.	
22 b §	22 b §
Eri vastaajien eri rikoksia koskevat syytteet saadaan kaikki tutkia siinä tuomioistuimessa, joka on toimivaltainen käsittelemään jotakin rikosta koskevan syytteen, jos rikoksilla on yhteyttä keskenään ja kaikkien syytteiden käsitteleminen siinä katsotaan esitettävään selvitykseen, oikeudenkäynnistä aiheutuviin kustannuksiin sekä muihin seikkoihin nähden soveliaaksi. Jos asia on ollut aikaisemmin vireillä jotakuta vastaajaa vastaan, saadaan samassa tuomioistuimessa ajaa syytettä myös muita vastaajia vastaan.	(kumotaan) (Ks. laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa 5 luvun 5 §)
22 c §	22 c §
Tuomioistuin, jossa on vireillä virallisen syyttäjän tekemä rangaistusvaatimus, saa syyttäjän esityksestä erityisten syiden niin vaatiessa siirtää asian toiseen, toimivaltaiseen tuomioistuimeen. Siirtävän tuomioistuimen asiaan liittyvät päätökset ja muut toimenpiteet ovat voimassa, kunnes se tuomioistuin, johon asia on siirretty, toisin määrää. Asiaa ei kuitenkaan saa siirtää takaisin, jolleivät uudet erityiset syyt sitä vaadi. *Milloin muutoksenhaku rikosasiassa on vireillä hovioikeudessa, saa hovioikeus erityisten syiden niin vaatiessa siirtää asian toiseen hovioikeuteen, jossa samaa henkilöä koskeva rikosasia on vireillä.* *Päätökseen, jolla asia on siirretty tai siirtoesitys on hylätty, ei saa hakea muutosta.*	(kumotaan) (Ks. laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa 5 luvun 8 ja 9 §)
22 d §	22 d §
Ylempi tuomioistuin saa, katsoessaan että sen tutkittavaksi saatettu rikosasia olisi käsiteltävä uudelleen alemmassa tuomioistuimessa, 22 §:ssä säädetyin edellytyksin siirtää asian sellaiseenkin alempaan tuomioistuimeen, joka ei ole sitä aikaisemmin käsitellyt, jos sen tuomiopiirissä on tehty jokin niistä rikoksista, joista asiassa on kysymys, taikka jos tuossa tuomioistuimessa on vireillä toinen samaa henkilöä koskeva rikosasia. Asiaa ei kuitenkaan saa siirtää, jos siirtämiseen on 22 e §:ssä tarkoitettu este.	(kumotaan) (Ks. laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa 5 luvun 10 §)

Voimassa oleva laki

22 e §

Jos syyte jonkun vastaajan tai jonkin rikoksen osalta on, sen mukaan kuin siitä erikseen säädetään, käsiteltävä välittömästi ylemmässä tuomioistuimessa tai muussa kuin 21 §:ssä tarkoitetussa alioikeudessa, ei toinen tuomioistuin saa 22, 22 a eikä 22 b §:n nojalla ottaa tuota syytettä tutkittavakseen.

23 §

Mitä 21—22 e §:ssä säädetään syytteestä, koskee myös muita rikokseen perustuvia julkisoikeudellisia vaatimuksia.

24 §

Jos joku Oikeuden edessä syyttää toista jostakin rikoksesta ja tämä havaitaan syyttömäksi, tuomitkoon myös sama Oikeus, miten se on rangaistava ja vahingon korvaava, joka perättömästi ilmi antoi ja syytti, vaikka hän muutoin kuuluisikin toiseen Oikeuteen. Jos sen kanne, joka ilmiantajalle rangaistusta vaati, on sellainen, että sitä on erityisenä pääasiana pidettävä, taikka jos se loukkaa ilmiantajaa hänen virassansa ja koskee sitä virkaa, niin se tuomittakoon siinä Oikeudessa, johon hän sellaisessa asiassa kuuluu.

25 §

Jos joku tuomioistuimen tai muun viranomaisen edessä tai viranomaiselle annetussa kirjoituksessa herjaa tai solvaa virkamiestä hänen virassaan, on asia käsiteltävä ja tuomittava siinä oikeudessa, jonka tutkittavat loukatun virkamiehen virkarikokset ovat. Jos loukkaus kohdistuu virkamieheen, jonka tekemät virkarikokset eivät ole alioikeuden eivätkä hovioikeuden tutkittavat, on asia käsiteltävä siinä hovioikeudessa, jonka tuomiopiirissä loukkaus on tapahtunut.

25 a §

Tuomioistuimesta, joka päättää pakkokeinojen käyttämisestä rikosasiassa, säädetään pakkokeinolaissa (450/87).

26 §

Asiat, jotka koskevat valtakunnan yleistä taloutta, kruunun kaikenlaisia tuloja taikka jonkun virkaa ja palvelusta, ylhäisempää tahi alhaisempaa, ja siinä tehtyä virhettä, olkoot niiden tutkittavat ja tuomittavat, joille [kuningas] on sellaisen hoidon ja vaarinpidon uskonut, sen

Ehdotus

22 e §

(kumotaan)

(Ks. laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa 5 luvun 11 §)

23 §

(kumotaan)

(Ks. laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa 5 luvun 12 §)

24 §

(kumotaan)

(Ks. laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa 5 luvun 6 §)

25 §

(kumotaan)

(Ks. laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa 5 luvun 13 §)

25 a §

(kumotaan)

26 §

(kumotaan)

Voimassa oleva laki

mukaan kuin erityisissä säännöissä siitä sanotaan.

Ehdotus

11 luku

Tiedoksiannosta oikeudenkäynnissä *ja haasteesta rikosasiassa*

Tiedoksiannosta oikeudenkäynnissä

1 §

Tuomioistuin huolehtii tiedoksiannosta *riita-asiassa,* jollei jäljempänä toisin säädetä.

Tuomioistuin voi huolehtia tiedoksiannosta *riita-asiassa* antamalla sen tuomioistuimen henkilökuntaan kuuluvan tai haastemiehen tehtäväksi. Samalla tuomioistuimen on ilmoitettava, milloin tiedoksianto on viimeistään toimitettava, sekä annettava tarvittaessa tarkempia ohjeita tiedoksiannon toimittamisesta.

2 §

Tuomioistuin voi *riita-asiassa* asianosaisen pyynnöstä uskoa tiedoksiannosta huolehtimisen asianosaiselle, jos tuomioistuin katsoo siihen olevan perusteltua aihetta. Samalla tuomioistuimen on määrättävä, milloin asiakirja on viimeistään annettava tiedoksi ja milloin todistus tiedoksiannosta on viimeistään toimitettava tuomioistuimelle.

— — — — — — — — — — — — — —

3 §

Kun tuomioistuin huolehtii tiedoksiannosta, tiedoksianto *riita-asiassa* toimitetaan lähettämällä asiakirja asianosaiselle:

1) postitse saantitodistusta vastaan; tai

2) virkakirjeellä, jos voidaan olettaa, että vastaanottaja saa tiedon asiakirjasta ja määräpäivään mennessä palauttaa todistuksen tiedoksiannon vastaanottamisesta.

— — — — — — — — — — — — — —

3 a §

Kun tuomioistuin huolehtii tiedoksiannosta, muun kuin haasteen tiedoksianto voidaan *riita-asiassa* toimittaa myös lähettämällä asiakirja asianosaiselle postitse tai asianosaisen tuomioistuimelle ilmoittamaan osoitteeseen.

— — — — — — — — — — — — — —

Tiedoksiannosta oikeudenkäynnissä

(Väliotsikko kumotaan)

1 §

Tuomioistuin huolehtii tiedoksiannosta, jollei jäljempänä toisin säädetä.

Tuomioistuin voi huolehtia tiedoksiannosta antamalla sen tuomioistuimen henkilökuntaan kuuluvan tai haastemiehen tehtäväksi. Samalla tuomioistuimen on ilmoitettava, milloin tiedoksianto on viimeistään toimitettava, sekä annettava tarvittaessa tarkempia ohjeita tiedoksiannon toimittamisesta.

2 §

Tuomioistuin voi asianosaisen pyynnöstä uskoa tiedoksiannosta huolehtimisen asianosaiselle, jos tuomioistuin katsoo siihen olevan perusteltua aihetta. Samalla tuomioistuimen on määrättävä, milloin asiakirja on viimeistään annettava tiedoksi ja milloin todistus tiedoksiannosta on viimeistään toimitettava tuomioistuimelle.

— — — — — — — — — — — — — —

3 §

Kun tuomioistuin *tai virallinen syyttäjä* huolehtii tiedoksiannosta, tiedoksianto toimitetaan lähettämällä asiakirja asianosaiselle:

1) postitse saantitodistusta vastaan; tai

2) *kirjeellä*, jos voidaan olettaa, että vastaanottaja saa tiedon asiakirjasta ja määräpäivään mennessä palauttaa todistuksen tiedoksiannon vastaanottamisesta.

— — — — — — — — — — — — — —

3 a §

Kun tuomioistuin huolehtii tiedoksiannosta, muun kuin haasteen tiedoksianto voidaan toimittaa myös lähettämällä asiakirja asianosaiselle postitse tai asianosaisen tuomioistuimelle ilmoittamaan osoitteeseen.

— — — — — — — — — — — — — —

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
4 §	
— — — — — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — — — — —
Tuomioistuimen huolehtiessa tiedoksiannosta sen on ilmoitettava haastemiehelle, milloin tiedoksianto viimeistään on toimitettava.	Tuomioistuimen *tai syyttäjän* huolehtiessa tiedoksiannosta sen on ilmoitettava haastemiehelle, milloin tiedoksianto viimeistään on toimitettava.
7 §	
— — — — — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — — — — —
	Rikosasiassa haastetta ei voida antaa vastaajalle tiedoksi tässä pykälässä tarkoitetulla tavalla.
9 §	
— — — — — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — — — — —
	Rikosasiassa haastetta ei voida antaa vastaajalle tiedoksi kuuluttamalla.
11 §	11 §
Asiassa, joka koskee kahta tai useampaa asianosaista yhteisesti, asiakirja on annettava tiedoksi jokaiselle erikseen siten kuin 1—10 §:ssä säädetään. Jos asiakirja on annettava tiedoksi niin monelle, ettei tiedoksiantoa voida vaikeuksitta toimittaa kullekin erikseen, tuomioistuin voi päättää, että tiedoksianto toimitetaan jollekin heistä. Ilmoitus asiakirjan pääasiallisesta sisällöstä sekä siitä, kenelle tiedoksianto on toimitettu, ja siitä, missä tiedoksi annettavat asiakirjat ovat nähtävillä, on julkaistava siten kuin 10 §:ssä säädetään. Tiedoksiannon katsotaan tapahtuneen, kun ilmoitus on julkaistu virallisessa lehdessä.	*Riita-asiassa,* joka koskee kahta tai useampaa asianosaista yhteisesti, asiakirja on annettava tiedoksi jokaiselle erikseen siten kuin 1—10 §:ssä säädetään. Jos asiakirja on annettava tiedoksi niin monelle, ettei tiedoksiantoa voida vaikeuksitta toimittaa kullekin erikseen, tuomioistuin voi päättää, että tiedoksianto toimitetaan jollekin heistä. Ilmoitus asiakirjan pääasiallisesta sisällöstä sekä siitä, kenelle tiedoksianto on toimitettu, ja siitä, missä tiedoksi annettavat asiakirjat ovat nähtävillä, on julkaistava siten kuin 10 §:ssä säädetään. Tiedoksiannon katsotaan tapahtuneen, kun ilmoitus on julkaistu virallisessa lehdessä.
16 §	
— — — — — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — — — — —
	Jos asia koskee rikosta, josta on säädetty muu tai ankarampi rangaistus kuin sakko tai kuusi kuukautta vankeutta, haastetta ei voida antaa tiedoksi vastaajan haasteen vastaanottamista varten valtuuttamalle asiamiehelle.
— — — — — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — — — — —
Asiakirja, jossa joku on määrätty henkilökohtaisesti saapumaan tuomioistuimeen tai muuten suorittamaan jotakin henkilökohtaisesti, on kuitenkin annettava tiedoksi hänelle itselleen.	Asiakirja, jossa joku on määrätty henkilökohtaisesti saapumaan tuomioistuimeen tai muuten suorittamaan jotakin henkilökohtaisesti, on kuitenkin annettava tiedoksi hänelle itselleen. *Tiedoksianto on toimitettava siten kuin 3 ja 4 §.ssä säädetään.*

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
Haasteesta rikosasiassa	(Väliotsikko kumotaan)
20 §	20 §
Jos rikoksen perusteella tahdotaan tehdä vaatimus jotakuta vastaan, hänet on haastettava vastaamaan. Haasteessa on ilmoitettava, onko vastaajan saavuttava tuomioistuimeen henkilökohtaisesti, ja mainittava, että määräaikana laillista estettä ilmoittamatta poissa oleva vastaaja tuomitaan rangaistukseen esteettömästä poissaolosta tai noudetaan. Haaste ei kuitenkaan ole tarpeen, milloin tuomioistuimessa henkilökohtaisesti saapuvilla olevaa vastaan tehdään rikokseen perustuva vaatimus.	(kumotaan)
Haaste rikosasiassa on annettava tiedoksi vastaajalle henkilökohtaisesti siten kuin 4 §:ssä säädetään. Haastaminen saadaan toimittaa myös suullisesti. Jos asia koskee rikosta, josta ei ole säädetty muuta tai ankarampaa rangaistusta kuin sakko tai enintään kuusi kuukautta vankeutta, haaste voidaan antaa tiedoksi myös vastaajan haasteen vastaanottamista varten valtuuttamalle asiamiehelle. Vastaaja on velvollinen noudattamaan haastetta, jos se on annettu hänelle tiedoksi niin aikaisin, että hän voi määräpäivänä saapua tuomioistuimeen.	
Virkamies, joka luvattomasti tai estettä ilmoittamatta on ollut poissa virantoimituksesta ja jota ei ole voitu siitä haastaa vastaamaan tai tuoda tuomioistuimeen, saadaan haastaa kuulutuksella virallisessa lehdessä niin kuin 10 §:ssä säädetään. Jollei hän tule saapuville, voidaan asia hänen poissaolostaan huolimatta ratkaista. Tästä uhasta on mainittava haasteessa.	
21 §	21 §
Jos rikosasiassa haaste vastaajalle tai kutsu asianomistajalle on annettava tiedoksi ulkomailla, haasteen ja kutsun antaa tuomioistuin. Haasteessa ja kutsussa on ilmoitettava päivä, jona se viimeistään on annettava tiedoksi, sekä mainittava mahdolliset seuraamukset esteettömästä poissaolosta.	(kumotaan) (Ks. 11 luvun 8 §)
Haaste ja kutsu lähetetään vieraan valtion viranomaiselle tiedoksiantoa varten siten kuin kansainvälisestä oikeusavusta rikosasioissa annetussa laissa (4/94) säädetään.	
Haasteen ja kutsun sisällöstä antaa tarkemmat määräykset oikeusministeriö.	

Voimassa oleva laki

22 §

Suullisen haasteen toimittaa pyynnöstä haastemies.

Haasteessa on ilmoitettava tuomioistuimen nimi, asianosaiset sekä vaatimus ja ne seikat, joihin vaatimus perustuu sekä kehotettava vastaajaa saapumaan tuomioistuimen istuntoon. Samalla hänelle on ilmoitettava, minä päivänä ja kellonaikana sekä missä istunto pidetään. Lisäksi on noudatettava, mitä 20 §:n 1 ja 2 momentissa säädetään, sekä otettava huomioon tuomioistuimen asian käsittelypäivästä antamat määräykset.

Suullisen haasteen tiedoksiannosta on laadittava sellainen todistus kuin 17 §:n 1 momentissa säädetään, ja se on toimitettava tuomioistuimelle viimeistään asianomaisen istuntopäivän alussa. Todistus saadaan toimittaa myös postitse tai lähetin välityksellä. Todistuksesta on annettava jäljennös tiedoksisaajalle.

23 §

Rikosasia tulee haasteen tiedoksiantamisella vireille siinä tuomioistuimessa, johon vastaaja on haastettu.

24 §

Kutsuttaessa sotilashenkilöitä ja merenkulkulaitokseen kuuluvia henkilöitä tuomioistuimeen on noudatettava, mitä siitä erikseen säädetään.

Sen estämättä, mitä tässä luvussa säädetään, on noudatettava myös, mitä haasteen tiedoksiantamisesta julkisella kuulutuksella eräissä tapauksissa erikseen säädetään.

Ehdotus

22 §

(kumotaan)

23 §

(kumotaan)

24 §

(kumotaan)

12 luku

Asianosaisista

Asianosaisen läsnäolo

6 §

Haasteessa annetusta tai tuomioistuimen oikeudenkäynnin aikana antamasta määräyksestä asianosainen tai asianosaisen laillinen edustaja on velvollinen saapumaan henkilökohtaisesti tuomioistuimeen.

Asianosaisen läsnäolo ***riita-asiassa***

6 §

Asianosainen määrätään saapumaan käräjäoikeudessa pidettävään pääkäsittelyyn henkilökohtaisesti sakon uhalla, jollei katsota, että hänen henkilökohtainen läsnäolonsa asian selvittämiseksi ei ole tarpeen.

Käräjäoikeuden suullisen valmistelun istuntoon asianosainen määrätään saapumaan henkilökohtaisesti sakon uhalla, jos hänen henkilökohtaisen läsnäolonsa katsotaan edistävän asian valmistelua.

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
	Hovioikeudessa ja korkeimmassa oikeudessa toimitettavaan suulliseen käsittelyyn asianosainen määrätään saapumaan henkilökohtaisesti sakon uhalla, jos se katsotaan asian selvittämiseksi tarpeelliseksi. *Riita-asiassa, jossa sovinto ei ole sallittu, vastaajaa on aina kehotettava saapumaan tuomioistuimeen sakon uhalla.*
7 § Riita-asiassa asianosainen tai hänen laillinen edustajansa sekä rikosasiassa asianomistaja tai hänen laillinen edustajansa voidaan määrätä saapumaan tuomioistuimeen henkilökohtaisesti sakon uhalla, jos se katsotaan asian selvittämisen kannalta tarpeelliseksi. Riita-asiassa, jossa sovinto ei ole sallittu, vastaajaa on aina kehotettava saapumaan tuomioistuimeen sakon uhalla.	7 § *Edellä 6 §:ssä säädetty koskee soveltuvin osin riita-asian asianosaisen laillista edustajaa.*
— — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — —
8 § *Rikosasiassa vastaajaa ei voida tuomita vapausrangaistukseen, ellei häntä ole asian käsittelyn aikana henkilökohtaisesti kuultu. Vangitun vastaajan on oltava henkilökohtaisesti tuomioistuimessa saapuvilla käsiteltäessä sitä rikosta koskevaa asiaa, jonka johdosta hänet on vangittu. Muutoin voidaan rikosasiassa vastaaja määrätä saapumaan henkilökohtaisesti tuomioistuimeen, milloin asian selvittäminen sitä vaatii.*	8 § (kumotaan)
Asianosaisen poissaolo rikosasiassa	(Väliotsikko kumotaan)
24 § *Milloin virallinen syyttäjä on poissa rikosasian ensikäsittelystä, kun syyttäjän virkansa puolesta on oltava saapuvilla tai hänen läsnäolonsa muutoin on tarpeen, ekä syyttäjälle saada sijaista samaan oikeudenkäyntitilaisuuteen tuomioistuimen toimintaa haittaamatta, asia lykätään.*	24 § (kumotaan) (Ks. laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa 7 luvun 2 §)
25 § *Jos asianomistaja jää pois vireille panemansa rikosasian ensikäsittelystä, asia jätetään sillensä.*	25 § (kumotaan) (Ks. laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa 9 luvun 8 §)
26 § *Jos vastaajaksi haastettu on poissa rikosasian ensikäsittelystä eikä asiaa jätetä sillensä, on hänet tuomittava poissaolosta sakkoon.*	26 § (kumotaan) (Ks. laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa 7 luvun 2 § ja 9 luvun 5 §)

Voimassa oleva laki

Vastaaja voidaan määrätä tuotavaksi jo samaan oikeudenkäyntitilaisuuteen. Jos hänet saadaan tuoduksi, poissaolosta ei tuomita sakkoa. Jollei vastaajaa saada tuoduksi, asia lykätään.

27 §

Jos asianomistaja tai vastaaja on poissa rikosasian jatkokäsittelystä, noudatetaan tuomioistuimen lykkäyspäätöksessä antamia määräyksiä. Jos virallinen syyttäjä on poissa, noudatetaan vastaavasti, mitä 24 §:ssä on säädetty.

Milloin asianomistaja tai hänen laillinen edustajansa, jotka on määrätty saapumaan henkilökohtaisesti asian jatkokäsittelyyn, tahi vastaaja, joka on määrätty saapumaan sakon uhalla, jää ilman laillista estettä saapumatta, tuomioistuin voi määrätä hänet tuotavaksi jo samaan oikeudenkäyntitilaisuuteen.

Ehdotus

27 §

(kumotaan)

(Ks. laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa 9 luvun 4—5 §)

Täydentävät säännökset

30 §

Jos asianosaisen poissaolon *rikosasiassa tai kehotuksen noudattamatta jättämisen riita-asiassa* esitetään tai tiedetään aiheutuneen laillisesta esteestä tai jos on aihetta otaksua hänellä olevan sellaisen esteen, *tuomioistuimen on lykättävä rikosasia ja riita-asiassa* varattava asianosaiselle uusi tilaisuus kehotuksen noudattamiseen. Asianosaista ei tällöin saa tuomita *poissaolosta laissa säädettyyn tai* hänelle sen varalta taikka riita-asiassa kehtouksen noudattamatta jättämisen varalta asetettuun seuraamukseen, ellei ennen pääasian ratkaisemista käy selville, ettei asianosaisella ollutkaan laillista estettä.

30 §

Jos asianosaisen poissaolon *tai muun laiminlyönnin* esitetään tai tiedetään aiheutuneen laillisesta esteestä tai jos on aihetta otaksua hänellä olevan sellaisen esteen, *käsittely on peruutettava ja sille on määrättävä uusi käsittelypäivä tai* asianosaiselle on varattava uusi tilaisuus kehotuksen noudattamiseen. Asianosaista ei tällöin saa tuomita hänelle *laiminlyönnin* varalta asetettuun seuraamukseen, ellei ennen pääasian ratkaisemista käy selville, ettei asianosaisella ollutkaan laillista estettä.

31 §

Milloin asianosainen tai hänen laillinen edustajansa, joka asetetusta uhkasakosta huolimatta on jäänyt saapumatta *henkilökohtaisesti* tuomioistuimeen, saadaan tuoduksi samaan oikeudenkäyntitilaisuuteen, häntä ei tuomita uhkasakkoon poissaolosta. Uhkasakkoa ei myöskään tuomita, jos kysymys asianosaisen tai hänen laillisen edustajansa kuulemisesta raukeaa.

Jos vastaaja riita-asiassa on kehotettu saapumaan tuomioistuimeen sakon uhalla, on vastaavasti sovellettava, mitä 1 momentissa on säädetty, milloin vastaaja 19 §:n 2 momentin nojalla tuodaan samaan oikeudenkäyntitilaisuuteen tai milloin hänen kuulemisensa asiassa raukeaa.

31 §

Milloin asianosainen tai hänen laillinen edustajansa, joka asetetusta uhkasakosta huolimatta on jäänyt saapumatta tuomioistuimeen, saadaan tuoduksi samaan oikeudenkäyntitilaisuuteen, häntä ei tuomita uhkasakkoon poissaolosta. Uhkasakkoa ei myöskään tuomita, jos kysymys asianosaisen tai hänen laillisen edustajansa kuulemisesta raukeaa.

Voimassa oleva laki

33 §

Tuomioistuimeen tuotavaksi määrätty saadaan ottaa säilöön aikaisintaan edellisenä päivänä ennen kuljetuksen aloittamista. Vapaudenmenetys kuljetusaikoineen ei saa kestää kolmea päivää kauemmin.

35 §

Valitus päätöksestä, jolla asianosainen on tuomittu poissaolon vuoksi *sakkoon tai* uhkasakkoon ennen pääasian ratkaisemista, on tehtävä erikseen. Jos *sakko* tuomitaan pääasian ratkaisun yhteydessä tai asianosainen jätetään *sakkoon* tuomitsematta, saa siihen tyytymätön hakea muutosta siinä ajassa ja samassa järjestyksessä kuin pääasian ratkaisuun haetaan muutosta.

Ehdotus

33 §

Tuomioistuimeen tuotavaksi määrättyä *ei saa ilman erityistä syytä* ottaa säilöön *aikaisemmin kuin* edellisenä päivänä ennen kuljetuksen aloittamista. Vapaudenmenetys kuljetusaikoineen ei saa kestää kolmea päivää kauemmin.

35 §

Valitus päätöksestä, jolla asianosainen on tuomittu poissaolon vuoksi uhkasakkoon ennen pääasian ratkaisemista, on tehtävä erikseen. Jos *uhkasakko* tuomitaan pääasian ratkaisun yhteydessä tai asianosainen jätetään *uhkasakkoon* tuomitsematta, saa siihen tyytymätön hakea muutosta siinä ajassa ja samassa järjestyksessä kuin pääasian ratkaisuun haetaan muutosta.

14 luku

Asian käsittelystä oikeudessa

3 §

Rikosasiassa on virallisen syyttäjän heti oikeudenkäynnin alussa esitettävä vaatimuksensa ja niiden perusteet. Sama koskee asianomistajaa, jollei pakottavista syistä muuta johdu. Vastaajaa on tämän jälkeen asiasta kuultava. Jos asian laatu vaatii, on häntä kehoitettava esittämään kertomuksensa yhtäjaksoisesti, ja on tällöin vastaavasti noudatettava, mitä 17 luvun 32 §:ssä säädetään todistajan kuulustelemisesta.

Asianomistajaan on sovellettava, mitä 1 §:n 2 momentissa on asianosaisista riita-asiassa säädetty.

Jos asianosaisen kertomus on epätäydellinen, kehoitettakoon häntä täydentämään sitä. Jollei hän sitä tee tai jos hänen lausumansa poikkeaa siitä, mitä hän ennen on asiassa esittänyt, kysyttäköön häneltä syytä siihen.

3 §

(kumotaan)

(Ks. laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa 7 luku)

4 §

Oikeuden on valvottava, että asian käsittelyssä noudatetaan selvyyttä ja järjestystä, ja on oikeudella tällöin valta määrätä, että eri kysymykset tai jutun eri osat käsitellän kukin erikseen. Oikeuden on myös huolehdittava siitä, että juttu tulee perusteellisesti käsitellyksi ja ettei asiaan sekoiteta mitään sellaista, joka ei siihen kuulu.

4 §

Jos asian ratkaisemisen kannalta on tärkeätä, että toisessa oikeudenkäynnissä tai muussa menettelyssä käsiteltävänä oleva kysymys ratkaistaan ensin, tai jos asian käsittelylle on muu pitkäaikainen este, tuomioistuin voi määrätä, että asian käsittelyä jatketaan vasta esteen poistuttua.

Voimassa oleva laki

7 a §

Saman vastaajan tekemiä eri rikoksia tai eri vastaajien tekemää samaa rikosta koskevat syytteet on käsiteltävä yhdessä, jollei niiden erikseen käsittelemistä pidetä soveliaampana. Sama koskee myös eri vastaajien tekemiä eri rikoksia, jos syytteiden yhteinen käsittely on eduksi asian selvittämiselle.

Yhdessä käsiteltäväksi otetut eri syytteet saadaan myöhemmin erottaa. Samaa vastaajaa tai samaa rikosta koskevat syytteet saadaan kuitenkin erottaa vain erityisestä syystä.

7 b §

Rikosasiassa saadaan jokin yhdessä käsiteltävistä syytteistä ratkaista ennen muita syytteitä koskeva käsittelyn päättymistä. Samaa vastaajaa ja samaa rikosta koskevat syytteet saadaan kuitenkin ratkaista erikseen vain, jos siihen on olemasa erityinen syy.

8 §

Rikokseen perustuva yksityisoikeudellinen vaatimus saadaan esittää samassa yhteydessä kuin rikoksen johdosta vaaditaan rangaistusta tai menettämisseuraamusta. Jos sellaista yksityisoikeudellista vaatimusta koskevaa kannetta ajetaan erikseen, noudatetaan, mitä oikeudenkäynnissä riita-asioissa on säädetty.

9 §

Tuomioistuin voi, milloin syytä on, erottaa rikosasiassa esitetyn yksityisoikeudellisen vaatimuksen erilliseksi asiaksi, jonka käsittelyn jatkaminen tapahtuu riita-asiain käsittelystä säädetyssä järjestyksessä, tai yhdistää siinä samanaikaisesti vireillä olevat rikokseen perustuvan yksityisoikeudellisen vaatimuksen ja saman rikoksen johdosta esitetyn rangaistusta tai menettämisseuraamusta koskevan vaatimuksen yhdeksi asiaksi, jonka käsittelyn jatkaminen tapahtuu rikosasian käsittelystä säädetyssä järjestyksessä. Asiain erottamista tai yhdistämistä koskevaan päätökseen ei saa hakea muutosta.

11 §

Jos rikosasiaa tutkittaessa käy selville, ettei syytteessä tarkoitettu teko ole rikos, tai jos teosta muusta syystä ei tuomita rangaistusta asiassa esitetty yksityisoikeudellinen vaatimus voidaan siinä kuitenkin tutkia tai vaatimuksen

Ehdotus

7 a §

(kumotaan)

(Ks. laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa 6 luvun 19 §)

7 b §

(kumotaan)

(Ks. laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa 12 luvun 5 §)

8 §

(kumotaan)

(Ks. laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa 4 luvun 1 §)

9 §

(kumotaan)

(Ks. laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa 4 luvun 2 §)

11 §

(kumotaan)

(Ks. laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa 4 luvun 8 §)

Voimassa oleva laki

käsittelyä jatkaa siinä järjestyksessä kuin riitaasian käsittelystä on säädetty.

Ehdotus

16 luku

Oikeudenkäyntiväitteistä *ja lykkäyksestä*

4 §

Milloin asianosainen pyytää rikosasian lykkäämistä esittääkseen lisänäyttöä tahi muusta syystä, asian käsittely on lykättävä, jos tuomioistuin katsoo siihen olevan syytä, ja samalla määrättävä asian uusi käsittelyaika. Omasta aloitteestaan tuomioistuin ei saa lykätä rikosasiaa, elleivät erityiset syyt sitä vaadi. Jos rikosasian vastaaja on vangittuna, matkustuskiellossa tai virantoimituksesta pidätettynä, asiaa ei saa lykätä kahta viikkoa pitemmäksi ajaksi, ellei se ole tarpeen vastaajan mielentilan tutkimista varten.

Asian lykkäämisestä älköön kukaan valittako. Jos joku kuitenkin katsoo asiaa lykkäyksellä turhaan viivytettävän, saa hän kannella siitä kolmessakymmenessä päivässä hovioikeuteen.

5 §

Jos asian ratkaisemisen kannalta on tärkeätä, että toisessa oikeudenkäynnissä tai muussa menettelyssä käsiteltävänä oleva kysymys ratkaistaan ensin, tai jos asian käsittelylle on muu pitkäaikainen este, tuomioistuin voi määrätä, että asian käsittelyä jatketaan vasta esteen poistuttua.

6 §

Rikosasiassa, jossa virallinen syyttäjä ajaa syytettä, on asianomistaja velvoitettava saapumaan asian jatkokäsittelyyn, mikäli hän katsoo etunsa sitä vaativan. Muussa rikosasiassa asianomistaja on määrättävä saapumaan jatkokäsittelyyn, jos hän haluaa kannettaan jatkaa.

Milloin tuomioistuin velvoittaa asianomistajan tai hänen laillisen edustajansa saapumaan asian jatkokäsittelyyn henkilökohtaisesti, asetetaan hänelle sakon uhka.

7 §

Jos asianomistaja rikosasiassa taikka hänen laillinen edustajansa on sakon uhalla velvoitettu henkilökohtaisesti saapumaan asian jatkokäsittelyyn, mutta hän jää ilman laillista estettä saapumatta, tuomioistuimella on valta, milloin syytä

Oikeudenkäyntiväitteistä

4 §

(kumotaan)

(Ks. laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa 7 luvun 10 §)

5 §

(kumotaan)

(Ks. 14 luvun 4 §)

6 §

(kumotaan)

(Ks. laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa 9 luvun 1 ja 4 §)

7 §

(kumotaan)

(Ks. laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa 9 luvun 4 §)

Voimassa oleva laki

on, määrätä hänet tuotavaksi myöhempään oikeudenkäyntitilaisuuteen.

8 §

Rikosasiassa vastaaja on, mikäli hän ei ole vangittuna tai häntä ei määrätä vangittavaksi, velvoitettava saapumaan asian jatkokäsittelyyn sakon uhalla. Milloin vastaajan on saavuttava henkilökohtaisesti, on siitä päätöksessä mainittava. Jos vastaajaa syytetään rikoksesta, josta ei ole säädetty muuta rangaistusta kuin sakko, tai jos häntä on asian käsittelyn aikana henkilökohtaisesti kuultu, vastaaja on, jollei hänen henkilökohtainen läsnäolonsa ole tarpeen, velvoitettava saapumaan asian jatkokäsittelyyn uhalla, että asia voidaan hänen poissaolostaan huolimatta ratkaista. Ilman laillista estettä poissa oleva vastaaja, jota ei määrä vangittavaksi, määrätään tuotavaksi jatkokäsittelyyn, jos hänen on saavuttava henkilökohtaisesti.

9 §

Milloin asianosainen tai hänen laillinen edustajansa, joka ei ole tuomioistuimessa saapuvilla tai edustettuna, velvoitetaan sakon uhalla saapumaan asian jatkokäsittelyyn, hänelle on annettava siitä tieto riita-asiassa siten kuin 11 luvun 3 ja 4 §:ssä ja rikosasiassa siten kuin saman luvun 20 §:n 2 momentissa säädetään.

10 §

Mitä 6—9 §:ssä säädetään asianosaisten velvollisuudesta saapua rikosasian jatkokäsittelyyn, koskee myös rikosasian käsittelyn jatkamista siirtämisen jälkeen toisessa, toimivaltaisessa tuomioistuimessa.

Ehdotus

8 §

(kumotaan)

(Ks. laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa 9 luvun 1 ja 5 §)

9 §

(kumotaan)

(Ks. 11 luvun 16 §:n 4 mom.)

10 §

(kumotaan)

(Ks. laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa 9 luvun 4—5 §)

17 luku

Todistelusta

8 a §

Riita-asiassa todisteet on otettava vastaan pääkäsittelyssä, jollei niitä 6 luvun 8, 12 tai 17 §:n taikka tämän luvun 15, 41, 48 a, 51, 56 a, 61 tai 65 §:n nojalla oteta vastaan pääkäsittelyn ulkopuolella.

— — — — — — — — — — — — — — —

8 e §

Pääkäsittelyn ulkopuolella vastaanotettu to-

8 a §

Todisteet on otettava vastaan pääkäsittelyssä, jollei niitä 6 luvun 8, 12 tai 17 §:n, *oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 6 luvun 4 tai 12 §:n* taikka tämän luvun 15, 41, 48 a, 51, 56 a, 61 tai 65 §:n nojalla oteta vastaan pääkäsittelyn ulkopuolella.

— — — — — — — — — — — — — — —

8 e §

Pääkäsittelyn ulkopuolella vastaanotettu to-

Voimassa oleva laki

diste *riita-asiassa* on otettava vastaan uudelleen pääkäsittelyssä, jollei sen vastaanottamiselle ole estettä ja jollei 7 §:stä muuta johdu.

— — — — — — — — — — — — — —

9 §

Silloin kun todiste on *riita-asiassa* otettu vastaan asianosaisen poissaollessa, todiste on asianosaisen saapuvilla ollessa otettava vastaan uudelleen, jollei sen vastaanottamiselle ole estettä ja jollei 7 §:stä muuta johdu. Jos todistetta ei oteta vastaan uudelleen, tuomioistuimen on tehtävä siitä selko asiassa kertyneestä oikeudenkäyntiaineistosta.

Rikosasiassa todiste voidaan ottaa vastaan vastaajan esteettömästä poissaolosta huolimatta ainoastaan, jos tuomioistuin harkitsee sen soveliaaksi. *Jos asia on lykätty toiseen istuntoon, asianosaisen poissaollessa esitetty todiste on hänelle tiedotettava tässä istunnossa, mikäli hän on siinä läsnä. Tuomioistuimen harkitessa sen tarpeelliseksi on todistaja tai asiantuntija asianosaisen läsnä ollessa uudelleen kuulusteltava.*

— — — — — — — — — — — — — —

11 §

Älköön alioikeudessa käytettäkö todisteena yksityisluontoista kertomusta, jonka joku on vireille pannun tai alkavan oikeudenkäynnin varalta kirjallisesti antanut, ellei *sitä ole erikseen laissa myönnetty tai* oikeus erityisistä syistä sitä salli.

Kiistäessään 5 luvun 14 §:ssä tarkoitetun kantajan juoksevaan velkakirjaan, vekseliin tai shekkiin perustuvan vaatimuksen vastaaja saa toimittaa tuomioistuimelle vastauksensa yhteydessä kiistämisensä todennäköisten syiden tueksi 1 momentissa tarkoitetun yksityisluontoisen kirjallisen kertomuksen.

Jos ylemmässä oikeudessa nojaudutaan sellaiseen kertomukseen, josta mainitaan 1 momentissa, ja oikeus havaitsee, että siihen on kiinnitettävä huomiota, on kertomuksen antajaa kuultava

Ehdotus

diste on otettava vastaan uudelleen pääkäsittelyssä, jollei sen vastaanottamiselle ole estettä ja jollei 7 §:stä muuta johdu.

— — — — — — — — — — — — — —

9 §

Asianosaisen esteetön poissaolo riita-asiassa ei estä todisteiden esittämistä. Rikosasiassa todiste voidaan ottaa vastaan vastaajan esteettömästä poissaolosta huolimatta ainoastaan, jos tuomioistuin harkitsee sen soveliaaksi.

Silloin kun todiste on otettu vastaan asianosaisen poissaollessa, todiste on asianosaisen saapuvilla ollessa otettava vastaan uudelleen, jollei sen vastaanottamiselle ole estettä ja jollei 7 §:stä muuta johdu. Jos todistetta ei oteta vastaan uudelleen, tuomioistuimen on tehtävä siitä selko asiassa kertyneestä oikeudenkäyntiaineistosta.

— — — — — — — — — — — — — —

11 §

Tuomioistuimessa ei saa, jollei laissa toisin säädetä, käyttää todisteena:

1) yksityisluontoista kertomusta, jonka joku on vireille pannun tai alkavan oikeudenkäynnin varalta kirjallisesti antanut, ellei tuomioistuin sitä erityisestä syystä salli; eikä

2) esitutkintapöytäkirjaan tai muulle asiakirjalle merkittyä tai muulla tavalla tallennettua lausumaa.

Jos todistajaa ei voida kuulustella pääkäsittelyssä tai pääkäsittelyn ulkopuolella, tuomioistuin voi sallia, että 1 momentin 2 kohdassa tarkoitettu asiakirja tai lausuma voidaan ottaa oikeudenkäynnissä huomioon.

Kiistäessään 5 luvun 14 §:ssä tarkoitetun kantajan juoksevaan velkakirjaan, vekseliin tai shekkiin perustuvan vaatimuksen vastaaja saa toimittaa tuomioistuimelle vastauksensa yhteydessä kiistämisensä todennäköisten syiden tueksi 1 momentissa tarkoitetun yksityisluontoisen kirjallisen kertomuksen.

Voimassa oleva laki

todistajana joko ylemmässä oikeudessa, mikäli siihen lain mukaan muutoin ei ole estettä, tai siinä alioikeudessa, jonka ylempi oikeus määrää.

15 §

Tuomioistuin voi *riita-asiassa* päättää, että asiakirja otetaan vastaan pääkäsittelyn ulkopuolella, jos sitä ei voida esittää pääkäsittelyssä tai sen esittäminen pääkäsittelyssä todisteen merkitykseen verrattuna aiheuttaisi kohtuuttomia kustannuksia tai kohtuutonta haittaa. Jos asian selvittämiseksi on erityisen tärkeää, asiaa saadaan tällöin käsitellä myös muilta osin.

— — — — — — — — — — — — — — —

— — — — — — — — — — — — — — —

Valtion varoista suoritetun korvauksen maksamisesta takaisin valtiolle olkoon soveltuvin osin voimassa, mitä mainituista varoista rikosasioissa todistajana tai muuten kuulustelluille henkilöille maksetun palkkion korvaamisesta valtiolle on säädetty.

18 §

Jokaista muuta paitsi jutun asianosaista *tai sitä, joka on ollut siinä asianosaisena,* voidaan kuulustella todistajana. Rikosasiassa älköön kuulusteltako todistajana asianomistajaa silloinkaan, kun hän ei käytä puhevaltaa, eikä myöskään sitä, joka jo on tuomittu rangaistukseen samasta rikoksesta.

Riita-asiassa ei kuitenkaan saa todistaa se, jonka hyväksi tai jota vastaan asiassa annettava tuomio tule voimaan, niinkuin se olisi annettu oikeudenkäynnissä, jossa hän on ollut asianosaisena.

Ehdotus

15 §

Tuomioistuin voi päättää, että asiakirja otetaan vastaan pääkäsittelyn ulkopuolella, jos sitä ei voida esittää pääkäsittelyssä tai sen esittäminen pääkäsittelyssä todisteen merkitykseen verrattuna aiheuttaisi kohtuuttomia kustannuksia tai kohtuutonta haittaa. Jos asian selvittämiseksi on erityisen tärkeää, asiaa saadaan tällöin käsitellä myös muilta osin.

— — — — — — — — — — — — — — —

16 §

— — — — — — — — — — — — — — —

Valtion varoista suoritetun korvauksen maksamisesta takaisin valtiolle *on* soveltuvin osin voimassa, mitä *21 luvun 13 §:ssä ja oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 9 luvun 1 §:ssä säädetään.*

18 §

Jokaista muuta paitsi jutun asianosaista, voidaan kuulustella todistajana. Rikosasiassa *ei saa kuulustella* todistajana asianomistajaa silloinkaan, kun hän ei käytä puhevaltaa, eikä riita-asiassa sitä, jonka hyväksi tai jota vastaan asiassa annettava tuomio tulee voimaan, niinkuin se olisi annettu oikeudenkäynnissä, jossa hän on ollut asianosaisena.

Rikosasiassa ei saa kuulustella todistajana sitä,

1) jota on syytetty samasta teosta tai teosta, jolla on välitön yhteys siihen tekoon, jota syyte koskee;

2) jolle on annettu rangaistusmääräys tai rikesakko 1 kohdassa tarkoitetusta teosta; tai

3) jonka teko esitutkintalain 43 §:n 1 momentin 2 kohdan nojalla on päätetty jättää saattamatta syyttäjän harkittavaksi taikka jonka teosta syyttäjä on päättänyt jättää oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 1 luvun 7 tai 8 §:n tai muun vastaavan lainkohdan nojalla syytteen nostamatta.

Jos 1 tai 2 momentissa tarkoitettua, jota ei voida kuulustella todistajana ja joka ei ole jutun asianosainen, halutaan kuulla tuomioistuimessa, sovelletaan kutsun, poissaolon ja kuulustelun osalta soveltuvin osin niitä säännöksiä, jotka

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
	ovat voimassa asianosaisen osalta. Oikeudesta saada korvausta tuomioistuimeen saapumisesta on soveltuvin osin voimassa, mitä todistajasta säädetään.
	26 §
— — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — —
Jos asianosainen rikosasiassa tahtoo todistajaa kuulusteltavaksi, hänen on pyydettävä haastemiestä tai muuta 11 luvun 26 §:ssä tarkoitettua henkilöä kutsumaan todistaja tuomioistuimeen niin ajoissa, että tämä voi vaikeudetta sinne tulla.	(2 mom. kumotaan)
Riita-asiassa todistajan kutsumisesta huolehtii tuomioistuin, jollei sitä 11 luvun 2 §:ssä mainitulla perusteella ole annettu asianosaisten huolehdittavaksi. Kutsu on annettava todistajalle henkilökohtaisesti tiedoksi siten kuin 11 luvun 3 ja 4 §:ssä säädetään.	Todistajan kutsumisesta huolehtii tuomioistuin, jollei sitä 11 luvun 2 §:ssä mainitulla perusteella ole annettu asianosaisten huolehdittavaksi. *Todistaja on kutsuttava sakon uhalla ja k*utsu on annettava todistajalle henkilökohtaisesti tiedoksi siten kuin 11 luvun 3 ja 4 §:ssä säädetään.
— — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — —
26 a §	26 a §
Jos kutsu todistajalle on annettava tiedoksi maan ulkopuolella, kutsun antaa kihlakunnantuomari tai raastuvanoikeuden puheenjohtaja. Kutsussa on ilmoitettava päivä, jona se on viimeistään annettava tiedoksi.	Jos kutsu todistajalle on annettava tiedoksi maan ulkopuolella, *tuomioistuin huolehtii todistajan kutsumisesta.* Kutsussa on ilmoitettava päivä, jona se on viimeistään annettava tiedoksi.
— — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — —
33 §	33 §
Todistajan kuulustelee oikeuden puheenjohtaja. Kuulustelun toimittamisen oikeus voi kuitenkin, mikäli harkitsee soveliaaksi, jättää asianosaisille, jolloin todistajan kuulustelee ensiksi se asianosainen, joka on todistajan nimennyt, ja sitten vastapuoli.	*Todistajan kuulustelun aloittaa se asianosainen, joka on nimennyt todistajan, jollei tuomioistuin määrää toisin. Todistajan tulee omaaloitteisesti ja tarvittaessa hänelle esitettyjen kysymysten avulla esittää kertomuksensa yhtäjaksoisesti.*
Todistajaa kehoitettakoon esittämään kertomuksensa yhtäjaksoisesti. Sitten kuin todistaja on esittänyt kertomuksensa, voivat oikeuden puheenjohtaja ja sen muut jäsenet sekä asianosaiset tehdä todistajalle kysymyksiä.	*Edellä 1 momentissa tarkoitetun kuulustelun jälkeen todistajaa kuulustelee todistajan nimenneen asianosaisen vastapuoli. Jos vastapuoli ei ole saapuvilla tai jos tuomioistuin muusta syystä katsoo siihen olevan aihetta, todistajan kuulustelee tuomioistuin.*
	Sen jälkeen tuomioistuin ja asianosaiset saavat tehdä todistajalle kysymyksiä. Todistajan nimenneelle asianosaiselle tulee varata ensimmäiseksi tilaisuus kysymysten tekemiseen.
	Jos todistajaa ei ole nimennyt kumpikaan asianosainen tai jos todistaja on kummankin asianosaisen nimeämä, todistajan kuulustelun aloittaa tuomioistuin, jos tuomioistuin ei pidä

Voimassa oleva laki

Sellaisia kysymyksiä, jotka sisältönsä, muotonsa tai esittämistapansa puolesta johtavat määrätynlaiseen vastaukseen, älköön tehtäkö, elleivät erityiset sitä aiheuta. Puheenjohtajan tulee evätä ilmeisesti asiaan kuulumattomat taikka eksyttävät tai muten sopimattomat kysymykset.

Milloin asiassa on useita todistajia, kuulusteltakoon heidät kukin erikseen. Jos todistajain kertomukset ovat epäselvät tai ristiriitaiset tahi jos muutoin havaitaan erityisiä syitä olevan olemassa todistajain kuulustelemiseen vastakkain, olkoon se sallittu.

Henkilö, joka on nimetty todistajaksi, älköön olko saapuvilla asian käsittelyssä enempää, kuin hänen todistajana kuulustelemisensa vaatii.

36 §

Jos todistaja jää pois ilman laillista estettä tai poistuu luvatta, todistajaa on rangaistava sakolla. Tuomioistuin voi *myös, jos syytä on,* määrätä todistajan tuotavaksi heti tuomioistuimeen, jollei asian käsittelyä päätetä jatkaa myöhemmin. Jos asian käsittelyä päätetään jatkaa toisessa istunnossa, *tuomioistuimen on velvoitettava todistaja päätöksellä, josta hänelle on ajoissa annettava tieto, sakon uhalla saapumaan tuomioistuimeen* tai, jos aihetta on, määrätä hänet tuotavaksi. Tuotavaksi määrätty todistaja saadaan ottaa säilöön aikaisintaan edellisenä päivänä ennen kuljetuksen aloittamista. Todistajan vapaudenmenetys tässä momentissa tarkoitetusta syystä ei kuljetusaikoineen saa kestää kolmea päivää kauemmin.

Milloin todistaja on tuotu oikeuteen, *älköön häntä tuomittako sakkoon tai* uhkasakkoon sen johdosta, *että hän muuten olisi ollut poissa oikeudesta.*

— — — — — — — — — — — — — —

Milloin se, joka on nimennyt todistajan, luopuu hänen kuulustelemisestaan tai sitä koskeva kysymys muuten raukeaa, älköön todis-

Ehdotus

sopivampana sitä, että kuulustelun aloittaa jompi kumpi asianosaisista.

Kysymyksiä, jotka sisältönsä, muotonsa tai esittämistapansa puolesta johtavat määrätynlaiseen vastaukseen, *ei saa tehdä muussa kuin 2 ja 3 momentissa tarkoitetussa kuulustelussa silloin kun pyritään selvittämään sitä, missä määrin todistajan kertomus vastaa todellista tapahtumien kulkua. Tuomioistuimen* tulee evätä ilmeisesti asiaan kuulumattomat taikka eksyttävät tai muuten sopimattomat kysymykset.

33 a §

Milloin asiassa on useita todistajia, *kuulustellaan* heidät kukin erikseen. Jos todistajain kertomukset ovat epäselvät tai ristiriitaiset tahi jos muutoin havaitaan, *että* erityisiä syitä *on* todistajien kuulustelemiseen vastakkain, *on* se sallittua.

Henkilö, joka on nimetty todistajaksi, *ei saa olla* saapuvilla asian käsittelyssä enempää kuin hänen todistajana kuulustelemisensa vaatii.(ks. voimassa oleva 4 ja 5 mom.)

36 §

Jos todistaja jää pois ilman laillista estettä tai poistuu luvatta, *todistaja tuomitaan asetettuun uhkasakkoon ja* tuomioistuin voi määrätä todistajan tuotavaksi heti tuomioistuimeen, jollei asian käsittelyä päätetä jatkaa myöhemmin. Jos asian käsittelyä päätetään jatkaa toisessa istunnossa on *asetettava korkeampi uhkasakko* tai, jos aihetta on, *määrättävä* hänet tuotavaksi. Tuotavaksi määrätty todistaja saadaan ottaa säilöön aikaisintaan edellisenä päivänä ennen kuljetuksen aloittamista. Todistajan vapaudenmenetys tässä momentissa tarkoitetusta syystä ei kuljetusaikoineen saa kestää kolmea päivää kauemmin.

Milloin todistaja on tuotu *tuomioistuimeen, asetettua uhkasakkoa ei saa tuomita.*

— — — — — — — — — — — — — —

38 §

— — — — — — — — — — — — — —

Milloin se, joka on nimennyt todistajan, luopuu hänen kuulustelemisestaan tai sitä koskeva kysymys muuten raukeaa, *ei* todistajalle

Voimassa oleva laki

tajalle 36 ja 37 §:n nojalla tuomittako rangaistusta tai häntä vastaan käytettäkö pakkokeinoja.

41 §

Jos todistaja *riita-asiassa* ei sairauden tai muun syyn vuoksi voi saapua pääkäsittelyyn tai jos todistajan saapumisesta pääkäsittelyyn aiheutuu todisteen merkitykseen verrattuna kohtuuttomia kustannuksia tai kohtuutonta haittaa, tuomioistuin voi päättää, että todistajaa kuulustellaan pääkäsittelyn ulkopuolella. Jos todistajaa ei hänen sairautensa johdosta voida kuulla tuomioistuimessa, kuulustelu voidaan toimittaa hänen luonaan. Jos asian selvittämiseksi on erityisen tärkeää, asiaa saadaan tällöin käsitellä myös muilta osin.

Jos se, joka rikosasiassa ilmoitetaan todistajaksi, on vangittuna tai jos hän muusta laillisesta syystä ei voi tulla siihen oikeuteen, jossa asia käsitellään, kuulusteltakoon häntä asianosaisten tai heidän edustajiensa läsnäollessa olinpaikkaansa lähinnä olevassa alioikeudessa, jollei hänen läsnäolonsa harkita oleva asian selvittämiseksi välttämätön tai syytetty ole vangittuna. Jos todistaja on sairaana, sovellettakoon, mitä 1 momentissa on säädetty. Jos syytetty varattomuuden tähden ei voi panna puolestansa asiamiestä, määrätköön oikeus tai sen puheenjohtaja asianajajan tai muun taitavan henkilön kuulustelussa valvomaan syytetyn oikeutta. Tällaiselle asiamiehelle suoritettavasta palkkiosta ja korvauksesta on voimassa, mitä maksuttomasta oikeudenkäynnistä annetun lain 6 §:ssä on säädetty.

42 §

Joka ei tyydy päätökseen, jolla todistaja poissaolosta tai muusta niskoittelusta on tuomittu *sakkoon,* uhkasakkoon tai korvausvelvolliseksi tahi määrätty pidettäväksi vankeudessa tai tuotavaksi oikeuteen taikka joka koskee todistajalle tulevaa korvausta, saa hakea siihen muutosta valittamalla.

— — — — — — — — — — — — — — —

54 §

Päätökseen, jolla asiantuntija on tuomittu *sakkoon,* uhkasakkoon tai korvausvelvolliseksi tahi joka koskee asiantuntijalle tulevaa korvausta, saa hakea muutosta valittamalla.

— — — — — — — — — — — — — — —

Ehdotus

36 ja 37 §:n nojalla *saa tuomita uhkasakkoa eikä* häntä vastaan *saa käyttää* pakkokeinoja.

41 §

Jos todistaja ei sairauden tai muun syyn vuoksi voi saapua pääkäsittelyyn tai jos todistajan saapumisesta pääkäsittelyyn aiheutuu todisteen merkitykseen verrattuna kohtuuttomia kustannuksia tai kohtuutonta haittaa, tuomioistuin voi päättää, että todistajaa kuulustellaan pääkäsittelyn ulkopuolella. Jos todistajaa ei hänen sairautensa johdosta voida kuulla tuomioistuimessa, kuulustelu voidaan toimittaa hänen luonaan. Jos asian selvittämiseksi on erityisen tärkeää, asiaa saadaan tällöin käsitellä myös muilta osin.

42 §

Joka ei tyydy päätökseen, jolla todistaja poissaolosta tai muusta niskoittelusta on tuomittu uhkasakkoon tai korvausvelvolliseksi *taikka* määrätty pidettäväksi vankeudessa tai tuotavaksi oikeuteen taikka joka koskee todistajalle tulevaa korvausta, saa hakea siihen muutosta valittamalla.

— — — — — — — — — — — — — — —

54 §

Päätökseen, jolla asiantuntija on tuomittu uhkasakkoon tai korvausvelvolliseksi *taikka* joka koskee asiantuntijalle tulevaa korvausta, saa hakea muutosta valittamalla.

— — — — — — — — — — — — — — —

Voimassa oleva laki

56 a §

Katselmus *riita-asiassa* voidaan toimittaa pääkäsittelyn ulkopuolella, jos sitä ei voida toimittaa pääkäsittelyssä tai jos sen toimittaminen pääkäsittelyssä katselmuksen merkitykseen verrattuna aiheuttaisi kohtuuttomia kustannuksia tai kohtuutonta haittaa. Jos asian selvittämiseksi on erityisen tärkeää, asiaa saadaan tällöin käsitellä myös muilta osin.

61 §

Asianosaista voidaan kuulustella todistelutarkoituksessa. Sellaisessa kuulustelussa noudatetaan soveltuvin osin, mitä todistajan kuulustelusta 33 §:n *1—4 momentissa* ja 41 §:ssä on säädetty.

Ehdotus

56 a §

Katselmus voidaan toimittaa pääkäsittelyn ulkopuolella, jos sitä ei voida toimittaa pääkäsittelyssä tai jos sen toimittaminen pääkäsittelyssä katselmuksen merkitykseen verrattuna aiheuttaisi kohtuuttomia kustannuksia tai kohtuutonta haittaa. Jos asian selvittämiseksi on erityisen tärkeää, asiaa saadaan tällöin käsitellä myös muilta osin.

61 §

Asianosaista voidaan kuulustella todistelutarkoituksessa. Sellaisessa kuulustelussa noudatetaan soveltuvin osin, mitä todistajan kuulustelusta 33 §:ssä ja 41 §:ssä *säädetään.*

---

19 luku

Siitä, joka luvatta lähtee Oikeudesta

1 §

Jos joku, asiansa Oikeudessa ollessa lähtee pois, Tuomarilta siihen lupaa saamatta, taikka laillista valtamiestä toimittamatta, ja Oikeudelle siitä tietoa antamatta; sakoitettakoon Ali-oikeudessa (viisi talaria), Hovioikeudessa (kymmenen talaria), ja tuomittakoon asia kuitenkin.

1 §

(kumotaan)

2 §

Jos, jonkun on tehtävä niin tarpeellinen matka, ettei hän saata jättää sitä toistaiseksi, ja jos asia on niin tärkeä, ettei hän uskalla antaa sitä valtuusmiehen haltuun, niin ilmoittakoon sen Oikeudelle ja odottakoon lähtölupaa. Jos hän näin tekemättä matkustaa pois, niin vetäköön sakkoa ja asian käyköön niinkuin edellä on sanottu.

2 §

(kumotaan)

21 luku

Oikeudenkäyntikuluista

Riita-asiat

Rikosasiat

17 §

Oikeudenkäyntikuluista rikosasiassa, jossa ainoastaan asianomistaja käyttää puhevaltaa, noudatetaan soveltuvin osin, mitä riita-asioista säädetään.

(Väliotsikko kumotaan)

(Väliotsikko kumotaan)

17 §

(kumotaan)

(Ks. laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa 10 luvun 10 §)

Voimassa oleva laki

18 §

Mitä 8 §:n 2 momentissa, 12 ja 13 §:ssä, 14 §:n 2 momentissa sekä 15 ja 16 §:ssä säädetään riita-asioiden osalt, on soveltuvilta kohdin voimassa myös rikosasioissa.

20 §

Jos virallisen syyttäjän ajaman rikosasian yhteydessä käsitellään asianomistajan kannetta asianosaista vastaan, jolle ei ole vaadittu rangaistusta tai muuta rikosoikeudellista seuraamusta, tai muu kuin asianomistaja esittää yksityisoikeudellisia vaatimuksia syytettyä vastaan, on näiltä osin aiheutuneiden oikeudenkäyntikulujen osalta noudatettava riita-asioista voimassa olevia säännöksiä.

Ehdotus

18 §

(kumotaan)

(Ks. laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa 10 luvun 11 §)

20 §

(kumotaan)

(Ks. laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa 10 luvun 13 §)

22 luku

Käräjäoikeuden pöytäkirja

Pöytäkirjanpito

Riita-asian pöytäkirja

3 §

Päätöksen ottamisesta pöytäkirjaan säädetään 24 luvun 24 §:ssä.

4 §

Riita-asian suullisen valmistelun pöytäkirjaan on 3 §:ssä säädetyn lisäksi merkittävä:

1) esitetyt vaatimukset, väitteet, myöntämiset ja kiistämiset;

2) seikat, joihin asianosaiset perustavat vaatimuksensa ja kiistämisensä, sekä vastapuolen lausunto niistä;

3) ilmoitetut todisteet ja mitä kullakin todisteella halutaan näyttää toteen; sekä

4) muut pääkäsittelyn toimittamisen kannalta tarpeelliset seikat.

(Väliotsikko kumotaan)

(Väliotsikko kumotaan)

(2 mom. kumotaan)

4 §

Suullisen valmistelun pöytäkirjaan on 3 §:ssä säädetyn lisäksi merkittävä:

1) esitetyt vaatimukset, väitteet, myöntämiset ja kiistämiset;

2) seikat, joihin asianosaiset perustavat vaatimuksensa ja kiistämisensä, sekä vastapuolen lausunto niistä;

3) ilmoitetut todisteet ja mitä kullakin todisteella halutaan näyttää toteen; sekä

4) muut pääkäsittelyn toimittamisen kannalta tarpeelliset seikat.

23 luku

Äänestämisestä

1 §

Kun käräjäoikeus tekee ratkaisun, puheenjohtajan on selostettava lautamiehille esiin tulleet kysymykset ja niihin soveltuvat säännökset.

Äänestämisestä yleensä

1 §

Jos tuomioistuimen jäsenet eivät pääse neuvottelussa ratkaisusta yksimielisyyteen, tuomioistuimessa on suoritettava äänestys.

Voimassa oleva laki

3 §

Jos oikeuden jäsenet muissa tuomioistuimissa eivät voi tulla kaikki päätöksestä yksimielisiksi, tuomittakoon asia sen mukaan kuin useimmat sanovat. Jos äänet eriävät toisistansa ja niitä on yhtä monta kummallakin puolella, niin voittakoon se puoli, johon Oikeuden ensimmäinen jäsen on yhtynyt, mutta rikosasioissa niiden mieli, jotka vapauttava, taikka se, mikä on lievin.

4 §

Jos rikosasioissa oikeudenjäsenillä on useampia eriäviä mielipiteitä, niin voittakoot ne äänet, jotka voidaan paraiten toisiinsa sovittaa ja tarkoittavat sitä, mikä on lievin. Muissa asioissa tuomittakoon niiden useinten mielipiteen mukaan, jotka nojautuvat samaan perusteeseen, vaikka olisikin useampia mielipiteitä, jotka eri perusteesta johtuvat. Jos äänet niin eriävät toisistansa, ettei ole selvä, mikä on katsottava useinten mielipiteeksi, niin on siitäkin äänestettävä.

5 §

Äänestys suoritetaan virkaikäjärjestyksessä siten, että nuorin jäsen lausuu ensin ja puheenjohtaja viimeiseksi mielipiteensä. Käräjäoikeudessa kuitenkin lautamiehet lausuvat mielipiteensä viimeiseksi.

Jos tuomioistuimen jäsen esittelee asian, hänen on kuitenkin ensin sanottava mielipiteensä.

Mielipide on perusteltava. Jäsenen, joka yhtyy aikaisemmin esitettyyn mielipiteeseen, on

Ehdotus

Äänestys suoritetaan virkaikäjärjestyksessä siten, että nuorin jäsen lausuu ensin ja puheenjohtaja viimeiseksi mielipiteensä. Jos tuomioistuimen jäsen esittelee asian hänen on kuitenkin ensin sanottava mielipiteensä.

2 §

Jos käräjäoikeudessa on lautamiehiä, puheenjohtajan on selostettava lautamiehille asiassa esiin tulleet kysymykset ja niihin soveltuvat säännökset.

Äänestettäessä lautamiehet lausuvat mielipiteensä viimeiseksi.

3 §

Mielipide on perusteltava.

Jäsenen, joka yhtyy aikaisemmin esitettyyn mielipiteeseen, on perusteltava mielipiteensä vain, jos perustelut poikkeavat aikaisemmin esitetystä.

4 §

Jos syntyy erimielisyys siitä, miten äänestys tulee toimittaa tai siitä, mikä on äänestyksen lopputulos, siitä on äänestettävä erikseen. Tällöin noudatetaan, mitä äänestämisestä riita-asioissa säädetään.

Äänestys riita-asiassa

5 §

Jos riita-asiassa on esitetty useita vaatimuksia tai kuittausvaatimus, niistä jokaisesta on äänestettävä erikseen. Samoin on meneteltävä, jos samaa vaatimusta koskevassa asiassa on useita kysymyksiä, jotka vaikuttavat ratkaisun lopputulokseen.

Tuomioistuimen jäsenen on lausuttava jokaisesta ratkaistavasta kysymyksestä.

Voimassa oleva laki

perusteltava mielipiteensä vain, jos perustelut poikkeavat aikaisemmin esitetyistä.

5 a §

Oikeudenkäyntiä koskevasta kysymyksestä on äänestettävä erikseen.

Jos riita-asiassa on esitetty useita vaatimuksia tai kuittausvaatimus, niistä jokaisesta on äänestettävä erikseen. Samoin on meneteltävä, jos samaa vaatimusta koskevassa asiassa on useita kysymyksiä, jotka vaikuttavat ratkaisun lopputulokseen.

Rikosasiassa esitetystä yksityisoikeudellisesta vaatimuksesta äänestettäessä sovelletaan, mitä 2 momentissa on mainittu riita-asiassa esitetystä vaatimuksesta äänestämisestä.

Tuomioistuimen jäsenen on lausuttava jokaisesta ratkaistavasta kysymyksestä.

6 §

Jos joku asian tärkeyden tähden pyytää aikaa tarkemmin miettiäksensä lausuntoaan, niin se sallittakoon, ja äänestäminen lykättäköön toistaiseksi, enintään neljän päivän päähän. Jos joku, sittenkuin säännöllisesti on loppuun äänestetty, tahtoo mielipiteensä muuttaa tahi selittää, ennenkuin tuomio on julistettu, älköön sitä kiellettäkö, kun hän esittää siihen päteviä perusteita ja syitä.

Ehdotus

5 a §

(Kumotaan)

(Ks. 5 ja 7 § sekä laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa 11 luvun 6 §)

6 §

Äänestyksessä voittaa mielipide, jota jäsenten enemmistö on kannattanut. Äänten mennessä tasan voittaa mielipide, jota puheenjohtaja on kannattanut.

7 §

Oikeudenkäyntiä koskevasta kysymyksestä on äänestettävä erikseen.

8 §

Jos erimielisyys koskee rahaa tai muuta määräsuuruista vaatimusta ja äänestyksessä on kannatettu useampaa kuin kahta mielipidettä eikä minkään kannalla ole 6 §:ssä tarkoitettua määrää jäseniä, tulee määrältään suurimman vaatimuksen puolesta annetut äänet yhdistää sitä lähinnä olevan vaatimuksen puolesta annettuihin ääniin ja tarvittaessa jatkaa vastaavalla tavalla, kunnes löytyy mielipide, jonka mukaisesti asia on sanotun 6 §:n mukaan ratkaistava.

9 §

Jos riita-asiassa äänestetään asetettuun uhkasakkoon tai vankeuteen tuomitsemisesta, sovelletaan rikosasioiden äänestyssäännöksiä.

Voimassa oleva laki

Ehdotus

24 luku

Tuomioistuimen ratkaisu

4 a §

— —

Jos käräjäoikeuden tuomioon on ilmoitettu tyytymättömyyttä, tuomion jäljennöksen *tai pöytäkirjan otteen* on oltava tyytymättömyyttä ilmoittaneen saatavana tuomioistuimen kansliassa viimeistään kolmen viikon kuluttua tuomion julistamis- tai antamispäivästä. Muutoin on jäljennöksen *ja otteen,* mikäli mahdollista, oltava saatavana viimeistään 30 päivän kuluttua tuomion julistamis- tai antamispäivästä tuomioistuimen kansliassa.

Riita-asiassa ja asianomistajan yksin ajamassa rikosasiassa kantajalle annetaan toimituskirjana jäljennös käräjäoikeuden tuomiosta.

Jos käräjäoikeuden *riita-asiassa antamaan* tuomioon on ilmoitettu tyytymättömyyttä, tuomion jäljennöksen on oltava tyytymättömyyttä ilmoittaneen saatavana tuomioistuimen kansliassa viimeistään kolmen viikon kuluttua tuomion julistamis- tai antamispäivästä. Muutoin on jäljennöksen, mikäli mahdollista, oltava saatavana viimeistään 30 päivän kuluttua tuomion julistamis- tai antamispäivästä tuomioistuimen kansliassa.

25 luku

Muutoksenhaku alioikeudesta hovioikeuteen

Valituskirjelmän sisältö ja liitteet

16 §

Valituskirjelmään on liitettävä:

1) rikosasiassa otteet tai virallisesti oikeaksi todistetut jäljennökset asian käsittelystä laadituista pöytäkirjoista; ja

2) riita- ja rikosasiassa ne asiakirjat, joihin muutoksenhakija muutoksenhakemuksessaan vetoaa.

Valituskirjelmästä ja 1 momentin 2 kohdassa mainituista asiakirjoista on annettava myös jäljennös.

16 §

Valituskirjelmään on liitettävä ne asiakirjat, joihin muutoksenhakija muutoksenhakemuksessaan vetoaa.

Valituskirjelmästä ja *siihen liitetyistä* asiakirjoista on annettava myös jäljennös.

Täydentävät säännökset

21 §

— —

Alioikeuden kansliaan toimitetut, hovioikeudelle osoitetut kirjelmät ja niihin liittyvät asiakirjat on alioikeudesta viipymättä lähetettävä hovioikeuteen. *Riita-asiassa* on samalla lisäksi lähetettävä asiaa koskeva asiakirjavihko ja äänitteet sekä jäljennös alioikeuden tuomiosta tai erilliseksi asiakirjaksi laaditusta päätöksestä. Mainitut asiakirjat lähetetään kuitenkin vasta sen jälkeen, kun määräaika vastauksen antamiseen on päättynyt, jollei asian kiireellisyydestä muuta johdu.

Alioikeuden kansliaan toimitetut, hovioikeudelle osoitetut kirjelmät ja niihin liittyvät asiakirjat on alioikeudesta viipymättä lähetettävä hovioikeuteen. Samalla on lisäksi lähetettävä asiaa koskeva asiakirjavihko ja äänitteet sekä jäljennös alioikeuden tuomiosta tai erilliseksi asiakirjaksi laaditusta päätöksestä. Mainitut asiakirjat lähetetään kuitenkin vasta sen jälkeen, kun määräaika vastauksen antamiseen on päättynyt, jollei asian kiireellisyydestä muuta johdu.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 199 .

3.

Laki

rikoslain voimaanpanemisesta annetun asetuksen muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

kumotaan rikoslain voimaanpanemisesta 19 päivänä joulukuuta 1889 annetun asetuksen 15, 15 a—15 d ja 16—19 §,

sellaisina kuin ne ovat, 15 § osittain muutettuna 25 päivänä maaliskuuta 1983 ja 23 päivänä maaliskuuta 1990 annetuilla laeilla (329/83 ja 301/90), 15 a—15 d § viimeksi mainitussa laissa, 16 § muutettuna 10 päivänä tammikuuta 1947 ja 19 päivänä huhtikuuta 1991 annetuilla laeilla (1/47 ja 698/91) sekä mainitulla 25 päivänä maaliskuuta 1983 annetulla lailla, 17 § muutettuna 16 päivänä helmikuuta 1973 ja 3 päivänä kesäkuuta 1976 annetuilla laeilla (139/73 ja 461/76), 18 § muutettuna mainituilla 16 päivänä helmikuuta 1973 annetuilla laeilla sekä 19 § mainitussa 16 päivänä helmikuuta 1973 annetussa laissa, sekä

muutetaan 14 §:n 2 momentti, sellaisena kuin se on 24 päivänä elokuuta 1990 annetussa laissa (770/90), seuraavasti:

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
	14 §
— — — — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — — — —
Virallinen syyttäjä ei kuitenkaan saa ilman asianomistajan syyttämispyyntöä nostaa syytettä aikaisemman lain voimassa ollessa tehdystä rikoksesta, josta syyttäjä tuon lain mukaan ei saanut nostaa syytettä ilman sellaista pyyntöä, vaikka *rikos uuden lain mukaan on virallisen syytteen alainen.* Asianomistajan oikeudesta peruuttaa syyttämispyyntönsä on tällöinkin voimassa, mitä *17 §:n 2 momentissa on säädetty.*	Virallinen syyttäjä ei kuitenkaan saa ilman asianomistajan syyttämispyyntöä nostaa syytettä aikaisemman lain voimassa ollessa tehdystä rikoksesta, josta syyttäjä tuon lain mukaan ei saanut nostaa syytettä ilman sellaista pyyntöä, *vaikka uuden lain mukaan sellaista pyyntöä ei edellytetä.* Asianomistajan oikeudesta peruuttaa syyttämispyyntönsä on tällöinkin voimassa, mitä *oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (/) 1 luvun 16 §:n 2 momentissa on säädetty.*
15 §	15 §
Virallisen syyttäjän pitää tehdä syyte sellaisesta rikoksesta, joka on virallisen syytteen alainen, vaikka asianomistaja ei olekaan sitä syytteeseen pantavaksi ilmoittanut. Jos asianomistaja itse tekee syytteen sellaisesta rikoksesta, olkoon virallinen syyttäjä kuitenkin velvollinen asiassa valvomaan julkista kannevaltaa.	*Kumotaan (ks. laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa 1:2 ja 14 §)*
Virallinen syyttäjä saa jättää syytteen ajamatta:	*Kumotaan (ks. laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa 1:7 §)*
1) milloin rikoksesta ei ole odotettavissa ankarampaa rangaistusta kuin sakko ja sitä on sen haitallisuus tai siitä ilmenevä tekijän syyllisyys huomioon ottaen kokonaisuutena arvostellen pidettävä vähäisenä; sekä	
2) rikoksesta, jonka joku on tehnyt alle 18-vuotiaana, milloin siitä ei ole odotettavissa ankarampaa rangaistusta kuin sakkoa tai enintään kuusi kuukautta vankeutta ja sen katsotaan johtuneen pikemmin ymmärtämättömyydestä tai	

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
harkitsemattomuudesta kuin piittaamattomuudesta lain kieltoja ja käskyjä kohtaan.	
Mitä 2 momentissa on säädetty syyttäjän oikeudesta jättää syyte ajamatta, ei koske sotilasoikeudenkäyntilain 2 §:ssä tarkoitettuja rikoksia.	*Kumotaan (ks. sotilasoikeudenkäyntilaki 1:4.3§)*
15 a §	15 a §
Jollei tärkeä yleinen tai yksityinen etu muuta vaadi, virallinen syyttäjä saa sen lisäksi, mitä 15 §:n 2 momentissa on säädetty, jättää syytteen ajamatta, milloin:	*Kumotaan (ks. laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa 1:8§)*
1) oikeudenkäyntiä ja rangaistusta on pidettävä kohtuuttomina tai tarkoituksettomina ottaen huomioon tekijän toiminta rikoksensa vaikutusten estämiseksi tai poistamiseksi, hänen henkilökohtaiset olonsa, rikoksesta hänelle aiheutuvat muut seuraukset, sosiaali- ja terveydenhuollon toimet tai muut seikat; taikka	
2) rikos ei rikosten yhtymistä koskevien säännösten johdosta olennaisesti vaikuttaisi kokonaisrangaistuksen määrään.	
15 b §	15 b §
Päätös syyttämättä jättämisestä on annettava syyttämättä jätetylle ja asianomistajalle tiedoksi henkilökohtaisesti taikka postitse tai muulla tiedoksiannosta hallintoasioissa annettujen säännösten mukaisella tavalla.	*Kumotaan (ks. laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa 1:9—10§)*
Virallinen syyttäjä voi harkitessaan sen tarpeelliseksi antaa syyttämättä jätetylle suullisen huomautuksen.	
Jos syyttämättä jätetty sitä vaatii, virallisen syyttäjän on saatettava syyllisyyttä koskeva ratkaisunsa tuomioistuimen käsiteltäväksi. Vaatimus on toimitettava syyttäjälle kirjallisesti kolmenkymmenen päivän kuluessa siitä päivästä, jona 1 momentissa tarkoitettu tiedoksianto tapahtui.	
15 c §	15 c §
Kun syyttäjän ratkaisu jättää syyte ajamatta on saatettu tuomioistuimen käsiteltäväksi, syyttämättä jätetylle on 15 b §:n 1 momentissa mainitulla tavalla viivytyksettä annettava tieto käsittelyn ajasta ja paikasta sekä siitä, että asia voidaan ratkaista hänen poissaolostaan huolimatta. Asian käsittelyssä noudatetaan muutoin soveltuvin osin rikosasiain oikeudenkäynnistä voimassa olevia säännöksiä.	*Kumotaan (ks. laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa 1:10§ ja 6 luku sekä oikeudenkäymiskaari 11 luku)*

Voimassa oleva laki

15 d §

Virallinen syyttäjä saa syyttämättä jättämistä koskevan päätöksensä estämättä nostaa syytteen, jos asiassa ilmenneen uuden selvityksen mukaan päätös on perustunut olennaisesti puutteellisiin tai virheellisiin tietoihin. Ylemmällä syyttäjällä on oikeus ottaa asia uudelleen ratkaistavaksi siten kuin siitä on erikseen säädetty.

16 §

Rikos on virallisen syytteen alainen, jollei ole toisin säädetty. Rikosasioissa älköön asianomistajan kanssa tehty sovinto estäkö sen syyttämisoikeuden käyttämistä, joka virallisella syyttäjällä lain mukaan on. Jos asianomistaja tahtoo sopia vahingonkorvauksesta, olkoon hänellä siihen lupa.

Virallinen syyttäjä saa aina nostaa syytteen rikoslain 45 luvun alaista henkilöä vastaan sotilasoikeudenkäyntilain 2 §:ssä tarkoitetusta rikoksesta.

17 §

Jos asianomistaja tahtoo virallisen syyttäjän toimesta nostettavaksi syytteen rikoksesta, josta syyttäjä ei saa tehdä syytettä, ellei asianomistaja ole ilmoittanut sitä syytteeseen pantavaksi, asianomistajan on säädetyssä ajassa esitettävä syyttämispyyntönsä viralliselle syyttäjälle. Syyttämispyynnön saa esittää myös poliisille, jonka on ilmoitettava siitä syyttäjälle.

Asianomistajalla on oikeus peruuttaa syyttämispyyntönsä ennen kuin juttu on ollut tuomioistuimessa esillä sekä jättää itse nostamansa syyte sikseen ennen kuin juttu on alioikeudessa ratkaistu. Sama oikeus on asianomistajan kuoltua hänen puolisollaan, lapsillaan, vanhemmillaan tai sisaruksillaan.

Jos 1 momentissa mainittu rikos tehdään vajaavaltaista vastaan, oikeus ilmoittaa rikos syytteeseen pantavaksi ja syyttää rikoksesta on vajaavaltaisen holhoojalla tai laillisesti määrätyllä edustajalla. Holhoojaan ja edustajaan nähden on tällöin noudatettava, mitä rikoslain 8 luvun 6 §:ssä ja tässä pykälässä on asianomistajasta säädetty. Mainittu oikeus on kuitenkin vajaavaltaisella yksin, mikäli rikos on kohdistunut omaisuuteen, jota hän saa vallita, tai jos se koskee oikeustointa, jonka tekemiseen hänellä on kelpoisuus. Jos rikos kohdistuu vajaavaltaisen henkilöön eikä vajaavaltaisuus johdu mielisairaudesta, heikontuneesta mielentilasta tai muusta niihin

Ehdotus

15 d §

Kumotaan (ks. laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa 1:11§)

16 §

Kumotaan (ks. laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa 1:2§)

Kumotaan (ks. laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa 1:16§)

Kumotaan (ks. sotilasoikeudenkäyntilaki 1:4.3§)

17 §

Kumotaan (ks. laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa 1:5§)

Kumotaan (ks. laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa 1:16—17§)

Kumotaan (ks. laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa 1:4§)

Voimassa oleva laki

verrattavasta syystä, tuo oikeus on 18 vuotta täyttäneellä vajaavaltaisella yksin sekä 15 vaan ei 18 vuotta täyttäneellä ja hänen holhoojallaan kummallakin erikseen.

18 §

Jos asianomistaja pyytää syytteen nostamista 17 §:n 1 momentissa mainitusta rikoksesta, virallinen syyttäjä on velvollinen ajamaan syytettä, jolleivät sen tueksi esitettävät todisteet ole niin vähäiset, että syyte ei perustuisi todennäköisiin syihin.

Jos vajaavaltaisen holhooja tai laillisesti määrätty muu edustaja on tehnyt 1 momentissa tarkoitetun rikoksen vajaavaltaista vastaan, virallinen syyttäjä saa nostaa syytteen rikoksesta, vaikka syyttämispyyntöä ei olisikaan esitetty.

Mitä 15 §:n 2 momentissa ja 15 a §:ssä on säädetty, on sovellettava myös tämän pykälän 1 momentissa tarkoitettuun rikokseen.

19 §

Jos asianomistaja on tehnyt syytteen 17 §:n 1 momentissa mainitusta rikoksesta tai esittänyt sitä koskevan syyttämispyynnön ja jos useammat ovat olleet rikoksessa osallisina, virallisella syyttäjällä on oikeus ajaa syytettä heitä kaikkia vastaan, vaikka syyte tai syyttämispyyntö ei koskekaan kaikkia.

Asianomistajan esittämän syyttämispyynnön peruutus tai syytteestä luopuminen ei estä virallista syyttäjää nostamasta tai ajamasta syytettä, ellei peruutus tai luopuminen koske kaikkia rikokseen osallisia.

Ehdotus

18 §

Kumotaan (ks. laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa 1:2 ja 6 §)

Kumotaan (ks. laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa 1:3§)

Kumotaan (ks. laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa 1:2 ja 7—8 §)

19 §

Kumotaan (ks. laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa 1:2—3§)

Kumotaan (ks. laki oikeudenkäynnistä rikosasioissa 1: 2, 11 ja 16.2 §)

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 199 .

Asianomistajan syyteoikeus määräytyy sen lain mukaan, joka on voimassa hänen esittäessään rangaistusvaatimuksensa.

4.

Laki

esitutkintalain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

kumotaan 30 päivänä huhtikuuta 1987 annetun esitutkintalain (449/87) 47 §,

muutetaan 5, 15, 28, 29, 31, 32 , 34 ja 42 § sekä 43 §:n 2 momentti, sekä

lisätään lakiin uusi 4 a §, 10 §:ään uusi 2 momentti, jolloin nykyinen 2 momentti siirtyy 3 momentiksi, 40 §:ään uusi 3 momentti ja lakiin uusi 43 a § seuraavasti:

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
	Esitutkinnan toimittamisvelvollisuus
	4 a §
	Syyttäjä voi määrätä, ettei esitutkintaa toimiteta tai että se keskeytetään, jos hän oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 1 luvun 7 tai 8 §:n taikka muun vastaavan lainkohdan nojalla tulisi jättämään syytteen nostamatta eikä tärkeä yleinen tai yksityinen etu vaadi esitutkinnan toimittamista.
	Yleiset periaatteet
5 §	5 §
Esitutkinnassa selvitetään rikos, sen teko-olosuhteet, ketkä ovat asianosaisia ja muut syytteestä päättämistä *ja rikosasian oikeudenkäyntiä* varten tarvittavat seikat. Tutkinta on toimitettava niin, että koko todistusaineisto on, milloin se on mahdollista, tuomioistuimen käytettävissä sen ryhtyessä käsittelemään syytettä.	Esitutkinnassa selvitetään: *1)* rikos, sen teko-olosuhteet, ketkä ovat asianosaisia ja muut syytteestä päättämistä varten tarvittavat seikat, *2) rikoksella aiheutettu vahinko ja saavutettu hyöty mahdollisen takavarikon turvaamiseksi, sekä* 3) *asianomistajan yksityisoikeudellinen vaatimus, jos hän oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 3 luvun 9 §:n nojalla on pyytänyt syyttäjää ajamaan hänen vaatimustaan.* Esitutkinnassa asia on valmisteltava siten, *että todistelu voidaan pääkäsittelyssä ottaa vastaan yhdellä kertaa.*
	10 §
	— — — — — — — — — — — — — —
	Syyttäjä tai tutkinnanjohtaja tekee tuomioistuimelle esityksen oikeudenkäyntiavustajan tai tukihenkilön määräämisestä asianomistajalle oikeudenkäynnistä rikosasiasta annetun lain 3 luvun säännösten nojalla. Viimeksi mainitun esityksen, ennen kuin ketään voidaan epäillä syylliseksi rikokseen, tekee tutkinnanjohtaja.
	— — — — — — — — — — — — — —

Voimassa oleva laki

15 §

Poliisin on ilmoitettava sille tutkittavaksi tulleesta rikosasiasta syyttäjälle sen mukaan kuin asetuksella tarkemmin säädetään.

Poliisin on syyttäjän pyynnöstä toimitettava esitutkinta taikka lisätutkimuksia asiassa, jossa esitutkinta on jo vireillä tai toimitettu.

Edellä 12 §:ssä tarkoitetuista asianosaisen pyytämistä tutkintatoimenpiteistä päättää esitutkinnan aikana tutkinnanjohtaja. Kun asia on siirretty syyttäjälle, niistä päättää syyttäjä.

28 §

Jos todistajalla ilmeisesti on tiedossaan seikka, joka on tärkeä syyllisyyden selvittämiseksi, ja hän kieltäytyy sitä ilmaisemasta, vaikka hän olisi siihen velvollinen tai 27 §:n 2 momentin mukaan oikeutettu, *tuomioistuin saa tutkinnanjohtajan pyynnöstä velvoittaa hänet ilmaisemaan sen. Todistajankuulustelu voidaan näissä tapauksissa pitää kokonaan tai osittain tuomioistuimessa.*

Edellä 1 momentissa tarkoitettu pyyntö tehdään sille alioikeudelle, jossa sen käsittely käy sopivasti *päinsä. Asianosaisen sekä* hänen avustajansa ja asiamiehensä oikeudesta olla läsnä *pyyntöä käsiteltäessä ja* todistajaa kuulusteltaessa on voimassa, mitä tämän lain 32 ja 35 §:ssä on säädetty. Läsnäolo-oikeudesta päättää tuomioistuin tutkinnanjohtajaa kuultuaan. Todistajalla on oikeus saada korvausta taloudellisesta menetyksestä sekä matka- ja toimeentulokustannuksista niiden perusteiden mukaan, joista säädetään valtion varoista maksettavista todistelukustannuksista (666/72). Oikeutta korvaukseen ei kuitenkaan ole, jos tuomioistuin katsoo, että todistajan kieltäytyminen on ollut ilmeisen aiheeton. *Todistajan kuulustelussa noudatetaan soveltuvin osin, mitä oikeudenkäymiskaaren 17 luvussa on säädetty.*

Ehdotus

Esitutkintaviranomaiset

15 §

Poliisin on ilmoitettava sille tutkittavaksi tulleesta rikosasiasta syyttäjälle, *kun jotakuta voidaan epäillä syylliseksi rikokseen, jollei asia ole yksinkertainen.*

Poliisin on syyttäjän pyynnöstä toimitettava esitutkinta taikka lisätutkimuksia *sekä noudatettava syyttäjän esitutkinnan 5 §:ssä säädettyjen tavoitteiden turvaamiseksi antamia määräyksiä.*

Edellä 12 §:ssä tarkoitetuista asianosaisen pyytämistä tutkintatoimenpiteistä päättää esitutkinnan aikana, *huomioon ottaen, mitä 2 momentissa säädetään,* tutkinnanjohtaja. Kun asia on siirretty syyttäjälle, niistä päättää syyttäjä.

28 §

Jos todistajalla ilmeisesti on tiedossaan seikka, joka on tärkeä syyllisyyden selvittämiseksi, ja hän kieltäytyy sitä ilmaisemasta, vaikka hän olisi siihen velvollinen tai 27 §:n 2 momentin mukaan oikeutettu, *todistajan kuulustelu toimitetaan tutkinnanjohtajan pyynnöstä tuomioistuimessa.*

Todistajan kuulustelu voidaan toimittaa siinä käräjäoikeudessa, jossa se käy sopivasti päinsä. Todistajankuulustelussa on soveltuvin osin voimassa, mitä todistelun vastaanottamisesta pääkäsittelyn ulkopuolella oikeudenkäymiskaaressa säädetään. Epäillyn ja hänen avustajansa tai asiamiehensä oikeudesta olla läsnä todistajaa kuulusteltaessa on voimassa, mitä 32 ja 35 §:ssä on säädetty. Läsnäolo-oikeudesta päättää tuomioistuin tutkinnanjohtajan kuultuaan.

Todistajalla on oikeus saada korvausta taloudellisesta menetyksestä sekä matka- ja toimeentulokustannuksista niiden perusteiden mukaan, joista säädetään valtion varoista maksettavista todistelukustannuksista annetussa laissa (666/72). Oikeutta korvaukseen ei kuitenkaan ole, jos tuomioistuin katsoo, että todistajan kieltäytyminen on ollut ilmeisen aiheeton.

29 §

Voimassa oleva laki:

— — — — — — — — — — — — — — — —

Ennen kuulustelua asianomistajalle, tämän lailliselle edustajalle ja asiamiehelle sekä todis-

Ehdotus:

— — — — — — — — — — — — — — — —

Ennen kuulustelua asianomistajalle, tämän lailliselle edustajalle ja asiamiehelle sekä todis-

Voimassa oleva laki

tajalle on tehtävä selkoa totuusvelvollisuudesta sekä perättömästä lausumasta säädetystä rangaistusuhasta. Todistajalta on tiedusteltava sellaisia seikkoja, jotka lain mukaan oikeuttavat tai velvoittavat hänet kieltäytymään todistamasta. Milloin aihetta on, todistajalle on ilmoitettava, mitä 27 ja 28 §:ssä on säädetty.

31 §

Asianosaisen avustajalla on oikeus olla läsnä päämiestänsä kuulusteltaessa, jollei tutkinnanjohtaja painavista rikostutkinnallisista syistä sitä kiellä.

32 §

Tutkija voi sallia asianosaisen ja hänen avustajansa tai asiamiehensä olla läsnä toista asianosaista tai todistajaa kuulusteltaessa, jollei siitä voi aiheutua haittaa rikoksen selvittämiselle.

— — — — — — — — — — — — — —

34 §

Asianosainen ja hänen avustajansa tai asiamiehensä voi kuulustelussa tutkijan luvalla esittää kuulusteltavalle kysymyksiä asian selvittämiseksi. Tutkija saa päättää, että kysymykset on esitettävä hänen välityksellään. Myös syyttäjä voi esittää kuulusteltavalle kysymyksiä. Asianosaisella, hänen avustajallaan ja asiamiehellään *sekä syyttäjällä* on muulloinkin oikeus pyytää tutkijaa kysymään kuulusteltavalta asian selvittämiseksi tarpeellisia seikkoja.

Ehdotus

tajalle on tehtävä selkoa totuusvelvollisuudesta sekä perättömästä lausumasta säädetystä rangaistusuhasta. *Asianomistajalle on ennen kuulustelua ilmoitettava, milloin hänelle oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 3 luvun mukaan voidaan määrätä oikeudenkäyntiavustaja tai tukihenkilö.*

Todistajalta on tiedusteltava sellaisia seikkoja, jotka lain mukaan oikeuttavat tai velvoittavat hänet kieltäytymään todistamasta. Milloin aihetta on, todistajalle on ilmoitettava, mitä 27 ja 28 §:ssä *säädetään.*

31 §

Asianosaisen avustajalla *ja asianomistajalle määrätyllä tukihenkilöllä* on oikeus olla läsnä päämiestänsä kuulusteltaessa, jollei tutkinnanjohtaja painavista rikostutkinnallisista syistä sitä kiellä.

32 §

Tutkija voi sallia asianosaisen ja hänen avustajansa tai asiamiehensä *taikka asianomistajalle määrätyn tukihenkilön* olla läsnä toista asianosaista tai todistajaa kuulusteltaessa, jollei siitä voi aiheutua haittaa rikoksen selvittämiselle.

— — — — — — — — — — — — — —

34 §

Asianosainen ja hänen avustajansa tai asiamiehensä voi kuulustelussa tutkijan luvalla esittää kuulusteltavalle kysymyksiä asian selvittämiseksi. Tutkija saa päättää, että kysymykset on esitettävä hänen välityksellään. Myös syyttäjä voi esittää kuulusteltavalle kysymyksiä. Asianosaisella, hänen avustajallaan ja asiamiehellään on muulloinkin oikeus pyytää tutkijaa kysymään kuulusteltavalta asian selvittämiseksi tarpeellisia seikkoja.

Aineiston tallentaminen

40 §

— — — — — — — — — — — — — —

Asianomistajalle oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 2 luvun 1 §:n nojalla määrätylle oikeudenkäyntiavustajalle on lähetettävä jäljennös esitutkintapöytäkirjasta.

Voimassa oleva laki

Ehdotus

Esitutkinnan päättäminen

42 §

Ennen esitutkinnan päättämistä asianosaisille on varattava tilaisuus esittää esitutkintaviranomaiselle lausuntonsa esitutkinnassa kertyneestä aineistosta, *jos se on omiaan jouduttamaan tai helpottamaan asian käsittelyä tuomioistuimessa.* Lausunto on liitettävä esitutkintapöytäkirjaan.

42 §

Ennen esitutkinnan päättämistä *epäillylle ja asianomistajalle, jos tällä on jutussa vaatimuksia,* on varattava tilaisuus esittää esitutkintaviranomaiselle lausuntonsa esitutkinnassa kertyneestä aineistosta, *jollei asian kiireellisyys sitä estä.* Lausunto on liitettävä esitutkintapöytäkirjaan.

Ennen syyteratkaisun tekemistä syyttäjä voi kutsua epäillyn ja hänen avustajansa tai asiamiehensä suulliseen neuvotteluun, jos se on eduksi syyteratkaisun tekemiselle tai asian käsittelylle tuomioistuimessa.

43 §

— —

Kun on päätetty, ettei asiaa saateta syyttäjän harkittavaksi, on tästä päätöksestä viipymättä ilmoitettava esitutkinnassa asianosaisina kuulustelluille, jollei sitä ole pidettävä tarpeettomana.

Kun on päätetty, ettei asiaa saateta syyttäjän harkittavaksi *taikka ettei esitutkintaa toimiteta tai että se keskeytetään,* on tästä päätöksestä viipymättä ilmoitettava *asianomistajalle ja* esitutkinnassa asianosaisina kuulustelluille, jollei sitä ole pidettävä tarpeettomana.

43 a §

Jos rikoksesta epäilty on alle 18-vuotias, syyttäjän on kiireellisesti ratkaistava, nostaako hän rikoksesta syytteen. Myös syyte on nostettava ilman viivytystä.

Erinäisiä säännöksiä

47 §

Tuomioistuin voi tutkinnanjohtajan, syyttäjän tai asianosaisen pyynnöstä ottaa vastaan vireille pantavassa oikeudenkäynnissä esitettäviksi tarkoitettuja todisteita, jos on olemassa ilmeinen vaara, että todisteet turmeltuvat tai häviävät taikka todistaja tai asiantuntija jää saapumatta oikeudenkäyntiin. Todisteiden vastaanotto edellä 1 momentissa tarkoitetuissa tapauksissa toimitetaan siinä alioikeudessa, jossa se sopivasti käy päinsä. Siitä on soveltuvin osin voimassa, mitä oikeudenkäymiskaaren 17 luvussa on säädetty.

47 §

(kumotaan)

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 199 .

---

5. Laki

pakkokeinolain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

kumotaan 30 päivänä huhtikuuta 1987 annetun pakkokeinolain (450/87) 1 luvun 22 §:n ja 2 luvun 9 §:n 3 momentti, sekä

muutetaan 1 luvun 9—11 §, 15 §:n 1 momentti, 21, 23, 24 ja 26 § sekä 27 §:n 3 momentti, 2 luvun 3 §, 6 §:n 2 ja 3 momentti, 7 § ja 9 §:n 2 momentti, 3 luku sekä 4 luvun 11 §:n 2 momentti,

sellaisina kuin niistä ovat 1 luvun 21 § ja 27 §:n 3 momentti 27 päivänä huhtikuuta 1990 annetussa laissa (361/90), seuraavasti:

Voimassa oleva laki | *Ehdotus*

1 luku

Kiinniottaminen, pidättäminen ja vangitseminen

9 §

Vangitsemisesta päättävä viranomainen

Vangitsemisesta päättää se tuomioistuin, joka on syyteasiassa toimivaltainen. Ennen syytteen käsittelyn alkua pidätetyn vangitsemisesta saa päättää myös kiinniottamispaikkakunnan tai pidätetyn säilyttämispaikkakunnan yleinen alioikeus ja kiireellisessä tapauksessa muukin alioikeus sen mukaan kuin oikeusministeriö tarkemmin määrää, ei kuitenkaan valtiopetosta ja maanpetosta koskevissa asioissa.

Vangitsemista koskeva asia voidaan käsitellä kihlakunnanoikeudessa ilman lautakuntaa ja raastuvanoikeudessa yhden lainoppineen jäsenen ollessa saapuvilla. Istunto voidaan pitää myös muuna aikana ja muussa paikassa kuin yleisen alioikeuden istunnosta on säädetty.

9 §

Vangitsemisesta päättävä viranomainen

Vangitsemisesta päättää se tuomioistuin, joka on syyteasiassa toimivaltainen. Ennen syytteen *nostamista* pidätetyn vangitsemisesta saa päättää myös kiinniottamispaikkakunnan tai pidätetyn säilyttämispaikkakunnan yleinen alioikeus ja kiireellisessä tapauksessa muukin alioikeus sen mukaan kuin oikeusministeriö tarkemmin määrää, ei kuitenkaan valtiopetosta ja maanpetosta koskevissa asioissa.

Vangitsemista *koskevaa asiaa käsiteltäessä käräjäoikeus on päätösvaltainen myös, kun siinä on yksin puheenjohtaja.* Istunto voidaan pitää myös muuna aikana ja muussa paikassa kuin yleisen alioikeuden istunnosta *säädetään.*

10 §

Vangitsemisvaatimuksen tekijä

Vangitsemisvaatimuksen *voi tehdä pidättämiseen oikeutettu virkamies ja syytteen käsittelyn alettua myös asianomistaja.* Tuomioistuin ei saa omasta aloitteestaan määrätä syytettyä vangittavaksi.

10 §

Vangitsemisvaatimuksen tekijä

Esitutkinnan aikana vangitsemisvaatimuksen *tekee pidättämiseen oikeutettu virkamies. Ennen vaatimuksen tekemistä siitä on ilmoitettava syyttäjälle, joka voi ottaa päätettäväkseen kysymyksen vangisemisvaatimuksen tekemisestä. Kun asia esitutkinnan päätyttyä on siirretty syyttäjälle, vangitsemisvaatimuksen tekemisestä päättää syyttäjä.* Tuomioistuin ei saa omasta aloitteestaan määrätä syytettyä vangittavaksi.

11 §

Ilmoitus vangitsemisvaatimuksesta pidätetylle

Vangitsemisvaatimuksen tekijän on ilmoitettava vaatimuksesta viipymättä pidätetylle.

11 §

Ilmoitus vangitsemisvaatimuksesta pidätetylle

Vangitsemisvaatimuksesta on viipymättä ilmoitettava pidätetylle *ja hänen avustajalleen.*

Voimassa oleva laki

15 §

Läsnäolo vangitsemisvaatimusta käsiteltäessä

Vangitsemisvaatimuksen tehneen tai hänen määräämänsä virkamiehen on oltava läsnä vaatimusta käsiteltäessä. *Vangitsemisvaatimuksen tehneen asianomistajan poissaolo ei estä asian ratkaisemista.*

— — — — — — — — — — — — — —

21 §

Syytteen käsittelypäivän määrääminen

Kun tuomioistuin, joka tulee käsittelemään syytteen, päättää läsnä olevan epäillyn vangitsemisesta, sen on, jollei syytettä jo ole *otettu käsiteltäväksi, määrättävä sen käsittelypäivä.* Kun 20 §:ssä tarkoitettu ilmoitus on saapunut tuomioistuimeen, sen on määrättävä *syytteen käsittelypäivä viimeistään ilmoituksen saapumista seuraavana päivänä. Käsittelypäivää* ei saa määrätä myöhemmäksi kuin on välttämätöntä esitutkinnan päättämiseksi ja syytteen valmistelemiseksi. *Käsittelypäivää ei kuitenkaan saa määrätä neljää viikkoa myöhemmäksi. Käsittelypäivä on ilmoitettava vangitulle ja hänen avustajalleen.*

Tuomioistuin voi syyttäjän *ennen käsittelypäivää* tekemästä pyynnöstä *erityisen painavasta syystä siirtää käsittelypäivää kerrallaan enintään kahdella viikolla aikaisemmin määrätystä käsittelypäivästä. Tuomioistuimen on otettava syyttäjän pyyntö käsiteltäväksi viimeistään käsittelypäivänä. Jos pyyntö otetaan käsiteltäväksi ennen käsittelypäivää,* on vangitulle varattava tilaisuus tulla kuulluksi pyynnöstä.

Vangittu on tuotava tuomioistuimeen, jos hän haluaa tulla henkilökohtaisesti kuulluksi. *Tuomioistuimen on ottaessaan pyynnön käsiteltäväksi vangitun pyynnöstä samalla tutkittava hänen vangitsemisasiansa uudelleen. Uusi käsittelypäivä on ilmoitettava vangitulle ja hänen avustajalleen.*

Vangittua vastaajaa koskevan syytteen käsittelyn lykkäämisestä säädetään oikeudenkäymiskaaren 16 luvun 4 §:n 1 momentissa.

Ehdotus

15 §

Läsnäolo vangitsemisvaatimusta käsiteltäessä

Vangitsemisvaatimuksen tehneen tai hänen määräämänsä virkamiehen on oltava läsnä vaatimusta käsiteltäessä.

— — — — — — — — — — — — — —

21 §

Määräajan asettaminen syytteen nostamista varten

Kun tuomioistuin, joka tulee käsittelemään syytteen, päättää läsnä olevan epäillyn vangitsemisesta, sen on, jollei syytettä jo ole *nostettu, asetettava määräaika, jonka kuluessa syyte on nostettava.* Kun 20 §:ssä tarkoitettu ilmoitus on saapunut tuomioistuimeen, sen on *viipymättä* määrättävä *aika syytteen nostamiselle.* Aikaa syytteen nostamiselle ei saa määrätä *pitemmäksi* kuin on välttämätöntä esitutkinnan päättämiseksi ja syytteen valmistelemiseksi.

Jos syytteen nostamiselle määrätty aika osoittautuu liian lyhyeksi, tuomioistuin voi syyttäjän *mainitun ajan kuluessa* tekemästä pyynnöstä *pitentää määräaikaa.* Vangitulle *ja hänen avustajalleen* on varattava tilaisuus tulla kuulluksi pyynnöstä. Vangittu on tuotava tuomioistuimeen, jos hän haluaa tulla henkilökohtaisesti kuulluksi.

Jos syyte on määrätty nostettavaksi myöhemmin kuin kahden viikon kuluessa, tuomioistuimen on, kunnes syyte on nostettu, otettava vangitsemisasia käsiteltäväksi vähintään kahden viikon välein. Vangitulle ja hänen avustajalleen on varattava tilaisuus tulla kuulluksi käsittelyssä. Vangittu on tuotava tuomioistuimeen, jos hän haluaa tulla henkilökohtaisesti kuulluksi.

Voimassa oleva laki

22 §

Vangitsemisasian uudelleen käsittely

Jos joku on vangitsemisasian käsittelyn jälkeen, mutta ennen syytteen käsittelyä ollut yhtäjaksoisesti kaksi viikkoa vangittuna, on hänellä oikeus saada pyynnöstään vangitsemisasiansa uudelleen tutkittavaksi. Asia on otettava käsiteltäväksi viikon kuluessa pyynnön saapumisesta tuomioistuimeen.

23 §

Vangittuna pitäminen syytteen käsittelyn lykkäytyessä

Kun tuomioistuin lykkää vangittua vastaajaa koskevan syytteen käsittelyn, sen on samalla tutkittava, onko syytä pitää vastaaja edelleen vangittuna.

24 §

Vangitun päästäminen vapaaksi

Tuomioistuimen on pidättämiseen oikeutetun virkamiehen esityksestä tai omasta aloitteestaan määrättävä vangittu päästettäväksi vapaaksi heti, kun edellytyksiä vangittuna pitämiseen ei enää ole. Vangittu on määrättävä päästettäväksi vapaaksi myös, jos syytettä ei ole esitetty sen käsittelyä varten määrättynä päivänä. Vangittua ja hänen avustajaansa ei tarvitse kutsua asian käsittelyyn.

26 §

Tuomitun vangitseminen

Kun vangittu vastaaja tuomitaan ehdottomaan vankeusrangaistukseen, tuomioistuimen on 8 §:ssä säädetyin perustein päätettävä, onko hänet pidettävä edelleen vangittuna, kunnes rangaistuksen täytäntöönpano alkaa tai asiasta toisin määrätään. Vastaavin edellytyksin tuomioistuin voi syyttäjän *tai asianomistajan* vaatimuksesta määrätä vapaana olevan vastaajan vangittavaksi.

Ehdotus

22 §

(kumotaan)

23 §

Vangittuna pitäminen ***pääkäsittelyn peruuttamisen ja lykkäämisen yhteydessä***

Kun tuomioistuin *peruuttaa tai* lykkää *pääkäsittelyn asiassa, jossa vastaaja on vangittuna,* sen on samalla tutkittava, onko syytä pitää hänet edelleen vangittuna.

24 §

Vangitun päästäminen vapaaksi.

Tuomioistuimen on pidättämiseen oikeutetun virkamiehen esityksestä tai omasta aloitteestaan määrättävä vangittu päästettäväksi vapaaksi heti, kun edellytyksiä vangittuna pitämiseen ei enää ole. Vangittu on määrättävä päästettäväksi vapaaksi myös, jos syytettä ei ole *nostettu sille määrätyssä ajassa eikä sen kuluessa ole pyydetty määräajan pidentämistä.* Vangittua ja hänen avustajaansa ei tarvitse kutsua asian käsittelyyn.

26 §

Tuomitun vangitseminen.

Kun vangittu vastaaja tuomitaan ehdottomaan vankeusrangaistukseen, tuomioistuimen on 8 §:ssä säädetyin perustein päätettävä, onko hänet pidettävä edelleen vangittuna, kunnes rangaistuksen täytäntöönpano alkaa tai asiasta toisin määrätään. Vastaavin edellytyksin tuomioistuin voi syyttäjän vaatimuksesta määrätä vapaana olevan vastaajan vangittavaksi.

Täydentäviä säännöksiä

27 §

Muutoksenhaku

— —

Tuomioistuimen syytteen käsittelypäivän

Syytteen nostamiselle määrättyä aikaa ja

Voimassa oleva laki

siirtämistä koskevaan päätökseen ei saa hakea muutosta valittamalla.

Ehdotus

määräajan pidentämistä koskevaan päätökseen ei saa hakea muutosta valittamalla.

2 luku
Matkustuskielto

3 §
Matkustuskiellosta päättävä viranomainen

Ennen syytteen käsittelyn alkua matkustuskieltoa koskevasta asiasta päättää pidättämiseen oikeutettu virkamies. Vangitsemisvaatimusta käsiteltäessä sekä 6 §:n 2 momentissa mainitussa tapauksessa siitä päättää tuomioistuin. Jos tuomioistuin on vangitsemisvaatimusta käsitellessään määrännyt epäillyn vangitsemisen sijasta matkustuskieltoon, se päättää tätä matkustuskieltoa koskevasta asiasta myös ennen syytteen *käsittelyn alkua.*

Syytteen käsittelyn alettua matkustuskieltoa koskevasta asiasta päättää tuomioistuin. Tuomioistuin saa syytteen käsittelyn alettua määrätä syytetyn matkustuskieltoon vain syyttäjän *tai asianomistajan* vaatimuksesta. Milloin on vaadittu syytetyn vangitsemista, tuomioistuin saa omasta aloitteestaankin määrätä hänet vangitsemisen sijasta matkustuskieltoon.

3 §
Matkustuskiellosta päättävä viranomainen

Esitutkinnan aikana matkustuskieltoa koskevasta asiasta päättää pidättämiseen oikeutettu virkamies. Ennen päätöksen tekemistä siitä on ilmoitettava syyttäjälle, joka voi ottaa päätettäväkseen kysymyksen matkustuskiellosta. Kun asia esitutkinnan päätyttyä on siirretty syyttäjälle, matkustuskieltoa koskevasta asiasta päättää syyttäjä. Vangitsemisvaatimusta käsiteltäessä sekä 6 §:n 2 momentissa mainitussa tapauksessa siitä päättää tuomioistuin. Jos tuomioistuin on vangitsemisvaatimusta käsitellessään määrännyt epäillyn vangitsemisen sijasta matkustuskieltoon, se päättää tätä matkustuskieltoa koskevasta asiasta myös ennen syytteen *nostamista.*

Syytteen *nostamisen jälkeen* matkustuskieltoa koskevasta asiasta päättää tuomioistuin. Tuomioistuin saa *tällöin* määrätä syytetyn matkustuskieltoon vain syyttäjän vaatimuksesta. Milloin on vaadittu syytetyn vangitsemista, tuomioistuin saa omasta aloitteestaankin määrätä hänet vangitsemisen sijasta matkustuskieltoon.

6 §
Matkustuskiellon kumoaminen

— — — — — — — — — — — — — — —

Milloin matkustuskiellon on määrännyt pidättämiseen oikeutettu virkamies, tuomioistuin saa jo ennen syytteen käsittelyn alkua matkustuskieltoon määrätyn vaatimuksesta kumota kiellon tai 2 §:n 2 momentissa tarkoitetun määräyksen kokonaan tai osittain.

Ennen syytteen käsittelyn alkua määrätty matkustuskielto on kumottava, jollei syytettä nosteta 60 päivän kuluessa kiellon määräämisestä. Tuomioistuin saa virkamiehen edellä tarkoitettuna määräaikana tekemästä pyynnöstä pidentää tätä aikaa.

— — — — — — — — — — — — — — —

Milloin matkustuskiellon on määrännyt pidättämiseen oikeutettu virkamies, tuomioistuin saa jo ennen syytteen *nostamista* matkustuskieltoon määrätyn vaatimuksesta kumota kiellon tai 2 §:n 2 momentissa tarkoitetun määräyksen kokonaan tai osittain.

Matkustuskielto on kumottava, jollei syytettä nosteta 60 päivän kuluessa kiellon määräämisestä. Tuomioistuin saa virkamiehen edellä tarkoitettuna määräaikana tekemästä pyynnöstä pidentää tätä aikaa.

Voimassa oleva laki

7 §

Matkustuskiellon voimassaolo

Ennen syytteen käsittelyn alkua määrätty matkustuskielto on voimassa siihen oikeudenkäyntitilaisuuteen asti, jossa syytettä ensi kerran käsitellään, jollei sitä ole määrätty päättymään aikaisemmin tai sitä aikaisemmin erikseen kumota.

Kun tuomioistuin lykkää matkustuskieltoon määrättyä vastaajaa koskevan syytteen käsittelyn, sen on määrättävä, onko matkustuskielto pidettävä voimassa. *Lykkäyspäätöksen yhteydessä määrätty tai voimassa pysytetty taikka lykkäysaikana määrätty matkustuskielto on voimassa syytteen seuraavaan käsittelytilaisuuteen asti, jollei sitä aikaisemmin erikseen kumota.*

Ratkaistessaan syyteasian tuomioistuin saa määrätä vastaajan matkustuskieltoon tai hänelle määrätyn matkustuskiellon pidettäväksi edelleen voimassa vain, jos hänet tuomitaan ehdottomaan vankeusrangaistukseen. Vapaana oleva vastaaja saadaan määrätä matkustuskieltoon vain syyttäjän *tai asianomistajan* vaatimuksesta. Tuomioistuin saa omasta aloitteestaan määrätä vangitun tai vangittavaksi vaaditun vangitsemisen sijasta matkustuskieltoon. Matkustuskielto on tällöin voimassa, kunnes rangaistuksen täytäntöönpano alkaa tai ylempi tuomioistuin toisin määrää.

Ehdotus

7 §

Matkustuskiellon voimassaolo

Ennen syytteen nostamista määrätty matkustuskielto on voimassa *pääkäsittelyyn asti*, jollei sitä ole määrätty päättymään aikaisemmin tai sitä aikaisemmin erikseen kumota.

Kun tuomioistuin *peruuttaa tai* lykkää *pääkäsittelyn asiassa, jossa vastaaja on matkustuskiellossa*, sen on määrättävä, onko matkustuskielto pidettävä voimassa.

Ratkaistessaan syyteasian tuomioistuin saa määrätä vastaajan matkustuskieltoon tai hänelle määrätyn matkustuskiellon pidettäväksi edelleen voimassa vain, jos hänet tuomitaan ehdottomaan vankeusrangaistukseen. Vapaana oleva vastaaja saadaan määrätä matkustuskieltoon vain syyttäjän vaatimuksesta. Tuomioistuin saa omasta aloitteestaan määrätä vangitun tai vangittavaksi vaaditun vangitsemisen sijasta matkustuskieltoon. Matkustuskielto on tällöin voimassa, kunnes rangaistuksen täytäntöönpano alkaa tai ylempi tuomioistuin toisin määrää.

9 §

Täydentäviä säännöksiä

— —

Edellä 2 §:n 1 momentissa tarkoitetun tilapäisen poistumisluvan saa antaa tuomioistuimen puolesta sen puheenjohtaja ja kihlakunnanoikeuden puolesta myös kihlakunnantuomari tai käräjätuomari. Ennen luvan antamista on kuultava syyttäjää ja esitutkinnan ollessa kesken myös tutkinnanjohtajaa.

Matkustuskieltoon määrättyä koskeva asia on käsiteltävä tuomioistuimessa kiireellisesti.

Edellä 2 §:n 1 momentissa tarkoitetun tilapäisen poistumisluvan *antamista koskeva asia saadaan käsitellä käräjäoikeuden kansliassa.* Ennen luvan antamista on kuultava syyttäjää ja esitutkinnan ollessa kesken myös tutkinnanjohtajaa.

3 luku

Hukkaamiskielto ja vakuustakavarikko

1 §

Hukkaamiskiellon ja vakuustakavarikon edellytykset

Jos on syytä epäillä, että rikoksesta toden-

3 luku

Turvaamistoimi

1 §

Tuomioistuin voi siten kuin oikeudenkäymis-

Voimassa oleva laki

näköisin syin epäilty tai se, joka voidaan rikoksen johdosta tuomita korvaamaan vahinko tai menettämään valtiolle rahamäärä, pyrkii välttämään sakon, korvauksen tai menetettäväksi tuomittavan rahamäärän maksamista kätkemällä tai hävittämällä omaisuuttaan, pakenemalla tai muulla näihin rinnastettavalla tavalla, saadaan hänen omaisuuttaan panna hukkaamiskieltoon, kuitenkin enintään määrä, joka otaksuttavasti vastaa tuomittavaa sakkoa, korvausta ja menettämisseuraamusta.

*Jos hukkaamiskieltoa ei voida pitää riittävänä 1 momentissa tarkoitetun saamisen turvaamiseksi, voidaan vastaava määrä irtainta omaisuutta panna maksamisen vakuudeksi takavarikkoon (**Vakuustakavarikko**).*

2 §

Hukkaamiskiellosta ja vakuustakavarikosta päättäminen

Hukkaamiskiellosta ja vakuustakavarikosta päättää tuomioistuin.

Ennen syytteen käsittelyn alkua vaatimuksen omaisuuden panemisesta hukkaamiskieltoon tai vakuustakavarikkoon voi tehdä tutkinnanjohtaja tai syyttäjä. Syytteen käsittelyn alettua tällaisen vaatimuksen voi tehdä sakon, valtiolle tulevan korvauksen tai menetettäväksi tuomittavan rahamäärän maksamisen turvaamiseksi syyttäjä ja asianomistajalle tulevan korvauksen maksamisen turvaamiseksi asianomistaja.

Hukkaamiskiellosta ja vakuustakavarikosta on soveltuvin kohdin voimassa, mitä 1 luvun 9, 12, 14, 15 ja 25 §:ssä on vangitsemisvaatimuksen tekemisestä ja käsittelystä säädetty.

3 §

Väliaikaistoimenpiteet

Jos asia ei siedä viivytystä, tutkinnanjohtaja tai syyttäjä *saa panna väliaikaisesti hukkaamiskieltoon tai vakuustakavarikkoon rikoksesta epäillyn omaisuutta tai sen omaisuutta, joka voidaan tuomita menettämään rahamäärä valtiolle, kunnes tuomioistuin on päättänyt asiasta. Tämä toimenpide peräytyy, jos vaatimusta hukkaamiskiellosta tai vakuustakavarikosta ei ole tehty tuomioistuimelle* viikon kuluessa väliaikaisen määräyksen antamisesta. väliaikaistoimenpide. *Jos väliaikainen hukkaamiskielto tai vakuustakavarikko olisi 4 §:n 1 momentissa tar-*

Ehdotus

kaaren 7 luvussa säädetään määrätä tutkinnanjohtajan tai syyttäjän hakemuksesta pantavaksi takavarikkoon rikoksesta todennäköisin syin epäillyn tai sen, joka voidaan rikoksen johdosta tuomita menettämisseuraamukseen, omaisuutta asianomistajan saamisen tai paremman oikeuden, sakon, menettämisseuraamuksen ja valtiolle tulevan korvauksen maksamisen turvaamiseksi.

(2 mom. kumotaan)

(kumotaan) (ks. 1.1 §)

(kumotaan (ks. 1.2 § ja OK 7:1—2 §)

(kumotaan) (ks. 1 §)

2 §

Jos asia ei siedä viivytystä, tutkinnanjohtaja tai syyttäjä *voi määrätä väliaikaisen turvaamistoimen. Turvaamistoimi on kumottava, jollei takavarikkoa ole haettu* viikon kuluessa väliaikaisen turvaamistoimen määräämisestä.

Voimassa oleva laki

koitetusta syystä kumottava ennen kuin tuomioistuin on alkanut käsitellä asiaa, tutkinnanjohtajan tai syyttäjän on kumottava väliaikaistoimenpide.

Tutkinnanjohtajan *tai syyttäjän* on heti ilmoitettava kiinteän omaisuuden väliaikaisesta *hukkaamiskiellosta* ja sen kumoamisesta omaisuuden sijaintipaikkakunnan tuomioistuimelle merkinnän tekemiseksi kiinnitysrekisteriin. Ulosottolain 4 luvun 28 §:n 2 tai 3 momentissa tarkoitetun o maisuuden väliaikaisesta *hukkaamiskiellosta tai vakuustakavarikosta ja väliaikaistoimenpiteen* kumoamisesta on vastaavasti ilmoitettava sanotussa lainkohdassa mainitulle viranomaiselle. Tutkinnanjohtajan *tai syyttäjän* on ilmoitettava asianomaiselle viranomaiselle myös *väliaikaistoimenpiteen peräytymisestä* 1 momentinperusteella sekä päätöksestä, jolla tuomioistuin on hylännyt vaatimuksen väliaikaistoimenpiteen kohteena olleen omaisuuden panemisesta *hukkaamiskieltoon tai vakuustakavarikkoon.*

4 §

Hukkaamiskiellon ja vakuustakavarikon kumoaminen

Tuomioistuimen on kumottava hukkaamiskielto tai vakuustakavarikko, kun sakon, korvauksen tai menetettäväksi tuomittavan rahamäärän maksamisen vakuudeksi asetetaan riittävä pantti tai takaus taikka muuten ei ole enää syytä pitää sitä voimassa.

Tuomioistuimen on kumottava *hukkaamiskielto tai vakuus*takavarikko myös, jollei syytettä nosteta 60 päivän kuluessa *hukkaamiskieltoa tai vakuus*takavarikkoa koskevan määräyksen antamisesta. Tuomioistuin saa tutkinnanjohtajan tai syyttäjän edellä tarkoitettuna määräaikana tekemästä pyynnöstä pidentää tätä aikaa.

5 §

Hukkaamiskielto ja vakuustakavarikko erotettaessa korvausasia erilliseksi asiaksi

Jos tuomioistuin erottaa korvausta koskevan vaatimuksen erilliseksi asiaksi, sen on siitä päät-

Ehdotus

Tutkinnanjohtajan on heti ilmoitettava kiinteän omaisuuden väliaikaisesta *takavarikosta* ja sen kumoamisesta omaisuuden sijaintipaikkakunnan tuomioistuimelle merkinnän tekemiseksi *lainhuuto- ja* kiinnitysrekisteriin. Ulosottolain 4 luvun 28 §:n 2 tai 3 momentissa tarkoitetun omaisuuden väliaikaisesta takavarikosta ja sen kumoamisesta on vastaavasti ilmoitettava asianomaiselle viranomaiselle myös *väliaikaisen turvaamistoimen kumoamisesta 1* momentin perusteella sekä päätöksestä, jolla tuomioistuin on hylännyt vaatimuksen väliaikaistoimenpiteen kohteena olleen omaisuuden panemisesta *takavarikkoon.*

(kumotaan (ks. OK 7:8 § ja UL 7:12—13 §)

3 §

Tuomioistuimen on kumottava *1 §:ssä tarkoitetun saamisen tai paremman oikeuden turvaamiseksi haettu takavarikko*, jollei syytettä nosteta 60 päivän kuluessa takavarikkoa koskevan *päätöksen* antamisesta.Tuomioistuin saa tutkinnanjohtajan tai syyttäjän edellä tarkoitettuna määräaikana tekemästä pyynnöstä pidentää tätä aikaa.

kumotaan (ks. OK 7:9 §)

Voimassa oleva laki

täessään lausuttava, onko hukkaamiskielto tai vakuustakavarikko pidettävä voimassa.

6 §

Hukkaamiskiellosta ja vakuustakavarikosta päättäminen pääasiaa ratkaistaessa

Tuomitessaan sakon, korvauksen tai menettämisseuraamuksen, jonka maksamisen vakuudeksi on määrätty hukkaamiskielto tai vakuustakavarikko, tuomioistuimen on päätettävä, onko hukkaamiskielto tai vakuustakavarikko pidettävä voimassa kunnes sakko, korvaus tai menetetyksi tuomittu rahamäärä on maksettu, sen perimiseksi on laillisessa järjestyksessä toimitettu ulosmittaus taikka asiasta toisin määrätään. Kun tuomioistuin päättää, että korvauksen maksamisen turvaamiseksi määrätty hukkaamiskielto tai vakuustakavarikko on pidettävä voimassa, se voi asettaa päätöksen täytäntöönpanokelpoiseksi tulemisesta laskettavan määräajan, jonka kuluessa täytäntöönpanoa on haettava uhalla, että hukkaamiskielto tai vakuustakavarikko muuten peräytyy. Tuomioistuin saa syytteen taikka korvausta tai menettämisseuraamusta koskevan vaatimuksen hylätessään määrätä, että hukkaamiskiellon tai vakuustakavarikon täytäntöönpano peruutetaan vasta hylkäämistä koskevan ratkaisun saatua lainvoiman.

6 a §

Hukkaamiskiellosta ja vakuustakavarikosta päättäminen vieraan valtion oikeusapupyynnön johdosta

Jos joku on vieraan valtion tuomioistuimen päätöksellä rikoksen johdosta tuomittu menettämään rahamäärä taikka jos voidaan aiheellisesti olettaa, että joku tuomitaan vieraan valtion viranomaisen käsiteltävänä olevassa asiassa rikoksen johdosta menettämään rahamäärä, saadaan hänen omaisuuttaan panna tuon vieraan valtion viranomaisen pyynnöstä *hukkamiskieltoon tai vakuus*takavarikkoon. Vaatimuksen omaisuuden panemisesta *hukkaamiskieltoon tai vakuus*takavarikkoon voi tehdä tutkinnanjohtaja tai syyttäjä.

Hukkaamiskiellosta tai vakuustakavarikosta päättää sen paikkakunnan käräjäoikeus, missä vastaajalla on omaisuutta, joka voidaan panna hukkamiskiellon alaiseksi tai vakuustakavarikkoon, taikka missä asian käsittely muutoin voi tarkoituksenmukaisesti tapahtua. Kun tuomio-

Ehdotus

kumotaan (ks. OK 7:9 §)

6 a §

Jos joku on vieraan valtion tuomioistuimen päätöksellä rikoksen johdosta tuomittu menettämään rahamäärä taikka jos voidaan aiheellisesti olettaa, että joku tuomitaan vieraan valtion viranomaisen käsiteltävänä olevassa asiassa rikoksen johdosta menettämään rahamäärä, saadaan hänen omaisuuttaan panna tuon vieraan valtion viranomaisen pyynnöstä takavarikkoon. *Hakemuksen* omaisuuden panemisesta takavarikkoon *tekee* tutkinnanjohtaja tai syyttäjä.

Kun tuomioistuin päättää panna omaisuutta takavarikkoon, on sen samalla asetettava määräaika, jonka takavarikko on voimassa. Tuomioistuin saa *tutkinnanjohtajan tai syyttäjän* ennen määräajan päättymistä tekemästä pyynnöstä pidentää tätä määräaikaa.

Voimassa oleva laki

istuin päättää panna omaisuutta *hukkaamiskieltoon tai vakuus*takavarikkoon, on sen samalla asetettava määräaika, jonka *hukkaamiskielto tai vakuus*takavarikko on voimassa. Tuomioistuin saa 1 momentissa mainitun viranomaisen ennen määräajan päättymistä tekemästä pyynnöstä pitentää tätä määräaikaa.

*Hukkaamiskiellosta ja vakuus*takavarikosta on muutoin soveltuvin osin voimassa, mitä tämän luvun 1—3 §:ssä, 4 §:n 1 momentissa sekä 7 ja 8 §:ssä säädetään sekä mitä kansainvälisestä oikeusavusta rikosasioissa annetussa laissa (4/94) säädetään.

7 §

Muutoksenhaku

Tuomioistuimen hukkaamiskieltoa tai vakuustakavarikkoa koskevasta päätöksestä saa valittaa erikseen. Valitus ei estä omaisuuden panemista hukkaamiskieltoon tai vakuustakavarikkoon, ellei valitusta käsittelevä tuomioistuin toisin määrää.

8 §

Viittaussäännös

Hukkaamiskiellosta ja vakuustakavarikosta on muuten soveltuvin kohdin voimassa, mitä ulosottolaissa ja ulosottoasetuksessa on säädetty hukkaamiskiellosta ja takavarikosta. Panttia tai takausta ei kuitenkaan tarvitse asettaa siitä vahingosta, mikä tässä luvussa tarkoitetusta toimenpiteestä saattaa aiheutua vastaajalle, ellei tuomioistuin erityisestä syystä velvoita asianomistajaa asettamaan vakuutta määrätessään hukkaamiskiellon tai vakuustakavarikon tälle tulevan korvauksen maksamisen turvaamiseksi.

4 luku

Takavarikko

11 §

Takavarikon kumoaminen

— — — — — — — — — — — — — —

Takavarikko on kumottava myös, jollei syytettä sen aiheuttaneesta rikoksesta nosteta neljässä kuukaudessa esineen takavarikoimisesta. Tuomioistuin saa pidättämiseen oikeutetun vir-

Ehdotus

Takavarikosta on muutoin soveltuvin osin voimassa, mitä *tässä luvussa, oikeudenkäymiskaaren 7 luvussa* sekä kansainvälisestä oikeusavusta rikosasioissa annetussa laissa (4/94) säädetään.

kumotaan (ks. OK 7:9 §)

7 §

Tässä luvussa tarkoitetun ja sellaisen takavarikon, jonka asianomistaja on hakenut virallisen syyttäjän ajamassa asiassa, täytäntöönpano ei edellytä ulosottolain 7 luvun 16 §:ssä tarkoitetun vakuuden asettamista. Tuomioistuin voi kuitenkin erityisestä syystä määrätä asianomistajan asettamaan sellaisen vakuuden.

— — — — — — — — — — — — — —

Takavarikko on kumottava myös, jollei syytettä sen aiheuttaneesta rikoksesta nosteta neljässä kuukaudessa esineen takavarikoimisesta. Tuomioistuin saa pidättämiseen oikeutetun vir-

Voimassa oleva laki

kamiehen edellä tarkoitettuna määräaikana tekemästä pyynnöstä pidentää tätä aikaa.

Ehdotus

kamiehen edellä tarkoitettuna määräaikana tekemästä pyynnöstä pidentää tätä aikaa *korkeintaan neljäksi kuukaudeksi kerrallaan.*

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 199 .

6.

Laki

sotilaskurinpitolain 24 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan 25 päivänä maaliskuuta 1983 annetun sotilaskurinpitolain (331/83) 24 §, sellaisena kuin se on 12 päivänä huhtikuuta 1991 annetussa laissa seuraavasti:

Voimassa oleva laki

24 §

Vangittuna koskevan syytteen käsittelypäivästä säädetään pakkokeinolaissa.

Ehdotus

24 §

Syytteen nostamiselle määrättävästä ajasta silloin, kun vastaaja on vangittuna, säädetään pakkokeinolaissa.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 199 .

7.

Laki

sotilasoikeudenkäyntilain 4 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

lisätään 25 päivänä maaliskuuta 1983 annetun sotilasoikeudenkäyntilain (326/83) 4 §:ään uusi 3 momentti seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

4 §

— — — — — — — — — — — — — —

Sotilasoikeudenkäyntiasiana käsiteltävästä rikoksesta syyttäjän on nostettava syyte, vaikka asianomistaja ei olisikaan esittänyt syyttämispyyntöä. Sotilasoikeudenkäyntiasiana käsiteltävästä rikoksesta syyttäjä ei myöskään saa jättää syytettä nostamatta oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (/) 1 luvun 7 §:ssä säädetyillä perusteilla.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 199 .

8.

Laki

ulosottolain 3 luvun 23 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

kumotaan 3 päivänä joulukuuta 1895 annetun ulosottolain 3 luvun 23 §:n 2 ja 3 sellaisina kuin ne ovat 22 päivänä heinäkuuta 1991 annetussa laissa (1055/91),

muutetaan 3 luvun 23 §:n 1 momentti, sellaisena kuin se on viimeksi mainitussa laissa, seuraavasti:

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
3 luku	
Yleisiä säännöksiä tuomioiden ja päätösten täytäntöönpanosta	
23 §	23 §
Täytäntöönpano riita-*asiassa* tapahtuu *oikeudenkäymiskaaren 24 luvun 4 a §:n 2 momentissa säädetyn* käräjäoikeuden toimituskirjan tai pöytäkirjan jäljennöksen nojalla.	Täytäntöönpano riita- *ja rikosasiassa* tapahtuu käräjäoikeuden tuomion jäljennöksen tai pöytäkirjan jäljennöksen nojalla.
Jos rikosasian tuomiossa on määrätty, että täytäntöönpano saa tapahtua jäljennöksen nojalla, taikka jos täytäntöönpantavana on todistajalle tai asiantuntijalle maksettava palkkio tai korvaus, virallisen syyttäjän ajamassa rikosasiassa asianomistajalle tuleva korvaus vahingosta tai kuluista taikka oikeudenkäyntikulujen korvaus, joka on tuomittu muulle kuin kantajalle tai muutoksenhakijalle taikka joka rikosasiassa asianomistaja on velvoitettu suorittamaan vastapuolelleen, ulosottomies saa panna jäljennöksen nojalla tuomion täytäntöön, niin kuin edellä tässä luvussa on säädetty, ja samalla ulosottaa täytäntöönpanoasiakirjasta maksetun maksun.	(2 mom. kumotaan)
Muussa kuin 1 ja 2 momentissa mainitussa tapauksessa ulosottomies ei saa panna tuomiota täytäntöön jäljennöksen nojalla, ellei ulosotonhaltija ole antanut siitä määräystä.	(3 mom. kumotaan)
— — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — —
	Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 199 .

9.

Laki

valtion varoista maksettavista todistelukustannuksista annetun lain 16 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan valtion varoista maksettavista todistelukustannuksista 15 päivänä syyskuuta 1972 annetun lain (666/72) 16 § seuraavasti:

Voimassa oleva laki

16 §

Jos vastaaja on tehnyt rikoksen, jonka johdosta hänelle on vaadittu rangaistusta tai muuta seuraamusta, on vastaaja velvoitettava suorittamaan valtiolle sen varoista tämän lain nojalla maksettavaksi määrätty korvaus. Vastaajaa ei kuitenkaan saa velvoittaa korvaamaan kustannuksia, jotka eivät ole olleet tarpeen asian selvittämiseksi.

Milloin vastaajan velvoittaminen suorittamaan 1 momentissa tarkoitettu korvaus olisi hänen rikoksensa laatuun tai henkilökohtaisiin ja taloudellisiin oloihinsa nähden taikka muusta syystä kohtuutonta, korvausta on alennettava tai jätettävä se kokonaan tuomitsematta.

Ehdotus

16 §

Vastaajan velvoittamisesta suorittamaan valtiolle sen varoista tämän lain nojalla maksettavaksi määrätty korvaus säädetään oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain (/) 9 luvun 1 §:ssä.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 199 .

10.

Laki

rangaistusmääräysmenettelystä annetun lain 6 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan rangaistusmääräysmenettelystä 26 päivänä heinäkuuta 1993 annetun lain (692/93) 6 §:n 1 momentti seuraavasti:

Voimassa oleva laki

6 §

Rangaistusvaatimus on annettava tiedoksi epäillylle heti esitutkinnan päätyttyä tai, jollei se ole mahdollista, mahdollisimman pian sen jälkeen siten kuin oikeudenkäymiskaaren 11 luvun *22 §:ssä* säädetään.

— — — — — — — — — — — — — —

Ehdotus

6 §

Rangaistusvaatimus on annettava tiedoksi epäillylle heti esitutkinnan päätyttyä tai, jollei se ole mahdollista, mahdollisimman pian sen jälkeen siten kuin oikeudenkäymiskaaren 11 *luvussa* säädetään *tiedoksiannosta rikosasioissa.*

— — — — — — — — — — — — — —

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 199 .

11.

Laki

rikesakkolain 8 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan 21 päivänä tammikuuta 1983 annetun rikesakkolain (66/83) 8 §, sellaisena kuin se on 22 päivänä heinäkuuta 1991 annetussa laissa (1063/91), seuraavasti:

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
8 §	8 §
Rikesakkomääräys annetaan rikkojalle tiedoksi heti tai, jollei se ole mahdollista, siten kuin oikeudenkäymiskaaren 11 luvun *20 §:n 2 momentissa* säädetään.	Rikesakkomääräys annetaan rikkojalle tiedoksi heti, tai jollei se ole mahdollista, siten kuin oikeudenkäymiskaaren 11 *luvussa* säädetään *tiedoksiannosta rikosasioissa.*

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 199 .

12.

Laki

työsuojelun valvonnasta ja muutoksenhausta työsuojeluasioissa annetun lain 24 §:n muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

muutetaan 16 päivänä helmikuuta 1973 työsuojelun valvonnasta ja muutoksenhausta työsuojeluasioissa annetun lain (131/73) 6 luvun 24 §:n 2 momentti seuraavasti:

Voimassa oleva laki	*Ehdotus*
24 §	
— — — — — — — — — — — — — —	— — — — — — — — — — — — — —
Työsuojeluviranomaiselle tai sen määräämälle virkamiehelle on varattava tilaisuus tulla esitutkinnassa ja alioikeudessa kuulluksi asiassa, *josta tämä viranomainen on tehnyt syyteilmoituksen.*	Työsuojeluviranomaiselle tai sen määräämälle on varattava tilaisuus *olla läsnä ja tulla kuulluksi käsiteltäessä* esitutkinnassa *ja tuomioistuimessa työrikosta koskevaa* asiaa, *sekä esittää siinä kysymyksiä asianosaisille ja todistajille.*

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 199 .